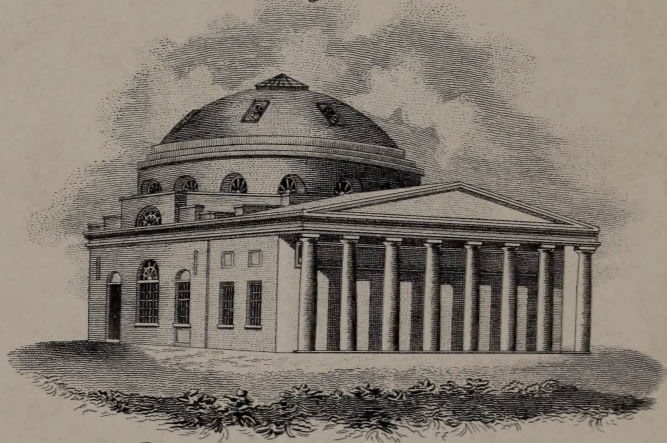

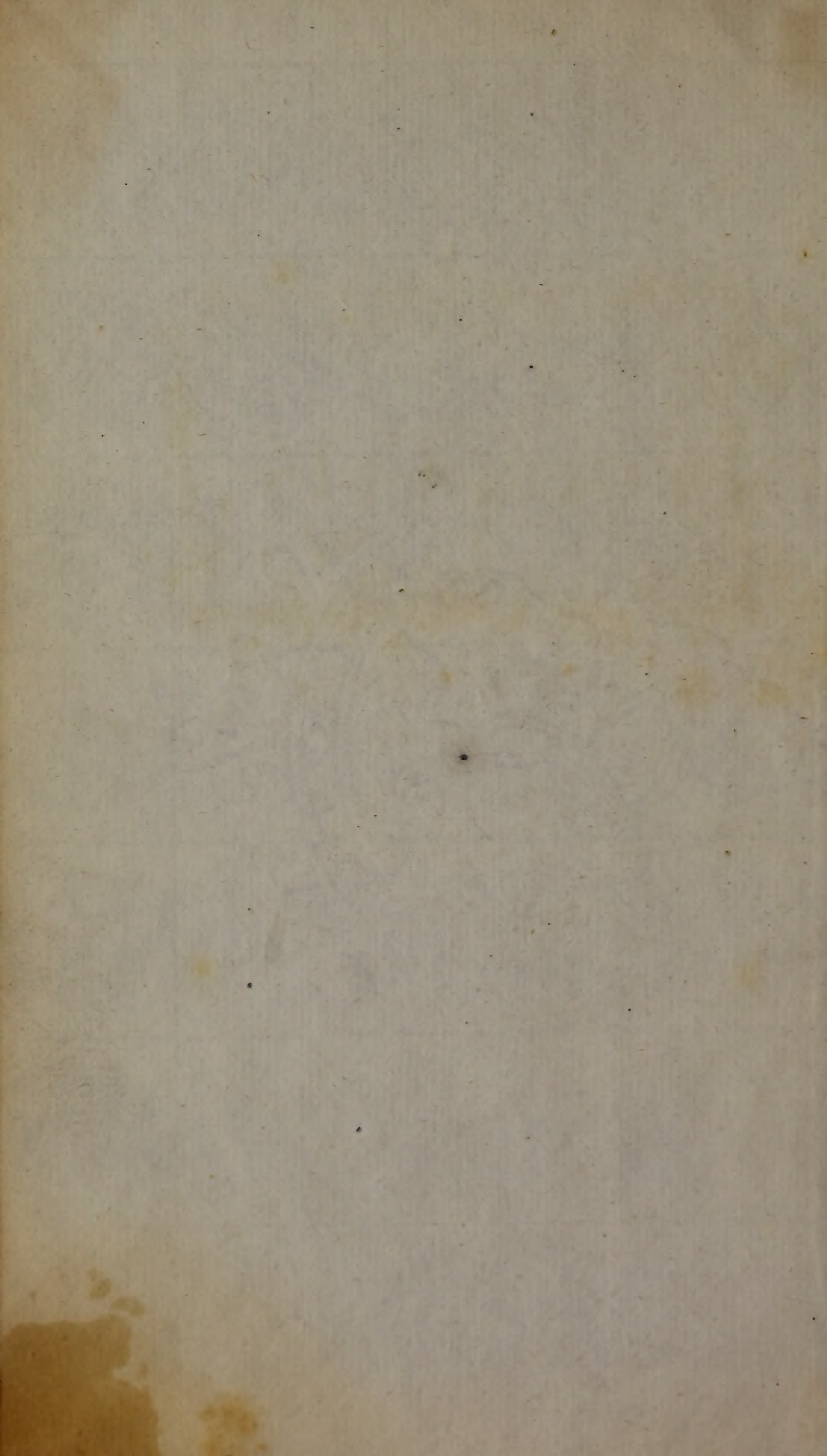
LIBRARY
OF THE
School of Medicine

University of Maryland

HIPPOCRATIS

APHORISMI

II. VOLUMINIBUS COMPREHENSI.

THEOPHILUS

ALPHONSI

ALPHONSIUS COMPAGNI

HIPPOCRATIS

C O I

APHORISMI

NOTATIONIBUS VARIORUM
ILLUSTRATI.

DIGESSIT ET INDICES NECESSARIOS

ADDIDIT

JO. CHR. RIEGER,

RIESENBURGO-PRUSSUS.

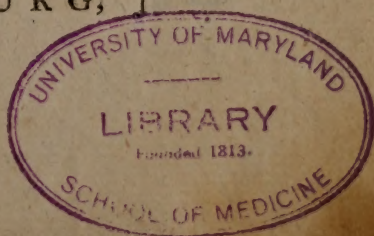
VOLUMEN I

LUGDUNI BATAVORUM,

APUD { ANDR. COSTER } 1778.
          { J. MEERBURG, }
                  E.T.

19161

HIPPOCRATES natus in *Coo* vel *Cos*, maris
Ægei seu Archipelagi insula, anno 1. Olympiadis
80, ante C. N. 460, patre *Heraclide*, Medico
Asclepiada, qui longa successionis serie ab *Æscu-
lapiō* genus deducebat. Ad medicinam, more As-
clepiadarum, puer a patre institutus fuit. Etiam
Herodico Selymbriensi multum debuisse videtur.
Ad hæc Medicorum & Philosophorum scripta,
quæ tunc extabant, videtur sedulo evolvisse: nam
ubique intelligitur, ingenium ipsi fuisse ad omnia
perquirenda tam indefessum, quam ad dijudicanda
perspicax. Patriam suam mature excessit, mul-
tumque peregrinatus, in *Theffalia* tandem conse-
dit. E vita excessit Larissæ in Theffalia, annos
natus 104 juxta plerosque, h. e. Olympiadis 105
anno 4to. Scriptis de Medicina libris, omnium se-
culorum consentiente testimonio, meritus est, ut
MEDICORUM PARENS & PRINCEPS salutetur.

Cordell
Hist. Coll.

R 126

H 51

1778

Vol.

PRÆFATIO.

„ NTER omnes libros, qui
„ HIPPOCRATIS *Coi* no-
„ mine inscribuntur, præsens
„ opus Aphorismorum om-
„ nium consensu principatum tenet. In
„ eo enim præclariores sententiæ com-
„ prehenduntur, quæ per universam As-
„ clepiadum doctrinam disseminatæ eam
„ illustrent, & exornant, in unum reda-
„ ctæ, hoc opus nunquam fatis admi-
„ randum constituunt. Verum etiamsi
„ hæc sit summi Hippocratis doctrina,
„ ejus tamen industria in hoc compen-
„ dium redactam fuisse, affirmare non

„ audeo , cum tanti auctoris gravitati
„ convenire non videatur , selectiores
„ sententias hinc inde colligere , quæ (si
„ totum opus respicias) nec methodum ,
„ nec doctrinæ perfectionem continent.
„ Certum est enim , de omni fere me-
„ dica materia in hoc libro tractari , sed
„ nihil perfecte , ac continuata serie ab-
„ solvi. Præterquam quod manifeste ap-
„ paret , complures sententias ex aliis
„ Hippocratis libris in præsens opus
„ translatas longe perfectiores in proprio
„ fonte reperiri , quam hoc in libro , non
„ paucasque esse , quæ aphoristice de-
„ scriptæ , mendacio non carent , quæ
„ juxta proprii loci descriptionem , in-
„ dubitatam veritatem continent. Qui
„ enim eas collegit , ut brevem senten-
„ tiam redderet , in multis veram Aucto-
„ ris mentem minime affecutus , vocular
„ quas-

„ quasdam adimi posse ratus, orationem
 „ defectuosam, falsamque sententiam red-
 „ didit, ex quo factum est, ut omnium
 „ Aphorismorum lectionem tueri, sit im-
 „ possibile, unde Galenus etiam aliquos
 „ tanquam spurios rejicere coactus est.
 „ Nosque in multis, lectionem proprii
 „ loci, aphorismorum lectioni præferen-
 „ dam existimamus. Hoc tamen non ob-
 „ stante, præsens opus plurimi facien-
 „ dum est, illud pro certo habentes,
 „ quæ in eo continentur omnia ex li-
 „ bris Hippocratis desumpta esse (inde
 „ enim Hippocratis nominis inscriptio-
 „ nem obtinuit) quorum pars plurima,
 „ cum vetustate perierit, eorum doctri-
 „ na nos penitus privari, hoc apho-
 „ rismorum opus non permittit”. *Mar-*
tian. p. 425 sq.

Videtur apprime cum veritate convenire hæc insignis viri sententia, inanemque navare operam, quicumque connexionem semper quærunt inter dissolutas scopas. Nam, ut bene advertit *Rod. Magister* in præf. opusculi, quod inscripsit *Doctrina Hippocratis. Paris. 1613. 12º.* videas hîc unum aphorismum agere de victus ratione, quem in re omnino diversa, mox vel prognosticon axioma, vel therapeuticon sequatur: illic de morbis internis, atque externis confuse, alibi de purgatione, & venæ sectione promiscue. Existimat etiam idem doctus vir, eam Hippocratis non esse, quam vulgo habemus Aphorismorum dispositionem: sed vel temporis lapsu perturbatam, vel inchoatum duntaxat opus, atque imperfectum suos postea sic edidisse. G. W. Wedelius

delius *primæ sectioni* titulum dat, de im-
mittendis & emittendis ; *sectioni secundæ*, de rebus non naturalibus, naturali-
bus, temporibus morborum, doloribus,
consuetudine, purgatione, febribus, apo-
plexia , lipothymia , epilepsia ; *tertiæ*,
de varietate morborum secundum anni
tempora & ætates ; *quartæ*, de regimine
purgantium, febribus, sudoribus & uri-
na ; *quintæ*, de morbis convulsivis , pe-
ctoris , mulierum , lacte & tumoribus ;
sextæ, de prognosticis ; *septimæ*, de mor-
borum accidentibus novis (a). Juxta
Ill. Albertum ab Haller *prima sectio* de
victu sanorum , *altera* de victu ægroto-
rum , *tertia* de ætatibus earumque mor-
bis , *quarta* de purgatione & signis , *quin-
ta* de mulieribus , *sexta* & *septima* de si-
gnis

(a) Vid. *Eph. N. C. D.* 2. a. 2. o. 147.

gnis & præfagiis ex urina, dejectione agit (b).

Sed nec omnino prætereunda censeo; quæ Martianus *l. c.* observat, multos quidem contigisse libro Aphorismorum expositores, dum doctrina, quam continet electissimam, omnium animos allicit; sed quia brevi oratione multa comprehendit, pluribus difficultatibus involvi, propter quas nunquam satis perfecte explicatur, & ideo, etiamsi plurimi eum sufficienter explicasse profiteantur, posterioribus tamen aliquid superesse, circa quod propria ingenia, & labores impendere possint. Quapropter Martianus ex tanta operariorum copia sibi quoque messis hujus portionem relictam esse haud
vanus

(b) Vid. *Boerhaave method. studii medici p. 672. edit. Amstel. 1751. 4to.*

vanus existimavit; quin largitur, reman-
suram etiam post se aliis, qui huic agro
insudare voluerint. Neque fefellit ipsum
animus: nam varii postea in lucem pro-
diere publicam Expositores, Commenta-
tores, qui, quisque pro ingenio suo, in-
dustriam posuerunt operam in explican-
dis aphorismis (c). Attamen non eo
semper cum successu id factitatum esse,
qui omnes persuaderet lectores de ge-
nuino sensu doctrinæ Hippocraticæ, cla-
mant atque testantur qui posteriores pro-
deunt. Enim vero, edicente H. Conrin-
gio, aphorismi illi nihil aliud sunt, quam
universales propositiones, deductæ ex
singularibus plurimis experimentis: Com-
men-

(c) Amplissimum Commentatorum in Hippocr. apho-
rismos catalogum exhibet Hallerus in *Boerhaave* l. 6.
nempe p. 672-677.

mentatoris igitur officium primum fuerit, vel ostendere, quantum illæ veritatis habeant, aut quas patiantur exceptiones, ut sane aphorismi complures non nisi ut plurimum veri sunt; sæpe autem a veritate deflectunt, ad modum fere legum civilium cujuslibet rei publicæ; vel vero similes rationes & causas eventuum illorum reddere (d). Vel, ut loquitur Clar. de Gorter in præf. ad *Medicinæ Hippocraticæ* librum 2dum: „ Qui ag-
„ greditur hos aphorismos explicare,
„ eruere tenetur ex observationibus me-
„ dicis, num in historiis medicis sint
„ fundati, & quantum convenient expe-
„ rimentis physicis in rebus mortuis, &
quan-

(d) Vid. *Commercii epistolici Leibnitiani*, ad omne genus eruditionis, &c. Tomus prodromus. Hannov. & Gotting. 1745. 8°. p. 345.

„ quantum ab his recedant, dum com-
 „ plectuntur res in hominibus viventibus
 „ bus assequendas ”.

Non hic est propositum mihi, ostendere, qui inprimis ex mente horum duum virorum egere: quum fortasse ne unum producere possem, ex Commentatoribus quos evolvi, qui ubique ita illustraverit Hippocratis oracula, ut omnium lectorum meritis sit applausum. Ne dicam, quod quivis, ceu quotidie id fieri videmus in omni disciplinarum genere, ex systemate suo ab aliis dijudicet dicta: id vero notari velim, diffusam esse, quæ in aphorismis continetur, doctrinam per omnem fere quam late patet Medicinæ campum; ut merito diffidendum sit, posse unum aliquem circa omne argumentum æque bene versari, nihil ut desiderandum

randum relinquat, aut quod non veniat in contentionem. Mirum adeo non est si hæc mentem subeat cogitatio, prostare hodie Hippocratis aphorismos dextre explicatos, sed non ab uno Commentatore, Expositore, omnes.

Atque hæc cogitans, quum viderem necessitatem impositam consulendi varios auctores pro exquirenda vera aphorismorum mente, sensi simul haud inanem positum iri operam, si, consultis plurimis Commentatoribus, aliisque doctis viris, qui data occasione aphorismum quendam bene exposuere, conderetur unum volumen, in quo redactæ legi possent explicationes præstantissimæ; una cum textu græco secundum editionem operum Hippocraticorum a van der Linden, factam, & versione Latina An. Foe-
si

sibi passim paulo magis textui Græco
 adaptata. Sisto itaque tibi B. L. librum
 aphorismorum Hippocratis integrum *cum*
notationibus variorum, in quo post sin-
 gulos textus exhibeo locos ex quibus
 illi deprompti fuerint; una cum paral-
 lelis apud Celsum. Sequitur explicatio
 ex doctrina Hippocratis, si res patitur;
 redduntur rationes & causæ enunciatio-
 nis in textu factæ; adducitur limitatio
 aut exceptio, si cui subjacere videtur,
 vel etiam refutatio, sicubi cum ratione
 atque experientia pugnat. Non hoc age-
 re institutum est, ut excutiam dicta omnia
 Interpretum, multo minus, ut ortas in-
 de lites componam. In gratiam studio-
 rum Medicinæ laborem hunc suscepi,
 ut uno in opere reperirent quod eis
 viam patefaciat ad intellectum sententia-
 rum Hippocraticarum; utinam saluta-
 rem

rem ! Intelligentes & in Arte exercitatos æquos Judices exposco ; ac faciles mihi promitto , quos errare humanum esse penitus persuasos esse nullus dubito. Dabunt , opinor , veniam conanti prodesse. Emendent , melioraque statuant , sine felle , ducti amore in utilitatem publicam ; ad quam si opella mea aliquid contulisse judicatus fuero , lætabor , & illius promovendæ causa quæ parata habeo prelo submittam.

*Hagæ Com. 1766.
d. 22 Octobr.*

J. C. R.

H I P.

HIPPOCRATIS
APHORISMORUM
SECTIO PRIMA.

Vol. I.

A

WIPHOGRAPH

MEMORIAL

SECTION

UNIVERSITY OF MARYLAND
1813
SCHOOL OF MEDICINE
HIPPOCRATIS
APHORISMORUM (*)

SECTIO PRIMA.

APHOR. I.

Βίος βραχύς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ
καιρὸς ὀξύς, ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἡ
δὲ κρίσις χαλεπή. Δεῖ δὲ ἐν μόνον ἐωυ-
τὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποίοντα, ἀλλὰ
καὶ τὸν νοσέοντα, καὶ τοὺς παρέοντας, καὶ τὰ
ἔξωθεν.

VITA brevis, ars longa, occasio præ-
ceps, experientia fallax, iudicium
difficile. Neque vero satis est ad ea, quæ
facto opus sunt, præsto esse, sed & æ-
grum, & eos, qui præsentibus sunt, & res
externas ad id probe comparatas esse
oportet.

PROCEMIUM est hic primus omnium Apho-
rismus, in quo innuit Hippocrates difficul-
tatem artis medicæ, ut quam nemo per se possit
integram acquirere, quia *vita brevis* &c. quare
ne-

(*) Αφορισμός, *Aphorismus*. ab ἀφορίζω deducitur:
quod verbum significat *finio, termino*; item *distingo*
& *discerno*; nec non *separo ac divido*; & *definio ac*
breviter rem concludo & *expolio*. docent Lexica. A
tertia significatione Arabes *divisorum sermonum* libros,
alii *divisiones* Aphorismos sunt interpretati. ἀφορίζω si-
gnificat

neceſſe ſit, eum, qui vult notabiliter in medicina proficere, Antiquorum tradita perlegere vel noſſe; caute experiri; ſubtiliter judicare; & tunc facere, quæ oportet, ſimul vero etiam curare, ut ab aliis circa ægrum, & ab ægro ipſo fiant, quæ fieri debent, obſervando ſimul externa ſeu concomitantia, quæ referri poſſunt ad regionem, conſuetudinem, & complexionem ipſius ægri; h. e. conſiderari debent juvantia & nocentia. Nota, quod Hippocrates requirat hic in Medico, ut perſpectam habeat non modo experientiam, ſed & ut iudicio utatur ad eliciendas ex obſervatis conſiſiones. ergo non empiricam, ſed Dogmaticam ſtabilit Medicinam. *Arnald.*

De vitæ humanæ brevitate publica eſt querela. O fallacem hominum ſpem, fragilemque fortunam, & inaneis noſtras contentiones, quæ in medio ſpatio ſæpe franguntur, & corruunt, & ante in ipſo curſu obruuntur, quam portum conſpicere potuerunt! *Cic. de Orat. l. 3. c. 2.*

In-

gnificat etiam *eligo*; ex qua ſignificatione Aphoriſmus appellatur ſententia ſelecta, continens in ſe magnam vim. *Sanctor.* Galenus definit ita, ut Aphoriſmus ſit, quum rei totam naturam brevi oratione concludimus. Clarius Gorterius in *præf. ad Medicinæ Hippocrat. lib. 2*: Aphoriſmus eſt brevis, ſed ſententioſa oratio, quæ rei alicujus proprietates breviffimis verbis tradit, in qua non opus ut antecedentibus vel ſequentibus aphoriſmis cohæreat, at ut ſententia abſoluta proponatur, fundata in experimentis vel obſervationibus medicis. Dum enim eadem res aliquoties occurrens, quæ diſperſa eſt per multas historias medicinales, unica ſententia proferatur, non amplius res hæc ad hiftoriam vel obſervationem medicam refertur, ſed ad aphoriſmos ſeu canones univerſales.

Inde Theophrastus Eresius, cum ad annum ætatis octogesimum quintum pervenisset, de malignitate Naturæ conquerens, Injuste, aiebat, fecit Natura, quod cervis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interest: hominibus vero, quorum maxime interest, tam exiguum vitam dedit, quorum si ætas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. Vid. *Diog. Laërt. lib. 5.* Incertum ac fragile nimirum est hoc munus Naturæ, quicquid datur nobis: malignum vero & breve etiam in iis, quibus largissime contingit, universum utique ævi tempus intuentibus. — Natura vero nihil hominibus brevitate vitæ præstitit melius. *Plin. l. 7. c. 50.* Non exiguum tempus habemus; sed multum perdimus. Satis longa vita est, & in maximarum rerum consummationem large data est, si tota bene collocaretur. *Senec. de brev. vit. cap. 1.* Sed

Ars medica longa postulat inprimis, ut tempus suum bene collocent, qui eam pernosse volunt; ut nempe ad artem traducatur, quod ei gloriam & decus comparat. Ars autem medica, ut cito addiscatur, fieri nequit, propterea, quod in ea firma aliqua doctrina tradi non potest: nam & nunc, & paulo post, non idem facit, & sibi contraria facit; eaque sibi ipsis contraria. *Hippocr. de loc. in hom. n. 50.* Qui Medicinæ scientiam sibi vere & apte comparare velit, is horum omnium compos esse debet, ut naturam nactus sit, doctrinam, locum studiis aptum, institutionem a puero, industriam & tempus. — Ad hæc longi temporis industriam accedere necesse est, quo disciplina veluti gra-

vidatà , feliciter & bene crescendo , maturos fructus efferat. *Hippocr. Lex* , n. 2. Multarum rerum experientiam Medicum habere oportet. *de articul. n. 9.* Qui igitur in ignorantiaè profundo submersi sunt , ii prædicta minime percipiunt , cum , Medici nomine indigni , re ipsa comprobent , quam repente evecti sint , fortunæ tamen egentes , perdivites quosdam ex angustiis emergunt. *Præception. n. 6.* Qui vero Medici sapientiam sibi falso arrogant , ii nimirum peccant. *de fract. n. 1.* Opinatio enim cum præcipue in arte medica , ea quidem utentibus crimini vertitur , his vero , qui ea indigent , exitium adfert. *de dec. orn. n. 4.* Quis demum non videt , quam exporrecta hodie sit artis longitudo per tot additamenta imaginationis , potestatis ad fingendum nullis terminis circumscriptæ ? *Piso magn. aux. p. 343.* Præterea vero ars medica brevem habet occasionem , seu temporis opportunitatem , & qui hoc novit , illud constitutum habet , & novit quæ sint rerum species vel non , ad quas cognoscendas occasio non est in arte medica. *Hipp. de loc. in hom. n. 54.* *Occasio* namque *præcept* est & lubrica. *Prædict. l. 2. n. 29.* Tempus dicendum est , in quo occasio consistit ; occasio autem , in qua tempus non multum. Medicatio in tempore fit , aliquando etiam occasionem requirit. Qui igitur ista norit , ad curationem aggredi debet , neque prius ad ratiocinationis persuasionem , quam ad usum cum ratione conjunctum , animum adhibere. *Præcept. n. 1.* Opportunitates autem multæ sunt in arte & variæ , velut & morbi , & affectiones , eorumque curationes. Ac *celerrimæ* quidem sunt , quibus aut animo deficientibus opitulari licet , aut qui neque urinam neque ster-

stercus reddere possunt, aut qui suffocantur, aut mulierem prægnantem aut vulneratam liberare, aut quæ sunt ejusmodi. Et hæ quidem celeres, neque confert paulo post, cum plerique paulo postea moriantur. Occasio tamen est, cum quid tale homini contingat, si quis ante quam animam emittat juvetur, id ubi tempore opportuno sumserit, succurret. Semper enim quocunque tempore quis auxilium attulerit, opportuno tempore auxilium attulisse dicitur. 1. de Morb n. 4.

Temporibus medicina valet, data tempore prodest. Animum igitur adhibere oportet fortuitæ occasioni, quæ plerumque se offert. *Præcept. n. 3.* Cum enim ab omni arte aliena sit procrastinatio, tum vero maxime in Medicina, in qua dilatio vitæ periculum adfert: temporum autem opportunitates curationum sunt animi, earumque observatio finis. *Hippocr. Epist. ad Cratev.* Oportet igitur ut Medici in occasione prudenter captanda appositos se exhibeant & accommodatos. *de dec. ornatu n. 2.* In acutis dictis morbis occasio præsertim præceps est; quia in iis fallaces magis notæ sunt & salutis & mortis, juxta 2. *Aph.* 19. ac in iisdem raro, & in principiis medicamentis uti convenit, 1. *Aph.* 24. & forsan non solum principium transibit morbi, sed morietur æger. *Cardan. p. 4.* Quare maxime eum Medicum probaverim, qui in morbis acutis, quorum vi plerumque homines intereunt, longe melius cæteris se gerat. *de rat. vict. acut. n. 2.* In victus ratione maximum est operæ pretium animadvertere & observare tum febrium intensiones, tum remissiones, non modo in acutis morbis, verum etiam in longis, quo temporum occa-

siones caveas, quibus cibi minime offerri debent, & quando tuto offerendi sunt cognoscas, atque etiam quando plurimum ab intentione abfuerint. *ibid.* n. 63.

Experimentum periculosum seu fallax hic intelligi potest, quia praxis medica nullam habet absolutam regulam & ubique certam; id quod Celsus l. 1. *præf.* p. 18. in his innuit, *non eadem omnibus, etiam in similibus casibus, opitulantur.* vid. *Com. Bon.* p. 405. Conjecturalis ars est medicina, ratioque conjecturæ talis est, ut, cum sæpius aliquando responderit, interdum tamen fallat. Optimis vero Medicis similitudines imponunt & difficultates pariunt. Contraria vero causa efficit, quæ, qualis sit, considerata venit. Et sane difficile est curandi viam ratiocinatione assequi. 6. *Epidem. Sect.* 8. n. 80 *sq.* Quinimo etiam spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo Medicus securus primo fuit: quæque medendi causa reperta sunt, nonnunquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest. *Cels.* l. 2. c. 6. p. 57.

Interim pleraque non ratiocinatione, sed auxilio indigent. Eventa igitur per experientiam cognita, prædicenda. Id enim gloriam adfert, & cognitu est facile. *Hippocr. de dec. ornat.* n. 9. Experientia artem efficit, imperitia vero casum; juxta *Aristot.* 1 *Metaph. c.* 1. & qui nullum experimentum remediorum habent, merito accusandi sunt, quod tam negligentes in tam necessaria parte fuerint; ut ait *Scribonius præf.* Multum sane requiritur ad experientiam medicam, quæ non versatur circa certas tantum morborum species, sed circa universum quorumvis occurrentium morborum cumulum,

lum, quorum certe discretam experientiam unus Medicus per suam vitam nunquam exhauriet. *Act. Med. Berol. Dec. I. vol. 10. p. 66.* At vero sæpe nova incidunt genera morborum, in quibus nihil adhuc usus ostenderit. *Cels. l. 1. præf. p. 5.* Inde vero Plinius *l. 29. c. 1.* Medicos insectatur, dicens, quod discant periculis nostris, & experimenta per mortes agant.

Quoniam igitur experientia, quæ observationum copia acquiritur, valde difficilis & longissimi demum temporis filia est, cum corpora humana mirifice, pro diversitate virium, climatum, temporum anni, victus, consuetudinis, ætatis, temperamentorum, innatæque dispositionis dissideant, ea propter sola experientia insufficiens & difficillimum est artis principium; alterum itaque ceu fulcrum ut adjungatur, videlicet ratio, necessarium est: hoc est, rectum Medici judicium sive subacta bene concludendi facultas necessaria est. *Hoffm. Med. rat. T. 1. p. 9.* Omnino Medicum sua prudentia obviam ire convenit morbis instantibus, & naturis, & anni temporibus, & ætatibus, contentaque solvere, & soluta intendere. *Hippocr. de nat. hom. n. 18.* Sed ecce, obscurissimos & maxime difficiles morbos, opinio magis quam ars judicat. *de flat. n. 2.* qui namque obscuro morbo laborant, si quid de morbo Medicis indicare conantur, id ex opinione potius quam ex certa cognitione denunciant. Igitur ex his, quæ denunciata sunt, non licet ad aliquam cognitionem pervenire. *de arte n. 19.* Quanquam equidem vehementer hunc medicum laudarim, qui parum peccet. At exacta certitudo raro cernitur. *de vet. Med. n. 16.*

Jam vero & Judicium difficile est, nec inventu

facile, id quod Sectarum multitudo in arte medicinali ostendit. Neque enim, si veritas esset inventu facilis, tot ac tanti viri, qui illam perquisiverunt, unquam in tam repugnantes sententias devenissent. *Galen.* Prudentiæ primæ partes sunt, devitare incertas vias, occasionesque ab recta ratione, & actione recedendi; quas incitati celeresque ad agendum difficillime declinant, tardiores non facile; adeo tot ambigua, involutaque in Arte nostra occurrunt. In tanta vero difficultate sui muneris actione explendi, certamque viam insistendi, annon prudentis erit ab actionum frequentia temperare multiplicibus erroribus exposita? quos providere, & præcavere non solum perarduum est, sed identidem supra humanum captum & vires, effecitque, ut invaluerit, & emanaverit in vulgum opinio, Medicum fortunatum esse oportere. *Piso magn. aux. p. 332.* In morbis cum multum fortuna conferat, eademque sæpe salutaria, sæpe vana sint; potest dubitari, secunda valetudo medicinæ, an corporis beneficio contigerit. *Cels. l. 7. præf.* Elucet ita satis, ni fallor, *difficile esse judicium.*

Enim vero illud maximæ est difficultatis, & periculi in medica praxi, quod non est satis, si Medicus sit peritissimus & diligentissimus, atque omnia agat ut expedit, si quippiam deest aut *circa ægrotum ipsum*, aut *ministros*, aut *externa*. hæc enim omnia oportet moderari. *Valles.* Artem tria ista circumscribunt, morbus, æger, & Medicus, qui artis est administer, ægrumque oportet una cum Medico morbo reluctari. *Hipp. 1. Epidem. Sect. 2. n. 93.* Quænam in his quæ ad morbos spectant dignotio facienda sit, facile discemus, ex communi omnium & cujus-

jusque propria natura, ex morbo & ægroto, ex his, quæ offeruntur, & eo, qui offert. Nam & ex his melius vel gravius se habent. Præterea ex universali ac particulari aëris conditione, & regionis cujusque, ex consuetudine, victus ratione, vitæ genere, ex cujusque ætate, ægri sermonibus, moribus, silentio, imaginationibus, somnis, vigiliis, ex insomniis, quæ qualia & quando obveniant, videndum est, vellicationibus, pruritibus, lachrymis, ex accessionibus, dejectionibus, urinis, sputis, vomitionibus. Videndæ sunt etiam quæcunque sunt morborum vicissitudines, & ex quibus in quos succedant, & quinam abscessus perniciem aut solutionem portendant. Sed & sudor, rigor, perfrectio, tussis, sternutationes, singultus, spiritus eructationes, flatus silentes, strepitum cientes, sanguinis eruptiones, ora venarum ex ano sanguinem fundere solita (seu hæmorrhoides). Atque ex his quæ per hæc contingunt consideranda sunt. *ibid. Sect. 3. n. 1 sqq.* Ad diligentem ægrorum procurationem Medico videndum est, quænam de morbo interrogationes fieri debeant, quæ narrat æger qualia haberi debeant, ut accipiendi sermones, quæ ad ægrum, quæ ad affidentes, & quæ ad ea, quæ extra spectantur, attinent. *6. Epid Sect. 2. n. 78 sqv.* Galenus sensa animi sui ita expressit: Adversari morbo ægrotum una cum Medico oportet, cumque tres sint, Medicus, morbus, & ægrotus, si Medicum solum cum morbo pugnantem ægrotus deferat, vel etiam ad morbum transfugiens Medico repugnet, Medicum a morbo superari continget. Alio loco ait, paucos morbos esse mortiferos, si neque Medici errent, neque ægri, neque ministri,

nistri, neque aliquod noxium extrinsecus accidat. *Tozzi*. Observandi sunt autem *ægotorum errores*, ex quibus multi frustrati sunt in oblati assumendis, quandoquidem exosis sumtis potionibus, aut medicationibus aut curationibus, e medio sublati sunt; quod quidem se fecisse minime fatentur, sed culpam in Medicum conferunt. *Hipp. de dec. orn. n. 10.* At vero, qui ex morientium calamitatibus artem funditus delere conantur, miror quam satis iusta oratione elati, in morientium intemperantiam causam non rejiciunt, sed eorum, qui Medicinam exercent, prudentiam accusant, quasi Medicorum sit, quæ non convenient præscribere, in ægrotorum autem facultate non sit, aliquid contra imperata admittere. Atqui longe magis est rationi consentaneum, ægros non posse imperatis obsequi, quam Medicos ea, quæ minime conveniunt, imperare. Hi enim sana mente & corpore, tum præsentia, tum ex præteritis, quæ cum præsentibus similiter se habent in considerationem adhibentes, ad curationem adgrediuntur, adeo ut, qui curatus est, aliquando fateatur, se illorum ope a morbo liberatum. Illi vero, neque quo morbo, neque quam ob causam laborent, neque quid ex præsentibus eventurum sit, neque quid ex his, quæ sunt ejusmodi, fiat, intelligentes, imperata facere jubentur, præsentem quidem morbo afflicti, eventum vero rerum metuentes, & morbo quidem gravati, cibis vero vacui, ea, quæ morbo grata sunt, potius eligunt, quam quæ ad sanitatem conferunt, non quod mori desiderent, sed quod toleranter ferre morbum nequeant. Hos vero sic affectos an est vero similis quæ a Medicis imperantur, quam alia, quæ non imperan-

rantur, facere? an Medicos ejusmodi quales antea exposuimus, ea quæ minime conveniunt imperare? Nonne longe æquius est, eos quidem recte imperare, illos vero, ut par est, parere non posse, eamque ob causam mortem incurrere? Quoniam quidem causam, qui non recta ratione reputant, in eos, qui culpa vacant, rejiciunt, illis absolutis, qui maxime culpæ sunt obnoxii. *de arte n. 10 sq.* Qui deprehendenda sint ægrorum errata, videre est in *Prædict. l. 2. n. 6. 7.* Adsit autem ex discipulis aliquis, qui præsit, qui præceptionibus citra amarulentiam utatur, & quod imperatum est subministretur. Ex his vero deligendi, qui jam in arte provecti sunt, ut ea, quæ sint usui, exhibere, vel secure offerre sciant, neque in intervallis quicquam te lateat. Nullius vero rei curam plebejis unquam committas, alioqui ejus, quod male factum est, reprehensio ad te redundabit. *de dec. orn. n. 12.* Ut obtemperantes sibi habeat ægros Medicus inprimis studere debet, ut illorum sibi fiduciam comparet. Nihil magis enim ægris prodest, quam ab eo curari, a quo volunt, ut inquit *Seneca Excerpt. Controv. l. 4. contr. 5.* Crebro ægrum invise, diligentem considerationem adhibeas, ut iis, qui decepti sunt, per mutationes occurras. Quæ omnia placide & succincte facienda, ita ut plerumque in ipsa administratione ægrum celes, hilari & sereno vultu esse jubeas, eumque a suis cupiditatibus deterreas, & simul quidem cum amarulentia vehementer increpes, simulque eum commonefaciendo & blande excipiendo consoleris, neque quicquam eorum, quæ instant, aut facta sunt, ipsi indices. Idcirco enim multi, ob commemoratam instantium aut post futurorum prædictionem, ad
ex-

extremorum alterutrum detrufi funt. *de dec. orn.* n. 10. 11. Medicum urbanitatem quandam fibi adjunctam habere convenit; austeritas enim tum fanis, tum ægris difficilem accessum præbet. *ibid.* n. 7.

*Confiliis, non imperiis, affabilis, ægros
Dirige, nec duro jam fractum viribus ægrum
Impatiens sermone nota, sed crimina, si quæ
Sunt commissa prius, placidis nunc corrige verbis.
Sic nunquam poteris præclara sorte carere,
Sic miseros ægros re consiliisque juvabis.*

Hebenstr. de Hom. præf. xvi.

Imo prudenter etiam Medici ægrotorum cupiditatibus in levibus rebus indulgent, quo illos sibi in majoribus obsequentes præstent; ut habet *Juliani Cæs.* p. 37. In quibusdam, ait Hippocrates, ægrotis est gratificandum, velut est, ut munde tum potus tum cibus parentur, tum etiam quæcunque videt & attingit mollia sint. In aliis quoque gratificari oportet, quæ non magnam noxam afferunt, aut quæ facile sarciri queant, velut frigida, ubi ea opus est. In his etiam Medicum ægroto se gratum præbere convenit, qualia sunt ingressus, sermones, corporis habitus, vestitus, tonsura, ungues & odores. 6. *Epidem. Sect.* 4. n. 24 *sqv.* Quoscunque cibos, aut opsonia, aut potiones, ægrotantes expetunt, ea suppetant, si nullum corpori nocumentum sit adfuturum. *de affection.* n. 42. Sermonis quoque & silentii habenda est ratio, & dicere oportet, quæ velit æger, videndumque, quibus utitur sermonibus, sintne magni, an multi, an veri, aut ficti. *Hipp.* 6. *Epid.* *Sect.* 8. n. 26. Proinde si impense loquax æger fuerit, & ipse Medicus paulo loquacior sit, ac contra; &c. vid. *Fuchs ad l. c.*

Ga-

Galenus refert, quosdam Pergami pro deploratis habitos, a Præstigiatoribus sanatos fuisse, quoniam horum præceptis propter confidentiam obsequebantur, cum Medicis non paruisent. Quare nec ægroti se curari permittant a Medicis, quibus non fidunt, nec Medici curandos suscipiant diffidentes. *Tozzi.*

Ad res externas, quas probe comparatas esse oportet, revocanda sunt, quæ fortuito contingunt. Quare in considerationem etiam adhibendi ægrorum decubitus, partim quidem pro anni tempestate, partim vero pro suo quique genere. Quidam enim in sublimibus, alii vero in subterraneis & obscuris locis decumbunt. Strepitus quoque & odores fugiendi & permu- tandi. *Hipp. de dec. orn. n. 11.* Sed ad externas res referri etiam debent Pharmacopoeorum opera, i. e. præparationes medicamentorum a Medico præscriptorum, quibus interdum Medico fit fraus, ægroto autem infertur nocu- mentum: quod utrumque fieri culpa pharma- copoei posse, apparet ex *J. A. Lodetti Dialogo de imposturis pharmacopoeorum nonnullorum*, edit. cum Liffeti Benancii Declaratione fraudum & errorum apud pharmacopoeos commissorum, *Francof. 1671. 8º. p. 110.* ubi pharmacopoeus cum Medico colloquens sequentia profert:

„ Cum vos non videatis medicamenta, quan-
 „ quam consilia de morbo instituatis, ægris
 „ non consulitis, quippe animus quidem vobis
 „ est curare eos, sed schedulas scribitis in ædi-
 „ bus illorum, quæ deinde nobis adferuntur,
 „ ita ut plerumque in absentia vestra præpa-
 „ rentur; & diabolus semper nobis improbis
 „ adstat, ut mala fide agamus, ut adeo vos Me-
 „ dici vestrique ægri amplissime a pharmaco-
 „ poeis

„ poeis decipiamini, nec sit mirum, quod ple-
 „ ræque vestrae curationes male succedant ”.
 Legibus certe severis non solum coercendæ
 sunt fraudes; verum & poena digni habendi
 sunt errores, quando e. g. loco pulveris præ-
 cipitantis, ex absorbentibus & cinnabari com-
 positi, ægroto assumendus porrigitur mercu-
 rius præcipitatus ruber: ut taceam temerarias,
 Medico inscio, factas substitutiones, male sa-
 num illud & nimis tamen frequens Quid pro
 Quo.

APHOR. 2.

Εἰν τῇσι παρὰ χῆσι τῆς κοιλίης, καὶ τοῖσιν ἐμέ-
 τοις, τοῖσιν ἀνπμάτως γινόμενοιςιν, ἢν μὲν εἴα
 δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, συμφέρει π, καὶ εὐ-
 φέρως φέρουσιν· ἢν δὲ μὴ, τείναντες. Οὕτω δὲ
 καὶ ἡ κεναγωγείη, ἢν μὲν εἴη δεῖ γίγνεσθαι,
 γίγνηται, συμφέρει π, καὶ εὐφέρως φέρουσιν· ἢν δὲ
 μὴ, τείναντες. Ἐπιβλέπειν ἢν δεῖ καὶ χύρην, καὶ
 ὄρην, καὶ ἐλικίην, καὶ νύκτας, ἐν ᾗσι δεῖ, ἢ ὄ.

IN alvi perturbationibus, & vomitioni-
 bus quæ sponte eveniunt, si qualia
 oportet, purgentur, conducit, & faci-
 le tolerant, sin minus, contra evenit.
 Itidem & vasorum evacuatio, si qualis
 debet, fiat, conducit, & facile tole-
 rant, sin minus, contra fit. Adhiben-
 da igitur consideratio & loci, & tem-
 pestatis

pestatis anni, & ætatis, & morborum
in quibus hæc fieri debent, nec ne.

Prinzipium hujus aphorismi de alvi purgationibus & vomitionibus extat in *de Veratri usu*, ac brevius in 6. *Epidem. Sect. 4. n. 30.* Sensus sententiæ est hic: In perturbationibus ventris, quas nos fluxus repentinos solemus appellare, & vomitibus, quæ absque alio auxilio externo eveniunt, si, qualia oportet purgari, purgentur, confert, & non remanent nec læsi, nec debilitati multum. Igitur si talis fiat a Medico evacuatio noxiorum humorum, confert, nec lædet. Per *qualia oportet* igitur intelligit, quæ lædunt, quomodocunque noceant, seu qualitate seu quantitate, seu quovis alio modo, si alius inveniri possit. Et licet loquatur generaliter de humore peccante seu in qualitate seu in quantitate: non tamen hic loquitur de quantitate evacuationis, sed in sequenti aphorismo. Purgationes plerumque adhibentur humoribus qualitate sola, aut qualitate & quantitate peccantibus: Sectio venæ plerumque peccantibus sola quantitate, scilicet sanguini. Hic Hippocrates loquitur de utraque; non tamen loquitur de quantitate humoris purgandi per medicamentum, & sanguinis educendi per venæ sectionem. *Cardan.* Si alvus fertur modicis excrementis, bile tinctis, raro & multum, non sæpe & paucum, talia decet purgari, &, si purgantur, confert, propterea quod adjuvamentum adfert tum ad curationem morborum particularium, tum etiam universalium: nam diarrhoea laudabili febres curantur, & partes deplentur humore noxio. Sed si excremen-

tum sit humidum, si multa bile tinctum, si album, & nulla bile tinctum, si sæpe & multum, sæpe & paucum, quia nihil paucum criticum, & omne nimium naturæ inimicum, tatis excretio est symptomatica, & contra naturam. Talis est diarrhoea, quæ incidit in phthicos & tabidos. Quod si meracum, viride, vitellinum, calamitosas esse partes denunciant, & calamitatem partibus, per quas feruntur, inferunt, quæ hanc faciunt dysenteriam. *Durret. ad Holler. p. 458.* Alvi dejectio optima est, si mollis est & consistat, eoque tempore quo per sanitatem dejici soleat, copia vero ciborum ingestorum rationi responderit. Talis enim exitus inferiorum alvum bene valere declarat. At liquida alvi egestio ex usu est, si neque stridet, neque crebro, neque ex brevibus intervallis excernitur. Frequens enim desidendi labor ægrum fatigat, eique insomnia adfert. Quod si assatim & sæpe dejicit, periculum est, ne animus deficiat. Verum, pro ingestorum ciborum copia, bis aut ter interdium, & noctu semel, dejici debet, plus tamen prima luce, pro hominis consuetudine. Crassiorem autem fieri dejectionem oportet, morbo ad judicationem procedente. Sit etiam subfulva, neque admodum graveolens. *Hippocr. Prænot. n. 9.* At valde aquosum, aut album, aut ex viridi pallidum, aut vehementer rubrum, aut spumans dejici, hæc omnia mala sunt. Præter hæc quoque malum est, quod exiguum, glutinosum, candidum, ex viridi subpallidum & læve existit. His vero magis letalia sunt nigra, aut pingua, aut livida, aut æruginosa aut foetida. Varia autem his quidem sunt deteriora, nihilo tamen minus exitialia. Hujusmodi sunt
strig-

strigmentosa, biliosa, cruenta, porracea & nigra, modo simul inter se mixta, modo per vices prodeuntia. *ibid.* n. 10. Quibus in inferiore per alvum defectione bilis atræ quid subest, si copiosius, major est morbus, si parcius, minor. *de judicat.* n. 8. Alvi prærubra proluvies in omnibus morbis malo est. *Prædict.* l. 1. n. 2. Vid. etiam *Coac. sect.* 6. n. 1 *sq.* Attormina ea quidem omnia (dysenteriae) mala sunt, si cum febre quidem invadunt, aut variis alvi recrementis, aut jecoris inflammatione, aut præcordiorum, aut ventris, aut quæcunque doloribus cruciant, aut cibos cohibent, sitimque inferunt. Ac celerrime is perit, quem maxima pars horum malorum occupat. Huic vero plurimum inest spei, cui horum paucissima adsunt. Utilia autem tormina (dysenteriae) sunt, quæ his malis non affligunt. At ubi sanguis & strigmenta per alvum rejecta fuerint, septimo die desinunt, aut decimo quarto, aut vigesimo, aut quadragesimo, aut intra hoc tempus. Hujusmodi namque defectiones etiam eos, qui ante fuerant in corporibus, morbos tollunt: inveteratos quidem spatio temporis majore, recentes vero etiam paucis diebus levare possunt. Lævitates autem intestinorum (lienteriae), assiduæ quidem & multo tempore perseverantes, ac omnibus horis, & cum strepitu, & sine hoc exturbatae, & similiter noctu & interdiu affligentes, si quod excernitur valde crudum est, aut nigrum & læve ac mali odoris, eæ quidem omnes malæ sunt. Reliqua alvi profluvia (diarrhoeæ) quæ sine febre sunt, & parvo tempore durare, & mitia esse solent. Aut enim elota, aut sua sponte desinent. Cessaturum autem alvi secessum de-

nunciaveris, ubi contrectato manu ventre nullus motus suberit, & ad extremam dejectionem flatus prodierit. *Prædict. l. 2. n. 30. 31. 32. Conf. infra 4 aph. 21. 22. 23. 24. 26.*

Vomitus perquam est utilis, qui bilem pituitæ quam maxime permixtam habet, ac neque admodum crassus est, neque multus. Qui enim sinceriores, pejores sunt. Si vero, quod vomitione rejicitur, porrum colore referat, aut lividum, aut nigrum fuerit, quisquis horum colorum adfuerit, pravus existimandus est. Quod si eodem vomitu omnes hi colores rejiciantur, id exitiale est admodum. At lividus vomitus, si graviter olet, celerrimam mortem denunciat. Omnesque subputres & graves odores, in omnibus vomitionibus mali. *Prænot. n. 12. Coac. sect. 4. n. 1 /qv.* Alvum coactam vomitio solvit, & plus æquo fluidam sistit, illam quidem humectando, hanc vero siccando. *de diæta l. 2. n. 36.* Hinc cum evacuatum & vomentem curandum susceperis, vomitum ne sedato. Vomitus siquidem evacuationem sedat, facilius autem postea vomitus sedabitur. *de loc. in hom. n. 45.* Datur vomitus criticus, quando scilicet causa materialis, quæ ipsum produxit, ipso vomitu eliminatur, qui valde salutaris est, & interdum observatur in iracundis, & cachecticis cholericis; nec non in febribus & intermittentibus & acutis, circa dies potissimum judiciales. Hac enim ratione ventriculus, duodenum, vasa hepatis biliaria, pancreas & intestinorum canalis atque glandulæ a succis & humoribus vitiose ibidem collectis expurgantur, qui alias, massam sanguineam ingredientibus, varia inferre possent mala, quæ ab istis foras projectis timenda non sunt.

De

De tali salutari vomitu egregia sunt, quæ habet *Celsus l. 1. c. 3.* „Vomitum utilis est plenis & biliosis omnibus, si vel nimium se repleverunt, vel parum concoxerunt. Nam, si plus est, quam quod concoqui possit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet; si jam corruptum est, nihil commodius est, quam id, qua via primum expelli potest, ejicere. Itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate præcordiorum adsunt, ad hunc protinus confugiendum est”. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 3. p. 499.*

Sanguinis evacuatio in sequiori sexu per uteri ejusque vaginæ venas contingit singulis mensibus cum insigni sanitatis emolumento, siquidem ab hac evacuatione turbata vel penitus oppressa multorum morborum, graviumque symptomatum, quibus cum mollior sexus subinde conflictatur, origo derivanda est. Nobilior sexus solenni quoque excretioni obnoxius est, qua sanguis, ex liberaliori victu ac motus intermissione plenius & redundanter in corpore collectus, per venas hæmorrhoidales statis quibusdam temporibus, imprimis autem vere & autumno, salutarem prorsus in finem foras ejicitur; nam ubi salutaris hic fluxus turbatus vel penitus suppressus fuerit, homines gravissimis subinde passionibus corripiuntur. Natura alias quoque exquirat vias, quibus se nimia sanguinis abundantia exoneret, siquidem in puerili ac juvenili ætate ut plurimum sanguinis per nares profusionem molitur, quæ sæpe salutaris criseos vicem sustinet, nec sine sanitatis ac vitæ discrimine sufflaminari aut plane intercipi debet. *Hoffm. Med. rat. T. 1. p. 578 sq.* Cæterum sanguis, supra quidem, qualiscunque fuerit

rit emissus, malus: infra autem, si niger deji-
ciatur, bonus; juxta 4. *aph.* 25. Qui sangui-
nem per ora venarum, quæ in ano sunt, profun-
dere solent, ii neque lateris dolore, neque
pulmonis inflammatione, neque ulcere exeden-
te (phagedænam vocant) neque furunculis
corripiuntur, neque tuberculis, quæ a ciceris
similitudine therminthi dicuntur, ac forte ne
lepra quidem, fortassis vero neque vitiligini-
bus. *lib. de humor. n. 11. & lib. 6. Epidem. sect.*
3. n. 64.

Fluxus sanguinis atrii, nigri, vitriolacei,
foetidi, pestiferi per alvum effluens, criticus
solet esse, & liberator plurium morborum ven-
tris, dolorum diuturnorum circa lumbos, &
similium: dummodo tamen non sint dura, ob-
structa, & intenta hypochondria, præcipue
dextrum, in quo casu letalis est hic sanguinis
fluxus niger ac foetidus. Quare in mollibus
hypochondriis sanguinis fluxus per alvum, san-
guinis nempe nigri, vitriolacei, foetidi, non
est statim sistendus, sed sinendum ut fluat, do-
nec veluti per crisin viscera naturalia liberen-
tur. *Bagliv. p. 495.* At sanguis splendidus alvo
per secessum rejectus, malo est, præsertimque
si dolor aliquis adsit. *Hipp. Coac. sect. 6. n. 14.*
Qui statis temporibus sanguinem fundunt, si
siticulosi sint, molestiam ac virium exolutio-
nem sentiant, nec sanguinem effuderint, in
morbum comitalem transeunt. *Prædict. l. 1. n.*
19. Quibus sanguinis fluxus diu perseveravit,
in his temporis processu alvus male habet, ni-
si urinæ concoctionem præ se ferant. Sanguis
eruptiones vehementes cum totius corpo-
ris perfrictionibus judicatoriis, pessimæ sunt.
l. c. Larga, vehemens & multa sanguinis e na-
ribus

ribus eruptio, interdum ad convulsiones deducit, ex quo venæ sectio liberat. *ibid.* n. 21. Sanguis ex gingivis cum humecta alvo profluens, perniciem minatur. *Coac. sect. 2. n. 160.*

*Ergo, velut variant causæ finesque fluorum,
Sic quoque consilium vario discrimine distat;
Si qua fluunt, fluxuque juvant, non tangere fas est;
Si qua, calens, fuso mitescit sanguine, febris,
Dedecet utiliter fusos retinere cruores.
Si qua saliva fluit, ptyalismum Græcia dixit,
Impediendus erit nunquam, fluit ille salubris.
Non decet exortos ultro compefcere motus,
Ventriculo vomitus veniunt quandoque salubres.*

Hebenstr. de Hom. p. 290 sq.

Diætæ alvi perturbationes, vomitiones, & vaporum evacuatio sive sanguinis fluxiones sponte naturæ evenientes, h. e. nihil ad ipsas proritandas moliente Medicina, conferantne, an contra, id luculentius patebit, si, juxta textum, *adhibeatur consideratio & loci, & tempestatis anni, & ætatis, & morborum &c.* Est, ut Celsus ait, etiam proprium aliquid & loci & temporis, *l. 1. præf. p. 18.* & refert, qualis morbus, quale corpus, quale coelum, quæ ætas, quod tempus anni, *l. 3. c. 4. p. 119.* Neque enim loca omnia eadem ferunt auxilia, quod ex aëre ambiente similia non sint omnia. *Thessali orat. n. 130.* Quare si quis ad urbem sibi ignotam pervenerit, is ejus situs curam habere debet, ut cognoscat quomodo ad ventos aut solis exortum sit exposita. Neque enim easdem vires habet, quæ ad septentrionem, & quæ ad austrum sita est, ut neque ejus quæ ad exorientem solem aut occidentem spectat. *Hipp. de aër. loc. & aq. n. 1.* In universum quidem res ita se habet. Regio, quæ ad meridiem

sita, eâ, quæ ad septentriones spectat, calidior, & siccior, quod ad solem magis accedat. In his autem regionibus, homines & quæ e terra producuntur, sicciora, calidiora, & validiora esse necesse est, quam quæ in contrariis, &c. vid. l. 2. de diætâ n. 1 sequ. Differre quoque, pro natura locorum, genera medicinæ, & aliud opus esse Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia, bene notavit *Celsus l. 1. præf. p. 8.* Asclepiades & Galenus observarunt, pleuriticos, quibus secabatur vena Romæ & Athenis, male habere, quod utraque civitas magna ex parte esset obversa austris: contra in Paro & Hellesponto bene habebant, quia hi objecti sunt ventis septentrionalibus. Ita Parisiis facile phlebotomiam ferunt, quia perflantur a ventis aquilonibus: Narbonenses vero & Lugdunenses non ita facile, ea præsertim parte, quæ austrum & mare mediterraneum spectat. Quo fit, ut Parisienses pleuritici bene habeant a missione sanguinis, Narbonenses vero ac Lugdunenses lædantur. *Holler.* Neapoli, austro perpetim agitata, compertum est, nedum ægre ferri sanguinis missionem, sed male omnino cedere ægrotantibus, & sæpissime in perniciem. *Tozzi.* In popularibus urbis Romæ vomitoria, & purgantia fortia non bene cedunt, nec ipsorum naturæ congrua sunt. *Bagliv. p. 156. 706.* Germani emetica remedia facile ferunt, & multum deprædicant eorum vires in singulis depellendis morbis. *ibid. p. 161.* Poloni quoque facile ferunt sanguinis missiones. *Sinap. Parad. Med. Part. 2. p. 82.* Mesana in Sicilia in angina suffocativa venæ sectio inutilis deprehensa est. *Barthol. Peregr. med. p. 40.* Galli evacuationes ferunt largas tam per alvum,

vum, quam per venæ sectionem. Contra, Magnæ Britanniae incolæ magis iteratas quam largas requirunt venæsectiones. Hispanis, Lusitanisque vomitus biliosi cum febribus, diarrhoeæ ac dysenteriae exitiales frequentissime superveniunt. *Wigan. præf. ad Jo. Freind Opera.*

Anni temporum consideratio habenda est; eo, quod vere & autumno, præsertim circa tempora æquinoctialia, sanguis nimium redundans plus quam alio tempore ex alveis suis effundi solet, atque maxime per nares, in viris per hæmorrhoides, si alias ad hunc fluxum dispositi fuerint, fluat. Sanguineæ quoque apoplexiæ, quæ non nisi eruptiones sanguinis in cerebri meditullio sunt, circa hæc tempora & potissimum vere contingunt: vomitiones vero & mictiones cruentæ plus autumno quam vere incidisse a nobis annotatum est. Atque etiam circa hæc anni tempora solenniter ejusmodi sanguinis excretiones & periodice redire atque reverti solent. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 4.* Per hiemem augetur in homine pituita, quæ non nisi summa vi, secundum atram bilem, educitur. At vere adhuc quidem in corpore viget pituita, sed sanguis increfcit; & homines verno æstivoque tempore potissimum intestinorum difficultatibus (dysenteriis) corripuntur, iisque sanguis ex naribus fluit, & sunt maxime calidi & rubicundi. Aestate vero sanguis adhuc viget, & bilis in corpore attollitur, & in autumnum protenditur. At per autumnum modicus quidem sanguis gignitur: bilis autem æstate & autumno in corpore obtinet: & hac tempestate homines sua sponte bilem evomunt, & per medicamentorum potiones biliosa repurgantur. Per autumnum vero sanguis pau-

ciffimus in homine gignitur; bilis autem atra autumnno, tum plurima, tum vehementissima est. At ineunte hieme, bilis perfrigerata pauca gignitur, & pituita rursus augetur. In anno autem, modo hiems maxime viget, modo ver, nunc etiam æstas, nunc autumnus. Sic quoque in homine, modo quidem pituita invalescit, modo sanguis, interdum etiam bilis, primum quidem flava, mox quoque atra appellata. Cujus rei evidentius est argumentum, quod, si eidem homini idem medicamentum quater in anno exhibere voles, hieme quidem maxime pituitosa tibi evomet, vere autem valde humida, æstate autem admodum biliosa, & autumnno nigerrima. *Hippocr. de nat. hom. n. 12 sequ.* Maximi periculi plena sunt ambo solstitia, præcipueque æstivum. Periculosissima etiam ambo æquinoctia existimantur, maxime vero autumnale. Siderum quoque ortus (i. e. tempora anni) observandi, præcipueque caniculæ (æstas), deinde arcturi (principium autumnus) & vergiliarum occasus (principium hiemis). *De aër. loc. § aq. n. 30.* Sub cane, & ante canem, i. e. æstu fervido; & vigente bruma, non ita facile purgamus & sanguinem detrahimus, nisi id parce admodum fiat. Si tamen & sub cane, & brumali tempore contingat esse temperatum coelum, & purgare audacius, & sanguinem mittere possumus. *Holler.* Minime itaque, in rebus multum inter se differentibus, perpetuum esse præceptum temporis potest. *Cels. l. 3. c. 4. p. 119.* Plura habentur infra 3 *aph. 11. 12. 16. 20. 21. 4 aph. 4 seq. & 12.*

Ad ætatis considerationem habendam invitare nos debet maxime constans illa observatio, qua
novi-

novimus diversas excretionum sanguinearum species in diversis contingere ætatibus. Videlicet pueri & adolescentes sanguinis profluvium e naribus potissimum patiuntur: in juvenibus cruor exitum suum per pulmonum vasa magis molitur, unde hæmoptylis & inde orta phthisis huic ætati familiarissima; in viris & qui in consistente ætate sunt constituti, sanguis per sedis venas, in decrepita autem ætate per vias urinarias plerumque exitum affectat. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 3.* En Hippocratis observationes. Parvis & recens natis pueris eveniunt vomitiones; ad dentitionem vero progressis alvi profluvia (diarrhoeæ). 3 *aph.* 24. 25. Adhuc autem ætate provectioribus, & ad pubertatem progressis, sanguinis ex naribus profluvia. *ibid.* 27. Adolescentibus autem sanguinis spuitiones; his vero, qui hanc ætatem superarunt, diuturna alvi profluvia, cholerae, intestinorum difficultates (dysenteriae), sanguinis per ora venarum, quæ in ano sunt, profusio: At senibus alvi humiditates. *ib.* 29. 30. 31. Frequentes alvi dejectiones, cum abdominis torminibus & tenesmo sive continuo egerendi conatu stipatae, ab hepate male affecto ortæ, si non maturo consilio componuntur, non raro in senibus, si arthritici, podagrici, vel hæmorrhoidarii fuerunt, in funestam intestinorum erosionem desinunt. Familiare etiam senibus atque decrepitis, quin tantum non ordinarium, vitium est intestinorum lævitas, adeo ut levi laxante stimulo, vel alimento sale acri imbuto, aut dulci fermentescibili assumpto, ad alvum sæpius deponendam sollicitentur. *Hoffm. morb. ex hep. vit.* §. 22. & 23. Itaque ætatem quidem ab ætate distinguere oportet.

oportet, & num prius aut posterius quam convenit, quid contingat. *Hipp. l. 6. Epidem. sect. 8. n. 43.*

Habenda item morborum ratio. In morbis longis semper ante quam purges, concoctionem humorum expectes: in acutis quoque, nisi materia turgat, eandem concoctionem procures. Nunquam purges si adsit inflammatio in aliquo viscere. Phlebotomia purgationem præcedat, si quando utroque isto remedio sit opus. *Holler. Conf. Hippocr. de vict. acut. n. 35. 36. & 4 aph. 17. 18. 19. 20.* Sed non tam de remediis evacuantibus adhibendis, quam de evacuationibus in præsentē aphorismo memoratis, quæ in morbis sponte fiunt, nos hic oportet esse sollicitos. Phreniticis varices vel hæmorrhoides fluentes profunt; alvi fluor bonus, ut & hæmorrhagia. *Boerh. aph. 779.* In Ictero alvus fluens biliosa cum paucō cruore ante diem quartum; item hæmorrhagia larga ex nare dextra, ad sanationem conferunt. *ibid. 923.* Lenis apoplexia solvitur supervenientibus hæmorrhoidibus largis, diu fluentibus; fluxu menstruo restituto; alvi fluxu. *ib. 1017.* Intestinorum inflammatio solvitur dysenteria blanda subcruenta biliosa. *ib. 963.* In aphthis diarrhoea quandoque confert, saliva autem sanguinolenta, talisque dysenteria, mala; *ib. 988.* Diarrhoea larga & diuturna sanat paralyfin; *ib. 1064.* Levis diarrhoea circa criticos dies sæpe sanat petechiales & purpuratas febres. *Hoffm. Opusc. T. 1. p. 155.* Lippitudine laborantem, alvi profluvio corripī, bonum. *Hipp. 6 aph. 17.* Ex capitis dolore liberat interdum alvi fluxus. *Coac. sect. 2. n. 29.* Ast perniciosæ sunt diarrhoeæ in morbis pectoris, suntque etiam infestæ puerperis, & infantibus febre

bre maligna correptis. *Bagliv. p. 107. conf. Hipp. 6 aph. 16. & l. 1. de morb. n. 6.* Tabes detento diarrhoea lethalis. *5 aph. 14.* Ex morbo diuturno, alvi fluor, malum. *8 aph. 5.* In gravibus malis & biliosis exacte candicantes, spumantes, & circumbiliosæ egestionibus, malo sunt. *lib. 1. Prædict. n. 7.* In ardente febre laborantibus, cum aliqua summi corporis perfrictione, egestionibus aquæ similibus & crebris, oculis periculum intenditur. *Coac. sect. 1. n. 184.* Longo alvi profluvio detento, spontanea accedens vomitio, alvi profluvium solvit. *6 aph. 15. l. 1. de morb. n. 6.* Quibus perfectum fuerit cerebrum, iis febrem, & bilis vomitionem succedere necesse est. *6 aph. 50.* Fluxione ex capite manante, vomitus confert. *de loc. in hom. n. 47.* Vomitus virulenti & æruginosi in capitis doloribus cum surditate & insomnia, promptam insaniam significant. *Coac. sect. 2. n. 20. Prædict. l. 1. n. 2.* In febribus acutis vomitiones variæ malo sunt, præsertim si continentes & assidue prodeant. *ibid. n. 7.* Sanguis per nares effluens, capite dolenti, morbum tollit. *6 aph. 10:* solvit etiam febrem ardentem. *lib. de judicat. n. 11;* & allevat inferiorum partium dolorem. *l. 2. Epidem. sect. 5. n. 9.* Hæmorrhoides succedentes melancholicis affectibus, & renum vitiis, bono sunt. *6 aph. 11.* Utiles quoque sunt in syderatis. *Coac. sect. 3. n. 318.* Sanguinis ex naribus fluxus, in quartanis, malum est. *8 aph. 3:* item in febre ardente quarto die obveniens, nisi aliud quidpiam bene ceciderit. *Coac. sect. 1. n. 186.* Sanguinis ex parte adversa profluvium malum est, velut si in lienis tumore ex dextra nare effluat. *ibid. sect. 3. n. 30.* Diuturnis in morbis parvæ appa-
rentes

rentes sanguinis ex naribus fluxiones , perniciem ostendant. *L. c. n. 59.*

Præsentis aphorismi corollarium est infra
4 *aph. 2.*

APHOR. 3.

Εν πᾶσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαε σφαλεραί , ἣν ἐν τῷ ἔσχατῷ ἔωσιν , ὃ γὰρ δύνανται μένειν ἐν τῇ αὐτῇ , ὃδὲ ἀτρεμέειν . ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμέειν , ὃδὲ πὶ δύνανται ἐπὶ τὸ βέλπον ἐπιδιδόναι , λείπεται ἐπὶ τὸ χεῖρον . Τετέων δ' ἐν εἰνέκα τὴν εὐεξίην λύειν συμφέρει μὴ βραδέως , ἵνα πάλιν ἀρχὴν ἀναθρέψιος λάβῃ τὸ σῶμα· μὴ δὲ τὰς συμπτώσεις εἰς τὸ ἔσχατον ἄγειν· σφαλερὴν γὰρ ἀλλ' ὁκοίη ἂν ἡ φύσις ἢ τοῦ μέλλοντος ὑπομένειν , εἰς τὸτο ἄγειν . ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ κενώσεις αἱ εἰς τὸ ἔσχατον ἄγασαι , σφαλεραί . καὶ πάλιν αἱ ἀναθρέψεις αἱ ἐν τῷ ἔσχατῷ ἔσσαι , σφαλεραί .

BEne habita athletarum valetudo ad summum progressa , ubi ad plenitudinis extremum pervenerit , lubrica est , cum non possit eodem statu permanere , neque quiescere . Quandoquidem vero non quiescit , neque jam potest in melius progredi , reliquum est ut in deterius labatur . His igitur de causis pleniorum illum corporis habitum haud cunctanter solvere expedit , quo corpus alterius nutritionis initium sumat . Neque

que tamen eo deveniendum, ut vasa extreme concidant (periculosum enim) sed qualis fuerit ejus qui sustinere debet natura, eousque progrediendum. Eadem vero ratione evacuationes ad extremum deductæ, periculosæ; contraque refectiones ad summum progressæ, periculosæ.

DE Athletis sermo est, quorum unicum hoc erat vitæ institutum, ut luctando alios vincerent. Quare cibis multis, plurimumque nutrientibus, corporis robur atque molem sibi parare studebant. *Fuchs.* Ait, habitus istiusmodi optimos, i. e. summam repletionem ab optimis & laudabilissimis succis, non posse in eodem statu manere & quietem agere: scilicet posito, quod ita repletus & cæteras actiones recte exercens, bene appetat, cibosque conficiat in ventriculo, chylumque in intestinis elaboret, qui ad humorum massam devehantur: accidere tandem debet, ut nullum adventanti novo alimento suppetat in vasis & meatibus spatium, quo capiantur, cum ex copia jam ante præsentem nihil ad nutriendum & augendum corpus apponi possit: quoniam animalia in infinitum extendi & amplificari omnino nequeunt. Nihil itaque superest, nisi ut in deterius abeant. Hoc est, quod vult *Celsus* l. 2. c. 2. p. 48. Si plenior aliquis, & speciosior, & coloratior factus est, suspecta habere bona sua debet. quæ quia neque in eodem habitu subsistere, neque ultra progredi possunt, fere retro, quasi ruina quadam, revolvuntur;

vuntur; & *l. i. c. i. p. 21.* ea corpora, quæ more eorum (athletarum) repleta sunt, celerime & senescunt, & ægrotant. *Hippocrates* vero in *Epistola 2 ad Damog. n. 209.* optimus corporis habitus affectionum periculum denunciat; & *lib. de alim. n. 8.* affectionem athleticam ait non esse a natura, præstare in omnibus habitum salubrem. *Galenus lib. ad Thrasymbulum*, Quum, inquit, atletarum gymnastica intemperiem, excessumque molitur, multam ac solidam carnem procreans, sanguinisque copiam quam tenacissimi adaugens, haud difficile inventu fuerit, artem hanc omnibus naturalibus animalibusque actionibus prorsus inutilem esse (crassus enim venter subtilem mentem non parit) atque obnoxiam periculis. Quare atletarum nonnulli repente obmutuerunt: alii sensum motumque amiserunt, ac penitus attoniti facti sunt mole illa præter naturam, ac multitudine, insitum extinguente calorem, liberumque spiritui transitum intercludente. Quicumque autem ex ipsis mitiora mala patiuntur, rupto vase sanguinem vomunt, aut expuunt. *H. J. Sanguis*, ait *Actuarius Spir. anim. l. 2. c. 3.* siquidem multitudine nocumentum inferat, torpidos & somnulosos facit, cibumque & potum averfantes, & qui sudorem aliquando præter rationem emittant: atque libenter hi cibos admittunt alimenti pauci. Quibus sane sanguinem detrudere præstiterit, quo rursus nutriri corpus incipiat, quando nimietas omnis naturæ inimicetur. Quod si in corruptelam is abierit, aut computruerit, ob calorem aliquem extraneum, vel succi pravi alimenta, siquidem modice id patiatur, mediocres quoque reddit inæqualitates

tes quasdam. Quam plane ob rem, quod pravi inest evacuare oportet, alimentisque vires resumere succo bono præditis: sin in aliam degeneraverit speciem, qualitatemque propriam exceßerit, affectus illos creat, quibus humorum ex sanguine immutatorum redundantia correpti affici solent. Egregie rem exponit P. A. Michelottus, quando in h. m. scribit: „Pone hominem aliquem in inglu-
 „viem pronum, athletam puta edacem ad-
 „modum, aut bibacem sanguine vel optimo
 „summopere abundare: profecto extraordina-
 „ria sanguineæ materiæ copia redundante,
 „cruoris etiam consueta celeritate à corde
 „emissi in continentia vasa, & in aortam ar-
 „teriam præcipue vi emittenti, percutienti-
 „ve quam propinquam, momentum erit
 „quam maximum ob maximum sanguinearum
 „particularum in intimas ipsorum vasorum
 „superficies incidentium numerum: quapro-
 „pter ejusmodi exundantis sanguinei fluidi im-
 „petus, illorum tunicis valide alioqui juxta
 „statutas naturæ leges resistentibus, retroque
 „agentibus max mopere, ad ultimum nempe
 „distractionis gradum, & amplius distenden-
 „dis opportunissimus in nostro dato homine
 „erit. Verum hic libenter animadverto;
 „aneurismata præsertim legitima in robustio-
 „ribus arteriæ magnæ truncis non adeo fre-
 „quenter a sola plethora fortasse procreari:
 „propterea quod sanguis in extremas tum
 „capillares arterias parum resistentes, in ce-
 „rebro, exempli gratia, naribus, faucibus,
 „pulmonibus, ventriculo, ano, utero, aliis-
 „que corporis partibus maximo momen-
 „to incurrens, eas vehementissime urgendo
 Vol. I. C „ ex-

„ extrorsum , aperit , aut lacerat , apople-
 „ xiam , cruoris in quibusdam ex nare altera ,
 „ in aliis ex utraque profusiones , hæmopty-
 „ sin , aut alia quæcunque sanguinis profuvia
 „ progignendo. Hanc facile ob causam non-
 „ nullis sanguinis ductibus per cerebrum dis-
 „ currentibus disruptis , cruorisque notabili
 „ portione in cerebri ventriculos (quod ex
 „ cadaveris dissectione a clariss. Petro Dion-
 „ ysius patrata compertum est) effusa Celsi-
 „ simus Aurelianus olim Dux , Ludovici
 „ XIV. Magni Galliarum Regis frater , noctu
 „ sub finem sumtuosissimæ coenæ forti apo-
 „ plexia tactus illa ipsa nocte decessit. *Vid.*
 „ *Com. Bon. p. 425.* Affectus , quibus Athletæ
 corripī solebant , erant Apoplexiæ , Syncopes
 cardiacæ , Catarrhi suffocativi , vasorum san-
 guinis in pectore ruptiones , ac frequentes repen-
 tini interitus. Horum affectuum causa potissi-
 ma erat , summa humorum plenitudo , ac va-
 sorum distentio , ut sanguinis motus vel in-
 signiter retardaretur , vel prorsus tolleretur ;
 hinc venarum interceptiones , sanguinis scili-
 cet restagnatio , ac fluidorum omnium stasis ,
 ut necesse foret subitam mortem subsequi ,
 quod eo frequentius contingebat , quia ab otio
 & opiparo victu pro virium robore , ad luctam
 & palæstram transitum facerent ; periculosius
 est enim ex Hippocratis (*de rat. vict. acut. n.*
 24.) oraculo *transire ab otio ad negotium , quam a*
negotio ad otium. In vehementi quippe exercita-
 tione valde incalescit , ac rarefcit massa sangui-
 nea , ut non tam prompte fieri possit sangui-
 nis ab arteriis in venas elutriatio , seu non
 tam cito per venas remeet , veluti meat ac
 discurret per arterias , multoque minus ubi
 adfit

ad sit summa vasorum plenitudo. *Ramaz Oper. p. 616 sq.* Equidem non determinat Hippocrates in præsentī aphorismo, in quo situm intelligat illud *in deterius labi*. Videtur tamen, quod potius acutissima, quam mediocria voluerit ostendere, quoniam consilium tale suggerit: *horum igitur causa optimum habitum solvere confert non cunctanter, ut rursus refectionis initium sumat corpus*. Manifestum est, quod suadeat talem curationem, quæ abundantis succi quantitatem aliquam subtrahat, ut capiendo novo nutrimento locus fiat. Id vero præstat celerime quidem sanguinis per apertam venam detractio, quæ, ubi subitanea ope succurri debet, certissime juvat: præter illam vero, & ubi res moram patitur, copiosi alimenti, tam in qualitate, quam quantitate, subtractio. Atque hoc ultimum non fuisse Veteribus incognitum, exinde colligimus, quoniam Galenus alicubi scribit, cognitum fuisse, quod, si athletic carnium suillarum loco aliæ, quamvis eodem pondere, in coena præbeantur, imbecilliores se reddi ilico sentiant. *Schulze de Athlet. §. 99 seq.* Sed dum vitant vitia stulti in contraria currunt; quod committi vetat Hippocrates, Medicum monendo, ne charybdim vitans incidat in scyllam. *Boni habitus* contrarium vitium est partium collapsus aut *concidentia*, illic enim *stricti* vitium est, hic *laxi*; cavendum ergo medenti consult, ne *bonum habitum solvere* immoderatus satagendo Medicus, partium resolutionem inducat, laxitatis nempe aut *atonix* genus, quod a præcipiti nimis aut copiosiori facta evacuatione obvenit, venæsectionis exemplo, quæ in corporibus plethoricis primo facta *lipothymiam* accersit, quamvis eadem

venæsectio pluries eodem currente morbo repetita incommôdo huic non obnoxia sit: vasorum enim collapsus aut *concidentiæ* genus est quod inducit venæsectio prima sub *plethorico* habitu (qui ad *athleticum* accedit) instituta, sub illo enim corporis statu inanita celerius majora vasa, & prius quam in hæc decapulandi tempus minimis factum fuerit, intra majora a tardante capillarium refluxu, momentanea *ecclypsis* circulationi sanguinis fit, unde *lipothymia* sensus. A simili minimorum vasorum, ubi *boni habitus* sedes est, *concidentia* metuendum Medico admonet Hippocrates, ne immoderatus vel evacuantibus, vel parciore diætâ exinanita nimium minima vasa *tono* cadant, hocque discrimen incurrant, quod a *tenuiori* majus, quam a paulo *pleniori victu*, juxta *I aph. 5*. Interea naturam cujusque hic explorari jubet; ut nempe suus cuique & naturalis redeat aut servetur habitus. Erit itaque Medicus pinguedinis incuriosus in eo, qui natura sua gracilis est, corpulentia restituentæ in alio curax, qui corpulentus natus est; gracilitatem denique in omni temnens, qui gracilis vixit; verbo, *qualis fuerit natura illius qui perferet*, seu qui curabitur, *eiusque ducendæ confidentiæ*. Sive itaque sit *subtrahendum aut evacuandum*, sive *adjiciendum aut reficiendum*, a rerum extremo utrinque abstinendum est, sic tractando evacuationes, sic refectioes temperando, ut hinc illinc ad suam partes *tonum* regrediantur aut modulum. Medicina enim est subtractio eorum, quæ exuperant, & additio eorum, quæ deficiunt, secundum *Hipp. lib. de flat. n. 3. Hecquet*. Equidem morbos ex repletionem, ut curat evacuatio, sic eos, qui ex evacuatione fiunt, repletio,

pletio, 2 *aph.* 22: sed confertim & repente vacuare, vel implere, periculosum, siquidem quod nimium naturæ inimicum; verum quod paulatim fit, securum est. 2 *aph.* 51. Enimvero eorum, quæ circa naturam atque habitum nostrum contingunt, maximæ mutationes, morbos potissimum pariunt. *de vict. acut.* n. 17. De curatione præservatoria, ubi nimia existit humorum abundantia, quæstio est. Ad evitandam in hujusmodi corporibus æquilibrii destructionem & inde nascendos morbos, solam evacuationem sine cunctatione faciendam præcipit aphorismus, & merito: præstantius enim est quantitatem detrahere, quam morbos ex destructo æquilibrio expectare. Sed intelligenda videtur quæcunque evacuatio, ut in præcedenti aphorismo: nam per vomitoria & purgantia quoque valemus minuere abundantiam. Qui enim frequenti vomitu, aut alvo turbata laborant, tandem pallent; quibus constat, has evacuationes etiam posse minuere sanguinis rubri quantitatem. Id autem mali est in hac medendi methodo, quod homines tunc nimis assuescant huic artificiali evacuationi: quam tamen consuetudinem potuissimus evitare parciore diætâ & laboribus durioribus, quibus vel minus suppeditatur, vel magis consumitur, ut non sit necesse corpus artificiali evacuatione lacerare. Ratio, cur debeat fieri evacuatio in perfecta sanitate, (quod nempe bonus habitus ad summum progressus in eodem statu permanere non possit, quia natura semper aliquid molitur, quare, si actio hæc nihil boni præstare possit, malum facit) vera esset ratio, si per motum vitalem, qui hic vocatur natura, duntaxat fieret con-

fectio in melius. At oblitus fuit, vel nesci-
vit Hippocrates, eodem illo motu humores
quoque bonos corrumpi, & partes firmas de-
teri, quare natura, etiam si corpus ad summam
perfectionem deduxerit, semper tamen habeat
aliquid elaborandum: nempe ut id alienatum
concoquat & expellat; & ut nova ingesta as-
similet bonis humoribus, Nulla ergo est ra-
tio, cur corpus a perfecta sanitate sit deflecten-
dum, sed præstat eandem conservare sanitatem.
Qui vero genio nimis indulgent & pancrea-
tice vivunt, corpora sua nimia alimentorum
copia saginant, & tamen parum exercent, ut
illa abundantia motu corporis consumatur,
quemadmodum athletæ: his expedit aliquando
detrahere sanguinem, ut conservetur sanitas,
quia humorum bonorum abundantia laborant.
Sed inde non potest in omnibus sanis genera-
lis deduci regula: nam qui parcius vivunt, &
suum corpus magis exercent, non egent eva-
cuatione hac, & manent sani, ita multi tem-
perate viventes ad summam senectutem sani
manent, sine ulla evacuatione præternaturali.
Hæc ergo cautio ad sanitatem conservandam
referenda est ad istos, qui sua corpora sagi-
nant, sed non est propterea generalis regula.
*Gorter. Conf. Cbr. Mich. Adolphi Diss. de solvendo
bono corporis habitu secundum Hippocratem aphor. 3.
lib. 1. & A. C. Celsum lib. 2. cap. 2. Lips.
1741. 4to.*

APHOR. 4.

Αἰ λεπταὶ καὶ ἀκρατέες διαίται, καὶ ἐν πῖσι μακροῖσιν αἰεὶ πάθουσι, καὶ ἐν πῖσιν ὀξέσιν, ἃ μὴ ἐπιδέχεται, σφαλεραί. καὶ πάλιν αἰ εἰς τὸ ἔσχατον λεπτότητις ἀφιγμέναι διαίται, χαλεπαί. καὶ γὰρ αἰ παλῶσι αἰ εἰς τὸ ἔσχατον ἀφιγμέναι, χαλεπαί.

Tenuis, & exacta victus ratio, cum in morbis longis semper, tum in acutis, ubi non convenit, parum tuta est. Ac rursus victus, qui ad summam pervenit tenuitatem, gravis, siquidem ad extremum perductæ plenitudines graves sunt.

Agit de victu ægrotantium, quoad quantitatem spectato, statuitque peccari cum in nimia paucitate illum concedendo, tum in nimia quantitate porrigendo, Quantitatem definiri debere non juxta pondus seu mensuram, sed pro facultatibus, quibus quivis præditus est cibus, nutrientibus seu alimentariis pluribus, paucioribus; suadet in conclusionē reperiunda vox πλήρωσις, quæ significat *repletionem*. Primum veterum Medicorum in morbis remedium erat diæta seu præscriptio victus; observaverant enim, quod sæpe sine medicina profuerit, medicinam vero sine victus regimine nihil profecisse. Erat autem priscis

temporibus familiaris diætæ genus, quæ *exquisita* dicebatur, i. e. *accurata*, quæ in eduliis parum nutrientibus consistebat, fermeque *ptisanæ succo*. - Altera diætæ species erat *extremæ tenuitatis*, sub qua *melicratum* forte indulgebatur; quod autem frequentius erat, in inedia tota ponebatur. Utramque diætam damnat præfens aphorismus, ut periculosam semper in morbis longis, imo etiam in acutis nonnunquam, *ubi non convenit*: nam in hisce curandis convenire victum tenuem videmus in sequente *aph. 7. Hecquet.* Regula manet generalis, ne exquisita victus ratio diu præscribatur; juxta *Hippocr. Præcept. n. 11.* Sed repletiones etiam ad extremum perductæ graves sunt, & pericula portendunt ad præced. *aph. 3.* annotata.

APHOR. 5.

Εν τῇσι λεπύῃσι διαίτησιν ἀμαρτάνουσιν οἱ ἰσχυροὶ περὶ οὐ μάλλον βλάπνυνται. πᾶν γὰρ τὸ ἀμάρτημα ἢ ἀν γίνηται, μέγα γίνεται μάλλον ἐν τῇσι λεπύῃσι, ἢ ἐν τῇσιν ἐλίγον ἀδρόπῃσιν διαίτησι. διὰ τὸ τοῦ καὶ πῖσιν ὑγιαίνουσι σφαλεραί αἱ πανυλεπταὶ καὶ κατῆσκηται καὶ ἀκρεβέες διαίται, ὅτι τὰ ἀμαρτάνουσα χαλεπώτερον φέρουσι. διὰ τὸ τοῦ ἐν αἱ λεπταὶ καὶ ἀκρεβέες διαίται σφαλεραί ἐς τὰ πλεῖστα τῶν μικρῶν ἀδρετέρων.

IN tenui victus ratione delinquant ægri; ob quod magis læduntur. Quodcunque enim peccatum, in tenui, quam

quam in paulo pleniore victus ratione, gravius esse solet. Idcirco etiam sanis parum tuta est tenuis, & certo præscripta, ac accurata victus ratio, parum tuta est, quoniam errata gravius ferunt. Eam igitur ob causam tenuis, & accuratus victus paulo pleniore maxima ex parte periculosior est.

HIC non modo ægros, sed & sanos a tenui victu lædi asferitur: & secundo loco, utrisque magis periculosam esse diætam tenuem, quam paulo plenior. Vult itaque auctor: Si errandum fuerit ab optimo victu, tamen deterius esse, tenuiorem quam plenior instituire. Non nisi tamen generatim tum hic tum præcedens aphorismus, plenum cum tenui victum confert. Nam quibus in morbis, quibusque morbi temporibus, altera alteri cibandi ratio magis conveniat, postea *aph. 6* & sequ. explicatur. *Valles.* Duæ hic quæstiones enodandæ veniunt: 1. Quis plenus, qui tenuis dicitur victus? 2. In quo sita est lætio a peccato in alterutriusque victus ratione? Quid per tenuem sive exquisitum victum intelligatur, videre est ad præced. *aph. 4.* Plenus victus dicitur, qui civilibus, hominibus sanis debetur, quique moderato utuntur exercitio, & fit per avium carnes, vinum tenue, & panem: paulo plenior mediocri, qui fit per chondrum, panem lotum, ptisanam quoque, sed cum jure carniū coctam, & conducit in mitibus morbis: mediocris, qui convenit in acutis morbis, & fit per ptisanam: ple-

nissimus, qui sanis & exercitatis debetur, & fit per carnes suillas, & ova cum pane & vino. *Cardan. p. 24.* Nimirum victus plenior non solet ita ex copia aestimari, sed ex natura assumentorum; diluta enim, etiamsi sint copiosiora, non faciunt victum pleniorum, cum in minori copia alimentorum difficiliore digestionis sæpe plus nutrimenti habeatur. Si itaque plus alimentosi assumitur habito respectu virium corporis, quam corpus istud possit mutare in suos humores, plenior est victus. Tenuis autem seu strictissima diæta tunc statuitur, si minor alimenti copia suppeditatur, quam potuisset viribus corporis in proposito casu preparari, non respicimus hic ad quantitatem ingestam, sed ad comparationem virium corporis, & consumptionem corporis nostri. Ita homo se multum exercens tenui victu fatigatur, si non ingerit plus quam alius ociosus: ita robustus tenui victu utitur, si iisdem alimentis & eadem copia utitur, ut homo debiliior. *Gorter.* Sed non una omnium & communis est natura. Quare qui huic plenus potest dici victus, alteri forte obtinebit tenuis rationem; & contra. Quibusdam, inquit Hippocrates, semel tantum cibum sumere confert, idque, quod conferat, sibi constituerunt. Quidam etiam prandere ob eandem causam, quod iis conferat, coguntur. Si pransi fuerint, quibus prandere non conducit, ii continuo graves totoque corpore & mente segnes evadunt; cum oscitatione, somnolentia, multaque siti. Quod si insuper etiam coenaverint, & flatus & tormina excitantur, & venter erumpit. Ac multis magni morbi origo fuit, si cibos, quos semel absumere consueverant,

rant, bis assumfissent, nec quicquam amplius. Ad hæc si quis prandere consuetus, atque cui prandere conducatur, non prandeat, protinus ubi tempus præteriit, statim gravis impotentia exoritur, tremor, & animi defectio, ad hæc oculi pallidiores fiunt, urina crassa & calida redditur, os amarulentum evadit, viscera ei pendere videntur, tenebricosa vertigine corripitur, vehementer irascitur & moeret. Ista vero omnia coenare volenti contingunt, neque cibos, quos priore coena assumsit, qui prandere consuevit, conficere potest, sed cum torminibus & strepitu descendunt, & alvum concludunt, ipsi vero noctem inquietam agunt, & insomniis perturbatis ac tumultuosis vexantur, quod plerisque etiam morbi initium extitit. *de Vet. Med. n. 18. 19.* Sustentatio viri-um est optima mensura; nec vero consuetudo temere negligenda est: eo quod, quæ ex longo temporis intervallo assueta sunt, quamvis deteriora, insuetis minus molesta esse solent. 2 *aph. 50.* Illa cibi quantitas est unicuique salubris, quæ sine molestia potest a virtute concoctrice vinci: vincitur, si, quantum ingeratur, tantum absumatur; hæc enim ex pondere ratione dignoscuntur. Illa cibi copia est ingerenda, quam natura potest coquere, digere, & perspirare. *Sanct. Stat. Med. 3 aph. 38. 39.* A copia alimenti nimia, propter quam recte audit nutritrix intemperantia medicorum, ventriculus nimis repletus, extensus, non potest se contrahere, adeoque non digerere ingesta, & quo plus impletur, eo minus evacuatur, sed constringitur; & ab hac distensione ejus arteriæ comprimuntur; unde sæpe inflammatio, vomitus, ac lienteria, post commestationes,

tiones, a compressis vero arteriis coeliacis, aorta, mesentericis, circuitus humorum factus perversus sanguine inferiores corporis partes orbat, vasa autem ad superiores partes nimium replet; unde isthinc pendentes oriri solent morbi, dyspnoea, vertigo, apoplexia, ut taceam mala, plethoram habentia matrem, generata ab abundante nimium in corpore nutritia materia, ab ingestis multis cibis suppeditata & aucta hinc sanguinis quantitate. conf. notata ad 1 aph. 3. Præterea vero in pleniori victu, id, quod a viribus vitæ non subigitur, vel ita manet, ut assumebatur, quando vocatur *crudum*: si vero assumpta diutius retenta in loco calido & humido, quemadmodum fit in nostro corpore, per spontaneum motum, sive sit fermentationis sive putrefactionis, commutantur in alienam indolem: humor tali modo natus vocatur in primis viis *cacochylia*, & per totum corpus dispersus *cacochymia*. Qui liquor natus varios morbos inducit. Sed si æger deinceps se abstineat a tali copiosiore ingestione, non suppedatur materia, ex qua *cacochylia* vel *cacochymia* formari potest: itaque pergente motu vitali id alienum sensim subigitur & expellitur, quoniam non habet scaturiginem: unde per diætam solam valemus morbos, ex pleniori victu natos, curare: ita recte præcipitur, per abstinentiam multos morbos curari, illos nempe, qui ex pleniori victu orti fuere. Vice versa, si minus suppedatur quam deteritur & corrumpitur actione vitæ, necesse est, ut tale corpus laboret defectu, qui quoque simul inducit debilitatem: & quia non suppedatur novum, id quod corruptum & detritum est, omne non evacua-
tur,

tur, sed portio relicta bonis mista, etiam generat cacochymiam. Si tunc ille homo pleniore victu utitur, ea quæ ingesta sunt, ob vires debilitatas non convertuntur in bonum succum, sed tunc sæpe laborat duplici genere cacochymiae, nempe ex humoribus propriis inutilibus factis, & ex crudis vel sponte alienatis alimentis. Id quoque incommodi accedit, quod, quæ a bona sua indole per nimiam actionem degenerarunt, deinceps nequeunt in bonum succum converti, sed fiunt actione vitali sensim deteriora, ut semper debeant evacuari: interim succurrere non possumus substituendo bonum succum, quia ingesta non præbent bonum succum, nisi præcesserit concoctio virium vitæ, quæ cum nimis debiles sint, potius ex assumtis suppeditatur crudum vel corruptum, quam bonus humor. Inde toties reconvalescentes ex morbo, ex pleniore victu, in cacochymiam & cachexiam incidunt, & nisi ægri vires restaurentur, & mediocrem victum servant, diu manent valetudinarii. *Gorter.* Læsiō a valde tenui & exquisito victu in labefactione facultatum naturalium, virium defectu, & in partium præpostero lapsu ab inanitione, consistit. Sed dejectum partium tonum & elaterem erigere aut restituere difficilius est, quam repleta a paulo pleniore victu deplere per evacuantia. *Hecquet.* Imbecilles cibi brevem vitam præstant. *Hippocr.* 6. *Epidem. sect. 5. n. 37.* Igitur accurate victus rationem determinantes, tantum abest, ut ideo sani sint magis, ut magis sæpenumero valetudinarii, & erroribus aliis facile lædendi. *Wedel.* Si natura posset digerere centum libras edulii, & exporrigerentur nonaginta novem,

vem, animal propterea cursu temporis destrueretur. Ob rigidam inedia caput repletur, pulsant tempora, tenduntur hypochondria, brachiorum & crurum lassitudo fit. Exinanitio a cibi pauxillo major, quam a pharmaco, quod movet quidem sensibilem, sed insensibilem evacuationem divertit. *Sanct. l. 6. aph. 40. 85. 86.* A deficiente nimium cibi quantitate, vires corporis evadunt debilitatæ pro rata, ut vis vitæ est valida, dissipatio humorum magna, ac ut defectus alimenti diutius protrahitur. Etenim ubi sanguis novo chylo, de alimentis parato, amplius non reficitur, carens blando, demulcente, humore, actionibus vitæ interea perennantibus, solidæ corporis partes deturuntur, destruuntur, consumuntur, humores evadunt acriores, rodentes, putrefacti; unde anima foetens, ructus, nausea, animi deliquia; ingens & atrox appetitus, & mox idem integre prostratus; postea immanis sitis, siccitas, debilitas, cum torminibus & borborygmis; vomitus biliosi cum insigni macie, & pervigiliis; tandemque epilepsiæ, febres furiosæ, mors. Decent hæc canes ad catenas magnam perpeffi famem. Regula optima est, ut sanis victus præscribatur pro labore, concedendo plus exercentibus corpus suum, quam ociofis; labores enim ea, quæ insunt, consumere solent, cibi autem ea, quæ evacuata sunt, explent. *Conf. Hippocr. l. 2. de diætâ n. 1. 2. & Nard. noët. gen. p. 344 sq.*

APHOR. 6.

Εἰς δὲ τὰ ἑσχατὰ νοσήματα αἱ ἑσχαταί θεραπεῖαι ἐς ἀκρῆν κερδίζουσι.

AD summos morbos, summæ ad unguem curationes adhibitæ, optime valent.

Videtur hic aphorismus præcedentis limitatio esse, docens, ubi *morbi summi*, & *acutissimi exacte*, remedium quodvis etiam cum periculo tentandum, quam ægrotum in desperatione destituere. *Valles.* Nam etiamsi (ut in præcedenti aphorismo adnotatum est ab Hippocrate) victus tenuis, & exquisitus magis periculosus est, eo, qui paulo plenior est; non tamen in morbis extreme acutis securitatis gratia ad paulo pleniorē accedendum est. Quia, ut subjungit modo, summis, & acutissimis morbis curationes exacte in summo conveniunt. Unde & victus ratio, quæ est pars curationum, imo potissima, & tenuissima, & exactissima in illis servanda est. *Martian. p. 426.* Neque potest vehementi malo, nisi æque vehemens auxilium succurrere. *Cels. l. 2. c. 11. p. 84.* Gravioribus morbis, ait *Cicero*, Medici periculosas curationes & ancipites adhibere coguntur, *l. 1. de offic. cap. 24.* Itaque cibi abstinencia præscribenda veniet in illis morbis, quorum historia brevis est futura, ut si tertio vel quarto die, robusto ægro, sit finienda. *Heurn.* Latiori in sensu accipit aphorismum *Wedelius,*

Wedelius, intelligens per summos seu extremos morbos, tum gravius a statu naturali recedentes, tum urgentes, utrosque periculosos. desperatis proximis, mortem illaturos, quibus opponenda sunt remedia heroïca, aut maxima cum ἀκρίβεια, ut prosit remedium, non noceat. Præstat vero prius omnia tentare quam ad extrema devenire; præstat abstinere, tum ab aliis, tum extremis inprimis remediis, quam nocere. Inter remedia extrema seu heroïca numerat ferrum, ignem, opiata, mercurialia, &c. Conf. *Pauli Quadr.* p. 511.

APHOR. 7.

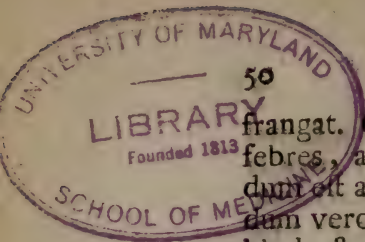
Ὅκς μὲν ἐν κάτοξυ τὸ νόσημα, αὐτίκα τὰς ἐσχάτας πόνους ἔχει, καὶ τῇ ἐσχάτῳ λεπτοτάτῃ διαίτῃ ἀναγκαῖον χρῆσθαι. ὅκς δὲ μὴ, ἀλλ' ἐνδέχεται ἀδρύτερος διαιτᾶν, τοσῶτον ὑποκαταβαίνειν, ὁκίσσον ἀν' ἡ νόσος Ⓢ μαλθακατέρῃ τῶν ἐσχάτων ἤ.

CUM ergo morbus est peracutus, extremos protinus obtinet labores, & extreme tenuissima victus ratione necessario utendum. Cum vero non est, sed pleniorē victum adhibere concessum est, tam a tenui victu se subducere oportet, quam morbus ab extremis recesserit.

CUM præcedente aphorismo connectitur præsens, confirmans assertum ibi, quod nempe

pe in peracuto morbo (qui *protinus*, i. e. primis tribus aut quatuor diebus, *habet summos labores*, h. e. symptomata maxima & urgentissima) conveniat *viſtus extreme tenuis*, h. e. ut aut nihil detur, aut tenuiſſimus cibus. *Valleſ.* Ne tamen Medicus obſtinate inhæreat tenuitati viſtus, ut in illa ægro pergendum ſit indifcriminatim in omni acuto morbo, aut toto peracuti decurſu, edocet auctor, licere *pleniorẽ viſtum adhibere* ſtatim atque tranſactis *extremis laboribus*, qui *peracutum* morbum teſtantur, remittere incipiet, ita ut *tantum a tenui viſtu recedi poſſit*, quantum morbus *remiſſior ab extremis fuerit*. Quam ob rem in peracutis tenuiſſimo uti oportet viſtu? Luſtatur vis vitæ cum morbo per ſpaſticas ſolidarum partium contraſtiones, oſcillationumque furores & impetus, qui a ſtaſibus hic illic in viſceribus factis, humorum circulationi obicemponentibus, excitantur ſeu provocantur, ceu urgentia Naturæ conamina ſeu *extremi illi labores*. Si jam fervente hoc certamine, ſub quo definienda vis vitæ pendet, novis, cibando ægrum, opples vaſa ſuccis, pro morbo militas, cauſas illius multiplicando & vires; contrà tenuiſſimo utens viſtu demis morbo: pabulo enim depauperatæ partes neceſſario flacceſcunt, unde tractabiles factæ partium fibræ, diametricque vaſorum redditæ capaciores oſcillant expeditius, hærentesque aut ſtagnantes ſuccos ſubigendo, coſtiones, ſolutiones aut criſes accelerant. Deſervente autem hac pugna, quod vincentis naturæ ſignaculum eſt, ſuus cibatuſi redit locus, quia ſuus naturæ reſtituitur calor aut tritus. *Hecquet.* In acutiſmorbis ſerius æger alendus eſt, nec niſi jam inclinatis; ut inedia, dempta matéria, impetum

frangat. *Cels. l. 3. c. 2. p. 174.* Ubi desinunt febres, aut levantur, semper quidem incipendum est ab aliquo ex materia levissima, adjiciendum vero aliquid ex media, ratione habita subinde & virium hominis, & morbi. *ibid. c. 6. p. 131.* In quam acutissimis ægitudinibus & principiis universi morbi, ægrum citra cibum potumque prorsus continere studemus: illic, ne naturam, utpote a maximis affectibus oppugnatam, duobus vacare permittamus, & hic, quia ab antea ingesto cibo etiamnum repletum ægrum denuo alio onerare, inutile judicamus: quod non genus cibi, sed privatio potius jure vocari possit. Prima porro cibi oblatio dicetur, si quis modicum aquæ, cui sacchari quippiam admixtum fuerit, propinabit; eo namque loco antiquorum mulsæ utimur, quod non ita, ut hæc, conspicuo calefaciat. Post id tenuis cibus nuncupabitur, amygdalarum expressarum succus, & ptissanæ cremor, & si quis malo punico, aut cotoneo, vel appio commanducato, succum tantum deglutierit. Inde sequuntur integri fructus æstivi devorati, & hordeum decorticatum atque accurate excoctum, & ex oleribus portulaca & atriplex, & si quod evidenter non excalfacit, ac ciceris cocti cremor. His vero plenior cibus est, panis purus, & pisces saxatiles, atque ex iis magis qui duriori sunt carne. Post hos collocant pulli gallinacei & agni extrema. Cæteri cibi validi jam sunt, atque exquisitè sanis præcipue accommodati. *Actuar. meth. med. l. 3. c. 17.* Quo acutus morbus magis accedit ad acutissimorum genus, eo parciori diætâ opus est; quo vero ad diuturniores accedit, eo meraciori & copiosiori victu utendum, ne vires cadant defectu

fectu alimenti. Nam in morbis acutis, qui prope accedunt ad acutissimorum genus, tantus defectus ex parciore victu non est expectandus, quam in iis, qui ad longissimum genus accedunt: & in his minor est vehementia symptomatum, quæ victum largiorem veta-
rent, quam in illis: quare, quo acutior est morbus, eo parcius debet esse victus; & vicissim, quo morbus est longior, eo largior victus est concedendus. *Corter.* Qui morbi dicantur acuti, acutissimi, & longi alii, exponitur ad 2 aph. 23.

APHOR. 8.

Ὅταν δὲ ἀκμάζῃ τὸ νόσημα, τότε καὶ τῇ λεπτοτάτῃ διαίτῃ ἀναγκάσιν χρῆεσθαι.

CUM morbi summa est vehementia, tum vel tenuissimo victu uti necesse est.

REpetitio est fere ejusdem, quod modo dictum fuit. Nam viget morbus cum intenditur: hocque ipso tempore, quo maxime fervet naturæ dimicantis atque se tuentis conamen; dum in humoris alicujus molem vasa diametris majorem insurgendo systaltica vi illam eluctari contendit, ne cumolata succis hærentibus vasa penitus obstruantur, destruantur, motuique humorum circulatorio, perennandæque adeo vitæ, inepta reddantur.

Quia in eo maxime temporis puncto in inflammatione consistunt morbi; edulia tunc præbere, igni esset addere flammam aut fomites suppeditare. *Hecquet.* Cum morbi vigent, & in inflammatione consistunt, cibum offerre non fas est, neque repente quicquam, in hanc vel illam partem, in toto negotio immutare. *Hippocr. de vict. acut. n. 17.* Ἀκμάζει τὸ νόσημα, *morb*us est in vigore, dicitur, quando morbus est in eo temporis puncto, quod vocatur *status*. Sciendum enim est, quod numerentur in morbis tempora potissimum quatuor: 1. *Principium*, ἀρχὴ, quando sanitas labefactari sentitur & morbus incipit, qui animadvertitur per aliqua symptomata: 2. *Augmentum* sive *incrementum*, item *Progressus*, & *Adscensus*, ἀύξησις, ἐπίδοσις, ἀνάβασις, ἰσχυρὴ, quando morbus magis magisque ingravescit, se per symptomata exerens aut vehementiora, aut frequentiora: 3. *Status* morbi vel *vigor* & summa vehementia, item *fastigium*, ἀκμὴ, ubi morbus per aliquod tempus, augmento facto, manet, estque maximus; post quod tempus vel moritur æger vehementia morbi victus, vel morbus declinare incipit: 4. *Declinatio* seu *decrementum*, παρακμὴ, παραβάσις, comprehendit omne illud tempus, quod est ab ἀκμῇ ad imminutionem seu ad finem morbi; cujus nempe vehementia se remittit, omniaque symptomata mitescent, usque dum vita existat maxima, morbus minimus. Quæ hic docet aphorismus de vigore morbi acuti continui, optimo jure ad paroxysmos quoque referri possunt, cum in febribus intermittentibus singuli paroxysmi tanquam integri morbi acuti haberi possint. Cautè propterea

pterea evitant Practici in vigore paroxysmi largius nutrire, sed eligunt apyrexiam, ut nutriant, quando corpus minus vexatur vehementia morbi. *Gorter.*

APHOR. 9.

Συνπικμαίρεται δὲ γὰρ καὶ τὸν νοσέοντα, εἰ ἐξαρκέσει τῇ διαίτῃ πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς νόσου, καὶ πότερον ἐκείνος ἀπαυδήσει πρὸτερον, καὶ οὐκ ἐξαρκέσει τῇ διαίτῃ, ἢ ἡ νόσος πρὸτερον ἀπαυδήσει, καὶ ἀμβλυεῖται.

AT conjectura etiam ex ægro facienda, an cum eo victu satis esse possit ad morbi vigorem usque, an non prius ille deficiat, neque cum tali victu satis esse possit, vel prior morbus deficiat, & obtundatur.

Continuatio est doctrinæ prioris versantis circa ægrotantium victum. Dictum est qualis diæta conveniat vigente morbo. Quæritur, quid factu opus sit in morbi incremento, antequam sit in ἀκμῇ seu in summo? Docet hic jam aphorismus, quod *lib. de vict. acut. n. 19.* traditum est his verbis: *In singulis & robur, & morbi genus conjectandum est, tum etiam hominis natura, tum ægri victus consuetudo, neque in cibis solum, verum etiam in potionibus. Ad ciborum autem adjunctionem multo minus attendendum est. Nam & subtrahere omnino sæpenumero expedit, dum*

ægro sufficere posse videatur, donec morbi vigor ad
 maturitatem perducatur. Enimvero, ut recte præ-
 cipit etiam Celsus l. 3. c. 4. p. 120. unum illud,
 & semper, & ubique servandum est, ut ægri
 vires subinde assidens Medicus inspiciat, & quam
 diu supererunt, abstinētia pugnet; si imbecil-
 litatem vereri coeperit, cibo subveniat. Id
 enim ejus officium est, ut ægrum neque super-
 vacanea materia oneret, neque imbecillio-
 rem fame perdat. Pertinet huc Eiusdem illud præ-
 ceptum: Adeo nihil perpetuum est, sed sem-
 per pro vi corporis æstimandum, ut imbecilli-
 tas etiam cibum protinus facere necessarium
 possit; tenuem scilicet, & exiguum, qui tan-
 tum sustineat. l. 5. c. 26. n. 25. Apponendi
 vero ægro varii cibi tum demum sunt, ubi
 fastidio urgetur, neque satis vires sufficiunt;
 ut, paulum ex singulis degustando, famem vi-
 tet. At si neque vis, neque cupiditas deest,
 nulla varietate sollicitandus æger est; ne plus
 assumat, quam concoquat. l. 3. c. 6. p. 131.
 Medici ergo sapientiæ erit, ut modo humens,
 modo siccus sit victus, plenus vel parcus, in-
 ers aut actuosus, verbo, plus minus valens,
 quippe cujus opera *deficiet prius morbus quam*
morbo non sufficiat æger. Hecquet. Abstinētia
 & victus tenuis morbis curandis commoda,
 modo vires & cætera consentiant. *Wedel.* Enim-
 vero instante morbi ἀκμῇ, ægri vires maxime
 laborare debent ad morbi causam subigendam:
 si autem tunc diminutæ illæ fuerint ex defectu,
 vel oppressæ ex majori copia assumtorum, pe-
 riculum erit, ne vincat materia morbi, & pe-
 reat vel succumbat æger. Ut medicus itaque
 cognoscat, quanta alimenti quantitas sit dan-
 da, hoc sola conjectura assequi potest: nam
 quo

quo acutior est morbus, eo parcius nutriendum, &c. Vid. supra *aph.* 7. Debet itaque in morbi incremento victum determinare ex signis morbi acutioris vel longioris futuri. Quia vero hoc iudicium desumitur ex vehementia symptomatum, quæ validiora sunt si acutissimus futurus est morbus, mitiora si longior morbus expectatur; hæc quando conspiciuntur ex causa morbi parva, cum scil. vis vitæ non multum instigatur ad vehementia symptomata inferenda, judicaret tunc medicus, ægrum largius nutriendum esse, quia vires valentes facile diætam largiorem ferre possunt, & quia *ἀπὸ* longe distat. Sed fiunt etiam symptomata mitia ex mala causa, si nempe vires vitæ a morbi causa superantur: quum illæ enim emergere nequeunt, pauca & mitia conspiciuntur symptomata, non quod morbi causa sit parva, sed quod superentur vires. Hoc prudentissimos sæpe fefellit medicos, non attendentes, num mitia fiant symptomata ex bona vel mala causa, quare sæpe ægri moriuntur, extra opinionem Medici. Tale quid fieri, perpetua observatione in morbis acutis constat, qui abeunt in sphacelum; præcedentia symptomata validissima incipiunt fieri mitia, & ita ægri cum summa spe levaminis, & futuræ sanationis, ex improvise moriuntur. Hoc monet Hippocrates, ne decipiamur lenibus his symptomatibus, dum *morbus deficit vel obtunditur*. Nam si tunc largius nutrimus, magis obruentur vires, quæ forsân oblietatæ fuissent. Ut melius intelligatur, quid Hipp. intelligat per mitia symptomata, discrimen ponendum est inter *symptomata vehementia, maligna & benigna*. Non si in corpore notabilis observatur mutatio

in actionibus, aut actiones admodum auctæ, illæ actiones conspectæ vel observatæ dicuntur symptomata vehementia, non quod signa illa conspecta ex morbi causa proveniant, sed actione vitæ mutata vel aucta; inde in vehementibus symptomatibus non ita veremur interitum ex morbi causa, sed actione vitæ destruyente omnia. Symptomata autem maligna tunc fiunt, quando a causa morbi actiones vitæ minuuntur, quare, cum vix ulla fiat actio in corpore, exigua quoque fiunt signa; sed quoniam illa oriuntur ex magnitudine causæ morbi, verendum est, ægrum non sufficere posse; & inde constat, quo sunt mitiora symptomata, eo periculosiora esse; nam declarant eo majorem esse causam. Mitia autem & benigna tunc fiunt, si præcesserunt vehementia symptomata per auctam vim vitæ, quæ nunc, minuta instigante causa, sensim leniora fiunt. *Gorter.*

APHOR. 10.

Οκρόχοισι μὲν οὖν αὐτίκα ἡ ἀκμὴ, αὐτίκα λεπὶὼς διαίτῃ· ὀκρόχοισι δὲ εἰς ὕπερον ἡ ἀκμὴ, εἰς ἐκείνο καὶ πρὸ ἐκείνου μικρὸν ἀφαιρέσειν. ἔμπροσθεν δὲ πωλείως διαίτῃ, ὡς ἀν' ἐξαρκίᾳ ὁ νοσέων.

QUibus igitur statim vigor adest, iis protinus victus tenuis exhibendus. Quibus vero postea vigor futurus est, iis sub ipsum vigoris tempus, & paulo ante cibus subtrahendus. Antea vero ube-

uberior cibus exhibendus, quo æger sat-
tis esse possit.

EST hic confectarium præcedentium apho-
rismorum. Uti namque, ubi peracutus
est aut vicens morbus, tenuissime alendi sunt
ægrotantes, & contra a tenuissimo victu rece-
dere licet in tantum quantum morbus remis-
sior a vigore fuerit, juxta *aph.* 7. 8; ita quan-
do instat vigor seu ἀκμή morbi, tenuis conve-
nit victus: adeoque morbus, qui statim & ine-
undo viget, statim hujusmodi diætam expo-
scit. E contra ubi aliquot tantum *post* diebus
futurus vigor est, *uberior victus concedi debet*, *ut suf-*
ficiat æger, nec de eo *subtrahendum* erit nisi *sub*
illud tempus seu paulo ante quam vigor ille adve-
nerit. *Hecquet.* Nam & per acutorum morbo-
rum exordia, quandoque quidem eodem quo
laborare coeperunt die cibos comederunt, qui-
dam etiam postridie, nonnulli quoque quid-
vis, alii etiam quendam potionis cinnum (cy-
ceona dictum) sorbendo sumserunt. Hæc au-
tem omnia deteriora quidem sunt, quam si
quis aliam victus rationem instituat. Multo
tamen minus lædunt quæ hoc tempore pecca-
ta committuntur, quam si, primis duobus vel
tribus diebus, vasa quis omnino exinanierit,
mox quarto vel quinto die talem cibum exhi-
beat. Quin etiam multo deterius, si quis, to-
tis his diebus vasis antea exinanitis, postero-
ribus deinceps diebus ita victum instituat prius
quam morbus maturus evadat. Hac enim ra-
tione plurimis liquido mortem inferet, nisi
mitis omnino morbus extiterit. Quæ vero per

initia errata committuntur, his non similiter incurabilia existunt, sed multo facilius sanantur. *Hippocr. vict. acut. n. 20.* Cum vero cibos aut potiones addere vel detrahere coeperis, paulatim & additiones & detractiones faciendæ. Qui sufficientes cibos conficere queunt, iis sorbitiones ne exhibueris, cibum enim prohibent, iis vero qui non possunt, dato. Si quid dare voles virium reficiendarum gratia, alicam & ptisanam triticeam exhibeto. Hæ namque sorbitiones valentiores sunt, post coenam autem exhibendæ. *lib. de affect. n. 42.* Regula est generalis, ex alimentorum defectu vires cadere, & ex abundantia in morbis vires suppressi. Ex hac causa in morbis acutissimis, qui sunt brevis durationis, tenuissimus victus præcipitur, & quandoque perfecta inedia, ita etiam in morbi vigore, quia tunc vis vitæ ad morbi materiam coquendam multum laborat. Quo ergo incrementum morbi propius est ad *ἀκμὴν*, eo magis de cibo est detrahendum, ne tamen deficiat æger. *Corter.*

APHOR. II.

Εἰν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποσέλλεσθαι γρή, τὸ προσπθέναι γὰρ βλάβη. καὶ ὁκόσῃ κατὰ περιόδους παροξύνεται, ἐν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποσέλλεσθαι γρή.

IN paroxysmis (seu accessionibus) cibum subtrahere oportet, addere enim noxium est. Et quæcunque per circuitus

tus ingravescent, in ipsis accessionibus reformidare oportet.

VOX *παροξυσμός* proprie *exacerbationem*, & *irritationem* significat, a verbo *παροξύνειν*, quod ad morbos ipsos transferentes, eos exacerbari dicimus, quando graviores fiunt, & deteriore accipiunt conditionem. Quoniam vero morbos dupliciter exacerbari, & vehementiores fieri contingit, vel quando ad vigorem tendentes augentur, aut quovis modo ingravescent, vel quando certis quibusdam periodis exacerbationes habent, & remissiones, unde morborum aliqui singulo die exacerbantur, alii alternis diebus, nonnulli longioribus intervallis, eodemque ordine procedentes ad finem perveniunt: ideo Hippocrates hunc duplicem exacerbationis modum respiciens, in hoc aphorismo docet, subtrahendum esse alimentum, non solum quando morbus priori modo exacerbatur, quod ad tempus universale morbi spectare videtur, sed etiam in secundo modo, quando scilicet per certas periodos exacerbationes habet, & particulare tempus morbi respicit. In priori exacerbationis modo, quia est tempus morbi difficillimum seu vehementius, quod se exserit per symptomata graviora aut copiosiora, & coincidit cum statu seu vigore, victum *subtrahere oportet*, h. e. victu tenuissimo utendum est, ut patuit in *aph. 8*. Sed vero hic additum est, quod etiam in exacerbationibus seu paroxysmis morborum per periodos seu circuitus redeuntibus subtrahere, imo *reformidare*, & *nihil dare oporteat*, quæ eadem est sententia cum *I aph. 19*. Atque hoc modo

modo præsens aphorismus universalem sententiam continebit, quæ illas duas omnino comprehendit, videlicet, ubi morbus in suo vigore consistit, tunc tenuissimo victu utendum est, & alteram, quibus per circuitus paroxysmi fiunt, nihil dare, neque cogere. Cur vero hæc subtractio in paroxysmis facienda sit, causam assignat, *nam addere noxium est*; ratio quidem, quæ primo aspectu ridicula apparet, cum certum sit, quæcunque prohibentur, eadem noxia haberi, verum diligenter considerata aptissima, & ingeniosissima agnoscitur. Circa alimenti enim exhibitionem in morbis triplici modo procedi potest, vel detrahendo aliquid consueti alimenti, vel apponendo quid amplius, vel in eadem diætâ persistendo. Cum igitur Hippocrates ab experientia hanc sententiam probare intenderet, effectus evidentiores in medium adducere oportebat; & quia morbo ingravescente in eadem diætâ persistere, etiamsi aliquid mali adducat, id tamen non est adeo evidens, quemadmodum illud, quod ex alimenti appositione, & auctione, resultat, ideo Hippocrates evidentiores effectus attendens inquit, quia *in exacerbationibus apponere, noxium esse* apparet, ideo in his subtrahendum est. Quasi dicat, cum videamus, morbo leviter procedente, ex alimenti appositione damnum admodum evidens non succedere, quemadmodum ubi morbus exacerbatus fuerit, signum est, in exacerbationibus alimentum plus lædere, quam in reliquo tempore, ita, ut diversa diætâ instituenda sit. Quare si extra exacerbationem in consueto alimento persistimus, in exacerbationibus aliquid detrahendum esse apparet, ita ut vel tenuior victus

viſtus præſcribatur, ſi paroxyſmi prorogatio omnimodam inedia non permittat, vel ab omni alimento prohibeatur æger, ſi fieri po- teſt, quouſque paroxyſmus ceſſaverit. *Martian. p. 426.* In febre cibus minime offerendus, præceptum eſt apud *Hippocr. de loc. in hom. n. 39.* Acceſſionis tempore limpidam quoque aquam februm facere incendium, monet *Cæl. Aurelianus l. 1. acut. c. 15. p. 54.* Quoscuque febres non continenter detinent, ſed intermittentes invadunt, his poſt acceſſionem cibi exhibendi, conjectura facta ne quando a recenti cibo, ſed jam concoctis cibis febris ingruat. *Hippocr. de affect. n. 52.* Etenim, ceu bene monet *Celfus l. 3. c. 5. p. 126.* perpetuum eſt, ad quod omne conſilium dirigi poteſt; cibum quam maxime ſemper ab acceſſione futura reducere: &, hoc ſalvo, dare quam integerrimo corpore. Quod non inter duas tantum, ſed etiam inter plures acceſſiones ſervabitur. H. J.

Περίοδος ſeu *Circuitus* eſt quo morbus aliquis ab uno puncto ad idem redit punctum; ut ſi hodie ab hora prima te invadat febris, & redeat poſt biduum, vel circa eandem vel aliam horam, vocatur totum illud tempus *Periodus*. *Periodus* in duas partes principes, in acceſſionem & remiſſionem, dividitur. *Acceſſio* ſeu invaſio, quæ etiam irritatio & paroxyſmus dicitur, in febribus tempus difficillimum totius periodi, continet partes ſeu tempora quatuor: 1. principium, quod ἀρχὴν & ἐπισημασίαν vocant Græci, cum primum incipit frigere corpus; & hæc pars proprie *acceſſio* dicitur: 2. inæqualitatis tempus, quando partim friget, ut in exterioribus, partim etiam calet in interioribus:

bus : 3. augmentum , quando totum corpus calet , & præcipue circa pectus : 4. *σάσις* seu *ἀκμὴ* , quando est jam in summo vigore & quasi stat. Remissio , *ἀνέσις* , aliquando habet partem unam , aliquando duas. *Eras.* Notari hic etiam potest , differre periodum a typo , quia periodus tempus circuitus significat , typus autem significat ordinem ipsum , utpote quod sit quotidianus , tertianus , quartanus. *Cardan.* p. 37. Memorata quatuor Periodi tempora , atque Remissionis partes duas , *Celsus* l. c. p. 127. in his verbis expressit : Cum febris *inset* , *incipiat* , *augeatur* , *consistat* , *decedat* , deinde *in decessione consistat* , aut *finiatur* ; scire licet , optimum cibo tempus esse febre finita : deinde , cum decessio ejus consistit : tertium , si necesse est , quandocunque decedit : cætera omnia periculosa esse.

Etenim non perpetuo observari potest præceptum de subtrahendo in paroxysmis cibo ; & aphorismus non ita simpliciter accipiendus est , sed distinctio adhibenda. Etsi enim facile concedendum est , ubi febris ortum habet a plenitudine , vel ab obstructione ex humore putrido , vel a phlegmone alicujus visceris , & omnino , ubi nulla urget necessitas , in paroxysmo esse abstinendum , & maxime opportunum nutriendi tempus esse *ἀνρυσία* in intermittentibus , & remissionem in continuis ; tamen nonnunquam in ipso paroxysmo æger cibandus est , si virium lapsus id requirat ; cum virium semper maxima sit habenda ratio , ipsisque non salvis , ægro salutem Medicus polliceri non possit. Atque ideo si febris sit ab humore acri & mordaci , accensa a sole , ira , inedia , laboribus ; & corporis habitu æger sit
gra-

gracilis, temperaturaque, & præsertim æstatis tempore, calidus & siccus: nisi vel paulo ante paroxysmum, vel etiam in paroxysmo cibus exhibeatur, facile in ardentem febrim, vel hecticam, vel syncopen, vel convulsionem, aut simile quid incidet, & de virium jactura periclitabitur. Ad quæ mala evitanda, & vires confirmandas, vel in ipso paroxysmo cibus exhibere necessum. Unde arguitur, aphorismum præsentem absolute positum non esse absolute verum. Vid. *Laur. Exerc. p. 228 seq.*

APHOR. 12.

Τοὺς δὲ περοξυσμοὺς καὶ τὰς καταστάσεις δηλώσουσιν αἱ νοῦσοι, καὶ αἱ ὥραι τῆς ἑτέρας, καὶ αἱ τῶν περιόδων πρὸς ἀλλήλας ἐπιδόσεις, ἥν τε καθ' ἡμέραν, ἥν τε παρ' ἡμέραν, ἥν τε καὶ διὰ πλείονος χρόνου γίνωνται. ἀπὲρ καὶ τοῖσιν ἐπιφαινόμενοισιν, οἷον ἐν πλευριτικῇσι πύελον, ἥν αὐτίκα ἐπιφαίνεται ἀρχομένου, βραχύνει. ἥν δ' ὕπερον ἐπιφαίνεται, μηκύνει. καὶ οὖρα, καὶ ὑποχωρήματα, καὶ ἰδρώτες, καὶ ἔνκριτα, καὶ δύσκριτα, καὶ βραχέα, καὶ μακρὰ τὰ νοσήματα, ἐπιφαινόμενα δηλοῖ.

MORBI, & anni tempestates, & circuituum collatæ inter se vicissitudines, five quotidie, five altero quoque die, five etiam per majora intervalla fiant, accessiones, & morborum conditiones

tiones indicabunt. Quin etiam & per ea, quæ mox apparent, eadem indicantur, quale quid in morbo laterali laborantibus, sputum si statim circa initia subappareat, morbum brevem, si vero posterius videatur, longum futurum denunciat. Urinæ quoque, & alvi excrementa, & sudores, ubi apparuerint, iudicatu faciles, vel difficiles, & breves, vel longos fore morbos indicant.

Desumptus est hic aphorismus ex l. 2. Epidem. sect. 1. n. 24. seq. ubi hæc leguntur. *Ad dignoscenda morborum principia, considerandum an confestim consistendi vigorem habeant. Quod ex incremento manifestum fiet. Incrementa autem ex ipsis morborum circuitionibus & ambitibus. Ex quibus iudicationes etiam ipsæ cognoscuntur, atque ex accessionum (quæ in circuitionibus fiunt) inter se commissione, num maturius, aut diutius, aut magis affligant, nec ne. Ex omnibus autem continuis, aut intermittentibus, aut diuturnis, vulneribus & sputis cum dolore affligentibus, orientium tuberculorum inflammationes, & quæcunque successu quodam in morbis apparent, atque adeo ex his quæ vulgo in morbis fiunt: quæ celerius quidem, brevior: quæ vero tardius, diuturniorem solutionem indicant: morbo ipso plerumque eas, quæ in morborum reversionibus fiunt, accessionum anticipationes atque alia incrementa denegante.*

Vidimus ad præced. Aph. 11, ad capiendum cibum, caveri debere paroxysmum: qui ergo prænosci possit, quo tempore sit futurus paroxysmus, & quanto tempore duraturus sit mor-

morbus, congruum erat hic doceri. *Indica-*
bunt morbi ipsi: nam morbus quivis est natura
 sua aut chronicus, aut acutus: atque cuivis
 morbo est sua propria constitutio, quam ple-
 rumque habere solet. Itaque species morbi
 significat constitutionem. Exacerbationum na-
 turas aperiet adhuc observatio *temporum anni*.
 Nam iidem morbi temporibus calidioribus bre-
 viiores fiunt, frigidioribus longiores. *Valles*.
 Ita æstivæ quartanæ fere breves existunt, au-
 tumnales vero longæ, præsertim quæ ad hie-
 mem pertingunt. 2 *aph.* 25. Cujus generis ex-
 acerbationes futuræ sint, intelligitur etiam ex
 illarum *incrementis mutuo inter se collatis*: nam an-
 ticipantes exacerbationes seu paroxysmi, osten-
 dunt ingenium febris, modumque tenuandi
 victus, monentque Medicum, ne cibandi op-
 portunitatem in longius intervallum differat.
 Sic sub *intermittente quotidiana* febre, aliquot
 horis paroxysmum anticipare vides? prope in
 januis est *continua*; sub *tertiana* paroxysmi anti-
 cipant? in procinctu est *tertiana duplex*; sub
 hac iterum? in *continuum* fiet transitus; qui
 sub *quartana* quarto die recurrebat paroxysmus
 in tertium cadit? hic in singulos? ex quartana
quartanam duplicem, ex hac *triplicem*, ex triplici
continuum expectabis: quæ omnia assequeris *con-*
ferendo incrementa, quod quotidie, quod alternis die-
 bus, quod longiore fiant intervallo. Hoc est, quod
 Celsus l. 3. c. 4. p. 122. insinuat hisce verbis:
Medicus ipsas accessiones intueri debet; & ex his
conjectare, quando dandus cibus sit. At etiam ex
 apparentibus evacuationibus morbi cognoscere
 licet indolem, an citius, tardiusve cessaturus
 sit. Sic *sputum in pleuriticis apparens statim ac in-*
cipit morbus, brevem hunc futurum indicat; con-
 tra *diutius emanens illum producit.* Sunt enim

sputa illa signa concoctionis, aut contraria. Uti sputa pleuriticorum; sic & *urinae*, *alvi excrementa*, ac *sudores*, citius, tardius, prodeuntia, *indignant morbos* & *difficilis judicii*, & *facilis*, & *breves* & *longos*. *Hecquet*. Quæ namque celerius magisque madescunt, judicationis celeritatem denunciant, quæ vero tardius & minus, tardiozem judicationem significant. Et pleuriticorum dolores statim sponte desinunt, ubi quid effatu dignum spueri & expurgari cœperint. *Hippocr. vict. auct. n. 6* & *7*. Sputum vero in morbo laterali ubi maturescere & expui tertio die coeperit, celeriores solutiones facit, quod si posterius, tardiores. *Coac. sect. 3. n. 132. & l. 3. de morb. n. 21.*

APHOR. 13.

Γέροντες εὐφορώτατα νηστεῖν φέρουσι, δεύτερον δὲ κατῆσθηκότες, ἥμισυ μισράνια, πάντων δὲ μάλιστα παῖδιά. τοῦτέων δὲ αὐτῶν ἀπερ' ἂν τύχη αὐτῶν ἐαυτῶν προθυμότερα εἶντα.

SENES facillime jejunium tolerant, secundum eos, qui consistentem ætatem degunt, minimum adolescentes, ex omnibus vero præcipue pueri, atque inter ipsos, qui ad actiones obeundas promptiores existunt.

APHOR. 14.

Τὰ αὐξανόμενα πλείστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν· πλείσσης οὖν δεῖται τροφῆς. εἰ δὲ μὴ, τὸ

τὸ σῶμα ἀναλίσκεται. Γέρουσι δὲ ὀλίγον τὸ θερμόν·
διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται· ὑπὸ
πολλῶν γὰρ ἀποσβέννυται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ
ταῖσι γέρουσιν οὐχ ὁμοίως ὄξεις· ψυχρὸν γὰρ τὸ σῶμα.

QUÆ increscunt plurimum calorem
innatum obtinent, plurimo igitur in-
digent alimento, alioqui corpus absumi-
tur. In senibus vero cum paucus calor
insit, idcirco sane paucis fomitibus indi-
gent, a multis namque extinguuntur.
Eandem etiam ob causam neque senibus,
quod eorum corpus sit frigidum, febres
perinde acutæ contingunt.

HI aphorismi de diætâ sanorum tractant,
quatenus ad constituendam eam ægro-
tantibus, hæc conducit, in qua præscribenda
duo potissimum sunt attendenda, morbus, qui
per se alimentum prohibet, & virtus, quæ il-
lud indicat: de quibus actum est in præceden-
tibus; nihilominus, quia alia multa adsunt coin-
dicantia, quæ ad idem non parum conferunt,
de his etiam agendum erat: quod facit in his
& sequente *aph.* 15; docens, quomodo ex
ætatum diversitate, & anni temporum vicissi-
tudine, diætâ constituenda sit, ut horum ex-
emplo, cæterorum pariter ratio habeatur. Hæc
autem sunt, regio, consuetudo, & vitæ ge-
nus, & alia, de quibus inferius mentionem fa-
cit, quæ tantum conferunt ad victus rationem
rite præscribendam, quantum hæc in ægro-
tantibus quam maxime conservanda sunt, quam-

vis aliqua adsit exceptio in rebus non naturalibus circa qualitates alimentorum, de qua re inferius tractabitur in expositione aphorismi 16. Cum igitur in *aph.* 13. doceat, senes facillime jejunium ferre, minime vero pueros, tacite admonemur, senibus, dum ægrotant, non adeo periculosam esse inediam longiori tempore fervare, quem ad modum cæteris ætatibus, & maxime pueris, quos frequentius nutrire cogimur ob rationem in *aph.* 14. ab Hippocrate allatam. Indeque apparet, quam temere se gerant illi, qui senes, parum, & sæpe nutrirî consulunt, ea ratione commoti, quia calor exiguus eorum a multitudine ciborum superatur, exemplo decepti parvi ignis, qui a lignorum multitudine extinguitur, quia cibi non hebetant calorem ventriculi, sed augent potius, ut Hippocrates *lib. de humor. n. 5.* testatur. *Martian. p. 427.* Aniculæ sæpe inediam biduum, aut triduum ferunt. subduc cibum unum diem athletæ: Jovem Olympium eum ipsum, cui se exercebit, implorabit: ferre non posse clamabit. *Cic. Tusc. Qu. l. 2. c. 17.* *Celsus l. 1. c. 3. p. 32.* ita scriptum reliquit: *Quod ad ætates pertinet, inediam facillime sustinent mediæ ætates, minus juvenes, minime pueri & senectute confecti:* in quibus verbis videtur ille contrariam ab Hippocratica fovere sententiam, quod ad senes attinet. Sed patebit mox utramque veram esse; & hallucinatum esse Martianum negantem, quod paucus isque sæpe datus conveniens sit cibus senibus. Quatuor tantum facit Hippocrates ætatum mentionem, etsi aliis locis statuatur quinque, conjungens hic juventutem cum adolescentia. *Consistentes* ætate dicuntur, quorum corpora in summa solidorum

rum membrorum mole consistunt. Hi sunt qui agunt ætatem mediam inter juventam & senectutem: hanc vocat Hippocrates aliis locis primam senectutem aut crudam. Pueritia per-tingit ad quatuordecimum annum, adolescen-
tia usque ad vigesimum quintum, juvenus usque ad trigesimum quintum, consistentia usque ad quinquagesimum, reliqua est senec-
tus. Quanquam nihil in his finibus est exac-
tum, neque enim in hominibus omnibus æqua-
les ætates sunt, ob diversitatem regionum &
temperamentorum, quia alii citius ad incre-
mentum perveniunt, alii tardius. *Valles. & Holler.* Ante consistentem ætatem minime fer-
re homines jejunium, contra in senectute pri-
ma sive cruda facillime, assertum est apho-
rismi 13. Ratio hujus asserti redditur in aph.
14, qui velut commentarius est præcedentis.
*Quæ increscunt corpora, plurimum calorem innat-
um obtinent*, vigorem nempe fibrarum elastica-
rum atque promptitudinem ad oscillandum, a
qua virtute pendet humorum per vasa sua itus,
reditus, atque hinc sensus caloris. „ Istud
„ enim probe nosse convenit, hominem pri-
„ ma ætate in omni vita esse calidissimum,
„ postrema vero frigidissimum. Siquidem quod
„ augefcit corpus & ad robur tendit calidum
„ esse necesse est, at ubi marcescere & ad exi-
„ tium præcipitare coeperit, frigidius evadit.
„ Atque hac ratione quo magis his primis die-
„ bus homo increscit, eo calidior evadit, &
„ quanto magis ultimis diebus marcescit, tan-
„ to frigidior esse necesse est. ” *Hippocr.*
de nat. hom. n. 24.

Ante cognitum Harvæi circulum, schola me-
dica *innatum calorem*, ab Hippocrate edocta, do-
cebat.

cebat. Hic vero per suum ἔμμετον θερμόν nihil aliud indicare voluisse videtur, nisi id, quod in corpore humano, varium in vario, cum primis rudimentis inceptum, in morte demum abiens, nonnullis quidem in morbis auctum, in aliis vero imminutum deprehenderat. Hucusque ut verus, castusque Philosophus egit, ignotæ rei enarrans tantummodo, explicansque, effectus. Utinam hujus Philosophiæ semper memor extitisset! Videatur *libro de carnibus*, & *de morbo sacro*, ut & passim alibi. Sanguinem deprehenderat, dum de vulnere exiit, calidum admodum esse; hominemque, dum multus effluit, frigesce, & pallescere. Conclussit hinc calorem a sanguine nasci: & quæ partes cæteris plura rubra vasa haberent, eas præ reliquis esse calidiores; quo pauciora, eo frigidiores: hanc ob causam cerebrum esse omnium frigidissimam partem; hinc pituitam ad illud colligi, coacervari, & naribus ab eo dimitti; copiosius vero asservatam hanc frigidam pituitam, atque a cerebro ad pulmones dimissam, sanguinem pulmone contentum refrigerare, & coagulare; itidem & ad alias corporis partes a cerebro missam iterum alios, eosque multiplicis generis, producere morbos. Apoplexiam, Epilepsiam, Asthmata, cunctosque pituitosos morbos, hinc explicuit. Scilicet aberrant etiam magna ingenia, dum, quos sibi ipsi limites sapienter præfixerant, hos transiliunt incogitanter. Si Aristotelem consulamus in *libris de Generatione*, *de Respiratione*, & *Meteorologicorum quarto*, videmus subtile hoc ingenium totum in eo occupari, ut doceat, quandoquidem quatuor elementis, aëre, aqua, igne, terra, nihil non constet, id calidius esse, quod in hac com-

mistio-

missione ignem haberet reliqua principia superantem. Galeni tempore, Medicorum, & Philosophorum discrepantia versabatur circa hæc duo: Utrum calor ex cordis & arteriarum motu ortum habeat, an vero, quemadmodum ipse motus cordi innatus est, eodem quoque modo calor sit innatus? Ipse tamen solidi nihil attulit, sed peripateticis principiis, assimiliter quam Aristoteles, ad hanc quæstionem respondit. Peripateticorum dogmati Cartesianum, & huic Newtonianum successit: sed in quocunque systemate philosophico plurima vix admittunt explicationem datam, ipsa explicatio scatet undique difficultatibus, hiatusque, nullo ratiocinio explendos, post se relinquit. Etenim experimenta calorem hominis sani in letali frigore morientis hominis præsentem demonstrarunt, & in frigore febrili calorem naturali majorem ostenderunt: observationes docuerunt, calorem parti inesse, dum sanguis aut deest, aut quiescit fere; calorem deesse, dum interim abundantia adest requisiti cruoris. Itaque forte fateri cogemur, independentem a sanguine calorem haberi. An multum sapimus præ illis, qui simpliciter dixerint esse calidum innatum? *Haen Rat. med. P. 3. 149/q.*

Sed redeamus ad ætatum differentiam, diversumque in illis caloris gradum; de qua re Hippocrates *lib. 1. de diæt. n. 28.* sic scribit: „ Puer „ quidem ex humidis & calidis temperationem „ habet, quandoquidem ex his constat, & in „ his incrementum accepit. Quæ igitur ortui „ sunt proxima, humidissima & calidissima, & „ quam plurimum increscunt, eodemque modo quæ ad hæc accedunt. At adolescens calidus quidem, quoniam ignis accessio aquam

„ superat, siccus vero, quia puerile humidum
 „ jam consumtum est, partim quidem in cor-
 „ poris incrementum, partim vero in ignis
 „ motionem, partim etiam a laboribus. Vir
 „ cum corpus constiterit, siccus & frigidus,
 „ quoniam calidi quidem accessio non amplius
 „ superat, sed sistitur incrementum in corpo-
 „ re quiescens, & perfrigeratur. Verum ex
 „ juvenili ætate siccitas adest, neque ab ac-
 „ cedente ætate, neque aquæ accessione hu-
 „ miditatem habet, ideoque a siccis & frigi-
 „ dis superatur. Senes autem frigidi & humi-
 „ di, quoniam ignis quidem decessio, aquæ au-
 „ tem accessio adest; & siccitatis quidem sum-
 „ motio, humidorum vero constitutio”. Hoc
 in loco observamus, quod vocet Hippocrates
 viros (*ἄνδρες*) qui in *aph.* 13. καθεσκηότες dicti
 sunt. Quando autem eodem loco *senes*, πρε-
 βύται, dicuntur frigidi & humidi, apparet illos
 distingui a senibus aphorismi 13, indicarique
 senes decrepitos, seu *senectute confectos*, ut lo-
 quitur *Celsus l. c.* de quibus prædicat contra-
 riam facultatem illi, quam adscripsit suis Hip-
 pocrates: hic enim dicit senes *facillime* ferre je-
 junium, ille *minime*. Uterque vere. Quo pro-
 piora ætati summæ, eo difficilius animalia ine-
 diam ferre, monemur in *Boerb. aph.* 602.

Pueri crescentes indigent pabulo, quod ap-
 ponant, dum crescunt, partibus in dies in
 majorem molem producendis, & ex hac causa
 inedia ferre nesciunt, maxime si *ad actiones*
obeundas promptiores fuerint, in quibus vividiores
 sunt oscillandi vires, ad consumenda citius
 assumpta comparatæ. Post pueros sunt adole-
 scentes, quibus jejunium non convenit, cre-
 scunt enim adhuc. Virilis seu consistens ætas
 fa,

facilius tenuiorem victum sustinet, quia amplius non crescunt, & in oscillando mitius laborant, hinc minori egent pabulo. Senibus denique, nempe in prima seu cruda aut viridi dicta senectute constitutis, tenuis victus, seu jejunium, juxta Hippocratem, convenit magis, eo quod partes ipsorum solidæ segnius oscillant, & fibræ arefcentes, sic compressis vasis suos arctantibus diametros, plenitudinis statum sistunt. Aetate vero provectiores, decrepiti dicti senes, *frigidi & humidi*, exiguo quidem indigent pabulo, ne accumulata sanguinis mole *suffocationis* immineat *periculum*: ex ratione dicta, pauca nempe aut tarda in illis solidorum oscillatione, conniventibusque vasis diametris. Attamen in ediam ferre nequeunt, verum crebra refectioe opus habent talium ciborum, qui faciles costu stimulum quendam addant inertii oscillationi, promovendo humorum circuitui debitum. Quoniam autem senes ad motum segnes sunt & tardi, destituti vivido seu prompto fibrarum elatere, patet, cur adeo non sint obnoxii *febribus acutis*, quod innuit textus. *Hecquet.* Quoniam experientia testatur, non raro senes febre acuta corripiti; quod dicitur in aphorismo ita est capiendum. Si senes eadem febre calida tentantur, quam juvenes, illa in senibus multo minorem calorem concitabit. Motus siquidem vitalis a nativitate usque ad perfectum incrementum sensim redditur robustior, in eo perstat, dein languere incipit; stimulus ergo idem applicatus eo validiorem motum suscitatur, quo vis vitæ est robustior: inde pueri & senes parvum, adulti vero maximum calorem experiuntur a stimulo. *Gorter.* Hinc Aretæus *de caus. acut. l. 4. c. 10.* Imprimis, inquit, senes pleu-

ritidi sunt obnoxii : qui etiam sæpius , quam alii , liberantur. Neque enim magna phlegmone in arido corpore excitari potest , neque in pulmonem transitus facilis est : quippe qui est in senecta , quam in alia ætate , frigidior , quando & spiratio parva est , & omnium attractio imbecilla. Juvenes autem & viri haud ita frequenter in hunc morbum incidunt : verum neque admodum frequenter evadunt. Nam neque ab exigua causa , neque ob exiguam phlegmonem ægrotant. In magnis autem majus inest periculum. Et pueri minime pleuritide corripiuntur , minusque ab ea periclitantur : quandoquidem puerilia corpora rara , humida , fluxaque sunt , ac multa est in eis diffusio atque digestio , quocirca neque magna contrahitur phlegmone. *H. 7.* Stat jam ratum , quod scribit Celsus , l. c. Quo minus fert facile quisque inedia , eo sæpius debet cibum assumere , maximeque eo eget , qui increfcit.

APHOR. 15.

Αἱ καὶ λίαι χειμῶνος καὶ ἤρος θερμόταται φύσει , καὶ ὕπνοι μακρόταται ἐν ταύτησιν ἐν τῇσιν ὥρησι καὶ τὰ προσάρματα πλεονότατον καὶ γὰρ τὸ ἐμφυτον θερμὸν πλεονέχουσι. τροφῆς ἐν πλειονοῦς δέονται σημεῖον , αἱ ἡλικίαι , καὶ οἱ ἀθληταί.

PER hyemem , & ver ventres natura calidissimi , somnique longissimi. Per ea igitur tempora copiosiora cibaria exhibenda , siquidem plurimus est calor
na-

nativus, ideoque copiosiore indigent alimento. Quod indicant ætates, & athletæ.

Quibus anni temporibus corpora uberius nutrire conveniat, hic tradit aphorismus, contendens ampliore alimento opus esse tunc, quando innatus corporibus calor est amplior, quia una cum anni temporibus hominum ventriculi mutationem accipiunt juxta *lib. de aër. ag. & loc. n. 2.* Sed ventres, h. e. coctionum officinas (chylopoieticas vulgo dici solitas) *hieme & vere natura esse calidissimos, ergo his temporibus etiam plura alimenta exhibenda esse.* Quod autem propter innatum calorem pluri egeant homines cibo, probat auctor exemplo *ætatum & athletarum.* Pueros & adolescentes certe ex natura sua multum caloris habere, & uberiore egere alimento, vidimus in *aph. 14.* In athletis vero stimulatæ per exercitationes elaterum potentiæ excitant calorem, unde necessitas pendet multi cibi. Imo iis, qui se exercent, præstat solidioribus vesci, ut qui per habitum vehementius semper diffidentur, ideoque solidius nutrimentum requirant. *Actuar. de spir. l. 2. c. 5.* Sed unde hieme & vere ventribus major calor? Caloris causa excitans est vivida & prompta ad propellendos per vasa sua humores fibrarum oscillatio, quæ ab elatere aucto intenditur. Sed vero frigus hiemis, ut & primi veris, tendit magis fibrillarum chordas, easque ad oscillandum paratiores reddit. Præterea vernus aër a natura ad id comparatus est, ut excitet in corporibus solidorum fibras. *Hecquet.* Veri autem secundus, post hiemem,
locus

locus datur in *I aph.* 18. Per hiemem cibi sumendi sunt quam plurimi, sicci, calefacientes, panis multus, opsonia assa; bibendum quam minimum, sed vinum meracissimum: at vere cibis mollioribus & paucioribus utendum, panis subtrahendus, opsonia detrahenda, & assa omnia cum elixis commutanda; copiosius tunc & dilutius vinum bibendum. Hæc sunt præcepta Hippocratis *lib. de sal. diet. n. 1. & l. 3. de diætâ n. 3.* Celsus habet eadem *l. 1. c. 3. p. 33.* Sed loco carnis assæ pro victu hierno potius elixam sumi præcipit, vere autem ab elixis ad assa paulatim transeundum esse; cum contra Hippocrates hieme præscribat assa, & vere elixa. Qui cogitat, inter asandum, sub crusta conservari in carne succos, qui excoquantur inter elixandum, facile perspicit humectandis corporibus aptiorem esse carnem assam, siccandis contra elixam. Hieme ergo convenient potius elixa, quam assa, quia tempore hoc cibi sicci commendati sunt, tum apud Celsum, tum apud Hippocratem. Intelligere autem oportet elixam carnem, quæ sumitur sine jure; nam jurulenta utique humidior censeretur debet; quo in sensu videtur elixa Hippocrates, opponens ea assis, tanquam siccioribus: quare etiam Celsus *l. 1. c. 6.* ubi de remediis præcipit ad solutam alvum, prohibet jurulenta, assam vero carnem commendat, & *l. 4. c. 19. p. 290.* assam maxime avem, scilicet quia minus humoris ingeritur cum assis, quam si assumerentur jurulenta. vid. *Lomm. san. tuend p. 254 sq.*

Sed errare videtur Celsus, quando *l. 1. præf. p. 19.* scribit, quod adolescens famem ferat *facilius hieme, quam æstate*; nam hæc contraria sunt sententiæ præsentis aphorismi,

fmi, juxta quem *ventres per hiemem sunt calidissimi*, adeoque minus accommodati ad ferendam famem. Quare etiam nonnulli apud Celsum legendum potius censent *facilius æstate, quam hieme*. Tandem etiam hieme & vere plura exhibenda sunt alimenta, propterea quod tunc *somni sint longissimi*; non, quia noctis tempore transpiratio insensibilis fit copiosissima (quod multi volunt); adeoque pro rata perdit, nempe ejus quod exhalando de corporibus dissipatum est, reparatio fieri debet per alimenta: nam insensibilis perspiratio durante somno parcius fit, tantum abest ut sub hoc magnopere juvetur, quod demonstravit *J. de Gorter in de Perspiratione insensibili Sanctoriano-Batava. Lugd. Bat. 1725. 4º*. Sub somno autem promovetur alimentorum coctio; & quia hæc magis perficitur sub longissimis somnis, arguere hinc licet, ventres tunc se demonstrare calidissimos, & per id ipsum, quod hieme conveniant cibi copiosiores. Nam celerius cibus dandus est eo coelo, quo magis digerit, juxta *Cels. l. 3. c. 4. p. 120*. Ex assumpta hypothese, a somno fieri coctionem, dictum Hipp. firmari potest; sed experientia contrarium probat: non solum enim animalia totam hiemem quasi dormientia non egent alimento, sed etiam quidam homines sopore oppressi per plures vivunt dies sine alimento, vel multo minori copia, quam quæ sufficeret ad sustentandam vitam in vigilantibus: atque experientia confirmat somnum longiorem vitam conservare cum exiguo alimento. A somno fit laudabilis coctio; non vero intelligitur per coctionem, quæ fit in somno, citior assumptorum subactio, nam in vigiliis citius subiguntur alimenta, quam in som-

somno, utpote solo blando motu vitali in somno alimenta sunt subigenda; sed in vigiliis actione vitali validiore & sæpe etiam motu animali promovetur subactio. Hinc satis constat, quam perversè nonnulli statuunt, largiorem coenam esse sumendam, quoniam optima fit a somno sequente coctio; quoniam alienam de coctione fovent sententiam. Satiùs itaque est in infirmis largiorem evitare coenam, ne somnus multitudine alimentorum turbetur, & cibus nimis diu quiescens corrumpatur. In robustis autem, qui solo vigente motu vitali omnia subigere valent, non est opus strictam hanc regulam servare. Ex allatis constat, hieme largiora assumenda esse alimenta, sed non ex dictis rationibus Hippocratis, quia per se non satis firmæ sunt. *Gorter.* De hieme & vere hic dictum est; de æstate & autumno, respectu ad cibatum, docebit aphorismus sequens 18.

APHOR. 16.

Α ἡ ὑγρὰ δίαται πᾶσι τοῖσι πυρεταίνουσι συμ-
φέρουσι· μάλιστα δὲ παιδίοις, καὶ τοῖσιν
ἄλλοις τοῖσιν ἔως ἐισθισμένοις διαιτᾶσθαι.

VICTUS ratio humida, cum febricitantibus omnibus, tum pueris maxime, atque aliis, qui ejusmodi victu uti consueverunt, confert.

Celsus l. 3. c. 6. p. 130. ita expressit hunc aphorismum, simulque explicavit: *Cibus febri-*

febricitantibus humidus est aptissimus, aut humori certe quam proximus: utique ex materia quam levis-sima; maximeque sorbitio.

Victus humidus, quem nos liquidum dicimus, in omnibus febribus probatur, tum quia per hunc humidi consumptio, quæ major sit in febre, facilius prohibetur, & quod consumptum est, reparatur exactius, quam per siccum & solidum; tum etiam quia liquidum alimentum citius, & facilius conficitur, quam solidum: quod quidem longa oratione demonstravit Hippocrates *lib. de vet. Med. n. 11.* cujus gratia inventas fuisse sorbitiones, concludit tandem, non pro febrientibus modo, sed etiam pro aliis, quos solidiores cibos conficere haud posse observatum est. Hancque sententiam videtur brevibus confirmasse *lib. de alim. n. 11.* ubi hæc habet: *qui celeri appositione indigent, iis humidum ad reficiendas vires optimum remedium: humidum enim alimentum (ut paulo supra dixerat) facilius transmutatur quam siccum.* Quia ergo, dum febris tenet, naturalis calor plurimum laborat: ideo sorbitionibus, & potibus ægrota-ntes nutrire expedit, solidiori cibo dimisso; juxta præceptum *lib. de loc. in hom. n. 39.* *febrienti cibum ne offeras*, febrientem enim intelligit eum qui actu febricitat, nam intermissionis tempore, quod in febribus intermittentibus intervallum dicitur, solidiores cibi conceduntur, *libro enim de affect. n. 18.* de tertianæ febris curatione tractans loquitur in hunc modum: & *in accessione quidem sorbitione & potu nutriendum, intermedio autem tempore cibis alvum subducentibus.* His igitur rationibus victus humidus sive liquidus febricitantibus omnibus convenit: maxime vero pueris, & iis, qui tali victu uti consueverunt.

verunt. Pueris quidem, quia in ea ætate humidum substantificum copiosum esse expedit, cujus ratione pueros minime exsicandos admonebat Galenus, eo quod humido augmenti gratia egent. Illi vero, qui humido victu uti consueverunt, majori egent humectatione dum febricitant, quam dum sanitate fruuntur, quia febris humidum absumit, & depascitur. Ex his ergo patet, quæ de ætate & consuetudine hoc in loco referuntur, ad anni tempora & regiones male extendi, si de qualitate alimentorum loquamur, non de quantitate, nam hæc ab illis differunt plurimum, ætas enim & consuetudo inter res naturales adnumerantur, quæ conservantur similibus, anni vero tempora & regio res sunt non naturales, quibus opponendum contrariis. Nam si quis e. g. pituitoso temperamento præditus hieme, & in humida regione febricitet, tantum abest, ut huic maxime humidus victus conveniat, ut contrarium potius indicetur: quando anni temporis & regionis humiditas medicamenti vices gerens, cæterorum humectantium necessitatem minuit. Cum ergo victum humidum actu talem intelligamus, in promptu adest solutio dubitationis, quam movent communiter expositores, cur scilicet, dum victum humidum probavit febrientibus, simul & frigidum non dixerit. Non enim ita universaliter vera est hæc propositio: victus frigidus febricitantibus convenit, quemadmodum ea, quæ humidum probat, quia, etiamsi quandoque febrientibus sorbitiones actu frigida exhibeantur, pro majori tamen parte actu calida usurpantur, imo in inflammationibus internis etiam potum frigidum dari vetat, quod in passivis qualitatibus

bus non contingit: eo quia humidum sive liquidum alimentum ita convenit febrientibus, ut siccus nunquam usurpetur, imo dum hydropi adjuncta febris est, nedum siccus victus convenit, & ideo Hippocrates *lib. de intern. affect. n. 28.* de hydropis curatione tractans siccum victum præscribit; cum conditione tamen, nisi adit febris, inferens, propter febrem diætam exsiccantem suspectam esse, quæ si attenderent nostri, non ita facile in gratiam ægrotantium, & carnes, & aviculas igni assatas in febre concederent: Hippocratem vero calidum, frigidum, humidum, & siccum simpliciter prolatum intelligere id, quod est actuale, unicuique in ejus doctrina etiam mediocriter versato indubitatum est, quando quæ talia sunt facultate calida, aut frigida, &c. ad potentiam appellare solet. *Martian. p. 428.* Indigent victu humido febricitantes, ut temperetur calor seu fluidorum impetus, mitigata per humectationem solidorum effreni oscillatione, aut elatere nimio, quem victus humiditas mollit, frangit aut moderatur, laxando nimium tensas fibras. Absint ergo in febrium cura stimulantia, siccantia, vinosa, aromatica. *Hecquet.* Absint etiam decocta carnis, quoniam in corporibus a febre calentibus cito in putrilaginem convertuntur, ac evadunt stimulantia, calorem febrilem augentia; contra humectantia ingerantur, qualia hodie vocantur antiphlogistica, & sunt acescentia, quæ non facile per majorem calorem in putredinem convertuntur. *Gorter.* Maxime autem *victus humidus confert tali assuetis*, quia consuetudo altera natura; & *pueris*, quia in iis oscillandi vires vigent, uti dictum est ad *aph. 14.* Inde etiam

intelligitur generale illud Hippocratis enunciatum cum ratione adjuncta, quod extat *lib. de salub. diæt. n. 2.* „ Junioribus corporibus mollior & humidior victus ratio utilis est: hæc enim ætas sicca est, & eorum compacta sunt corpora ”. Nostrum corpus observatur a nativitate ad perfectum incrementum non solum augeri mole, verum etiam robore, ut, quo propius est origini, eo minus sit valens; ante nativitatem enutritur enim solo præparato a matre succo; post nativitatem lacte & paulillo panis, non fert solidiora alimenta; sensim vero increſcens viribus etiam pollet; est ergo ex sua natura puerorum corpus debile, & alimentis liquidis concoctu facilibus sustentandum. Quod si oboritur in tali corpore per febrem major infirmitas, in hoc itaque omnino debemus abstinere a cibo solido & concoctu difficiliore. Recte igitur Hippocrates imperat victum humidum, præprimis in pueris febricitantibus. Consuetudo quoque consideranda est. Qui a longo tempore nihil nisi humida & digestu facilia accepit, ejus ventriculus & reliqua organa ita emolliuntur & relaxantur, ut imparia fiant duriora subigere; hoc experiuntur illi, qui, ad evitandam podagram vel phthisin protrahendam, utuntur diætâ lactea; quod si lac amplius ferre nequeunt, & tunc volunt ad victum communem redire, haud facile priorem victum ferunt. Igitur maxime confert victus humidus omnibus febricitantibus, sed præprimis consuetis. *Gorter.*

APHOR. 17.

Καὶ οἷσιν ἅπαξ, ἢ δις, καὶ πλείω, ἢ ἐλάσσω,
καὶ κατὰ μέρος. δοτέον δὲ ἢ καὶ τῇ ὥρῃ, καὶ
τῇ χώρῃ, καὶ τῇ ἡλικίᾳ, καὶ τῷ ἔθει.

A Nimadvertendi sunt etiam quibus
semel, aut bis, & quibus copio-
rior, aut paucior, aut per partes cibus
offerendus est. Aliquid autem tempo-
ri, regioni, ætati, & consuetudini con-
cedendum.

EST hic præcedentis aphorismi consecrari-
um, in quo monet auctor considerandum
esse quoties in die offerri debeat cibus febrici-
tantibus, & aliis; an plenior vel parcius &
per partes, intraque iusta intervalla. Declarat
vero concedendum esse aliquid & consuetudi-
ni, & tempestati (seu temporibus anni), &
regioni, & ætati. Pro ætate, anni tempore,
consuetudine, regione, loco, corporum ha-
bitu, victus ratio sic est ineunda, ut instanti-
bus & caloribus & frigoribus nos opponamus.
Nam ita demum optima valetudo consequetur.
Hippocr. de sal diæt. n. 2. Quibusdam semel tan-
tum cibum sumere confert, idque quod confe-
rat sibi constituerunt. Quidam etiam prande-
re ob eandem causam, quod iis conferat, co-
guntur. *de vet. med. n. 18.* In morbis nihil ho-
rum utique perpetuum est. Nam potest pri-
mo die primus cibus dandus esse, potest se-
cun-

cundo, potest tertio, potest nonnisi quarto, aut quinto; potest post unam accessionem, potest post duas; potest post plures. Refert enim, qualis morbus sit, quale corpus, quale coelum, quæ ætas, quod tempus anni. Minimeque, in rebus multum inter se differentibus, perpetuum esse præceptum temporis potest. *Cels. l. 3. c. 4. p. 119.* Quid faciendum suadeant differentiæ ætatum & anni temporum, jam vidimus præced. *aph. 13—16.* Regionum diversarum consideratio coincidit cum consideratione anni temporum, quoad temperiem scilicet aëris. Qui Æquatori vicini, tenuem victum facile, Polis autem propiores difficulter eum ferunt. Aestas tenuissima, hiems validiora petit. Qui sanus lautissimis usus ea facile diffat, æger pluribus eget ob vasa & viscera his assueta. *Boerb. aph. 602.* Quid hic possit consuetudo, docet *Hippocrates de vict. acut. n. 15.* ubi hæc leguntur. „ Tum eos qui bis in die, „ tum eos qui semel cibum sumere consueverunt, repentinæ mutationes lædunt, & imbecillos reddunt, & qui quidem prandere non consueti, si prandeant, confestim ægre habent, & toto corpore graves, debiles, & pigri efficiuntur, quod si præterea coenaverint, acidum eructant, quibusdam etiam alvus liquida contingit, nempe quod præter consuetudinem pondere gravetur ventriculus, insuper siccare assuetus, non bis intumescere, neque bis cibos coquere”. Et hæc de victu sanorum observat. Sub morbis autem a viribus ægroti præcipua sumitur indicatio. Hinc, Plurimi, inquit, læduntur, nisi recte mutatio fiat, qui tota prisana utentur. Læduntur etiam qui solo succo utentur,

&

& qui solo potu, quanquam ii minime. *ibid.* n. 14. Et his quidem, qui bis die cibum sumere consueverunt, bis danda est ptisana, his vero qui semel cibum capere consueverunt, his primo die semel danda, paulatim autem progrediendo, si fieri possit, iis etiam bis danda, si quid adjiciendum videatur. Verum inter initia neque multa copia, neque valde crassa exhibenda, sed ut consuetudinis causa aliquid ingeratur, & ne multa vasorum inanitio fiat. *ibid.* n. 5. Imo quæ ex longo temporis intervallo assueta sunt, quamvis deteriora, insuetis minus molesta esse solent. 2. *aph.* 50. Celsus l. 3. c. 5. p. 126. aptissimum esse statuit, „ tertio quoque die cibum dare, nisi infirmum „ fuerit corpus, tunc enim quotidie dandum „ esse; multoque magis, si continentes febres sine remissione sunt, quantoque magis „ corpus affligunt, aut si duæ pluresve accessiones eodem die veniunt. ”.

Quæritur generaliter, quid magis conducat in sanitate & morbo, semel aut bis, multum vel parum ingerere? Capiuntur alimenta, ut restituatur id, quod inevitabili actione corporis deterritur; ex hac itaque ratione omni tempore & parum simul esset ingerendum, ut suppleatur amissum. Deinde, ventriculus & reliqua organa chylopoietica facilius possunt parvam quantitatem simul subigere, quam magnam semel ingestam; atque saliva, bilis, ventriculi & pancreatis succus assiduo affluens, melius possunt parvam quantitatem simul ingestam superare & solvere quam magnam, quia tanta copia horum liquorum confluit eo tempore dum semel in die comeditur, cum hærent alimenta in ventriculo & intestinis, quam affluit, si eadem

dem quantitas partitis vicibus fuisset ingesta. Constat ergo ex causa, quæ alimenta exigit, & quæ alimenta præparat, conducere, sæpius de die capere cibum, saluberrimum esse. Consentit Sanctorius *sect. 3. aph. 37.* ubi corpus magis gravari scribit *ab octo libris cibi semel in die comestis, quam a decem, tribus vicibus, unica die assumptis; & aph. 88. edulium, ait, quatuor librarum circiter semel in die sumtum, si noceret, bis vel ter ingestum juvaret.* Sed juxta Ejus *aph. 105. bonæ valetudinis pestis est, comedere ante cibi præcedentis coctionem.* Hoc ergo confirmat, bis aut ter de die capere cibum, conducere, modo tantum spatium intercurrat temporis, ut præcedens ingestus cibum perfecte coctus sit. Istud ex hac recepta hypothese adstruit, coctionem, quæ ad minimum quinque vel sex horas insumit, novo ingesto turbari, ut alimenta ebullientia in olla ab affusa nova aqua desinunt ebullire. At longe abest, nam in infantibus, qui fere omni hora lac sugunt, experimur, non turbari coctionem ventriculi, & in reconvalescentibus & infirmis, quo sæpius & parva copia simul sumunt alimenta, eo facilius hæc subigere, & eo minus aggravari. Decepti utique sunt existimantes, coctionem turbari novo ingesto, quia hoc desumunt ex comparatione coctionis per ignem substratum, cum in nobis dicitur coctio, si actione vitalium organorum, & affluxu humorum saponaceorum subiguntur ingesta, minime vero ab igne substrato, ut illi existimarunt. Ratum itaque est, sanitati admodum conducere, aliquoties de die capere cibum, & maxime debilibus ex ætate vel morbo: sed sanos & firmos in sanitate permanere posse, etiam si semel in
die

die cibum sumunt, quia in nobis ita sunt fabricata organa, ut unica vice tantum possimus ingerere, quantum intra viginti quatuor horas requiritur ad nutritionem; quemadmodum hoc quoque in excrementis exonerandis experimur: unde tamen sequitur eum modum optimum esse ad conservandam & recuperandam sanitatem. *Gorter.*

APHOR. 18.

Θέρους, καὶ φθινοπώρος, σιτία δυσφορώτατα
φέρουσι· χειμῶνος, ῥῆίστα· ἡρος, δεύτερον.

PER æstatem, & autumnum cibos gravissime ferunt, per hyemem facillime. Ver post hyemem secundum locum obtinet.

VEntres hieme & vere natura calidissimos esse, & hinc exposcere plura alimenta, dictum est superius *aph.* 15. Jam, *æstate & autumno difficillime ferri* docemur. Adeoque in his temporibus corpora paucioribus indigent alimentis? Id quidem non velle videtur Hippocrates: sed potius, ut detur parum & sæpe; parum simul, quia ventres tunc minus calent, i. e. minus habent elateris, elanguentibus solidorum vibrationibus, contrariorum cum sit contraria ratio; sæpe, ut restituatur quod per sudores sub coelo calido deperditur, ne exsolvantur vires. In autumno (qui ex doctrina Hippocratica comprehenditur intervallo duorum

rum mensium Septembris & Octobris) adhuc languent facultates a prægressa æstate; ergo & hoc tempore victus administrari debet ut in æstate. *Valles. & Hecquet.* Quare, qui morbos autumnales studet evitare, caveat a nimia ingestione alimentorum hoc tempore; & studeat, ut conservetur corpus in eodem pondere, ut erat pondus æstivum, i. e. ut servetur corpus perspirabile. *Gorter.* Aestate tum molli maza, tum potu copioso & diluto, opsoniisque omnibus elixis nutriri oportet, iisque ita utendum dum æstas fuerit, quo corpus molle sit & frigidum. Siquidem hæc tempeestas calida est sicca, & corpora æstuosa & squalida reddit. Eadem vero ratione, quemadmodum ex hieme ad ver, sic etiam ex vere ad æstatem perveniendum, cibos quidem demendo, potum vero augendo, ad eumque modum contraria adhibendo ex æstate ad hiemem perveniendum. In autumno contra, cibi quidem majore copia & sicciores exhibendi, & opsonia ad eundem modum, potus etiam pauciores & meraciores. *Hippocr. de sal. diet. n. 1.* Aestate & potione & cibo sæpius corpus eget; ideoque prandere quoque commodum est. Eo tempore aptissima sunt & caro & olus: potio quam dilutissima, ut & sitim tollat, nec corpus incendat: caro assa, frigidi cibi, vel qui refrigerent. Ut sæpius autem cibo utendum, sic exiguo est. Per autumnum vero cibo jam paulo pleniore uti licet; minus, sed meracius, bibere. *Cels. l. 1. c. 3. p. 33 sq.* vid. etiam *Nonn. l. 3 c. 10.* Quæ hic difficultas oboriri potest ex adductis ex Hippocrate & Celso, dum ille æstate commendat opsonia elixa, hic vero carnem assam, ea omnis, quantumvis prima fronte

fronte contrariæ sibi videantur sententiæ ,
evanescit expendendo quæ dicta sunt supra ad
aph. 15.

APHOR. 19.

Τοῖσιν ἐν τῇσι περιόδοις παροξυνομένοισι, μηδὲν
διδόναι, μεδ' ἀναγκάζειν, ἀλλ' ἀφαιρῆεν
τῶν προσθεσίων, πρὸ τῶν κρίσίων.

Quibus per circuitus accessiones con-
tingunt, nihil dato, neque cogi-
to, sed de ciborum accessione ante judi-
cationes detrahito.

Extat hic aphorismus in lib. de humor. n. 3.
his verbis: *In accessionibus, quæ per circuitus
repetunt, nulla alimenta offerenda, neque adurgen-
da, sed ante judicationes de his, quæ apponuntur,
auferendum.*

Quod in exacerbationibus morborum aufe-
rendum sit de appositionibus, h. e. victus subtra-
hendus, jam dictum est aph. 11. Hic additur,
quod nihil dare oporteat, neque cogere seu cibo refi-
cere aut refocillare, legendo ἀνακομίζειν pro ἀναγ-
κάζειν. Nimirum ad judicationes seu crises mor-
borum tendunt illorum paroxysmi seu exacer-
bationes: judicationes autem & solutiones mor-
borum non sunt turbandæ: ergo nihil tunc
agere expedit, cum jam ad solvendum mor-
bum se totus naturæ referat labor: neque cibi
offerendi, quia nutritii succi appulsu fluidorum
moles aucta alacrius leviusque circulando san-
guini

guini impedimentum ponit. *Hecquet.* Pertinet huc quod scribit Aretæus *de cur. acut. l. i. c. i.* „ In judicationibus & paulo ante judicationes „ cibus subtrahendus est “. Si tamen propter infirmitatem necessitas urget, satius est, consistente jam incremento febris, aliquid offerre, quam increscente: satius est, instante, quam incipiente: cum eo tamen ut nullo tempore is, qui deficit, non sit sustinendus. *Cels. l. 3. c. 6. p. 127.* Natura occupata circa crisin roboranda quidem medicamentis accommòdis & cibus, sed non oneranda est. *Wedel.* Quid per judicationes seu crises denotent Medici, explicatur ad jam seq. *aph. 20.*

APHOR. 20.

Τὰ κρινόμενα, καὶ τὰ κεκρυσμένα ἀρτίως, μὴ κινέειν, μηδὲ νεωτεροποιέειν, μήτε φαρμακείῃσι, μήτ' ἄλλοις ἐρεθισμοῖσιν, ἀλλ' ἑαῖν.

QUÆ judicationem subeunt, aut jam perfecte subierunt, ea neque moveto, neque medicamentis, neque aliis irritamentis innovato, sed finito.

TOtidem verbis legitur hic aphorismus in *lib. de humor. n. 3.*

Uti in præcedente aphorismo 19. cavit Hippocrates, ne aliquid agatur, quod judicationi morbi futuræ obesse possit: ita in præsentī hortatur Medicum, nihil ut moliatur tempore judicationis & judicatione facta. Verbum κινέειν

movere non significat quamlibet motionem, sive alterationem a medico adhiberi solitam circa ægrotantem, sed eam tantummodo commotionem, quæ fit per ea, quæ ore assumpta alvum purgant, & quovis modo movent. Nam frustra addidisset Hippocrates, *neque novare, neque medicamentis, neque aliis irritamentis*. Martian. p. 430. Crisis seu *judicatio*, item *judicium*, *κρίσις*, (*a κρίνω judico, secerno*,) dicitur subita, seu repentina, certo tempore contingens permutatio morbi, sive in melius sive in deterius, in sanitatem vel in mortem. Morborum insignes mutationes, seu in melius, deteriusve fiant, judicia nominantur, quibus videlicet jus dici solet de controversiis naturæ adversus morbos. Bagliv. p. 251. *Judicari* (*κρίνεσθαι*) in morbis est, quum morbi augeantur, aut marcescunt, aut in alium morbum transeunt, aut desinunt. Hippocr. de affect. n. 8. *Judicatio* vero morbi *dissolutio* est. Præcept. n. 12. Inde Crisis generatim sumpta, morbi judicationem quamlibet significat, stricte accepta pro felici morbi solutione habetur. Est autem evacuatio sufficiens & legitimo tempore contingens peccantis materiæ, quæ cocta i. e. ad exitum antea rite præparata fuit. Hæc evacuatio per certa corporis emunctoria peragitur. Solemnnes viæ sunt, per sudores, alvum, urinam, sputum, hæmorrhagiam, abscessum.

Dum mala materies flaccentes excoquit artus,

Quæis abeat, certas non habet illa vias;

Alter purpureis extinguit fluxibus æstum,

Huic nocet effusus febre calente cruor.

Alter ab effuso cutis imbre valentior exit,

Dum madidos artus rorida gutta lavat,

Ille videt laxo febrem decedere ventre,

Ille,

*Ille, jecur purgans, fella maligna vomit,
Sunt aliis faciles ad turbida lotia renes,
Aft aliis spumans proluit ora mador,
Illachrymans aliquis, quidam mucoribus, auris
Illuvie quidam, dejicit acre malum.*

Hebenstr. de Hom. 358.

Suis quæque species dignoscitur & prænunciatur signis. Hæc, inquires, ad Hippocratis regionem & ætatem valeant, nunc obsolevere. Responsum habe e Baglivo, qui crîsum infrequentia & mali successus causam ex eo deducit, quod humores per diversas remediorum seditiones distracti non possint ad critica despumationis (evacuationis) negotium statotempore disponi. At vero etiam nunc specimina habemus spontanearum evacuationum, quæ statis contingunt temporibus, & corpori levando inserviunt. In plerisque morborum acutorum, in quibus liquorum insignis est fermentatio (agitatio sive commotio), certis diebus paroxysmi instituuntur, hos vero sequuntur quædam evacuationes. In tertianis intermittentibus & continuis febribus, quæ paroxysmis exacerbantur diebus imparibus, id contingere videas, quibus violentiores motus & graviora sunt symptomata. Scilicet primo die sanguis minori motu concitatur, ac proinde febris mitior. At increscit die tertio, & sub paroxysmi finem fit evacuatio, quæ sæpe in quarti initium incidit. Quod si violentior sit quinto die paroxysmus, ipso illo die fieri solet evacuatio. In utroque autem febrium genere crisis sæpe non nisi septimo die evenit, quia tunc major sanguinis agitatio, unde gravior paroxysmus. Prægressis enim fermentationibus (commotionibus) principia sanguinis mul-

multum evoluta fuere, ideo evacuatione, quæ paroxysmum illum excipit, commode abigitur quicquid in sanguine impurum est, *Du Verney an mechan. §. 4.* Tamen tempus non ita valet, ut crisis alio tempore sine vitæ discrimine non potuisset fieri. Experimur etiam, malas herbas florendi & semen maturum proferendi tempus accurate quoque observare; non est ergo mirum, semina morbosâ sua quoque tempora servare: valeo tamen præmature flores & semina generare conciliato majore calore; & retardare, detracto calore naturali; hoc quoque fieri in morbis, experientia practica confirmat: optimæ tamen fruges debito tempore colliguntur, quare optima quoque est crisis, quæ critico die perficitur. *Gorter.* Quod in Græcia olim perfecte succederent crises in acutis morbis, tribuendum potissimum erit puritati, tenuitatique aëris Græci, & adjacentis Orientis; qui cum præditus sit elatere valde agili, motus pariter humorum vitalium, quibus aër intermiscetur, necesse est ut sint maximopere expediti, & agiles; nec ullus externi ambientis occurfus, constantiam legum naturalium iisdem impressarum, ita facile valeat perturbare. Contra in aëre aqueis, crassisque impuritatibus foedato, qualis est septentrionalium, & ad paludes jacentium regionum, cum humores humani corporis maximis quoque adficiantur impuritatibus, ac veluti confundantur debitæ illorum fermentationes (agitationes seu commotiones) a tam foedo aëris influxu: nil mirum, quod illi, dum moribificis imbuuntur particulis, ad debitum crises, sive despumationis negotium fere nunquam possint pervenire: nam, ut diximus,

im-

impressæ aëris impuritates , regulares illorum motus perpetuo distrahunt , & conturbant. Ante dictæ crîsum felicitati, præter aëris puritatem, maxime quoque contribuebat excellens Græcorum in medendo prudentia, quibus solemne erat, naturæ motus habere pro vero indice & duce illius viæ, qua progrediendum est in cujusvis morbi curatione, nec unquam medendi methodum mutabant, nisi per novos naturæ motus admoniti fuissent, quid, quando, & quomodo agendum esset. Quam ob rem, cum pro axiomate perpetuæ veritatis habuissent, naturas esse morborum medicatrices; paucis admodum utebantur remediis in acutorum curatione, ne scilicet regulares eorundem motus per incongrua forsân remedia turbarentur, & debiti naturæ conatus impedi-
rentur. Hac methodo in principio tractati, nil mirum quod, dum ad statum perveniebant, crîsibus juxta naturæ leges institutis feliciter solverentur: & ita veluti animadverterent Medici, crîses, diesque criticos non esse chimericum quid, sed motus quosdam necessitate physica cuilibet morbo communes, utpote per quos ad debitum solutionis maturationisque terminum perveniunt. De cujus rei veritate per experientiam certiores facti Græci, præfatam crîsum doctrinam docte admodum excoluerunt, & stabiliverunt. Sed hodie cum omnia turbata sint in re medica, hæc pariter crîsum doctrina non existimatur amplius tanquam oraculum naturæ docentis, sed tanquam inane Græcorum commentum deridetur. *Bagliv. p. 156 /q.* Hippocrates primas qualitates medicamentorum nihili facit dum modo id assequatur, quod principaliter intendit, remotionem
scili-

scilicet causæ, quæ principaliter in humoribus ipsis consistit, quorum gratia opus sit, five purgare, five urinam, sudorem, aut sputum ducere, five aperire, mollire, attenuare, aut quovis modo movere. Unde sæpe calidis medicamentis utitur in morbo calido; cibos vero, & potus exhibet, & morbo contrarios & qui ipsorum humorum, medicamentorumque qualitates corrigant, & retundant. Unde non mirum, si sæpe pro curatione morborum ea prebet cibaria, quæ nullo modo sanis concedit. At nostri totum oppositum faciunt, quia, si medicamentum aliquando exhibendum est, statim considerant, an calidum sit, an frigidum, caventes omnino, ne calidum medicamentum detur in calido morbo, nec in frigido frigidum. Cibaria vero exhibent indistincte semper eadem, & in calidis morbis, & in frigidis, nihili qualitates eorum habentes, dum modo sint boni succi, & concoquantur facile, quæ quidem alimentorum conditiones, sicuti in sanis sunt necessariae, qui in eo statu conservandi sunt, ita ægris plerumque incommodæ, qui a præsentī statu removeri desiderant. Qui quidem curationum modi si recte considerentur, inveniēmus optimum esse ab Hippocrate observatum, quando facilius est, corpus secundum primas qualitates alterare per cibos, & potus, quæ in majori copia assumuntur, & in humores ipsos, & carnes mutantur; quam per medicamenta, quæ in minori quantitate exhibentur, & e corpore non longe postea exeunt, quorum qualitates dum vitare studemus, nihil eorum assequimur, cuius gratia exhibentur. Dum enim, gratia exempli, urinam, aut sudorem, aut sputum
eli-

elicere studemus, si, calefacientia timentes propter febrem, ad frigida, aut temperata confugimus, cum id leviter præstent, intento fine frustramur sæpe sæpius. Imo continuo medicamentorum refrigerantium usu incrassatis humoribus, corporibusque densatis, spontaneæ evacuationes sæpe prohibentur, ut hæc non sit levis causa, cur nostris temporibus tam raro fiant crises, quæ frequentissimæ erant antiquis. *Martian. p. 173 sq* Sed &, si irritamentum addatur, turbabitur laudabilis crisis. In vitæ actione enim modus est, a quo si recedit, vel quod motus fiat major, vel minor, in utrisque malum producit, siquidem motus major invertit laudabilem præparationem & corrumpit bonos humores. Tepor naturalis avium imprægnatum ovum facit producere pullum, minor impedit, major corrumpit. Inde contra hanc regulam non parum peccant, qui in variolis cum optimis signis erumpentibus exhibent calefacientia, moventia, quibus fictam malignitatem excuterent, dum experiuntur variolas nunc bonas, his auxiliis in corruptelam verti. *Gorter.* Adeo autem constans est naturæ ordo in perficiendis statò tempore humorum peccantium coctionibus, depurationibus, ut nonnullæ febres, quantacunque contra eas adhibueris remedia, prorsus cedere nolint, nisi peractum sit præfixum illud a natura tempus, pro absolvenda despumatione; imo ab adhibitis purgantibus, febrifugis, aliisque medicamentis intempestive, & imprudenter, non solum exacerbantur, vel duplicantur, sed ad mortem quoque viam sternunt, ob maximam in humoribus excitatam confusionem, regulis naturæ motionibus pene contrariam, sicuti

uti in acutis, & intermittentibus febribus pluries observavimus. In Rusticis & qui medicorum ope non utuntur, jucundo sane documento hujusmodi crises, sive despumationes peccantis materiæ per sudores, alvi fluxus, urinam, aliasque naturæ vias perfici, & motu prorsus ordinato finiri videmus. Quorum omnium non ignarus Hippocrates & conterranei Græci, adeo religiose præfatos naturæ despumantis motus prosequiebantur, ut in curandis febribus pauca admodum remediorum genera præscriberent, ne per illa inopportune forsan data moderamen interni Rectoris conturbarent. Hippocrates ipse in febrium præcipue acutarum curatione paucissimis utebatur medicamentis, & si excipias lene vomitorium, clysteres, aut simile remedium, quod circa initia adhibere cogebatur; in progressu morbi sola ptisana ad morbi genium varie temperata contentus, & naturæ reliqua committens; adsidens illius spectator crisin expectabat, ut constat ex illius *lib. de viét. acut.* Licet vero crises sint constantes naturæ motus, variare tamen solent, prout variæ sunt medendi methodi, varia anni tempora, regiones, vitæ genus, temperies ægrorum, & ætates, &c. Brumali tempore succi vitales humani corporis tum ob frigiditatem ambientis, tum etiam ob usum ciborum crassioris substantiæ, lentescunt aliquantulum, & ad motum celeriores ineptiores evadunt, cumulatim interim in massa sanguinis ob impeditam magis transpirationem copiosis impuritatibus. In tali sanguinis statu, & tali pariter anni constitutione, accensæ febres longum temporis intervallum consumunt, in absolvenda perfectæ criseos de-

spumatione, imo ob ante dictam partium crassarum, heterogenearumque copiam, insigni confusione afficiuntur humores, & hac de causa ad despumationes naturæ regulares difficulter perveniunt; tunc temporis quoque febres non ita acutæ sunt, nec ad celerem depurationem faciles, uti solent esse æstate. Eadem pariter de causa in frigidis paludosis, & septentrionalibus regionibus raro crises perfectæ observantur, ut Germani, aliarumque frigidarum regionum Medici abunde testantur. His igitur in casibus indulgendum aliquantisper medicamentis paulo calidioribus, digestivis, & roborantibus, quibus natura veluti exhilarata, tantum in humoribus excitet motum, quantus requiritur ad depurationem statò tempore, & perfecte absolvendam. Appetente autem verno, & æstivo tempore, in rusticis, & pauperculis, Medicorum ope raro utentibus, post institutam (si oportebat) phlebotomiam, tenuem victum, & diluentia prudenter, & juxta acutiei morbi indigentiam præscripta, paucis interjectis diebus per salutarem sudoris, urinæ, aut alvi crisin febres illorum acutas, inflammatoriasque solutas vidimus. Vere namque atque æstate, cum ab aucto aëris elatere, auctaque exinde insensibili transpiratione, humores fiant agiliores purioresque, scorix morbosæ iisdem confusæ ac velut incoctæ celerius quoque extricantur, coquuntur, & per subsequentes crises foras eliminantur. Hoc idem de calidis regionibus respectu frigidarum, de temperamento calido, & juvenili ætate, respectu humidi, ætatisque senilis, & sic deinceps sentiendum erit. *Bagliv. p. 232 sqv.* Ad causas cricum nobis non æque procedenti-

um,

um, ac veteribus, referri etiam debet vivendi apud nos genus, ab illo, quo Hippocratis ævo utebantur homines, diversum. Illis enim corpora erant densiora & exercitationibus crebris indurata, sudores non tam facile, quam nobis, fluebant: alvi clysteribus sæpe eluebantur, corpora balneis & inunctionibus frictionibusque tantum non quotidie curabantur: quorum pleraque apud nos vel omnino a multis omittuntur, vel rarissime fiunt. *Schulz. H. M. p. 250.*

Judicationem sive crisin fieri, cognoscitur, si prægressa fuerit coctio bona, si evacuatio critica præsens contingat die critico seu circa tempus proprium crisi, manifestans se per vomitum; salivationem; muci excretionem; excreationem sputorum; alvi fluorem; urinam; hæmorrhagiam ex naribus, utero, hæmorrhoidibus; sudorem; abscessum; pustulas; tumores; bubonem; parotidem; aphthas; humorum ex loco in locum translationem. *Boerb. J. M. §. 938.* Morbi præcipites & acuti effluente ex naribus sanguine judicatione absolvuntur, idque die judicatorio, ac sudore copioso exorto, urinaque purulenta ac vitrea affatim reddita, in qua quod subsidit laudabile sit, aut abscessu effatu digno, & alvo mucosa & sanguinea dejiciente, ac derepente prorumpente, vomitionibusque non pravis sub judicationem contingentibus. *Hippocr. Coac. sect. 1. n. 214 sq.* Morbi omnes solvuntur aut per os, aut per alvum, aut per vesicam, aut alium quendam ejusmodi articulum. Sudor vero omnibus communis est. *Hippocr. de victu acut. n. 56.* In febribus ad articulos & maxillas præcipue abscessus contingunt, in vicinia do-

lorum cujusque, ad superiorem partem magis;
& in totum. Si tardus fuerit morbus & de-
pressus feratur, infra etiam abscessus contingent.
maximeque pedes calidi, infra futurum ab-
scessum, frigidi vero supra, denunciant. *lib.
de humor. n. 3.* Quibus febris continua diutius
cum securitate trahitur, si neque ex dolore,
neque ex inflammatione, neque ex alia ulla
manifesta causa contingat, in iis abscessum
cum dolore & tumore, præcipueque ad infe-
riores partes sperare oportet. Maxime autem
in his expectare abscessus oportet, qui infra
triginta annos sunt, & tunc expectare absces-
sus oportet, ubi febris viginti dies transmiserit.
Majoribus autem natu minus accidunt,
etsi febres longo tempore detinent. *Coac. sect.
1. n. 202 seq.* Factam vero crisin salutarem
declarant coctio crudi prægressa; morbi sta-
tus; vis vitæ bona; excrementa similia natu-
ralibus, convenientia morbo, parti affectæ,
vitæ, victui, ætati, sexui, temperiei; tem-
pus; locus; levamen post hæc tam quoad mor-
bum, quam quoad symptomata; color, calor,
robur, pulsus, respiratio, actiones omnes,
statim restituta, vel incipientia multum resti-
tui; tum constantia criticæ evacuationis usque
ad finem morbi: si enim omnia hæc, vel ple-
raque, signa adsunt, tum perfecta erit separa-
tio morborum a sano; diciturque crisis perfecta
evacuans, vel separans. *Boerb. J. M. S. 939.*
Et hæc est, de qua loquitur aphorismus præ-
sens, judicatio perfecta. Somni profundi ne-
que turbulenti, judicii firmitatem denunciant.
Hippocr. Coac. sect. 1. n. 220. Quum itaque jam
natura, morbi medicus, invenit sibi ipsa aggres-
siones, & non edocta, nulloque magistro usa,
ea,

ea, quibus opus est, facit, ut loquitur Hippocrates 6. *Epidem. sect. 5. in principio*; tunc certe *nihil movere, sed omnino sinere oportet*. Ut enim Medicinæ caput est scientia agendorum, non agendorum peritia, artis apicem tenet; qui *sinere* novit, ab iis omnibus arcendo manum, quæ ordine sua natura continet, admo-
vendo cæteris, quæ ab illo deerrant ordine. *Hecquet.* Cum ad crisin natura vergit, aut eam jam exciverit, tum a remediorum copia tanquam a peste cavendum. *Bagliv. p. 251.* Medicos plus interdum quiete, quam movendo atque agendo proficere, non in scite monuit Dictator ille apud *Livium l. 22. c. 18.* Nimirum Medicus, naturæ minister, motum naturæ, dominæ suæ, observare debet, nihil, ea operante, temere mutare, nisi ut effrenem frenet, vel ut pigriorem excitet, quemadmodum docet *Heers in Observ.* Nihil magis naturæ circa crisin occupatæ nocet, quam purgantia. In crisi perfecta medicus spectator esse debet magis, quam turbator. *Wedel.* Ubi vero coepit quidem Natura, non satis autem magnum impetum instruxit ad evacuationem, sed medicis auxiliis opus est; quid tunc sit agendum Medico, ea de re agit sequens *aph. 21.* Quid coctio significet crudi ad bonam crisin requisita, docetur ad *aph. 22.* Ex quibus signis prænoscentia sit futura vel instans crisis, sive quæ sint symptomata critica, aperiet 2 *aph. 13.* uti imperfectam crisin revelabit 2 *aph. 12.* Quæ denique ad tempus spectant crisis atque dies criticos, tradent 2 *aph. 23 & 24.* Unum hic operæ pretium erit adjicere. Quanquam enim sedulo cavere oportet, ne, instante morbi solutione, tumultus in hu-

moribus creentur; fieri tamen posse, ut necessarium sit hoc ipso tempore exinanitionem aliquam moliri, censendum est; idque præsertim, si summa forte urgeat corpus excandescentia, quæ nimia agitatione omnia turbans secretionibus e sanguine faciendis impedimento sit futura. Ipsa igitur sanguinis missio in hoc statu adeo non nocet, ut etiam promoveat crisin. Nec alia ratione id evenit, quam qua, ingruentibus jam variolis aut morbillis, ubi materia vehementer turgent vasa, sanguinis detractio pustularum eruptionem accelerat. Porro haud multum diversa est *abscessuum criticorum* conditio; qui, ut ad maturitatem perducantur, non raro, si copia & calore supra modum peccet sanguis, depletiones ex venis, aut per alvum, moderatas desiderant. Scire enim oportet, Antiquos in febribus purgationes damnasse, quod pleraque medicamenta cathartica illis temporibus essent validissima; qualia sunt scammonium, veratrum nigrum, tithymali succus, & consimilia his acria; quocirca clysteribus infusis alvum suppressam ducere satis habebant. Nobis vero cum leniora semper in promptu sint, quibusvis fere morbi temporibus citra metum inflammationis, si res exigat, intestina exinanire licet; præsertim si, quod sæpe fit, hanc viam natura ipsa monstraverit. *Mead Oper. p. 476.*

APHOR. 21.

Ἄδει ἄγειν, ἵνα ἀνὰ μάλιστα ῥέπῃ, πύτη
ἄγειν, διὰ τῶν συμφερόντων χωρίων.

QUÆ

QUÆ ducere oportet, quo maxime vergunt, eo ducito, per loca convenientia.

Desumptus hic aphorismus est ex *lib. de humor. n. 3.*

Postquam Hippocrates *aph. 20.* monuisset, nihil esse tentandum Medico tempore criseos, hacque facta perfecte: jam videtur eundem instituere velle, quid illi agere incumbat, ubi in propatulo quidem est, quo vergat natura, attamen deficit, nec sufficit ad judicandum, h. e. non satis magnos instruit impetus ad faciendam separationem seu evacuationem materiæ morbum facientis. Tunc medica auxilia in usum vocanda sunt: secundandum nimirum naturæ saluberrimum opus est, quod per auctiorem progressivum humorum motum, ad correctionem & resolutionem materiæ morbi-ficæ ipsiusque tandem excretionem dirigitur. Id quod optime perficitur diluentibus, humectantibus, temperantibus, aperientibus, roborantibus & nitrosis, nec non iis, quæ, in febribus tempore præsertim intermissionis, congruas excretiones promovent. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 1. p. 8. Conf. Boerb. J. M. S. 1179.* Aget ergo Medicus, sicubi evacuandum fuerit; observando *quo maxime natura vergat*, studendoque ut *eo ducantur* evacuandi humores, *per loca convenientia*, hoc est, singulo humori propria, per quæ nempe illos expellere natura solita est. V. g. in febribus intermittentibus natura singulas accessiones solvere velle videtur per vehementes sudores; h. e. locum indicat,

quo duci debeant superfluitates. *Lister.* Si circa evacuandum menstruum foeminarum, aut hæmorrhoidalem, sanguinem, laborat natura, per uteri, & hæmorrhoidalia, vasa eo pertinentibus remediis directio instituenda venit. Quæstio est de sputis ducendis, de sudoribus, egestionibus alvinis, urinis? auxilio erunt bechica, sudorifera seu diaphoretica, purgantia, diuretica. Tremunt labia, molestant nausæ? da vomitorium. Prurit nasus, facies rubet, lachrymæ fluunt involuntarie & oculi suffunduntur? applica remedia naribus, fomenta, frictiones &c. ut fiat hæmorrhagia narium. *Hecquet.* In morbis debilibus medicamenta naturâ valentia minime sunt exhibenda, neque imbecillitas medicamenti paucitate metienda est. Sed in valentibus naturâ, valentibus medicamentis utendum, debilibus vero non valentia medicamenta danda. Neque medicamentum transmutandum est, sed singulis secundum suam naturam exhibendum, ita ut debilibus quidem, debilia natura medicamenta, valentibus vero morbis, valentia natura medicamenta exhibeantur. Morbi autem per eam partem, cui maxime vicini esse solent, educendi. Per eam autem partem, qua singulis quam proximus est exitus, educi debent. *Hippocr. de loc. in hom. n. 55.* Ex. gr. in pleuritide, si dolor ad jugulum de se significationem præbeat, ad brachium vero, vel circa mammam, vel supra septum transversum gravitatis sensus insit, internam in cubiti flexu venam secare, & quam citissime copiosum sanguinem detrahare convenit, eo usque dum multo rubicundior, aut pro puro aut rubro lividus effluat. utrumque enim usu venit. Si
vero

vero eas quæ sunt sub septo transverso partes dolor affligat, nullamque ad jugulum de se significationem præbeat, alvum veratro nigro aut peplio emollire oportet, &c. *de vict. acut. n. 12.* In hydrope, si quidem fluxio ad cutem magis processerit, externis partibus fomentum adhibendo, si vero intro ad ventrem, neque foris quod affluit conspicuum sit, medicamentum propinando, sin utramque in partem, utrimque detrahendo, curare oportet. Diligentia autem adhibenda est, ut quam proximum exitum facias, siue supra, siue infra, siue alia quavis corporis parte exitus detur. *de loc. in hom. n. 33.* In delirio, si murmuraverit venter, alvique egestionem biliosæ fuerint, scammonio exhibito moderate purgandum. *de vict. acut. n. 50.*

At vero generaliter & absolute sumtus aphorismus verus dici nequit. Nam nequaquam semper est imitanda natura, ut, dum symptomatice per oculos & aures movet. Hinc non conveniunt errhina debilibus oculis, vel auribus, in ophthalmia, auditus difficultate, multo minus verò dolore. Sunt enim hæ partes sensu tactus exquisito donatæ, ob id acribus medicamentis, quibus vacuationes a capite movere necesse est, vehementer irritantur, dolor & calor excitatur impensius, quod intendimus non consequimur, imo ejus loco surditatem, cæcitatem, aliumve insignem harum partium affectum molimur. *Wedel Amæn. p. 458.* Equidem haud omnes excretionem vel motus, qui in corpore nostro contingunt, pro salutaribus naturæ ductibus a prudente & perito Medico haberi debent, quippe horum ea sæpe est natura, ut potius vergant ad damnum & destru-

ctionem corporis, quam ad ejusdem curationem & conservationem. In insultu v. g. apoplectico & gravi ac violenta partium capitis læsione stomachum ad vomitum irritari, quotidianæ experientiæ res est. Si quis itaque medentium hanc ad vomitum inclinationem productum Naturæ habere & eum vomitoriâ medicinâ secundare velit, is certe non absque insigni ægrotantis damno id conficiet. Atrocibus ex calculo tormentis ordinario vomitum jungi, notum identidem in praxi est; nihil vero nocentius excogitari poterit, quàm si quis ad illum naturæ motum promovendum emeticam medicinam porrigere vellet. In principio quoque pestis, februm malignarum & variolarum vel vomitus vel alvi fluxus ægrotantes infestant, ubi sane summæ esset res imprudentiæ, si quis hunc ductum naturæ vacuantibus & irritantibus adjuvare anniteretur. Cachecticis, qui labem in visceribus contraxerunt, & hepares vel lienem infarctas & obstructas habent, sanguinis per venas sedis fluxus valde familiaris est, & levi ex causa, animi nempe vel corporis motu aut medicina quadam exagitante suscitatur: tantum vero abest, ut ægrotantes inde solamen quoddam suarum miseriarum accipiant, ut potius magnus virium languor conjungatur & vis morbi valde adaugeatur. Ecquis itaque pro ductu Naturæ salutari, quem Medicus omni modo secundare & promovere debeat, id genus excretionis æstimare velit? *Hoffm. de med. em. & purg. post ir. §. 2.* Præstans est monitum Hippocratis lib. de humor. n. 1. *Ducere oportet quam in partem feruntur humores, per loca accommodata, nisi quorum maturationes (coctiones, πεπασμοί) progressu temporis contingunt,*
quæ

quæ vel foras, vel intro, vel aliò quò expedit tendunt. h. e. datis locis inconvenientibus, convenientior, quantum licet, assignandus. *Wedel.* Hinc Medici est curare, ut cognoscat quò versus cœperint impetum succi; & si videat illos in regionem convenientem inclinare, eo ducere, si tamen ducere oportet. Sin autem videatur humor inclinare in regionem non convenientem, non oportet impetum juvare, sed repellere & avocare. Revellere oportet, si, quò non convenit, vergant; si vero qua convenit, oscula his aperire, qualiter singula repunt. E. g. in oculis fluxione tentatis, revulsionem ad fauces facere convenit, si modo conferre videatur. Vid. *Hippocr. l. 6. epidem. sect. 2. n. 58 sqv.* In pleuritide a suscepto frigore in corpore æstuante oborta, serum excrementitium retentum in corpore, nonnunquam vergit ad intestina; quia tamen locus non est conveniens, pleuritis non solvetur per hanc evacuationem, ut e contrario curari facile non possit nisi alvus sistatur; cum evacuatio hic conveniens magis sit expectoratio, quæ ab alvi evacuatione impeditur. *Rega meth. med. aph. 823.* Ita in exanthematibus febrilibus, v. g. variolis, si materia morbosa ruat ad alvum, faciatque eam laxam, malum aliquando maxime timendum est a retrocedente materia morbifica ad interiora, nisi mature revocari possit ad cutim. Liquet inde, dari æque casus, ubi Medicus exercere possit magisterium, atque ubi minister naturæ esse debeat. Utrumque hoc medentis munus in exemplo fluentis alvi egregie expositum habetur ex libris Philomeni apud *Alex. Trall. l. 8. c. 7.* in h. m. Alvus tum in febribus, tum citra febres profluvio laborat.

rat. In febris autem difficilior ejus est curatio, animadversionemque & conjecturam diligentem requirit. Nam inter initia naturæ aliena & noxia salubriter evacuare conatur, ipsa nimirum natura ad superfluos incommodosque humores rejiciendos undiquaque cogente. Idque alias in statu febris, alias in declinatione: nunc quidem cum magna profusione humorum, subitaque & critica, qua febres solvuntur: sæpe vero paulatim & multis perseverat diebus, & pene in ipsa declinatione consistit. At tunc profluvium aut sisti non debet, quia natura omnes suas vires intendit: aut motus ejus adjuvari. nam si quis ventrem constringere volet, magnam excitabit ægritudinem. Vidimus enim ventrem initio affectus ad quartum quintumve diem profluxisse, & postea fluorem aut per se, aut Medici auxilio substituisse: unde ægri in magnum periculum inciderunt, ita ut phrenitici aut lethargici efficerentur, doloresque capitis, aut perniciosæ in eis parotides excitarentur. Quare initio ea, quæ corporis commodo atque utiliter excernuntur, minime reprimere convenit, ne materia fursum educta humorum, supra dictos affectus generet, sed ad statum usque contemperari cibus debent. Ubi vero diutius jam profluvium perseverarit, non modo superflua evacuans, sed etiam habitum colliquans, viresque consumens, tunc sane ei resistere medicamentis expedit. Attendendum autem, num alvus nimium an modice, aut certe non profluat: magna quidem resolutio coerceri, parva levius contineri debet. Adstricta autem alvus relaxanda est, aut iis quæ per os assumuntur, aut quæ per anum immittuntur, aut quæ extrin-

trinfecus imponuntur, donec criticus dies super-
pervenierit. Nam biliofus humor folis cibis
mollientibus, magis ut defcendat, quam in
corpore retineatur, eft follicitandus. Si enim
biliofum aut in ventre, aut in intefino col-
lectum retineatur, exituque prohibeatur, loca
ambientia offendit, ftomachum fubvertit, ca-
put replet, vifcera inflammat, febres magis
accendit, fitim auget, omniaque prædicta sym-
ptomata in capite excitat: fummatim, totum
morbum graviozem efficit. H. J. Qui evacuan-
di fint Medico humores, & quo tempore,
fequens edocet aphorifmus.

APHOR. 22.

Πέποινα Φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὁμᾶ,
μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὄργᾳ. τὰ δὲ πλεῖ-
στα ἐκ ὄργᾳ.

COCTA medicamento purgante edu-
cito, ac moveto, minime cruda,
neque per initia, nifi turgeant. plurimum
vero non turgent.

EAdem leguntur in *lib. de humor. n. 3.*

Nulla eft in doctrina Hippocratis fententia,
quæ manifeflis verbis exarata majores attule-
rit difficultates, quam præfens aphorifmus, ex
cujus aliena interpretatione, tot & tam variæ
Medicorum opiniones circa purgationem ema-
narunt,

narunt, ut nihil certi de ea determinari possit. Videſis *Bernard. Paternum de humorum purgatione in morborum initiis tentanda. Spiræ 1597. 8º. & Fallop. fol. 38 sq. item Scripta aliquot eristica, quæ Romæ prodire super genuina aphorismi hujus expositione. Edidit nimirum Philander Collutius Marſilii Cagnati expositionem aphorismi. In hunc Cagnati Commentarium Annotationes scripsit Prosper Martianus; cui respondit Jo. Manelphus h. t. Responsio brevis ad Annotationes Pr. Martiani in Commentarium Marſ. Cagnati super aphor. 22. primi libri Hippocr. Concocta medicare &c. Romæ 1621. 8º. Aëtius Cletus quoque Cagnati defensionem suscepit sub hac epigraphæ: Dilucidatio in aphorismum 22 primæ sectionis, pro defensione interpretationis Marſ. Cagnati nuper edita per Phil. Collutium. Romæ 1621. 8º. A Martiani autem partibus stetit Petrus Castellus edita Epistola de Elleboro, contra Jo. Manelphum & Aëtium Cletum pro Prosp. Martiano. Romæ 1622. 4º. & Epistola secunda de Elleboro, in qua confirmantur ea, quæ in superiori Epistola allata fuere. Romæ 1622. 4º. Docemur, concoctos humores medicamento purgante, aut quovis alio educendos esse, crudos vero nequaquam, neque a principio morbi, nisi adlit turgentia; quod raro contingit. Cum vero purgatio circa morborum initia adeo familiaris fuerit Hippocrati, non possumus dicere, eum in hoc aphorismo morborum principium maxime a purgatione excludere voluisse, dum dixit, neque in principio, sed hæc protulisse, ut hoc etiam tempus, purgationi alioqui omnium aptissimum, incongruum demonstraret, ubicunque cruditatis signa apparent. Nomine autem principii non intelligimus primum morbi insultum,*

sultum, sed totum illud tempus, quod a vigore distinguitur, & a declinatione. Hæc enim fuit temporum morborum divisio Hippocrati usitata, quam quidem ex pluribus locis licet colligere, apertissime tamen eam nobis significavit in 2 aph. 29 & 30. *inchoantibus morbis si quid videtur movendum, move; cum vero vigent, melius est quiescere: circa initia enim & fines omnia imbecilliora, at circa vigores fortiora.* Quare principium in acutis morbis, quique non admodum celeriter moventur, usque ad septimam diem aliquando extenditur, ita, ut sexta etiam pharmacum dari possit; hocque adnotare volui, ne quis ex eo, quod Hippocrates purgationem in principio morbi adeo celebravit, statim medicamentum exhibendum esse a principio existimaret, quod multos facere video, qui statim in prima visitatione medicamentum ægrotanti præscribunt, prius quam sæpe de natura morbi ullam cognitionem habere potuerint, ex qua importuna curatione plura mala evenire solent, quæ postea errorem Medici manifestant, dum morbus se prodit de genere eorum, qui purgationem ante sectionem venæ non admittunt, quorum catalogum facit Hippocrates *lib. de vict. acut. n. 36.* Quod quidem periculum ut evitaret ipsemet Hippocrates, medicamentum nunquam (exceptis repentinis & gravissimis morbis) exhibere ausus est prius quam dies tertia morbi saltem elapsa esset. Imo *lib. cit. n. 42.* de febris ardentis curatione tractans hæc habet, *si tibi medicamentum purgans idoneum videatur, id tribus primis diebus non exhibendum, sed vel quarto.* Dictis non adversatur, quin potius illa non leviter confirmat aphorismus 24 hujus sectionis, in quo Hippocrates

pocrates insinuat, in acutis morbis raro per principia purgandum esse: nam si purgatio, ubi facienda est, in principio maxime convenit, illud *raro purgandum in principio* non prohibet purgationem, sed eam potius stabilit, quasi diceretur: etiamsi principium purgationi aptissimum sit, quia eo tempore leviora sunt pleraque eorum, quæ purgationi adversantur, cujusmodi est febrium vehementia, virium debilitas, & alia hujusmodi, tamen neque eo tempore semper purgandum est in acutis, sed admodum raro, & maxima cum præmeditatione; & ratio est, quia, cum non statim prima, aut secunda die liceat medicamentum purgans dare, ob rationes superius assignatas, morbi que acuti cito vehementiam contrahant, raro evenit, ut, quo die purgatio conveniens esset, febris talem magnitudinem non acquisierit; quæ purgationem suspectam non reddat; scimus enim, vehementia febris urgente, purgationes admodum periculosas esse: unde Hippocrates *lib. de medicam. purg. n. 4.* hæc habet: *Quicumque igitur a febribus fortibus corripuntur, his medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris; sin minus, saltem non intra quatuordecim dies; carnes enim ipsorum & ventres, cum calidi sint, medicamentum assumunt, & nihil depurgantur, & febris major fit, & color evertitur, & morbi regii speciem præ se fert. &c.* Quotiescunque igitur in acutis morbis febris a principio caloris est vehementis, hoc enim intelligit Hippocrates per febres fortes, eo casu a purgatione penitus abstinendum est, etiam a principio. Quum vero leniter invadit morbus, ante quam febris fortis, & vehementis caloris fiat, purgatio institui potest; quod quia raro

in

in acutis morbis evenit, qui statim vehementes fiunt, & eorum, qui non adeo cito magnitudinem contrahunt, multi eas non habent conditiones, quæ purgationem admittunt, hinc fit, ut occasio purgandi raro in acutis morbis contingat. Neque repugnant traditæ doctrinæ, quæ lib. 7. *Epidem. n. 32.* leguntur: *Propterea in principiis purgandum non est, quoniam sua sponte in his temporibus expurgantur.* Principium enim hoc in loco non intelligitur morbi, sed temporum, in quibus purgatio facienda est; nec purgationem circa initia morborum prohibet Hippocrates, sed tempus magis particulare præscribit. Dixerat paulo ante, purgationes per inferiora faciendas esse in remissione accessionis, per superiora vero in ipsomet insultu; & quia hæc tempora latitudinem habent, nos admonet, in eorum principiis id faciendum non esse, rationemque adducit, quia sua sponte in prædictis temporibus expurgari solent; quare ne simul cum motu naturæ contendamus, admonet, ut principium eorum temporum elabi permittamus, observantes, an natura moveat, nec ne, principioque transacto, & natura non evacuante, ad purgationem deveniendum erit, verbaque illa subjunxit, ἢ *χρόνια ἐπικίνδυνα* num in hæc tempora incidentia periculosa? indicans malum esse, & periculosum eo tempore evacuare, quo natura ipsa sponte movet. A principio igitur purgandum, si reliqua consentiant, quia illud tempus purgationi omnium aptissimum, & accommodatissimum est, non adeo tamen, ut cum signis cruditatis id facere liceat, & ideo subjunxit Hippocrates in nostro aphorismo, *neque in principiis*, exceptionem tamen addidit, *nisi turgeat.* Appo-

fuit vero conditionem, *si turgeat*, tanquam signum humoris minime fixi, & qui medicamento facile cedat. Cur vero in valde acutis desideretur turgentia, nequaquam vero in reliquis morbis, dummodo non adsit cruditas, ratio est, quia propter morbi acutiem adeo periculosum est pharmacum, ut, nisi magna adsit purgationis facilitas ex parte humoris purgandi, quam turgentia indicat, ab eo abstinere satius sit, quam ægrotantem in discrimen adducere. Eandem purgationis facilitatem necessariam existimavit Hippocrates in utero gerentibus, ne difficultas purgationis, aut puero, aut matri, aut utrique perniciofa redderetur, & ideo 4 *aph.* 1. legimus: *Utero gerentes sunt medicandæ a quarto ad septimum, si turgeat.* Purgationis tandem facilitas necessaria est, quando morbi magnitudo eam exposcit, verum ægrotantis vires non omnino sunt firmæ, & ideo Hippocrates *lib. 1. de morb. mul. n. 63.* in curatione cujusdam morbi ex puerperii suppressione ortum habentis, purgationem absque turgentia præscribere non est ausus. Ibi enim hæc leguntur: *Si vero ex partu non fuerit purgata, venter intumescit, & splen, & crura, & febris habet; pulsus debiles sunt, & aliquando acuti, & alias attolluntur, alias deficiunt; & hæc patitur incipiente morbo, & sic habet, temporis autem progressu cavæ faciei partes rubescunt. Quum sic habuerit, leves cibos exhibeto, & si turgeat, pharmacum infra purgans bibendum dato. &c.* Quotiescunque igitur purgationis difficultas magnum aliquod incommodum afferre potest, turgentia requiritur, quæ purgationem faciliorem reddat, aliter vero nequaquam, & ideo nullibi turgentiae mentionem in Hipocratis

tis doctrina pro purgatione invenies, præterquam in præfatis casibus, videlicet in valde acutis, in utero gerentibus, in gravioribus morbis cum virium imbecillitate, & cruditate vigente. Subjungit tandem, *plurimum vero non turgent*, quod dictum non est simpliciter intelligendum, ita, ut nos admonitos velit Hippocrates, raro in morbis humores ita dispositos esse, ut turgere dici possint; sed ad præcedentia respiciens hæc protulit. Dixerat enim, cruditate vigente non esse purgandum nisi turgcant, inde vero subjungit, plurimum vero non turgent, h. e. dum signa adsunt cruditatis: ita ut sententia sit, humores, & forti, & levi pharmaco, aut sorbitione purgandos esse, ubi concocti fuerint, crudos vero nullo modo, neque in principio, alioqui purgationi aptissimo, nisi turgcant, & ad evacuationem parati fuerint, quod raro cum signis cruditatis evenire solet. *Martian. p. 430 seq.*

Exponente *Hecqueto*, humores in principiis morborum turgentes purgare convenit, sed qui concocti fuerint, non crudi, qui nempe coctionis signa præ se ferant, quandoque isthæcmet turgentia coctionis sit argumentum: sunt autem corporum, locorum, cœli, solique, & morborum constitutiones, sub quibus adjuncta stimulataque natura, succorum energiis breviat laborem, & purgationem sub primis ab ortu diebus concedit. Juxta Eundem alia est turgescencia, quæ prohibet purgationem, quando corpus turget undequaque oppletum a succorum refluorum stasibus & stagnationibus; de qua turgentia Hippocrates *lib. de loc. in hom. n. 38.* scribit: Febres propterea fiunt, quum corpore superinflammato carnes intumuerint;

muerint, & pituita ac bilis conclusa quieverint, & neque refrigeretur quicquam, neque exeat, neque moveatur, neque aliud quid subeat. — Neque tamen dum corpus turgescit medicamentum potui exhibendum; non enim judicationem nisi parvam subeunt, utpote corpore turgente. D. de Tournefort in præsentē aphorismo duo distinguit; prius est generale quoddam præceptum, quod citra exceptionem ab Hippocratis discipulis admitti debet, crudos nempe humores & nondum coctosevacuari non oportere, sed coctionem ipsam expectandam, nisi materia, quæ morbi causa est, in motu sit, & orgasmo, hoc est, nisi præcipuis corporis partibus immineat, easque simul invadat. Pars altera aphorismi, *raro autem turget*, est peculiaris quædam Hippocratis observatio, & quæstio est facti, utrum sæpe, an raro turgeat, idque penes diversas regiones variare solet. Unde illud Medico incumbit diligenter expendere, qui morbi in loco, ubi degit, grassari soleant. Existimat D. de Tournefort in Græcia morbos acutos minus frequenter existere, & præceptum cum observatione adjuncta confundi non debere, neque hinc concludendum raro purgandum esse in morborum initiis, sed potius id sæpe aut raro faciendum, ut orgasmus frequens est, aut rarus in ea regione, in qua versamur. In Gallia autem morbi persæpe orgasmo sunt conjuncti: unde, si Hippocrates in Gallia scripsisset, illud forsan addidisset, *materia autem ut plurimum turget*. Orgasmi signa aliquando fallunt, unde magna cautione utendum est, ubi hæc judicia sunt ambigua. Vid. Hamel Hist. p. 504. Gall. di Min. Tom. 4. Part. 12. p. 233. Aphorismum de
so-

solis humoribus extra venas positis intelligendum esse; atque adeo illos, si quando turgeant, concoctique fuerint, nobisque molesti admodum sint, quod raro in principiis morborum contingat, purgante aliquo aut aliàs educendos esse, censet *Lister*. Non intelligendus aphorismus de blanda purgatione, quæ, publicarum viarum sordes eluens, humores innoxios prolestat: sed de valida, atque ut barbari vocant eradicativa, quæ contumaces & in profundum merfos potenter educit. Nam Hippocratis tempore eccoproticis nostris carebant, nec nisi validis, & deleteriis purgabant. *Chicot Diss. p. 48.* Humores crudi una cum sanguine confusi necdum concocti ex præcepto Hippocratis moveri non debent: non alia certe ratione nisi quod nondum sint ad secretionem parati. Hinc Medici in maligna febre, quod humorum & spirituum sit magna confusio, purgare non audent. Illa igitur humorum coctio intelligi debet, vel cum minus sunt efferati & misceri incipiunt; vel cum nostro calore resoluti jam ad secretionem sunt accincti. Quemadmodum, ut Walæi exemplo utar, caro quæ elixatur, tum spumam suam deponit, cum ignis vi fuit attenuata; atque ut pisces inter coquendum aceti additione spumam citius ejiciunt, sic naturam noxiis humoribus extenuandis, & debellandis intentam idoneis medicamentis, quæ calida sunt, & plerumque altius penetrant, adjuvamus. Hinc raro in augmento, sæpius in principio declinationis, humore jam edomito, medicationes adhibentur. In principio vero cum crudi sunt & incocti humores, nihil movere oportet nisi, inquit Hippocrates, turgeant, h. e. cum

oberrant, & fluctuant, tum enim medicamento facilius cedunt. *Hamel Oper. T. 2. p. 161 sq.* Maxime controvertitur apud auctores, an purgantia in principio febrium putridarum exhibenda sint. Quod dissidium, missis disputationum ambagibus, ita resolvendum est. Ratione materiæ febrem putridam continuam immediate producentis, quæ in venis majoribus continetur, purgationem in principio non convenire, nisi ea turgeat, id est, ita exagitetur a natura irritata, ob pravam ejus qualitatem, eamque expellere conante, ut inde excretioni magis disposita sit, & ex illa turgentia metuendum sit, ne in aliquam partem nobiliorum irruat; quod tamen quia raro contingit, ut plurimum illius concoctio expectanda est, antequam per medicamenta purgantia ejusdem evacuatio suscipiatur. Ratione vero materiæ in prima regione contentæ, si plurima illa sit, quæ febrem augeat, naturam gravet, eamque a materiæ in venis contentæ concoctione avertat, purgantia, altero a venæ sectione die exhiberi poterunt, sed leviora, quæ primam tantum regionem evacuent. Humores autem vitiosos & excrementitios in prima regione, hoc est, ventriculo, intestinis, mesenterio, aut circa præcordia redundare, cognoscimus ex nausea, oris amaritudine, siti, dolore stomachi, aut alterius partis in ventre inferiori contentæ, alvi fluxu, aliisque symptomatis, quorum ratione aliquando purgatio ipsi venæ sectioni præmittenda est. *River. p. 431.*

Ut clarius percipiamus mentem aphorismi & expositorum ejus, necesse est, ut videamus, quid dicatur in morbis crudum & cruditas, coctum seu concoctum & coctio seu concoctio,

Actio, turgere & turgentia sive orgasmus. Materia morbi prædita ea mole, figura, cohæsi-
 one, mobilitate, inertia, ut faciat, vel augeat,
 morbum, appellatur *cruda* (ωμός, & ἑνσμος).
 Ille autem status morbi, in quo hæc ita se ha-
 bet, dicitur *cruditas* (ωμότης) morbi; quod ob-
 tinet æque in morbis, ubi tota massa humo-
 rum infecta est, quam in iis, ubi una modo
 pars tali materie obfusa habetur. Quod idem
 de solidis, quatenus vitio humorum ægrotant,
 verum est. Cruditas illa cognoscitur. 1. ex vi-
 gore morbi durante vel incremente. 2. ex
 augmento assiduo symptomatum. 3. ab exerci-
 tio functionum adhuc valde læso. 4. omnium
 optime ex recessu humorum circulantium, se-
 cretorum, excretorum, & excrementorum,
 a statu sano, quoad copiam, vel qualitates;
 unde in sudore, lachrymis, muco, saliva,
 sputo, redditis per vomitum, bile, fæce al-
 vi, urina, ichore, pure, sanguine, menstruis,
 lochiis, lacte, abscessu, aphthis, &c. indica-
 tur. Si autem materia morbi prius cruda, per
 actiones vitæ, aut propriam indolem, vel per
 medicamenta apta, sic mutata est quoad mo-
 lem, figuram, cohæsiionem, mobilitatem, iner-
 tiam, ut minus recedat a statu salubri, minus
 lædat, adeoque impetum morbi imminuat,
cotta jam appellatur (πέπων). Status autem
 morbi ille, in quo hæc ita fiunt, appellatur
cotio, *maturatio*, vel πεπασμός. Cognoscitur il-
 le status morbi & materiæ 1. ex quiete mor-
 bi, ejusdemque decremento, viribus vitæ in-
 terim constantibus, vel & incrementibus. 2.
 a sedatione, imminutioneque, symptomatum,
 concomitante vitæ robore. 3. a restitutione
 functionum in integrum. 4. ex similitudine hu-
 morum

morum circulantium, secretorum, excretorum, excrementorumque, cum naturalibus. *Boerb. J. M. §. 922 sequ.* Conf. *Hippocr. de vet. Med. n. 32* & *seq.* Non frigidum est, quidquid in sanguine crudum audit. *Crudum* fit quidquid a temperie benigna recedendo, calori nativo minus est morigerum. Hoc in sensu humores *adespoti*, omneque jugum respuentes, crudi sunt. Hos enim indomitos non regit Natura, vix vincit calor natus. *Hecquet Qu. An morbi a serosa colluvie? §. 5.* *Coctus* est humor qui rite subactus est, exquisitè commolitus, facilis ad circuitum, ad fluendum paratissimus. Nascente morbo cruda sunt omnia; causa palam est. Plethorâ exuberans sanguis, aut remixtâ impeditæ transpirationis materiâ turgescens, cordis & arteriarum oscillationibus atque trituræ fortius resistit. Ita crescente fluidorum virtute & massa, solidorum decrescit vis & imperium, præposteræ fiunt oscillationes; qui enim sub sanitate ad solidorum nutum agebatur sanguis, sub morbo solidis imperat adeo, ut, qui antea nullus erat intestinus aut fermentationis motus, primas tunc teneat. Hinc febris, quæ sanguinis est supra solida oscillantis prædominium. Sed hac subinversa lucta, abnormi factò succorum circuitu, quæ excernenda erant retinentur, excernuntur quæ retinenda. Tunc ut augetur sanguinis moles, minuitur comminutio, illius amittitur cum vasorum diametris proportio, ruit æquilibrium. Motu, crassi, misturâ incongruus fit liquor. *Crudum* dices? ita sane; imperfectè enim subactus est, capillarium diametris impar, secretionibus ineptus. Eo in statu impetuosius arietabit sanguis? cuneabitur magis. Fortius impinget?

ar-

arctius hærebit & morabitur. Interim retrogradis factis oscillationibus, secretiones resiliunt, viscera & glandulæ suos affatim eructant succos, qui exundant, varie miscentur, eliquescent. Hinc diarrhoeæ, sudores, ptyalismi, perirrhoeæ: verbo, qua data porta ruunt & præcipitantur crudi liquores. Crudi, inquam, triturâ enim (a qua omnis coctionum vis) deficiuntur. Idem *Qu. An potus ægris indicendus?* §. 4. Conf. Ejusd. *de purg. med. cap. 17.* Coctio nil aliud est, nisi separatio, sive extricatio morbosæ materiei a sana, cum qua veluti confuse innatando ac levi contactu circulando, ad minimum alicujus purgantis, vel alterius remedii stimulum statim cedit, obedit, & qua data porta, sanam relinquendo, foras protruditur, ac educitur, &c. *Bagliv. p. 354.* Coctio in morbis non tantum consistit in despumatione morbosæ materiei, ejusdemque a bonis liquidis separatione; verum etiam in debita laxitate canalium, & fibrarum oscillantium, si morbi sint acuti; si autem chronici, in tono earundem naturali, & intentione elateris debita. In acutis namque crispatura, & potens oscillatio viget in solidis; in chronicis vero laxitas, & atonia. *ibid. p. 485.* Duplex coctio in morbis numerari debet; alia ad mitigationem, alia ad evacuationem; quandoque enim satis est noxias humoris morbidi qualitates obtundere, tunc coctus dicitur ut ut nulla evacuatio succedat; imo talis coctio sæpe humorem evacuationi ineptum reddit: huc referenda coctio in morbis solidi. Coctio vero ad evacuationem duplicis iterum est generis: alias enim materiæ morbi crassæ, glutinosæ, tenaci, tenuitatem & mobilitatem conciliare

liare debemus antequam expulsionem tentare fas sit; & dum sic attenuatur humor non raro generatur acrimonia, unde patet coctionem ad morbum revera cum coctione ad evacuationem aliam esse. Pluries e contra morbos humores adeo mobiles & acres deprehendimus, ut sacrum sit evacuantia adhibere, ne, vel levissimo addito stimulo effrenes hinc inde summo impetu vagantes, brevissime irreparabilia damna inducant. Tunc mitiganda acrimonia illa & frenanda mobilitas: species hæc coctionis ad evacuationem, affinis est coctioni ad morbum. Prima cruditas dici posset *cruditas infra evacuationem*; secunda *cruditas supra evacuationem*. *Tissot febr. bil. p. 32 sq.* Omnis concoctio naturæ vincentis opus est, eoque semper securitatem pollicetur. *Paul. l. 2. c. 8.* Concoctiones judicationem (crisin) brevi fore & certam salubritatem portendunt. Cruda vero & incocta, quæque in malos abscessus vertunt, aut judicationis cessationem, aut dolorem, aut diurnitatem, aut mortem, aut eorundem reversiones significant. *Hippocr. lib. 1. Epidem. sect. 2. n. 87.*

Antiqui, medicamentis quibusdam datis, concoctionem moliebantur; eo quod cruditatem maxime horrebant: deinde eam materiam, quæ lædere videbatur, ducendo sæpius alvum subtrahabant. *Cels. l. 3. c. 4. p. 118.* Remedia, quibus coctio adjuvatur, consistunt in attenuatione spissi, in lenimine acris, in apertura viarum obstructarum, in roboratione laxi, in laxatione rigidi, moderamine motus. *Boerh. J. M. G. 1179.* Fac, defervescento detumescat sanguis, sicque trituræ cedat. Quod cum conferant potus & diluentia, ultro sequitur, a potu succos

cos habere, unde penitius comminuantur. *Hecquet, an potus ægris interdic. l. c.* Non cruda purgare oportet, quod torminibus & animi defectu periclitentur ægri; dein quod frustra id fiat, nam nec medicamento trahenti, nec naturæ expellenti cruda materia cedit, atque æger damnis augetur. *Duret. de purg. hum. p. 78.* In acutis nimirum & inflammatoriis morbis, in quibus nimiam solidorum crispaturam supponimus, si purgantia, diaphoretica, & spirituosa remedia intempestive, id est crudo adhuc existente morbo, nec debita in solidis laxitate procurata, præscribantur; videbis tunc a fluido magnam vim fieri visceribus partibusque internis, & pro partium per quas transit diversitate, diversa oriri symptomata, dolores, inquam, deliria, vigilias, convulsiones, &c. *Bagliv. p. 312.* Si viscera æstus intra se conceptos adhuc validius effundant, si sitis excruciet, si lingua scabra subtorrida, aut in partes hiantes fissa, quantumcunque rudimenta coctionis appareant, & quamvis lene sit catharticum, nefas est exhibere, donec æstus deferbuerit, sedato humorum impetu, quo venæ, & viscera fervent: sed strenue tunc coctioni & mitificationi erit incumbendum. At si nulla sitis excruciet, si ἀνώδυνον & molle sit hypochondrium, si perfusa alvus blando enemate ex sententia dejecerit, in fluida, & sequaci materia, tunc extra periculi aleam medicamentum propinabitur. *Chicot Diff. p. 45.* Conf. *Hippocr. l. 3. de morb. n. 6.* Materiæ febrilis concoctio nihil aliud revera significat, quam peccantis materiæ a sana separationem. Hanc igitur ut acceleres, non satagendum nescio quibus attemperantibus, sed febris ef-

fer-

fervescentia tam diu permittenda est, quam diu salus ægrorum passa fuerit; cum autem finem spectat, atque declinationem, secretionem jam conspicua, tunc quidem calidioribus medicamentis illam a tergo insequemur, ad rem eo celerius ac certius perficiendam. Atque hoc re ipsa est, febrilis materiæ concoctionem promovere; cum evacuationes & refrigerantia moras nectant, & curationem impendant, ipsamque sanitatem jam appropinquantem abigant, uti sæpius a me fuit observatum. *Sydenh. p. 72.* Asclepiades medicamenta sustulit; alvum non toties, sed fere tamen in omnimorbo, subduxit. Febre vero ipsa præcipue se ad remedium uti professus est. — Ego autem, medicamentorum dari potiones, & alvum duci non nisi raro debere, concedo. Et id non ideo tamen agendum, ut ægri vires convellantur, existimo: quoniam ex imbecillitate summum periculum est. Minui ergo tantum materiam superantem oportet; quæ naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. *Cels. l. c.* Ventres in morbis medicamento purgante subducere convenit, quinto die ubi concocta fuerint, inferiores quidem ubi materiam consistentem cognoveris (cujus rei signum est, si neque anxietate, neque capitis gravitate ægri divexati fuerint) cumque calores mitissimi fuerint, & ubi post accessiones desierint. Superiores vero, in ipsis accessionibus. Tunc namque etiam ipsi in sublime elevantur, ubi ægri anxietatem & superiorum partium gravitatem sentiant. *Hippocr. lib. 7. Epidem. n. 32.* Quibus autem per febres ab initio vertigines & capitis pulsationes adsunt, & urina tenuis, in his expectandum est ut ad judicationes febris ingra-

graveſcat, neque mirandum ſi delirent. Quibus per initia urinæ nebulosæ ſunt, aut etiam craſſæ exiſtunt, hos, ſi alia quoque conferant, purgare oportet. Quod ſi inter initia urinæ tenues fuerint, eos minime purgabis, ſed ſi viſum fuerit, per infuſum alvum ſubluēs. &c. *de viſt. acut. n. 44.* Quum vero in principiis morborum raro aſſe ſoleant humores cocti ſive ad excernendum diſpoſiti; ergo nec tunc per evacuantia agere conveniet: niſi tamen motus illorum tam inteſtinus quam progreſſivus notabiliter impetuoſus id indicet, ad deprimendam ferociam. Illud enim turgere non ideo in morbis obtinere cenſebatur, quod levior nauſea, vomituſve, aſſet, aut quod os amareſceret, aut quod corruptus in eo dominaretur ſapor; nam citra quidquam horum acuti rarius inchoant (Haen Rat. med. P. 3. p. 7.) ſed vero *turgere ὀργᾶν*, unde *ὀργασμός* *turgeſcentia* vel *turgentia*, proprie dicitur de animalibus libidine titillatis, quando ob concubitus deſiderium, impetuoſiorem agitationem ac commotionem humorum, intensioremque corporis æſtum patiuntur, quam ut ſtare loco queant. Et hac voce huc translata videtur Hippocrates designare voluiſſe motum aliquem ſubitaneum in humoribus, qui inſtantur & exitum quærunt, vel ſunt ſeſe præcipitaturi ad partem aliquam, quales ſunt valde mobiles, acres, bilioſi: quod cognoscitur, ſi ægri mox in principio morbi ſint inquietiſſimi cum ſumma præcordiorum anguſtia, nauſea, ruſtibus nidoſis, conatu vomendi ac dejiciendi, dolore vago totius corporis, præcipue capitis, frequenti coloris in facie mutatione, pulſu inæquali, & rigore æſtum leviter interpellante.

lante. *Rega med. meth.* §. 811. Conf. *Lobb meth. of fev.* §. 310. *Ettm. oper.* T. 4. p. 619. T. 1. p. 399. *Mich. Villan. de syrup. fol.* 30. Duplex est turgescencia, alia ad molem, alia ad motum. Turgent humores tum crudi tum cocti si copia omnes vel aliquas præpediant functiones: turgere adhuc dicuntur & tunc turgent ad motum quando acrimonia & mobilitate vehementer partes stimulant & irregulares motus cient, utut sæpe parca adsit quantitas. *Tissot l. c. p.* 33. Hinc purgandum esse præcipitur in valde acutis, præsentē orgasmo seu turgescencia, eodem die, si quidem morari in talibus malum est, in 4 *aph.* 10. Consentaneum autem est, ut in acutis morbis raro purgante medicamento utamur, quod in principio non sæpe turgeant humores affligentes, neque, si turgeant, ægrotus sit ad purgationem aptus: neque etiam nobis tempus sui parandi accommodatum præstet. Turgere autem dicuntur humores, cum motu vehementiore agitantur, & ab uno loco in alium confluentes, in principio morbi vexant hominem, doloresque ac titillationes affetendo, eum quiescere non sinunt. Hos ergo humores evacuare convenit, eos dico qui in motu, latione, & fluxu sunt: qui vero in aliqua parte corporis jam confederunt, neque ullo alio auxilio, neque medicamento purgante movendi sunt prius quam concocti fuerint: tunc enim naturam etiam evacuationi habebimus adjutricem: hæc enim simulatque humores concocti sunt, eosdem dimovere, idque quod supervacaneum est expellere conspicitur: quo sane tempore crises etiam fiunt. *Oribas. Collect. l. 7. c. 23. p.* 282. Ergo, casu turgescentiæ excepto, expectabis coctionem crudi
ante

ante quam moveas, juvando naturam, & promovendo coctionem crudorum, per diætam, per pharmaciam, diluentem, incidentem, attenuantem ea, quæ sunt crassa, spissa; quam præparationem indicat ipse Hippocrates 2 aph. 9. & 7 aph. 70.

At ajunt necessarium esse evacuantia medicamenta in principio præscribere, ut subducta portione materiæ peccantis minuatur morbus, & natura melius incumbat coctioni reliquæ. Hoc tamen contra experientiam est, siquidem evacuationes, quæ per initia, & crudo jam existente morbo succedunt, frequenter suspectæ sunt, & periculosæ; suntque, ut ait Hippocrates, *judicatoria non discernentia*, nam nec morbi, nec symptomatum levamen exinde supervenit, sed major exacerbatio; per irritationem namque fiunt, non per debitam naturæ separationem, idque potissimum cum eradicantia sunt pharmaca. Si igitur natura nunquam movet in principio morborum materiem, crudam tunc, & cum bonis succis confusam, multo minus ars ejusdem interpretis & ministra hoc tentare debet. Quique Medici vel ignorantia, vel odio sectæ contrariæ id tentabunt, quo fortiora, vel purgantia, vel diaphoretica, vel alia hujusmodi medicamenta exhibuerunt, eo majorem inducent in humoribus confusionem, cujus de causa, minima profecto a præfatis medicamentis succedet evacuatio, vel si magna, in perniciem erit, symptomata augebuntur, & morbus vel in longitudinem, vel in interitum desinet. Contra ab iisdem medicamentis, vel minima quantitate datis circa finem coctionis, non solum maxima succedit evacuatio, sed ea cum levamine symptomatum, & patientis. Ve-

rum.

rumtamen, ne omnia uno calcéo metiamur, fatemur re vera dari nonnullas febres, in quibus, nulla expectata coctione, peccans materies statim eliminanda sit per sudores, aliasque vias naturæ magis accommodatas, tum quia malignitate peccat, & sanguinem ad fatalem coagulationem disponit, unde ex diuturniori ejusdem in humoribus mora mors acceleratur; tum quia ab alimentis pravæ qualitatis, aliisque hujusmodi causis producta forsan fuerit, inter quas numerari possunt Epidemiæ contagiosæ, & malignæ, in quibus omnibus cunctatio perniciofa est, solent enim celeriter ægrotantem jugulare, &c. *Bagliv. p. 233.* Doctissimus *Freind* in *Epist. de purgant. p. 72.* ubi tractat de evacuantium in variolis utilitate, „ Non, „ *inquit*, tam dies curiosius numerandi sunt, „ quam cubantis conditio expendenda: si quidem medicina non ad temporis mensuram, „ sed ad morbi momenta accommodari debet: „ & quo celerius gravia mala corripunt, eo „ maturius quoque auxilia rapienda sunt ”. Hippocrates quoque cruditatem humorum non distinguit ex morbi tempore, sed ex signis propriis cruditatis, quæ in febribus in urinæ tenuitate potissimum consistunt, ea quippe vigente, nullo morbi tempore purgationem admittit. Quod præceptum, ut universale semper est supponendum, quando de purgatione fit mentio. vid. *Martian. p. 173.* Itaque incipientibus etiam morbis, si quid movendum videatur, move: 2 *aph. 29*: maxime missione sanguinis, quia hæc minuit materiam, quæ concoqui debet, ut reliquum facilius concoquatur. Si sint cruditates in ventriculo; optima ratione per vomitum sine mora educuntur veluti turgen-

gentes, nam citius forte corrumpentur quam concoquantur, & si concoquantur, venas nimis replebunt. Deia, quæ ad intestina ruunt, per inferiora educimus, etiam ante concoctionem, nam sequimur tunc quo natura vergit. Sed hoc non est proprie crudum humorem, sed excrementa, educere; quare etiam non medicamentis purgantibus drasticis utendum est, sed eccoproticis, emollientibus. vid. *Hippocr. de vict. acut. n. 7. & 9.* In febrium malignarum initio, putridorum humorum illuvies in primis viis stagnans clysteribus frequentibus potius, quam purgante medicamento educenda est. Si tamen tanta sit in prima regione caco-chymia, ut clysteribus sufficienter educi non posse videatur, quod præcipue contingit, quando humores pravi in ventriculo redundant, tumque adest summa inappetentia, oris amaritudo, nausea & vomitus, vel quando adest lumbricorum copia: utilissimum est, purgante medicamento eam educere, ut materia morbifica, in venis contenta, postmodum commodius edomari valeat. Illa autem medicamenta, primam tantum regionem evacuantia, ex benignioribus eligenda sunt, vitando vehementia, imo etiam mediocria. Atque adeo usurpari tuto poterunt cassia, manna, tamarindi, syrupus rosaceus, & de cichorio compositus. Vixque licet ad fennam & rhabarbarum transcendere, aut saltem non nisi in exigua quantitate, magna urgente caco-chymia, cæteris permiscere. *River. p. 455.* Præterea natura ipsa in primis sæpe morborum accessionibus bilem, aut pituitam, per vomitum, & per alvum, ejicit: nefas ergo esset, naturæ motus non imitari. vid. *Mich. Villan. l. c.*

Fluxilia per se & ad motum apta, imo urgentia & turgentia, brevi manu expurganda. Turgens materia in febribus acutis maturius per emetica, hinc & per decocta lenientia evacuat. *Wedel.* Sed vero Baglivus minime largitur necesse esse purgantia in principio exhibere, ut educantur cruditates e primis viis ibidem a cibis nimia copia ingestis cumulatae, & insignem morbo fomitem subministrantes; siquidem cruditates primarum viarum sponte sua digerantur, vel potius per medicamenta stomachica, & fermentorum digestivam vim acuentia, & roborantia; quum per imprudentem cathartorum usum, in massam sanguinis magis magisque insinuentur, morbusque ita aut augeatur, aut foveatur. vid. *Bagliv. l. c.* Nimirum non in singulis morbis purgationem adhibendam esse in principio monet præclarus vir; at in iis duntaxat, quorum causa primis viis inest, & magnus cacochyliæ apparatus ibidem hærens occasionem magnis daturus est morbis, nisi per prudenter adhibita in principio purgantia subducatur. Eodem tamen tempore, quo purgationi indulgetur, exhiberi vult stomachica, & reliqua quæ crudum humorem primis viis digerant remedia. Et si quædam ad vomendum propensio sit, purgantii pharmaco emeticum misceri posse censet. Singulis vero vel alternis diebus præscribit potionem ex decocto senæ, tartari & epithymi cum floribus cordialibus & cinnamomo, addito syrupo de cichorio Nicol. cum duplo rhabarb. & aqua cinnamoni. Post quatuor vel quinque horas a sumpto pharmaco, si purgatio lente progrediatur, clystere utitur ad faciliorem reddendum humorum exitum. Totum

tum præterea ventrem mane & vesperi fovet decoctione calida cichorei, agrimoniae, rad. althææ, malvæ, & nitri, ad relaxandas magis primas vias, humorem concoquendum, & blande disponendum ad secessum. Si vero patiens purgationes ferre non possit ob nimium fractas stomachi vires, & magnam in visceribus turbationem a putrefacta cacochylia, tunc singulo mane clysteres imperat emollientes, & si magnus sit humorum cumulus, bis etiam in die, fomentis per totum ventrem ante clysterem semper adhibitis. Quolibet mane etiam laudat usum juris pulli cocti cum 12 semin. citri contusis, & cichoreo sylvestri, & cum eo miscet vel aquam theriacalem, vel elæosaccharum suum stomachicum, quod componitur ex essentia citri, spiritu rosarum & oleo cinnamomi, cujus drachmam unam circiter exhibet singulo mane cum jusculo. Usque ad septimum diem clysteribus, & stomachicis quotidie utitur. Post septimum observat denuo, quam periodum, & cum quibus symptomatis assumit febris, & methodo cuiuslibet necessaria occurrit. Inter signa, quæ apparatus humorum in primis viis denotant, sequentia se observasse tradit. Os valde amarum est cum quadam nausea horis matutinis. Lingua viscida, glutinosa, ingrati saporis, cum oris foetore, dentes quoque luridi sunt, & conspurcati. Stercora multum foetida, & flatus pedendo emissi ingenter foetent. Caput aliquando nutat, & gravitat: & si patiens supra lectum perpendiculariter erigitur, caput hinc inde nutando gravitat: aliquando caput fere continuo dolet cum gravitate, & pulsatione circa tempora; & dolor exacerbatur

post prandium, & aliquando post coenam aures murmurant cum sibilo. Urinæ naturales vel a statu naturali non multum recedentes. Febres post prandium, & post coenam augescunt, & typum duplicis tertianæ continuæ servant. Calorem in volis manuum aut pedum, & in hypochondriis patiuntur. Vultus pallet: alvus sicca est. Inappetentia moderata. At contra, si vel minima suspicio appareat acuti, & inflammatorii morbi, lingua sit arida, urina crocea, salibusque saturata, calor ingens per totum, anxietas, magna sitis, & omnium siccitas cum metu latentis viscerum inflammationis, a purgatione in principio omnimode abstinendum esse hortatur: eo quod tunc purgatione in principio non solum peccans materia non educatur, cum non cedat quæ adhuc cruda est affectio; sed novo addito impetu, novisque stimulis excitata vehementius effervescat & hinc inde excurrendo, morbum augeat, & symptomata, donec tandem desinat in aliquod viscus, in eoque morbi sedem, aut inflammationem producat. Idem etiam docet Hippocrates *lib. de vict. acut. n. 36.* *Quicunque ea, quæ inflammantur, statim in principio morborum medicamento purgante solvere tentant, ii de intento quidem & inflammato nihil auferunt; non enim remittit affectio, quæ adhuc cruda est; quæ vero morbo resistunt, ac sana sunt, colliquefaciunt. Debili vero evadente corpore, morbus invalescit.* In acutis itaque morbis curatio a sanguinis missione in principio semel, vel pluries celebranda, prout occasio, aut natura morbi postulaverit, incipi debet, juncto clysterum emollientium, aut temperantium usu usque ad septimum, &c. *Bagliv p. 705 seq. Et Hippocrates lib. de purg. n. 5. in fe-*

febris vehementibus medicamenta purgatoria exhibere vetat: verum si alicui opus fuerit, infusum per clysterem adhibere permittit, quotiescunque volueris, quia hoc minoris est periculi.

Denique non prætereundum est, interpretes plerosque hunc aphorismum de medicamentis per alvum purgantibus intelligere solummodo, rectius tamen statuere Sydenhamum, quod æque in evacuationibus aliis, inprimis vero sudoribus provocandis, quam in subducenda alvo, locum habeat. vid. Ejus Oper. p. 207. 565. 679. Vocabulum *φασμακισμὸν* *medicari*, quo utitur Hippocrates, Interpretes strikte, sed male, intelligunt de purgatione in specie, nam *medicationis* vox vi nomenclaturæ non præcise ad purgationem per inferiora restringenda est, sed in genere etiam omnem notabilem, per quæcunque loca convenientia faciendam, aut per vomitum, aut per fecesum, aut per urinas, aut per sudores provocandos, evacuationem innuit; in quibus omnibus, cum salutaris ægri successu instituendis, necessario *coctio prius expectanda est*. Ettm. oper. T. I. p. 397. Equidem potissima Europæorum Medicorum pars, interque eos Germani, Galli, Angli, principes viri, curam omnium pene acutorum emeticis inchoant, tusa forte prius vena. Hic tamen agendi modus medicinæ antiquitatem minime redolet, faustoque sæpe eventu caret. Hippocrates vomitoria nunquam dedit, nisi vel febris absens esset, 4 aph. 17. vel nisi in febribus non inflammatoriis prava in ventriculo materies ita abundaret, ut plane *ὀργάνον* censeretur, ac proinde ægrum perpetuis in agitationibus versantem, quovis tum alimento, tum medicamento, frustraretur;

tur; 2 *aph.* 29. Cæterum in synochis putridis, quibus *ἐν ὀξυᾷ*, quibus non turgeret materies, aut in acutis inflammatoriis, nunquam; 1 *aph.* 24. Interim constat in morbis malignis tum vario tempore, tum vario modo, mutationem a generali regula observari nonnunquam, hacque Medico cognita etiam medendi modum patere, qui a communi medendi modo sit diversus. Sed simul constat ejusmodi mutationem haud raro præsentem, dum abest, dici: unde dandorum emeticorum consuetudo nimium increbuit, ex principio Hippocratico *περὶ τῷ ὀξύει* haud bene intellecto. Turpiter namque errarunt Medici, dum, quæ Hippocrates 4 *aph.* 17. de dando emetico extra febrim præcepit, ea ipsis applicuere febricitantibus. Hinc factum, ut in malignis, & non malignis, vomitoria dederint indiscriminatim, cum eorum rarissimi sint, in quibus nausea, vomituro, præcordiorum anxietas, os amarum foedumve, plus minus non adessent. Hoc ipsi *turgere* adpellarunt, cum neutiquam id ita adpellare debuissent; si enim id *turgere* dicendum, turgebit in omni fere morbo materies; scire autem oportet cum Hippocrate plurima non *turgere*, adeoque raro esse emetico utendum acutorum in principio. Solent, ab introversa perspirabili materia, enarrata ad præcordia symptomata oriri, solent aliquando a deglutito epidemicorum miasmate. Vis diluentium & involventium hæc stimulantia enervat, expellit; emetica & purgantia turbant naturam totam, nec hostem auferunt, quod ille subtilior sit, altiusve infixus. Plurimi piaculum esse credunt emetica in stadio inflammatorio variolarum non dedisse;

se; sed an illi vomituritiones non observaverint eo usque perennare, donec debita fieret exanthematum expulsio? observatur citra data vomitoria conatus illos vomendi filere aut debito tempore, aut sæpe multo ante, si diluentium copia inertem in ventriculo stimulum reddidit. vid. *Haen l. c. p. 6 sq.*

Prolixæ præstantissimorum Medicorum in argumento gravi meditationes prolixam effecerunt aphorismi expositionem; quæ omnis tandem eo redit, ut doceamur, ne medicamentis evacuantibus moveamus humores in morbis adhuc crudos existentes, sed ut nunquam non expectemus concoctionem eorundem; minime vero in principio morbi acuti evacuationem tentari debere, quod ut plurimum tunc materia ejus sit adhuc cruda, nisi adsit orgasmus, hoc est, nisi ad excretionem suo impetu ferantur humores non expectata concoctione: quod tamen raro in eodem morbo contingat, & tantum in morbis valde acutis, malignis, epidemiis quibusdam, ac ubi in primis viis magnus cruditas est apparatus; ita, ut tunc locum habeat præceptum præcedentis *aph. 21.* cum quo præsens omnino cohæret, monstrans in primis qualia educere oporteat, ne in errores prolabamur promovendo impetus corpori perniciosos, ut ad illum *aph.* annotatum est.

Multæ quidem & magnæ rixæ de hoc aphorismo doctissimos ac celeberrimos inter viros natæ sunt. Nec eorum quenquam novimus, qui sensum consiliumque Præceptoris probe intellexerit. Jaculati sunt per plures; qui collineaverit, nemo. In trium verborum interpretatione, tanquam in cardine, tota res vertitur: hæc verba sunt, πέποντα, vel πέποινα,

i. e. *cocta*, quibus opponuntur *ώμα*, hoc est *cruda*, & *ἐν ἀρχῇ*, in principio. 1°. Non tam de humoribus, quam de solidis corporis partibus intelligenda sunt *ώμα*. Istud probatur vel uno hoc loco *lib. de vict. rat. in acut. n. 36.* ubi divinus senex eos vituperat, qui viscerum inflammationes purgatione primum audent aggredi, non solum quia *de contenta parte nihil detrahunt, cum non cedat, qui crudus est, morbus;* verum etiam quia, *quæ sana sunt & morbo resistunt, contabesciunt.* Non dicit Hippocrates humorem crudum, sed morbum crudum non cedere. *ὅν γὰρ ἐνδίδοι ὡμὸν τὸν τὸ πάθος.* Insuper, quænam ea sunt, nisi solida, *quæ morbo resistunt, quæ sana sunt quæ contabescunt?* Hic igitur nihil aliud cruditas est, quam nescia flecti rigiditas. 2°. Ad *πέποινα* quod attinet, ex præcedenti enodatione inferendum est coctionem esse partium earundem mollitudinem, qua favente, & solida & fluida facile moventur. 3°. Denique, his præmissis non arduum est persuadere, purgationem aphorismo nostro non prohiberi *ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου*, in principio morbi, sed *ἐν ἀρχῇ τῆς θεραπείης*, in principio curationis. Quasi dixisset Hippocrates, in quovis acuto morbo, sive jam inest, sive imminet inflammatio, pars affecta nimis, initio, plena est, nimis contenta, nimis rigida, quam ut medicamento purganti obtemperare possit, nisi prius fuerit relaxata. Ergo purgatione statim exagitari non debet, sed antea venæ sectione moliri. Vetat igitur Medicorum Princeps inflammationum aliorumque morborum acutorum curationem purgatione incipi; eandem purgatione sæpissime promoveri ac perfici non vetat, postquam, vena bis, ter, quaterve secta, sic

fic emollita est morbi sedes, ut medicamento facile, cum successu & sine periculo moveri possit. Io Bapt. Du Bois *Quæstio med. An colicis figulis venæ sectio?* Paris. 1751. 4°. §. 2. Conferri meretur *Essai sur la conformité de la Médecine des anciens & des modernes*, &c. par M. J. Barker. à Amsterd. 1749. 12°. pag. 161 & seq.

APHOR. 23.

Τὰ χωρέοντα μὴ τῷ πλήθει περμαίρεσθαι,
ἀλλ' ὡς ἀν χωρὲν οἶα δαῖ, καὶ φέρει εὐφό-
ρος. καὶ ἔκαστ' αὖ μέχρ' λειποθυμίας ἄγειν, καὶ
τὸτο ποιεῖν, ἢν ἐξαρκέσῃ ὁ νοσέων.

QUÆ prodeunt copia minime æsti-
manda, sed ut, qualia expedit,
prodeant, & æger facile ferat. Atque
ubi ad animi defectionem usque edu-
cere oportet, id etiam faciendum, si æger
sufficere queat.

EST aphorismus hic truncatus, continua-
tio doctrinæ in duobus proxime præce-
dentibus propositæ, desumptus ex lib. de humor.
n. 3. ubi, immediate textui aphorismi 21 co-
hærens, integer ita legitur. *Quæ prodeunt, copia
minime sunt æstimanda, sed quam diu prodeant qualia
oportet, & æger facile ferat. Ubi vero virium de-
bilitatem, aut animi defectionem judicare oportet,
quamdiu hoc feceris, aliud vertendum, aut siccandum,
aut humectandum, aut revellendum cujus gratia id
fit, si sufficere æger possit.*

Duo hic clinico proponuntur Medico observanda: ut ex natura morbi humorum discrimina noverit, quo judicare queat, an, quæ prodeunt, sint qualia oportet, h. e. cum bonis ægri rebus: ut virium ægri habeatur ratio, quia ultra, quam æger facile ferat, non est evacuandum, nec, casu etiam urgente evacuationem ad animi usque deliquium, illa molienda est, nisi vires ægri suffecerint. *Lister.* Prodire autem, qualia oportet, i. e. ad morbi ingenium & naturam accommodata, dignoscitur, non ex quantitate, sed ex morbi diminutione, symptomatumque remissione, quam consequitur euphoria illa amabilis, qua ægrotus sarcina liber, a pondere levis, ab inutili vacuus, non exutus utili appareat. Damno igitur erit evacuatio, si alios a morbo pellit humores. Pro mensibus suppressis, manat uberrime fluor albus; hæmorrhoidum loco diarrhœa fluit; loco transpirationis insensibilis, sudationum imbres; sanitatis damno jacturæ sunt. *Hecquet.* Præterea vero damnanda est illorum opinio, qui catharticum non bene operatum fuisse existimant, nisi cum prodierit copia muci (qui abrasus est ab intestinis) & æger insigniter debilitatum se sentiat; sanguinis autem semper eam quantitatem educendam volunt, quæ jam animi deliquium inducat. vid. *Rega Meth. med.* §. 824. *Duret. de hum. purg.* p. 82. Conf. notata ad 1 *aph.* 2. ubi agitur de evacuationibus sponte Naturæ fientibus. In morbis, quos quis minime cognoscit, medicamentum minime vehemens potui exhibendum. Quod si inde levior æger evadat, demonstrata via est, & extenuando curatio instituenda est. Sin vero minime levius, sed ægrius habeat, contraria fa-

facienda. Si extenuare minime conducit, tumidum reddere contulerit, crebroque permutare, hoc consilio usus. Quibus in morbis, robusto ægro, quis permutatione utetur, morbo vero debili, tunc quidem audacter valentiore quam morbus est medicamento utendum, ut, quamvis quod sanum est unà cum ægroto educatur, nulla inde sit noxia. At ubi morbum valentiorē, ægrum vero debilem nactus fueris, debilibus medicamentis curatio instituenda est, quæ morbo superiora sint, ipsumque abducant, ægrum autem nihilo debiliorem efficiant. *Hippocr. de loc. in hom. n. 46.* Ejusdem tenoris est alter locus *ibid. n. 39.* cui Cornarius & Foësius contrarium sensum accommodarunt, affirmativam reddentes sententiam, quæ negative legenda est ita: *Non oportet autem debilibus fortia medicamenta propinare, sed robustis quidem forte, debilibus vero debile exhibendum est.* Vid. *Martian. p. 85.* Quantitas detrahendi sanguinis ex vehementia morbi & viribus ægrotantis æstimari debet; juxta præceptum Hippocratis: In morbis acutis sanguinem detrahes, si vehemens fuerit morbus, & qui ægrotant ætati florenti fuerint, & virium robore valerint. — Sin vero detracto copioso sanguine æger debilior videatur, infusum alvi per clysterem tertio quoque die exhibebis, donec in tuto æger fuerit, & fame opus habeat. *de vict. acut. n. 35.* In pulmonum & laterum inflammationibus, si quidem dolor sursum ad jugulum tendat, vel ad mammam & brachium, internam brachii venam secare oportet, ea parte qua dolor affligit, & sanguinem detrahere pro corporis habitu, anni tempore, ætate, & colore, plusque & cum majore fiducia, si dolor acutus

tus fuerit, ad animi usque deliquium ducere, postea alvi infusum per clysterem exhibere. *Ibid. n. 52.* Maximum continentium febrium præsidium, si modo vires valentes sint, est sanguinis diminutio, vel usque ad deliquium animi. Primum namque in contrarium statum agitur corpus, celerrime ex animi defectu refrigeratum. Hoc vero nihil inveniri possit neque ipsis ægris, nec naturæ, quæ animantes gubernat, jucundius, utiliusve. Postmodum in corporibus ipsis necessario supervenit alvi dejectio, nonnunquam & vomitus bilis. Quas res statim a toto corpore madores sudoresve excipiunt. *Galen. meth. med. l. 9.* Enim vero, deficiente anima, id quod circa genas labiaque rubrum esse solet, in pallidum convertitur; pallet quoque frigetque totus corporis habitus, atque universa cutis sudore madescit. Hæc utique fiunt ob resolutionem fibrarum, supremas arterias stringentium, & lapsum sanguinis ex vasis exilibus: ea autem si contingant arteriis inflammatis, solvitur ilico inflammatio, nec non id genus febrium ardentium, quod a generali fere arteriarum obstructione nascitur. *Glaß de febr. p. 73.* Tenuioribus magis sanguis, plenioribus magis caro abundat. Facilius itaque illi detractionem ejusmodi sustinent: celeriusque eâ, qui nimium est pinguis, affligitur. Ideoque vis corporis melius ex venis, quam ex ipsa specie æstimatur. *Cels. l. 2. c. 10. p. 78.* Ergo febris vehemens, ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, Celsi iudice, sanguinis detractionem requireret. Galenus autem vires, ex venarum pulsu magis quam ex earum specie æstimavit; itaque in hujusmodi morbis, si pulsus valens sit & plenus,

is venam pertundere præcepit *lib. de cur. per sang. mis.* & hoc inprimis venæ secandæ indicium omnes Medici post illum probaverunt. Fallit autem ubi arteria situ profunda est, vel spiratio difficilis, vel caput, vel præcordia morbis opprimuntur. Habet & hæc res multas præterea cautiones, quia venæ, sicut Celsus *l. 3. c. 6. p. 129.* edicit, sæpe lentiores celerioresve sunt, & ætate, & sexu, & corporum naturâ. Et plerumque satis sano corpore, si stomachus infirmus est, nonnunquam etiam incipiente febre subeunt & quiescunt, ut imbecillus is videri possit, cui facile laturo gravis instat accessio. Contra sæpe eas concitat & resolvit sol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus; adeo ut, cum primum medicus venit, sollicitudo ægri dubitantis, quomodo illi se habere videatur, eas moveat. *Conf. Glafs. l. c. p. 68.*

APHOR. 24.

Εν τοῖσιν ἐξέσι πάθεισιν ὀλιγάκις, καὶ ἐν ἀρχῇσι, τῇσι Φαρμακείησι χρεῖσθαι, καὶ τὰ τοῦ προ-
ἐξευκρυνήσαντας ποιεῖν.

IN morbis acutis raro, & per initia medicamentis purgantibus utendum, idque diligenti ante adhibita circumspeditione faciendum.

HUJUS aphorismi explicatio peti debet ex dictis ad præced. *aph. 22.*

APHOR.

APHOR. 25.

Ην, εἴα δὲ καθαίρεσθαι, καθαίρονται, ξυμ-
φέρει π, καὶ εὐφρέως φέρει· τὰ δ' ἐναν-
τία, δυσχερῶς.

CUM purgantur, quæ purgari decet,
confert, & facile tolerant; ubi con-
tra accidit, difficulter.

EST hicce aphorismus repetitio eorum, quæ
leguntur in 1 aph. 2 & 23. ac idem extat
etiam infra 4 aph. 3.

HIPPOCRATIS

APHORISMORUM

SECTIO SECUNDA.

HIPPOCRATIS

APHORISMORUM

SECTIO SECUNDA.

APHOR. I.

EN ὃ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιεῖ , θανάσι-
μον· ἢν δὲ ὠφελέη , ἔ θανάσιμον.

QUO in morbo somnus laborem fa-
cit, letale; quod si juvet somnus,
minime letale.

Celsus l. 2. c. 6. p. 55. ita expressit: *Is morbo facile consumitur, cui somnus dolorem auget.*

Consentaneum est, ut si morbus letalis, somnum oportere ut laborem faciat: & si non sit letalis, ut juvet: Et si non sit letalis, ut non faciat laborem: & si sit letalis, ut non juvet. At dubitatio est, quia in omnibus accessionum principiis somnus laborem & damnum adfert, quomodo ergo dijudicabimus hoc? Respondeo, quod Hippocrates hic loquitur de morbis acutis, in quibus potius adfunt exacerbationes, quam accessiones. Alia dubitatio est, quoniam in incrementis morborum somni laborem adferunt, & tamen id non vetat, quin ægri servantur. Verum ut hæc intelligamus, videamus, quid per laborem intelligat Hippocrates. πόνος Græce labor est, duoque præcipue significat, *dolorem & fatigationem,*

tionem, ut 2 aph. 46. dum inquit: δύο πόνων ἀμασ
 γινόμεναι, id est, duorum dolorum qui simul. Et
 rursus 2 aph. 48. ὀρέταν ἀρχηται πονέειν, id est,
 cum fatigari cœperit. In morbis, cum non assu-
 matur cibus, aut valde exiguus, non possunt
 contingere somni dulces: sed si natura conco-
 quit & perficit, quod tentaverat, melius se
 habet necessario homo a somno quam antea,
 si non laborem sentit patiens. Non ergo in
 acutis somni labores in incremento afferre pos-
 sunt, si morbus letalis non sit, quin magis
 juvet ex alia parte materia benigniore reddita:
 propterea Hippocrates adduxit ista duo simul,
 letale & non letale, non frustra. nam ali-
 ter unum ex alio intelligeretur: sed ut uno
 aphorismo, qui generalissimus est, in omnibus
 morborum temporibus cognosceremus mori-
 tuos & supervicturos. Si enim labores sine
 juvamento apparuerint, morientur ægri: si
 juvamentum sine labore, sanabuntur: si utrum-
 que, considerare oportet quid vincat, & jux-
 ta illud ferre iudicium. Ita doctrina redditur
 generalis, nec exceptione temporum opus
 est, & omnibus convenit & dilucida est: in qua
 nihil supponimus, nisi ut æger recte regatur,
 ne cibus negotium illi faceffat. Cardan. p. 115
 sq. Non, si semel æger a somno laborem pertu-
 lerit, ac delassatum se sentiat, statim pronun-
 ciandum est, letaliter habere; sed si semper,
 aut saltem pro majori parte id contingat, id
 enim humorum pravitatem, qui capiti minan-
 tur, significat; e contra vero, ex morbo in-
 terire vix potest, qui somnos per totum mor-
 bum placidos, & naturam sublevantes, qui
 humorum benignitatem, cum naturæ domi-
 nio, & partium principalium optima dis-
 positione

positione attestantur. *Martian. p. 438.*

Est somnus nihil aliud, quam quies corporis, sensuumque tam internorum quam externorum cessatio; h. e. in somno naturali & tranquillo integra actionum omnium intermissio animalium est: hinc dicitur mors quædam humanitatis.

Quid mors? æternus somnus. Somnus? brevis est mors.

Paling. Zod. p. 172.

Cessatio sensationum fit ab influxu fluidi tenuissimi in nervos & sensoria languidiori, unde hæc flaccescunt, relaxantur, ut actiones & motus objectorum vivide ad sensorium internum, quod in cerebro est, perducere nequeant. Prout itaque ille influxus fluidi nervorum gradu secundum majus est minus diverso impeditus est, eo quoque magis vel minus somnus est profundus & difficilior excitatio.

Hoffm. Med. rat. T. I. p. 483. Per somnum sanguis ad interiora magis se recipit. *Hippocr. l. 6.*

Epidem. sect. 5. n. 46. In somno motus humorum est languidior quam in vigilia, eorumque impulsus in vasa lateralia minor, unde secretio ad cutim seu perspiratio: Sanctoriana immixta (non auctior, quod tamen, post Sanctorium, inter alios etiam Hoffmannus & Boerhaave asseruere); nutritius succus colligitur, & intime partium poris se associat; unde tam animantia quam homines vigiliis emaciari, somno vero roborari & pinguescere videmus.

Hinc pulchre Hippocrates 6: *Epidem. sect. 5. n. 16. labor articulis & carnibus cibus est, somnus visceribus.* Solida enim augentur ac roborantur exercitationibus, sub somno autem melior fit alimentorum coctio, & hinc viscera nutriuntur. Ergo somnus utilis & necessarius corpori

ri est ad instaurandas deperditas sub vigilia vires.

— *fessos sopor irrigat artus*. Virg. 3. *Æn.* 511. Animadvertimus a somno reparari vires, corpora fieri agilia, & ad subeundos labores magis idonea, animum quoque ad præstandas actiones suas inde reddi alacriorem, & universum corpus omnem deponere lassitudinem, unde somnus optimum virium pabulum summo jure appellari debet. Quam insigniter enim vires morbo collapsæ per somnum reficiantur, optime perspectum habent, qui gravioribus acutis morbis afficiuntur. Quanto maturius enim somni beneficio perfrui possunt, eo celerius vires ac sanitatem recuperant. *Hoffm. Med. rat. T. 1. p. 603.* Si ergo a somno pejus se habet æger, turbatum se sentit, id notat spasticas aut convulsorias diatheses. *Hecquet.* Profundi somni neque turbulenti, judicii (seu crisis) firmitatem denunciant, turbulenti non sine corporis offensione, instabiles sunt & infirmi. *Hippocr. Coac. sect. 1. n. 220.* Somnus laborem facit, tum in actu ipso, sudoribus, pavoribus, insomniis terrificis, interruptione, tum post ipsum. *Wedel.* Somnus inductus medicamentis hypnoticis, neque salutem, neque mortem declarat, nam omni tempore talis potest concitari: experientia docuit in principio acutorum somnum hypnoticis inductum raro profuisse, quoniam tempus non est in quo lentor mutari potest in materiem criticam; at suppurationis tempore conducit hypnoticis conciliare somnum, ut diu fuit observatum in variolis, quæ multo felicius curantur, si suppurationis tempore nimius motus compescatur hypnoticis diluentibus. Hinc Papavarina miscent

ſcent pectoralibus in fine peripneumoniæ & pleuritidis. Interdum in chronicis morbis, ex humore tenui & acri natis, aut quibus eſt motus perturbatus, ut in mobilitate & paſſionibus hyſtericis, ſomnus & ſomnifera conveniunt; omnium optime humores tenues ſomno & ſomnifero craſſeſcunt, quod dicitur coctio in his humoribus; & niſi quies inducatur motui perturbato, non ſolet ceſſare paroxyſmus. Ita a priori determinare valemus, num proderit ſomnus, vel damnum ſit allaturus: in noſtra autem opinione firmiores ſimus, ſi peracto ſomno æger ſentiat levamen vel laborem. *Gorter.*

APHOR. 2.

Ὅτι καὶ παραφροσύνην ὕπνος παύει, ἀγαθόν.

UBI delirium ſomnus ſedaverit, bonum.

Exemplo hic declarantur dicta in præcedenti aphoriſmo. Sic ubi ſomnus febrem ſedaverit, aut dolorem, aut ſitim, aut anxietates, bonum. Nam ſtaſes ſanguinis ſublatae notantur, circulatioque ſanguinis magis expedita facta. Inde contra, ſi delirium auget ſomnus, aut febrem, aut dolorem, aut ſitim, aut anxietates, malum. *Vallef.* Παραφροσύνη, i. e. *deſipientia*, dicitur phrenitis ſymptomatica a malo aliunde in cerebrum delato in febre, inflammatione, &c. orta a raptu materiæ phlogiſticæ

gisticæ in cerebri meninges. *Boerh. aph. 771. 776.* estque nihil aliud, præter variarum rerum nullâ inter se concordîâ, nullo ordine coherentium, menti exhibitam effigiem, quam simul abnormes, & inconditi corporis motus comitantur & excipiunt. Id est, illa spirituum animalium errabunda motus irregularitas, qua menti diversorum objectorum effigies objicitur, & ad hanc effigiem variæ in corpore perficiuntur operationes, quantumvis ipsa rerum objecta, sensibus revera non obversentur, nec illi motus aut mentis imperio, aut ullo rationcinantis facultatis consilio, perpetrati videantur. *Mead Oper. p. 69* Omnibus autem insipientibus somnus & difficilis, & præcipue necessarius est, sub hoc enim plerique sanescunt. *Cels. l. 3. c. 18. p. 152.* In somno nervi non accipiunt a cerebro tam copiosum, nec tam fortem, ut in vigilia, influxum spirituum. *Boerh. J. M. §. 593.* Inde ergo fit, ut minus incitatas fibras motrices, sopitas spasticas illarum contractiones, placidus magis excipiat humorum circuitus. Constanti enim observatione & experientia habemus comprobatum, omnes illas, quæ animæ adscribuntur functiones, ad quas sanæ rationis, ingenii & phantasie vires una cum inclinationibus referimus, secundum naturam & ordinem sese habere, si sanguis iusta temperie & quantitate gaudens ad cerebrum delatus per ejus vasa placido, libero & æquabili fertur itinere, adeo ut hac ratione sensus etiam externi, nisi vitium in ipso organo sit, recto ordine succedant; has omnes vero nobilissimas functiones & immutari & perverti, imminui vel penitus deficere, quando videlicet sanguis & humores a naturali temperie

perie & quantitate deflectentes ad cerebrum deVecti non æquabili & moderato, sed valde difficili, tardo & impedito, aut nimis celeri & vehementi motu progrediuntur. *Hoffm. Med. rat. T. 4 P. 4. p. 193.* Dicta confirmat *Hippocrates lib. de flat. n. 20.* in hisce: In primis autem in animum induco, ex iis quæ in corpore insunt, nihil magis ad intelligentiam conferre quam sanguinem. Is namque ubi consistente habitu persistit, prudentia etiam constat. Permutato vero sanguine, simul quoque intelligentia concidit. Cujus rei multa sunt testimonia. Ac primum quidem somnus, qui animantibus omnibus communis est, quæ dicta sunt confirmat. Is enim ubi corpus corripuerit, tum sanguis refrigeratur, cum suapte naturâ somnus refrigerare soleat. Perfrigerato autem sanguine, tardiores sunt ejus pertransitus. &c. Somnus ut signum & ut causa deliria sedat; ut signum, lymphæ sufficientis, vel minus deficientis; ut causa, spiritibus placide irretitis & placatis. *Wedel.*

APHOR. 3.

Υἱπνος, ἀγρυπνία, ἀμφοτέρα τῇ μετρίᾳ μᾶλλον γινόμενα, κακόν.

SOMNUS, vigilia, utraque modum excedentia, malum.

CELsus de malis tractans ægrotantium signis, l. 2. c. 4. p. 51. *Pessimum, ait, est, si somnus neque noctu, neque interdiu accedit: id enim*
K 4 *sine*

sine continuo delirio esse non potest. Neque vero signum bonum est, somno ultra debitum urgeri: pejusque, quo magis sopor interdiu, noctuque continuat.

Est dormire bonum & vigilare, sed utraque quamvis

Optima si fuerint, immoderata nocent.

Rantsov. conf. valet. cap. 12.

Sopores pertinent vel ad morbos, sub quibus *comata*, *lethargi*, similesque gravati cerebri affectiones observantur; vel ad sanitatem, quam non raro comitantur in multis juges in somnum propensiones, desidiæ & membrorum pigrities. Si prius, sanguinis ad cerebrum fortius evibrati, difficileque remeantis signum est: si posterius, succorum a transpiratione residuorum superamenta coacervari illic cogitabis, vel solidorum culpa nimis laxorum, vel fluidorum exuperantia, seu succorum nutritiorum ingluvie. *Hecquet.* Sopor profundus & altus omnino damnandus est. *Hippocr. Coac. sect. 2. n. 35.* ac fortassis sopore tentati ad aliquam convulsionem deveniunt. *ibid. n. 47.* Nimia somnolentia oriri solet ab omni causa, quæ impedit liberum fluxum, & refluxum, spirituum bonorum, & satis copiosorum, a medulla cerebri per nervos ad organa sensuum, & muscutorum voluntati servientium; iterumque ab his ad originem horum nervorum in medulla cerebri; est quidem hæc causa multiplex admodum, tamen referenda facile ad plethoram, obstructionem, humorum effusionem, vasorum compressionem, inflammationem, supurationem, gangrænam, inertiam, collapsum ab inanitione, usum opii & narcoticorum, aromaticum, spirituosorum fermentatorum, nari-

bus

bus nimis applicatorum, vel corpori ingestorum, cibos duros, pingues, copiosos, diuque in stomacho hærentes, magna nimis copia ingestos. *Boerb. J. M. §. 857.* Ad exterius corpori applicata, quæ somnolentiam homini conciliant, pertinet etiam aer tum gelidus, tum nimium æstuans. Etenim frigore non solum partes solidæ & fibræ corporis majorem in modum densantur, adducuntur & breviores, rigidæque fiunt, sed etiam ipsi humores coguntur, ita, ut omnis mobilitas iis pereat. facta enim quiete prius somnum, tandemque mortem sequi constat. Ab aëre calidiore humores turgescere incipiunt, quibus & vasa cerebri ita premuntur, ut spirituum transitus impediatur. Qui vero somnum non discutiunt; sed pigri, desidesque ei nimium indulgent, præcipue si consuetudo accedit, tandem insuperabili fere somnolentia & torpore opprimuntur. His enim ex tali desidiosissimo otio enascitur summa fibrarum laxitas & debilitas, humores lenti ac viscidi fiunt, ex quibus ille perfectissimus succus, spiritus, elaborari nequit. Quare tales torpidi ac stupidi fiunt, adeo, ut illis difficile sit somnum expellere. *J. E. Thebesii Diss. de somno ut signo. Lip/. 1741. 4º.* Somni longiores calefaciendo carnem colliquefaciunt, corpusque diffundendo resolvunt, & imbecillum reddunt. *Hippocr. l. 2. de diæta. n. 37.*

Contrarium nimia seu immoderata vigilia nimio somno vitium, familiare iis inprimis, qui libris impallescent, quique temporis illa parte abutentes, quam coctionum absolutioni natura propriam fecit, cruditatum cumulationibus se committunt; amplius, nervorum, quos diu-

tius tendunt & vehementius, elaterem violando, neurici fiunt & hypochondriaci. Vigiliæ nimia genus aliud est sub acutis morbis, in quibus rapidior sanguinis motus per cerebrum meat celerius: sub chronicis ægritudinibus, factus sanguis acrior, nervos perpetuo vellicat, assidueque pandendo arteriarum diametros, spasmodice hiantes tenet, arcetque lenes illas sanguinis moras, quæ somnum invitant aut faciunt. *Hecquet.* Vigilia (nimia) cruditatem facit, alimentum subtrahit, laborem adfert, corpus contristat, mentem labefactat: propterea facileque furere, atque atra bile vexari isti consueverunt. Mediocris autem somnus ad alimenti distributionem, & ad laborum diurnorum levationem utilis est. *Aret. de curat. diut. l. 1. c. 3.* In morbis pessimum est, si somnus neque noctu neque interdiu accedit. Id enim ob dolorem laboremque accidit, vel delirium fore significatur. *Hippocr. Coac. sect. 3. n. 367. & Prognost. n. 9.* Vehemens vigilia potus cibosque tum crudos, tum incoctiores reddit. *de vict. acut. n. 24.* Sed cur non etiam mentio sit insignis ejus noxæ, quam a vigiliis oculi perpetiuntur? Certe hoc ipsum satis aperte demonstrat, quantum *Hippocrati* semper contractior stylus adlibuerit, cum nulla sit alioquin frequentior Studiosorum querela, nulla quam vel ægrius ferant vel minus caute dissimulent affectio; *vides*, inquit Magister quidam apud A. Gellium, *oculos meos ægros assidueque lucubrationibus prope jam perditos*; & Horatius dum somniculosum Juvenem increpat l. 1. Epist. 2, 37:

- - - - - Nam cur

Quæ lædunt oculos festinas demere &c.

Ut

Ut nihil hic attineat, aut noctem quod oculis noceat a nocendo dictam asserere, aut Salernitanorum versus Leoninos in testimonium producere, in quibus, postquam multa retulerunt oculis quam maxime contraria, ut balnea, Venerem, piper, ventos, pulverem, fumum, laborem, & similia, in hoc tandem conveniunt, quod

Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Naud. matur. stud. p. 71 sq.

Vigilia, somno opposita, dicitur ille status corporis, in quo & ipsum cerebrum & nervi atque sensoria fluido tenuissimo turgent, ejusque liber & sufficiens adest influxus, unde fibræ ac membranæ tensæ ac rigidæ manent, ut objecta externa in eas agant hasque actiones anima percipiat. Quodcunque itaque sanguinis cursum celerem per vasa capitis & cerebri efficit, & fibras in motu & actione conservat, id quoque vigiliam assiduam efficit: quo pertinent cura & continua animæ actio in affectibus, nec non profunda & intenta cogitatio, aër valde siccus & simul calidus, potus calidi, ut herbæ thee, caffèe, medicamenta acria, volatilia, ingens calor & ætus corporis in febribus, concoctio difficilis, cibi falsi & acres. *Hoffm. Med. rat. T. 1. p. 485.* A diuturnis vigiliis corpus tum vitalibus tum animalibus spiritibus exhaustum redditur; manent igitur, ex languidis redditis functionibus naturalibus, cruditates in visceribus; sequitur nausea, vomitus; actiones ventriculi atque intestinorum læduntur; appetitus imminuitur, depravatur; præparatio humorum ex chylo & sanguine turbatur; oriuntur febres; nutritio ipsa impeditur; motibus vitalibus citatioribus corpus de-

destruitur; solida rigida fiunt, atque debita mobilitate destituuntur; excretionibus perdurantibus, inprimis majori facta perspiratione insensibili, humorum copia nimis aufertur, ac corpus extenuatur; cacochymiae, cachexiae, acrimoniae varia genera nascuntur; corpus ponderosius fit quoad sensum ægri, licet levius factum sit quoad stateram, prius ab imminutis viribus, posterius ab auctis excretionibus proficiscitur. Ex quibus recensitis malis imminetibus alia fere innumera symptomata sequi possunt. Animi quoque vires quantopere frangantur, quilibet facile intelligere potest. *Thebes. l. c.* Febribus semper corripuntur homines in locis ab hoste obsessis, qui vigilias perpetuas agere coguntur. De delirio a vigiliis, *Boerb. aph. 772.* Ab iisdem atram generari bilem affectionesque inde pendentes, *ibid. 1093. 1108.* De cephalalgia atque amaurosi ex nimis vigiliis orta, quæ tamen beneficio salivationis mercurialis feliciter sublata fuit, extat in *Eph. N. C. vol. 4. obs. 137.* Tandem etiam notatu dignum est, quod somnus eo fiat impeditior, quo diuturniores præcesserint vigiliæ; nam hæ benignos humores consumunt, acres vero calidas particulas in sanguine cumulant, quæ cerebri fibrillas continenter sollicitant. *Hoffm. l. c. p. 613.*

Ad quæstionem, quanto tempore hominem sanum somno indulgere conveniat; & an semel quotidie noctis tempore, an meridianus etiam somnus indulgeri possit? difficilis est responsio, quæ omnibus ex æquo satisfacere queat. Teneris infantibus longiori somno opus esse & crebro, omnes noverunt: pueris, quo magis

gis adoleſcunt, ſomni neceſſitatem minorem reddi, ut ſemper tamen longiori, quam viri, ſomno indigeant: experientia diſcimus. Sunt Medici, qui ſex horas ſomno indulgere ſatis putant. Aliqui ſeptem horis ſomnum deſcribunt: ſunt etiam qui octo requiri, ad reſciendum hominem ſtudiis literarum deditum, contendunt. Quo minus autem ſecuri in deſiniendo ſomni tempore eſſe poſſimus, facit admodum diverſa temperamentorum conditio. Sunt homines qui plurimum cibant & non minus alacriter laborant, & quod magis eſt, non corporis ſed animi viribus, in graviffimi momenti occupationibus, ſtrenue verſantur, qui tamen ultra fidem pauco ſomno ſufficienter recreantur. Sunt alii minus robuſti & vivi- di, qui deſaſſari ſe nimis cito ſentiunt, & ſomnum longiorem requirunt. Optime igitur faciunt, qui in ſe ipsis explorant, quantum natura ſua requirat. Quo quiſque tamen plus laborat, pluribuſque rebus animi ſui vires occupat & diſtrahit, eo juſtius ſomno multo ſe recreabit. Qui vero totis diebus parum occupantur ſeriis, & nec corporis vires ullo labore atterunt, quo magis ſomno ſe permittunt, eo ſegniores tardioresque evadunt; & corporis quidem ſarcinam ſatis cito contrahunt, qua ignobilis animus magis depri- mitur; vix autem laudabilem habitum corporis & inculpatam valetudinem diu tuebuntur. Talibus igitur conſultius eſt ſomno aliquid de- trahere, quam illi indulgere. *Schulz. Rer. n. nat. §. 20 ſq.* Neque omnibus malum, neque omnibus ſalutare eſt, ſi ſomnus ſtudio interci- pitur. Sanitati conſulunt ii, ſi plus vigilant quam dormiunt, qui nimio ſomno prægreſſo
uſi

nisi fuerunt, qui in aëre frigido atque humido,
 qualem autumnus atque hiems adfert, vivunt,
 quo solida laxari & succos frigidos reddi con-
 stat; qui pituita & sero abundant, cacochy-
 mia, cachexia atque hydrope laborant, in
 quibus tardior humorum motus lentorem &
 majorem ad somnum proclivitatem gignit.
 Non sine graviori noxa somnum arcent, eo-
 que parciore utuntur ii, quos deficiunt humo-
 res laudabiles, ac ficiore est temperies, qui in
 aëre sicco calido vitam degunt, fibra rigida la-
 borant, excretionem vehementiores perpeffi
 sunt, qui spiritibus carent. *Thebes. l. c.* Suffi-
 cientis somni signum præbent corpus agile,
 mens alacris, neque ulterior in somnum pro-
 pensio. *Hoffm. l. c. p. 604.* Et hujusmodi so-
 mnus Tertulliano audit recreator corporum,
 redintegrator virium, probator valetudinum,
 pacator operum, & Medicus laborum. Vid.
Fritsch Gesch. P. 1. p. 361. Longiores somni
 indicant succos frigidos; breviores, iique va-
 riis imaginibus inquieti & turbati, calidos &
 mordaces. *Galen. de sanit. tuend. l. 4. c. 4.* De-
 biles stomacho, natura sunt somnolenti; ma-
 ne vix evigilant, imo nunquam somno satia-
 rentur matutino, potissimum quando vesperi
 replentur victu copiosiore. Sunt pariter de-
 biles, languidique corpore, facie aliquantum
 pallidi: & quod primum est, maxime somno-
 lenti: & si non dormiant quantum stomachi
 debilitas postulat, pessime habent, morbisque
 quamplurimis fiunt obnoxii. Sinendi itaque
 sunt ut dormiant, præcipue si pueri sint, aut
 juvenes. *Bagliv. p. 476.* Ex his igitur, qui be-
 ne concoxerunt, mane tuto surget; qui parum,
 quiescere debet; &, si mane surgendi neces-
 sitas

fitas fuerit, redormire. Qui non concoxit, ex toto conquiescere, &c. *Cels. l. 1. c. 2. p. 22.* Qui postridie cibos eructant, & quibus præcordia, nimirum cibis non concoctis, attolluntur, iis longior somnus confert. *Hippocr. de salub. vict. rat. n. 12.* Somnus item conducit multus melancholicis; *Boerb. aph. 1097. 1103. podagricis; ibid. 1075.* & conciliandus est vulneratis; *ibid. §. 202.* Quod ad somni rationem attinet, quemadmodum a natura nobis est consuetum, interdium quidem vigilandum, noctu vero dormiendum. Quod si illud immutatum fuerit, deterius existimandum. *Hippocr. Prænot. n. 9. & Coac. Sect. 3. n. 365.* Quod denique somnum concernit meridianum: non audiendi sunt, qui eum omnino tanquam perniciosum damnant in omnibus naturis; tantum enim abest, ut aliquibus perniciosus sit, ut quandoque etiam maxime sit necessarius. Nam pituitosis, si plurimis sunt hi usi cibis, etiamsi tali somno non sint assueti, pauxillum dormire non nocet, præcipue si capite non sint imbecilli: calore enim tunc per somnum ad interiora revocato, coctio fit melior, ut Galenus docet. *Valverd. san. tuend. p. 99 sq.* Somnum meridianum viris, qui per multas occupationes toto die versare suum animum debent, minime eripuum imus, præcipue si imbecilli sunt stomacho, & huic quietis generi assueverunt. *Schulz. l. c. §. 21.* Somnus meridianus unica hora continuatus Literatis, imprimis debilibus, non exiguum usum præstat; quoniam sub eo, abstrahendo a sensatione, ac reliquis animi curis, functiones naturales, concoctionis, chylicationis, sanguificationis &c. melius succedunt: suadendus interim est non statim

tim finito prandio, ne confestim massa cibaria concoquenda in primis concoctionis initiis, necessario quodam motu destituatur. *Alberti de præserv. Liter. morb.* §. 16. In extrema senectute eadem est ratio cibi, & somni; quia frequens esse debet, & refectio, & dormitio, sed brevis & pusilla: quin etiam ad ultimam metam senectutis, mera quies, & perpetuus quasi decubitus prodest, præsertim temporibus hiemalibus. *Baco Hist. V. & M. p. 109.* De meridiano somno generatim considerato aliqua adhuc annotanda occurrunt; siquidem omnes ad unum fere Medici ipsum adeo suspectum habuere, ac noxium pronunciarunt, ut vix aliud quidquam eo nocentius existimasse videantur. Equidem Hippocratem docuisse, meridianum somnum totum corpus atque adeo animam ipsam perturbare & gravissimis subicere periculis, scribit Ronsseus: textum tamen ejusmodi apud illum invenire hætenus non potui. Interim scire convenit, quod, qui meridiari prohibent, naturæ nequaquam (ut Medici officium est) inserviant, aut obsequantur, verum eidem vim inferant. Siquidem si omnia animalia natura duce a refectioe, maximo cum emolumento, & quiescere & dormire videamus, credendum omnino est hominibus non minus utilem, quam brutis animantibus, somnum a sumpto prandio futurum. Nam qua arte, quibus technis, qua tandem ratione demonstrare poterunt, meridiari malum esse, quando quotidiana experientia compertum habeamus, brutis animantibus, ad corporis incrementum, animaliumque facultatum robur meridianum somnum plurimum conducere? Quod si brutis prodesse concedamus, non poterimus non fateri

teri eundem quoque hominibus fore utilem : siquidem, si cum animalibus reliquis, naturales, ac animales facultates habemus communes, necesse est in utrisque easdem similibus & conservari, & augeri, & lædi. Quod si ita est, concedendum erit, nihil esse quod magis ad hanc rem faciat, quam a moderata cibatione tempestivum somnum: hic etenim calorem innatum refocillabit, concoctionem adjuvabit, & corpus distributioni humorum præparabit, & facultates animales cum naturalibus firmiores, ac vegetiores reddet, tantum abest ut aliquam secum adferat noxam; est enim capiendi somni tempus opportunissimum, vel ipso Paulo auctore *l. i. c. 97*, a cibo; & si opportunissimum omnino est, non potest non commoditates plurimas secum adferre, quas sigillatim recensuit Paulus, ciborum concoctionem, dolorum lenimen, lassitudinis solamen, animi ægritudinum oblivionem, tabidi & exhausti corporis refectionem, animi confortationem, ac mentis clarificationem. Hinc factum est, ut omnibus sit in ore versiculus ille, *Mensibus est quibus R, noli dormire magister*. Hinc quoque Celsus *l. c.* longis diebus meridiari concedit, sed *potius ante cibum, sin minus, post eum*. Quid? quod & Hippocrates *de dieta l. i. n. 36.* „ Confert, ait, æstare interdui „ somno uti breviorē quam multo, uti ne corpus ab anni tempore resiccetur ”; ac *l. 3. n. 8.* æstate utendum esse vult potibus mollibus, albis, aquosis, prandio modico, & somnis a prandio brevibus. Siquidem cum æstate, propter circumstantem extrinsecus caliditatem, innatus noster calor dissolvatur, atque dissipetur; utile esse censuerunt, eidem fomitem

quemdam subministrare, ac concoctionem per somnum promovere. Nam apoplexiæ, oscitationes, pandiculationes, vertigines, stomachi rugitus, diurni capitis dolores, quæ meridianum somnum magna ex parte subsequi dicuntur, non tam accepta ferenda sunt somno, quam copię ingesti cibi, aut ipsi alioqui crapulæ: videmus enim eos, qui ad satietatem usque cibos ingerunt, etiamsi non adsueverint meridiari, omnibus his ocysime adfici: ac rursus eos, qui sobrio ac parco contenti prandio, concoctionem meridiatione promovere, pancreatice vivere, cibos concoquere, vigere sensibus, & a quam minimis impeti malis. Si igitur sanitati tuæ consultum voles, prandio nonnihil demas, ac deinde post jucundam cum convivis confabulationem, somno te des: nam & Hippocrates ipse *de Diæta l. 2. n. 37.* *Somni, inquit, post cibum calefacientes humectant, alimentum in corpus diffundendo.* Abstinendum tamen est a promeridiano somno hyberno potissimum tempore, atque sub finem autumnii. Quum enim ventres hyeme & vere natura calidissimi, ac somni longissimi sint (*aph. 15.*), ad ciborum concoctionem satisfaciet somnus nocturnus; nam & noctium longitudo, & temporis constitutio ad promovendum somnum plurimum faciunt. Vid. *Ronssæi Epist. n. 19.*

APHOR. 4.

Ὁ πλῆσμονή, ἔ λιμὸς, ἔδ' ἄλλο ἔδεν ἀγαθόν,
ὅ ἢ ἀν μᾶλλον τῆς φύσις ᾖ.

Ne-

Neque satietas, neque fames, neque aliud quippiam bonum, quod supra naturæ modum fuerit.

Celsus l. i. c. 2. p. 23. de imbecillis agens,
*Nunquam, inquit, utilis est nimia satietas,
 sæpe inutilis nimia abstinentia.*

*Ut peccat, stomachum qui mole gravavit iniqua,
 Sic plerumque nimis continuisse nocet.*

Hessus p. 28.

Omne nimium naturæ inimicum esse, docere vult Hippocrates. Id exemplo somni & vigiliæ in præcedente aphorismo, nunc vero famis & satietatis declarat. Quod si re vera, quemadmodum existimant, quæ quidem sunt valentiora læderent, quæ vero imbecilliora, tum ægros, tum sanos juvarent & nutrent, res facili negotio conficeretur. Longe enim tutius ageretur, si res ad imbecillimum deducatur. At nunc non levius peccatur, neque minus læditur, si quis pauciora & infra modum assumat. Fames enim plurimum potest in hominum natura, tum ad sanitatem & imbecillitatem, tum ad mortem inferendam. Multa vero alia mala & varia quidem ex plenitudine oriuntur, neque vero minus gravia ex inanitione. *Hippocr. de vet Med. n. 15.* Cum multis cibis multum etiam spiritum ingeri necesse est. Nam cum omnibus his, quæ eduntur aut bibuntur, spiritus aut copiosior, aut paucior subit. Atque id inde manifestum est, quod eructationes plerisque post assumptos cibos & potus accidunt, nimirum cum inclusus aër recurat, ubi bullas in quibus latet perfregerit. Quando igitur corpus cibis expletum

fuerit, tum spiritus quoque magna copia accedit, diutius immorantibus cibis, qui quidem, cum præ multitudine exire nequeant, diutius immorantur. *lib. de flat. n. 9. 10.* Cordi autem & corpori ubi ex cibis ac potibus plus æquo sufficiens sanguis accesserit, reliquoque humori admixtus fuerit, nisi per ventrem aut vesicam reliquo humori permixtus exierit, corpori dolorem exhibet. *lib. 4. de morb. n. 10.* In quibus cibi labores superant, paulatim collecta repletio existit. Nares a coena citra causam manifestam implentur, & plenæ esse videntur, nihil tamen emungunt. Cum vero mane deambulare & exerceri coeperint, tum mucum & spiritum rejiciunt, procedenteque tempore palpebras etiam graves habent, frontem pruritus occupat, cibis abstinent, potumque minus appetunt, habitus color deperditur, & aut destillationes, aut febres cum horrore excitantur, quocunque tempore repletionem commoveri contigerit. *lib. 3. de diætâ n. 13.* At quibusdam, ubi labores a cibis superantur, ista contingunt. Cum plenitudo quidem incipit, somni longi & suaves ipsis obveniunt, & interdiu etiam dormiunt. — Cum vero corpus plenitudinem amplius capere non potest, ambitus vi secretionem intro jam remittit, quæ alimento a cibis proveniente obviam facta, animum perturbat. Tunc non amplius suaves sunt somni, sed hominem perturbari necesse est, sibi que pugnas committere videtur. *ibid. n. 15.* Plura alia signa & effectus repletionis recensentur ibi usque ad finem libri; quæ cuncta huc redeunt. Ventriculus nimis repletus, extensus, non potest se contrahere, adeoque non digerere ingesta, & quo plus impletur,

eo minus evacuatur, sed constringitur, unde cruditas, corruptio, ructus, nausea, cardialgia, vomitus ac lienteria; a compressis vero arteriis coeliacis, aorta, mesentericis, circuitus humorum factus perversus sanguine inferiores corporis partes orbat, vasa autem ad superiores partes nimium replet, unde isthinc pendentes solent oriri morbi, dyspnoea, vertigo, apoplexia, & cætera a sanguinis copia nimia pendentia mala. At vero a deficiente nimium cibi quantitate, vires corporis evadunt debilitatæ pro rata, ut vis vitæ est valida, dissipatio humorum magna, ac ut defectus alimenti diutius protrahitur. Etenim ubi sanguis novo chylo de alimentis parato amplius non reficitur, carens blando, demulcente, humore, actionibus vitæ interea perennantibus, solidæ partes corporis deteruntur, destruuntur, consumuntur, humores evadunt acriores, rodentes, putrefacti; unde anima foetens, ructus, nausea, animi deliquia; ingens & atrox appetitus, & mox idem integre prostratus; postea immanis sitis, siccitas, debilitas, cum torminibus & borborygmis; vomitus biliosus, cum insigni macie, & pervigiliis; tandemque epilepsiæ, febres furiosæ, mors. Docent hæc canes ad catenas magnam perpeffi famem.

*Est modus in rebus: sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.*

Horat. I Sat. I. v. 106.

Modum autem, neque pondus, neque ullum alium numerum, ad quem ista referas, ut exacte cognoscas, non ullum alium invenias, quam corporis sensum. *Hippocr. de vet. Med.*

n. 16. Copia cibi optima cuique, quam sequi-

tur sensus refectiōnis, non torporis. *Boerb. 7. M. §. 1039.* Labores, cibi, potus, somnus, res venereæ, omnia mediocria. *Hippocr. 6 Epidem. sect. 6. n. 6.* Quæ est illa laudata in victu mediocritas? Valetudinem excolunt citra satietatem cibis vesci, & impigrum esse ad laborem. *ibid. sect. 4. n. 41.* Si quis pauca edat, & pauca bibat, nullum ei morbum adfert. *l. 4. de morb. n. 10.* Hæc est autem ciborum offerendorum occasio, ut ea copia exhibeantur, quam corpus superare valeat. *de loc. in hom. n. 54.* Celsus *l. 1. c. 1. p. 21.* præcipit *modo plus justo, modo non amplius assumere: & semper quamplurimum cibum, dum modo hunc concoquat.* Nam cavere vult, ne quis consuetudini cuiquam se nimis religiose adstringat. Loquitur autem de perfecte sanis; qui, dum accipiunt quantum possunt coquere, non ad satietatem, sed ad mediocritatem accipiunt. Respondeat copia cibi labori: ut, quantum perdideris, reparetur. *Cibi enim & labores adversas inter se facultates, mutuo tamen ad sanitatem conferentes, obtinent. Labores namque ea, quæ adsunt, consumere solent, cibi vero & potiones, quæ vacuata sunt, explent. Hippocr. l. 1. de diætâ n. 2.*

*Non est mandendum sano, nisi sciverit ante
Ingestos ventrem devacuasse cibos.*

*Nam damnum credat, quo vix præsentius angit,
Quando indigestis additur esca cibis.*

*Neque cibum tardet, dum vult curasse salutem,
Nam vacuus venter phlegmata crassa trahit.*

Pictor. san. tuend.

In dictis hactenus manifestum est, supponi aphorismum loqui de alimenti copia nimia vel nimis parca a sanis ingesta; quod plerisque pla-

placet, favente opinioni loco parallelo Celsi adducto. Aliter sentit *Gorterus*, existimans sermonem esse de fame in morbis deleta, eademque nimia; per satietatem intelligens illum ægri statum, in quo si corpus præcedentia ingesta alimenta omnia subegit, ita ut, si fuisset sanus, nunc debuisset esurire, attamen, quamvis nihil alimentosi sit in corpore, talem sensum percipit ac is qui satur est, h. e. cibum non appetit, aut, si parum ingerit, statim satur est: id quod pendeat a muco nimio ventriculi latera obducente, vel bilis inertia, cum alimenti defectu in ventriculo & chyli in sanguine, quare homo non solum satur videatur, & minima ingesta alimenti quantitate oppletus, verum etiam multo difficilius ingestum cibum in bonum chylum convertat. Sic vigente morbo acuto semper minor est fames, quam in sanis, si æger vero nihil appetit, sed semper satur sibi videtur, multo pejus est, quam si alimenta petit: sic quoque in morbis chronicis satietas illa mala est censenda, quia declarat famem deletam esse, vel quod ventriculus pituita scateat, vel bilis sit iners, unde tunc ingesta alimenta imperfecte cocta causam morborum chronicorum fovant. Contra vero fames in acutis tanta, qualis sentitur in sanitate, modum excedere dicitur, quia corpus debilius non valet mediocrem alimentorum quantitatem concoquere, sed permittit, portionem manere crudam, vel abire in spontaneam corruptelam: in chronicis autem morbis melius quidem est, si fames modum excedat, quam si sit deleta; interim tamen non est bonum nimia fame laborare, quoniam talis non fit ex sanitatis causa, & corpus ex ægritudine

L 4

debile,

debile, multitudine alimentorum onustum, in graviorem solet incidere morbum. Paulo itaque minus, quam in sanis requiritur, est ingerendum, licet fames plura exigat, & interim nimix famis causa est curanda. *Gorter.* De ultima aphorismi particula, *neque aliud quicquam*, consule dicta ad 2 *aph.* 51.

APHOR. 5.

Kόπι αὐτόματι φράζει νόσος.

Lassitudines sponte obortæ, morbos prænuntiant.

Protinus timeri debet, si graviora membra sunt; si genua quasi fatigata sunt, totumve corpus lassitudinem sentit. Cels l. 2. c. 2. p. 48.

Non aliud morbi mortisque instare periculum

Certius affirmant Medici, quam cum integra visu,

Luxuriansque valetudo, sine vulnere causæ

Ullius, nulloque vigorem fracta labore

Sponte fatigata atque labans sibi displicet ipsi.

Coulej. p. 316.

κόπος seu lassitudo est totius corporis omniumque artuum quassatorum molestia, per quam neque ipsi quiescere, neque moveri possunt vel minimum, sine lassitudinisensione. Sed ut illius τοῦ κόπος duæ sunt causæ, labor & otium: ira & febrium, quæ inde κοπιώδεις dicuntur, duo genera quoque existunt. Sunt enim quædam a labore ardentes, ab acribus & biliosis ichoribus intro in venas attractis: sunt etiam
sic

fic nominatæ, quas parit suppressio excrementorum, quæ in peculiari cujusque natura redundare consueverunt; ac fere in vetustatem incidunt febres hujusmodi κοπιώσεις. *Duret. in Coac. p. 19.* Lassitudo spontanea distinguitur ab alia, quæ oritur a causa manifesta, qualis fuerit labor, quæ nempe traxerit originem a nimio motu membrorum & quietem indicat magis quam morbum, de qua agitur lassitudinis specie 2 *aph.* 48. Sponte veniens lassitudo indicat impeditum humorum per partes fluxum; a quibus cumulatæ gravatæ pressæque partium fibræ, in oscillando segnescunt, musculorumque tardant motum. Causa proxima spastica diathesis in illis; antecedens repletio ut plurimum. Manifestant vero se spontaneæ lassitudines in cute & viscerum involucris, quæ tota membranea sunt, & interceptam denotant transpirationem: nam in cutem innumera desinunt transpirationis secretoria, quæ obstructa ubi sunt doloris sensum quendam excitant, qui est illa lassitudo. Orientur ergo morbi primum ab impedita transpiratione pendentes. *Hecquet.* Hippocrates ad fluxiones a suscepto frigore referre videtur, quando *lib. de loc. in hom. n. 18.* ita loquitur: *Eos, qui a frigore bile vexantur, lassitudo eam ob causam detinet; quod carnes bene habitæ minime quiescunt, sed concutiuntur, concussæque molestia & lassitudine tentantur, non secus ac ex via concussæ.*

Veteres spontaneam lassitudinem non sine ratione diviserunt in *squalentem, laboriosam, ulcerosam, tensivam, phlegmonosam*, ex adjunctis symptomatibus causas lassitudinis indicantibus. 1. Qui in membris citra labores prægressos observat lassitudinem cum cutis colore squalido, hæc signa satis denotant,

ex cacochoymia vel cachexia hanc generari lassitudinem : atque ita formatur curatoria indicatio , nos debere anticachecticis hanc discutere lassitudinem , corpus esse movendum atque fricandum. Talis lassitudo mane surgenti solet sentiri major , atque moderato labore levatur , quia id crudum aucto motu solvitur & expellitur , sed somno & quiete magis accumulatur.

2. Lassitudine autem pressus si ne quidem per momentum in eodem situ manere potest , sed continuo præ anxietate membra hinc inde jactat , uti fit in febre laboriosa , talis lassitudo periculosissima est , nam lassitudine constat virium defectus , & ex inquietudine , organa vitalia affici , hominemque anxietate urgeri.

3. Molesta vero sensatio in membris , quemadmodum in membris ulceribus obsessis , cum lassitudine tunc observatur , quando ex materia purulenta , per corpus dispersa , generatur lassitudo ; sæpe etiam in scorbuto & cacochoymia in acrimoniam conversa. Talis ergo lassitudo si sit ex pure , quietem exigit ac medicamenta , quæ puris corruptelam inhibent : in chronicis autem antiscorbutica & diaphoretica præcipua sunt.

4. Ex humoris abundantia æque , quam ex diminutis viribus nascitur lassitudo , sed quia copia major non solum inducit lassitudinem , verum etiam impletionem , inde plethorici lassitudine tensiva laborant , quæ facta naturali vel artificiali evacuatione evanescit : ita unica instituta venæ sectione vel superveniente alvi fluxu tollitur sæpe vernali tempore lassitudo.

5. In febribus acutis , ardentibus , inflammatoriis frequentissime observatur phlegmonosa lassitudo , quia aucta circulatione & compacto lentore diminuti sunt spiritus ,
sed

sed irritamento concitatus motus vitalis non desinit urentem calorem in corpore producere: admodum periculosa est hæc lassitudo, antiphlogisticis curanda. Omnes species spontaneæ lassitudinis ex morbosa oriri causa, jam satis constat; ergo non est ambigendum quid denotet *morbos prænunciant*, nempe lassitudines illæ semper oriuntur ex latente morbosa causa. Hoc declarant multi si sine labore corpus sentiunt lassum; ajunt, morbum expecto, nam plus solito sum defatigatus. Hoc non est sine ratione, nam lassitudo semper indicat minorem agendi potentiam, qua ingesta alimenta nova non satis subiguntur, & quæ sunt evacuanda, retinentur, ipsique boni humores ex laudabili statu recedunt, ita ex his corruptelis inductis per motum infirmiore variis nascuntur morbi. Ut igitur præveniantur morbi, spontanea lassitudo est curanda. *Gorter.* De lassitudinis specie illa, quæ fit per morbos, vid. 4 aph. 31.

APHOR. 6.

Οἱ πόνοι πονέοντες π τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων ἔκ αἰσθάνονται, τρεῖς δὲ ἢ γνώμη νοσέει.

Quibus pars aliqua corporis dolet, neque fere dolorem sentiunt, iis mens ægrotat.

Apud Celsum l. 2. c. 7. p. 62. hic aphorismus ita expressus est: *Quibus causa doloris, neque sensus ejus est, his mens laborat.*

Hoc

Hoc est, qui magnam partem morbi, quo laborant, non sentiunt, iis mens laborat; & convertendo: qui delirant, vel phrenitide laborant, morbum suum non sentiunt. Confluxio una, conspiratio una, consentientia omnia. *Hippocr. de alim. n. 4.* Unaquæque vero corporis pars altera alteri, cum hinc vel illinc perruperit, statim morbum facit, venter capiti, & caput carnibus ac ventri, & reliquæ omnes eadem ratione, quem ad modum venter capiti, & caput carnibus ac ventri. *de loc. in hom. n. 2.* Hinc si quis aliqua corporis parte laborans morbum non sentit, ei mens laborat. Intelligentiæ autem cerebrum inter-nuncius est. *de morbo sacro n. 17.* Sensorium commune est in cerebro: si ergo hoc non afficitur, vel minus debito afficitur ab eo quod in corpore molestum est, absentia hæc sensus arguit mente laborare hominem, quia cerebrum laborat non recipiens ab nervis, sensus instrumentis, impressionem. Confirmat id quotidiana experientia exemplo delirantium. Laborat autem mens, tum quæ morbum gravissimum levem vel plane non æstimat, ac minorem; tum quæ dolorem vel aliud malum externum obvium non sentit, quæ objecta non æstimat tristia, dolorifica, læta, supina, oscitans, confusa, præoccupata, turbata. Periculosissime ægri degunt, qui in periculo versantes nec ægrotare se credunt. *Wedel.*

APHOR. 7.

Τὰ ἐν πολλῷ χρόνῳ λεπτηνόμενα σώματα ,
νωθρῶς ἐπανατρέφειν δεῖ· τὰ δὲ ἐν ὀλίγῳ ,
ἐλίγως.

Attenuata longo temporis intervallo
corpora, lente reficere oportet;
at quæ brevi, celeriter.

Vult auctor, quod non queat celeriter
refici, quod longo tempore extenuatum
est, sed quod requiratur, ut lente, exiguo
nempe cibo, sensim aucto, appositio fiat. Qui
vero brevi erit extenuatus, poterit copiosiori
cibo frui, & inde celeriter refici. *Valles.* Qui
igitur a longis ægritudinibus extenuati fuerint,
lente reficiendi erunt, ne scilicet ciborum ni-
mia mole obruatur debilitata solidorum virtus
oscillatoria seu energia: conniventia enim tunc
vascula capillaria indigent mora & tempore ut
sensim perditum tonum recuperent. Si vero
intra breve temporis intervallum extenuatum
fuerit corpus, quia tunc vasa tantum majora
a sola sanguinis inanitate confident, nondum
flaccescentibus illorum capillaribus vasis, cele-
riter refici possunt. *Hecquet.* Verbo: Quo
diutius corpori applicatæ debilitantes causæ,
eo major orta debilitas, plurave vasa effectum
debilitatis recepere, seu, eo longius a majo-
ribus vasis ad ortas inde minorum vasculorum
series propagata est debilitas. Ergo longius
temporis spatium requiritur ad roboranda seu
refi-

reficienda ea rursus. Contra, ubi brevi extenuatio facta est. Hinc diu famem perpeffi cautissime cibandi sunt. Præfens debilitas tarditatem jubet; nec enim alibi perniciosior mutatio fubita. *Boerb. aph. 46.* Præcipit aphorismus extenuata corpora post morbos chronicos lente reficienda effe; post acutos autem brevi. Intelligitur macies, quæ vel ex morbo acuto vel chronico fuit nata, remanens post morbi curationem, ut nulla alia fit in eo corpore labes morbosa, nifi quod humores & imprimis pinguedo confumta fint, quæ sunt refituenda nutrimentis ingeftis. *Gorter.* De fanis Hippocrates ita monet: Qui celeri appofitione indigent, iis humidum medicamentum ad refumendas vires optimum. Qui vero adhuc celeriore, per odoratum. At qui tardiore appofitione opus habent, iis folidus cibus exhibendus. *lib. de alim. n. 11. conf. 2 aph. 11.*

APHOR. 8.

Ην ἐν νέῳ τροφὴν λαμβάνων τις μὴ ἰσχὺν, σημαίνει, ὅτι πλείονι τροφῇ τὸ σῶμα χρεέται. ἢν δὲ τροφὴν μὴ λαμβάνοντι, τὰ τοῦ γίνηται, καὶ εἰδέναι ὅτι κενώσι δεῖται.

Si quis ex morbo cibum capiens, vires non recipiat, copiofiore alimento corpus uti fignificat. Quod fi cibum minime capienti iftud contingat, evacuatione indigere fciendum eft.

Quia

Quia corpus imbecillum a morbo nimium cibum subigere nequit, & vasa repleta fuccis novis loca recusant, nutritio seu assimilatio non procedere, adeoque nec viribus augmentum accedere potest. Et hoc est primum membrum aphorismi; ad quod pertinent quæ habet Hippocrates *Coac. sect. 1. n. 179. Qui ex longa valetudine sese recolligentes cibum bene sumunt ac nihil proficiunt, ii maligne relabuntur.* Ast qui a morbo non utitur uberiori alimento, sed pauco, & tamen vires non reficiuntur, vel qui cibum non capit, eum repudians, & proinde debilis persistit, significatur viscera adhuc esse obstrueta, & evacuatione indigere; quod vult posterius aphorismi membrum. Pro *cibum capiente* intellige famem, pro *cibum non capiente* inappetentiam: nemo enim ex morbo reconvalescens sine cibo sumto roborari potest. *Gorter.*

APHOR. 9.

Τὰ σώματα χρεὶν, ἐκ τῶν ἵς βέλῃται καθάρειν, εὖροα ποιεῖν.

Cum quis corpora purgare volet, ea ad fluxum bene comparata faciat oportet.

Ad excretionem præparandum est prius corpus, quam validiora purgantia fuman-
tur. Nam ubi viæ seu emissaria, in intestino-
rum cavitatem desinentia, non laxata, sed
spasmo-

spasmodice contracta, humores non attenuati & fluxiles i. e. meabiles, sed spissi & meatibus viscerum impacti, a dato pharmaco, vice oprati successus, non nisi turbæ in corpore excitantur. Recte ergo præparantia, vulgo digestiva vocata, purgantibus præmittuntur, incidentia videlicet, resolventia, in primis salina, cum diluentibus. Humectantia laudat Hippocrates 7 *apb.* 70. quia cum interne data, tum externe abdomini applicata, fomentorum, cataplasmatum forma, non modo ad fæces induratas faciunt emolliendas, sed etiam spasmis tollendis, relaxandis constrictis, conveniunt, ut facile transmittantur impacta. *Meatus recludendi sunt*, ait Hippocrates l. 6. *Epid. sect.* 2. n. 60. Ubi quis alvum solvere volet, diutius immorari cibus confert, & acribus ac falsis, & pinguibus, dulcibusque, tum cibariis, tum potionibus utendum. *de diæta l.* 2. n. 36. Bibat aquam mulsam tepidam, modica polenta inspersa, quo sane corpus emollitum sit ad medicamentorum potionem. *de intern. affect.* n. 23. Ante medicamenti purgantis potionem si quis febre vexetur, mane aquam mulsam aquosam exhibeto. l. 2. *de morb.* n. 36. Prius corpus fomentis adhibitis præhumectare oportet, medicamentis ut magis obaudiat. *de intern. affect.* n. 29. Ad spasmodicam affectionem abigendam, præcipue tamen ubi inflammationis est suspicio, sanguinis missio egregium est auxilium præparans; eamque laudabili instituto multi præmittunt purgationi, & si nihilo minus tumultus a cathartice metuuntur, illis opiata admiscere oportet, nam placandis talia fibrarum crispaturis idonea sunt. Non modo autem ad purgantium per alvum facilitandas operationes,

tiones; sed etiam, ubi vomendum est, præhumectanda esse corpora præcipit Hippocrates. Qui veratro sumto non facile per superiora purgantur, iis ante potionem corpora copiosiore cibo & quiete præhumectato. 4 aph. 13. Postquam se consuetis exercitationibus citra defatigationem exercuerit, calidaque laverit, cibos omnis generis offerat, & vomitionem cieat. l. 3. de diætâ n. 14. Dum vero purganda corpora fluentia, seu meabilia, efficiuntur, illa quæ cruda sunt redduntur cocta; adeoque præsens aphorismus considerari potest veluti explicatio illius 1 aph. 22. *Rega meth. med.* §. 812. *Lister.* Quod funesta esse possit neglecta corporis præparatio ad excretionem, docet casus rustici illius hominis valde robusti & alias sani, qui valde famelicus se pyris sylvestribus furni & fumi calore induratis nimium, & forte sine haustu repleverat, unde in tantam alvi stipticitatem incidit, ut a porrectis fortioribus purgantibus non alvum habuerit reſeratam, sed cum intestini recti prolapsu pertinaci, succedente sphacelo, ex hac vita migrarit. vid. *Eph. N. C. D.* 2. a. 8. *obs.* 72. Præparationis regula magis generalis acutis morbis est, quam chronicis: nam hi non omnes præparationem ante purgationem exigunt; quippe si contenta intestinorum satis fluentia sint, non est opus solventia præmittere; si vero in intestinis hærent crassa & tenacia, quæ difficulter educi possunt, necesse est tenacia hæc primo solvere, & dein educere. *Gorter.* Ipsa sana ratio suggerit, frustra materiæ commotionem & expulsionem tentari, nisi ipsa ad motum ac emotionem disposita sit reddita. Primo itaque omnis scopus, omnis intentio

medentium in sanandis perlongis morbis eo utique tendere debet, ut humores crassi fluxiles & mobiles efficiantur, durities molliatur, viæ adstrictæ relaxentur, & postea validiori facto sanguinis impulsu & strictura solidorum intensa, impacti humores excutiantur atque obstructions referentur. Ex quo jam elucescit, quam incomparabilis sint usus ad hunc finem consequendum thermæ, acidulæ & aliæ aquæ salubres, infusa, decocta, fatus, balnea & omnia, quæ emolliente & diluente virtute prædita sunt. Patet quoque exinde, quod ante præparationem & mobilitatem materiæ, nunquam validiora purgantia, emetica, diuretica, sudorifera, mercurialia ad salivæ fluxum eliciendum, locum inveniant. Communis fere, sed pessimus hinc error est, quando deficiente mensium vel hæmorrhoidum, aut subsistente lochiorum fluxu, pellentia fortiora, sic dicta emmenagoga, uti sunt myrrhata, succinata, crocata & alia adhuc calidiora, in usum præmature vocantur; siquidem hæc sine præmissa venæ sectione, sine primarum viarum expurgatione, sine prævia vasculorum uteri apertione & dilatatione, sine antea adhibitis medicamentis fluiditatem sanguini conciliantibus, potius noxam afferunt & malum augment, tantum abest, ut juvaminis sint exoptato. Observationes enim docent, ab eorum intempestivo usu febres, capitis dolores, vertigines, anxietates, hæmorrhagias per incongrua loca, deliria, melancholiam, & mille alia symptomata, fuisse exorta. Præstat itaque potius prius plethoram demere, alvum laxantibus lubricare, sanguini fluiditatem decoctis & infusis appropriatis conciliare, vasorumque ob-

struc-

structiones balneis, vel aliis convenientibus remediis, amovere, & tunc pellentia cum cura subungere, & sic demum exoptatus consequetur effectus. Hæc lex medendi & regula in sanandis morbis chronicis, præsertim scorbuto, lue Venerea, hydrope, quartana, melancholia hypochondriaca, calculo, asthma, amplissimi non solum est usus, sed etiam in acutis egregia & curate observanda. Nam in his pariter extra crisin & ante materiæ maturationem, velut Veteres loqui amant, coctionem, in vigore paroxysmi, nunquam evacuantia cum fructu exhibentur. *Hoffm. Med. rat. T. 3. p. 422.*

APHOR. IO.

Τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων, ἐκίσσον ἀνὰ τρεῖς ἡμέρας, μᾶλλον βλάπτει.

Impura corpora quo plus nutrias, eo magis lædas.

Per impura corpora hic intelligenda non solum cacochymica, seu quæ primas vias fordibus scatentes habent: verum etiam quæcunque ab æquabili solidarum partium oscillatione desciverunt, unde solidarum spasticæ contractiones & infarctus succorum intra vasa, omnis impuritatis fons & scaturigo. Ergo impuritas accipienda est pro omni humorum vitio. Talia sunt corpora sub morbis, & convalescentia a morbo, solidarum spasticæ diathesis reliquias adhuc continentia. Qualia quo

magis nutriveris eo magis lædes , quia , deficiente virtute concoquente , assimilante , ab accumulatis succis augmentum cruditatum. Hinc , si febricitanti quis cibum exhibuerit , sano quidem robur , ægrotanti morbus. 7 aph. 65. Inprimis autem animadvertere oportet , quibus in morbis sorbitiones minime conveniunt , sed continuo ubi assumptæ sunt , febres ac dolores exacerbari , ex quo efficitur , ut , quod assumptum est , morbum quidem foveat & augeat , corpus vero imminuat , & imbecillius reddat. At vero , qui ita affecti cibum siccum , aut mazam , aut panem quantumvis modicum assumunt , ii decuplo magis atque manifestius læduntur , quam si sorbitione utantur , neque aliam ob causam , quam quod cibus viribus sit valentior quam affectus requirat , tum quod cui sorbere , ei edere minime conveniat. Quo namque plura comederit , eo pejus afficietur , si vero pauca , etiam dolebit. *de vet. Med. n. 13.* Ad sanos pertinent , quæ scribit Hippocrates *ibid. n. 19.* Si pransi fuerint , quibus prandere non conducit , ii continuo graves totoque corpore & mente segnes evadunt ; cum oscitatione , somnolentia , multa que siti : Quod si insuper etiam coenaverint , & flatus & tormina excitantur , & venter erumpit.

APHOR. II.

Πᾶν πληρῆσθαι ποτῶ , ἢ σίτῃ.

Potu , quam cibo repleti proclivius est.

Re-

Repletio hic dicitur pro refectiōe, ut sensus sit: cibum fluidum seu potui aptum facilius nutrire, quam solidum. Non dicitur *melius*, sed *facilius* h. e. *citius*. *Valles.* Quæ causa, quod liquida facilius nutriant? Humiditas alimenti vehiculum est, juxta *Hippocr. lib. de alim. n. 12.* Sola certe liquida sunt, quæ per vasa ferri debent, ut nutriant. Consentaneum igitur est, quod soluta jam materies, quæ ingeritur, citius perveniat in vasa, quam altera quæ solida advenit, integra & indissoluta. *Hecquet.* Qui Medicinam perscrutando invenēre, primum quidem (ut sentio) de suis cibis copiam detraxerunt, deinde pro multis paucos sumserunt. Quod cum ægrotantibus quibusdam satis esset, palamque prodesse non tamen omnibus constaret, verum quod erant quidam ita affecti, ut ne paucos quidem cibos conficere possent, quibus sane imbecilliore quodam cibo opus esset, sorbitiones invenerunt, valentes cibos paucos multa aqua diluentes, eorumque vim temperatione & coctione detrahentes. Quod si qui neque sorbitiones superare possent, iis etiam detractis, potiones substituerunt, observantes ut & usu & copia moderatæ essent, neque justo copiosiores, neque meraciores, neque pauciores exhiberentur. *Hippocr. de vet. Med. n. 10 sq.* Odorifera immediatum & citissimum habent cum spiritibus contactum, tardissimum solida & vesca, medium fluida & potulenta. *Wedel.* Commentarius in nostrum aphorismum est *J. H. Schulzii Diss. de refectiōe celeri per alimenta humida. Altorf. 1728. 4°.*

APHOR. 12.

Τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νόσοις μετὰ κρίσιν, ὑποστροφὰς ποιεῖν εἴωθεν.

Quæ per morbos post judicationem intus relinquuntur, morborum reversiones (seu *recidivas*) facere consueverunt.

Reperitur hæc sententia in *lib. 2. Epidem. sect. 3. n. 72. lib. 4. n. 18. lib. 6. sect. 2. n. 32.* Sermo est de recidivis, quæ crisin imperfectam excipere consuevere, & connecti potest cum *1 aph. 20.* qui est de crisi perfecta sive integra. Morbo nimirum non perfecte soluto, materia morbosa non integre eliminata, ataxia toni partium non omnimode in ordinem redacta, morbum redire, seu recidivam fieri, naturale est consuetarium. Hæc tantum declarat aphorismus. Dicitur *recidiva*, voce adjective communiter usurpata, a *recido*, ita ut idem significet ac *rursus cadens*, vel *denuo accidens*, & ubi substantive usurpata occurrit, commode subintelligitur vel febris si de febribus fuerit sermo, vel ægritudo si de alio quocunque morbo est quæstio. Græce vocatur ὑποστροφή ab ὑποστρέφω *converto* & *revertor*, nec non ὑποτροπή, & ὑποστραπισμός ab ὑποτροπιάζω *revertor*. Denotatur autem Recidivæ nomine, reversio vel reciprocatio morbi, qui jam ablatum erat, vel saltem remotus videbatur, cum æger a statu meliore ac reconvalescentiæ in deteriorationem

rem iterum labitur: v. g. quando paroxysmus febris intermittens solvitur sudore copioso, deinde tamen rursus post apyræxiam redit. Febres si alio die quam judicatorio desierint, recidivam metuere oportet. *Hippocr. Coac. sect. 1. n. 115.* Febres, quæ neque diebus criticis, neque post apparentes solutionis notas dimittunt, repetere solent. *ibid. n. 210.* Quæ in ipsis morbis excernuntur, sputum præmaturum, alvus, vita intemperans, & talia hujus modi, si relinquuntur, recidivas adferre solent. *lib. 4. Epidem. n. 18.* Anni etiam tempora morborum reversiones plerumque adferre solent. *lib. de humor. n. 7.* Morborum reversionibus tentantur, quibus citra febrem vehementes vigiliæ, aut turbulenti somni adveniunt, aut coporis robur, aut singulorum membrorum dolores adsunt, & quibus febres, non accedentibus solutionis signis, neque diebus judicatoriis quiescunt. Quod si deficiente febre & accedente sudore, urinam fulvam albam subsidentiam habentem reddiderint, his eodem die febris reversionem expecta. Ejusmodi verò reversiones quinto die citra periculum judicantur. At si, judicatione facta, urina rubra subsidentiam rubram continens reddita fuerit, his quoque febris reversio eodem die contingit, ex eaque pauci servantur. Febris ardens cum reversionem facit, plerumque etiam sudorem profundit, præsertim si post reversionem tot diebus quot prius detineat. Tertio etiam febris revertitur, nisi post reversionem die impari dimiserit, & plerumque si non coctæ fuerint urinæ, neque alia signa secundum rationem processerint, morbus judicatorio die revertitur, interdum vero his ejus-

modi relictis etiam die judicatorio reversionem facit. Quibus judicationis tempore exorta ad aures tubercula non suppurantur, his solutis morbi reversio pro recidivarum ratione simili circuitu contingit. *lib. de judicat. n. 9. 10.* In hoc textu mirum videtur, quomodo virium robur recidivam præmonstrare possit, quod, ut quid secundum naturam, bonum, non malum præfagire debet. Vera tamen est Hippocratis sententia, robur enim virium ex morbo, non est secundum naturam, cum morbi proprium sit, vires debilitare, & ideo causam aliquam præternaturalem concurrere necesse est, hæc autem erit humorum copia, qui etiam si boni sint, nec qualitate peccent (cum cacochymia enim virium robur consistere non potest) quantitate tamen peccare poterunt, status præsentis ægroti respectu, unde sicuti habitus athletarum periculosus est, quia & virium robore, & succorum plenitudine hominis sani statum excedunt, ita plenitudo illa convalescentis ex morbo, & virium robur illius conditionem excedens, periculosum erit, & ideo recidiva timenda est in refectione, a qua succorum copia eoque augeatur, ut a natura regulari non possit, eadem prorsus ratione, propter quam, quæ relinquuntur in morbis post judicationem, recidivas facere consueverunt. *Martian. p. 422.* Nimirum victus nocivus, aut iusto plenior, nec ventriculo debili rite coquendus, fomitem morbidum novum in primis viis parat. Chylus inde paratus & sanguini confusus nimis commovet & mutat inbecillum corpus. Aër frigidus appellens cutis spiracula vix nupera crisi laxata constipat; sic materiei perspirabili obex ponitur; interiora humoribus repulsis cumulantur.

lantur. Alvus, tarda nimis, ventrem gravat, sanguinem inficit. Infolatio, vigiliæ nimiae, insignes animi vel corporis commotiones, præmatura Venus, humores exagitando, febri-
les æstus recens compositos in tenero & irrita-
bili corpore facile revocant. Sic & a frigore,
calore, cruditate, lassitudine quartanarum re-
versionem timemus. *Kloekhof Opusc. p. 240.*
Tædium vel moestitudo non solum in phreni-
ticis, sed etiam in aliis passionibus valuit sæpe
passionem refricare. Nam si sani homines ple-
rique anxietate in passiones corporis deven-
runt, nil mirum si etiam, qui nondum sunt
passione purgati, in eandem redeant, cum
animæ qualitas, sua, ut ita dixerim, cubilia
quadam nova vulneratione affecerit. *Aurelian.*
acut. l. I. c. II. p. m. 38. Tremoribus quæ
convulsiones accedunt cum sudoribus, reci-
divas minantur. *Hippocr. Prædict. l. I. n. 14.*
& *Coac. sect. 3. n. 70.* Quæ erumpere & fe-
bres decernere nata sunt ulcera ac tubercula,
si non adfuerint, judicationem ipsam tollunt;
quibus vero intro subsistunt, certissimas & ce-
lerrimas morborum recidivas adferunt. *lib. 2.*
Epidem. sect. I. n. 80 sq. & lib. 6 sect. 3. n. 60.
Ex capitis gravedine & raucedine laboranti-
bus, ubi febre corripuntur, iis fere morbo-
rum reversiones non fiunt. Quod in pus ver-
titur, id morbi reversionem non facit. Ipsa
namque maturatio, simul & judicationis & ex-
cretionis rationem habet. *l. c. n. 16 sq.* In ge-
nere facile morbi recursus est metuendus, si
convalescens manet imbecillis, nec cibum ap-
petit, nec rite concoquit, sed multa nausea
& ructu nidoroso vel acido afficitur, si spiri-
tus male olet, præcordia inflata sunt, facies

livida, si interior cum siti percipitur æstus; quippe quæ depravatam ventriculi coctionem arguunt, qua præsentē morbus adhuc vel intus delitescit, vel nova ad eundem suscitandum colligitur minera. *J. H. Knipphofii Diss. de morborum recidivis. Erford. 1752. 4º. §. 20.* Ex recidivantium morborum numero sunt maxime intermittentes febres, si imperite, quod plerumque fit, tractantur, nec perfecte sanantur. Recidivant quoque sanguinis nimiae per hæmorrhoides, per pulmones, per ventriculum prurptiones, quæ plerumque ob validiorem spasmus primarum viarum & a nimia sanguinis abundantia vel bilis acrimonia nascuntur. Recidivant quoque asthmata, affectus apoplectici, paralytici, capitis dolores, qui ex raptu sanguinis ad caput ob violentos in imo ventre spasmos producuntur, qui si partem a morbo priori debilem relictam inveniunt, facile periculosas stagnationes de novo ibi efficiunt. Ipsa quoque experientia deprehendimus, quosdam ex morbis chronicis, qui sublati videbantur, recurrisse, ut icterum, hydropem, phthisin, luem veneream, scorbutum, purpuram; in foeminis maxime recidivant abortus. *Hoffm. Med. rat. T. 2. p. 129.* Ad morbos recidivos quoque certo respectu pertinet morbus a morfu canis rabidi. Observationes enim hac de re certiores nos reddunt, acerbissimos dolores, post sanationem, elapso quodam temporis spatio, in parte vulnerata recrudescere, qui, accedente hydrophobia, ægrotum non raro necant. *Knipphof. l. c. §. 19.* Non confundendi autem sunt cum morbis periodicis recidivantes, nam hi non servant periodos uti illi. *Hoffm. l. c. p. 149.* Solet

let Recidiva in foro medico quoque appellari, quando, morbi prægressa causa extirpata quidem & morbo penitus sublato, propter notabiliores in diæta commissos errores, nova morbi ejusdem materies, seu causa, brevi generatur, & per consequens idem morbus. Id quod tunc eo facilius evenire solet, quia post graves morbos non mox partes solidæ, actionibus etiam vitalibus & naturalibus destinatæ, elaterem seu tonum istum vitalem recuperavere, qui actionibus his cum vigore præstandis est sufficiens, atque ea propter nova materia morbifica in corpore variis occasionibus facile gignitur atque colligitur, cum ob elateris dicti robur, imminutum paulo, ea non in tempore corrigatur vel egeratur. *Sim. Paul. Hilscheri Pro-lusio de primo post exantlatos graves morbos in publicum progressu*; quæ subjuncta ejus est dissertationi *de castorei natura &c. Jenæ 1741. 4º*. Imo tres in Medicorum scholis numerantur Recidivarum species: aut morbus ob singularem quandam corpori inductam dispositionem necessario recidit, id quod morbus simpliciter *recurrens* vocatur; aut morbus ab alio morbo productus, tandem illum ipsum, a quo originem duxerat, denuo producit, ita ut causa ab effectu suo, quasi per circulum redeunte dependeat. Hæc species recidivæ vocatur *per circulum rediens*; aut a morbo quodam corpus ita disponitur, ut facile ab accedente leviori quadam causa rursus revocetur morbus. Hæc ultima species καὶ ἐξοχὴν *recidivæ* nomen accipit. *Kniphof. l. c. §. 6.* Communiter recidivæ peiores judicantur ipsis morbis primariis, quorum sunt recidivæ. Id verum est, ubi vires vitæ in morbo præcedente exhaustæ, nondum restitutæ, minus jam pares existunt depellendo

redeunti hosti; quia metus est, ne viribus absumtis fortasse in conflictu succumbat æger. At tamen sæpe etiam recidivæ solvunt quam optime retrocessionem humorum peccantium, ita, ut laudabiles sint ac exoptatæ recidivæ, quæ a graviore morbo liberant hominem; v. g. si quem coryza vel scabies iterum prehendant, postquam sese vix inde liberavit miser. Vid. *A. Q. Rivini Dissertatio de Recidiva. Lips. 4º*. In morbis ubi alter alteri succedit, is plerumque interficit. Corpus enim ex præsentē morbo imbecillum redditum, si alter morbus accesserit, ex imbecillitate prius perit quam alter qui posterior accessit morbus desinat. *Hippocr. de affection. n. 23*. Si suborto sudore morbus cesset, & urina fulva cum sedimento albo conspiciatur, iis eodem die febris revertitur, quæ quinto die sine periculo judicatur. *Idem de judicat. n. 1*. Quælibet morbi reversio tutior est, si malam victus rationem tantummodo secuta est, non etiam relictum a priore morbo vitium. Quo quid citius revertitur, & quo vires simul inferiores sunt, eo pejus est. *Lomm. Obs. p. 287*. Quibus sæpius recidivæ contingunt, si sextum mensem superaverint, in tabem coxariam fere incidunt. *Hippocr. Coac. sect. 1. n. 208*.

Consentaneum est notare, quod hic sit unus imperfectæ criseos exitus, redintegratio prioris morbi seu Recidiva, morbi prioris se manifestans symptomatibus, remedia requirens morbo ipsi competentia. Aliquando vero non sunt recidivæ pristinorum morborum, sed loco horum alii se conspiciendos præbent, quando nempe causa morbifica, diversa a priori ratione suæ indolis, fuit generata, vel, licet non multum diversa respectu materiæ, alium

ta-

tamen in corpore occupavit locum, seu viscus. *Hilfcher. l. c.* Est hic alter imperfectæ crifeos, μετασάλικης dictæ, eventus, quando materia male critica relicta in corpore, vaga huc, illuc, fertur, & ἀποσάσις minatur, quæ sunt quasi addititii seu secundarii morbi; qualismodi futuros scitur exinde, quod vis morbi, & symptomata ejus, remittunt absque coctione, atque absque bona, sufficiente, critica evacuatione, idque in morbo cum materia. Morbus autem ille succedens sæpe est pejor priore, & diuturnior, pro diversitate partis læsæ, quam novus ille morbus occupat, aut pro diversitate mutatæ jam materiæ morbosæ vel sola mora temporis. Locus, in quem migratura est materies morbi male cocta, cognosci potest, ex pruritu, titillatione, rubore, dolore, tumore, stupore, pulsatione, agitatione, molestia perpetua, partis alicujus in ægro, tum ex genio, & idea, vel ex epidemica conditione, morbi. Quin etiam si cernitur, quod ars, vel casus, in parte quadam corporis produxit ea, quæ modo dicta, tum etiam prævidetur materiem morbi in eam partem colligendam esse. *Boerb. I. M. §. 940. 953-956.* Si quid ex his quæ effluunt intus relinquitur, ad abscessum morbus est accommodatus. Eodem modo si sitis remanet, orisque siccitas & insuavitas, ac cibi fastidium. *Hippocr. 6 Epidem. sect. 2. n. 29.* Quos febris detinet, si tremor absque judicatione conquiescit, iis temporis successu abscessus cum dolore purulenti ad articulos decumbunt, & vesica dolet. *Coac. sect. 1. n. 198.* Iis qui ex morbis convalescunt, si statim in manibus & pedibus dolores contingunt, in his abscessus oriuntur. Quin etiam si quæ pars ante morbum

bum laborarit, ibi morbi sedes erit. *lib. de humor. n. 3.*

Ex jam dictis apparet, nihil esse finito motu morboſo ad reliquias mali extirpandas accommodatius, quam quodvis noxium & morbificum, quod adhuc hæret in corpore, tacitaſque ipſi ſtruit inſidias, ſive in ventriculo ſive in venis ſubſtiterit, mature excludere & corpus ab omni excrementitio ſucco liberare. Graviter vero in hoc errare ut plurimum ſolent Medici, quod in fine morbi & ægris ad ſanitatem redeuntibus morbiferas reliquias neque evacuantibus, neque diaphoreticis eliminant, neque robur naturæ atque ventriculo per congruam diætam & probata ſtomachica apte reſtituant. Quod ſi autem ullo in morbo, certe in variolis & morbillis reliquiæ morborum ut expellantur & corpus hoc modo corroboretur neceſſe eſt; aliàs variæ exulcerationes & abſceſſus viſcerum aliaque gravia ſymptomata ſubſequentur. *Hoffm. præſt. med. leg. p. 40.* Atqui jam patet, cur, qui bona corporis conſtitutione præditi ſunt, & a morbo ſemel curati, non patiantur recidivas; male vero conſtitutos ut plurimum relabi: robur enim partium cauſam morbificam perfecte ſolvit, at quando adeſt imbecillitas, ut in valetudinariis, imperfecta ſit humorum excretio. *Kniphof. l. c. §. 23.* Poſt febres ægrotis medicamentum deorſum purgans exhibendum eſſe, ad præcavendas recidivas, jam monuit Hippocrates. Vid. ejus *lib. 2. de morb. n. 16. 21. 37.* Sydenhamus etiam poſt febres periculum eſſe ait, ne recidiva fiat, niſi tempeſtively (poſt manifeſtam nempe omnium ſymptomatum remiſſionem) potio purgans exhibeatur. Id tamen non adeo plane neceſſarium

rium esse existimat post febres vernaes, atque post autumnales; idque propterea, quod sedimentum, ut ait, a vernalibus depositum tum copia, tum qualitate terrea, malignaque ab autumnali superetur. Idque ipsum etiam in variolis obtinere statuit, multisque morbis aliis verno tempore grassantibus, ut in quibus purgantium omissionem non tam grave periculum inferre observavit. Vid. *Sydenh.* p. 75 *sq.* Celsus l. 2. c. 14. p. 89. ad discutiendas reliquias morbi, levata adversa valetudine, frictionem commendat. Recidivæ purgantibus, præcipitantibus & balsamicis possunt præcaveri, secundum *Wedel.* Verum non omnis præcavendæ recidivæ eadem est ratio: principia morborum & causas deprehendisse confert. Sicubi saburra morbida principio febrium acutarum intra primas vias hæret, opportuna purgatio, eaque per vomitum præsertim, tum, ad præcidendas recidivas etiam, egregie facit; si, puta, ferat eam ægri conditio. Quando febrium acutarum judicatarum vel solutarum reliquiæ cavitatem ventriculi, intestinorum, aut vesicæ fellis occupant, ad averruncandas reversiones aliasque quæ indidem pullulant noxas, purgantia sola valent, & quæ inferiorem alvum solvunt, tum deliguntur. Ea bi-duo, vel triduo, post coeptam ἀνταρξίαν, commodè dantur, nisi moram majorem vires nimium dejectæ poscant. Affinis ratio intelligitur, quando materia morbida superstes viscera abdominis circumjacentia tenet, natura simul huc vergente. Sæpe etiam purgamenta sanguinis hic illic deposita, vel eidem adhærentia, his educuntur. Attamen est, ubi purgantia post febres acutas omnino sint supervacanea.

canæa. Nam quod deest supplere Medicus debet, ubi natura mediocriter atque imbecillius facit; sed ubi ipsa perfecte excrevit, nullo præterea medicamento movenda est, juxta 1 *aph.* 20. Et interdum reliquæ morbidæ purganti remedio aut inaccessæ sunt, aut cedere prorsus renuunt. Nempe nec ipsa natura via hac sola utitur, quæ, quæ resisterant, expellat. Et compertum est, purgantia post febres acutas data aliquando nocuisse potius, debilitando. Quare ante purgationem consulto opus est, num tumultus medicamento ciendi pretium nos facturos merito speremus: & cæterum edulia, vel iis proxima, quæ alvum laxant, sæpe sufficiunt. Quod si sudoribus & urinis judicatus est morbus, vel urinis solis solutus, quæ crassæ hypostaticæ pergant; potu calidiusculo aquæ, radicibus herbisque leniter aperientibus medicatæ, fluxum lotii talis promovemus. Sic naturæ ministrantes sanguinis purgamenta, eidem mista hucusque, vel in glandulas aut articulos deposita, eluere speramus. Quum judicatus est morbus abscessibus, nec abunde prodeuntibus, hi adjuvandi sunt. Quando sanguinis inflammatoria spissitudo notabilis post morbi discessum arguitur, victu reficiente utendum qui modice simul refrigerat & resolvit. Adversus idem vitium post variolas numerosas venam secatur Sydenham. Purgantia, quæ antiphlogistica vocantur, hic etiam, post febres, prodesse posse, suadet rei contemplatio. Si inflammationis quidquam remansit, respectu habito ad singulares ægræ partis conditiones illud discutiendum erit. Ita infusum aquosum, leniens, pectori amicum, calidiusculum, pleuriticorum do-

dolorum reliquias solvit. Ubi reliquiarum morbi plus unâ simul sedes est, composita cautionum ratio poscitur. Porro ne corpus, a morbo debile, novam cruditatem ingeneret, ægro ad pristinum vivendi modum nunc redeunte, prudenter roborandum illud, posteaquam sponte, vel arte, via congrua quacunque, recte satis purgatum est. Vini Rhenani parcus usus huc facit egregie. Sed post inflammationes, aut lentore inflammatorio post febres superstitæ, fere tutius esse videtur tenuiorem victum, & abstemium, prolongare, atque adeo ventriculum firmare differre. (sic, ut diu nihil nisi molle & lene sumatur. *Cels. l. 4. c. 7. p. 213.*) His, qui a phrenitide resurgunt, illud peculiare est, ut majorem etiam, in vino præbendo, cautionem flagitent; colloquia itidem, affectum animi delirio oppositum conciliantia; donec sollicitudo omnis recesserit & vires omnino resumtæ fuerint. *Kloekhof l. c. p. 258 seq.* De recidivis morborum in partibus solidis, chirurgicorum, aliqua monenda sunt. Cataractam sæpius revertentem videmus, si pellicula in operatione chirurgica, vel lens crystallina depressa pristinum iterum locum occupat. Herniæ non perfecte curatæ redeunt, si nempe robur partis, in qua hernia locum habet, nondum satis adest. Tumores cystici a particula minima pelliculæ in excisione relictæ, mox iterum succrescunt. Luxationes sæpe recidivam patiuntur, ut ligamenta nimia distensione relaxata atque debilitata repositum articulum retinere nequeant; id quod contingere solet a neglecta ligamentorum & nervorum roboratione spirituosis & sufficiente satisque diuturna fasciarum deliga-

tionem. In fracturis recidiva evenit, quando, post justam repositionem, membrum fractum simul in convenienti non servatur situ, quod commoda ejusdem deligatione & colloca-tione solet obtineri. Vel etiam hac ratione oriri potest recidiva fracturæ, quando Chirurgus fasciam ad deligandum necessariam spiritibus aquosis, minimeque rectificatis humectat, quibus muscoli relaxati atque elongati, fracti ossis reposita extrema se invicem exosculantia dimittunt: aut si repositis partibus ligaturam injicit nimis laxam, justoque citius eam solvit, qua ratione ossa nondum satis firmiter conglutinata difficiliter indurescunt, ac si in priori mansissent situ. Ulcerum recursum Chirurgus promovere potest, cavitatem non servando satis diu apertam, sed præmature claudendo; nam materia inclusa stagnando acrior facta, aut novum in eodem loco exitum quærens, ulcus novum & difficiliter postea sanandum efficit. *Kniphof l. c. §. 25 seq.*

APHOR. 13.

Ὅσοισι κρίσις γίνεται, τετέοισιν ἡ νύξ δύσφορος ἢ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ· ἡ δὲ ἐπισσι εὐφω-
ρύτερη ὥς ἐπιτεπολύ.

Quibus judicatio contingit, iis nox ac-
cessionem præcedens gravis; quæ
vero sequitur, plerumque levior esse
solet.

Leguntur hæc in *lib. 6. Epidem. sect. 2. n. 42.* sed restricta ad febres tertianæ habentes naturam. *Celsus l. 3. c. 5. p. 124.* de febribus tractans sine integritate remittentibus, in quibus altero die gravior, altero levior accessio est, *Fere, inquit, graviolem accessionem levior nox sequitur. quo fit, ut graviolem accessionem nox quoque tristior antecedit.*

Quo fit manifestum signo, quod natura molietur crisin, hic aperit aphorismus. Nox præcedens crisin, aut exacerbationem seu accessionem, gravis est, quia tunc maximus est naturæ nifus ad expellendam materiam morbosam, ut solvatur morbus. Ingravescunt symptomata vi vitæ, acceleratis partium membranacearum oscillationibus, aucta adeoque feбри. Noctu id fiet, si accessio futura est diu; sed perinde dies præcedens accessionem erit gravis, si noctu futura est accessio: mutæ enim febres habent accessiones noctu. Quæ succedit accessioni nox (vel dies) *plerumque* levior est, quia evacuata jam materia morboſa æger melius habet. incidit autem crisis semper in accessionem. Dicitur *plerumque*, quia non omnis crisis bona est, sed tamen magna ex parte fiunt bonæ crises. *Valles.*

- - - - - Contentio magna

*Tunc oritur, validis exsurgunt ignibus æstus,
Surgit in oppositos saliens arteria succos,
Tristior est ægro sensus nox turbida somnos
Excutit, obscurant animum deliria, certo
Anxius esse loco nescit miserabilis æger,
Lucta viget, criticique docent in corpore motus
Affore nunc fluxus criticos, causamque moveri.
Tunc expectato destillant imbres madores,
Sudor adest facilis, qui pulsus mollit & æquat,*

N 2

Qui

*Qui symptoma levat, calidus, qui stigmata rubra
 Emovet aut tota papulas cute provehit albas.
 Tunc lentis veniunt obnubila lotia mucis,
 Flammea post æstus, hinc imo turbida vase,
 Clara super, sensim citreo conversa colore,
 Tunc consuetus abit per debita viscera sanguis
 Atque graves, fluxu, compescit corporis æstus.
 Sed, veluti variis respondent organa succis,
 Materies variante ruit per viscera motu:
 Sputa levant pectus, fluit os spumante saliva,
 Illachrymant oculi, destillat naribus humor,
 Vel mala materies extremos fertur in artus.
 Ex totidem moliminibus fit causa salutis,
 Ipsaque, non procul esse crisin, molimina signant.*

Hebenstr. de Hom. p. 142.

Symptomata critica vocantur; quæ, instan-
 tem designantia crisin, sæpius confunduntur
 cum symptomatibus a causa morbi, morbo,
 vel cruda materie morbi ortis; unde plerum-
 que sequitur infaustissima medendi methodus.
 Instante crisi, quæ ut plurimum diebus criti-
 cis contingere solet, ægri inquieti fiunt, &
 anxiosi adeo, ut de illis adstantes admodum
 timeant: quamvis non longe post sequatur ex-
 cretio, sive per vomitum, sive per aliam eva-
 cuationem, per quam ægrotantes a morbo li-
 berantur. anxietas enim materiæ agitationem
 indicat. Sudorem quidem præcedit utpluri-
 mum rigor, si biliosa peccent, aut horror,
 & perfrigeratio, si pituitosa potius abundant.
 Perfrigeratio ista imperitis solutæ febris spe-
 ciem præbet; cum tamen, si sit sine conse-
 quente sudore, æger male habeat: morbifica
 enim causa non educta, sed intimius occulta-
 ta, infidæ quietis suspensionem præbet, & ca-
 lor

lor evanescens, ad interiora eam recessisse evidens argumentum est, unde in aliquo viscere inflammatio excitatur, cujus incipientis signum potissimum rigor esse consuevit. Vid. *Martian. p. 497. 524 sq.* Docuit hæc Hippocrates: *Summi totius corporis perfrictiones in diebus judicatoriis, cum angore & corporis inquietudine, si sine sudore fiunt, damno sunt, præcipue vero damnantur qui ex his superveniunt rigores. l. 1. Prædict. n. 7. Coac. sect. 1. n. 60.* Signa vero, quibus internoscuntur symptomata critica a morboſis, sunt primaria hæc: 1. symptomata illa oriuntur a vi vitæ superante vim morbi, hæc autem a vi morbi prævalente ipsi facultati vitali. 2. illa fiunt prægressa coctione suis signis manifesta, & bona reperta, hæc in cruditate comperta. 3. illa fiunt circa tempus proprium crisi, hæc omni morbi tempore, maxime in augmento. 4. illa brevi levant, hæc cito nocent. Primaria symptomata critica, quæ crisin evacuantem præcedunt, ex quibus difficilior est accessionem præcedens nox (vel dies), sunt hæc: post coctionem, tempore critico, subito, sine nova manifesta morbi causa, oriens stupor, somnolentia, sopor, vigiliæ, delirium, anxietas, dyspnoea, nox (vel dies) molesta; rigor; dolor; rubor, titillatio, punctura, gravitas, densitas in parte; tenebræ, splendor, lux, lachrymæ spontaneæ, in oculis; nausea; æstus; sitis; retractio hypochondriorum, tremula agitatio labii inferioris. *Boerb. F. M. §. 935-937.* Rigor & æstus in febris initio sunt effectus causæ morbidæ, nitentes in destructionem corporis; quibus ipsis, æstu in moderamen reducto, simul natura utitur ad domandam morbidam materiem. Non absimili ratio-

ne ac acris particula oculo illapſa convellit orbicularem palpebrarum muſculum: qua ipſa convulſione lachrymæ eliciuntur, quæ diluant acre & dilutum eluant. In criſi rigor & æſtus producuntur a materie morbida nunc maturata & exitui apta, nec nocitura, quod hanc alienam quidem, ſed coctam tamen, id eſt correctam, vaſa laxa apertaſque ſub illo motu evomant. Unde patet, quoſque febris, hoſtilis vel amica corpori, ex vero cènſeatur; quove jure profiteri potuerit Aſclepiades (ap. *Ceſſ. l. 3. c. 4. p. 118.*) febre ipſa præcipue ſe ad remedium febrium uti. Hinc intelligimus quoque, cur Ceſſus *ib. c. 9.* in lentarum febrium curatione, febreſ artificialem excitari velit applicatione aquæ frigidæ cum oleo, ut nempe horror oriatur, & fiat initium quoddam novi motus, exque eo, cum magis corpus incaluit, ſequatur, etiam remiſſio. Vid. *Kloekhof Opuſc. p. 209 ſq.* Cæterum non omnia omnibus ſunt familiaria, ſed pro ægri tudinis ſpecie, & ægri habitu, anni item tempeſtate, conſuetudine ac ætate oboriuntur: nam aliquibus unum, aut duo, aliis plura quoque, ſed omnia convenienter accidunt, iis quidem quibus tuta ſalus promittitur. Privatim per vomitum judicium expectatur, cum viſcera veluti convelli, & inferius labrum moveri, ac vertigine corripì, & tenebriſoſa quædam oculis obvoltare, & flava, pallidaſque ac varia cerni videntur; hæc enim atque ejuſmodi alia, ſi antea apparuerint, judicium per vomitum portendunt. Sic per alvum, onera ventris inteſtinorumque murmura, item & punctiões inteſtina permeantes nunciant judicandum. Sanguinis vero profluvii judicia corripiunt primùm, cum ejusmodi

modi humor vigere conspicitur, idque ex anni tempore, & vivendi ratione, ad hæc ætate, consuetudine, & demum ex ægri pulsibus, urinaque conjectamus. Ac cum per nares fluxurus est, viscera convelli, velut in vomitu diximus, videntur, & splendores oculis obversantur. Et si dextrum viscus attollitur, nare dextra potius sanguis fluet: sin finistrum, læva. Per hæmorrhoides autem sanguis erumpet, si renes pondus sentiunt, ipsaque venarum ora inflammatione tentantur, & quasi titillata mordentur: maxime si iis æger assuetus est, nec alia signa præcedunt, ac materia turget. Verum in mensruis purgationibus, tum ex similibus, tum ex ipso dierum circuitu, quid expectandum sit, dignoscēs. Sunt autem iis subrubræ & rubræ, ac veluti cruentæ fere urinæ, quod sanguis eo confluat, ac moderato suo colore inficiat. Sudores vero succedunt, cum, quæ ex tertia coctione supersunt, abundant exuperantque. quare & in urinis hic antea conferta coactaque sedimenta, quæ sublimius ferantur, apparent: & undosus est pulsus, ac si manum in sinum immiseris, inspexerisque, vaporosus quidam sensus occurret, quod videlicet id quod tenuius est prius diffletur. Vultum bonus color decorat, idque potius si sanguis per nares profluxurus est: deinde, & in judiciis quæ fiunt per sudores. Si tamen serofus in venis humor excesserit, ac putruerit, febremque inde excitarit, crassæ & turbatæ ut plurimum sunt urinæ: sed cum jam ad iudicium impetu fertur natura, tenues & copiosæ feruntur, attamen longe supra ejus quod bibitur mensuram; atque hoc iudicium per urinas vocatur.

Actuar. Meth. med. l. 2 c. 2. Vid. etiam *Paulus l. 2. c. 10. Glafs de febr. p 27 sq.* Quos febris detinet cum faciei rubore, & capitis vehementi dolore, in iis si venæ pulsant, sanguinis fluxus plerumque expectandus est. Quos vero stomachi fastidia vexant, cum oris ventriculi morfu, & crebra sputatione, iis vomitio adfutura est. Quibus autem ructus adsunt, flatus, ventris sonitus cum inflatione, iis alvus exturbatur. *Hippocr. Coac. sect. 1. n. 199 sq.*

APHOR. 14.

Εν τῇσι τῆς κοιλίης ῥύσειν αἱ μεταβολαὶ τῶν διαχωρημάτων ὠφελεσιν, ἢν μὴ ἐς τὰ πονηρὰ μεταβάλλῃ.

In alvi fluxionibus dejectionum mutationes, nisi ad pravas commutentur, juvant.

Non fuit adeo sollicitus circa sermonis proprietatem Hippocrates, ut ejus gratia violentas interpretationes indagare sit necesse, quod aliquos in hujus sententiæ explicatione fecisse invenio. Qui ut juxta exactam nominum significationem ostendant in alvi fluxionibus mutationes excrementorum salutare esse, non signo, sed causa, sententiam dilatare coguntur ad quamlibet alvi dejectionem, si ve sponte contingat, si ve arte procuretur, & quia hoc sensu non exacte verificatur sententia, quia sæpe excretorum a pharmaco mutationes

tiones malæ sunt etiam si ad pravas non fiant, quod in principiis superpurgationum evenit, ideo coguntur ulterius aphorismo addere (non sine auctoris injuria) nisi mutatio excrementorum sit superpurgationis initium. Satius est ergo sententiam simpliciter exponere, superstitiosa nominum proprietate posthabita. Admonet ergo Hippocrates excretorum mutationes in fluxibus alvi utiles esse, dummodo mutatio hæc in deteriora, aut colore, aut substantia, aut exeundi modo non fiat. Talis enim mutatio indicat evacuationem, si fuit critica, absolutam esse noxio humore in totum excreto. Si vero fluxus symptomaticus fuerit, excretorum mutatio, quæ ad malum non fit, causas symptomaticæ excretionis jam cessare demonstrat. Utroque igitur modo hujusmodi excrementorum mutatio juvare dicitur, quatenus causas morbificas removeri nobis ostendit. *Martian. p. 439.* Videtur esse præfens aphorismus continuatio doctrinæ de evacuationibus criticis æstimandis, bonæ an malæ sint. Laudabiles seu in melius factæ mutationes in alvi profluviiis respiciunt & quantitatem & qualitatem, nec non excernendi modum: si nempe redierint excretiones istæ ad naturas suas, a quibus desciverant; ut si peccantes vel pauciores sunt, vel immodicæ; peregrini coloris consistentiæque alienæ; denique ubi excernuntur cum doloris, anxietatis & molestiæ sensu. In melius itaque fuerint mutationes, cum v. g. profluvia nimia colligantur imminuantur; ex cruentis fiant incruenta, flavescentia ex albis, succosa ex dilutis, pultiformes ex serosis, & tandem deji-
ciantur sine molestia aut dolore. *Hecquet.* Ex-

crementa alvi coctionis & cruditatis arbitrium suggerunt. Signa coctionis in genere sunt, quæ statui naturali propinquiora, colore, odore, consistentia; cruda, quæ contra. *Wedel.* Uti ergo meliora, quo propius ad statum naturalem accedunt alvina profluvia, ita deteriora judicantur, quo magis ab illo recedunt; v. g. ubi profluant nigra, pessime olentia, purulenta, cruenta, cum magnis doloribus. Plura ad iudicium ex dejectionibus alvinis pertinentia, videlicet ad 1 aph. 2.

APHOR. 15.

Ὅτε φάρυγξ νοσέει, ἢ φύμαλα ἐν τῷ σώματι ἐκφύεται, σκέπτεσθαι καὶ τὰς ἐκκρίσεις. ὡς γὰρ χολώδεις ἔωσι, τὸ σῶμα ξηροσέει· ὡς δὲ ὁμοίαι πῖσιν ὑγιαίνουσι γίνονται, ἀσφαλὲς τὸ σῶμα τρέφειν.

Cum fauces ægrotant, aut tubercula in corpore exoriuntur, excretiones in considerationem adhibendæ; si namque biliosæ sint, corpus simul ægrotat; at si sanorum similes fiant, secure corpus nutrias.

De μεταστατικῇ crisi, apostases creante, agere hic videtur aphorismus; de qua vid. notata ad 2 aph. 12. *Fauces*, φάρυγξ, dicuntur suprema, amplior, pars seu principium oesophagi, imo totum illud latum spatium, quod, dum

dum aperitur os & deprimitur lingua, inferius apparet. vid. *Gorr. defin.* voce φαρυγξ. In dicto spatio copiosæ locatæ sunt glandulæ, & imprimis duæ notabiles, quæ vocantur tonsillæ seu amygdalæ, utrinque ad fauces juxta uvulam sitæ. Solent laborare hæ partes ulcusculis & inflammationibus, *Valles.* Pituita acris humoribus permixta, ubi in loca minime assuetata irruerit, ea exulcerat. Cum vero ad fauces teneras etiam fluxio ingruit, eas exasperat. — Quibus ita se habentibus fauces exulcerantur, exasperantur, & incenduntur. *Hippocr. de flat. n. 16.* Tonsillæ autem & partes sub lingua intumescunt, — eæ omnes partes ex pituita afficiuntur. *lib. 2. de morb. n. 11.* Tubercula, φάρυγγες, hic accipiuntur pro omnibus externis tumoribus præter naturam factis. *Valles. & Holler.* Tubercula quæ oriuntur omnia, ex pituita aut sanguine nascuntur. *Hippocr. de affect. n. 34.* Jubet Hippocrates observari, cujus naturæ fuerint excretiones, seu humores qui vel eructantur sub faucium affectibus, vel continentur in illis tuberculis, ut inde cognoscatur, benigne sint affectus illi, sanguineæ nempe aut pituitosæ profapiæ, quæ illorum indoles naturalis est; tunc enim tubercula erunt producta a sola lymphâ in suis glandulis stagnante. Secus erit, si excretiones fuerint biliosæ, a flava atrave bile, aut quoquo modo corruptis humoribus, maligna tunc censenda sunt tubercula, ab ægrotante universo corpore, ab ipsa nimirum sanguinis massa vitata. *Hecquet.* Alii Commentatores ad præsentem aphorismum, inspectionem sputorum, sæcum alvinarum & urinarum, præcipi existimant, ut manifestum fiat, an interius in universa humorum

rum massa lateat vitium, totumve ægrotet corpus. *Sorbait* hîc maxime intelligendam censet excretionem, quæ fit per urinas. Si jam appareat corpus totum ægrotare, illius cura haberi debet inprimis, & a nutritione ejus abstinendum est: nam juxta 2 *aph.* 10. impura corpora quo plus nutrias, eo magis lædas. Et hoc Hippocratem hic docere in animo habuisse, suadent quæ addit sequentia: *sin sanis similes fiant* (excretiones), *tutum est nutrire corpus*. Nam tunc abest causa, quæ prohibet nutritionem; & affectus isti externi localibus auxiliis tractandi erunt. Si fauces inflammatione tententur, oris collutionibus utendum. *Hippocr. de affect. n. 4.* Tubercula confert partim quidem cataplasmatibus inducere, & medicamentis epotis discutere, partim vero cataplasmatibus impositis maturare. *ibid. n. 34.*

Ex hoc aphorismo discere etiam licet, cur morbi dicti cutanei (ulcera, pustulæ, tumores) quo pertinet omne scabiei & herpetis genus, medentibus sæpe se sistant rebelles nî correctio universæ humorum massæ simul suscipiatur. „ Morbi quicunque ulcerum genere „ continentur, & reliquo corpore supereminent, una cum medicamentis etiam fame „ curandi sunt. *Hippocr. de flat. n. 47.*

APHOR. 16.

Ὅτε λιμὸς, ἔδει πονέειν.

Ubi fames, laborare minime convenit.
Fa-

Fames notat hic indigentiam aut penuriam alimenti: *labor* quodcunque corporis exercitium. Qui ergo habet cibi indigentiam, non debet corpus exercere. Nam penuria alimenti siccat, extenuatque corpora & dissolvit vires; labor agit idem: si itaque accedat exercitatio fami, causa extenuandi & debilitandi augebitur. Quo magis vero corpora laborant, eo magis spiritus & humores impenduntur & diffantur. Hinc Herodico cuidam exprobrat Hippocrates, quod febricitantes conficeret laboribus & inedia. *Herodicus febricitantes tum multis obambulationibus, tum multa lucta & fomentis conficiebat, idque male. Febris enim fami, luctæ, obambulationibus, cursibus, frictioni, iis utique omnibus est inimica. Laborem igitur labore curabat. Inde venarum rubor, livor, pallor, aut laterum dolores molles contingebant. 6 Epidem. sect. 3. n. 54 sq* Nam ei, qui aut febris gratia, aut qui fastidio laborat, a cibo abstinet, otium agendum est. Ita enim magis citra noxam famem feret. *Valles.* Ergo, si quibus de causis futura inedia est, labor omnis vitandus est. *Cels. l. 1. c. 2. p. 24.*

Forte Hippocrates etiam admonere voluit, medicationum aut medicaminum labori parcendum esse, quando inediæ aut victus parci-
tati addicendus æger est, iis in morbis ubi fluidorum facta fame aut inopia, male sanæ mentis foret organa vel solida stulto labore aut periculoso conficere. Si itaque ab inanitione factus fuerit morbus, nec Medico, nec ægroto, laborandum est, quiete enim tunc magis, quam opere proficitur; solidis debitum concedendo temporis spatium, quo nativum elaterem aut tonum recuperent; idem indulgen-
do

do fluidis, ut ad nativam suam se recipiant fluiditatis vim, ut, utrinque restitutus solidorum & fluidorum potentiis, medicinæ locus fiat, aut medentis operibus. *Hecquet.*

APHOR. 17.

Ὅτι ἂν τροφή παρὰ φύσιν πλείων ἐσέλθῃ, τῷ νοσούντι πλείονα· δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ἵησις.

Ubi copiosior præter naturam cibus ingestus fuerit, id morbum creat; ostendit autem sanatio.

Cibus plenior quam natura vincere potest, repletionem facit, & inde morbi a repletionem. id quod explicatum est 2 *aph.* 4.

Quid memorare opus est, quot morbos, quotque dolores

Dispergat nimius potus per membra, cibusque Immodicus? scatet hinc, tanquam de fonte perenni,

Febris, & ulcus atrox, scabies porrigo, podagra,

Articulosque premens, manibusque infesta chiragra:

Hinc lippi stillant oculi, resolutaque Baccho Membra tremunt, dentesque cadunt: olet halitus oris:

Hinc stomachus languens, atque intestata venit mors.

Paling. Zod. p. 62.

Indicat sanatio, seu potius evacuatio, ἵησις pro ἵησις,

ἡσις, secundum id, quod habetur 2 aph. 22. A juvantibus naturam & causam morbi cognosci posse docetur: quia evacuatio juvat, ergo præcessit repletio.

APHOR. 18.

Τῶν τρεφόντων ἀθρόως καὶ ταχέως, ταχέαι καὶ αἱ διαχωρήσεις γίνονται.

Eorum quæ confertim & celeriter alunt, celeres quoque excretiones fiunt.

Copiosa & celeris ab ingestis refectio & nutritio supponit celerem eorundem coctionem, ergo etiam in prima celerem utilis ab inutili separationem, & hinc celeres etiam ab istiusmodi cibis dejectiones per alvum contingunt. Qui vero cibus celeriter conficitur, facile separabilibus constat partibus atque tenuibus: hinc etiam celeriter ex prima (chylopoietica) officina deducetur in secundam (haimatopoieticam), & inde in tertiam seu ultimam (vascula exhalantia). Ergo celeriter dissipantur. Ex cibus hi quidem celeriter superantur, illi vero contra. Hippocr. 6. Epidem. sect. 5. n. 53. Quod ægre immutatur, ægre consumitur. Quod facile apponitur, facile consumitur. lib. de alim. n. 11. Facilius reficiunt liquida solidis, juxta 2 aph. 11. Qualia alimenta, ventriculo bene habente, talia excrementa, crassa & fluida, seu tenuia. Victu firmo utentes tardius seu longiori mora de-

dejiciunt. *Wedel.* Discimus ex dictis, quod ab ingestis celeriter conficiendis ac multum nutritibus contingentes multæ seu copiosæ evacuationes, nihil portendant mali; & quod, tam in sanitate quam in morbis, solitæ deficientes excretiones provocari queant assumtis celeriter conficiendis, seu respiciant illæ alvinas evacuationes, sive perspirationem insensibilem aut etiam sudorem, sive urinam, aliasve excretiones quibus natura assuevit.

APHOR. 19.

Τῶν ὀξέων νοσημάτων ἔ πάνπαν ἀσφαλές
αἱ περδιαγορεύσεις, ἢ πὺ θανάτου, ἢ πὺ
τῆς υἱείας.

Morborum acutorum non in totum certæ sunt prænuntiationes, neque mortis, neque salutis.

Hunc aphorismum Celsus l. 2. c. 6. p. 57. ita reddidit: *Neque tamen ignorare oportet, in acutis morbis fallaces magis notas esse, & salutis, & mortis.*

Acuti morbi, chronicis contradistincti, intra breve tempus de vita hominis decernunt, ob citam eorum solutionem: ejus vero eventus præfagitio ab ignominia plerumque Medicos vindicat. Ne tamen exinde multum faciles in prædicendo illi sint, arrogantiam eorundem reprimat Hippocrates. Hinc etiam, *Quod si quis, ait, me audiat, is quam prudentissime &*

con-

consultissime tum in cætera arte, tum in prædictis hujusmodi se geret, probe intelligens, qui prædictionis successum consecutus sit, apud prudentem ægrum admirationi fore, qui vero deerraverit, præterquam quod odio gravabitur, eum ne insanix quidem suspicionem effugere posse. Quapropter præcipio prædicta tum hæc tum alia omnia prudenter fieri. lib. 2. Prædict. n. 3. Experientia fallax, judicium difficile. I aph. I. Instabiliter enim moventur, quæ in humidis consistunt, ideoque facilem cum a natura, tum a fortuna mutationem habent. de decenti orn. n. 10. Spes interdum frustratur, & moritur aliquis de quo Medicus securus primo fuit. Cels. l. c. Est enim Medicina ars conjecturalis, neque respondet ei plerumque non solum conjectura, sed etiam experientia. Cels. l. I. præf. p. 13. Attamen non sunt ex hoc omnino parvi faciendæ ejusmodi conjecturæ; nam etsi aliquando fallant, sæpe tamen collineant. Unde Hippocrates tantum dixit non omnino seu non in totum. Et Celsus p. 57. Est tamen, inquit, Medicinæ fides, quæ multo sæpius, perque multos ægros prodest. Tozzi.

Salutis, aut mortis prædictiones a duobus potissimum desumuntur, a morbi essentia, & a supervenientibus accidentibus. Prædictiones vero, quæ ex idea morbi desumuntur, tutiores sunt in chronicis quam in acutis. Nam sci-
mus, v. g. tabem ex ulcere pulmonis lethalem omnino esse, hydropemque confirmatum, & alios morbos similis naturæ; quartanam pariter omnino tutam esse. In acutis vero res non ita se habet, quia salutis, aut mortis certitudo haberi non potest sola morbi natura inspecta, experientia enim demonstrat nullum esse inter acutos morbos adeo lethalem, quin aliquos

evadere contingat, nec quorundam benignitati omnino fidendum est, quia mors inexpectata haud raro succedit. Prædictiones vero, quæ ex supervenientibus accidentibus desumuntur, tutiores sunt in acutis, quam in chronicis. Hujus causam afferebat pulcherriam Hippocrates *lib. Prognost. n. 21.* hunc in modum: *Qui morbi intra brevissimum temporis spatium sunt judicationem subituri, facilius dignoscuntur, cum maxime inter se ab initio diffideant. Qui enim ex morbo superfuturi sunt, facile spirant, dolore vacant, noctu dormiunt, aliaque securissima signa habent. At perituri, difficultate spirandi vexantur, delirant, vigilant, cæteraque pessima signa habent.* Cum igitur non ignoraret Hippocrates ex hujusmodi signis supervenientibus tutiores esse prædictiones in acutis, quam in diuturnis; ideo in præsentī aphorismo non dixit *in acutis non omnino rectæ sunt prædictiones salutis, aut mortis*, id enim prædictioni omnino repugnat, sed dixit *acutorum morborum*, ut indicaret prænotiones, quæ sunt ipsorum morborum & ab eorum eventu sumuntur, nullam exactam habere certitudinem. Ex his igitur patet, qua diligentia in Hippocratis lectione procedendum sit, quando sola varietas casus unius dictionis tantummodo sententiam penitus contrariam reddit. *Martian. p. 439.* Si nihil critici in morbi sanatione observatur, etiam nihil certi medicus ad præsentem futurumve morbi statum pronunciare potest. *Haen Rat. med. P. 8. p. 24.* Est alia ratio cur Hippocrates fassus sit, acutorum morborum haud esse tutas citra ullam exceptionem prædictiones. Sæpe sæpius cernimus crisin omnibus numeris absolutam, integramque post eundem brevi redeuntem sanitatem,

nitatem, dum interea primo, altero, tertio, quaternario dierum elapso, morbus idem, aut similis, aut prorsum alienus, redeat. Contingitque subinde, ut, de qua crisi, num perfectam dicas, valde dubitares, eandem perfectissimam salutes; quamque arbitratus perfectissimam esse, hanc doleas fallentem. *ibid.* p. 25.

APHOR. 20.

Ὅκοποισι νέοισιν ἔχσιν αἱ κοιλίαι ὑγραί εἰσι, τέττοισιν ἀποξηράσκουσιν ξηραίνονται. ἰκόσοισι δὲ νέοισιν ἔχσιν αἱ κοιλίαι ξηραί εἰσι, τέττοισι περὶ εὐτέροισι γινομένοις ὑγραίνονται.

Quibus per juventutem alvi sunt humidæ, iis senescentibus exsiccantur. Quibus vero in juventute alvi siccæ sunt, iis cum senes evadunt, humectantur.

Apud Celsum l. 1. c. 3. p. 32. aphorismus hic ita legitur: *Quibus juvenibus fluxit alvus, plerumque in senectute contrahitur. Quibus in adolescentia fuit adstricta, sæpe in senectute solvitur.*

Observationem meram continet hic aphorismus. Quod senibus, qui alvum habuerunt humidam, illa siccetur, id nihil habet miri; nam cessat adventante senectate fibrarum laxitas, & siccescens corporis senilis habitudo siccitatem alvi secum inducit. Juvenes plus conficiunt bilis, quæ promovet digestionem & protrudit fæces. Insuper etiam ratio potest esse, quod juvenes plus accipiant cibi quam

pro indigentia, unde plures egestiones: senes autem minus appetant, unde imminuitur copia fœcùm. Quod autem, quibus fuit sub juventute ficca alvus, sub senectute humectetur, non alia videtur esse ratio, quam quod in juvenili corpore humores multi dissipati fuerint per transpirationem, in senili autem, imminuta transpiratione, humores ad intestina refluens alvum humectent. Dejectionum commutationem quidam hic intelligunt in utraque ætate, si eadem victus ratio observata fuerit, in eadem persona. Qui in juventute graciles fuerant, in ætate consistenti & senili pinguescunt; & qui juvenes obeso fuerant corpore, procedente ætate gracilescent. Atqui obesorum alvi plerumque laxiores esse solent. *Tozzi*. In juvenum alvo adstricta, paulatim humiditas colligitur, quæ in senectute operari incipit. *Sorbait*. Quid in qua ætate præstet, humidane an ficca alvus, docet 2 aph. 53.

APHOR. 21.

Λιμὲν θάραξις λύει.

Famem vini potio solvit.

Experientia docet, vinosos paucis cibis esse contentos. Vini, maxime generosi, non acidi, sed dulcis & pinguis, potus famem solvit, id est, infringit, minuit: quia fibrarum stomachi oscillationes deprimit, contrahendo seu stringendo & siccando, unde etiam digestionem

stionem minuit; quemadmodum contra aquæ potus appetitum cibi excitat, unde *aqua vorax* dicitur ab Hippocrate 6 *Epidem. sect. 4. n. 39. Hecquet.* Sunt quibus vinum alimentum est, sunt quibus non est. *lib. de alim. n. 7. λιμός* hîc proprie notat famem intensiorem ac caninam, voracissimis canibus familiarem. *θώραξις*, metaphora petita a lorica thoraci instrata, significat hic vinum seu potum vini, non vero cujusvis, sed generosi tantum, Græcisque familiaris vini, quod eo pectus incalescat & quasi armetur. Famis majoris sive caninæ causa est acidum vel quantitate vel qualitate excedens. Vinum quo generosius & calidius, eo in solvenda fame, etiam intensiore, erit validius & efficacius, quia acidum ventriculo inhærens non tantum diluet & abluet, sed omni parte solvet & dividet, suæque dulcedine oleosa & balsamica, spicula acidi infringet, involvet, obtundet; simili ratione ac videmus tartarum, copię dulcis liquoris vinosi innatare sine noxa, qui tamen æque præsens est, quia gratiam conciliat: vel etiam uti oleum vitrioli, spiritum nitri, acidissima corpora, edulcorantur spiritu vini rectificato. *Hotting. de Vino diff. 3. p. 22 sq. Conf. Ramaz. Oper. p. 594.* Famis causa est inanition, & irritatio ab humore acri, vellicante tunicam ventriculi; unde quandoque homo animo deficit, nisi quid ingerat. Vinum inprimis inanitionem tollit, quia cito distribuitur & reficit; secundo, quia abstergit acres humores, præcipue si sit calidum, odoratum, merum, tenuisque substantiæ *Sorbait.* Quandoque etiam a tænia, seu verme lato, fames excitatur, & vinum meracum largius haustum illi adversatur. *Tozzi.* Sed ecce, multi vinum ante pran-

dium & cœnam potant, ut desidem appetitum erigant. Sciendum igitur est: qui laborant ventriculi laxitate & visciditate, ita ut ventriculus affici non possit muco obsessus a refluyente bile in ventriculum, his, si ingerant vinum, vel & spirituosâ, quæ solvunt mucum, & ventriculum vi calefaciente & constringente exagitant, fieri famem majorem, quia post assumptionem vinosi, vel a vinoso aut spirituosâ ipso, vel validiore applicatione laterum ventriculi ad contenta, aliquis in ventriculo concitatur sensus, quem famem vocamus. *Gorter.* Adde, quod assumpto vino acido, v. g. Rhenano, aliove tenui, non pingui seu oleoso, augeatur acidum, causa famis præemmorata.

APHOR. 22.

Ἀπὸ πλησμονῆς ὀκόπα ἀν νοσήματα γένηται, κενώσις ἰῆται, καὶ ὀκόπα ἀπὸ κενώσεως, πλησμονή· καὶ τῶν ἄλλων ἢ ὑπεναντίως.

Morbos ex repletionem ut curat evacuatio, sic eos, qui ex vacuatione fiunt, repletio; & in cæteris contrarietas remedio est.

Hic aphorismus ex *lib. de flat. n. 2.* desumptus est, ubi ad verbum legitur; & eadem sententiâ extat in *lib. de nat. hom. n. 17.*

Scripta autem videtur hæc sententiâ adversus eos, qui putant per omnes morbos utendum

dum esse tenui victu, & tanto melius ægrotantes omnes curari, quanto in tenuiori victu continentur: quod tamen falsum est, quum oriantur etiam morbi ex evacuatione. Etenim *si quid amplius quam redundantia requirat, extra corpus effluat, evacuatio ipsa dolorem exhibet. Hippocr. de nat. hom. n. 7.* Morborum itaque ex inanitione ortorum curatio consistet in repletionem seu refectioem: quemadmodum evacuatio requiritur ad sanandos morbos ex repletionem, uti dictum est 2 aph. 17. *Cibi & potiones, quæ vacuata sunt, explent; lib. 1. de diætâ n. 2.* Ad vitia, quæ ex nimis copioso sumto cibo & cruditate prima in regione proveniunt, tam præcavenda, quam sananda, optima remedia sunt abstinentia, alvi ductio, vomitus & liberior perspiratio & medicamenta roborantia. *Hoffm. Med. rat. T. 2. p. 371.* Ita contraria contrariorum sunt remedia. Nihil quoque aliud innuere vult Hippocrates l. 6. *Epid. sect. 8. n. 77.* scribens: in morbo contraria victus ratio adhibenda. *Cum enim cujusque natura immutatur & corrumpitur, dolores fiunt, & sanantur contrariis, idque proprium est cuique morbo. Hippocr. de loc. in hom. n. 51.* Omninoque Medicum sua prudentia obviam ire convenit instantibus, & naturis, & anni temporibus, & ætatibus, contentaque solvere, & soluta intendere. *lib. de nat. hom. n. 18.* Tenuis homo implere se debet, plenus extenuare, calidus refrigerare, frigidus calefacere, madens ficare, ficcus madefacere. itemque alvum firmare is, cui fusa: solvere is, cui adstricta est. *Cels. l. 1. c. 3. p. 28.* Huc pertinet quoque quod docet Hippocrates l. 6. *epid. sect. 5. n. 12. 13:* „ Medicatio est, oblu- „ tantem esse neque consentientem affectui.

„ Sic frigidum & auxilio est, & quæ a calido
„ sunt, tollit ”.

Excessus omnes etenim contraria curant.

*Namque intemperiem calidam frigentia pellunt,
Frigentem calida, & siccam humectantia, & udam
Sicca. Vicissim etenim extrudunt contraria sese.*

Boussuet art. med. 1. 2. p. 30.

Haud tamen universaliter verum est, quod contraria contrariis curentur. Etenim qui laborant hæmorrhagia ex abundantia & impetu majore, curantur sanguinis missione. Febris cacochymica febre curatur. Pars gelu constricta solvitur nive applicata. Quæcunque perfrigerata sunt, excalfacere oportet, præterquam a quibus sanguis erumpit, aut erupturus est. Alvi fluxus sæpe per purgans, & vomitus per vomitorium tollitur. Inflammatio mitescit applicatis tepidis, recrudescit ab actu frigidis. Pars combusta non fert actu frigida. *Gorter.*

APHOR. 23.

Tὰ ἐξέα τῶν νοσημάτων κρίνεται ἐν πσσαρεσ-
καίδεκα ἡμέραις.

Morbi acuti intra dies quatuordecim
judicatione terminantur.

Exstat hæc sententia *lib. de Judicat. n. 4. & Coac. sect. I. n. 211. ac ibid. n. 190.* ita legitur: *De febre ardente laborantibus dies quatuordecim, aut allevando, aut perimendo decernunt.*

Singulos morbos in duas species Græci di-
vi-

viferunt; aliosque ex his acutos, alios longos esse dixerunt. Ideoque, quoniam non semper eodem modo respondebant, eosdem alii inter acutos, alii inter longos retulerunt. Ex quo, plura eorum genera esse, manifestum est. Quidam enim breves acutique sunt, qui cito vel tollunt hominem, vel ipsi cito finiuntur. Quidam longi, sub quibus neque sanitas in propinquo, neque exitium est. *Cels. l. 3. c. 1. p. III.* Morbos acutos solvi intra quatuordecim dies, vult præsens aphorismus; h. e. judicantur seu suam habent crisin, de qua agitur ad *1. aph. 20.* Sunt autem morbi acuti hi, quantum nominibus Veteres complexi sunt, Pleuritis, Peripneumonia, Phrenitis, Lethargus, febris ardens, & quicumque alii morbi ad hos consequuntur, quorum febres omnino continuæ interficiunt. *Hippocr. de vict. acut. n. 3.* Februm judicationes iisdem numero diebus contingunt, quibus homines moriuntur, & quibus superstites evadunt. Levissimæ enim febres & cum securissimis signis, quarto die aut prius finiunt. Maxime vero lethales, & quæ cum periculosissimis signis contingunt, quarto die aut prius interficiunt. *lib. de Judicat. n. 2. & Prognost. n. 20.* Ex Hermocratis historia, in *Hippocr. l. 3. Epidem. sect. 1. ægrot. 2.* in qua ex febre acuta eum interiisse narratur die vigesima septima, colligit Franc. Vallesius terminum acutorum diem vigesimam septimam esse, tot enim diebus, inquit ipse, luna suum cursum per duodecim signa zodiaci absolvit. Verum non consideravit Vallesius hunc ægro- tantem, licet febre acuta laboraverit, non tamen continuo acute febricitasse, quandoquidem decima quarta die sine febre fuit, atque

etiam vigesima, & ideo non potest dici, eum acute laborasse usque ad vigesimum septimum diem, nec inde colligi, acutos morbos usque ad illam diem protrahi posse; quia, si hoc pacto terminum acutorum definire liceret, non minus dici posset, eorum terminum esse quadragesimum diem, quam vigesimum septimum, cum constet morbos acutos ad quadragesimum diem sæpius pervenire. Non est ergo ut ab Hippocratis doctrina recedamus, qui terminum acutorum decimam quartam diem statuit, ita tamen, ut intelligamus, nullum morbum cum acutie continua diem quartum & decimum pertransire posse, quin aut judicetur, aut remittat, aut aliquo modo intermissionem habeat; cujus ratio si a coelestibus petenda est, dicendum erit, ea ratione, propter quam diuturni morbi, quique solis motum sequuntur, tunc maxime judicari, quando sol ad punctum pervenit oppositum ei, quem initio ægritudinis occupaverat, ex quo (ut etiam Hippocrates adnotavit) morbos æstivos hyeme, hyemales vero æstate judicari contingit, quia sol ad locum oppositum tunc perveniens effectus contrarios influit in hæc inferiora; unde morbos ipsos insignem mutationem subire necesse est. Eadem ratione pariter acuti morbi, qui a motu lunæ regulantur; cum ad oppositum locum luna pervenit, in contrarium fieri mutationem necesse est, ita ut aut solvantur, aut permutentur, aut remittant, aut ægrotantem ad interitum perducant, quod spatium cum luna diebus quatuordecim circiter percurrat, ideo acutorum morborum terminus quatuordecim diebus ad summum comprehenditur, quemadmodum a Præceptore

ceptore statutum est. *Martian. p. 318.* Vulgo vocantur morbi *acuti simpliciter*, qui intra quatuordecim dies terminantur, & referuntur ad eorum classem etiam, qui ad decimum septimum, & vigesimum protenduntur diem. *Acuti ex decidentia*, ἐκ μεταπτώσεως, dicuntur, qui quadragesimum diem pro summo termino habent, post quem longi appellari incipiunt morbi, qui non amplius per septimanas, sed per vigesimanas & quadragesimanas judicantur. nam post quadragesimum, sexagesimus, deinde octogesimus, postea centesimus vigesimus, de hinc centesimus octogesimus est judicatorius; vel enim ii in cujusque anni temporis mutationibus solvuntur, vel cum locum mutant, aut quod postremum est, cum in oppositas tempestates decidunt, vel cum ad idem, quo coeperunt, tempus redierunt. Qui hæc effugiunt, in commutatione ætatis judicantur. At qui eas quoque superant, medelam non admittunt, quod jam salus, quæ a tempestatum temporumque mutatione ægro promittebatur, sit desperata. vid. *Actuar. Meth. med. l. 2. c. 4. p. 117.* Ut enim morbi acuti, qui celeriter, continenter, & vehementer moventur, intra secundum septenarium judicantur, iidemque, ex irritō erethismo, acuti naturam amittunt, nomen tantum retinent, & ad quadragesimum usque diem producantur: sic morbi natura diuturni, per vicenarios tantum a quadragesimo subeunt naturæ insultus, quos ἐσόδος Græci vocant. Atque illorum diuturnitas in pepasmi difficultate consistit; pepasmi autem difficultas in humoris morbifici contumacia & erethismi vacuitate. At vero qui morbi sunt diuturni ex vitio gentilitio, unde συγγενεῖς nominantur, &
ex

ex vitiata complexione & temperamento, principiorum facultatumque ignavia; non nisi ætatis successione curationem recipiunt: quoniam ætatum successio mutationem adfert complexionis, temperamenti, & habitus. Atqui ætatum successio cadit in septenarios annos, secundum 3 *aph.* 28. *Duret. in Coac. p.* 200. Demum morbi *peracuti* vocantur, qui ad quintum vel septimum diem tantum decurrunt; ut febris ardens. ac *extreme peracuti*, seu *perperacuti*, & *acutissimi*, item *superperacuti*, audiunt, qui tertio, aut ad summum quarto, die terminantur; ut febris pestilens. Juxta *Boerh. I. M. §.* 736. morbi *acutissimi* intra quatuor dies terminantur; *peracuti* intra septem; *acuti* intra dies viginti; chronici dicuntur reliqui omnes. Febris acuta vocatur, quæ velociter & cum periculo decurrit. *Boerh. aph.* 564. Hinc acuti febriles morbi appellantur, quos dicta febris comitatur. *ibid.* 567. Hujus generis, quæ singularem simul inflammationem inducunt huic illive organo, unde ab ejus functione læsa toti morbo imponitur nomen, sunt: Phrenitis, Coma, Carus, Angina, Peripneumonia, Hæmoptoë, Pleuritis, Inflammatio mammarum, diaphragmatis, ventriculi, hepatis, lienis, mesenterii, intestinorum, (Dysenteria, Ileus, Volvulus, Tenesmus, Hæmorrhoides, Colica biliosa,) renum, vesicæ, ureterum, uteri, juncturarum, exteriorum in morbillis, variolisque. *ibid.* 770.

APHOR. 24.

Τῶν ἐπὶ αὐτῇ ἑπτάρι ἐπίδηλον. ἑτέρας ἑβδομά-
 δας ἢ ὀγδόη ἀρχή. θεωρητὴ δὲ ἡ ἐνδεκά-
 τη, αὕτη γάρ ἐστι πεντάρι τῇ ἑτέρας ἑβδομάδας. θεωρη-
 τὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη, αὕτη γάρ ἐστι πεντά-
 ρι μὲν ἀπὸ τῆς πενταρεσκαιδεκάτης· ἑβδόμη δὲ
 ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης.

Quartus septenariorum index est. Oc-
 tavus alterius septimanæ princi-
 pium. Undecimus etiam spectan-
 dus dies, siquidem alterius septimanæ
 quartus est. Rursus quoque spectandus
 decimus septimus, is siquidem a deci-
 mo quarto quartus est, & ab undecimo
 septimus.

Referuntur hic dies in decursu acutorum
 morborum observabiles. Sunt in his die-
 bus alii aliorum *indices*, seu *indicatorii*, *indican-
 tes*, *internuncii*, qui ab Hippocrate vocantur
ἐπίδηλοι, *contemplabiles* h. e. contemplatione di-
 gni, neque sine animadversione prætereundi;
 bona enim crisis semper indicatur aliquanto
 prius quam fiat, per signa videlicet coctionis,
 ad speciem & tempus crisis. Alii appellantur
 a Medicis dies *proprie* seu *perfecte critici* vel *decre-
 torii* atque *judicantes*, κριτικοὶ sive κρίσιμοι, qui
 etiam *principes*, aut *cardinales*, in quos crisis
 incidere solet, suntque ab Hippocrate memo-
 rati septimus, decimus quartus & vigesimus,
 quo-

quorum indices seu contemplabiles sunt quartus, undecimus & decimus septimus; ita, ut quartus indicet septimum, undecimus decimum, quartum, decimus septimus vigesimum. Sunt itaque indices dies ut quaternarii, critici vero septenarii. Vigessimus dies horis ultimis adfert judicationem seu crisin, usque adeo ut haud multum referat, si quis vigesimum primum decretorium esse dicat: certe vigessimus vires habet in fine, septimus in initio, quatuordecimus in medio, quod nosse ad medicam praxin non parum referet: nam quocunque auxilio uti velis, si diei decretorii vim velis devirare, septimi quidem satis sit duodecim horas præteriiisse, & quatuordecimi decem & sex, vigesimi vero nonnisi ultimæ horæ etiam præterierint, & duodecim primæ vigesimi primi. *Valles. in Progn. p. 363.* Principium numerationis in computatione dierum critico- rum semper est faciendum non a lassitudine, decubitu, vel mala dispositione ægrî, sed a motu febrili, qui observatur ex horrore, pulsus mutatione, dum nempe incipit frequens fieri, qui celeritatem singulorum pulsuum, quæ febrium pathognomicum signum constituit, manifestat. *Fr. Hoffmanni Diss. de Crisium natura. Halæ 1706. 4º.* Observatum vero est, dies illos diversa ratione & indicandi & judicandi vim obtinere, v. g. si quatuordecimus indicet decimum septimum, & septimus undecimum. Insuper qui inter dies memoratos sunt impares, alii παρεπιτόμιμος h. e. *intercidentes*, sive *irrepentes*, *intermedii*, *intercalares*, *provocatorii*, vocantur; qui nempe inter principes & indices intercidunt, suntque tertius, quintus, nonus, decimus tertius, decimus nonus, nam quoque vim habere ad judican-

judicandum observantur, non tamen tam potentem, quam quæ est diebus criticis, sed crises moliri imperfectas; h. e. in quibus, ut inquit Heurnius, quædam fiunt aut apparent prætermiffa a præcedentibus: etenim singuli prædictorum dierum dupliciter dicuntur, aut enim πρὸς τι, quæ referuntur ad πρόσθεσιν (i. e. symptomatum accessionem,) aut simpliciter, quando referuntur ad tempus totius historię morbi. E. g. si quis ab initio acute febricitare inceperit, septimus totius historię dies erit judicans simpliciter. Atsi quis duobus diebus leniter febricitarit, tertio die acute febricitare inceperit, septimus totius morbi historię non erit judicans, sed nonus, qui appellatur septimus, non quidem totius historię, sed prostheseos. *Heurn. Oper. T. 2. p. 272.* Quarta demum statuitur dierum differentia, qui neque principes sunt, neque indices, neque intercidentes, in quibus vel nulla, vel imperfecta & mala crisis evenit, quales fere a quarto pares sunt, ut sextus, octavus, decimus, duodecimus, decimus sextus & decimus octavus, dicti ἀντιστοιχίαι, *dies medicinales*, item *vacui*; eorum vero pessimus est sextus, qui, quod eo plures pereant, tyranni nomen meruit. Vid. *Valles. Holler. Fick. Paul. l. 2. c. 7. Actuar. meth. med. l. 2. c. 4.*

Doctrinam de diebus criticis aliquanto plenius, quam in præsentī aphorismo, proposuit Hippocrates l. 1. *Epidem. sect. 3. n. 37* *Squ. in h. m. Quæ diebus paribus invasiones habent, ea diebus paribus decernunt. Quorum vero accessiones imparibus diebus fiunt, ea imparibus judicantur. Circuituum autem qui diebus paribus judicant primus est decretorius quartus, sextus, octavus, decimus, decimus*

mus quartus, vigesimus octavus, trigesimus, quadragessimus octavus, sexagesimus, octogesimus & centesimus. Circuituum autem qui diebus imparibus judicant, primus est tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus septimus, primus & vigesimus, septimus & vigesimus, & trigesimus primus. Considerandum autem est, quod si quid aliter, extra hos præscriptos dies, decernat, recidivas fore perniciemque portendi. Animumque advertere & nosse oportet, his in temporibus futuras judicationes ad salutem aut perniciem tendere, vel momenta in melius aut deterius facere. Ne quid autem desit, quo de Hippocratis mente certi esse queamus, adduci omnino meretur locus ex lib. de Judicat. n. 2. qui etiam extat in Prognost. n. 20. ubi de febribus maxime letalibus agens, quæ cum periculosissimis signis contingunt, & quarto die aut prius interficiunt, ita inquit: *Primus igitur earum impetus sic finitur, alter ad septimum deducit, tertius ad undecimum, quartus ad decimum quartum, quintus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum.* Hæ igitur in acutissimis morbis accessiones per quatuor fiunt, & ad viginti dies producuntur. Fieri vero non potest, ut horum quicquam integris exacte diebus numeretur. Neque enim anni, neque menses integris diebus constare solent. Post hæc autem eadem ratione juxta eandem adjunctionem, primus circuitus est quatuor & triginta dierum, secundus quadraginta, tertius sexaginta. At inter horum initia perquam difficile est dignoscere quinam longo temporis spatio judicari debeant, quod simillima sint eorum principia. Verum a primo die advertere animum oportet, & pro singulorum quaternariorum additione considerationem adhibere, nec latebit quonam se vertat morbus. In lib. de septim. partu n. 8. Medicum, ait, qui de ægrorum salute recte conjectare volet, animadvertere oportet,

oportet, ut omnes quidem dies in contemplationem adhibeat, ex paribus vero decimum quartum, & vigesimum octavum, & quadragesimum secundum. Hic enim terminus pro harmoniae ratione, & integer perfectusque numerus a quibusdam ponitur. Ad hunc autem modum per ternarios aut quaternarios contemplari oportet, ternariis quidem omnibus copulatis, quaternariis vero duobus ad duos conjugatis. Demum vero lib. de vict. acut. n. 46. hæc habet: Inprimis dies impares verendi sunt, nempe quod hi dies magnam ægrorum in hanc vel illam partem inclinationem efficiant. Observare itaque primum diem oportet, quo æger debilis esse, & unde & quando initium morbi cæpit, quod certe præcipuum cognitu existimatur.

Atque hæc de diebus criticis prolata, multorum observatione seculorum ita comperta esse creduntur a nonnullis, ut summa potentia daretur diebus septimo, deinde quarto decimo, ac demum vigesimo seu (ut habet *Celsus l. 3. c. 4. p. 121.*) uni & vigesimo. Quoniam Antiqui potissimum impares sequebantur dies, eosque, tanquam tunc de ægris judicaretur, *κρίσιμος* nominabant, hinc ægros sic nutriebant, ut dierum imparium accessiones expectarent. deinde postea cibum, quasi levioribus accessionibus instantibus, darent: adeo ut Hippocrates (4 *aph. 61.*) si alio die febris desisset, recidivam timere sit solitus. *Cels. l. c.* Sed si quæras rationem, a qua dierum efficaciam indicantium & judicantium &c. repetere tutus queas, vix aliquam solidam reperias licet. Quare ab aliis tantum non ad fabellas relata est dierum certorum in morbis observatio. Hinc etiam Asclepiades, censente Celso, jure ut vanum repudiavit quæ antiqui de diebus illis tradidere,

Vol. 1. P neque

neque in ullo die, quia par imparve esset, ægris vel majus vel minus periculum esse dixit. Interdum enim peiores dies pares fiunt; & opportunius post febrium accessiones cibus datur. Nonnunquam etiam in ipso morbo, dierum ratio mutatur; fitque gravior, qui remissior esse consueverat. Atque ipse quartus decimus par est, in quo esse magnam vim Antiqui fatebantur. Qui cum octavum primi naturam habere contenderent, ut ab eo secundus septenarius inciperet, ipsi sibi repugnabant, non octavum, neque decimum, neque duodecimum diem sumendo, quasi potentior: plus enim tribuebant nono, & undecimo. Quod cum fecissent sine ulla probabili ratione, ab undecimo, non ad tertium decimum, sed ad quartum decimum transibant. Est etiam apud Hippocratem, ei, quem septimus dies liberaturus sit, quartum esse gravissimum. Ita, illo quoque auctore, in die pari & gravior febris esse potest, & certa futuri nota. Atque idem alio loco quartum quemque diem, ut in utrumque efficacissimum apprehendit; id est, quartum, septimum, undecimum, quartum decimum, decimum septimum, in quo ab impari ad paris rationem transit. Et ne in hoc quidem propositum conservavit: cum a septimo die undecimus, non quartus, sed quintus sit. Adeo apparet, quacunque ratione ad numerum respexerimus, nihil rationis, sub illo quidem auctore, reperiri. Verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagorici numeri fefellerunt: cum hic quoque Medicus non numerare dies debeat, sed ipsas accessiones intueri; & ex his conjectare, quando dandus cibus sit. *Cels. l. c.* Et *Vallesius* existimat, videri Hippocratem hic Pytha-

thagoricorum doctrinam de numerorum virtute respexisse: eo quod illi faciebant magni quaternarium & septenarium numerum. Dignus qui huc conferatur est libellus, cui titulus: *Jacobi van den Velde Diatriba Academica, qua doctrina medica de Crisi, sive Naturæ Medicina, purgatur a vanitate & offuciis dierum criticorum. Marburgi 1717. 4º.* Demonstrare sibi sumisit doctus Auctor famosos illos *dies criticos*, tot seculorum, tot ingeniorum cruces, non tam constituisse Hippocratem firma & constanti observatione, quam potius, hac quasi repugnante, ex *Philosophia Pythagorea*, eaque male intellecta, subsumsisse & vitiose exputavisse: hinc illos ipsos dies criticos, ceu male ortos, ab Antiquorum prudentissimis fuisse dudum exploratos; Galeni vero artibus Græcis, quasi per postliminium in medicinam frustra receptos; atque adeo doctrinam universam de diebus criticis male natam, frivole tot seculis jactatam, & quasi per manus traditam, nulla unquam constituisse vera demonstratione, sed mera & vana opinione, concepta ex præjudicio auctoritatis, & levi hinc credulitate, esse susceptam, & in hunc usque diem propagatam.

Si exactam tum *indicum*, tum *criticorum* dierum rationem ab illorum fautoribus exigere velimus, procul dubio inveniemus, æque fore, ac climactericorum annorum commentitiam. Et quidem quâ fit ut quartus index esse possit, cum illo accessiones febrium vel non accidunt, vel non ingravescant, cum tamen criticæ motiones nonnisi in febrium paroxysmis fiant? Quomodo octavus principium evadat secundæ septimanæ, cum quo aliæ accessiones per dies impares succedentes nullam

rationem ineunt, idque potissimum in intermittentibus tertianis? Quo etiam pacto criticus decimi quarti diei motus præsignari possit ab undecimo, cui febriles paroxysmi non respondent? Quomodo insuper decimus septimus, quartus dicatur a quarto decimo, qui terminus est secundæ septimanæ? & quomodo idem decimus septimus index esse possit vigesimi, & vigesimi primi; sicut & vigesimus quartus, vigesimi septimi, & vigesimi octavi? Præterea cum ex Hippocrate 1 *Epidem. sect. 3.* morbi, qui per dies impares exacerbantur, in imparibus etiam judicentur, quomodo judicari deinde possunt in diebus paribus, decimo quarto, vigesimo, vigesimo octavo, trigésimo quarto, quadragésimo? quod etiam, animadvertit Galenus 4. *Aph. com. 61.* Et si per septenarios circuitus critici fiunt, cur est, ut vigesimus, vigesimus septimus, trigésimus quartus, & quadragésimus critici etiam statuantur? quinimo transacto quadragésimo, ad vicanos duntaxat referantur, ut 60. 80. 100. 120? Quæ sane adeo Galeni mentem extorsere, ut illum coëgerint, nedum uni diei duplicem faciem appingere, alteram præcedentibus, alteram succedentibus hebdomadibus, sed etiam numerum, ordinemque prævertere, illasque in longius protrahere, aut vicissim, ubi oportuerit, decurtare. Confugit is propterea ad lunæ motum, qui velocior, & tardior, ad zodiaci signa relatus, cum sit, velocius proinde ejus quadrantes peragrans, vigesimum, & vigesimum septimum ad crisin disponat; in tardiori vero motu, vigesimum primum, indeque vigesimum octavum criticos efficiat. Atque hoc pacto sextus, & octavus, decimus tertius, & decimus quintus,

tus, similesque dies, pari ratione critici esse poterunt. Sed & nec mensis, quem ipse compositum fingit, ex Synodico, & Periodico, aut quem Illuminationis appellat, assignato criticorum dierum computo bene quadrat, cum alicubi is etiam excedat, alicubi deficiat. Hippocratem præterea ipsum, si in cæteris suis Operibus consulamus, varium plane comperiemus, quippe qui in omnibus diebus crises accidisse commemoret. *Tozzi*. Enimvero in Hippocratis Epidemiorum libris multa occurrunt loca, quibus factæ recensentur *Crises*, omnino *salutares*, die non solum (Galenī arbitrio) *non critico*, sed atro penitus, ut *octavo*, & *sexto*, illo tyranno, scilicet. Sic e. g. *lib. 3. ægr. 12.* legitur crisis die sexto, post largam ex naribus hæmorrhagiam, sudorem copiosum, calidum & per univēsum corpus diffluentem, febrem ardentem & acutam salubriter finiisse. *Lib. 4.* sub *Vergiliarum occasum* (non uni tantum & alteri, sexto die crīsin contigisse, veluti præter solennem ordinem & fortuito, sed) *omnia die sexto & octavo judicata fuisse*, memorantur. Et, ne forte arguatur, crises istas omnes fuisse perniciosas, additur ilico exemplum *foeminæ ἐκ καυσικῶν* (ustione seu inflammatione) *diarrhoea & præcordiorum angustia pessime habitæ, at salubriter ipso illo die sexto sudoribus judicatæ*. Vid. *Velde l. c. §. 26.*

Neque sibi constare videtur Hippocrates in determinanda paritate, & imparitate dierum, quando & decimum quartum, & vigesimum inter impares enumeravit *lib. 4. de morb. n. 22.* cujus causam reduxit Galenus in principium secundæ septimanæ, auctorem Aphorismorum secutus, quod in diem octavum incidit, quare

ab eo septimanam rursus inchoando, septima dies in diem decimum quartum incidit, qui hac ratione septimi virtutem, & naturam sortitur; unde merito inter dies impares adnumeratur. Sed hæc ratio habet difficultatem, quia, si ratione diei octavæ id eveniret, undecima dies, imo etiam nona, inter pares adnumeranda esset, quare in illis diebus deorsum purgare liceret, quod Hippocratis doctrinæ manifeste repugnat, *libro enim de humor. n. 3.* dum tempus evacuationi faciendæ præscriberet, per singulos dies pares deorsum, & per impares sursum purgandum esse determinavit, usque ad decimum tertium diem, quo non amplius sursum, sed deorsum purgare oportere adnotavit, sursum vero die decima quarta, eodem ordine ad reliquos subsequentes progrediendo: quasi a die decima tertia, dierum parium, & imparium natura in contrarium permutetur. Quæ doctrina si vera est, non ratione octavæ diei, decima quarta dies imparis naturam sortitur, sed potius, quia (ut *lib. cit. de morb.* ait Hippocrates) dies decima quarta est tertia dies secundæ periodi, cujus finis est undecima dies. Quæ quidem ratio (si quid in hac re paritati, aut imparitatitribuendum est) multo rationabilior videtur. Verum quia paritas, aut imparitas per se nihil operatur, ideo allatam difficultatem tollere alia ratione tentandum est. Observatum est a priscis illis Medicis, peculiare esse dies, in quibus evidetiores mutationes, & firmiores in morbis contingunt, aliosque esse, in quibus hæ raro adveniunt, & debiliores, prioresque pro majori parte impares esse, posteriores vero pares. Unde doctrinæ gratia statutum est, im-

pares

pares dies frequentius judicare, & potentiores esse, quam pares, & ideo per excellentiam quandam numerus impar contemplabilis, & criticus appellatus est, ita ut inde invaluerit usus, ut quicumque dies tuto, & frequenter judicare solent, impares dicantur, etiamsi re ipsa pares sint, cujusmodi est decima quarta & vigesima. E contra vero, quia signa & mutationes, quæ in diebus paribus eveniunt, non adeo frequenter observantur, nec tutum, firmumque judicium præstant (hæc enim in iis morbis tantummodo contingunt, qui per dies pares exacerbantur; qui sicuti raro eveniunt, ita difficile judicium habent, quod etiam Hippocrates adnotavit *l. c. de Humor.*) ideo diebus paribus infidæ mutationes, & signa inconstantia tributa sunt; ita ut, quicumque dies non bene, sed fallaciter judicare solent, pares communiter dicantur. Ex quibus colligimus, idem esse dicere, impares dies & pares, ac si diceremus bene judicatorios, & male judicantes, & infidos. Et juxta hanc denominationem usus est Hippocrates voce περισῆσιν, id est, *imparibus*, 4 aph. 61. *febricitantem nisi diebus imparibus febris dimiserit, reverti solet*, per impares, judicatorios accipiens, quos quidem propriori vocabulo nobis designavit *lib. 2. Epidem. sect. 5. n. 30.* quo in loco hanc eandem sententiam repetens ait, ἢ μὴ ἐν τῇ γονίμῃ μεθ' ὁ πυρετός, ὑποτροπιάζειν ἀνάγκη, h. e. *nisi in die legitima febris dimiserit, recidivare necesse est*, γόνιμος enim *naturale*, & *legitimum* significat: qui vero legitimi dies dicantur, manifeste demonstravit in eadem sententia in *Coac. sect. 1. n. 115.* registrata, quæ est hujusmodi, ὁκόσοισιν ἐκλείπουσιν οἱ πυρετοὶ μὴ κατὰ κρίσιμους, ὑποτροπικόν,

quibus desinunt febres non in diebus judicatoriis, his recidivæ fiunt. Ex quibus patet, idem significare apud Hippocratem, dies impar, legitima, & critica. Quare ubicunque de iis tractatur, quæ ad crisin spectant, per dies impares omnes vere & proprie judicatorios intelligere oportet. In qua significatione etiam accipere licet numerum imparem in loco supra ex lib. de vict. acut. n. 46. adducto, etiam si proprie & vere impar indicari videatur; nam cum dicatur numerum imparem maxime vereri oportere, non omnino dies pares, qui inter judicatorios adnumerantur, excluduntur, sed quia hi pauci admodum existunt, vere dicimus impares dies maxime timendos esse. Hunc autem numerum maxime vereri oportet, eo quod quæcunque in eo mala contingunt, & certius, & gravius malum denotare solent, quam quæ in die pari. Cum igitur tanti existimaverit Hippocrates ea, quæ ad numerum parem, & imparem spectant, plurima artis parte privantur illi, qui dies singulos in morbis ab ea hora inchoantes, in qua æger primum laborare coepit, nullam fere diem habent, quæ simpliciter par sit, aut impar. Quia si quis v. g. in meridie a morbo corripitur, diei pars ante meridiem impar erit, par vero post meridiem, & e contra, si pars ante meridiem par fuerit, reliqua pars impar erit; quare nec quo die juxta Hippocratis præcepta purgare expediat determinare poterunt, nec symptomatum supervenientium virtutem judicare. Hippocrates in enumeratione dierum in morbis vulgarem usum secutus est, primam diem appellans totum illud tempus, ex quo æger laborare incepit usque ad occasum solis,

reli.

reliquos vero subsequentes accipiens a solis exortu terminantes in occasum. Nec audiendus hic est Galenus, qui quamlibet diem ex viginti quatuor circiter horis constituit, diei præcedentis finem copulans cum subsequents principio, & vespertinum tempus diei subsequents initium faciens; quæ computandi ratio fere communiter observatur, sed non est ad mentem Hippocratis, qui quamlibet diem, prima excepta, ab ortu solis inchoare solitus fuit, nec ullibi in recensendis ægrotantium historiis de hora invasionis morbi mentionem fecit: argumento evidentissimo, id scire non esse necessarium, cum satis sit, non ignorare, an interdiu, an noctu, aut vesperi inceperit morbus, an mane, aut meridie, eo quod dierum computatio fieri debet, non ab ea hora diem inchoando, in qua invasit morbus, sed ab eo tempore, in quo vere dies naturalis incipit. An dicent Hippocratis ægrotantes omnes in ortu solis ægrotare coepisse, ut inde dierum enumerationem inchoaverit? Ridiculum certe est hoc, cum experientia demonstret, morbos admodum raro matutino tempore inchoare. Quod concernit rationem dierum criticorum, Galenus eam ad solis peragratiorem per Zodiaci signa in morbis diuturnis reduxit, in acutis vero ad lunæ motum, sive modo ejus actio proveniat a signis, quæ proprio motu percurrit, sive a luminis diversitate, quod a sole recipit, sive ab utrisque simul concurrentibus, id determinare non est nostri instituti, cum satis sit scire, a motu lunæ acutorum morborum mutationes per quaternarios, & septenarios procedere. Verum etiamsi ratione præfati lunæ motus, in statutis quibusdam diebus,

& horis, crifes, & cæteræ morborum permutationes fieri deberent, cum hoc vel illud punctum attingit, sæpe tamen rationabile tempus pervertitur, ita, ut aliquando anticipent, aliquando retardentur, idque potissimum evenit ratione accessionum, quæ raro cum præfato lunæ motu coincidunt. Certum est enim, crifes fieri in die majoris accessionis, unde videmus (quod etiam Hippocrates adnotavit) eos morbos imparibus diebus judicari, qui imparibus moventur, in paribus vero, quorum exacerbationes in diebus paribus contingunt, & in tempore earum peculiari: quæ enim sursum fiunt criticæ evacuationes, in accessionis principio, quæ vero inferne, aut per sudorem, remisso ejusdem summo vigore contingunt, ut Galenus edoctus a præceptore adnotavit. Si igitur a paroxysmorum varietate crisis tempus peculiare dependet, invenienda est causa repetitionis paroxysmorum in statutis quibusdam horis: quia hæc eadem, una cum præfato lunæ motu, & crifes, & cæteras morborum mutationes constituet. At certe hæc alia esse non potest, quam solis motus, qui diem ipsum conficit, & metitur, dum a primo mobili ab ortu in occasum raptus, viginti quatuor horarum spatio totam mundi machinam perlustrat. Hoc enim motu mediante, non modo dies a nocte distinguitur, ex quorum diversitate humana corpora, & sublunaria omnia tam varie afficiuntur, sed etiam ad quatuor mundi cardines accedens, alterationem in hæc inferiora producit, quatuor anni temporibus proportionem respondentem; unde effectum est, ut sicuti in vere sanguis abundat maxime, in æstate bilis, melancholia in autumnio, & in hieme pituita,

pituita, ita matutino tempore sanguis naturaliter movetur, bilis in meridie, melancholia vesperi, & pituita in nocte, quod omnibus receptum est. Quare cum nihil aliud sit principium accessionis, quam principium motus humoris, qui peculiariter morbum facit, aut fovet, necesse est affirmare, unde morbifici humoris principium motus advenit, illud paroxysmorum principium, & auctorem esse. Nam cur tertianæ febris (exempli gratia) accessio tertio die repetens determinata hora invadat, ea est ratio, quia sol ad meridianum accedens, bilem tertianæ febris materiam conturbat, quæ cum parata sit ad febrilem calorem concipiendum, occasione illius agitationis, accessionis initium præstat. Quod si non semper in meridie tertianæ paroxysmi invadunt, nec eadem semper hora repetunt: cum modo anticipent, modo postponant, id inobedientiæ materiæ tribuendum est, quæ sive ratione copię, sive ejusdem qualitate, sive alterius humoris permixtione, vel non statim moventi causæ obtemperat, vel properat celerius. Si ergo crisis tempus a tempore accessionis moderatur, accessionisque causa est præfatus solis motus, quatenus per eum sol, hunc vel illum mundi cardinem attingens, accessiones hac vel illa hora movet, sequitur multoties ante quam luna ad punctum illud perveniat, cujus virtute fit crisis hac vel illa die, virtute solis, qui horam accessionum, & ex consequenti ipsius crisis, metitur ac disponit, contingere judicationes: ita ut non sit necesse ad crisin v. g. septimo contingentem, dies omnes integros ex viginti quatuor horis concurrere, cum satis sit septem diebus solem super terram existentem vim pro-

propriam in humores exercuisse, ut crisis, aut quævis alia mutatio in die septima dicatur. Ergo (infert quispiam) non a motu lunæ, sed potius solis crisis excitabitur, si ante quam luna ad locum crisis perveniat, virtute solis judicatio sequatur. Huic respondeo, crisin hoc vel illo die fieri, a motu lunæ dependere, quæ etiamsi ad punctum exactum, in quo crisis excitari debet, nondum pervenerit, eam tamen dispositionem in corpore & humoribus ipsis usque ad illud tempus introduxit, ut actione solis adveniente crisis fieri possit. Quapropter virtus solis est, crisin hac vel illa hora excitare, lunæ autem, hac vel illa die. Astra enim in hæc inferiora agunt, non subito & derepente, nec tunc solum cum hoc vel illud punctum attingunt: sed multo prius ad certam distantiam agere incipiunt, v. g. dum orbe, vel radio ad punctum illud perveniunt, inde vero efficacius, quo magis illi puncto appropinquantur, ubi summa viget eorum efficacia. Quare, cum duorum astrorum virtutes ad unicam actionem concurrunt, non est necesse utriusque vires supremas, quæ in puncto aspectus consistunt (partilem Astrologi appellant) convenire simul, cum unius efficacia causa esse possit, ut quælibet dispositio ab altero introducta ad effectum producendum sufficiat; ex quo fit, ut actio, quæ a sole provenit, sæpe crisin, aut quamlibet aliam affectionem in corpore producat, etiamsi luna, quæ ad actionem illam simul concurret, nondum ad locum pervenerit, a quo illius actio dependet, & ideo non est necesse, omnes dies integros esse ex viginti quatuor horis. Ut e. g. si quis die Dominico circa vigesimam horam laborare inci-

incipiat, etiamsi luna ante horam decimam quartam diei Sabbati sequentis medio motu non perveniat ad punctum illud quod septimæ diei initium præstat: quod quidem est quando luna radio, vel orbe locum attingit, qui quadrato aspectu punctum illud respicit, in quo erat tempore invasionis morbi; cujus virtute crises fiunt, variæque mutationes in morbis contingunt: nihilominus virtute solis, qui humores statis quibusdam horis movet & vigere facit, effectus septimæ diei ab ejus ortu incipiunt: cum satis sit dispositio, quam luna loco aspectus appropinquans corporibus introducit, ita, ut, si morbus cum sanguinis prædominio fuerit, etiam mane diei Sabbati, qua hora sanguis virtute solis maxime viget & movetur, crisis per hæmorrhagiam fieri possit. Quotiescunque igitur quis a morbo corripitur, dum sol est super terram, totum illud tempus usque ad occasum, pro die prima computare oportet, eo quod sol occidens diei finem, & noctis principium facit, quæ duo & natura, & viribus penitus inter se contraria existunt; ex quo fit, ut, quæcunque subsequenter eveniunt, nihil cum præcedenti die habeant, sed spectant ad subsequentem, cujus tempus illud pars existit. Idque solis facultate evenit, qui suas vires continenter singulo die exercet, easque absolvit, postquam pervenit ad occasum: aliosque denuo effectus producere incipit, cum alterius diei initium præbet; idque ex eo constat, quia, si dies quieta esse debet, nox præcedens plerumque quieta est, si laboriosa, molesta. Unde hinc argui potest, in noctium computatione, præcedentem cum die subsequenti computandam esse. *Martian. p. 393 sqv.* Jonstonus causam

ſam dierum criticorum , nec ſoli , nec lunæ , nec paroxyſmis , nec ſuccorum morbificorum diſpoſitioni ſimpliciter adſcribi poſſe exiſtimat ; ſed illam eſſe partim ſolem , partim lunam , partim humorum diſpoſitionem , partim corporis naturam. Vid. Jo. Jonſtoni *Syntagma univerſæ Medicinæ Præcticæ*. Jenæ 1673. 8°. pag. 178 ſq.

Ex dictis manifeſtum videtur , arduæ diſquiſitionis eſſe Antiquorum de diebus criticis doctrinam. Quo certius itaque conſtet , quibus præcipue illa innixa ſit fundamentis , & ad quam normam exigere obſervationes ſuas debeat , quiqueſ Antiquorum hac in parte ſtudium æmulari exoptat , Doct. Mead ſequentia in medium proferet. Supponit nimirum in antecellum : Certiſſimum eſſe , quod febres *epidemicæ* oriantur vitio ambientis nos aëris , ideoque conſentaneum videri , ut ſingulis ſuis temporibus a virtute lunari , quæ hunc afficit , illæ mutationes ſubire poſſint : Notiſſimum eſſe , quod exactiſſimus lunæ coitus fiat cum ſol deficit , perfectiſſima vero oppoſitio in lunæ defectu : Rem eſſe maniſeſtiſſimam , quod repentinæ ejusmodi in aëre mutationes , quæ corpora etiam ſanorum afficiunt , infirmis , & acuto morbo jam laborantibus , pro certo noceant. Jam ita pergit. Primo , inquit , habent morbi omnes *ἐπιδημιοι* , ſive qui in populum ſæviunt , ſua quique certo ordine diſtributa tempora , quibus increſcunt , conſiſtunt , & ad ſanitatem inclinant. Conſtantes adeo & perpetuæ ſunt horum leges , ut , quoties a cœli ſtatu oriuntur febres , quarum acceſſiones in plerique ſine intermiſſionibus urgent , ſi modo contingat has quavis de cauſa in aliis per circuitus redire , penſentur ſeptem paroxyſmorum

smorum numero cessantis morbi intervalla; ita ut parem mensurâ ægritudinem sustineant utroque modo laborantes. Id ipsum sola experientia comperit in morborum historiis indagandis solertissimus Sydenhamus, qui hac de causa sex menses durare quartanas autumnales animadvertit: quoniam, si rite ponatur calculus, inter omne id tempus recurrentes accessiones horas complent 336. sive dies 14; qui quidem continuarum febrium, quas eadem anni tempestas apportat, terminus est. Neque discrepat ab hac ratione Galeni observatio, ideo nimirum septenos habere circuitus exquisitam tertianam, cum legitima continua intra septimum diem desinat, *quia unum conficiunt diem singuli paroxysmi*: hoc est, dispar licet sit hujus & illius morbi conditio, æquale tamen esse, quo corpus ab alterutro tenetur, temporis spatium. Causa autem, cur istud ita eveniat, sequens observatio ostendet. Secundo, itaque fermentatur in hisce malis sanguis, neque defervescit, usque dum per organa secretionis, prout his aut illis magis accommodatus est humor, foras derivatæ fuerint plurimæ, quæ morbum creant, particulæ. Tercio, sicuti suis quique temporibus defæcantur, qui fermentescunt, liquores; sic definitum habet spatium, quo depuratur a fermento, vitale fluidum. Quarto, non eodem perpetuo tenore cursum suum peragunt, quæ conjuncta secum fert hæc sanguinis effervescentia symptomata; illa vero eorum ratio est, ut certis in primis diebus adeo manifesta sui prodant indicia morbus, ut ex iis non difficile sit, felicem an infaustum exitum habitura sit ægritudo, conjecturâ augurari. Hac perspecta febrium conditione,

ditione, dies, qui morte aut fanitate morbum plerumque finiebant, *decretorios*; quibus vero spei aut periculi notæ præcipue ostendebantur, *decretoriorum indices*, Veteres appellare solebant. Et hætenus quidem non erat conjecturalis hæc scientia, adjuncta vero demum probis observationibus perversa ratiocinia magnis implicuerunt dubiis eam quæstionem. Nescivit Hippocrates istius morborum acutorum naturæ causam, qua ægrum plerumque liberat dies septimus, quartus decimus, aut unus & vice-simus. Fama inter alias eminebat illis temporibus Pythagoræ Schola, cujus magna scientiæ pars in harmonia & reconditis numerorum mysteriis posita fuit; impares paribus efficaciores habebantur, summa vero tribuebatur septenario potentia. Has Philosophi opiniones ita sequebatur divinus in medendo vir, ut recidivam timeret, si pari die desisset febris; & decimum quartum, aut etiam unum & vice-simum diem expectaret, nisi septimus morbo finem fecisset; quoniam multum potest, tum in ægritudinibus, tum in partu edendo, numerus septenarius. Cum autem certum esset solvi interdum febre laborantes die sexto, aut octavo, sine periculo recursus, has rationes ut vanas repudiavit Asclepiades; & jure dixit Celsus, in his quidem antiquos tunc celebres admodum Pythagoricos numeros fefellisse. Isto igitur animadverso errore, Galenus felicius longe in hac disquisitione processit; nec ab imparium dierum efficacia ducere originem censuit febrium accessiones & crises; sed a lunæ facultate, quæ terrestribus imperat, & cætera vincit sidera, non potentia, sed vicinitatis virtute. Habent itaque, si ipsius auctori-

toritatem sequi velimus, circuitus suos, quibus septem dierum intervallis accedunt, & inclinant, morbi acuti a cursu lunæ, *quæ singulis hebdomadibus, cum nova nimirum, dimidia, vel plena est, viribus pollet maximis.* Ex hisce constat, Galenum causam, quæ paroxysmos februm immutet, rite animadvertisse; at modum, quo hæc effectum parit, non fuisse conjectura affecutum. Summa autem rei hæc est. Crisis est materiæ morbum facientis per hos aut illos corporis meatus expulsio; quæ ut cum ægri salute peragatur, eatenus illa minuenda & digerenda est, quoad permeare & transire possit per ora glandularum ad quas appellit. Idcirco, sicuti perfectissima fit sudoribus febris solutio, tum quod natura cæteris omnibus plus liquoris exspuant subcutaneæ glandulæ, tum quoniam per angustissimos harum tubulos non alius quam tenuis & probe concoctus humor percolari queat; ita maximo cum periculo morbum finit sanguinis fluxus, quippe qui indicat eam esse mali indolem, ut per nullas corporis vias defæcari possit sanguis, qui proinde effervescentia sua canales dirumpit. Mediam autem hic conditionem habent geniti in illis partibus abscessus, per quos crassi & tenaces expurgantur succi. Certum est igitur, si modo in novam plenamque lunam incidat tempus, quo aut a deferrescente sanguine foras pellitur noxius humor, aut profusionem minantur ultra modum tensi ab æstu febrili canaliculi; eo faciliorem & plenior fore morbi crisin, quod minore tum vi corporis superficiem urgeat, & fluidorum impetum reprimat circumfluit æther. Quin etiam fieri potest, ut ob variam hujus causæ

rationem hodie interdum peragatur, quam pro more & conditione ægritudinis crastinus dies apportare deberet, febris solutio; aut in posterum diem contra differatur, qui hodie sperandus esset morbi terminus: cum acceleretur motus naturæ a facultate lunæ, & hujus ope nonnunquam indigeat ad amovendum aëris obstaculum solito debilior animalis machina. Idcirco sexto, quandoque, quandoque & octavo, uti observavit Hippocrates, solvetur morbus, cujus circuitum septimus in plerisque dies definit. Convenit itaque, si lunaris virtutis in hisce casibus momentum perpendere velimus, tempus, quo primum invasit morbus, diligenter notare; hujus deinde indolem, & quo secretionis genere salutem ægri moliri soleat natura, probe nosse, neque nimia sedulitate, præsertim sub finem ægritudinis, humorum motus turbare; laborantis denique vires æstimare atque expendere. Si quis eas in facienda medicina leges servaverit, comperiet sine dubio, non novam solum plenamque lunam; sed & sideris hujusce ad meridianum cœli fastigium, aut huic oppositum locum, accessionem ad immutandum corpus animale vim afferre maximam. *Mead Oper. p. 458 & seqv.* Credat qui velit laudatam potentiam seu imperium lunæ in corpora humana, ad stabiliendos dies criticos.

Attamen certissimum videtur, unumque morbum suo more, ab omnibus aliis diverso, vel in sanitatem, vel in mortem, vel in alium morbum abire: quosvis vero morbos acutos, vel plurimos saltem, critice terminari, strictiori sensu vocabulo sumto, vel dierum criticorum numero regi, experientiæ repugnat. Morborum

rum quorumlibet mutationes omnes a morbi & naturæ viribus determinari verissimum est: Crisin vero a dierum quodam numero dependere, ac si sub numero ternario, septenario, mirabilis quædam potentia lateret, haud est verisimile. Dari morbos, qui septimo, decimo quarto, vel vigesimo primo die, per sensibilem crisin terminantur, negari minime potest: quinam vero qualesque speciatim hi sint, a nemine hactenus fuit demonstratum. Qui inter recentiores Medicos exemplis in praxi dies criticos, secundum Veterum normam, se observasse gloriantur, raro tamen adeo felices in Medicina vates se extitisse, fateri coguntur; aliorum experimentis potius, quam suis innixi, in dierum criticorum potentiam disputantes. Acutissimus Boerhaavius Veteres summa cum reverentia veneratur; & hinc criticos dies re ipsa dari in plerisque morbis acutis credidit, uni etiam alterique morbo adsignavit, de cætero vero in determinandis morbis, dierum criticorum potentia solvendis, parcus. Experientissimus Sydenhamus morbos plerosque expulsiōe materiæ solvi agnoscit; dierum criticorum numerum raro inducens; quem, si usque adeo frequentes essent, procul dubio non effugissent. Nemo Medicorum est, vel modice doctus, quin variolarum æque ac morbillorum stadia dignoscat; quidni & aliorum morborum, si similem observarent memorabilium mutationum ordinem? Interim nec critici dies plane rejici debent, nec venerabilis antiquitas falsitatis argui; modo dematur supersessio. Alternis diebus febres bene multas exacerbari, experientia addiscimus. Id vero variis febribus commune est, acutis non tantum & continuis, sed etiam intermittentibus

& lentis. Hinc maxime sensibiles mutationes, sive in pejorem, sive in meliorem statum, diebus imparibus contingere solent. Et si morbus ejus est genii, ut ante septimum diem superari a naturæ viribus potuerit, eo die crisis vel solutio morbi contingit: non quia crisis huic diei occulta quadam ratione est adfixa, sed quia septimus est alternus dies, & morbus eo usque victus, ut solita alternæ diei exacerbatio non revertatur, sed vel evacuatio quædam sensibilis materiæ morbosæ, vel solutio morbi, sine manifesta evacuatione, sit facta. Id vero quoniam non regulariter in omnibus febribus ita fit, critica mutatio non semper die impari evenit, sed etiam pari; quod vel Hippocrates & Galenus ubertim testantur. Si morbi materiæ copia major sit, quam ut septem dierum spatio subigi possit, v. g. sesqui altera vel dupla, morbus vel undecimo, vel decimo quarto cessabit; & sic eadem in ratione diebus aliis. Magna quidem modestia & agonia conjuncti invadunt illi dies, quibus morbi solutio contingit, critici dicti, vel & eos proxime præcedunt. Nec mirum. Morbo etenim ab incremento ad statum appropinquante, corpori magna infertur molestia; ad statum autem perducto, ejus vires minuuntur, & sanitas redire incipit. Exemplo est inflammatio; hæc maximam tunc molestiam & dolorem parit, quando suppurationi est proxima. Pure facto, vel resolutione nata, hoc est, morbo in alium morbum mutato, vel sanitate redeunte, mitigantur symptomata. Est itaque similis mutatio cum maxima molestia, sine dierum criticorum observatione. Criticas ejusmodi mutationes prævideri ex signis quandoque posse & prædici, conceditur; quia in multis al-

ter-

ternis diebus fiunt acerbationes, quæ, prout varia symptomata conjuncta habuerint, instantem & proxime futuram exacerbationem, vel mitiorem vel graviolem prænunciant. Talia vero & similia in omnibus febribus omni tempore prædicere, sine errore, impossibile est. Quid? si in morbis quibusdam certæ quædam dierum criticorum leges sancitæ sint, nonne criticas etiam eorundem morborum evacuationes, morbum solventes, regulariter determinatas esse, statuere oportet? Hoc tamen minime agnoscunt criticorum dierum propugnatores. Incerti & dubii fuerunt semper, quamnam evacuationem, in certo quodam morbo, a natura expectare debeant; quasi omnes morbi acuti, varii licet generis ac genii, per easdem vel similes evacuationes, per sudores, diarrhoeas, salivæ fluxum, aliasque, æque facile solubiles essent, æque dierum criticorum potentia submitterentur omnes; quod analogiæ œconomiae animalis non minus, quam criticorum dierum certitudini repugnat. Consentaneum ergo videtur, Veteres Pythagoricæ numerorum & proportionum doctrinæ nimium fuisse addictos; dein autem regularum prognosticarum avidos, & prædictionibus in morbis vaticinatorum gloriolam affectantes, quæ nonnunquam in febribus contigisse viderant, ad morbos quosvis acutos applicasse; quæ ad certos quosdam solos, & certis quibusdam in circumstantiis pertinebant, ad omnes extendisse. Hinc illa Veterum in dierum criticorum adfertione inconstantia & mutabilitas. Vid. *Eph. N. C. vol. 10. obs. 42.* auctore Grashuis. Hippocrates passim aliique Practici notant, si quarto die quædam apparent phænomena, septimo

die futuram esse crisin, si vero undecimo conspiciuntur, decimo quarto expectandam esse evacuationem criticam: adeoque inter florendi & maturitatis tempus præterlabitur tempus trium dierum. Veritas hæc sola observatione firmatur. Nonne unusquisque liberrime fatebitur, si videat septimo die ab invasione variolarum inchoare hinc inde pustularum suppurationem, regulariter omnes pustulas undecimo die maturas fore & decimo quarto decidere? Quod si itaque quarto vel undecimo die in urina conspiciuntur rudimenta seu inchoata coctio, nulla est ratio dissuadens, ex his signis apparentibus hoc tempus vocare diem indicem. Dierum itaque Criticorum & indicum doctrina firmo nititur talo, sed ex oscitantia, perversa medela, permissione multorum morborum, a non satis in praxi attendentibus ad Veterum nugas, hæc temporum observatio damnata fuit. *Gorter.* Pro veritate doctrinæ Hippocracæ de diebus criticis, & argumentis apud alios non reperiundis, & observatis propriis propugnat *Doct. Haen Rat. Med. P. 1. cap. 4.*

APHOR. 25.

Οἱ θερινοὶ τετραταῖοι πὰ πολλὰ γίνονται βραχείες·
οἱ δὲ φθινοπωρινοὶ μακροὶ, καὶ μάλιστα οἱ
πρὸς τὸν χειμῶνα συνάπτοντες.

Quartanæ æstivæ fere breves existunt,
autumnales vero longæ, præsertim
quæ ad hyemem pertingunt.

Celsus

Celsus l. 2. c. 8. p. 76. ita expressit : *Quartana æstiva, brevis: autumnalis fere longa est; maximeque, quæ cœpit hieme appropinquante.*

De febre quartana hic est sermo, quæ est ex intermittentium genere, in quibus plena *ἀνταρξία* inter duos quosque paroxysmos intercedit; quæ quarto quoque die corripit intercalaribus integris binis. Expositio hujus aphorismi ad mentem Hippocratis peti potest ex iis quæ leguntur in *lib. de nat. hom. n. 28. & 29.*

Quartanæ tertianis tanto longiores sunt, quanto minus bilis calorem exhibentis obtinent, tum quia in his corpus liberalius refrigeratur, iisque ab atra bile is cumulus accedit, ut non nisi ægre depelli possint. Bilis enim eorum omnium quæ in corpore insunt cum sit glutinosissima, maxime diuturnas stationes facit. Quod autem quartanæ humoris melancholici sint participes, ex eo cognosces, quod autumno præcipue homines quartanis corripiantur, & ea ætate, quæ est ab anno vigesimo quinto ad quadragesimum quintum, tum etiam quod hæc ætas inter alias omnes atræ bili potissimum est obnoxia, ut & inter anni tempora autumnale maxime accommodatum. Si qui vero extra hoc anni tempus & eam ætatem quartana correpti fuerint, pro comperto habeas hanc febrem, nisi quid aliud hominem male habeat, minime diuturnam fore. H. J. Omnes morbi, cæteris paribus, calidioribus temporibus breviores sunt, quam frigidis; nam calor æstivus favet coctionibus, frigus brumale auget crispaturas, adstringendo poros difficiliorem facit humoribus meabilitatem. Quin etiam Quartanæ, quæ per totum autumnus, hiemis & veris cursum durarunt, circa solstitium

æstivum sua sponte finiuntur. Tardat enim hiems morbos, æstas vero maturat, & ad colliquandos humores morbosos, atque ad obstructions referandas aptissima est. Neque ignotum in praxi est, Tertianas, quæ proveniunt autumnō, semper difficilioris esse sanationis, iis, quæ vere vel æstate proveniunt. Quemadmodum enim æstate semper plus & liberius perspiramus: ita ab æquinoctio autumnali & solstitio hiemali semper paulatim perspiratio decrescit: & ideo etiam *Sanctorius* 1. *aph.* 115. diligenter & curiose observavit corporis pondus in autumnō augeri *Hoffm. ær. in-temp.* §. 19. Ex allatis patet, cur *æstiva ægritudo* dicatur in adagio, quo ægritudinem aut molestiam mox desituram, nec procaci recursum aut lancinatione diuturna corpus emaciaturam designatur. Quo magis vero certo constat de ista medicorum observatione, *morbos æstivos præ cæteris esse celeres ac breves*, eo minus credendum est, quod insimul etiam sint *leviores aut mitiores*, ut potius *gravissimi quilibet*, exemplo pestis, febrium petechialium aliarumque malignarum, variolarum, morbillorum, anginae, pleuritidis, &c. per æstatem sævire magnamque stragem edere soleant. *Baier. adag. med. p.* 146. Vetus Quartana raro nisi vere solvitur, juxta *Cels. l. 3. c. 16.* Equidem juxta *Hippocr. 6. Epidem. Sect. 6. n. 42.* Quartana non ultra annum scilicet durat: Ast annotati sunt homines, qui ultra viginti annos quartana laborarunt; & verosimile est Mæcenatem, cui *Plinius l. 7. c. 51.* perpetuam febrem fuisse annotatum reliquit, non alia, quam quartana, laborasse. Conf. *Forest. Obs. med. l. 3. obs. 32. schol. p. 125.* Maxime autumnō grassatur, magisque

gisque si lien tumet, continuæ vel incertæ febres fuerunt, non ex toto solutæ, magisque si corpus frigidum, & siccum, & glabrum, si ætas declinans, ipseque homo crassæ materiæ alimentis usus, mœrore ac solitudine confectus est. *Lomm. Obs. p. 17 sq.* Contumaciam suam debet Quartana hepati male affecto: id quod exinde patescit, quod perperam curatæ plerumque succedat hydrops. Qui adolescentiam jam egressi & viriles annos adepti, quartana corripuntur, admodum frequenter signa ostendunt viscerum male constitutorum. *Hoffm. de vomit. us. p. 32 sq.* Quartanæ autumnales & periculosiores sunt, & obstinatiores longe quam Tertianæ autumnales: ubi enim natu grandiores impetunt, eosdem paucis adhuc paroxysmis multatos quandoque jugulant; quo in casu æger tempore exhorrescentiæ, ineunteque adeo paroxysmo, ut plurimum moritur. Quod si æger in senectutis tantum fuerit confinio, necdum ejus limen prætergressus, licet non in eodem versetur discrimine ne inter paroxysmos primo lacessentes luce privetur, haud tamen facile a febre hac elabetur, nisi vertente anno, appetenteque illo tempore quo primo corripiebatur. Nonnunquam etiam hæret lateri letalis arundo, nec nisi a morte languescenti decutitur. Quartana interim typum subinde variat, plura etiam parit symptomata, scorbutum v. g. ventrem induratum, hydropem, &c. Juniores vero ferendo huic morbo pares sunt, a quo nonnunquam circa solstitium brumale liberantur, frequentius tamen nonnisi adveniente verno æquinoctio, vel etiam autumnio insequenti, ubi scilicet venæ sectionem aut catharsin admiserint.

rint. Sæpe non sine stupore sum intuitus, infantes tenellos cum hoc morbo per totos menses sex commissos, nec oppressos tamen, sed de eodem, Herculis instar pueri, in cunis triumphantes. Hic notandum, quod cujuscunque demum ætatis aut temperamenti fuerit is, qui Quartana corripitur, si quolibet alio vitæ tempore (vel etiam ab hoc remotissimo) eadem semel laboraverit, non diu admodum eum secunda hac vice fatigabit morbus, sed post paucos aliquot paroxysmos sponte sua solvetur, quod scitu dignum erat. *Sydenh. p. 101.* Hybernæ Quartanæ fere in morbos acutos transeunt. *Hippocr. Coac. sect. 1. n. 236.* Si febris continua fuerit, expectare convenit in quartanam firmari debere, ubi intermiserit, & errabundum in modum prehen- deris, & ita ad autumnum deducatur: oriun- tur autem annum agentibus trigesimum, aut senioribus. *Prognost. n. 24.* In errantibus fe- bribus nigræ nubeculæ Quartanam denunciant. *Coac. sect. 5. n. 50.* Beneficia Quartanæ di- cuntur ad 5. *aph. 70.*

A P H O R. 26.

Πυρετὸν ἐπὶ σπασμῶ βέλτιον γένεσθαι, ἢ σπασμὸν ἐπὶ πυρετῷ.

Convulsioni febrem advenire præstat, quam convulsionem feбри.

Observatio, quod febris superveniens con- vulsioni morbum solvat, existat etiam in 4. *aph. 57.* item *lib. de Judicat. n. 12.* *Coac. sect.*

sect. 3. n. 80. lib. 1. de morb. n. 6. & in epist. ad Regem Demetrium. Libro de loc. in hom. n. 48. ita scripta legitur: A convulsione si febris prehendit, eodem die cessat, aut postero, aut etiam tertio. In Coac. sect. 3. n. 84. & 86: Convulsionem solvit febris succedens acuta, quæ prius non aderat, aut, si prius adfuit, ingravescens. Convulsiones autem derepente ortas febris solvit ac alvi fluxus. A convulsione liberare supervenientem Quartanam, docemur in 5. aph. 70.

Sunt Convulsiones tensiones fibrarum, ex quibus vasa & omnes membranaceæ partes componuntur: capacitates ita vasculorum stricte appellenti sanguini aditum præcludunt. Excitata febre, sanguis vincens obstacula, compressos diametros cogendo, referando, restituit ejus circuitui libertatem atque æquabilitatem. Hinc, si quis ebrius derepente mutus fiat, convulsus moritur, nisi eum febris prehendam. 5 aph. 5. Puerperas si convulsio prehenderit, febrem excitare convenit. lib. 2. Epidem. sect. 5. n. 10. At febris convulsioni succedens ex repletionione fieri solet, atque ob id solvere morbi causam. Cardan. p. 161. Quapropter probe hic attendendum, quod convulsio a repletionione, i. e. copia humorum, non qualitate materiæ acris & causticæ orta esse debeat, quoniam motus, tam intestinus quam progressivus, densam illam, viscidam & compactam materiam, quæ nervis & cerebro insidet & quæ in primis viis continetur, attenuat & discutit. Pulchre autem hic notat Hollerius, quod non quævis febris convulsionem solvat, sed moderata, nec nimis debilis, nec nimis vehemens & maligna, quæ vires exsolvit. Hoffm. de sal. febr. §. 30. Si ergo fuerit a repletionione convulsio, materia obstruen-

te

te frigida, viscida, datis attenuantibus licebit motum augere; si vero a plethora, conducet potius venæ sectio. At si fuerit ab inanitione, vel acrimonia, omnia morbum augmentia evitare satius erit. Qua arte, ubi convenit, excitari possit febris, docet observatio a Jos. Lanzono literis mandata. Vir nobilis, 44. annorum, temperiei calidæ ac humidæ, qui nebuloso atque pluvio coelo, itinere facto, domum reversus somno se tradens, media nocte de occipitis dolore conqueri cœpit ad scapulas protenso, ita ut caput ad posteriora convelleretur cum dolore. Vocatus Medicus varias præscribit unctiones, venam secat, sed frustra; a quodam empirico oleum, in quo decocti erant scarabæi cornuti, illinitur pulsibus; atque excitata sic febris æger perfecte sanatus est. Vid. *Eph. N. C. D.* 3. a. 1. o. 29. Exempla sanatæ per febres epilepsiæ legi possunt *ibid.* D. 2. a. 5. app. p. 20. D. 3. a. 3. o. 30. a. 7. o. 172.

Contrà febris superveniens convulsio malum censetur, quia præcedens febris convulsionis erit causa; nam a fervore febrili impetu fertur sanguis in arteriolarum capillamenta, quæ in nervorum desinunt fibrillæ, ut ita ad nervos pertingat phlegmone, quæ creat spasmos. *Convulsiones cum febre acuta, perniciem denunciant.* *Coac. sect. 2. n. 207.* In febribus acutis convulsiones, malum. 4 aph. 66. Quamvis itaque satius sit, febrem in convulsione accedere; non tamen tollitur, quin aliquando convulsio febrem sedet: id enim adfirmavit Hippocrates. *Martian. p. 440.* Si febre detentum convulsio prehenderit, febris eodem die, aut postero, aut tertio desinit. *lib. de Judicat. n. 12.* Adnotatum autem legimus in *Prognost. n. 26.* quod pueris quidem recens

cens natis ad septimum usque annum convulsionibus in febre acuta promptissime eveniant, at grandiores pueri & viri non adeo per febres convulsionibus prehendantur, nisi vehementissimum & pessimum quoddam signum adfuerit. Et hinc in *Coac. sect. 3. n. 82.* ita statuitur. *Convulsio febre succedens, periculum denunciat, minimum vero pueris. Adultiores & qui septimum annum excefferunt, convulsione in febre non prehendantur, alioqui periculum denunciatur.* Habent pueri nervosum genus imbecille, cujus gratia facile convulsionibus tentantur, & ideo frequentius febris solutio in illis observatur, quam in adultis. Nec alicui novum videri debet a superveniente convulsione febrem tolli, quandoque etiam in *Coac. sect. 1. n. 180.* idem affirmatur, ubi hæc leguntur: *Si venæ temporum in febribus pulsent, & facies bene habita fuerit, absque præcordiorum mollitie, longum fore morbum sperare oportet, qui nec sine liberali sanguinis ex naribus profusione, aut singultu, aut convulsione, aut coxendicum dolore, desinet.* Vid. *Martian. p. 424.* Ut autem dici possit convulsio febre superveniens salutaris sive bona, requiritur, ut eadem die desinat; mala enim censetur, si tempus hoc transgrediatur. *Coac. sect. 1. n. 230. 232.* Mala ergo semper est febre accidens convulsio, si repetat, aliisque ægritudinibus societur, velut in 4 *aph. 66.* referuntur circa viscera dolores. Interim notetur, quod *malum* dicatur, non letale; nam possunt dolores isti vehementes solvi a natura, ferendo vitiosos humores in alvum, aut vesicam, aut critice egeri. *Tozzi ad 4 aph. 66.* Est igitur convulsio, quæ febrem solvit eadem die, aut altera, vel tertia. Quæ autem variolarum eruptionem præcedunt
con-

convulsiones, nisi vehementia & diuturnitate excedant, eam promovent; ab iis enim variolæ postmodum longe tranquillius & securius totum cursum absolvunt. Ita paroxysmos epilepticos in infantibus dentitione perfunctis pro instantium variolarum signo habet Sydenhamus. Eas hinc mites esse, ac boni moris, pustulas conspicuæ magnitudinis emittere, nec fere unquam confluere observat. Quæ autem convulsiones variolis jam prodeuntibus superveniunt, quamvis a materiæ retrocessione sæpe oriantur, possunt tamen aliquatenus haberi pro naturæ conatibus per ejusmodi succussus ad materiæ infensæ excretionem contendentis. Ad eam peragendam si minus valida sit, ut solet, prudentiæ Medici erit, roborantibus remediis opportune & caute adhibitis suppetias ferre. Pari ratione in epilepsia, quæ est summus motuum convulsivorum gradus, imprimis in sympathica, laboriosos ad amovendum noxium humorem nisus & conatus naturæ luctantis non inepte agnoscas. *Du Verney An mechan.*
§. 5. Convulsiones melancholicis omnibus succedentes, melancholias sedant. *Hippocr. epist. ad Reg. Demetr.*

APHOR. 27.

Τοῖς μὴ κατὰ λόγον κενφίζουσιν, ὃ δὲ πιστεύειν,
 ἔδὲ φοβᾶσθαι λίην τὰ μοχθηρὰ γινόμενα
 παραλόγως. τὰ γὰρ πολλὰ τῶν πιστέων ἐστὶν ἀβε-
 βαια, καὶ ὃ πάνυ τι διαμένειν, ἔδὲ χρονίζειν
 εἴωθε.

Si quæ non pro ratione levant, iis non
 oportet fidere, neque admodum
 metuere mala, quæ præter rationem eve-
 niunt. Ex his enim multa incerta esse,
 neque multum perdurare, neque diutius
 perseverare consueverunt.

Neque malis terreri, neque bonis incaute fi-
 dere, sed utrisque tunc solum permov-
 veri, cum secundum rationem fiunt; hujus est
 præceptum seu monitum aphorismi. Ergo ne-
 cesse est, notæ ut sint Medico morborum sin-
 gulorum historiæ, ne ignoret, quæ cuilibet
 sint solemnia symptomata, quibus ad sanita-
 tem natura contendat, quibusve inde declinet.
 V. g. moris est alicui morbo per alvum, sputa,
 sudoresve judicari? præter rationem erunt cæ-
 teræ evacuationes, copia quantumvis sua leva-
 mini esse videantur; a consueto enim illæ tra-
 mite declinant. *Hecquet.* Iterum vero, in ægro
 tuo apparuerunt die quarto signa coctionis, &
 salutaria omnia, bene habet quinto die & sex-
 to; septimo incipit delirare, difficulter spira-
 re, vehementius febricitare, magno corripi-
 tur

tur rigore? noli timere: est perturbatio, a qua sequi solet crisis; prædic potius salutem. *Holler.* Dicuntur allevationes absque ratione, cum criticam evacuationem non sequuntur, vel si forte illa præcessit, diminuta & imperfecta fuit, nec per eas vias per quas fieri oporteret, aut non ejus humoris, qui expurgandus est. *Tozzi.* Si natura laceffita movere, & expellere morbi materiam molietur, ante quam ea concocta sit, vel ubi tempus non idoneum fuerit; vel per vias minus aptas vel parciore copia; integra judicatio raro succedet: nam morbus aut non quiescit, aut si quieverit, ob relictam intus materiam iterum redit. Sic qualescunque inter initia & incrementa morborum evacuationes aliquando sponte adveniunt, iis non fidendum. Vid. *Glass de febr. p. 31 sq.* Quibus autem levamentum adfuerit, si id neque judicatoriis diebus, neque cum signis contingat, in iis recidivæ sunt. *Hippocr. 2. Prædict. n. 29.* Quæ cum malignis signis allevamentum adferunt, & quæ cum bonis non remittunt, molesta sunt & difficilia. *Coac. sect. 1. n. 73.* Quæ perniciem minantur, ea si absque ulla significatione allevant, mortis periculum denunciant. Sic in præcipitibus malis, si sitis temere ac præter rationem cesset, malo est. *2 Prædict. n. 6. 7.* Et tumores temere præterque rationem allevantes, imposturam significant. *2 Epidem. sect. 3. n. 132.* Febris, quæ subito sine ratione, sine bonis signis finita est, fere revertitur. *Cels. l. 2. c. 7. p. 60.* Quæ autem mala præter rationem eveniunt, non omnino negligenda sunt: quandoquidem latitare aliquid potest, cujus merito mortem adferant. *Cardan. p. 162.*

APHOR.

APHOR. 28.

Τῶν πυρεσόντων μὴ παντάπασιν ἐπιπλαίως,
τὸ διαμένειν καὶ μηδὲν ἐνδιδόναν τὸ σῶμα,
ἢ καὶ συντήκεσθαι μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον, μεχθη-
ρόν. τὸ μετὰ γὰρ μῆκος νύ ἐστι σημαίνει, τὸ δὲ αἰ-
σθένειαν.

Corpus eorum qui non omnino levi-
ter febricitant, in eodem consiste-
re, & nihil concidere, vel etiam magis,
quam ratio postulat extenuari, malum.
Illud siquidem morbi diuturnitatem, hoc
vero imbecillitatem significat.

Longitudo febris prædicitur, si pro gravitate
ipsius corpus non comminuitur aut exte-
nuatur; indicantur enim humores crassi, non
cito vincendi. Contrà, si plus justo extenua-
tum corpus, quam quidem ex febris ipsa eve-
nire solet, v. g. si statim a principio, si citra
evacuationes, aliasque causas extenuare valen-
tes, in tabem corpus deduci videtur; inde
necessario corporis imbecillitatem cum virium
jactura arguendam esse monemur. *Mali morbi
signum est, nimis celeriter emacrescere*, inquit Cel-
sus l. 2. c. 4. p. 51. & *si sine causa quis emacrescit,
ne in malum habitum corpus ejus decidat, metus est*,
ibid. c. 7. p. 58. Inter signa vero longæ valetu-
dinis refertur, *ubi æger pro spatio parum ema-
crescit*, l. c. cap. 5. Quid portendatur mali
utero gerentibus, cum febribus detentæ ve-
hementer extenuantur citra rationem, docet
5 apb. 55.

APHOR. 29.

Αρχομένων τῶν νοῦζων, ὡς πὶ δοκῇ κινέειν, κί-
νει· ἀκμαζουσῶν δὲ, ἡσυχίῳ ἔχειν βέλπὸν
ἐστίν.

Per morborum initia, si quid moven-
dum videtur, moveto: cum vero
vigent, quiescere præstat.

APHOR. 30.

Περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ πρὸς πέλη, πάντα ἀσθενέ-
στερα· περὶ δὲ τὰς ἀκμὰς, ἰσχυρότερα.

Circa initia, & fines omnia sunt levio-
ra: at circa vigores, vehementiora.

Conjungendi omnino sunt hi aphorismi, nam
posterior prioris continet rationem. In-
telligenda videtur sententia de morbis acutis.
In principiis morborum, si nempe materia seu
humor turgeat, evacuare potes. Vid. 1. *aph.*
22. ratio, quia *circa principia & fines omnia sunt*
leviora; ibi vis nondum debilitata, hîc morbus
jam minuitur. Cur non *in vigore*? quia tunc
sunt (morbi symptomata) *vehementiora*: siqui-
dem tunc materia non est cocta, solida autem
sunt spasmodice contracta. „ Morbi circa ini-
„ tia curandi sunt, & in his quidem qui a
„ fluxioni-

„ fluxionibus oriuntur, primum fluxiones se-
 „ dandæ. Qui vero alia ex causa, in his mor-
 „ bi principium sedandum & curandum.
 „ Deinde quod influxit, siquidem copiosum
 „ est, educendum, sin modicum, victus ra-
 „ tione compescendum”. *Hippocr. de loc. in hom.*
 n.42. Igitur, si quid movendum videbitur, sive
 sanguis mittendus, sive alvus solvenda, sive
 promovenda diaphoresis, statim auspicante
 morbo ea facienda sunt. *Hecquet.* Minorem
 enim factam materiam facilius potest natura
 concoquere.

In genere hîc summus vir rejicit omnem il-
 lam medendi rationem, quæ in morbi vigore.
 i. e. statu, impetu & exacerbatione ejus, ubi
 omnia sunt in vehementissimo motu, per for-
 tiora remedia, maxime evacuantia suscipitur.
 Maximopere vero commendat ad medicinas,
 quæ movent, quæ evacuant, porrigendas ini-
 tium morbi. Siquidem in vehementia & vi-
 gore morbi omnia sunt in motu & turbulento
 statu posita, partesque motibus vacantes mu-
 sculosæ ac nervæ in spasmo constitutæ. Hinc
 in proclivi ratio est, quare tum omnia moven-
 tia stimulantia locum non inveniant. Quia
 vero in principio & declinatione morbi omnia
 sunt debiliora, i. e. spasmi & motus vehemen-
 tes nondum adsunt vel se remiserunt, tunc
 utique, si opus est, materia & causa morbi sta-
 tim in principio evacuanda, vel qui sub ipsius
 morbi progressu alienus humor genitus fuit,
 sub declinatione expellendus est. In vigore
 vero & impetu morbi nihil agendum, sed
 quiescendum esse jubet sapientissimus vir, &
 abstinendum potius ab omnibus commoventi-
 bus; neque tum alia, quam humectantia, re-

frigerantia & quæ effrenes motus quodammo-
 do componunt, adhibenda. Præstantissimam
 hanc medendi legem non tantum ratio, sed
 etiam experientia suffulcit. Nam ad graves in
 ipsa herba jugulandos morbos, præsertim,
 qui a contagio veniunt, ut sunt pestis, dysen-
 teria, castrenses & mali moris febres miasmate
 susceptæ, non efficacius remedium occurrit,
 quam lene emeticum, quo colluvies vitioso-
 rum humorum una cum miasmate, quod cum
 saliva in ventriculum descendere solet, ante
 quam ad massam sanguinis & genus nervorum
 deferatur, statim evacuetur. Variolæ, mor-
 billi, purpura & continuæ plures febres, bi-
 liosæ etiam & ardentes, item quæ arthriticis
 & podagricis insultibus associantur, longe
 mitioribus incedunt symptomatibus, & lon-
 ge facilius sanationem recipiunt, si statim
 ab initio, simulac æger conqueri cœpit,
 prima & alvina regio vel leni emetico, vel
 clementi purgante a colluvie vitiosorum hu-
 morum fuerit depleta. Nam incrementum mor-
 bo incrementum spasmi, quibus hæ sordes intus
 retentæ morbi & symptomatum vim valde
 adaugent. Et quia intermittentium febrium,
 tam tertianæ, quam quartanæ, fomes ab ini-
 tio plerumque in ventriculi & intestinorum pli-
 cis ac glandulis hæret non alienum est, statim
 ab initio primas vias a sordibus sive per lenio-
 ra emetica, sive salia deterfiva, sive commoda
 laxantia liberare. Consentientem hac in re ha-
 bemus Hippocratem *lib. de Affect. n. 19.* ubi
 hæc prodidit: „ Si quartana prehenderit, si-
 „ quidem impurgatus fuerit, primum quidem
 „ caput purgandum, & tribus aut quatuor in-
 „ terjectis diebus, sub ipsam accessionem me-
 „ di-

„dicamentum sursum purgans exhibendum,
„rursus aliquo intervallo interjecto, aliud
„medicamentum deorsum purgans in ipsa ac-
„cessione dandum &c. ”. Neque vero pur-
gantia fortiora, quæ ipse Hippocrates *lib. de*
purg. rejicit, intelligenda sunt, utpote quæ
nunquam in febribus tuta, quoniam spasticas
exacerbant motiones, vel eas quoque, si con-
quieverint, revocant & recidivas pariunt. In
lentis febribus, quæ maxime intermittentes
male curatas sequuntur, in principio & laxan-
tia & mitiora emetica tutissima sunt, ut alimen-
tarius canalis a saburra acida viscida expurgetur.
Quod si vero id negligitur, lentæ febres facile
in hecticas terminantur, quia diuturniores par-
oxyfmi ingentem & fluidis partibus & visceri-
bus labem affricant. Periculi plenissimæ inflam-
mationes internæ, ut pleuritis, peripneumonia,
angina, matura sanguinis missione & subjuncto in-
fuso diaphoretico statim in principio discuti pos-
sunt, cum sub horum neglectu earum curatio ob
febrem atque intensiorem inflammationem val-
de difficilis & anceps fiat. Inflammatio ventricu-
li sæpissime ex frigido potu fit periculosissima,
quod periculum mox averti potest, modo in-
fusum ex herbis diaphoreticis cum aqua calida
factum statim assumatur. Quomodo sphacelo,
si partes externas infestet, initio statim poten-
ter resistere possimus, res in vulgus nota est,
cum præterlapso medicandi tempore mors
certissima sequatur. Ex quibus omnibus claris-
sime intelligitur, tempestive succurrendum
esse morbis, & occasionem medendi arripien-
dam. *Hoffm. præst. med. leg. p. 42 sq.* Quo lan-
guidius medentis auxilium est in impetu &
statu morbi, eo certius & efficacius in ejus

principio atque in declinatione; & quidem ineunte morbo, ut natura adhuc valente obstacula removeat & materiam, quæ in vitio est, exturbet. Sub declinatione vero ejus opera necessaria est, quo corpus debilitatum rursus confirmet, vires fractas erigat, quod restat adhuc noxium expellat, & hac ratione novi morbi, plerumque deterioris, generationem impediat. *Hoffm. Med. rat. T. 3. p. 243.*

Cum furor in cursu est, currenti cede furori.

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Aggrediar melius tunc, cum sua vulnera tangi

Jam sinet, & veris vocibus aptus erit.

Temporis ars Medicina fere est. data tempore profunt,

Et data non apto tempore vina nocent.

Ovid. rem. am. 119. sq.

„ Non ignoro (sunt verba *Celsi l. 2. c. 14. p.*
 „ 89.), quosdam dicere, omne auxilium ne-
 „ cessarium esse incrementibus morbis, non
 „ cum jam per se finiuntur. Quod non ita se
 „ habet. Potest enim morbus, etiam qui per
 „ se finem habiturus est, citius tamen adhibi-
 „ to auxillo tolli. quod duabus de causis ne-
 „ cessarium est: & ut quam primum bona va-
 „ letudo contingat; & ne morbus, qui rema-
 „ net, iterum, quamvis levi de causa, ex-
 „ asperetur. Potest enim morbus minus gra-
 „ vis esse, quam fuerit; neque ideo tamen
 „ solvi; sed reliquiis quibusdam inhærere,
 „ quas admotum aliquod auxilium discutiat”.
 Conf. notata ad 2 *aph. 12.* Iterum vero no-
 tari debet, sententiam illam, *cum vigent morbi,*
quiescere præstat, non de omnibus morbis intel-
 ligendam esse, sed de acutis tantum. Nam
 Hip-

Hippocrates l. 2. de morb. n. 38. in tertiana febre, si quidem post tres accessiones quarta apprehendat, medicamentum deorsum purgans propinare jubet. Quare dies opportuna purgationis in tertiana erit octava a principio, quia solet esse vigor morbi in hac febre, quæ septimum paroxysmum non excedit. Vid. *Martian. p. 173.*

APHOR. 31.

Τῷ ἐξ ἀρρώστιας εὐσιτέοντι μηδὲν ἐπιδιδόναι τὸ σῶμα, μολιχρὸν.

Si cui ex morbo cibum probe fumenti corpus nihil proficit, malum.

Hujus aphorismi explicatio data est superius sub octavo hujus sectionis.

APHOR. 32.

Ὅς τὰ πολλὰ πάντες οἱ φαύλως ἔχοντες, κατ' ἀρχάς μὲν εὐσιτέοντες, καὶ μηδὲν ἐπιδιδόντες, πρὸς τῷ τέλει πάλιν ἀσιτέσχιν. οἱ δὲ κατ' ἀρχάς μὲν ἀσιτέοντες ἰσχυρῶς, ὕστερον δὲ εὐσιτέοντες, βέλτιον ἀπαλλάσσσχιν.

Utplurimum omnes male habentes, circa initia quidem cibum bene fumentes, neque quicquam proficientes,

ii tandem rursus cibum averfantur. At qui circa initia quidem vehementer cibos fastidiunt, postea vero eos probe assumunt, ii melius degunt.

Galenus & cæteri ejus temporis expositores ad convalescentes referunt hanc observationem, ea ducti ratione, quia inquit Hippotes, *neque quidquam proficientes*, cum certum sit ægrotantibus non dari alimentum ad reficiendum corpus, sed ad vires tantummodo conservandas. Ex altera parte verba contextus de ægrotantibus hæc esse intelligenda clare ostendunt, & hæc maxime, *male habentes, circa initia* &c. quæ non facile convalescentibus accommodantur. Sed & ipsemet Galenus a rei veritate compulsus, quasi sui ipsius immemor, hanc expositionem amplexus est, quando in fine commentarii hæc protulit. Qui vero per initia tam fortiter cibum aspernabantur, ut parum omnino fumerent, postea vero in contrarium acti appetunt, eos facilius morbo defungi affirmat; quod quidem de convalescentibus & morbo defunctis jam dici nequaquam potest. Sed & experientia demonstrat, hunc aphorismum verificari in ægrotantibus, quorum aliqui a principio morbi vehementer appetunt, alii e contra, a principio cibos averfantur, & utrique tandem in contrariam dispositionem permutantur, & ratio adest manifesta; qui enim a principio appetunt, vix detineri possunt, quin plurimo utantur alimento, a quo distracta natura morbo minus resistere potest, unde necesse est, causis morbificis superantibus hominem interire, vel saltem morbum pro-

protrahi in longum tempus, præsertim quia ex copioso alimento cruditates generantur, quæ non solum morbum foventes diuturnum faciunt, sed appetentiam tandem tollunt. Contra vero, qui a principio morbi cibos fastidiunt parum comedentes, humores inappetentiam facientes absumunt, & hoc pacto bene appetentes fiunt. Et quia diæta tenuis, a principio morbi & per totum vigorem servata, morbum abbreviat, & illius contraria producit, ideo subjungit Hippocrates, *Et melius evadunt* qui a principio cibum averfantur, quam contrarii. Verum cur addidit *Et non proficientes*? quia facile cibum accipere per morbos, non semper malum est, sed aliquando etiam bonum, & causa, & signo. Signo quidem, quia simpliciter loquendo, ut ait ipse in aphorismo sequente, *bene habere ad ea quæ offeruntur, bonum est in omni morbo*. Ut causa vero, quando assumptum cum facilitate alimentum vires reficit. Quare si, facile cibum assumere in morbis, tunc malum est, quando ab assumpto alimento non corroboratur, aut reficitur æger, sed gravatur potius, merito inquit Hippocrates *nec proficientes*, h. e. eam refectionem a cibis acquirere, quam par esset. *Martian. p. 441.* Verbo: Uti in iis, qui circa initia morbi cibum bene sumunt nec quicquam inde proficiunt, accumulata cruditas reddit sanationem difficiliorem; ita contra, cum nascente morbo cessans appetentia subtrahit fomitem morbo, & a cruditatibus tuetur corpus, quæ solutionem illius morarentur; quare & his postea rediens appetitus conducit, quia restituit deperdita, & reparat robur. *Hecquet.* Hinc patet, cur ægrotare incipientes meliøre sint ut plurimum

loco, si sibi temperent a multis cibis. Conf. notata ad 2 *aph.* 10. *impura corpora* &c. Quando jam ad sanitatem venit corpus, inter bona indicia est cupiditas cibi vel a principio servata, vel etiam post fastidium orta. *Cels.* l. 2. c. 3. p. 49.

APHOR. 33.

Εν πάσῃ νέσω τῷ ἐρῶσθαι τὴν διάνοιαν, καὶ εὖ ἔχειν πρὸς τὰς προσφορὰς, ἀγαθόν· τὸ δὲ ἐναντίον, κακόν.

Mente constare, & bene habere ad ea quæ offeruntur, quovis in morbo bonum; contra vero, malum.

Mente valere seu constare significat firmo esse animo, non levi, non moroso, non pusillanimi: at hoc notat carere nervorum ataxiis. Bene se habere ad ea quæ offeruntur, dicuntur qui non repugnant, sed facile accipiunt quæ offeruntur, & præstant se opportunos curationi. *Hecquet.* Hæc signa bona dicit Hippocrates, contraria mala.

Si per oblata cum Galeno intelligimus cibos tantummodo, & potiones, in quorum assumptione facilitas, & promptitudo, naturalis facultatis robur attestatur, utrumque signum per se assumptum infidum erit. Quoties enim ægrotantes summa facilitate cibos, & potus, imo etiam medicamenta insuavia assumunt, qui tamen letaliter laborant? Similiter & mente con-

constare plurimos per totum morbum videmus, usque ad extremas horas. Quare ut hæc signa bona sint, necesse est ambo simul concurrere, ita enim utriusque facultatis, naturalis inquam, & animalis robur vigere cognoscemus, quæ morbum salutarem plerumque constituunt. Quare sententia clarior erit, si dicamus, *cum mentis constantia bene se habere ad ea quæ offeruntur, bonum*. Si vero per oblata intelligimus etiam medicamenta, quæ offeruntur, ut vox ipsa sonat, verba illa *εὖ ἔχειν*, id est, *bene habere*, alio sensu accipienda erunt, ita ut intelligamus ea, quæ offeruntur, non solum cum facilitate accipi, sed etiam cum conferentia, id enim totum significat *bene se habere*. Quod quidem respiciens Hippocrates lib. 3. *Epidem. sect. 3. n. 93.* inter mala signa, quæ in constitutione illa adnotavit, illud fuit maximum, quod ægri iis, quæ offerebantur, difficulter obedirent, eodemque verbo *προσέπειν* usus est, quo in præsentī aphorismo; quid vero difficulter obedire importet, indicavit per illa verba, quæ subjunxit, *nam purgationes plurimos amplius lædebant*. Quotiescunque igitur præsidia circa ægrotum administrata intentum finem habent, quia æger facile assumit, & ei conferunt, id benigni & salutaris morbi signum est, contrarium vero malum. Verum si signum hoc ita acceptum per se solum bonum est, cur aliud addidit, *mente constare*? quia sæpe evenit, ut æger omnia promptissime assumat, etiam quæ sunt insuavia, idque non robore naturalis facultatis, quæ sicuti suavia alimenta accipit libenter, ita insuavia abhorret & aversatur, sed animalis facultatis vitio, cujus gratia saporibus bonos a malis non distinguit æger, juxta rationem

tionem illius sententiæ, qui aliqua parte dolentes dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat. Pari ratione quoque evenit aliquando, ut medicamento aliquo assumpto, æger melius habere videatur, cum tamen id verum non sit, eo quod propter delirium, quod molestias ægrotantibus obscurat, non adeo conqueritur, quemadmodum ante. Ut ergo hæc duo signa firma sint, & semper bona, necesse est utraque simul concurrere. *Martian. p. 442.*

APHOR. 34.

Εν τῇ νόσῳ κινδυνεύειν, οἷσιν ἀν-
οικείη τῆς φύσεως, καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τῆς
ἐξέως, καὶ τῆς ὥρης ἢ νύκτος ἢ μᾶλλον, ἢ οἷσιν ἀν μὴ
οικείη κατὰ πτῶν

In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, & ætati, & habitui, & anni tempestatī morbus magis cognatus fuerit, quam quibus in horum aliquo minime cognatus fuerit.

Morbi congruentes naturæ, ætati, habitui, & anni tempori, minus sunt periculosi, quam quibus secundum nihil horum accidunt: quoniam illi minorem recessum a sanitatis statu patiuntur: qui vero in dissidentes sibi morbos incidunt, a potentiori sane causa corripiuntur, quæ scilicet valuerit omnino dissimilem ætati, naturæ (temperiei), consuetudini & anni tempori morbum inferre. V. g. inci-
derit

derit senex in ardentem febrem, aliumve acutum morbum, procul dubio causa, quæ acutam ejusmodi ægritudinem intulit, validissima existimanda est, quæ senilem ætatem cum tanto recessu a suo statu deturbavit. Sic, quod senibus contingant podagræ, renum calculi, catarrhi, nil mirum, cum vel ex levi causa has affectiones incurrant; at iisdem juvenes vexari, gravius est, quia causæ designantur adeo validæ, ut potuerint cum tanto recessu a naturali & consueto statu juventutem prævertere, & labefactare. Sic febris ardens hieme invadens aliquem ea vehementia, qua solet æstate, notat causæ vehementiam, & ægrum gravius afficit. *Tozzi*. Si quis ætate provectior, & obesus, hieme, a vehementi exercitio aut crapula, variolis sit correptus, magis periclitatur: cum iste morbus acutus sit, & fere puerilis. *Lister*. Aliud exemplum exhibent glandularum morbi. Hæ propria lymphæ, sed uberiori, turgendo tument, crescunt, indurantur? molliori, minui, solvi faciles sunt: Sed illas imbuunt urens, acer, muriaticus latex? phlegmone, scirrhus, strumæ, carcinoma, ulcus, misere succedunt. *Hecquet*. Porro videmus experientia, Anglos & Scotos magis a febre ardente periclitari, quam Gallos; quia illis morbus minus est eorum naturæ familiaris, quam Gallorum. Minus etiam periclitantur in morbo adstricto, qui sunt adstricto corpore, quam in laxo, & contra. *Holler*. Epilepsia, variolæ, infantili ætati sunt maxime proprii ac facilius tum solvuntur ac leviores sunt: si vero hisce juvenis vel vir laborat, ob strictiorem fibrarum habitum, longe periculosior est eventus. Hæ-morrhoides & apoplexiæ senibus familiares, si
primam

primam ætatem infestant, aliquid monstri alunt. Febres tertianæ æstati conveniunt, & citius etiam tunc finiuntur; ubi vero, si autumnus est, incidunt, pertinacissimæ indolis sunt: menstruæ purgationes circa quinquagesimum annum discedunt, si in senili ætate accedunt, sanguinis eruptiones gravissimæ, & quæ periculo non vacant, esse solent. Pleuritides, si juvenilis ætas est, facile solvuntur, in senili ætate ut plurimum necant. *Hoffm. Med. rat. T. 2. p. 132.* Tria ad veritatem aphorismi requiruntur: primum, ut morbi sint ejusdem speciei: secundum, ut sint æquales morbi: & tertium, ut ægrotantes non differant in virtute, quæ in senibus longe est imbecillior, quam in juvenibus. Sic paralyxis, licet magis conveniat temperamento senum, in iis deterior est, quam in juvenibus. *Taranta p. 113.* Ætatem quidem ab ætate distinguere oportet, & num prius aut posterius quam convenit, quid contingat. Velut si quid hieme resolutione tentatum sit, & ætate senili, aut puerili, & æstate, aut posterius quam conveniat. *Hippocr. l. 1. Epidem. sect. 8. n. 43. sq.* Morborum formæ diversæ sunt, cum partim quidam sint congeniti, de quibus percontando licet cognoscere, partim quidem ex regionibus oriuntur, cum multis sint familiares, & plerique ipsos norint, partim vero ex corpore, & vitæ institutis, vel ex anni temporibus. *lib. de humor. n. 6.* Maximum igitur in ægris, qui superstites futuri sunt, signum est, si febris ardens, cæterique morbi eodem modo, præter naturam non fuerint. Nihil enim in his, quæ sunt secundum naturam, neque formidandum, neque letale contingit. Secundum vero, si ipsa etiam anni tempestas, una cum

cum morbo minime repugnet. *lib. de dieb. judic. n. 1.*

Qui sint morbi constitutionibus temporum & ætatibus congruentes, docet Hippocrates dein in Sectione Aphorismorum tertia.

APHOR. 35.

Εἰν πάσῃσι τῇσι νέουσι τὰ περὶ τὸν ὀμφαλὸν, καὶ τὸ ἥτρον, πᾶσι ἔχειν, βέλπιδόν ἐστι· τὸ δὲ σφόδρα λεπτὸν καὶ ἐκπετηκὸς, μοχθηρόν. ἱπισφαλὲς δὲ τὸ τοῖστον καὶ πρὸς τὰς κάτω καθάρσιαις.

Quovis in morbo partes quæ sunt ad umbilicum, & imum ventrem, crassitudinem habere præstat: valde autem tenues esse, & tabefactas, pravum. Ad inferiores autem purgationes hoc etiam parum tutum.

Primo loco aphorismus innuit crassum, i. e. musculosum, abdomen melius esse quam tenue & eliquatum; illud enim notat robur, quo juvantur coctiones & secretiones in visceribus abdomine contentis, nec non excretionibus alvinæ. Quare *Celsus l. 2. c. 3. p. 49.* non periclitari ait ægrotum, si circa umbilicum & pubem cutis plena sit; & *ibid. c. 4. p. 51.* mali morbi testimonium esse dicit cutem habere circa umbilicum & pubem macram. Juxta *Hippocr. lib. Prænot. n. 10.* in omni morbo ventrem mollem esse, & mediocriter extumescere
con-

convenit. Secundo loco, extenuatum abdomen, debileque purgationibus per alvum ferendis haud sine periculo par esse. Eadem ratione pharmaca deorsum purgantia cavet Hippocrates in tabidis *lib. 2. de morb. n. 46.* imo per superiora helleboro purgatuos admonet, ita præparatum dari, ne infernam alvum moveat. Duplici autem ratione medicamenta deorsum purgantia alvi fluxum extenuatis inducunt, tum quia humores ad partes inferiores, jam debilitatas ex morbo, deducunt, quæ cum motum illum ad inferiora propter imbecillitatem in posterum compescere non possint, eousque perseverat, ut morbosa affectio constitutur, tum etiam quia medicamenta purgantia partes ad alvum spectantes humido substantifico privatas impense calefaciunt, unde corruptio, colliquatiove succorum vi caliditatis introducit, quæ alvi fluxum excitat. Hac enim ratione ventris inferioris caliditas tabidis alvi fluxum movet, ut loco citato Hippocrates adnotavit; quod si tabidis contingit, eadem ratione ventre inferiore extenuatis evenire, rationabile est. *Martian. p. 442.*

APHOR. 36.

Οἱ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα, ἐν τῇ φαρμακείᾳ καθαιρόμενοι, ἐκλύονται ταχέως, καὶ οἱ πνηρῇ τροφῇ χρεόμενοι.

Qui inculcata sunt corporis fanitate, dum per medicamenta purgantia repurgantur, cito exsolvuntur, & qui pravo utuntur cibo.

APHOR.

APHOR. 37.

Οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ἐργώδεις.

Qui bene habito sunt corpore, ad medicationes moleste habent.

Duo hi aphorismi unam rem enunciant. Primo docemur, sanos a catharticiis, intellige acribus & drasticiis, debilitari atque lædi, æque ac a pravo victu: quare secundo loco bene valentibus illa non convenire monemur; id quod 4 aph. 16. exemplo hellebori declaratur, qui sanas carnes habentibus periculosus esse dicitur. Nimirum integra valetudine gaudentes cum nihil habeant superfluum, itaque quantum iis per drasticum purgans demitur, tantum decedit quod ad sanitatem conservandam erat necessarium; quare æque ac si pravo victu usi fuissent læduntur. *Lister.* Videtur in priore particula textus auctor dicere voluisse, quod, æque ac sanitate inculpata fruentes, a purgantibus cito exsolvantur & illi qui pravo utuntur alimento ac sunt cacochymi; nam purgationes hisce factæ nocent, quia corpus habent imbecillum. Præterea vero ab irritatione, quam faciunt purgantia, læditur aut tollitur optandum adeo partes solidas inter atque fluidas vigenz æquilibrium. Quid? laudabilisne jam dicetur mos nonnullorum, qui optime valentibus, præservationis causa, ut ajunt, præscribunt validiora purgantia? Vid. *Rega Meth.*

med. §. 825. Purgationes ut interdum necessariae sunt, sic, ubi frequentes sunt, periculum afferunt. *Cels. l. 1. c. 3. p. 31.* Medicamenta (*intellige purgantia*) stomachum fere laedunt. — Alvus si vehementius fluit, aut saepius ducitur, hominem infirmat. *Idem l. 2. c. 12. p. 84.* In medicamentorum potionibus, vitandi sunt qui corpore probe valent, ait Hippocrates in *lib. de Veratr.* Habent id cathartica quævis incommodi, ut vehementiori quodam stimulo laceessant naturam & exagitent, nec sine torminibus, magnaue corporis conturbatione, promiscue utilem cum prava materia cieant, eoque vires ita saepe debilitent, ut longo post tempore vix refici queant, subinde etiam plane exsolvantur. Testes sunt morsus ventriculi, anxietates, vomitus, dejectiones, sitis, fastidium ciborum, vertigines, coloris faciei mutatio, lassitudo, animi deliquia, macies, & alia gravia symptomata, quæ catharsin comitantur, praesertim importunam. Quorsum etiam facit, quod illa occulta & tam necessaria corporis excretio, quam transpirationem vocamus insensibilem, omni purgatione forti nimium divertatur, & corpus, quod purgatione levius factum videtur, ad idem pondus cito revertatur, ut acute Sanctorius a Sanctorio *Stat. Med. sect. 1. aph. 48.* observavit. *Berger Therm. Carol. p. 114 sq.* Quæ medicamenta sursum aut deorsum, aut utroque modo purgant, hæc efficiunt. Omnia valde urunt, & ex his quidem valentia, si forte mollem aliquam corporis partem contigerint, eam ulcerant. Leviora vero turbationem in corpore excitant, quodcumque vel leviter attigerint. *Hippocr. l. 4. de morb. n. 31.* Conf. *Jac. Pancr. Bru-*

Brunonis Dissertatio de natura purgantium nocua. Altorf. 1672. 4º. quæ est commentarius in modo allegatum locum, & Ejusd. Diss. de sanitate purgationis non indiga. ibid. . 4º. quæ commentatio est in nostrum aphorismum. Bene ergo Celsus l. I. c. I. firmis servandum præscribit, caveant, ne in secunda valetudine adversæ præfidia consumantur.

APHOR. 38.

Τὸ μικρῷ χεῖρον καὶ πόμα καὶ σιτίον, ἥδιον δὲ, τῶν βελτιόνων μὲν, ἀηδεσέρων δὲ, μᾶλλον αἰρετέον.

Cibus, & potus paulo peior, suavior tamen, melioribus quidem, sed minus gratis, anteponendus.

In lib. de vict. acut. n. 15. ita legimus: Quod vitiosa victus ratio, tum in potu, tum in cibo, sui semper similis, ad sanitatem omnino sit tutior, quam si quis subito ad alium meliorem magnam mutationem faciat, cognitu sane est facile. Et ibid. n. 18: Cibos quidem leviter ferunt, quibus assueverunt, etiamsi natura boni non sint, eodemque modo potiones. Molestè autem ferunt cibos quibus minime sunt assueti, quamvis boni sint; similiter & potus.

Per paulo pejorem cibum & potum in præsentí aphorismo intelligitur, qui per se minus aptus est viribus instaurandis, minusque causæ morbi adversatur. Non esse ægroto refractarie resistendum expetenti cibum aut potum paulo

pejorem, monetur hîc Medicus, imo præferendum meliori, sed ingratoriori. Nam facit rerum horror, ut segnius conficiantur ingrata, sintque oneri, quam quæ cum voluptate capiuntur; ad hæc enim agiliores factæ partium oscillationes, coctiones celerius perficiunt, & melius subigunt, majoreque sanitatis bono; atque sic compensatio fit defectûs parvi in bonitate. *Hecquet.* Præterea vero suaviores solent esse ægroto cibi, quos tempore sanitatis assumere consuevit: at consueta minus molestare solent; juxta 2 *aph.* 50. Quæ autem in cibo & potu maximum sui desiderium faciunt, ea ratione suavia sunt, ut ait Hippocrates 4. *de morb. n.* 12. Adde utilitatem, quæ resultat ex amore, quem ægrotus erga Medicum gratificantem concipit, ut nempe illi facilius obsecundet: cujus causa rei Hippocrates *de affect. n.* 42. ita præcipit: *Quoscunque cibos, aut opsonia, aut portiones, ægrotantes expetunt, ea suppetant, si nullum corpori nocumentum sit adfuturum.* Ex his clarum est, quod hoc aphorismo nihil in patrocinium aut famis aut voluptatis adstruatur, quando Cous idiosyncrasia tantum & consuetudini aliquid indulgendum esse voluit. *Baier Adag. med.* p. 109. Concedendos esse aliquando ægrotis potus, qui a morbo contraindicantur, propter consuetudinem, docemur per aliquot exempla in *Soc. Edinb. Vol. 5. P. 2. p. 491. sq.* Conf. *L. A. Lavirotte Quæstio Med. An cibus deterior sed jucundus & assuetus, meliori sed ingrato & inassuetus, potior?* *Paris. 1751. 4º.*

APHOR. 39.

Οἱ πρεσβύτεαι τῶν νέων πὰ μὲν πολλὰ νοσέεσιν ἥσασιν. ὅπου δὲ ἂν αὐτέοισι χρόνια νοσήματα γένηται, πὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει.

Ut plurimum quidem senes juvenibus ægrotant minus. At qui ipsis morbi diuturni contingunt, eos fere ad mortem comitari solent.

Senectus ipsa est morbus. Ergo facilius frequentiusque morbis subjici senes, quam juvenes, consentaneum est. Et Hippocrates *lib. 1. de diaeta n. 25.* morbosissimos pronunciat senes. Quis ergo hic ut plurimum minus ægrotare dicuntur senes juvenibus? Intellige, quod minus, seu rarius quam hi acutis morbis corripiantur. Hunc sensum innuit altera aphorismi pars, in qua de diuturnis, chronicis vulgo dictis, agitur. Juvenum enim morbi familiares sunt acuti, senum chronici. Vid. *3 aph. 29. 31.* Longis morbis senectus, acutis adolescentia magis patet. *Cels. l. 2. c. 1. p. 43.* Corpus juvenile, calidum, multo sanguine præditum est, fibrarumque oscillationibus valet, unde fervores, motusque impetuosii sub morbis. In corpore autem senili diversus ab hoc obtinet status, dum calore minuto, sicciscentibus fibris, labefactatoque tono segnescent oscillationes, unde languens vis vitæ morbos reddit diuturnos, quibus expugnandis

cum plerumque sint impares senes, iis *commoriuntur. Hecquet.*

Constabit etiam sua veritas aphorismo, si intelligatur auctor loqui de iis senibus, qui bonam corporis obtinuerunt naturam, temperanter vixerunt & in viridi, vel media etiam, senii periodo versantur; quum contrà *lib. 1. de diætâ* morbosissimi dicantur ii, qui maxime senes sunt, h. e. qui decrepiti & a Græcis *πρεσβύται ἤδη γέροντες* nuncupantur, sive, qui senium & insignem virium imbecillitatem, non tam ob ætatem ingravescentem adepti sunt, quam ob intemperantiam suam & admissa, in rerum sic dictarum non naturalium usu, delicta, sibi contraxerunt. Etenim quo magis juvenes ac viri incontinentiæ indulgent, nihilque moderati habent, eo magis & citius vires corporis profundunt, illud caustarium reddunt, & sic ante tempus senes fiunt, miseram, infirmam, multisque morbis obnoxiam vitam ad extremum usque habitum trahentes. *Hoffm. de valet. sen. §. 3.* An juvenes etiam propterea frequentius ægrotant senibus, quod magis incontinentes sint, & sæpius in regimine sanitatis delinquant? Nam, temeritas, ait *Cicero de senect. cap. 6.* est florentis ætatis, prudentia senectutis: hinc vero *Idem c. 19.* adolescentes scribit multo plureis, quam senes, mortis causas habere, facilius in morbos incidere, gravius ægrotare, tristius curari.

APHOR. 40.

Βράγχοι, καὶ κέρυζα πῶσι σφόδρα πρεσβύτη-
σιν ὁ πεπνείνεται.

Raucedines, & gravedines in valde
senibus non coquuntur.

Ultimo loco dictum in præced. aphorismo,
hic declaratur exemplo raucedinum, &
gravedinum. *Raucedo* adesse dicitur, quando
transactus per rimam glottidis aër obscurum, &
interdum nullum, sonum edit; quod vitium ori-
tur a membrana cartilagine rimam glottidis
formantes nimis laxata, tumente, multa hu-
miditate obfessa, vel inæquali, vel muco ob-
ducta. *Gravedo* vocatur affectio illa pituitosa,
quando membrana, vestiens interna narium,
finus frontales, maxillares, fauces, imo inter-
na membrana laryngis multum mucī secernit
& colligit, ut inde impediatur liberā respi-
tio inprimis per nares, cum sensu gravitatis
& sæpe frigiditatis circa has partes. Per *coctio-
nem* phlegmatis in gravedine & raucedine intel-
ligebant Veteres eam subactionem & mutatio-
nem, qua materia hæc assimilatur sanis humo-
ribus, nam valde senes satis copiosa phlegma-
ta rejiciunt & tamen non sanantur, quare vo-
luerunt commutationem in humoribus talem,
quæ non eget evacuatione. *Gorter.* Ast vero
Catarrhi in senili corpore ægre coquuntur,
quia segnescens solidorum oscillandi virtus
huic officio non sufficit, & interim, propter

minutam transpirationem insensibilem, humorum crudorum fit accumulatio. *Hecquet.* Coquantur humores isti crudi, curanturque phlegmata illa in senibus hyssopo, vino Malvatico, hydromelle vinoso, zingibere, aliisque calefacientibus, quæ in alia ætate minus valent. *Gorter.* Equidem aphorismus absolute positus non absolute verus esse videtur: quia dictæ affectiones in senibus curatæ leguntur. Refert Brassavolus de Nicolao Leonicensio, Medico Ferrariensi clarissimo, qui cum nonagenario major in raucedinem & gravedinem simul incidisset, Medico, quo utebatur, sollicito & præsentem aphorismum alleganti, Parce, inquit, Hippocratis aphorismum non intelligis: quippe verus non est in viro Medico. Et ita certe fuit: nam ille sola victus ratione observata, a raucedine & gravedine evasit. Talis autem erat ejus victus ratio: Nunquam abstinuit a carnibus, nunquam a pinguisimo capi jure, nunquam a vino, quod & dulcissimum simul & potentissimum bibebat: & sanitati restitutus est. dicebatque hoc genus victus esse illi ætati proprium, & a quo si declinet, potius periclitari, quam juvari. Imo Medicos illos deliros vocabat, qui in tam ingravescente ætate carnes jura atque vinum prohibebant, si modice sumantur: sit quodcunque ægritudinis genus, quo illa afficiatur. Vid. *Laur. Exerc.* p. 302.

APHOR. 41.

Οἱ ἐκλυόμενοι πολλάκις καὶ ἐοχυρῶς, ἄνευ φανερῆς προφάσεως, ἐξαπίνης πλευνῶσι.

Qui crebro, & vehementer citra manifestam causam animo linquuntur, repente moriuntur.

Animo delinquentes, appellat *impotentes*, simulque declarat Hippocrates, quando deliquium animi citra manifestam causam dicatur contingere, *Coac. sect. 1. n. 83.* scribens: *Qui præter rationem, nulla existente vasorum inanitione, impotentes sunt, malum.* Vehemens ergo & crebra contingens lipothymia, quæ non ab inanitione inducta fuerit, in junioribus arguet stasim lymphæ in cerebro, in adultioribus autem ferventem, indeque stagnantem in arteriis cerebri sanguinem. *Hecquet.* Vehemens ista lipothymia, alias *Syncope* dicta, est præceps virium lapsus cum pulsu aut nullo, aut extreme raro, & obscuro: corporis summa frigent, tempora, cervix & thorax frigido sudore madent, facies pallet, totumque corpus quasi enervatum jacet, mens, omnisque sensus deficit. *Vanini Nat. Arc. p. 459.* Si hoc malum subito & sine manifesta causa sæpe redit, certissimam reddit polypi suspicionem, qui repentinam mortem inferre solet. *Hoffm. Med. rat. T. 3. p. 353.*

APHOR. 42.

Λύειν ἀποπληξίην, ἰσχυρὴν μὲν, ἀδύνατον
ἀσθενέα δὲ, & ῥηίδιον.

Valida quidem apoplexia nullo modo
sanatur, levis vero non facile.

Isdem pene verbis hic aphorismus legitur in
Aret. de caus. diut. l. 1. c. 7. Resolutionem
nervorum vocat *Celsus l. 1. c. 8. p. 76.* ubi apho-
rismum præsentem ita exprimit: *Isque morbus*
mediocris vix sanatur, vehemens sanari non potest.

Ἀποπληξία ab ἀποπλήσσω, percutio, denomina-
tur, quasi percuSSIONem dicas, quod nomen af-
fectui impositum est ob similitudinem a victi-
mis desumptam ad aram prostratis; cum enim
antiquitus animalia sacrificanda securi in fronte
tam valide percuterentur, ut conciderent, vo-
cabant illa ἀποπληκία, percuSSa, hinc homines ad
eundem modum concidentes ἀποπλήκτες, & af-
fectum ipsum ἀποπληξίαν. inde *Aurelianus l. 3.*
Acut. c. 5. Apoplexia, ait, dicta est, tanquam
ex lethali percussu repentinum faciat casum. (qua
occasione notari meretur Hippocrati dictam
apoplexiam particularem nihil aliud esse quam
quæ paralysis aliàs appellatur.) Sideratio, ἀσπε-
ρολισμός, vocatur, quasi e cœlo vi quadam si-
deris repentino eveniat impetu; Affulguratio,
ἐμβρόνησις, ac si fulmine ictus tactusque sit ho-
mo; Attonitus morbus apud *Cels. l. 3. c. 26; ἐκ-*
πληξις, obstupescencia, quia, qui attoniti sunt
aut stupent, immobiles sunt, & idem accidit apo-

apoplecticis; ἀφασία, *vocis defectio*; σφάκελος vel σφακελισμός, *corruptio*, quia, ut in spacelo proprie dicto, ex irruente sanguine, præcluditur via spiritibus animalibus; κατάρσις, *attonita concidentia*, a subito in terram lapsu, unde etiam τὸ βλητὸν, *ictum*. Gutta, a Paracelso, & aliis, vocatur, ex falsa persuasione, quasi tres in capite guttæ dependeant, quarum media si ad cor prolabatur, apoplexia oriatur, & homo necessario juguletur. Conf. *Iusti Cortnummii tractatum doctissimum*, qui inscribitur, *nova, utilis ac curiosa apoplexiam seu morbum attonitum curandi methodus &c.* Hildesæ 1685. 4°. in quo opere apoplexia ad mentem antiquorum, maxime vero Hippocratis, plene exposita sistitur. Qui morbus adeste dicitur, quando repente actio quinque sensuum externorum, tum interiorum, omnesque motus voluntarii abolentur, superstitè pulsū plerumque forti, & respiratione difficili, magna, stertente, una cum imagine profundi perpetuique somni. Boerb. aph. 1008. A sanguine nimis viscido, per arterias capitis tardius fluente, & fere stagnante, interdum oritur; qui perpetuo vi cordis propulsus exiles suos canales dirumpit, & in cerebrum effusus, nervorumque motibus corporis inservientium tubulos comprimens, humoris sui in eos prolapsum prohibet. Sæpius autem Apoplexiam gignit, sine insigni canalium diruptione, liquor aquosus & rubicundus ex sanguine profusus; aut etiam glandularum circumjacentium exsudans succus, qui tum cerebri membranas obruit, tum ventriculos ejus opplet, & spirituum animalium iter intercludit. Illam *sanguineam*, hanc *puitosam*, appellare licebit. Priorem autem *fortem* vocavit Hippocrates, atque

atque insanabilem esse dixit; alteram *levem*, curatu tamen difficilem esse monuit. *Mead. monit. p. 56.* Imo vero constat, apoplexiam oriri a causis tam variis, ut sæpe nil commune habeant, imo perfecte oppositæ sint; oritur nempe a nimia rarefactione & subsidencia, nimio calore & frigore, densitate inflammatoria & diathesi aquosa, ex abundantia & defectu spirituum, ex tumore intra cranium & compressione corticis cerebri. Est quidem morbus simplicissimus, cujus causa proxima semper est eadem, nempe officium spirituum sublatum, sive in arteriis piæ matris obstruatur via, sive secretio spirituum a defectu sanguinis fieri non possit; quia vero pendet a causis penitus oppositis, patet, quod methodus curandi diversa esse possit ac debeat, & requirat peculiaris cujusque causæ medelam. Empirici ergo hunc morbum curare non possunt; illi enim audito morbi nomine confugiunt ad balsama sua antapoplectica: sed quæ optima sunt in uno casu, in alio erunt pessima venena. v. *Boerh. morb. nerv. p. 671. sq.* Prognosticon Hippocratis utique veritati respondet egregie: *vehementiorem* scilicet apoplexiam, qualis est quæ a sanguine, *plane non, debiliorem* autem, sive, quam sanguis stagnans & serum secedens gignunt, *difficulter solvi.* Nisi enim post venæ sectionem & congrua adhibita auxilia intra 24. horas sequatur levamen & symptomata remittant, spes salutis decollavit, & ex observatione *Aureliani* dies tertius longissimus est moriendi terminus. Isque funestus eventus metuendus tanto certius, si senes invasit plethoricos morbus, ubi jam vires fractæ & cerebrum debile; si inebriationem summam, gravemque animi affectum,

iram

iram & terrorem, excipit; aut etiam si alii antea perpeſſo morbo ſupervenit. Mortem autem inſtare concludendum: ſi ſtertor magis magiſque ingraveſcit cum reſpirationis difficultate; ſi cor palpitat vehementius, arteriarumque pulſatio admodum magna, dura ſimul atque inæqualis; ſi, ubi pauliſper ad ſe redit attonitus, aliena tamen eſt mens; ſi convulſivi motus unius lateris ipſiusque pectoris accedunt, frigidus præſertim in ſuperioribus ſudor hæret guttatim, ipſa expiratio frigida eſt, & urina, & alvi ſtercora ſponte elabuntur. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 172.* Si ægrotus ſenex ſit (quibus familiare id vitium eſt) non liberatur, & morbi magnitudine & ætatis miſeria oppreſſus. Si juvenis æger ſit, debilis eſt apoplexia, non tamen facile removetur. *Aret. curat. acut. l. 1. c. 4.* Apoplexia fortis vel levis magis a poſteriori judicanda, unde nec medicamenta debita omittenda, nec præcipitandum judicium. *Wedel.*

APHOR. 43.

Τῶν ἀπαγχομένων, ἢ κατὰλυομένων, μηδέπω
δὲ πεθνηκότων, ἔκ ἀναφύεσθαι οἷον ἀν
ἀφρὸς ἢ περὶ τὸ σῶμα.

Ex ſtrangulatis, & diſſolutis, nec dum mortuis, ii minime ad vitam redeunt, quibus ſpuma circa os collecta fuerit.

Celfus

Celsus l. 2. c. 8. p. 76. partem hujus aphorismi ita expressit: *Neque is ad vitam redit, qui ex suspendio, spumante ore, detractus est.* Paulus l. 3. c. 27. *Ex strangulatis, ait, quibus spuma jam circa os emanat, manus admoveri non debet, si Hippocratis consilio acquiescimus.* Alii vero vitæ restituantur &c. quæ reliqua hic proponuntur, legi etiam possunt in Oribas. *Synops. l. 8. c. 57.* sed dilucidius & plenius exposita sunt apud Aëtium l. 8. c. 49. in hunc modum: Revocantur aliquando suffocati, aceto ori infuso cum pipere, & semine urticæ. Verum difficulter tractari possunt ut admittant: cogere itaque oportet ac ori infundere, ad vomitionemque irritare. Rubore autem circa collum dissoluto, statim respiciunt ac relaxantur: quare oleo multo calido & lana, aut cerato, collum assidue circumcirca est amplectendum. Similiter etiam naufragos revocare oportet, siquidem respiratio adhuc in eis servetur. Prius autem capiti eorum sonum immittere convenit, ac cogere quo absorptam aquam evomant, sive pinnularum seu digitorum irritatione: forinsecus vero manuum impositione juvare oportet ventris firmitatem. H. J. Janus Cornarius in *Annot. ad Pauli l. c.* pro καταλυομένων, *resolutorum, aut dissolutorum, legendum esse putat καταδυομένων, submersorum, & sic aphorismum convertit: Ex his, qui strangulantur & submerguntur, nondum autem mortui sunt, non reconvalescunt quibus spuma circa os fuerit.* Primum Galenus in commentario vocis καταλυομένων nusquam meminit, sed ἀπαγομένων, *strangulatorum, vocem solum exponit, quasi ad solum laqueum pertineat: causamque hanc reddit, cur spuma circa os perniciosum sit signum, quia vim pulmonis indicat,*

indicat, quam patitur dum animal strangulatur. At non solum in his qui laqueo strangulantur spumam circa os apparere scimus, sed etiam in his qui in aquis submerguntur. Quare de utrisque Hippocrates hoc aphorismo dixisse videtur, τῶν ἀπαγχομένων καὶ καταδυομένων. Nam putandum non est Hippocratem loqui de his qui ob morbi, aut veneni violentiam suffocantur, velut in cynanchicis, & syderatis, & comitiali morbo correptis accidit: hi enim revocantur sæpe, etiamsi spuma circa os ipsorum appareat. Quod si ad hos usque aphorismi sententia se extenderet, nec Galenus id præteriiisset. De duplici igitur externa vi suffocationis, & per aquam, & per laqueum Hippocratem loqui probabile est. Proinde etiam Paulus & Aëtius de strangulatis & naufragis conjunctim agunt. Postremo si vox καταλυομένων de his qui ex strangulatis dissolvuntur accipienda esset, non necesse fuisset adjicere conjunctionem καὶ, quum integra sententia sine ipsa sit, hoc modo, τῶν ἀπαγχομένων καταλυομένων, id est, *ex his, qui, dum strangulantur, exsolvuntur*. Jam vero καὶ particula adjecta, de duplici sermonem esse ostendit, scilicet de iis qui strangulantur, & de iis qui submerguntur.

Ab externa aliqua violentia respirationis munus impediente suffocatio fit, vel *submersione*, vel violenta *oris nariumque occlusionem*, vel laqueo, vel *calidissimi* atque *alieni aëris inspiratione*. Suffocati per violentam oris nariumque occlusionem, aut per laqueum, cognoscuntur per symptoma commune his omnibus, quibus inspirationis usus intercipitur, quod est, ut spumam ex ore emittant, juxta *Hippocr. 2 aph. 43*. At si quispiam fune sit strangulatus, in hoc præterea

præterea funis apparebunt vestigia aut liventia, aut rubentia, præsertim in extremis finibus, sæpe contritum est caput asperæ arteriæ, aut secunda cervicis vertebra luxata: livent brachia, crura, facies, tumet thorax, & plerumque lotium profusum est. Quod si penitius adhuc explorare rem omnem velis: dissecti pulmones spuma ceu purulenta turgent: reliquis interim visceribus inculpatis, observantque Anatomici in hujusmodi corporibus dissectandis caput & thoracem sanguine plena esse. Si vero aliter viæ spiritus extrinsecus occlusæ sunt: exceptis funis vestigiis, eadem signa similiter spectabis. *Reines. Schol. Ictor. Med. p. 585 fq.* Nunc quæritur, an verum sit, quod fune strangulati, in quibus spuma circum os apparet, nequeant ad vitam revocari? Experientia contrarium docuit multos Medicos, qui, probaturi an aphorismus sit verus, canes strangularunt tam fortiter, ut spuma circa os apparuerit, & tamen iidem canes deinde non mortui sunt, sed ad vitam & vigorem redierunt. Haud dubie fur qui Viennæ suspensus, a patibulo ad theatrum anatomicum delatus, præter omnem spem revixerat, spuma circa os apparente fuit strangulatus, & tamen hoc non obstante ad vitam rediit, nucha enim ipsi non fuerat fracta. Et quæso, quæ disparitas eorum, qui gravi præter modum morbo caduco correpti, circa os copiose spumant, & illorum, quibus post faucium compressionem spuma apparet? *Sinap. Parad. med. P. 3. p. 89.* In *Catalogo Rectorum Archigymnasi Viennensis per Georgium Eder, Viennæ Austriæ 1559. 4º. edito*, ad ann. 1440. hæc leguntur: *Furis cujusdam suspensi corpus Anatomie destinatum, Medicorum Vien-*

Viennensium ope & industria vitæ restituitur. Anno 1492. ibidem cujusdam ob furta suspensi ac strangulati corpus Facultati Medicæ secundum traditum est. Animadvertentes autem Medici aliquem spiritum vitalem in hoc corpore superesse, quamvis morti valde propinquum esset, proinde ex utraque cephalica sanguinem largum detraxerunt, aliaque necessaria administrarunt. Apparuerunt in illo symptomata horribilia suffocationem minantia, aderat spuma circa os notabilis & perseverans, &c. *Diom. Cornarii Historiæ admirandæ raræ p. 4.* quæ subjunctæ sunt Ejusd. *Consiliis medicinalibus, Lips. 1599. 4º.* Ferunt etiam Lutetiæ virum suspensum & in Collegio Anatomico repositum, crastino die vivum repertum fuisse. *Borel. Cent. 3. obs. 64.* Hippocrates, qui strangulatos forte nunquam reviviscere advertit, ut certe hoc ipsum rarissime contingit, spumam illam tanquam irrevocabilis vitæ argumentum explicavit. Nullus autem ambigo, quin adhibita diligenti opera plures ex laqueo in lucem remitti possint, quos jam omnium vota & testis sensus damnarunt; nempe, si sanguini fluxus suus venæ sectione, frictione, infusis spirituosus & calidis, excogitata quavis cura redderetur. De spuma hoc admoneo, illam in epilepticis tam familiarem, iisdemque canalibus, quibus in strangulatis fieri solet, emunctam, nullum tamen præbere mortis indicium. Equidem non video, cur a pulmonibus aut corde illam repellant, cum nulla retro via in illa gulæ constrictione concedatur. Est saliva, strangulatorum spuma, sed rarefacta & in illo corporis rigore vehementius exclusa. *Pechlin. de aër. & alim. def. p. 87.* Audi de Medico, qui hominem,

qui se suspenderat, atque per horam dimidiam suspensus manserat, in vitam, fricationibus, & balneis calidis, reduxerat; quique etiam profiteri solebat, se non dubitare, quin suspensum quemcunque ad tempus prædictum, revocare posset, modo cervices ei, per impetum primæ demissionis, non fuerint effractæ. *Baco Hist. V. & M. p. 175.* Forestus (*Obs. Med. l. 15. o. 25.*) ab experientia laudat nucem moschatam, cinnamomum, ore contrita, in os suffocati inspirata. Exemplaque laqueo strangulatorum, ac iterum in vitam revocatorum videri possunt in *Barthol. Epist. Cent. 2. ep. 96. Nov. Liter. Germ. 1705. p. 340. Bressl. Samml. 1724. Septemb. p. 325.* De iis porro, qui laqueo suspensi pereunt, notari potest, eos non propter asperæ arteriæ aut laryngis compressionem, quippe quæ, si tota unquam datur, difficillima est, sed potius propter sanguinem, per venas compressas ex capite refluere impotentem, indeque ortam apoplexiam, perire videri; idque hujus signis, præcipue sanguinis ferique in cerebri ventriculis effusi magna in eorum miserorum cadaveribus reperta copia, confirmari. Vid. *Comm. Lips. vol. 4. p. 637.* Quod si ergo de fune aliquis pendens reperitur, dubiumque est, an alio mortis genere forte perierit, hinc mortuus, celandi criminis causa, suspensus fuerit, tunc, vivo circumjectum funem fuisse, docent extravasationes sanguinis circa jugulum, ubi funis sedit; collisa enim hac violentia cutis est, ipsique muscoli ac cartilagines arteriæ asperæ sanguinem sub se habent. Illi facies tumet ac livet, lingua cum labiis nigricant, oculi tument, spuma in ore est, sæpe sanguinea, abinde, quod linguam

mo-

moriens momordit; venæ omnes, supra laquei vestigium, tam faciei, quam internæ illæ, quæ per piam meningem dispersæ sunt, sanguine suo intumescunt, cum interceptum, a laqueo, sanguinis iter per venas versus cor fuerit: thorax sublimis est, lingua prominet, scapulæ cum humero sursum ductæ sunt, nam, qui suffocantur, uti in aëthmate quovis videmus, musculos illos inspirationi anxie inservientes, qui claviculæ atque scapulæ alligantur, adstringunt fortiter. Si pulmones suffocati videas, erunt illius vasa sanguinea pleniora, cumque impedimentum tunc sanguini arterioso positum sit, quo minus ille per pulmones transjici possit, ideoque ventriculus cordis dexter, ex quo arteria pulmonalis oritur, sanguine suo plenus est, sinister vacuus, vel certe minus plenus reperitur, siquidem vitæ ultimum tempus in ultima cordis systole positum est. Verum omnia ista signa, a tumentibus venis, ac plenitudine ventriculi cordis dextri seu anterioris desumpta, quibus alii tentiginem mentulæ, & urinæ atque sæcum expulsionem, in articulo mortis fieri penes suffocatos solitam, addunt, nisi simul adsit violentiæ externæ gutturi illatæ per sugillationem facta significatio, secunda suffocatorum indicia haud sunt, cum eadem etiam convulsis atque apoplexia abreptis adesse soleant. *Hebenstr. Anthropol. for. p. 489.* Accidere etiam solet, ut foetus in partu constitutus, ab ore uteri valde elastico, velut laqueo, pusilli collum constringente, suffocetur, constrictione uteri eousque procedente, ut venæ non solum jugulares, sed & arteriæ carotides constringantur: ut taceam contingere aliquando foetus suffocationem a funis umbilicalis circa collum contorsione: neque hic locus est, quo

agamus de foetibus a mucos, os, fauces, nares, tracheam, pulmones atque ventriculum replente, suffocatis. Sed memorari meretur excitatae, quam partus suffocaverat, puellae historia. Erat illa ex primo matris lentoque partu mortuae similis, ut artus non solum propenderent, sed inferior quoque maxilla, licet elevaretur, sponte iterum decideret; cordis tamen pulsus minimam vitam latentem denotabat. Itaque illo adhuc tempore, quo cum fune cohærebat foetus, placentaque in utero remanebat, omnia in auxilium vocabantur consueta, quæ illum excitarent, adminicula; sed frustra. Fune postea perscisso, sanguinis ad dimidiam saltem pedis distantiam summa vi propulsi aliqua emittebatur copia. Artus inde & abdomen commovet puella, nondum vero respirat; hujus autem actionis nisum edit atque vomitum, abdomine compresso, quo spastice simul agitur thorax. Naribus tandem plumula irritatis, puella, ad egerendum mucum abdomini imposita, decimo a partu horæ minuto levem ducit spiritum, denique aqua calida fota, potu Theæ calido ipsi simul instillato, sensim sensimque vires suscipit, vita perdurante. *Comm. Lips. vol. 4. p. 640.*

De suffocatis in aqua jam dicendum est. Suntne certa indicia factæ submersione suffocationis? In submersis illis, quos in littus ejectos videas, aut in puteis stagnisque prostratos, cognoscendis nullus labor est. At vero si sagax hominum dolus omnem criminis suspicionem removerit; tunc sequentia signa factum produnt: insolens quidam tumor universi corporis ac madida mollities: alvus etiam intumescit: e naribus mucosa quædam excrementa prodeunt, ab ore defluunt spumosa: extremi digiti

digiti detriti sunt; nam qui aquis submerguntur, tanquam effugium contendentes, arenam effodiunt, adeoque ea parte laceri deficiunt. *Reines. Schol. Ictor. Med. p. 585.* Qui demerguntur in aquis, inspirando moriuntur, ergo in illorum funere abdomen, propter diaphragma, quod morienti in planitiem expansum fuit, propulsis hinc ad ima intestinis, tumet, & ventriculus, qui cæteroquin sub hepatis lobo sinistro delitescit, suffocatis in aqua, propter eandem rationem, prominet. Adeoque jam mortuum, & occultandi criminis causa in aquas projectum cognoscas, si thorax illi depressus est, nam expirando vitæ finem posuit, si abdomen, nisi forte inchoans putredo illud tumefecit, haud tumet, si intestina in situ suo naturali reperiuntur. Ita, si casus fert, infantem, qui in aqua repertus est, non intra illam, sed alio modo enectum esse, per eadem signa judicabis; qui in aquis suffocati sunt, quoniam inspirando moriuntur, utpote qui, vitam servandi desiderio, magnoque conatu aërem petunt, pulmones habent illo turgidos, plus illis, qui animam efflando moriuntur; adeoque pulmonum plenitudo, si illi se tales sistunt, ac si studiose, inflato aëre, repleti fuissent, signum suffocatorum in aqua est, collapsi autem, signum mortui antea defuncti, deinde in aquam projecti, esse possunt. *Hebenstr. Anthropol. for. p. 488.*

Quoniam suffocati interdum sunt mortui, nonnunquam vivi, ut status hi oppositi dignoscantur, auctores docent, ut lana carminata, vel gossypium ori, ac subtus nares apponantur, homine superstitite res illæ moventur, vita functo immotæ manent: præterea, ut vas ali-

quod aqua plenum ori ventriculi, vel thoraci imponatur, si homo vivit, aqua effluit, si est mortuus, aqua immobilis manet: tertio, ut candela accensa ori admoveatur, cujus flamma si movetur, indicium est, respirationem servari, & per consequens vitam. Postremo hortantur aliqui, ut speculum ori aptetur, quod si inficiatur, indicium est, strangulatum adhuc vita male frui. *Bapt. Codronchi Opusculum de iis, qui aqua immerguntur*; quod subjunctum est *Ejusd. de Hydrophobia libris II. Francof. 1610. 8º*. Hæc quidem experimenta idonea videntur præbendo testimonio de superstite hominis vita; eadem vero, similiave, ad declarandum hominem mortuum, non sufficere, documento est observatio in *Loff. Obs. p. 353. memoriæ prodita*. Ancilla nimirum, ex frigore contracto, apprehensa fuit suffocatione uterina (cui alias, ex mensium obstructione, frequenter obnoxia erat,) cum tanto sopore & veterno, ut corruens velut attonita jaceret, sine motu, sine sensu & respiratione perceptibili, omnibusque facultatibus ad sensum in tantum abolitis, ut misella in nulla re a mortua distingueretur; & in hac tristi conditione permansit biduum & horas fere septem; ut jam de ea sepelienda cogitaret hera. Dum hoc modo mortuæ instar jaceret, *plumæ leves, nec non specula ori & naribus admota, pelvis quoque aquæ plena pectori imposita*, ut exploraretur, an vita superstes esset; sed nec speculum ullo halitu infectum, nec plumæ aut aquæ motus percipi potuit. Imo nec *sternutatoria crebro inflata* quicquam effecerunt. Tandem subito, nihil tale expectantibus, gravi gemitu & suspirio emisso, oculos attollere cœpit; actionesque, aquis
hy-

hystericis propinatis, & aliis, paulatim restitutæ sunt; atque sic a paroxysmo respiravit; adhibitis postea menses provocantibus, omnino convaluit, nec amplius strangulata fuit. Ex qua observatione patet, oppresso cordis calore, vitam hominis sola transpiratione consistere, & ad tempus conservari posse; & respirationem, si causas ejus & necessitatem consideres, esse actionem a vita separabilem. Creditum fuit, aquis submersos, multum aquæ deglutire, eamque per tracheam quoque admittere, atque tales ex repletione mori. Verum, si attendere velimus, quid in campana urinatoria, in aquam immersa contingat, vix ultra marginem aquam admittente, facile erit determinare, aquis submersos, non ex aquarum mole, sed ob aëris defectum extinguī, nam cessante respiratione, cessat sanguinis in circulum itus, ipsa autem respiratio vel in momento sufflaminatur, cum nec aër egredi, nec aqua ingredi possit, hinc in submersis ne guttulam quidem aquæ in ventriculo aut in thorace reperire unquam licuit. *Eph. N. C. D.* 2. a. 6. *obs.* 153. Probare hoc imprimis conatus est *Jo. Conr. Beckerus* in tract. peculiari *de submersorum morte sine pota aqua*, *Gissæ* 1704. 4o. & *Jenæ* 1729. 4o. Conf. *Hist. Ac. r. sc.* 1719. p. 26. an. 1725. p. 12. Hypothesis tamen ista nondum ita universalis esse videtur, ut nullus detur casus contrarius. Aliquando enim sub certis quibusdam circumstantiis, etiam ipsa aqua intra pulmonum canales & vesiculas ingredi valet, quamvis communiter sine pota aqua mori soleant submersi. Pro causa interim mortis immediata nulla alia accusari posse apparet quam hæmostasia, præsertim intra sinus

cerebri facta, quemadmodum in morbo attornito, ita ut submersi eodem modo pereant, ut laqueo suffocati. Vid. *Satyr. Med. Silef. Spec. 2. obs. 2.* Quin per experimenta cum canibus instituta apparet, aquam ipsos ingredi pulmones, ideoque motum eorum tollere, atque mortem animalis efficere. Vid. *Comm. Lips. vol. 2. p. 425.* Foraminis ovalis aperturam submerforum haud avertere suffocationem, puellæ, viginti annos natæ, & in aqua demortuæ testatur exemplum; in cujus cadavere foraminis illius valvula, amplitudine sua illam, quæ in foetu est, insigniter excedens inventa est, ad cujus alterum extremum ex sinu dextro in sinistrum via adhuc patula fuit: sanguinis etiam quam copiosissima in venis, per totum corpus distributis, congestio; in pulmonibus porro aquæ spumosæ & sanguine tinctæ insignis copia, eorumque vesiculæ cellulares inflatæ deprehensæ sunt. Ventriculus autem aquæ nihil in se continuit, ideo forte, quod puella plethorica, animi deliquiis jam olim facile obnoxia, & nunc, dum ex equo deciderat in aquam, eo affectu correpta exspiraverit ante, quam deglutire aquam potuerit. *ibid. vol. 4. p. 636.* Equidem omnes, qui in aquis suffocantur, aquas non bibunt, cum non possint, si subito alto flumine vel lacu demerguntur; sed illi, qui aliquamdiu superficiem aquæ tenent, inter colluctationem, temperare sibi, quin aquam hauriant, haud poterunt: adeoque perpetuum equidem illud signum haud est, non tamen omnino negligendum. *Hebenstr. l. c.* Hallerus in scæmina submersa regurgitantem e pulmone æque ac ventriculo aquam, pulmonem nigrum, cor exsangue, vasa lactea chylo

chylo plenissima, rubris vasis parallela, thoracicum ductum lymphæ plenum observavit. Serius a morte hæc sese obtulerunt; hinc nova in canibus felibusque instituit, repetiitque tentamina, experturus certius, adsitne aqua perpetuo. Multa in pulmonibus & trachea horum animalium fuit spuma, glottis aperta, sanguis ater crassus in vena cava & pulmonali, in sinistri cordis vasis nullus, aqua multa in ventriculo; mors cita; in iis, quæ mortua submersa sunt, nec in pulmone, nec in ventriculo ulla aquæ copia. Vid. *Comm. Lips.* vol. 5. p. 95.

Quæritur, An in aqua fere suffocatis vita reddi potest? Restituti, qui extracti aliquamdiu pro mortuis habiti fuere, postquam quis theca cultellaria, apice resecto, in ipsorum anum sufflavit, donec aqua per os erumperet, aqua enim nondum in ventrem perruperat. *Helm. de Hom.* §. 29. Infans in aqua submersus, paulo post ex illa extractus, extinctus jam videbatur, manibus prorsus nigris, oculis torvis, & lingua ex ore propendente. Pedibus apprehensis, inversus ille quidem tollebatur in altum, sine subsecuto tamen effectu. Quamprimum autem aër, follis ope, in ventrem fuerat immissus, folle decies circiter compresso, suspiria ducere cœpit ex pectore, os atque oculos movere; illoque per aliquod adhuc tempus adhibito, ad vitam prorsus rediit, madidis deinde vestimentis detractis, in lectum calidum delatus. Vid. *Comm. Lips.* vol. 4. p. 56. Nobilis quidam licet sub aquis submersus diu remansisset, & tandem repertus, pro mortuo habitus fuisset, ad vitam revocatus fuit diuque in posterum vixit, admotis cordi panis affi-

micis aqua vitæ calida imbutis, idque sæpe renovando, reliquis vero partibus frictionibus rubefactis, idque in lecto calido. *Borel. Cent. 2. obs. 2.* Forestus de se ipso narrat, quod, cum puer esset, ceciderit in aquam & fere submersus fuerit, extractusque super cupam rotundam circumvolutus, ut ita aqua vomitu per os exiret, & ita liberatus fuerit. Attamen hoc non semper a se probari ait, cum aliqui hoc modo subito extincti sint, qui violentam illam motionem & capitis gyrationem, ac subsequentem inde vomitionem, totiusque corporis interius perturbationem tolerare non poterant. Vid. ejus *Obs. Chir. l. 6. obs. 33.* Idem ad evomendam haustam aquam commendat decoctum hordei non excorticati, glycyrrhizæ & ficuum, adjecto exiguo butyro & saccharo; ad sudorem autem in lecto provocandum laudat a se compertum in pluribus casibus decoctum florum chamomillæ in cerevisia decoctorum. Vid. ejus *Obs. Med. l. 15. obs. 26.* Memorabilis est observatio, quam profert Sachsus in *Ampelographia*, in aqua submersos, sine vita ac motu jacentes, vitæ restitutos fuisse, forti & diuturniori percussione pedum, quia nempe ejusmodi contusione vasa & fibræ ad motum systoles vitalem producendum excitantur. Vid. *Hoffm. Med. rat. T. 1. p. 68.* Historiæ de submersis in vitam revocatis legi possunt in *Nov. Liter. Germ. 1705. p. 341.* *Eph. N. C. D. 1. a. 6. obs. 20. 75. 76. 89. 125. 130. 192. Act. Hafn. vol. 4. obs. 42. Hist. Ac. r. sc. 1757. p. 32.* Plurimæ numerantur eorum historiæ, qui postquam plures per horas sub aquis demersi & suffocati resisterant, ad lucis usum fuere revocati, quod quidem addat animos æquum est, ut, quotiescunque

que sese casus obtulerit, quæcunque in usum adhibeantur, cum præsertim obvia sint, & facile peragenda hujusmodi tentamina. Prima salutis via est, ut in intestina tabaci fumus inhaletur, postea calor in corpus hinc inde versando, & crebra concussione revocetur, & assidua membrorum in lecto cum linteis calentibus frictione, uno verbo quacunque via, quacunque ratione sanguinis motus redintegretur, nec invadat desperatio nisi per horam integram continuato hujusmodi officio nulla redeuntis vitæ appareant indicia. Sed his peractis optimum pollicentur effectum spiritus & salia volatilia, nec ipsa debet omitti venæ sectio, ubi calor ita totum perfudit sanguinem, ut venis ipso tumentibus possit ab illis erui. *Mead Oper. p. 101.*

Dignum hîc recenseri est Edictum quoddam, quod jussu Gall. Regis a Societate Scient. exaratum, & per universum Galliæ regnum distribuendum, hunc titulum præ se fert: *Avis pour donner du secours à ceux, que l'on croit noyés; i. e. Instructio, secundum quam illis, qui aqua suffocati videntur, succurri debet.* Gallice extat in *Journ. Oec. 1753. Avril p. 100—109.* Est illud sequentis tenoris, rescissis superfluis. — Testantur historiæ multorum auctorum fide dignissimorum, vitam rediisse iis, qui sub aquis per aliquot horas commorati sunt, illosque non raro demum duabus horis elapsis signum edidisse, se non re vera emortuos esse. Oræ præcipientes quorundam lacuum profundorum Helveticæ sæpissime proh dolor de hujusmodi casibus tristibus testantur. Felix illorum remedium successus, quæ in talibus hominibus nunc citius, nunc tardius ex aquis extractis sunt adhibita,

H I P P O C R A T I S

adhibita, publici juris factus est diversis annis, diversisque singulorum annorum mensibus, in relationibus *Mercure Suisse* dictis. Nimirum indicabantur remedia, quibuscum periculum factum est ejusmodi homines rescuendi, quorum nulla vitæ spes amplius erat relicta, eaque remedia heic etiam invenientur descripta atque indicata. — Credebatur olim, optimum aut saltem citissimum remedium, quod in infortunato ex aquis extracto adhiberi posset, in eo consistere, ut ipse statim pedibus suspendatur; verum enim vero, postquam sectionibus corporum in aquis extinctorum a dextrerrimis Anatomicis institutis repertum fuit, in illorum ventriculo plerumque paucam, imo minorem aquæ quantitatem adesse, quam si pro lubitu bibissent, consultum non videtur, in talem statum deducere suffocatum, qui, simul ac humores corporis ordinarij denuo adepti sunt circuitum atque motum, illi non posset non periculosus esse. Attamen accidere potest, ut nimium aquæ deglutiverit; hoc autem ut sciatur & in ipso casu dicto, quo aquam iterum redderet, in dolium immittatur utrinque apertum & dein per temporis aliquod spatium diverso modo circumagitandum, id quod respectu aliorum finium congruum esse potest. Alia quoque ratione eo perducipotest, ut aquam deglutitam evomat, si nempe in œsophagum diversis vicibus intrudatur penna nondum plumâ orbata. Postquam hujusmodi ex aquis extracto vestes sunt exutæ, maxime necessarium requisitum est, involvere potius nudum corpus linteis & tegumentis, ut ab aëre frigido muniat & pedetentim calefiat, quam, quod præpostere sæpius fieri solet, illum ad littora extensum

tensum atque denudatum relinquere. Ut autem eo citius atque potentius calefiat, lecto calefactis linteis instructo committatur, ejusque copori, ubi sic jacuit, sæpius calefacta linthea imponantur. Exempla prostant, in submersis calorem & æstum solis, cui expositi erant, idem, quod in aliis linthea calida, præstitisse. Uti & constat, in thermis quosdam fuisse refocillatos, quarum tamen ut periculum fieri possit, non semper fert occasio. Cardo rei in eo positus est, ut solidis corporis partibus tonus reddatur, quo hæ fluidis partibus iterum motum suum conciliare queant. Ad hunc finem obtinendum submersus non quietus in lecto suo maneat, sed variis modis concutiat, huc illuc moveatur, in altum sustollatur, ut iterum lapsu ruat, & brachiis detentus fortiter agitur. Spirituosa quoque in eorum os infundere decet, uti &, defectu ejusmodi potiunculæ, occasionibus diversis urinam calidam in os suffocatorum infusam felices effectus præstitisse, observatum est. Pari intentione decoctum ex pipere & aceto factum præscripserunt, ut ceu gargarisma injiciatur. Porro nares irritandæ sunt internæ vel spiritibus volatilibus & aquis apoplepticis, quæ in apoplexiis in usum trahi solent, vel nervos anteriorem nasi superficiem investientes pluma quadam irritando, vel quoque pulverem tabaci aliumve fortiorem sternutatorium ope cannulæ in nasum inflando. Inter remedia, quæ in similibus casibus adhibebantur, quorumque ope submersi iterum ad se redibant, & hoc profuabat. Nimirum per cannulam inspirarunt in os halitum calidum eo fine, ut exin in intestina penetraret, id quod etiam ope fol-

lis ano applicati factum est, cujus locum non inepte subire posset syringa. Imo consultius adhuc esset syringa uti, cujus ope clyisma injici posset, quod intestina irritaret & præstantiores effectus ederet, quam aër illuc impulsus. Sed omnibus fortasse palmam præriperet, si fumum tabaci in intestina inflare conarentur. Academia nostræ socius quidam testis erat oculatus de effectu hujus fumi citissimo & felicissimo in suffocato quodam. Hunc in finem adhiberi posset frustulum fistulæ ad fumum tabaci exsugendum accommodatæ, cujus ope fumus, ex alia integra fistula haustus ore, in abdomen immitteretur. Nullum modo adductorum remedium negligendum, imo, si omnia in usum traherentur, saluberrimum effectum edere valerent, qui eo certius exsurgeret, si forte fortuna sub directione prudentis Medici adhiberentur. Si Chirurgum arcessere licet, non omittendum est periclitari venæ sectionem, quæ optima judicari potest, si jugularis incidatur. Namque in submersis semper observantur vasa cerebri sanguine nimis repleta pariter ac in iis, qui laqueo suspensi aut apoplexia perculsi sunt. Evacuata enim paulisper vasa majorem vim adipiscuntur operandi in partes fluidas, quas in motum ciere debent. Ubi autem modo recensita remedia decenti modo adhibita optatum effectum non edunt, necesse erit, ut Chirurgus instituat bronchotomiam. Sic enim non solum aër libere in pulmones penetrare potest per aperturam in canale, per quem ordinario ac naturali alias modo intrat, factam, sed & ipse aër calidus, qui per hanc aperturam inspirari potest, pulmonibus ipsis tonum naturalem conciliabit, ipsæque pectoris actio-

actiones omnes denuo succedent. Hoc insuper inculcandum esse duximus, ut ne ab incepto opere desistant, si vel statim optatus effectus non succederet: Experientia enim docet, ejusmodi homines ex aquis servatos signa superstitis ac redituræ quasi vitæ prius non dedisse, quam ultra duas horas dicto modo quasi cruciati fuerint. Vid. *Com. Litt.* 1740. p. 265 *sqv.* Conf. *Hanow Seltenh.* vol. 1. p. 57. Meretur hic etiam adduci, quod Gohlius memorat (in *Act. Med. Berol. Dec.* 2. vol. 3. p. 40.) se aliquando apoplexia tactum virum in vitam revocasse per insertam *excutiam ventriculi*, per *œsophagum* in ventriculum; atque hinc censet, quia in submersis quasi apoplexiæ quædam species obtingat, promptius iis auxilium adhiberi non posse, quam *excutiam ventriculi*, ita ut periculosa illa laryngotomia, quam alias in his casibus commendare placet, supersedere queamus. Secundum Cl. Tissotum auxilia submersis ferenda in eo consistunt, ut diutius totum corpus calidis linteis perfricetur, fumus herbæ nicotianæ per fistulam pulmonibus infletur, jugularis vena aperiatur, ipseque petifumus per anum ad intestina deferatur, & sternutatoria tandem naribus immittantur. Quam primum ad se redeunt ægri, oxymel scilliticum aqua dilutum, aut hujus defectu, infusum cardui benedicti aut chamomillæ propinandum, non neglectis interim iis, quæ ad ipsos suscitandos commendata fuerunt, adminiculis. v. *Comm. Lips.* vol. 12. p. 550. Conf. *Eusebii Squarii Dissertatio epistolica intorno al ravivar i sommersi &c.* Venet. 1761. 8o. ubi præcipuum submersorum auxilium ponitur in insufflatione aëris in os ipsorum vid. *Vogel N. Med. Bibl.* vol. 5. P. 5. p. 197. Quo-

Quoniam in experimentis, cum canibus felibusque institutis, deprehendit Hallerus, quod spuma illa, inter ultimos animalis nixus ex aqua resorpta & cum aëre mixta, aërem sua elasticitate orbaverit, ipsa vero se pulmonesque non potuerit expandere, atque hinc cito enecaverit durioris licet vitæ animalia, nullaque, qua rejici iterum ea possit e pulmonibus, excogitari queat ars; spem resuscitandi submersos homines valde inde minui colligit, & si quos unquam suscitatos fuisse credat, eos forte aliquibus intervallis, quibus super aquam emerferint, hausisse aquam suspicatur. Vid. *Comm. Lips. vol. 5. p. 96.* Hausta omnino fuit aqua a puella, ex aquis extracta, quæ pro mortua habita super cineres plantarum, ad quatuor digitos transversos in lecto explicatos, posita fuit, toto ejus corpore iisdem cineribus oblecto: hora namque semis præterlapsa artiarum pulsus tremulaque vox redierunt, per octo vero horas cineribus ita sepulta viva & lassitudine tantum aliqua affecta exiit; aqua autem omnis per vias urinarias tanta copia effluxit, ut cameram inunderet. Cinerum defectum salem communem, ubique obvium, supplere & eadem virtute donatum esse, experimenta cum insectis instituta docuerunt. *Ibid. vol. 9. p. 448.* Helmontius p. 228. commemorat casus submersorum, qui forte per dimidium horæ subter delituerant, prono autem positi situ, capite & humeris declivibus, rejecta aqua, revixere.

Cætero, conferri ad præsentem aphorismum meretur Jo. Ge. Roederer *Observationum medicarum de suffocatis Saturæ. Gotting. 1754. 4º.* quæ recensita est in *Vogel N. Med. Bibl. vol. 1. p. 493-503.*

APHOR.

APHOR. 44.

Οἱ παχέες σφόδρα κατὰ φύσιν, παχυθάνατοι
γίνονται μᾶλλον τῶν ἰσχνῶν.

Natura admodum craffi, celerius in-
tereunt, quam graciles.

Celsus l. 2. c. 2. p. 47. ita habet: *Obesi ple-
rumque acutis morbis, & difficultate spirandi
strangulantur, subitoque sæpe moriuntur. quod in cor-
pore tenuiore vix evenit.*

Recte autem obesos appellat Celsus, de qui-
bus præsens agit aphorismus. Nam aucta moles
corporis quoad totum habitum in torosis, car-
nosis, obesis, non fit auctis solidis, sed iis in
maiores cavitates, humoribus aggestis, sta-
gnantibusque, plenas, extensis. *Boerh. I. M.*
§. 774. Vasa obesi homines habent exiliora
seu angustiora, comparatione facta cum grá-
cilibus; id quod jam a Celso l. 2. c. 10. p. 79.
adnotatum est, quando ait, *tenuioribus magis
sanguis, plenioribus magis caro abundat.* Pressa
sunt in obesis vasa a pinguedine seu toroso ha-
bitu; quare valde obesi nunquam non pericli-
tantur a præcipiti vasorum strangulatu, adeo-
que a repentina morte. Hinc iisdem debilis
est pulsus. *Boerh. l. c. 960.* ac observantur tales
homines admodum in somnum propensi, so-
lentque tandem apoplectici decedere; quia
enim in cranio deficit pinguedo, hinc, si obe-
sitas in reliquo corpore augetur, vasa com-
pressionem patiuntur a circumfusa pinguedine,

& omnis sanguis, qui non potest contineri a vasis strictioris diametri, fertur in caput, ubi accumulatus medullam cerebri comprimit, siquidem arteriæ encephali cruori appellenti non, vel parum, resistunt, & cranium non cedit. Quapropter non mirum est, quod pingues & qui vasa tenuia gerunt, valde obnoxii sint stagnationibus sanguinis & inde orientibus spasmis, nec non inflammationibus, abscessibus, lentisque febribus & calculo: tales namque sunt naturæ plerumque debilioris, robustioris contra, qui habent vasa ampliora. Vid. *Hoffm. Idea fund. Med. cap. 10.* Robore autem & viribus præ aliis valent morbisque minus obnoxii sunt, qui majora obtinent vasa, strictiores fibras carneas, robusta ligamenta, nervos & tendines magnos; imbecilliores vero & morbidum merito habentur, qui obesi, laxioris & spongiosioris sunt carnis, tenuia & exigua gerunt sanguinis vasa, exiles nervos, tenerasque membranas. Nam sub robore solidorum, quæ fluida impellunt, & canalium amplitudine, longe majori facilitate & promptitudine contenti humores circumaguntur, & secretiones utilissimorum ad vitam succorum, & excretiones inutilium, longe melius vigent, quam sub copia ac exiguitate vasorum, fibrarum laxitate & nisu ac renisu languido; & hinc omne id, quod lædit ac morbos efficere aptum est, promte removetur ac eliminatur, & illibata servatur corporis integritas. *Ejusd. Med. rat. T. 3. p. 224.*

— Omen habet moles pinguedinis auctæ,
 Illa gravat corpus, dum ventris pondus obesi
 Membra sopita premit, dum lentos impedit artus
 Pondus iners, crescitque malum, ceu viscera tardam
 Accu-

Accumulant adipem, nocuit vigor ipse salutis.

Hinc varii plenos homines invadere morbi

Plus aliis quandoque solent; inopina timentur

Fata magis; tumidus tales non præterit hydrops.

Hebenstr. de Hom. p. 216.

Notari & hoc potest, quod, juxta adagium (apud Galenum ad Thrasymb. Medic. gymnast. cap. 37.) crassus venter subtilem mentem non pariat; & quod Druidæ ingenio obesitatem plurimum obesse docuerint; ideoque ne obesi fierent, neve prominentem ventrem haberent, operam dederint. Si quis autem adolescens cingulo præscripto, mensuram excederet, eum mulctarunt. Vid. Frey Opusc. p. 24.

APHOR. 45.

Τῶν ἐπιληπτικῶν τοῖσι νέοις ἀπαλλαγὴ αἰμε-
ταβολαί, μάλιστα τῆς ἡλικίης, καὶ τῶν πόνων, (χωρίων) καὶ τῶν βίων, πιέεσθαι.

Ex comitialibus, juvenes mutatione potissimum ætatis, & regionum, & victuum, liberationem accipiunt.

EPILEPSIA, ἐπιληψία, quasi comprehensio, detentio, sive obturatio, nomen sumsit, quod sensum atque mentem pariter apprehendat, ut ait Aurelianus; ab ἐπιλαμβάνομαι capio, apprehendo; hoc enim correpti morbo rerum obliviscuntur, & sensus eorum detinentur, cum jaceant omnibus destituti sensibus; Latinis morbus caducus,

ducus, quod hominem cadere facit. Appellatur etiam *puerilis passio*, παιδικὴ νόσος, quod in puerili ætate abundat. *Comitialis* dicitur *morb*us, quia in Comitibus infaustum habebatur, si quis epilepticus concidisset; inde *comitiales* homines apud Plinium l. 20. c. 5. qui eodem capiuntur.

*Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri nobis suffragia iusta recusat.
Sæpe etenim membris atro languore caducis
Concilium populi labes horrenda diremit.*

Seren. Samon. p. 33.

Tantæ fuit Romanis abominationi isthæc labes, ut vel nomine ejus audito sputum emiserint, unde *morb*us qui *sputatur* dicitur Plauto *Capt.* 3, 4, 18. nequaquam enim verosimile videtur in ipsum ægrotantem sputa coniecisse. Cui explicationi forte favet locus in *Apul. apol.* I. p. m. 345. ubi: *neque gravius est in cubiculo despu*i, *quam in isto splendidissimo cætu detestari.* Ne quid tamen dissimulem, non omni destituuntur fundamento, qui denominationis istius aliam rationem dari posse existimant, quod nempe *insputatio* illa ideo fiebat, tum ut consuleretur ægrotanti, tum illi ipsi etiam, qui *inspuebat*, quod crederent, sputo & medicandi inesse vim, & avertendi contagii. Nam Plinius l. 28. c. 4. *Hominum*, inquit, *inprimis jejunam salivam*, *contra serpentes præsidio esse*, *docuimus: sed & alios efficaces ejus usus recognoscat vita: despuimus comitiales morbos, hoc est contagia regerimus.* Pertinet huc etiam Plautus l. c. vers. 22: *multos iste morbus homines macerat*, *quibus insputari saluti fuit*, *atque aliis profuit.* Vocatur etiam *fonticus morbus*, v. g. in *Plin.* l. 36. c. 19. *morb*us scilicet

scilicet non vulgaris, sed tantus, ut reus cogatur apud Judicem non comparere. *Magnus morbus*, atque *Herculeus* sive *Herculaneus*, ob suam vehementiam, & quoniam vix superari arte humana potest, sed est invictus, Herculis exemplo, sive quod Herculi familiaris fuit: *Divinus*, quasi a Diis in vindictam missus, & opem humanam eludens: *ἱερὰ νόσος*, *sacer morbus*, sive quod divinitus putetur immissus; sive quod divinam animæ partem discruciet, sive ob magnitudinem suam, quandoquidem magna apud Veteres sacra dici consuevere; sive ob difficillimam ejus curationem, qui non humana ope, sed solummodo divina, credebatur posse tolli. *Lunaris* dicitur *ægritudo*, & ea correpti *σεληνιακοὶ*, *σεληνιαζόμενοι*, *lunatici*, vocantur, quoniam frequenter ad lunæ circuitus redire solet malum. Vid. *Mead Sacr. Med. cap. 10. Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 3. p. 1. Aurelian. morb. chron. l. 1. c. 4. Alex. Trall. l. 1. c. 15. Aret. de caus. diut. l. 1. c. 4. Mercur. Var. Lect. l. 5. c. 11. Eph. N. C. D. 3. a. 3. p. 324.* Repentino mentis nubilo obtorpescent, & moribundo corpore cessante animo cadunt. Eum nostri non modo *Majorem* & *Comitalem*, verum etiam *divinum morbum*, ita ut Græci *ἱερὰν νόσον*, vere nuncuparunt. Videlicet quod animi partem rationalem, quæ longe sanctissima est, violet. *Apul. l. c. p. 344.* Est hic morbus totius corporis distentio crebra, seu convulsio non perpetua, qua subito homo concidit, sensuum omnium atque mentis functionibus interceptis, ut nec audiat, nec videat, nec expeditus præteritorum meminerit, concussione ex ore spumæ moventur, & solutis musculis interdum vel urina, vel stercus, vel genitura præter voluntatem exit, & obscura vox eliditur.

tur. *Vanini Nat. Arc. p. 466.* Vix aliter ab apoplexia quàm gradu differt, hacque una præterea re, quod epilepticis omnibus spuma os obsideat. *Cheyne de fibra §. 24.* Imo, est apoplexia, nisi quod intersint spasmi musculares. Juxta *Hippocr. lib. de flat. n. 21.* facer morbus fit, cum obstructions multis modis circa venas contingunt, & sanguinis motus prohibetur, atque alio quidem loco consistit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius: qua sane inæqualitate transitus sanguinis per corpus facta, omnigenæ inæqualitates per omne contingunt corpus. Vid. *Hoffm. l. c. p. 6.* Occupat cerebrum hoc malum; quod sicuti in infantibus plenitudini, & sanguinis nondum exercitiis & pulmonis actione subacti lentiori; ita in ætate provectionibus copię humorum, delapsibus ab alto, aut subitis terroribus, ortum sæpissime debet. *Mead Oper. p. 469.* Communiter autem hæc passio frequens est in pueris, & magis in tempore quo dentium nativitates habentur. Accidit etiam primævis, atque mediis ætatibus: senibus vero difficile. *Aurelian. l. c.* Juvenes rarius, quam pueri, hoc malum patiuntur; sed crebrius intereunt. *Aret. de caus. acut. l. I. c. 6.* Morbus non facile recedit, sed ætatibus melioribus, & pulchriori tempore viget. vexat etiam pueros & adolescentes. Interdum secunda fortuna evenit, ut per succedentem provectionem ætatem abigatur: quando simul cum ætatis flore evanescit: sed & tum quosdam abiens deformes efficit, pueros quoque pulchritudinis invidia perdit: aut manum inutilem reddens, aut faciem torquens, aut sensum aliquem prorsus auferens. Quod si malum hoc penitus insederit, atque radices altius egerit, neque ipsum Medicus, neque ætatis mutatio submovent, sed cum

cum ægrotante vivit atque commoritur. *Idem de caus. diut. l. 1. c. 4.*

In præsentī aphorismo *Juvenes* intelliguntur, qui nondum viginti quinque annos attingere, imo qui nondum puberes facti sunt; nam puberibus epilepsiæ plerumque commoriuntur, juxta 5 *aph. 7.* at minores natu epilepsiæ morbo obnoxii, insigniorum mutationum beneficio ab eo liberantur, maxime ætatis, & regionum, & vitæ generis. Puerorum nonnullorum morbi comitiales unâ cum pubertate mutationes habent, atque etiam alias. Ad ætatem pertinent, quæ scribit *Celsus l. 3. c. 23. p. 172.* quod sæpe morbum hunc in pueris *Veneris*, in puellis *menstruorum initium tollit*. *Scribonius comp. 18.* pueros, ait, vel virgines liberari post complexum & devirginationem. Quod neque *Plinius l. 28. c. 4.* omisit: *Multa genera morborum primo coitu solvuntur, primoque fœminarum mense: aut si non id contingat, longinqua sunt, maximeque comitiales.* De epilepsia diuturna virginis post congressum cum viro sublata, est in *Eph. N. C. D. 3. a. 1. obs. 12.* & aliud exemplum *ibid. D. 1. a. 1. obs. 86.* Et *Aurelianus l. c.* de mutatione ætatis ita refert: *Solet hæc passio pubertatis tempore, sive novæ (menstruæ) purgationis in fœminis, aut primi partus quadam naturali (temperamenti mutatione) novitate facile detergeri corporis mutatione suffecta, quod si minime venerit, plerumque patienti consenescit, nisi aut longo tempore (naturæ pugna) natura pugnante, aut Medicinæ diligentia fuerit superata.* Si causam rimamur hujus effectus, hæc utique videtur verisimillima: desiderari scilicet ad gignendum epilepticum morbum, non tantum certam in fluidis intemperiem, sed & peculiarem pravam in solidis, præsertim in cerebro ejusque vasis,

membranis & nervis dispositionem, ut non modo humor morbo excludendo aptus, ibi subsistere sedemque figere possit, sed & systema membranarum & nervosarum partium ad concipiendos spasmos & contractorios convulsivos motus habile sit atque dispositum. Jam vero humidiora cerebri & nervorum stamina ante pubertatem facile admittunt humorum stagnationem, atque etiam ob teneritudinem ad convulsivas motiones mobilia sunt magisque proclivia, eaque propter, ante septimum praesertim annum, ut recte notavit *Duretus*, & epilepsiae & horrendae interdum artuum convulsivae tractiones, agitationes & distensiones invadunt, quae tanto gravius tantoque diutius infestant, quanto magis a causis externis, inordinato & incongruo victu, animi motibus aut mentis fatigationibus foventur. Superatis autem pubertatis annis, quando ab admixto sanguini & lymphaticis succis geniturae virilis, ut ita loqui liceat, spiritu, ceu fermento, omnes solidae corporis partes, ipsaeque cerebri stamina, tonum intensiorem majusque robur adipiscuntur, excretiones quoque, harumque potissima perspiratio, liberius procedunt, evenit, ut vel naturae beneficio sua sponte, vel adhibita quadam leni medicina, truculentae illae passiones desinant atque expirent. Recte enim Hippocrates *lib. de morb. sacr. n. 13.* ita rationem reddit: *Postquam, in-
quiens, viginti anni praeterierint, non amplius hic
morbus corripit, praeterquam paucos aut nullum, nisi
ex puero connutritus fuerit: venae enim plenae sunt,
& cerebrum compactum est, atque adstrictum, quare
non defluit in venas humor; si vero defluerit, san-
guinem non superat, multum ac calidum existentem.
Quod si vero, facta hac per aetatem partium so-
li-*

lidarum & fluidorum progressus mutatione, epilepsia post vigesimum quintum & qui sequuntur annos, persistit, vel etiam tum demum oboritur, vix perfecta speranda medela; cujus rei etiam fidem facit *Celsus l. 2. c. 8. p. 73.* ita scribens: *Morbus comitialis post annum quintum & vigesimum ortus ægre curatur: multoque ægrius is, qui post quadragesimum annum cæpit; adeo ut in ea ætate aliquid in natura spei, vix quidquam in medicina sit.* Neque vero tantum in epileptico malo, verum etiam in aliis gravibus & difficilibus capitis morbis, illa quæ annorum lapsu in corporis partibus contingit mutatio, auxilio est, in phrenitide scilicet, melancholia, paralyti, insania, memoriæque debilitate, nec non convulsivis artuum motibus. Ea enim, probe monente *Mercuriale*, perpetua quasi Hippocratis fuit consuetudo, ut, quando uno exemplo plurima similia docere vult, illud semper seligat, quod frequentius, difficilius & notius est. Unde quum exponere sibi sumsit, quantum in morborum curatione valeat ætatis mutatio, epilepsiam in exemplum produxit, neutiquam exclusis aliis morborum convulsivorum speciebus, nervorumque & capitis affectibus, in quibus functiones animales & sensitivæ turbantur. Sic igitur concludendum: Si in epilepsia, ubi omnes functiones sensuum internorum penitus perduntur, ut superato insultu nec præteritorum memoria supersit, ætatis mutatio medelam præstat, multo magis convulsiones & convulsivi motus aliique capitis, qui sensus internos non adeo lædunt morbi, eidem cedent. *Hoffm. de æt. mut. §. 21 sq. Conf. infra 3 aph. 28.* At de concubitu nonnulli Medici falluntur. Nam quoniam na-

turalis in virum transitus aliquantum proficit, puerorum naturam intempestivo concubitu violarunt, tanquam citius eos roboraturi. Sed isti a natura sponte præfinitum tempus, in quo omnia remedia fiunt, ignorant. Hæc enim singulis ætatibus propria simul opportunis temporibus creat. in tempore namque concoctiones seminis, barbæ, canorum. Quis igitur Medicus naturæ commutationem feminum a principio, tum præfinitum singulis tempus varaverit? Quin & in morbi naturam impegerunt, nondum enim intempore quidam Veneri dare operam cœperunt, ante immaturitate rei noxam accipientes. *Aret. curat. diut. l. 1. c. 4.* Videtur certe sanabilis epilepsia per ætatis mutationem, si illa unice debeatur systemati nervoso nimis facile mobili; quia per ætatem nervi acquirunt magis firmam diathesin. Ergo, si ab innata intemperie fiat morbus, ut ait Galenus, vera est sententia Hippocratis; ea enim intemperie permutata ratione permutationis ætatis sola, cessante causa cessat effectus. Sed ne quis erret, sperans omnem comitalem sola permutatione ætatis sanandum. hoc enim falsum esset: sicut illud quod dicitur *5 aph. 7.* si vigesimum quintum annum accesserint, commoriuntur; si sine distinctione capiatur; nam & ex prava victus ratione pueris evenire potest, qui non ætatis mutatione sanatur, sed meliore victu præscripto. Si adultioribus jam eveniat, aliam causam habere est verisimile, & ideo difficilius curari posse, & Medici opera indigere. Quod si vigesimum quintum annum exceßerint, signum est, quod non ab innata illa intemperie evenerunt, sed alia de causa ægre solubili, & dicit eos perdurare usque ad necem, ut eos insana-

biles

biles existimet; sed causam non exponit. Locutus vero Hippocratis intelligendus est, ut morbus a pueritia ultra vigesimum quintum annum prorogetur, non de eo qui postea evenit. Multos enim perfecte curatos vidimus. Sed nullos, ubi diu, id est, a pueritia eousque perduravit. Neque hoc verum, ut Galenus ait, si puerulis adveniat, ope Medici non egeret, sed sponte sua cessare: cum puerulos multos premat hæc passio, & ope Medici multi liberentur: quod si perdurent; nec verum est ætatis semper mutatione sanari: sed aliquos perstare & commori, ut ait Hippocrates. *Forest. Obs. Med. l. 10. obs. 57. schol.* De celebri Ferrariensium Medico, Nic. Leonicensi, qui decessit anno 1524, referunt qui de ejus vita scripsere, quod a pueritia, imo a cunabulis ipsis, ad tricesimum annum comitiali morbo adeo tentatus fuerit, ut, cum ad se rediret, pertæsus vitæ pene sibi manus inferre voluerit; sed post trigesimum annum plane eo morbo defunctum esse & integerrimis sensibus, vegetaque memoria, pervenisse ad annum ætatis nonagesimum sextum.

Regionis seu loci & aëris *mutatio* etiam ad finem morbo faciendum confert. Nam cum epilepsia malum sit habituale, & secundum nostram sententiam spasmus meningum cerebri, qui a stagnatione humorum circa has membranas magis vel minus acrium provenit; hinc cum aër peregrinus sanguinis diathesin ac crasin mutet & spiritibus, cum in illorum pabulum maxime cedat, novam quoque indolem ac motum procuret, hinc iis firmatis obstructions iis in locis facilius cedunt & a motu talismodi inordinato, spasmodico, deflectunt aliumque sibi formant;

formant, unde horrendi talismodi paroxysmi cessant. Neque dubium est, in vertigine, melancholia, mania omnibusque morbis habitabilibus & qui a spirituum perverso motu fiunt eosdem effectus habere commeatum in alienum aërem. *Hoffm. peregr. sanit. c. 4. §. 4.* Sed præterea etiam locus animadvertendus venit propter victum ibi usitatum, qui morbo vel excitando vel fovendo favet. Nam e. g. inter alias causas, propter quas epilepsia Florentiæ magis est familiaris, quam in alia Italiæ parte, refertur victus ratio vaporosa & statulenta. Est & hic morbus frequens in Provincia Galliæ, ut in Alvernia, ex prava victus ratione, & vinorum mixtorum usu: nam cum vina illa sint valde fumosa, cruda, aliis permixta, caput vaporibus tentant & implent. Et ideo pravo utentes victu difficulter sanantur. Unde Hippocrates in *lib. de sacr. morb. n. 3.* ait: *Mea quidem opinione, ex iis qui Africae mediterranea incolunt, nullus ab hoc morbo sanus evadet, quod in pellibus caprinis recumbant, & caprinis carnibus utantur, &c.* Vid. *Forest. l. c.* Peregrinatio ex locis præsertim paludosis, frigido-humidis, crasso & denso aëre stipatis, ad loca altiora, sicca, salubriora plurimum suadenda est. Vitandus quoque est decubitus in terra humidiori, diuturnior in aëre vitioso, vesperi, & circa noctem obambulatio, item die sole fervidiori existente. Victus sit facilis, potui inserviant vel aqua frigida, vel medicata, vel infusa calida; animi conservetur hilaritas; Venus sit parcissima, motus corporis exerceatur; somnus plenior capiatur; alvus servetur lubrica, ac ne cumuletur moles sanguinis, congruis venæ sectionibus, aut scarificationibus prospiciatur. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 3. p. 76.*

APHOR.

APHOR. 46.

Δύο πόνων ἅμα γινόμενων μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ὁ σφοδρότερος ἀμυνεῖ τὸν ἕτερον.

Duobus doloribus non in eodem loco obortis, vehementior alterum obscurabit.

Hic non solum dolores, sed quæcunque morborum intelliguntur symptomata. Docemur ita, dolorem dolore, morbum morbo levare interdum. An obnubilatur in mente perceptio doloris levioris a vehementiore, quemadmodum lumen minus obscuratur a majore? Exemplum est apud Hippocratem *lib. de humor. n. 11*. Qui articulari morbo detentus, intestini dolore dextra parte vexabatur, quietior erat, hoc autem curato, magis dolebat. An, dum major morbus, vel dolor, nos afficit, prior, levior, evanescit, causa ejus translata in alium locum? Loci alterius noxios humores loca quædam excipiunt, aut ob dolorem aut gravitatem, aut aliud quippiam, aut quod cum aliis communitatem habeant, liberant. *lib. 6. Epidem. sect. 3. n. 68*. Sursum inclinatio, deorsum inclinatio, quæ sua sponte sursum aut deorsum tendunt, quæ juvant aut nocent. *de humor. n. 1*. Plurimos, ex tortura, ab arthriticis doloribus & podagra liberatos fuisse, constat. *Hebenstr. Anthropol. for. p. 604*. Propter inæqualem impetum, & resistantiam inter fibras, sæpe suc-

succedit, ut existente alicubi dolore, non ibidem, sed in parte longe remota excitentur tumores, inflammationes, abscessus, &c. id est, vel in parte, in qua terminus est fibræ dolore crispatae, & oscillantis, vel in alia, quæ, ob peculiarem tonum, resistantiam habet superiorem atque validiorem impetum fibræ oscillantis. *Bagliv. p. 337.* Duo dolores eadem in parte latius sumpta contingere possunt a causa interna vel externa, exemplo furunculorum, doloris dentium, vulnerum. Dolores etiam distinctis partibus vel complicati vel distincti oboriri solent, ut in arthritide, dolore capitis & pedum, dolore capitis & pleuritide. Urgentiori dolori præ altero minus urgente succurrendum. *Wedel.* Aphorismus hoc boni suggerit, quod liberet nos a perverso iudicio de doloris ablatione, dum propter dolorem vehementiorem in quavis alia parte videatur evanescere. Quare semper in doloris mitigatione attendendum, num mitigetur obscuratio, vel diminutione causæ. *Gorter.*

APHOR. 47.

Περὶ τὰς γενέσεις τοῦ πυρὸς, οἱ πόνοι καὶ οἱ πυρετοὶ συμβαίνουσι μᾶλλον, ἢ γενομένους.

Dolores, & febres contingunt magis circa puris generationem, quam eo facto.

Cum pus fit, febris abesse non potest, quia opifex febris est futuri puris, quæ excitat motum in parte inflammata, per quem rupta
va-

vascula effundunt liquores, qui leviter putrefacti, solida atterunt, solvunt, fluidis miscent in humorem qui vocatur pus. Mirum igitur, quod a ruptis vasculis dolor sentiatur? Ubi pus jam factum, congruum erit, ut cesset & dolor & febris, quæ nempe ejus causa erant. *Inflammatione tunc ulcera tentantur, cum ad suppurationem tendunt. Suppurant autem alterato & calefacto sanguine, ita ut putrefactus in hujusmodi ulceribus in pus convertatur. Hippocr. lib. de ulcer. n. 2. At vero ubi crassiora & magis cocta fuerint, omnemque acrimoniam deposuerint, tum jam & febres, & quæ molestia afficiebant, desinunt. de vet. Med. n. 33.* Discere licet ex præsentē aphorismo, qui cognoscere & distinguere possimus in latentibus partibus fientes abscessus a jam factis, seu suppurans a suppurato.

APHOR. 48.

Εν πάσῃ κινήσει τοῦ σώματος, ὁκόταν ἄρχηται πνέειν, τὸ διαναπαύειν εὐθὺς ἀναπν.

In omni corporis motu quando dolere coeperit, interquiescere statim, lassitudinem tollit.

Desumptus sine dubio hic aphorismus est ex *lib. de nat. hom. n. 17.* ubi hæc leguntur: Morbos, qui ex immoderato labore fiunt, quies sanat; quæ brevius *lib. de flat. n. 2. h. m.* Laborem otium sanat. Celsus *l. 1. c. 3. p. 26.* ita expressit: *Fatigato quotidianum cubile iutissimum est: insolitum contra, lassat.*

Con-

Contraria contrariorum remedia, juxta 2 aph. 22. A labore diutius & crebrius iteratæ fibrarum contractiones, languoris cum dolore inferunt ceu lassitudinis sensum. Remedio ergo erit, otium illis concedere, ut ad se redeant & sui elateris consuetam mensuram recipiant. Et quo major ac diuturnior præcessit motus, eo longior etiam quies eum excipiat necesse est; atque adeo labori cum quiete justa semper intercedere debet proportio. *Hoffm. Med. rat. T. I. p. 600.* Quoniam continuato per motum attritu fibrarum inducitur levis inflammatio, quæ conjunctum dolorem habet; inde pars illa præ cæteris agitata quoque dolet, ut omnes experiuntur, qui sua corpora diutius & validius exercent. *Gorter.* At de lassitudinibus, quæ circa corpora contingunt, ad hunc se res habet modum. Qui quidem non exercentur, ab omni labore lassitudinem contrahunt: nulla enim corporis pars ad ullum aliquem laborem suscipiendum est accommodata. Quæ vero exercentur corpora, a minime consuetis laboribus lassantur. Quædam etiam a consuetis exercitationibus in lassitudinem incidunt, si his supra modum utantur. *Hippocr. de dieta l. 2. n. 44.* Levat lassitudinem etiam laboris mutatio: eumque, quem novum genus cujusdam laboris pressit, id, quod in consuetudine est reficit. *Celf. l. c.*

APHOR. 49.

Οἱ εἰθισμένοι τὰς συνήθεις πόνους φέρειν,
καὶ ὥσπερ ἀδυνεές ἢ γέροντες, τῶν ἀσυνή-
θων, ἰσχυρῶν τε καὶ νέων, ῥᾶον φέρουσι.

Qui solitos labores ferre consueve-
runt, etiam si invalidi sunt, aut se-
nes, eos facilius ferunt, quam qui
non assueti, quamvis robusti, & juve-
nes.

Hunc aphorismum *Celsus l. i. c. 3. p. 25.*
ita profert: *Omnem laborem facilius vel*
puer vel senex, quam insuetus homo sustinet.

In omni exercitatione agunt muscoli; actio
autem præcipua musculi quia est motus & ten-
sio, id est fibræ carneæ ut agant, contrahi de-
bent, tendi, indurari, magisque validæ eva-
dere; consequens est, quod crescat a labore
robur corporis, vel & partis, quæ inprimis
exercita fuerit. Si jam cogitas robur concilia-
tum partibus corporis certo alicui labori assue-
tis, jungisque agilitatem membris istis frequen-
ti exercitio comparatam; non miraberis, faci-
lius ferri a quibusque solitos labores, quam
insuetos, ad quos membra nondum formata
fatigationem & molestiam sentire solent: cum
contrà omnia consueta minus molestiæ faciant,
quare etiam debilibus facilius feruntur, quàm
robustis aliàs, qui iis non adsuati.

Consuetudinis efficacia porro declaratur in
aphorismo seq.

Vol. I.

X

APHOR.

APHOR. 50.

Τὰ ἐκ πολλῶ χρόνου συνήθη, καὶ ἡ χεῖρα,
τῶν ἀπυνήθων, ὥσον ἐνοχλεῖν εἴωθε. δεῖ ἐν
καὶ ἐς τὰ ἀπυνήθη μεταβάλλειν.

Quæ ex longo tempore assueta sunt,
quamvis deteriora, insuetis minus
molesta esse solent. Quare ad in-
solita etiam facienda mutatio.

Ad conservationem sanitatis pertinent hæc
præcepta in usu sex rerum non natura-
lium: quorum prius docet ab insuetis magis
lædi corpus, quamvis fuerint generatim consi-
derata meliora assuetis. Quo ipso monemur
consuetudini aliquid dandum esse, cum quæstio
est de rebus bene vel male sanis judicandis pro
aliquo individuo. In valetudinis autem ratio-
ne, præcipiente Hippocrate *lib. 6. Epid. sect.*
8. n. 74. Consuetudo spectanda est in victu,
tegumentis, laboribus, somnis, rebus vene-
reis & animi affectibus. Consuetudo, quam
non male alteram naturam, vel ἰδιοσυγκρασίαν,
appellant, fert vix credenda; siue spectaveris
effectus aëris, cibi, potus, motus, medi-
camenti, veneni, siue consideraveris reliqua.
Boerb. I. M. §. 1026. Vid. Hoffm. Med. rat.
T. 1. p. 646 sqv. Consuetudinis magna vis
est. pernoctant venatores in nive: in mon-
tibus uri se patiuntur. inde pugiles cæstibus
contusi, ne ingemiscunt quidem. *Cic. Tusc.*
Qu. 1. 2. c. 17. Fæminas a teneris, ut Græci
dicunt, unguiculis fictas media hieme non ma-
gis,

gis, quam pudor, tangit detecto incedentes
sinu albor, qui virorum robustorum inadsue-
torum nudata pectora insigniter læderet.

Sæpius innocuum fit consuetudine crimen.

Hebenstr. de Hom. p. 231.

Quia consuetudo nihil aliud est, quam partium
status aut habitudo intensi elateris gradu con-
sistens, unde sua organo crescit potentia; in-
de fit, ut minus *inmolesta* sint *deteriora*, quibuscum
intercedit familiaritas, vel *consuetudo*; stabilitâ
enim inter deteriora & corporis potentias æqui-
pollentiâ, ferendis, vincendisve illis quæ de-
teriora erant, suppare fiunt corporis poten-
tiæ. V. g. si quis cibis durioribus concoctu-
que difficilioribus longis annis fuerit usus &
jam se statim victui tenuiori & diætæ strictiori
vellet accommodare, sanitati suæ bene præ-
esse non videtur, quod Westphali & illis fini-
timi suo exemplo comprobant, dum victu te-
nuiori utentes scabiei aliarumque impuritatum
fiunt mancipia. *Waldschmid P. 2. p. 178.* Inte-
rim, quum paucissimi homines sint ita sui juris,
ut non interdum a consuetis recedere eos oport-
teat, ne itaque ab insolitis lædantur, consi-
lium suppeditatur saluberrimum, quod est hic
alterum præceptum; ut *ad insolita fiat transitus*,
sive, ut varium vitæ genus agatur. *Hecquet.*
Pertinent eo, quæ habet *Celsus l. 1. c. 1.* Sa-
nus homo, qui & bene valet, & suæ spontis
est, nullis obligare se legibus debet: — hunc
oportet varium habere vitæ genus: &c. Con-
suetudinis inducendæ & mutandæ vis maxime
in juvenibus habet locum, minus in senibus.
Wedel. Quî mutationes, ne lædant, suscipien-
dæ sint, subito, an paulatim, sequens aperit
aphorismus.

APHOR. 51.

Τὸ κατὰ πλὺ, καὶ ἐξαπίνης κενῶν, ἢ πλη-
ρῶν, ἢ θερμαίνειν, ἢ ψύχειν, ἢ ἄλλως
ὀκθεῖν τὸ σῶμα κινεῖν, σφαλερόν· καὶ γὰρ πᾶν
τὸ πλὺ τῇ φύσει πλέμιον. τὸ δὲ κατ' ὀλίγον,
ἀσφαλές, καὶ ἄλλως, ὡς καὶ πῖς ἐξ ἐτέρου ἐφ'
ἑτέρον μεταβαίνει.

Confertim, & repente vacuare, vel
implere, vel calefacere, vel refri-
gerare, vel utcunque aliter corpus mo-
vere, periculosum: omne siquidem ni-
mium naturæ inimicum. Verum quod
paulatim fit, securum est, tum alias,
tum si quis ab uno ad alterum trans-
ierit.

Omnem subitam mutationem esse periculo-
sam; & omne nimium esse naturæ inimi-
cum; si quæ autem mutatio suscipienda venit,
eam paulatim factam tutam esse: hæc tria sunt
quæ inculcat hic aphorismus. Si totum cor-
pus præter solitum multum quieverit; non
confestim robustius evadit. Si vero sane ex
diutino otio repente se ad labores contulerit,
manifestum quoddam vitium efficiet. Eodem
etiam modo de singulis corporis partibus exi-
stimandum. *Hippocr. de vict. acut. n. 23.* Si
quis subito victus rationem immutet, ne quid
in corpore ex immutatione innovetur, peri-
culum

culum est. *lib. de nat. homin. n. 19.* Hæc igitur omnia inter se semper attestantur, quod omnis subita supra modum in hæc vel illa magna mutatio lædit. *de vict. acut. n. 23.* Neque intempestivas, neque vehementissimas vaforum inanitiones moliri fas est. *ibid. n. 17.* Mutationes potissimum morbos pariunt, eæque præcipue maximæ. *lib. de humor. n. 8.* Contraria paulatim inducere oportet, & interquiescere. *lib. 6. Epidem. sect. 2. n. 47.* Tò *interquiescere* hic dupliciter intelligi potest. Primum, ut non solum sensim contrarium admoveamus, verum etiam inter transmutationem ipsam totam interquiescamus, veluti cum ab otio transferimus aliquem ad exercitium, primum sensim ut se exercitet, præcipimus, semper ultra progredientes, interquiescentes tamen interea unum atque alterum diem. Secundo, ut interquiescere sit contrarium verbo adhibere, in hunc sensum. Quemadmodum sensim inconsueta adhibere oportet, ita etiam a consuetis sensim cessare convenit, adeoque nihil subito immutandum. *Fuchs in Hippocr. l. 6. Epidem. p. 36.* Omnia quæ fiunt in corpore humano, ut universim, patrantur per motum; hic autem solidorum ope exercetur. Omnis ergo mutatio inducta corpori nostro, aget in solida, immutando eorum energiam, quæ si mutatio drepente fiat & magna, pro solito vel nimis intendendo illorum elaterem seu oscillationes, vel nimium deprimendo aut laxando, turbabitur inde totum corpus, & sublato vel alterato nimium æquilibrio solida inter & fluida, secretionibus humorum non procedent secundum naturam; sed creabuntur humorum stases vel a nimis forti solidorum motu in aliena loca im-

pastorum, vel a labefactata virtute oscillatoria in vasculis suis remorantium. *Hecquet.* Itaque neque ex salubri loco in gravem, neque ex gravi in salubrem transitus satis tutus est. Neque vero ex multa fame nimia satietas: neque ex nimia satietate fames idonea est. Ergo, cum quis mutare aliquid volet, paulatim debet assuescere. *Cels. l. 1. c. 3. p. 24 sq.* Consummatio omnium nocet. *ibid. p. 34.* Quem fugit, milites diuturnis vigiliis, inedia & laboribus defatigatos, quando hiberna ingressi cibos nimis avide ingurgitant, gravioribus iisque maxime acutis morbis succumbere? *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 4. p. 271.* Cum in ingenti fitis ardore corpus plurimum æstuet, gravissimorum malorum, & mortis causa est illud repente, & affatim frigidissimo potu refrigerare, quia interna viscera æstuantia frigidissimo potu exsolvuntur, non aliter, ac silices candentes, aqua conspersi, dissolvuntur, ac dissiliunt. *Heucher p. 205.*

Mutatio subita a consuetis in nova, est ubique, & semper, quam maxime periculosa; licet & malis vulgo habitis in bona putata transiverit. Sed, sensim mutando, sæpe variare vitam quotidianam, egregium est auxilium tuendæ sanitati. *Boerb. I. M. §. 1027. 1028.* Sicuti vero, quæ fiunt in natura, operationes per gradus, non vero per saltus, neque minus paulatim ac successive, non vero cum impetu & violentia quadam perficiuntur: ita eadem quoque via in sanandis morbis, in castigando & expellendo humore noxio, in obstructionibus resolvendis procedit, & temporis beneficio utitur. Quapropter etiam Medicus, si rite suo officio defungi & naturam imitari velit,

lit, nunquam violenter agere maximeque evacuationes moliri debet. Nam certa ac diuturna experientia compertum habetur, non majus periculum ex errore ac temeritate Medici ægrotantibus accedere, ac ab emeticis & purgantibus validioribus, neque minus ab iis remediis, quæ vi sudorem pellunt, aut urinam & salivam movent & corpus fortiter calefaciunt. Neque enim tam subita ac ingens mutatio, quæ corporibus a validissimis & magna dosi exhibitis remediis infertur, utilis, sed potius valde noxia esse debet, quia omnes vehementes motus sunt in eorum numero qui naturæ infensi sunt, qui præter naturales, morboſi, & corpori vim inferunt. *Hoffm. præst. med. leg. p. 29 sq.* Sæpe levioribus remediis, ducendo & cunctando, plus proficitur, quam gravioribus, pellendo & festinando. *Wedel.*

APHOR. 52.

Πάντα κατὰ λόγον πείοντι, ἢ μὴ γινόμενον
 τῶν κατὰ λόγον, μὴ μελαδαινεῖν ἐφ' ἑπ-
 ρον, μένοι. πῦ δοξαί. ἐξ ἀρχῆς.

Cum quis omnia recta ratione facit,
 neque tamen pro ratione succedit,
 non est ad aliud progrediendum, ma-
 nente eo, quod ab initio visum est.

Hic aphorismus adversus illos est, quibus
 in more est mutare medendi rationem,
 ubi viderint, non statim succedere effectum,
 quem expectabant a dato medicamento, etiam-
 si ipsi persuasi sint eandem adhuc persistere indi-
 cationem, ob quam antea datum medicamen-
 tum congruum judicatum est. Neque tamen
 prohibetur Medicus, qui sapienter æstimavit
 indicationum rationem, quo minus processus,
 doses, tempora, exhibendi modos variet.
 Methodus medendi est regia via omnis cura-
 tionis morborum. Via regia obtenta ac ini-
 ta non temere unquam derelinquenda. Indi-
 cationes sunt medius terminus demonstrationis
 in quovis morbo decenter curando. Potissi-
 mum curandi feliciter momentum in initio
 situm est. Immutari possunt magis medicamen-
 ta, minus methodus. Sin contra fiat, incerta
 redditur curatio. *Wedel. Semper modus, qui
 sanitatem non inducit, permutandus est. Hippocr. de
 loc. in hom. n. 20. Exemplo est cortex Peru-
 vianus,*

vianus, cui interdum postquam obsurduit febris, toto tempore quo liquidi forma propinatus est, victas illico dat eidem manus, ubi solida forma porrigitur. Scilicet, si quis omnia recta ratione facit, neque tamen pro ratione succedit negotium, non methodus tunc mutanda est, etsi vel maxime medicamenta mutare placuerit. Idem tamen deliberandum, annon aliquid prætervisum aut temere statutum fuerit. Aliquando etiam curationibus interquiescendi moras interponere consultum est, ut monet Hippocrates 6 *Epidem. sect. 2. n. 46. Nil temere assentiendum, neque quicquam negligendum. Contraria paulatim inducere oportet & interquiescere.* Vid. Schulz. *H. M. p. 260. Ejusd. Comp. H. M. §. 305.* Oportet & experiri aliud atque aliud. Sic tamen, ut in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodest: in longis, quos tempus, ut facit, sic etiam solvit, non statim condemnetur, si quid non statim profuit: minus vero removeatur, si quid paulum saltem juvat; quia profectus tempore expletur. *Cels. l. 3. c. 1. p. 112.* Sed est circumspecti quoque hominis, & novare interdum, & augere morbum, & febres accendere; quia curationem, ubi id, quod est, non recipit, potest recipere id, quod futurum est. *ibid. c. 9. p. 138.* Metuenda diuturna medicaminis sumptio, cum neque soliti cibi juges, atque iidem utiles, recte probentur. *Aurelian. l. 5. morb. chron. c. 2. p. 563.* Nam continuatio diuturna ejusdem medicamenti satietatem parere solet, ut operatio ejus obtundatur, consuetudine deperdens vim auxiliatricem. Quare mutari debet idem vel ad tempus intermitteri. Eadem autem intermissio cum mutatione est, cum intermissa postmodum eva-

dant nova. Vid. *Baco H. N. n. 67.* Debent Medici, post morbum bene perspectum & cognitum, seriem curandi ordinatam meditari, neque ab ea absque gravi causa discedere. Atque sciant pro certo Medici, posse (exempli gratia) tria fortasse aut quatuor medicamenta ad morbum aliquem gravem curandum recte præscribi, quæ, debito ordine & debito intervallo sumpta, curationem præstent: quorum singula, si per se sumerentur, aut si ordo interverteretur, aut intervallum non servaretur, fuerint prorsus nocitura. *Baco de augm. sc. l. 4. c. 2. p. 263.*

APHOR. 53.

Οἰκόσι τὰς κοιλίας ὑγρὰς ἔχουσι, νέοι μὲν ὄντες, βέλπιον ἀπολλάσσει τῶν τὰς ξηρὰς ἔχόντων. ἐς δὲ τὸ γῆρας, χεῖρον ἀπολλάσσει, ξηραίνονται γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖς ἀπογηράσκουσιν.

Quicunque alvos habent humidus, ii quidem, si juvenes sunt, melius degunt, quam qui fccas habent. At in senectute peius degunt, cum ipsis senescentibus fere resiccentur.

Apud Celsum l. i. c. 3. p. 33. hic cum præcedente aphorismo 20. hujus Sectionis connectitur ita: *Melior est autem in juvene fusior, in sene adstrictior (alvus).*

Si-

Signum est eutoniæ partium & firmi secretiorum elateris, in juventute alvi facilitas aut solutio; quia per excretiones alvinas facile procedentes præsentibus morbis auxilium fertur, & futuris providetur. Alvos autem qui habent injuventute siccas, retinent quod morbos fovere, vel fuscitare potest. Contra ad senectutem progressis beneficia illa non præstat humida alvus, quia siccari alvos senibus proprium est & naturale: quare iis alvus fusa *atonie* alicujus seu debilitati toni argumentum est ac testimonium. *Hecquet.* De adolescentibus ac juvenibus constat, quod familiares ipsis sint morbi acuti, & calculorum generationes; ex 3 *aph.* 26 & 29. Ast vero acuti morbi, ubi alvi liquidæ fuerint, invalescere non possunt, juxta *Hippocr. de aër. loc.* & *aq. n.* 4. & quibus alvus fluida, ii quidem facile urinam emittunt, neque quicquam in vesica colligitur. *ibid.* n. 22. Conf. superius dicta ad 2 *aph.* 20.

APHOR. 54.

Μεγέθει δὲ σώματι ἐννεάσαι μὲν, ἐλευθέ-
ριον καὶ ἔκ ἀειδές· ἐγὼ γηράσαι δὲ, δύσχρη-
στον, καὶ χεῖρον τῶν ἐλασσόνων.

Longa corporis statura in juventute
quidem degenda liberalis, nec in-
decora; in senectute vero inutilis, &
brevitate deterior.

Celsus l. 2. c. i. p. 43. sic habet: *Longa sta-
tura, ut in juvenia decora est, sic matura se-
nectute conficitur.*

Procerum corpus per senectutem incurva-
tum, majorem gibbum contrahit quam breviora
corpora solent. Adeo in ætatis vigore omnia
gratiora sunt, in desinente vero ætate, contra; juxta
Hippocr. Præcept. n. II.

HIPPOCRATIS
APHORISMORUM
SECTIO TERTIA.

HIPPOCRATIS

APHORISMORUM

SECTIO TERTIA.

APHOR. I.

Αἱ μεταβολαὶ τῶν ὥρέων μάλιστα πικρῶς νοσή-
ματα· ἢ ἐν τῇσιν ὥρησιν αἱ μεγάλαι με-
ταλλαγαὶ ἢ ψύξις, ἢ θάλψις, καὶ τ' ἄλλα
κατὰ λόγον ἕτως.

Tempestatum anni mutationes po-
tissimum morbos pariunt : & in
ipsis anni tempestatibus magnæ muta-
tiones aut frigoris, aut caloris, aliaque
pro ratione eodem modo.

Hæc sententia *lib. de humor. n. 8.* describitur
hunc in modum : *Mutationes potissimum*
morbos pariunt, eæque præcipue maximæ. Et in
anni temporibus magnæ mutationes, itemque in aliis.
Quæ quidem lectio etiamsi brevior sit, non
tamen obscurius, & imperfectius Auctoris
mentem exprimit. *Martian. p. 443.*

Quales hic indigentur temporum mutatio-
nes, in propatulo est : in partibus videlicet
anni sibi succedentibus : ita ut a frigore & æstu
seu calore producantur morbi. Inde etiam est
morborum distinctio in Medicorum recepta
scholis, in vernaes, æstivos, autumnales &
hiemales ; cum quodlibet anni tempus, ob
præ-

prædominantem in eo aëris intemperiem, suos sibi vindicet proprios morbos, h. e. illo tempore frequenter vel ut plurimum propullulare solitos. de quibus agunt sequentes aphorismi 20. 21. 22. 23. Varios autem diversa anni tempora pariunt morbos ob constitutionem aëris variantem, quia corpora nostra afficit plus minus labefactando fluidorum cum solidis æquilibrium, in quo consistit idea morbi. Hinc Hippocrates *lib. de flat. n. 6.* Aër, inquit, mortalibus tum vitæ, tum morborum ægrotis causa est. Cui effato consentaneum est monitum, *lib. 4. Epidem. n. 27.* Aëris conditiones quænam sint, & quibus temporibus ac regionibus magis aut minus contingant, considerandæ sunt. Regiones autem ad anni tempora male affectæ, cujus temporis similitudinem habent, ejusmodi morbos pariunt. *lib. de humor. n. 6.* In anno autem, modo hiems maxime viget, modo ver, nunc etiam æstas, nunc autumnus. Sic quoque in homine, modo quidem pituita invalescit, modo sanguis, interdum etiam bilis, primum quidem flava, mox quoque atra appellata. *lib. de nat. hum. n. 16.* Mutationes in atmosphæra sensu perceptibiles *Tempestatum* nomine veniunt. Sunt vel *statæ*, si statò tempore redeunt, vel *vagæ*, si non constantem periodum custodiunt. Tempestates statæ dividuntur in ver, æstatem, autumnum atque hiemem, & ingressu solis in quatuor puncta cardinalia Eclipticæ, principium arietis, cancri, libræ atque capricorni, definiuntur in nostris zonis. Veris initio sol in æquatore constituitur & inde usque ad principium æstatis continuo ascendens vertici in Meridiano proprior fit, diei longitudine crescente, noctis autem longitudine decrescente. Calor adeo in tellure augetur, solis viribus cale-

calefaciendi continuo crescentibus, & per spatium longius applicatis, nec diu feriantibus. Contra ab æstatis initio usque ad principium autumni calor decrescit; imo a principio autumni usque ad principium hiemis frigus crescit; nec non ab hiemis initio usque ad veris principium frigus decrescit. Maximum autem frigus circa finem Januarii & initium Februarii ordinarie demum ingruit, quia ante medium Decembris, observante Mariotte, terra non prorsus privatur calore per æstatem concepto; solie contrario mense Januario non majores sunt in calefaciendo vires, quam Decembri. Et simili de causa æstus maximus circa finem Julii demum ingruit, ipsis diebus canicularibus, quia sol ante medium Junii, observante Mariotte, thermometro in cellis diversæ profunditatis collocato, superiorem terræ crustam calore vix perreptat. Solis autem mense Julio eadem sunt in calefaciendo vires. Enimvero quod omni vere, omni æstate, omni autumno, omni hieme, non eadem sit in omni loco tempestas, id quidem inde est, quod solis actio diversimode vel impediatur, vel adjuvetur. Ventorum etiam agitatione refrigeratur aër. Interdum quoque actio solis juvatur a vento aërem calidiorē ex aliis locis ad nos deferente; maxime autem ejus absentiâ soli in calefaciendo amicâ, cum æstus intolerabilis percipiatur tempore æstivo, aëre prorsus tranquillo. Vid. *L. P. Thummigii Institutiones Philosophiæ Wolfianæ. Francof. & Lips. 1725. 8°. Tom. I. p. 436 sq.*

Observare hic oportet, quod Hippocrates non dividat quatuor anni tempora, ut Astrolo-

gi, qui solam rationem habent solstitiorum & æquinoctiorum; neque ut Grammatici, qui numerant menses; sed, ut Medicum decet, rationem habeat mutationum, quæ in aëris temperie contingunt, adjungens mensem Majum æstati, hiemi vero Novembrem; faciatque ver & autumnum, mensium binorum, æstatem, & hiemem, quaternorum. Incipit enim Hippocrati *Ver* ab æquinoctio, & durat usque ad ortum pleiadum seu vergiliarum (h. e. ad finem Aprilis, quod intervallum non est duorum mensium). Hinc incipit *æstas*, duas complectens partes, quarum prior, *ἡρὰ* dicta, usque ad ortum canis extenditur; posterior (*ὀπώρα* senescens æstas) est ab hoc ortu usque ad ortum arcturi: ita ut spatium utriusque partis sit quatuor mensium, a fine nimirum Aprilis ad Septembris principium. *Autumnus* est ab exortu arcturi, & finitur occasu pleiadum; quo intervallo temporis comprehenduntur menses September & October. Hinc incipiens *hiems* durat usque ad æquinoctium vernum, complectitur majus quatuor mensium intervallum, dividiturque in tres partes, quarum prima a principio Novembris ad brumam seu solstitium (dicitur hoc intervallum *σπορυτός* satio seu tempus ferendi); altera solstitium seu brumam continet; tertia in æquinoctio verno desinit. Vid. *Hippocr. l. 3. de diætâ n. 2. Martian. p. 117. Valles. in Epid. p. 5. Moreau in Schol. Sal. p. 30 sq.* Eandem partitionem secutus est Plinius *l. 2. c. 47.* scribens, exortu vergiliarum (h. e. pleiadum) incipere æstatem, & occasu, hiemem. Conf. *Gontier Hygiast. p. 9 seq.* Mutationes temporum anni aliæ solemniore sunt

sunt & universales magis, aliæ particulares. Particulares minus mutant humores, præterquam magis notabiles (magnæ.) *Wedel.*

Magnæ dicuntur *mutationes* in ipsis temporibus contingentes, cum altera alteram subito excipit: v. g. post magnum frigus intensus mox est calor; & vice versa: & sic quoad cætera ad alias qualitates aëris pertinentia. Morbi unquam vix aliunde quam ab aëre oriri possunt, cum is aut copiosior, aut parcius, aut etiam plenior, aut & morbidis inquinamentis infectus in corpus subierit. *Hippocr. de flat. n. 6.* Præcipue vero maximæ anni temporum mutationes observandæ sunt, ut neque medicamentum purgans lubenter exhibeamus, neque partes circa ventrem uramus, aut secemus, ante dies decem. Ac maximi periculi plena sunt ambo solstitia, præcipueque æstivum. Periculosissima etiam ambo æquinoctia existimantur, maxime vero autumnale. Siderum quoque ortus observandi, præcipueque caniculæ, deinde arcturi, & vergiliarum occasus: *lib. de aër. loc. § aq. n. 30.*

APHOR. 2.

Τῶν Φυσίων, αἱ μὲν πρὸς Θέρμῳ, αἱ δὲ πρὸς
χειμῶνα, εὖ ἢ κακῶς πεφύκασι.

Naturæ hæ quidem ad æstatem, aliæ vero ad hyemem bene, vel male habere consuevere.

Hæc sententia excerpta est ex *lib. de humor.*
n. 8.

Non omnibus æque constitutionibus seu naturis humanis idem conferre anni tempus, ut prospere degant, inculcat hic observatione nitens aphorismus. Quædam enim corpora hieme quam æstate, & vere quam autumnò, morbofiora existunt. Vid. *Hippocr. l. 1. de diætâ n. 25.* Mutationes temporum variant corpora pro diversitate temperamentorum. Calidiores hyeme, frigidiores æstate melius habere consuevere, & contra. Quibuscunque serum est exsuperans vel intemperatum, falsum, acre, vere & autumnò magis male habent. *Wedel.* Assueti magnis caloribus, v. g. vitrarii, fabri ferrarii aut ærarii in æstate a magno calore non ita facile læduntur: rustici in sylvis morari soliti tempore hiemali, a frigido aëre non capiunt nocumentum. Adeo nihil est simpliciter, omnibus hominibus, bonum aut malum! Sed *proba omnia εἰ vitiosa ad aliquid referri debent. lib. de alim. n. 10.*

APHOR. 3.

Tῶν νόσων ἄλλαι πρὸς ἄλλας εὔῃ ἢ κακῶς πύκασσι· καὶ ἡλικίαί τινες πρὸς ὥρας, καὶ χρόρας, καὶ διαίτας.

Morbi alii ad alias anni tempestates bene, vel male habere consuevere: & ætates quædam ad anni tempestates, loca, & victus rationes.

Et

Et hic aphorismus desumptus est ex *lib. de humor. n. 8.*

Quod diversimode se habeant morbi pro varietate temporum, & pro horum constitutione facilius, difficilius, admittant remedia: primum est, quod docet aphorismus. V. g. febres pestilentes maxime æstate sæviunt, intermittentes autumno & vere. Alterum est, quod ætates quædam bene aut male se habeant ad tempora, & regiones atque victum. V. g. Juvenes febribus magis obnoxii sunt æstate, in regionibus calidis, & victu utentes pleniore. *Lister.* Senes æstate recreantur, hieme torpent. Conf. infra *aph. 18.* Pessimum ægro est cælum, quod ægrum fecit. *Celsus l. 2. c. 1. p. 43.*

APHOR. 4.

Eν τῇσιν ὥρῃσιν, ὅταν τῆς αὐτῆς ἡμέρης, ὅτε μὲν θάλλω, ὅτε δὲ ψύχῃ γίγνηται, φθινοπωρινὰ τὰ νοσήματα προσδέχεται χρεῖ.

Per anni tempestates, quando eodem die modo calor, modo frigus fit, autumnales morbos expectare oportet.

Exstat hic aphorismus in *lib. de humor. n. 6.*

Autumnales dicuntur morbi hic loci, qui genium habent autumnalium proprie dictorum, qui oriuntur autumnni tempore, cui propria est constitutio aëris inconstans. Per autumnum

vero, propter coeli varietatem, periculum maximum est, inquit *Celsus* l. i. c. 3. p. 33.

*Cum modo frigoribus premimur, modo solvimur aestu,
Aëre non certo corpora languor habet.*

Ovid. 2. art. am. 317.

Cujus sint naturæ autumnales morbi, videbimus mox *aph.* 9 & 22.

APHOR. 5.

Νότοι βαρυήκοι, ἀχλυώδεις, καρηθαρικοί, νωθροὶ, διαλυτικοὶ· ὁκόταν ἔτῳ δυνασεύῃ, τοιαῦτα ἐν τῇσιν ἀρρώσῃσι πάσχωσιν. καὶ δὲ βόρειον ἢ, βῆχες, φάρυγγες, κοιλίαι σκληραὶ, δυσχεραὶ, φρεμώδεις, ὀδύναι πλευρέων, σπθέων· ὁκόταν ἔτῳ δυνασεύῃ, τοιαῦτα ἐν τῇσιν ἀρρώσῃσι προσδέχεσθαι χρή.

Austri auditionis hebetudinem, & visionis caliginem inducunt, & capitis gravitatem, corpus torpidum, & languidum reddunt; cum sic invaluerint, ista in morbis patiuntur. Sin Aquilonia tempestas fuerit, tussis movet, fauces exasperat, alvos indurat, urinam supprimit, horrores excitat, laterum, & pectoris dolores: cum sic invaluerint, ejusmodi in morbis expectanda sunt.

Hujus

Hujus aphorismi proprius est locus *lib. de humor. n. 8.* Qui tamen in aphorismos sententiam transtulit, hæc omisit, quæ ibi leguntur, inter morbos ab austro productos: *ulcera madentia, os præsertim, pudendum, aliasque partes occupant:* non absque utilis doctrinæ jactura; hæc enim non minus rationabilia sunt ante dictis. *Martian. p. 443. Celsus l. 2. c. 1. p. 44.* ita habet: *Aquilo tussim movet, fauces exasperat, ventrem adstringit, urinam supprimit, horrores excitat, item dolorem lateris & pectoris. — Austro aures hebetat, sensus tardat, capitis dolorem movet, alvum solvit, totum corpus efficit hebes, humidum, languidum.*

Ventus est aëris majorem locum affectantis agitatio, a sublato nempe æquilibrio in voluminibus aëris elasticis. Secundum Hippocr. *lib. de flat. n. 5.* *Ventus est aëris fluxio & effusio.* Natura ergo ventorum, ipsorumque in corpus humanum effecta medicæ sunt considerationis æque ut aër. Venti autem agunt in corpus nostrum vel suo motu, vel quatenus simul nobis advehunt qualitates aeris ex alia regione. Vid. *Boerb. I. M. §. 753.* Hinc, qui artem medicam recta investigatione consequi volet, is primum quidem anni tempora in considerationem adhibere debet, quid horum quodque possit. Neque enim quicquam habent simile, sed cum inter se plurimum differunt, tum etiam propter varias, quæ in eis contingunt, mutationes. Deinde vero ventos tum calidos, tum frigidos, præcipue quidem eos, qui omnibus sunt communes, ac deinceps eos, qui cuique regioni sunt familiares. *Hippocr. de aër. loc. & aq. n. 1.* Venti omnes natura quidem refrigerant & humectant. Verum ex regionum & locorum situ, per quæ ad regiones quasque ob-

Y 4

veniunt,

veniunt, inter se differunt, & frigidiores, calidiores, humidiores, sicciore, morbosiores & salubriores existunt. *l. 2. de diæta n. 4.*

Ex multiplicibus ventorum discriminibus præfens aphorismus meminit tantum duorum, qui a plagis cœli dicti sunt borealis & australis; nam *hi sunt valentissimi, & inter se, tum situ, tum viribus maxime aduersi*, juxta *lib. de morb. sacr. n. 15.* &, ut annotat Celsus *l. c. caeteri venti, quo huic vel illi propiores sunt, eo magis vicinos his illisve affectus faciunt*: & quidem frigidi si fuerint, atque sicci, quales sunt boreales, morbos creabunt compingendo, spissando aut adstringendo; contra calidi ac humidi, uti sunt austri, agent solvendo, humectando, laxando. *Ab austris cerebrum dissolvi & humescere, venasque magis elaxari necesse est, ab aquilonibus autem, quod in cerebro maxime sanum est, cogi, quod vero maxime morbosum est & humidum, secerni, & foris circum circa alluere, eaque ratione defluxiones in horum ventorum mutationibus contingere.* Hippocr. *de morb. sacr. l. c.* Ex his ergo in corpore factis alterationibus exsurgunt morbi adscripti australibus, vel borealibus ventis; in morbis autem jam præsentibus *patiuntur ægri a recensitis contrariis qualitatibus, prout constitutio aëris australis, vel borealis dominatum tenuerit.* Et quod privatim concernit austrum, ille apud Medicos non modo, sed alios etiam Scriptores, male audit, atque *Horatius* eum, utpote insalubrem, corporaque gravia & pigra efficientem, plumbeum vocare haud veretur, *l. 2. sat. 6.* ita canens:

Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus auster.

A minori enim atmosphæræ pressione, est fibrarum laxitas, & hinc segnior sanguinis per
sua

sua vasa fluxus. Vid. *Ramaz. p. 717.* Atque vere sub austrina tempestate humida, pluviosa, nebulosa, calida, haud paucos de torpore, languore, somnolentia, dolore capitis gravativo, imo de febribus petechialibus, variolis, morbillis, aliisque, conquerentes audimus. Etenim aëre humido calidoque ac justo leviori non modo nervi fibræque motrices relaxantur & languescunt, sed insuper sanguis cæterique humores turgescunt, turgescientes vasa expandunt, eaque ultra sphaeram naturalem expansa vividam elasticam virtutem perdunt. Unde aliter fieri non potest, quam ut vitalis sanguinis motus, atque ab eo pendens se- & excretio animalis, haud parum impediatur, eaque ratione impuræ molelæ in corpore cumulentur, cumulatæque organa premant & gravent, paulatimque & corrumpantur & ad putredinem disponantur; id quod præ cæteris plethorici, sanguinei, copiosis succis impuris scatentes, non sine damno suo, justo frequentius experiuntur. Hæc vero de austro, diu multumque dominatum occupante, sunt intelligenda, tamen si nec hic omnibus sine delectu officiat. Imo vero hecticos phthisicosque ex cœlo pluvioso calidoque aliquid identidem solatii percipere, meliusque se habere, usu rerum ac hominum edocemur. *Schach. de aër. effic. §. 32.* Austri autem illis regionibus, quibus Hippocrates scripsit & vixit, utpote mari mediterraneo vicinis, longe magis quam apud nos (Halæ Saxonum), qui continentem satis longe a mari subductam habitamus, aërem adferunt calidum & humidum: quare, ut mentem Hippocratis recte capiamus, per austrum intelligemus temperie tali, quam diximus, præditum aë-

rem, corpori circumfusum. Talis autem humiditate, quam secum adfert, fibras partium solidarum relaxat & poros aperit: calore autem humores expandit, & ad superficiem allicit. Id quum in meatu auditorio etiam fiat & tympani membrana, eam relaxat, & proventum ibi excernendi humoris unguinosi auget. Hinc duplex enascitur eventus, ut relaxata membrana ab allabentibus sonis minus pulsetur & moveatur, quam in debite tensa futurum erat: & ut diutius regnante hac constitutione, tympani membrana se ipsa fiat crassior, adeoque ad sensum motumque ineptior. Notanter enim dicit Hippocrates *ὁκότεν ἔτος δυναστεύῃ, si prævaluerit* & quasi imperium aliquanto tempore tenuerit. Quod Hippocrates de vento austrino dicit, id non male ad aërem arte factum similem transferemus. In Germania pervulgatum est, hibernum frigus corrigere igne fornacibus commodis injecto, quo non parce utuntur illis locis, ubi ligna abunde suppetunt. Sunt autem illa conclavia, quibus familia degit, tantum non semper in ima ædium parte, per se humida; & in sat multis tractibus pro magno rei familiaris compendio habent fornacibus commode insertos & adaptatos magnos lebetes aqua repletos, qui ab igne continuo fervent & conclave vaporibus implent. Quid mirum igitur si talibus locis continuo degentes, austrini aëris effectus plures in suo corpore percipiant? Exinde certe videtur esse clarum, cur teneri infantes, ac puerilis ætas, quæ continuo per hiemem illic delitescit, tantum non perpetuo achoribus, scabie, oculis auribusque manantibus divexetur: quum aliarum familiarum, ubi hic error cavetur, liberi satis salubriter

briter degant, hisque incommodis minus sint obnoxii. Tanto autem gravius hæc incommoda feriunt parvulos, si ad hos errores accedat, quæ ætati huic satis familiaris est, adepagia seu incondita voracitas: unde crassi in corpore humores generantur & acervantur, a quibus glandulæ conglobatæ, per quas lymphæ trajicere debet, obstruuntur. Quod si in collo fiat, per omnia, quæ in externa capitis superficie sunt, excretoria erumpit humiditas alias ad lymphæ vias, si patulæ forent, decursura. Scilicet cuticulam perrumpit & achores & lactumina facit, oculi lachrymantur & humido continuo innatant, aures manant, catarrhales reliquæ molestiæ accedunt & continuo ad latus hærent. Tanto autem certius ad aures oculosve compelluntur humores, si tali statu studiose elaboretur in exanthematibus capitis exsiccandis: quoniam suppullulantes pediculi molestiam creant. Hoc pacto certe multi infantes, qui a nativitate surdi non fuerunt, in miserum hunc statum præcipitantur: magis autem adultis ad gravitatem difficultatemque auditus fundamenta sternuntur, quæ usque ad seram ætatem non possunt erui. Vid. *J. H. Shulze Dissertatio de auditu difficili. Halæ 1741. 4º.*

Austrina, humida tepidaque aëris intemperies, quæ fibras relaxat nimium, vim vasorum enervat, sanguinem debito solutiorem, pituitosum, inertem facit, totumque corpus hebes, humidum, languidum, febribus lentis, putridis, intermittentibus longis, obnoxium, diætam poscit, atque medicinam, quæ solidas corporis partes firmare, quæ fluidorum crasim conservare, quæ valide compingere globulos sanguineos possint; potum nempe subausterum, frigidum,

frigidum, generosum, victum valentio-
rem, desiccantem, adstringentem, balneum frigi-
dum, ejusque generis alia. Ad hujus autem
constitutionis febres parum utique confert
sanguinis detractio, quinimo nocet admodum,
si sit effusior, oriuntur namque ab imminuta
cordis & arteriarum potentia, a laxa nimium
sanguinis textura, & lentefcente lymp-
ha; tendit hinc ad stasim atque putredinem liquidum
vitale, unde febres intermittentes, lentæ,
putridæ, malignæ, hujus tempestatis semper
sunt soboles; in quibus equidem curandis, quæ
vires foveant desiderantur, quæ minuunt neu-
tiquam. Sæpissime etiam, dum talia perma-
nent tempora, quotidianæ, ac tertianæ, in
longas continuas, putridas febres degenerare
solent, haud levi cum ægrotantium periculo,
quas si tandem effugiant, in icterum, atque hy-
dropem, incidunt plerumque. Nunquam pro-
fecto citius, neque felicius, restituantur ægro-
tantes, quam sudo effulgente cælo, alteque in
baroscopio stante mercurio; lentissime contra
convalescunt, dum nubilus perflat ac pluvio-
sus auster. *Huxham de aëre vol. 2. præf. p. VI.* At
si aquilonia, frigida & sicca aëris intemperies
diu perstat, solida fiunt stricta perquam, &
elastica nimis, fluida vero crassa valde & gluti-
nosa, imo ad vascula minutissima permeanda
multo minus idonea, namque non tantum hu-
moribus inducit lentorem, ad inflammationes
aptum, sed & ita quoque condensat rubros
sanguinis globulos, ut difficillimè per ultimos
arteriarum ramusculos promoveantur; du-
ros nempe plus æquo, & haud facile formam ro-
tundam in oblongam mutant, ad transitum
scilicet faciliorem; cum & jam etiam ipsæ arte-
riolæ

riolæ a frigore coarctentur & distentioni resistent plurimum. Hinc obstructions, hinc inflammationes, pleuritides, peripneumoniæ, anginæ, rheumatismi, morbi denique, qui a crasso, viscido, ac inflammato sanguine pendent, prævalida vi cordis & arteriarum adaptati: quo magis etenim arctantur a frigore vasa, quo magis atmosphæræ comprimuntur pondere, eo velocius, cæteris paribus, moventur contenti humores, unde frictio major, ac proinde calor; quæ tandem sanguinem incrasant & condensant maxime. Certa hæc sunt omnia & constantia, sanguis enim, tali perdurante aëris constitutione, densus est admodum, atque glutinosus plerumque, vel si e sanissimis emittitur, multo magis ubi febris accedit. Verum enim vero nec protinus oritur morbificus hic lentor, nec in omnibus, fit namque gradatim, cum diu nimirum regnaverit aquilonia & sicca tempestas, neque enim interest quales dies sint, sed & quales etiam ante præcesserint. Atqui laxis nimium atque pituitosis hominibus adeo non nocet hæcce constitutio, ut vel sit apprime utilis, firmos hos magis, ac vegetos, efficiendo; una sic natura (secundum 3 aph. 2.) ad hyemem, alia ad æstatem, bene aut male se habet. Hinc insuper esse videtur, quod una febris epidemica fortibus est funesta & robustis, parcitque imbecillis, alia vero, sub humido tepidoque cælo nata, in hos teneros maxime sævit. Ad mala autem siccæ & frigidæ tempestatis præcavenda (imo & tollenda) utendum est multa, diluente, emolliente, tepida potione, victuque molli & relaxante, neque unquam ante progredi quis debet quam tepidum aliquem potum assum-

assumerit, sive pedibus, sive equo, eundum est contra ventos aquilonares; at si inhorrescat aliquis inde, ac febricitet, mittendus est actutum sanguis, potissimum si thoracis, aut laterum, dolor impetat; idque sane mox repeti debet si febris invalescat. Hoc utique perpetuum est, quod sanguis nunquam tutius, aut felicius, in morbis acutis mittitur, quam frigidas inter & siccas aëris constitutiones, altius perstante barometro: nec in pleuriticis solum & peripneumoniacis consentaneum hoc est, sed in aliis plurimis, utpote variolis, morbillis, rheumatismo, colica, &c. imo in ipsis febribus intermittentibus, quotidianis puta, ac tertianis, opportuna tunc sæpe est venæ sectio, per initia saltem, ex facili aliter in continuas ardentes, aut inflammatorias, haud raro mutantur. *ibid.* p. IV.

APHOR. 6.

Ὅταν θερμὸν γένηται ἢ ὁμοιον, ἰδρωτὰς ἐν τοῖσι πυρετοῖσι πολλὰς προσδέχισθαι χρὴ.

Cum æstas veri similis fuerit, in febribus copiosos sudores expectare oportet.

Et hic pariter aphorismus longe fructuosior legitur proprio in loco (*lib. de humor. n. 7.*) hunc in modum: ubi æstas veri similis extiterit, sudores in febribus, æque faciles, neque peracutæ erunt,

erunt, neque linguas vehementer aridas habebunt, & quæ inde sequuntur aureo stilo adnotanda. *Martian.* p. 443. *Celsus* l. 2. c. 1. p. 45. ita habet: *Ubi calor a primo vere orsus æstatem quoque similem exhibet, necesse est multum sudorem in febribus subsequi.*

Quando æstivus calor non ardens nimis est, non siccus, non urens, sed temperatus, vaporosus & humens, fibræ cutis laxatæ a tepore humido, transmittunt humores, non perspirabilis Sanctoriani, sed sudoris forma. Ergo sudores ubi ciere in morbis expedit, non fervorem corpori inducere oportet, sed laxare fibras blando tepore. Natura sub febribus id ipsum indicat, cum pellit sudores non quando adhuc ardent omnia, sed ubi calor remisit. *Hecquet.* Magnis & squalidis æstibus febres ut plurimum sine sudoribus: in quibus si levior imber guttatim defluerit aut stillaverit, copiosiores statim sudores in febribus fiunt. *Hippocr.* 2. *Epidem. sect.* 1. n. 10.

APHOR. 7.

Εν τοῖσιν αὐχμοῖσι πυρετοὶ ὀξέες γίνονται καὶ
 ὡς μὲν ἐπὶ πλείον ἢ τὸ ἔτερον τοῖσιν ἐόν,
 οἷον τὸ κατὰ σαρκα ἐποίησεν, ὡς ἐπιπολὺ καὶ
 τὰ νυκτὶα πάντα δεῖ προσδέχεσθαι.

Per squalores febres acutæ fiunt; &
 si quidem annus magna ex parte
 talis extiterit, qualem temporis condi-
 tionem effecerit, tales fere quoque mor-
 bos expectare oportet.

αὐχμοῖς

Aιχμὸς significat extremam siccitatem, & quidem ex vehementi æstu. Sub cœlo sicco partes solidæ exsiccantur, & dissipatis humidissimis, humores residui coagulati seu spissati creant morbos inflammatorios, cujusmodi notati sunt 3 aph. 16. Si itaque *magna ex parte anni fuerit constitutio sicca, tales etiam morbos expectare oportet magna ex parte.* En prognosticon de futuris morbis ex tali constitutione. Immoderata atmosphæræ siccitas, vel ab exquisito ac diuturno solis æstu, vel ob defectum pluviarum diutinum, vel a particulis arenosis ex sicco solo in altum egressis exorta, sanitati parum est conducibilis, quia hac aëris intemperie villi partium plus minus exsiccantur, universique humores feri dulcis jacturam faciunt vix unquam reparabilem, & vasa in diametro suo magis constringuntur, hincque humores suos fortius premunt, eorundemque partium attritum mire augment, sicque eos ad acredinem manifestam disponunt. Sic enim fieri & potest, & solet, ut tubuli crispatis minus expedite moveantur, humores vero lentescant & concrecant, hocque modo varii morbi, cum acredine, lentoque ac stasi humorum, cum tubulorum coarctatione excitentur aut exasperentur. Equidem hominibus succi plenis ea atmosphæræ dispositio interdum aliquid utilitatis, superfluas nimirum humiditates dissipando, parit, aut saltem nihil vel parum damni iisdem adfert; at illi tamen, qui siccioris sunt temperamenti, humorumque lentore & acritudine laborant, plerumque permulta inde incommoda sentiunt. Etenim, vel experientia ipsa teste, non pauci in atmosphæra nimium sicca degentes, modo ophthalmia sicca, modo rauhitate,

citare, tussique pariter, & aliis catarrhis ficcis, jam siti inexplibili, jam alvi stipticitate, jam febribus inflammatoriis, morbisque ejusdem generis pluribus adficiuntur, aut illis jamjam correpti, in pejorem longe statum conjiciuntur. Inprimis vero aër, ficcis sabulosis moleculis inquinatus, oculis pectorique infestus est quam plurimum. Hinc interdum ophthalmiæ eam ob causam epidemicæ grassantur: atque jam pridem Historiographi annotarunt, quod pulvere obortis ventis elevato mortales obruantur ac suffocentur. *Schach. de aër. effc. §. 21.*

APHOR. 8.

Εν τοῖσι καθεστῶσι καιροῖσιν, ἡ ἀραία τὰ ἀραία ἀποδίδωσιν, εὐσταθείες ἢ εὐκρινέες αἰνῆτι γίνονται. ἐν δὲ τοῖσιν ἀκαταστάσισιν, ἀκατάστατοι, καὶ δύσκριτοι.

Temporibus bene, & ordine constitutis, & tempestivam tempestivitatem servantibus, morbi, qui facile consistunt, & judicantur, fiunt. In male vero constitutis, qui neque facile consistunt, neque faciles judicatu sunt.

Hæc sententia ad verbum legitur *lib. 1. Epidem. sect. 1. n. 20. 21.* ejusdemque breviarium *lib. de humor. n. 7.* adnotatur. Celsus *l. 2. c. 1. p. 42 sq.* ita exponit: *Ex tempestatibus optimæ æquales sunt, sive frigida, sive calida:*
Vol. I. Z pessimæ,

peffimæ, quæ maxime variant. . . Neque solum in bono tempestatum habitu certior valetudo est, sed peiores morbi quoque, si qui inciderunt, leviores sunt, & promptius finiuntur.

Si videlicet tempeſtiva tempeſtive reddantur, h. e. cuilibet anni tempori regionique conveniens, moderate, conſtanſque cœli temperies regnaverit: nam in id, quod natura pejus eſt, (regioni ac anni tempori ita non conveniens, vel exceſſu qualitatum peccans) in hoc ſtatu ſalubris mutatio eſt, ut ait Celfus l. c. Conf. 2 apb.

34. Porro autem ſub inſtantia aëris, modo frigidi, mox calidi, oriuntur morbi, qui diſſiciliter judicantur ſeu ſolvuntur. Favet vero conſtans uno tenore procedens temperies aëris moderata, ſuoque tempori atque regioni congruens naturalis quaſi temperatura, quod ſub ea cœpti naturæ conatus, ad morbum ſolvendum pertinentes, non turbentur aut prævertantur, per inductas corpori humano contrarias qualitates, unde motus vel nimii aut impetuoſi ſiant, vel debite vigentes labefactentur. Contra ubi inſtans eſt annus, & unius temporis anni natura tranſit ac degenerat in alteram, natura redditur infirma, inæquabilis eſt ſanguinis motus, tranſpiratio, morbi ſunt inſtabiles, non ſervant ſuas periodos, nec edunt ſigna tempeſtivæ coctionis, mali ſunt iudicii, facile recidivant, & graviora ſociantur ſymptomata. *Hoffm. de morb. incongr. §. 15.* Ex tempore anni, quo venit morbus, morbus dicitur *conſtans* & *inſtans*: & qui morbi autumno, vere, vel alio anni tempore venire ſolebant, ſi in alio tempore incidunt, dicuntur *inſtantes*; ſed ſuis temporibus venientes, reſpectu temporis dicuntur *conſtantes*: unde ha-

habentur morbi autumnales, vernaes &c. Sed & etiam morbi semel nati, si sequuntur regularem mutationem, etiam dicuntur *constantes*; qui vero anormalam mutationem faciunt, jam in melius jam in deterius tendunt, variaque symptomata inferunt, dicuntur *inconstantes*, Gorter.

APHOR. 9.

Εν φθινοπώρῳ ὀξύτεραι αἱ νόσοι, καὶ θανάτω δέσσεται τὸ ἐπιπαν. ἢ δὲ ὑγιεινότερον, καὶ ἥκιστα θανάτωδες.

Per autumnum omnino morbi acutissimi, & maxime exitiales. Ver autem saluberrimum, & minime letale.

Aphorismus hic desumptus est ex 2 *Epidem. sect. I. n. 15* & 23. ac legitur apud Celsum l. 2. c. I. p. 42.

Auctorem hic non docere voluisse, quod omnes morbi in autumnno contingentes sint acutissimi, ex 2 *aph. 25.* constare potest, ubi Quartanæ autumnales longæ declaratæ sunt, & maxime quæ ad hiemem pertingunt. Sed sermo est de eo, quod fit *ut plurimum*, τὸ ἐπιπαν; & quidem, ut puto, de morbis qui facti ex æstivis, ut videbimus 3 *aph. 22.* Imo vero, relaxata per æstatem corpora quum frigore autumnali, quod plerumque humidum est, constringantur, alimenta etiam deteriora tunc obtingant, consequens est, ut retineantur

tur excernenda, accumulentur ergo cruditates; materia parata morbis acutis. Quare gravius id tempus accidit omnibus aliquo morbo laborantibus. Hinc *letifer autumnus* dicitur apud *Juven. 4. Sat. 56.*

Autumnusque gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.

Horat. 2. Sat. 6. vs. 19.

Plerumque in febribus autumnalibus, qualescunque sint, humores longe magis ad putrescentiam tendunt, quam tempore verno, ob prægressum æstatis calorem, nec adeo largum admittunt sanguinis dispendium: & si per autumnum infestant alvi fluxus, multo magis acres sunt, ac biliosi, quam tempore verno; æstatis siquidem ardor perspirationem auget maxime, corporis humidissima difflatur, sales oleaque animalia exasperat, unde nascitur sensim magna sanguinis acrimonia, quæ ad autumnum usque increscit, nisi diluentibus idoneis, atque demulcentibus, temperatur quotidie. *Huxham de aëre vol. 2. præf. p. XII.* Constipata, per frigidum humidumque autumnum, cutem, ad interiora ruunt acres humores, unde cholerae oriuntur, dysenteriae, alvi fluxus. Cave igitur, ne præpostere sistas eorum exitum per vias cuti vicarias; maximus nempe consensus cutim inter & intestina datur certissime. Monstrat aliquatenus ideo viam, qua in morbis autumnalibus curandis incedendum est: vernæ quippe febres plus sanguinis missionem possunt, autumnales vero magis leni catharsi levantur. Vid. *ibid. vol. 2. p. 176 seq.*

De Vere secus se res habet si cum Autumno conferatur. Equidem tam ver quam autumnus
medium

medium sunt inter frigidam & calidam anni tempestatem: ast hæc intercedit differentia, quod verno tempore fit transitus a frigido ad calidum; contra vero autumnali tempore contingit. Sub verno aëre, temperate calido, humidoque, laxa & mollis partium servatur textura, quæ minus stringi, humoresque minus premi vel densari periclitantur; unde facta testaque est libertas circulantibus humoribus, in tutelam vitæ, secretiones & excretiones cum sanitatis integritate procedunt. *Hecquet.* Quare manifestum est fieri debere, ut si quid offensionis valetudini per hiemem acciderit, idque vere moveri inceperit, ab ipso tempore, in melius quotidie evehendo, emendetur & superetur; præsertim quum anni ipsum tempus salubriora corpori alimenta suppeditaturum sit. *Schulz. de morb. vern. §. 4.* Ita *Ver est saluberrimum & minime letale*; quod est alterum aphorismi membrum; & intelligi debet de Vere adulto seu medio, novum enim sive primum ver modicum hiemis sapit, præceps vero seu cadens & ultimum, æstatis nonnihil obtinet. Ut autem sit saluberrimum, temperatum esse debet, non nebulosum, non pluviosum, sed in omni excessu plane medium. *Moreau in Schol. Sal. p. 31.* Ast vero si vernum tempus a temperie illa, quæ optimo veri propria est, desciscit, istud salubritatis beneficium non potest præstare, sed variis morbis excitandis fovendisque idoneum evadit, ut habetur 3 *aph. 20.*

APHOR. 10.

Τὸ φθινόπωρον πῶς φθίναςσι κακόν.

Autumnus tabidis malus.

Præsens aphorismus desumptus est ex lib. 6. Epidem. sect. 7. n. 77. 78. ubi hæc habentur: *Autumnus tabidis malus. Ver quoque etiam malum, cum ficus folia cornicis pedibus similia fuerint.*

Tabidi omnes, qui marcescunt, consumuntur, & hic intelliguntur qui tales ab ulcerato pulmone. Juvenes vero, qui in pectore pus colligunt ex humorum decubitu, aut fistula, aut alio quopiam id genus, aut ex abscessus reversione, ii, nisi multa admodum bona signa affecuti sint, minime evadunt. Moriuntur vero ejusmodi homines sub autumnum, valdeque & ex aliis morbis longis plerique sub hoc tempus pereunt. Hippocr. l. 2. Prædict. n. 13. Celsus, qui plerumque Hippocratis dogmata sectatur, l. 2. c. 8. p. 72. de pulmonum loquens morbis, *In tabe*, inquit, *in sputis odor fædus est; maximeque, ubi post hæc orta dejectio est, protinus moritur: utique, si tempus autumnus est; quo fere, qui cætera parte anni traxerunt, resolvuntur.* Ratio? Autumnus corpus humanum excipit ab æstu præcedentis temporis fractum & enervatum, partes frigore stringit ac densat, quo fit, ut secretoriis oscillis compressis perspirationisque materia repressa a cute introrsum feratur, & ab accumulatis humoribus stases augeantur.

augeantur. *Hecquet.* Rigidi & septentrionales venti ac tempestates pluviosæ, nebulosæ ac frigidæ, tonum vasorum pulmonalium relaxando, sordes in iis accumulando, tabidis ac phthificis sunt infensæ. Et profecto, si ullo in morbo ingignendo magna æris est potentia, est sane in pectoris affectionibus maximeque phthisi; unde etiam *Tulpius l. 2. c. 10.* causam, quod in Hollandia tam frequentes sint vomicæ & phthises, locis uliginosis & æri continuis vaporibus putridis referto tribuit rectissime. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 4. p. 303.* In tabescentibus corporibus, sive ex pure corrupto, vel catarrhosa, vel deliquata materia, qua erant oppleta, in æstate satis libere corruptum exhalantia, nunc accedente frigore autumnali, quo inhibetur corrupti difflatio, & motu vitali in his nimis languido, fere tota actio per frigus exstinguitur, unde ita accumulatur corruptum, & suffocatur vitæ actio, ut inde æger pereat. *Gorter.*

Cur *l. c. lib. 6. Epidem.* Ver dicitur malum, cum ficus folia cornicis pedibus similia fuerint? Meo iudicio dicendum, a Coo sene spectata fuisse tunc in fici foliis tum quantitatem exiguam, per illam indicans initium veris; quando fici folia nuper exorta, nondum superant pedis cornicis magnitudinem: tum maxime qualitatem, quæ consistit in colore nigricante simul & in figura tereti pariter & incurva. Nam fici folia tenerrima in ortu suo non incurvantur, atrumque colorem induunt, nisi propter ambientis intempestivum frigus ab hieme propinqua, siccitati conjunctum siccans & adurens humiditatem substantificam tenellarum frondium, eas proinde statim denigrans, & incurvans; nam & *Virgilio (1 Georg. 93.) Boreæ penetrabile frigus adurit plantas; & Aristoteli*

teli (4 *Meteor. c. 6.*) frigus exprimens humiditatem e misto, congelansque remanentem, mistum corpus contrahit, & nigro colore tingit, extincto & mortificato calore nativo; quod in animalium viventium carnibus evidentissimum est. Quare Ver, habens folia fici similia pedibus cornicis, est frigidum & siccum intensius; proptereaque desciscens a sua naturali temperie, quæ calida & humida est, adeoque nutriendum folia tenella; non urens, neque tabefaciens, consumpta, vel congelata frondium humiditate. Quum autem Ver ob æstatis etiam viciniam necessario quoque calorem contrahat; ea tempestas inæqualitatem non habere non potest: ac ut inæqualitas omni Veri necessario conjungitur ut puta constituto duas inter contrarias tempestates, hiemem ac æstatem; sic ubi naturali fere huic inæqualitati conjungitur non naturalis verna frigiditas & siccitas; jam Ver perinde tabescentibus officit, ac autumnus; nam quæ super est in iis a frigore congelata post majoris partis expressionem humiditas exigua, superveniente calore fere tota consumitur, aduriturque. *Licet. de Sec. Quæf. p. 318 sq.* Haud itaque pugnat aphorismus præsens cum proxime antecedente, ubi ver saluberrimum pronuntiatur; non enim Hippocrates universam veris constitutionem tabidis ait esse malam, sed ejus principium tantum, quod ferme cum autumno convenit, ejusque naturam habet, hoc est, inæquale existit, tam scilicet frigidum tam calidum. Proinde non simpliciter ver tabidis malum esse dicit, sed cum quadam conditione, quando nimirum fici folia cornicis pedibus similia fuerint, id certe quod Veris initio fieri solet. *Fuchs ad Hippocr. d. l.*

APHOR. II.

Περὶ δὲ τῶν ὥρέων, ὡς μὲν ὁ χειμὼν ἀνχμη-
 ρὸς καὶ βόρειος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ ἑπι-
 βροον καὶ νότιον, ἀνάγκη τῷ θερμῷ πυρετὸς
 ὀξέας, ἢ ὀφθαλμίας, ἢ δυσεντερίας γίνεσθαι,
 μάλιστα δὲ τῇσι γυναιξί, ἢ ἀνδράσι πῶς ὑγρῶ-
 σι πᾶς φύσεως.

Quod autem ad anni tempestates at-
 tinet, si quidem hyems plus æquo
 sicca, & aquilonia fuerit, ver au-
 tem valde pluvium, & austrinum, fe-
 bres acutas, & lippitudines, & intesti-
 norum difficultates ad æstatem oriri ne-
 cesse est, præcipue vero in mulieribus,
 & viris natura humidioribus.

Celsus l. 2. c. 1. p. 45. ita reddidit: Si hiems
 sicca septentrionales ventos habuit, ver autem
 austros & pluvias exhibet, fere subeunt lippitudines,
 tormina, febres, maximeque in mollioribus corpori-
 bus, præcipue in muliebribus. Hippocrates lib. de
 aër. & loc. n. 25. integrum aphorismum de-
 scripsit, & interpretatus est hunc in modum:
 Quod si hiems sicca & aquilonia, ver vero
 pluvium & austrinum fuerit, æstatem febribus
 abundare, & lippitudines inducere necesse est.
 Ubi enim ab imbribus vernis & ab austro terra
 humectata fuerit, & plenior æstus derepente
 supervenerit, tum a terra madida & calida

existente, tum a sole adurente, ardorem duplicari necesse est, hominum ventribus minime consistentibus, neque resiccato cerebro. Neque enim, ubi ver tale extiterit, fieri potest, quin corpus & caro nimio humore diffluant, ita ut omnibus, ac maxime pituitosis, acutissimæ febres immineant. Mulieribus vero, & naturis maxime humidis, intestinorum difficultates contingere par est. H. J. In similem fere modum explicatum reperias aphorismum, in *Aristot. 1. Probl. 8.*

Prognosticon est de eventuris in æstate morbis post hiemem siccam, borealem, & huic succedens ver calidum, pluviosumque; cum nempe per hiemen cutis constricta intro retinuit materiam perspirabilem, cujus excretio segnius procedit tempore verno ob labefactatum tunc fibrarum tonum: quare necesse est, ut serosa colluvies accumulata, per æstivum calorem in motum concita *febres acutas, ophthalmias & dysenterias* efficiat, in subjectis maxime humidioribus, laxi & spongiosi corporis habitus, cujusmodi inprimis esse solent mulieres: talia enim corpora minus perspirant, utpote debiliora. Vid. *Ramaz. Oper. p. 117. Hoffm. de temp. an. insal. §. 18.* Ut præveniantur nominati morbi ante quam æstivus calor accedat, duo agenda sunt a Medico vernali tempore: 1. ut promoveatur insensibilis perspiratio, qua excluditur retentum, 2. ut corpus firmetur roborantibus. Si autem nimis sero vocetur Medicus, dum scilicet materies retenta sit acris facta, & febrem acutam, ophthalmiam, vel dysenteriam induxerit, tunc non solita methodus inflammationis convenit, sed antisepticis diaphoreticis internis, qualia in putredine calida

da præscribi solent, tentanda est materiæ emendatio, & expulsio per insensibilem perspirationem, quia hujus organi materia retenta acrior facta, hos morbos producit, quæ non patitur per alienum organum, puta alvum, vel urinæ vias, tam facile eliminari. Oculis interim applicari possunt, si ophthalmia vexat, refrigerantia & leniter adstringentia: atque in dysentericis parva dosi rhabarbari sæpe repetita alvus servanda aperta, ne acris in intestinis effusus humor diutius stagnans exulceret intestina, dum interim maxima humorum colluvies educatur per cutim. Post evacuatum acrem humorem, corporis remanens debilitas roborantibus cardiacis est curanda. *Gorter.*

A P H O R. 12.

Ην δὲ νόστιμος ὁ χειμὼν, καὶ ἐπομβρικός, καὶ εὐδιδής γένηται, τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες ἔσιν οἱ τέκνοι πρὸς τὸ ἦρ, ἐκ πάσης προφάσεως ἐκπτρώσκουσιν· αἱ δ' αὖν τέκουσιν, ἀκρατέα καὶ νοσώδεα τὰ παῖδιά τίκτεσιν, ὥστε ἢ παραυτίκα ἀπολλύσθαι, ἢ λεπτὰ καὶ νοσώδεα ζῆν ἐόντα. πῖσι δὲ ἄλλοις βροτοῖσι δυσεντερίαι, καὶ ὀφθαλμίαι ξηραὶ γίνονται· τοῖσι δὲ πρεσβυτέροις κατάρροι συντόμως ἀπολλύντες.

At si hyems austrina, & valde pluvia, & placida fuerit, ver autem plus justo ficcum, & aquilonium, mulieres quidem quibus partus ad ver imminet,
ex

ex quavis causa abortiunt : quæ vero pepererint, imbecillos, & morbosos infantes edunt, ita ut vel statim intereant, vel tenues, & valetudinarii vivant. Cæteris autem mortalibus difficultates intestinorum, & lippitudines aridæ oriuntur: senioribus vero defluxiones brevi interficientes.

A pud Celsum l. 2. c. 1. p. 45. hic aphorismus legitur in hunc modum: *Si austri, pluviaeque hiemem occuparunt, ver autem frigidum & siccum est, gravidæ quidem fœminae, quibus tum adest partus, abortu periclitantur: hæ vero quæ gignunt, imbecillos, vixque vitales edunt. Cæteros lippitudo arida, & si seniores sunt, gravedines atque destillationes male habent.* Desumptus autem præsens aphorismus est ex Hippocratis lib. de aër. aq. & loc. n. 26. ubi ultima ejus particula ita scribitur: *Atque hæc quidem mulieribus, reliquis vero intestinorum difficultates & lippitudines siccas, nonnullisque defluxiones a capite in pulmonem.* Subjungitur explicatio hæc: „ Pituitosis itaque intesti-
 „ norum difficultates fieri par est, ac mulieri-
 „ bus pituita a cerebro defluente propter na-
 „ turæ humiditatem. Biliosis vero lippitudi-
 „ nes siccas, ob carnis caliditatem & siccita-
 „ tem. Senibus autem defluxiones ob vena-
 „ rum raritatem ac distentionem, ut ex his
 „ nonnulli repente intereant, alii dextra par-
 „ te resoluti jaceant. Cum enim, hieme exi-
 „ stente austrina & calida, corpus non constri-
 „ gatur, neque venæ, vere aquilonio & sic-
 „ co, ac frigido superveniente, cerebrum,
 „ quod

„ quod una cum Vere dissolvi & purgari a
 „ gravedine & raucedine oportebat, tunc den-
 „ satur & cogitur, proindeque accedente de-
 „ repente æstate, æstuque ac mutatione con-
 „ tingente, hi morbi ingruant, tandemque
 „ reliquis morbis, cum ventres facile resiccari
 „ nequeant, intestinorum lævitatēs, & aquæ
 „ inter cutem succedant ”. Ab eundem fere
 modum scribit *Aristoteles* 1. *problem.* 9.

Sub hieme tepida & humida, magna colli-
 gitur feri & excrementorum in corpore copia;
 superveniente veris sicco & aquilonari statu
 atque natura fibras roborante & humores ad
 motum impellente & intus cogente, tunc in
 plethoricis, ut sunt gravidæ, fiunt abortus,
 disruptis nempe vasculorum uterinorum oris
 a sanguinis impetu. Infantes vero, quos pa-
 riunt, morboſi fiunt, propter sanguinem mul-
 tis impuritatibus plenum, qui foetum debite
 nutrire & ipsi robur addere nequit. Aliis lip-
 pitudines, dysenterix, catarrhi, rheumatismi,
 arthritides, fiunt ab impuris salibus excremen-
 titiis ex transpirationis defectu congregatis &
 naturæ vigore ad exteriora proturbatis. *Hoffm.*
de temp. an. insal. §. 18. At tamen talis aëris
 status non omnes gravidas, sed eas potissimum,
 quæ sanguinei & humidioris temperamenti
 sunt, afficit. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 3. p. 634.*
 Ad præcavendum vero abortum, providere
 oportet Medicum, ut non modo victus & vi-
 tæ regiminis ejusmodi temporibus exquisita
 habeatur ratio; sed & corpus liberetur a for-
 dibus copiosis, servata liberiori perspiratione,
 & alvo aperta: unde ne frigidæ aëris tempe-
 stati corpus exponatur, nec acida aut adstrin-
 gentia ingerantur alimenta, probe cavendum
 est.

est. Abstinere etiam tunc præstat a cœna largiori, carnibus, placentis, omnibusque esculentis pinguioribus, quippe quæ gravidarum appetitui quidem, minime vero sanitatis integritati tunc temporis respondent. *ibid. p. 638.*

Pituitosis intestinorum difficultates seu dysenterias fieri verisimile est, quoniam per accedens frigus boreale, superans eorum corporum vires vitales, aucta contractilitate solidorum, contenti humores ad quæcunque excretoria urgentur; sed quia frigus magis afficit cutem, quam lambit & tangit, ac intestina nunc laxiora, verisimile est, minui insensibilem perspirationem per cutim, atque humores se exonerare per alvum laxiorem: quod si in tam diu collecto humore quædam adsit acrimonia, ille transeundo rodens intestina; dejectionem copiosam facit cum dolore, quem morbum dysenteriam Medici vocant. Qui ergo in pituitosis prævenire satagit instantem dysenteriam vernalem, id agere oportet, ut roborantibus, stomachicis & discutientibus hiemali tempore corpus liberetur ab abundante pituita. Sed si dysenteria ex tali constitutione sit nata, primò purgante rhabarbarino confluxos & acres humores ex intestinis exturbare debet, ac dein fluxum ulterius crudorum ab intestinis derivare ad cutim, viam naturalem, exonerantem, quod ex prohibita perspiratione fuit retentum, ubi facilius & minori molestia id crudum, acre & corruptum potest evacuari, quam per intestina, quæ bonos & morbosos humores una evacuant, & propterea majorem debilitatem ac imperfectiorem depurationem faciunt. Cur *biliosas ophthalmias seu lippitudines ficas fieri* dixit Hippocrates? Biliosi statuuntur, qui in suo corpore
habent

habent vel facile generant humorem tenuem, acrem, calorem inducentem. His in hieme australi ac pluviosa quoque fit parciior diffusio; sed quando accedit ver siccum & aquilonium, id tenue propter calorem majorem corporis naturalem facile excutiunt aquosum, verum pinguitudo retenta & corrupta præcedente hieme, tam facile excuti nequit, atque privatum parte meabili & aquosa, magis adhærens lateribus vasorum, calidas biliosas & erysipelatosas ægritudines parit, quæ videntur ex observatione practica cum lachrymis ad oculos delatæ, in albo oculorum proritare rubedinem, refrigerantibus & adstringentibus antisepticis temperandam, & mucilaginosi obvolvendam; atque derivantibus per alvum vel cutim per antiphlogistica diaphoretica evacuandam, quum relicta in corpore materia illa tenuis & acris, longiore mora sensim reddatur acrior. Denique *valde senes derepente pereunt*, & quidam etiam *hemiplectici fiunt*. Valde autem senes, ad pituitæ productionem pronos, non est mirum in humida tempestate cruditatibus scatere, quæ tempestas etiam in robustioribus faciebat crudorum abundantiam: sed quando tunc accedit ver boreale & siccum, hæc pituita, tam diu in aëre humido & tepido fluxilis, nunc incipit concreescere ac veluti coagulari, seu abit, ut Veteres loquuntur, in pituitam vitream. Quia vero corpora senilia debilissima non valent pituitosum crudum viribus vitæ servare solutum, facile in locis quibusdam subsistens concreescit; quod si fiat in encephalo, spinali medulla, gangliis nervorum, pulmonibus, ubi maximus est humoris pituitosi proventus, aut comprimendo nervos apoplexiam pituitosam, hemiplexiam, vel alios morbos peri-

periculosos, ut & mortem producit ex pituitæ abundantia & concretionē; vel ita opplet bronchia pulmonum, ut omnis intercipiatur respiratio. Hos autem morbos in valde senibus prævenire vix valet ars medica, cum senibus novas addere vires nesciat medicina: vinum Malvaticum, Styrax, Benzoin, balsamus Peruvianus, & similia nervina calefacientia sunt præcipua, hiemali tempore propinata ante quam vernale frigus & siccitas ingruit. *Gorter.*

Notante Huxhamo *de aëre vol. 1. proleg. p. XXXIII.* si ver frigidum & siccum est, pleuritide, peripneumonia, angina, periclitamur; qui vero diæta humectante utuntur & potione tepida laxante, vitio tempestatis occurrunt, morbosque evadunt ut plurimum. Si frigori autem accedit humidi multum, cardiaca quædam admiscenda sunt, corpusque vestibis munendum est probe, ne perspiratio inhibeatur nimis.

APHOR. 13.

Ην δὲ τὸ θερμὸν ἀνυχμῆρὸν καὶ βόρειον γέννεται, τὸ δὲ φθινόπωρον ἔπομβρον, καὶ νότον, κεφαλαλγίαι ἐς τὸν χειμῶνα γίνονται, καὶ βῆχες, καὶ βράγχει, καὶ κέρυλαι, ἐνίοισι δὲ καὶ φθίσεις.

Si vero æstas plus æquo sicca, & aquilonia, autumnus vero admodum pluvius, & austrinus fuerit, capitis dolores ad hyemem oriuntur, & tusses, & raucitates, & gravedines, nonnullis etiam & tabes.

Expressus

Expressus est hic aphorismus in *lib. de aër. aq. & loc. n. 28.* ubi capitis doloribus junguntur etiam *cerebri siderationes* (σφαίλοι τῷ ἐγκεφάλῳ). Apud Celsum *l. 2. c. 1. p. 45.* sententia præsens ita scribitur: *Si sicca æstas aquilones habuit, autumnus vero imbres austrique sunt, tota hieme, quæ proxima est, tussis, destillatio, raucitas, in quibusdam etiam tabes oritur.*

Aristoteles rationem dictorum ab Hippocrate redditurus, *lib. 1. probl. 10.* hæc in medium profert: An quia hiems multum materiæ excipit, itaque humorem cogere atque pituitam inde conficere magnum ei negotium est? Ergo difficile est humorem densari, conficique inde pituitam. Quod si in capite humor constiterit, gravitatem committit: & si nimius, frigidusque est, siderationes movet: nec non si ob nimiam sui copiam concrefcere minus potuit, in locum defluit proximum, atque ita tussim, raucitatem, & tabem contrahit. H. J. Ut hyems veris, ver æstatis, ita æstas & autumnus hyemis valetudinem dispensat & disponit. Tusses, raucedines, gravedines, graviores & repetitæ, vel longiores phthisin minantur. Dolores capitis hyeme fere intenduntur magis, quam æstate. *Wedel.* Fibræ, a quibus tonus, motus & pressio sanguinis dependet, æstate nimis strictæ & sensibiles evadunt. Tempore accedente pluvioso & australi accumulatur ob tonum dejectum fibrarum, succorumque subtilitatem imminutam, multæ humiditates sordidæ in vasis. (nam semper sub tali tempore fiunt excretiones remissiores, & imprimis transpiratio) Accedentis vero hiemis frigus constringens poros & cutim summam premens, atque a periph

phæria ad interiora fluida pellens, causa est lymphæ stagnantis, præsertim in faucibus & capite, unde catarrhi, coryzæ, tusses, raucedines, inflammationes oris in dispositis, pulmonum exulcerationes, capitis etiam dolores & gravedines fiunt. Constans observatio practica est, sub longo dominatu ex austro & occidente ventorum spirantium sub aëre denso & præhumido, hydrargyrum in barometro inferius hærerere. Si vero subito accedit ventus borealis, subnascuntur brevi coryzæ, tusses, raucedines, odontalgia, arthritici dolores, rheumatismi cum cutis horrore, extremorum frigore. Urinæ ardores persæpe una nocte frigidiorum tempestatem excipiente visuntur, ut & reliqui hi dicti affectus. *Hoffm. de temp. an. insal. §. 19.*

Qui vellet instantem capitis dolorem prævenire, id agendum haberet, ut in autumnæ prægresso roborantibus & stomachicis præpararetur retenta materies ad expulsionem, & firmaret corpus autumnæ relaxatum, atque siccantibus discutientibus & diaphoreticis liberaret corpus ab abundante & nunc præparata materia, ut superveniens frigus hiemale non inveniret corpus crudo & acris succo onustum, quo deinceps generatur capitis dolor. Sed si sine hac cautela homo ab hac causa in capitis dolorem incidit, non tam facile erit eum curare. Alvæ ductio enim & sanguinis missio quidem, demendo quantitatem, & minuendo impetum, leniunt dolorem, sed non valent id acre & crudum emendare. Sudorifera & diaphoretica calida, crudum expellentia & concoquentia, non ferunt ægri, quia aucto motu dolorem exasperant. Diuretica raro medentur capitis morbis.

morbis. Quare satius erit autumnos hos prævenire dolores, quam eorum curationem in hieme aggredi. Quoniam autem humores retenti non carent acrimonia cruda, ex tali succo nata, in trachea & larynge mucus tenax has partes stimulat, qualis stimulus semper *tussim* adjunctam habet. Membrana rimulam glottidis vestiens, majore mucii crassioris copia tumens, æquabilem glottidis superficiem mutat, quo *vox* formata per talem glottidem fit *rauca*. Atque ab eodem mucositate crassiore in pituitaria membrana hærente, investiente nares adjectosque sinus, eum parit morbum, quem *Gravedinem* seu *Coryzam* vocamus. Qui morbi laudata methodo, maxima ex parte, præveniri potuissent, ad minimum brevioris fuissent durationis, cum minor crudorum copia in corpore tam multas suppetias non tulisset his morbis continuandis. *Nonnullis etiam tabes* oritur, non quæ ex ulcere pulmonis post hæmoptoën in juvenibus est frequentior, sed potius *tabes catarthosa* seu colliquativa frigida, quæ a quibusdam refertur ad phthisin nervosam. Quæ tabis species in omni subiecto oritur, in quo generatur tussis, coryza & dolor capitis, sed ex majori vehementia causæ morbosæ in tali constitutione natæ. Humor enim crudus per autumnum in corpore collectus, superveniente hieme præcipue in pulmonis aëreis vasis colligitur, qui in principio quidem crassitudinem habet, at diuturniore mora liquefcens abit in humorem acrem & rodentem, quem Veteres vocarunt *Pituitam fksam*, natam ex pituita crassa, superveniente deliquante solutione solutam. Hæc irritando perpetuam concitat tussim; quæ invertendo laudabilem pulmonis

nem intercipit humorum in nutritium commutationem; bonos huc affluentes simili corruptela liquefacit: unde tandem consumto corporis nutriente pabulo, tussiendo, & ejiciendo multum sputi pallidi & spumosi pituitosi, minime purulenti, corpus lenta tabe consumitur. Utinam æque constaret quibus auxiliis medicina valeret hanc incipientem curare tabem! Pectoralia enim omnia mollia, inducendo majorem pulmonibus debilitatem, pituitosi proventus augent; acriora exasperant tussim; quare pauca in Phthisi specifica huc conferunt. Non tamen incurabilis hic est morbus. Fumo aromatico, ex styrace, mastiche, olibano, candenti prunæ injectis, fuscitato, cum aëre inspirato, roborando pulmonis aërea vasa, simulque iisdem & aliis resinosis atque balsamicis, resolventibus internis novam pituitæ generationem in pulmonibus prævenire, atque ejus colliquationem antisepticis impedire possumus. *Gorter.*

APHOR. 14.

Ην δὲ βόρην ἢ καὶ ἄνδρον, πῖσι μὲν ὑγροῖσιν ἐᾶσι πὰς φύσις, καὶ τῇσι γυναιξὶ ξύμφορον· τοῖσι δὲ λοιπῶσιν ὀφθαλμῖαι ἔπνται ξηραὶ, καὶ πυρετοὶ ὀξέες, καὶ κόρυζαι χρόνιαι, ἐνίοσι δὲ καὶ μελαγχολία.

Si vero aquilonius sit, (autumnus) & sine pluviis, iis quidem, qui natura sunt humidiores, & mulieribus commodus,

duſ; reliquis autem lippitudines erunt ſiccæ, & febres acutæ, & gravedines diuturnæ, nonnullis vero etiam melancholiæ.

Continuata eſt oratio cum aphoriſmo præcedente; & extat apud Celfum *l. 2. c. 1. p. 46.* Cum explicatione exaratus eſt præſens aphoriſmus ab Hippocrate *lib. de aër. ag. & loc. n. 29.* ita: Quod ſi aquilonius & ſiccus fuerit autumnus, ac neque ſub canem neque ſub arcturum pluvioſus, pituitoſis quidem præcipueque natura humidis & mulieribus confert, bilioſis vero hoc eſt maxime adverſum. Admodum enim reſiccantur, iſſque lippitudines aridæ contingunt, & febres acutæ ac diuturnæ, quibuſdam etiam melancholiæ. In bile namque quicquid eſt humidiffimum & aquoſiſſimum conſumitur, quod vero craſſiſſimum & acerrimum remanet, quod in ſanguine eadem quoque ratione accidit, unde ii morbi illis contingunt. Pituitoſis vero hæc omnia auxilio ſunt. Reſiccantur enim & ad hiemem perveniunt, ab aliis temporibus invicem ſuccedentibus reſiccati. Hucusque Hippocrates. Expoſitio ſimilis habetur apud *Ariſtotelem lib. 1. probl. 11. 12.*

Etenim humidæ naturæ vehementius patiuntur & affliguntur ſub humido & tepido cœlo, melius vero degunt ſub ſicco & elatiſtico, qui elaterem fibrarum roborat; ita enim circulus ſanguinis & excretiones fiunt expeditæ. In calidis vero ſubjectis, ob motum factum inteſtinum auctiorem, ſalia impura in ſuccis exiſtentia evadunt acriora, unde tuſſes, lippitudines ſiccæ, febres acutæ &c. *Hoffm. de temp. an.*

insal. §. 20. Sic etiam frigus ambientis est remedii quibusdam loco, idemque remedium & morbus pro diversitate subjectorum. *Wedel.*

Si per æstivum aërem siccum & frigidum partes firmæ fuere magis constrictæ & humores compacti (*aph.* 14.), permanente eadem constitutione in autumno, effectus fiunt majores per continuatam causam: quare in corporibus temperatis ad hiemem nimia obtinebit solidorum contractilitas, & in fluentibus nimia inspissatio & compactura; quare talia corpora magis disposita tunc sunt ad suscipiendum inflammatorium morbum, & rheumatismum. Quæ autem corpora firmarum partium atonia & humiditatis abundantia suâ naturâ sunt prædita, tali aëris constitutione, qua humidi abundantia tollitur, & invigorantur partes firmæ, ad mediocrem & salubrem corporis habitum rediguntur; quare tales mulieres, atque viri, naturâ humidi, bene degunt, imo melius quam quæ corpora aliter sunt temperata. Quibus autem corporis est naturalis siccitas & compactura humorum, hac continuata constitutione in morbosam dispositionem excedentem convertuntur. *Biliofis vero hoc est maxime adversum.* Materia enim Veteribus biliosa & aquosa non habet similem naturam: aquosa non patitur compingi, sed manet semper fluxilis ac volatilis: verum materia biliosa, quæ ipsis duplex est, nempe bilis ipsa biliosa & pinguitudo nostri corporis corrupta acris & calida facta Veteribus est eadem materia, quæ non facile evolat, sed longa agitatione sensim redditur acrior; hæc vero humiditati mista & unâ macerata liquefcit, atque ita humido illo vehiculo absimitur, nisi longiori mora nimis oleosa &

& acris sit facta, amissa omni saponēitate, renuens cum aquosis unionem. Altera materia biliosa est pars magis nigra & terrestris, minus oleosa, sed magis glutinosa, potius ex sanguinis rubri parte compacta, quando ruber color in nigredinem convertitur, quæ ipsis *melancholia* audit. Hæc quoque difficile redditur compingendo volatilis, sed humiditati mista liquefcit. In utroque igitur temperamento, bilioso nempe & melancholico, autumnus materiem præcedente æstate compactam, ulterius sua siccitate compingit, nullumque concedit tempus liquefcendi & volatilisfandi: unde tandem utrique hi humores incipiunt abundare, & in qualitate admodum degenerare, quod infestissimum est. Superius (*aph. 12. huj. sect.*) apparuit, Vere existente sicco & aquilonio, post hiemem austrinam ac valde pluviam, generari *ophthalmiam siccam*; non ergo videtur fieri posse eundem morbum, autumno aquilonio & sicco, prægressa æstate sicca & aquilonari. Equidem hic habetur idem nomen morbi, ophthalmia sicca, i. e. oculorum inflammatio, rubedo, dolor cum adjuncta siccitate, sed propterea non est eadem causa hæc phænomena inducens. Nam in præced. dictus morbus naturam erysipelatis fortiebatur, quia humor erat tenuis, acris & calidus; hîc vero eadem phænomena oriuntur ab inflammatoria diathesi, in qua non, ut ibi, adstringentia & refrigerantia, sed antiphlogistica, emollientia & laxantia oculis applicanda erunt, sanguis mittendus, alvusque ducenda. Si vero id pingue biliosum, longa compactura per æstatem & sequentem autumnum, perductum fuerit in hiemem, nunc ex sua consueta natura magis humidam, aliquo

modo liquefcere incipit; id compactum autem, tam diu retentum, nunc liquefcens, non carebit acrimonia, & quia hiems quoque parcam habet perfpirationem, corpus illo alieno liquefacto & acri non facile liberatur, fed diu cum cæteris humoribus circumductum, fenfim in majorem acrimoniam evehitur, quod tandem fuccum forfan arteriarum inficiens, arterias in majorem motum irritat, feu *febrem acutam*, id eft, vehementem & calidiffimam, excitat, atque diu durantem, quoniam materia illa irritans, longa mora facta, non patitur actione febrili cito subigi ac expelli. Conduceret ergo in tali autumno corporibus ficcis venam fecare, alvum ducere, & uti humectantibus, ut promoveatur lentorisolutio & expulfio. Sed fi talis febris nata fit, tentanda eft hujus materiæ commutatio in fuppurationem, ut fub forma puris, vel per urinam, vel per abfcelfum, fi aliter fieri non poffit, eliminetur. Sed quomodo ex constitutione aëris, fecundum præfentem aphorifmum, inducitur *gravedo*, & qualis? Quando humorum pars, in pituitam lentam commutabilis, nimis compacta fuit, tandem, accedente hieme, colligitur in membrana pituitaria, tunc verofimile videtur coryzam generari non facile ceffaturam: quoniam pituita, Veteribus gypfea dicta, lenta nempe atque tenax, tam longo tempore confecta, memoratam partem occupat. Jam vero etiam conftat, *melancholiam* poft talem autumnalem constitutionem non tam frequenter generari, quam morbos præcedentes. Videtur enim atrabilarios ex natura per hanc constitutionem non femper ita affici, fed interdum materiem tenacem & terreftrem fanguinis continuata
aëris

aëris siccitate & frigiditate resolvi & expelli; interdum vero compingi. Quando vero materia hæc melancholica compacta fuerit, virisimile est, ab hiemis clementia & humiditate resolvi, & circulantibus mista, ad cerebrum delata cogitationes perturbare, & tale delirium inducere cum tristitia, quod solemus melancholiam vocare. *Gorter.*

APHOR. 15.

Τῶν δὲ κατὰ σasakiν τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὸ μὲν ἔλον οἱ αὖχμοι τῶν ἐπεμβολῶν εἴςιν ὑγιεινότεροι, καὶ ἥσσαν θανατώδεις.

Ex anni autem constitutionibus, in summa magnæ siccitates assiduis imbribus sunt salubriores, minusque letales.

Comparatione instituta inter constitutiones ficas cum pluviosis, illæ salubriores edicuntur. Ratio est, quia siccitas aëris apprime favet conservando tono, elaterive fibrarum coporis humani ad propellendos in vasis suis humores destinato. Præterea ficans aër immunis est a variis miasmatibus corpori nostro peregrinis, quibus pluviosus atque humidus imbutus est. Conf. *Hoffm. de temp. an. in sal.* §. 3. Celsus l. 2. c. 1. p. 42. comparisonem ab Hippocrate cœptam ulterius producit in hunc modum: „Saluberrimi sunt fereni dies: meliores pluvii, quam tantum nebulosi, nubilive: opti-

„ mique hieme , qui omni vento vacant: æ-
 „ state, quibus favonii perflant. Si genus
 „ aliud ventorum est, salubriores septentrio-
 „ nales, quam subfolani, vel austri sunt”.
 Sed hæc, ne extra oleas, soli Hippocratis
 textui addisti, omittimus. Siccitas moderata
 conservationi mixtorum & viventium, humidi-
 tas excedens putredini & corruptioni adeoque
 & morbis sæpe magis favet. *Wedel.* Ut autem
 non omnibus omnia conferunt: ita & de sicci-
 tate tenendum, quod siccitates non omnibus
 naturis convenient; nam valde siccis morbosæ
 sunt. id quod docet etiam aphorismus sequens.

APHOR. 16.

Νσχήματα δὲ ἐν μὲν τῇζιν ἐπιμυρίησιν ὡς πρὸς
 πολλὰ γίνεται πυρετοὶ τε μακροὶ, καὶ κοιλίης
 ῥύσις, καὶ σιπιδόνες, καὶ ἐπίληπτοι, καὶ ἀπο-
 πληκτοὶ, καὶ κυνάγχαι. ἐν δὲ τοῖσιν ἀνυχμοῖσι,
 φθινώδεις, ὕφθαλμοὶ, ἀρθρίτιδες, τραγγασαίαι,
 καὶ δυσεντερίαι.

Per assiduos imbres morbi magna ex
 parte oriuntur, cum febres longæ,
 tum alvi fluxiones, putredines, comi-
 tiales, apoplexiæ, & anginæ. Per ma-
 gnas autem siccitates tabitudines, lip-
 pitudines, articulorum dolores, urinæ
 stillicidia, & intestinorum difficultates.

Apud

A pud Celsum l. 2. c. 1. p. 45. ita legitur :
In siccitatibus, acutæ febres, lippitudines, tormina, urinæ difficultas, articulorum dolores oriuntur. Per imbres, longæ febres, alvi dejectiones, angina, cancro, morbi comitiales, resolutio nervorum, quam παραλυσιν Græci nominant.

Aër nimum humidus, laxat, solvit, debilitat, fibras, imprimis pulmonales, serum pulmonum retinet, auget, accumulatur, perspirationem in iis prohibet; unde tussis, peripneumonix, ferosæ; diarrhœæ similes, torpores, & febres; si magnus calor illi jungitur, cita putrefactio, si magnum frigus, tum serosa colluvies. *Boerb. I. M. §. 748.* Verbo: omnes morbi, qui ex atonia fiunt, ex aëris diuturna & nimia humiditate, & generantur & incrementum capiunt. Pessimus autem ille aër, qui frigidus & humidus est, talis enim, ubi pervenit ad interiora corporis, ad stagnationes, stases sanguinis & humorum inferendas, est aptissimus; nam ratione humiditatis relaxat, & ratione frigoris humores coagulat eorumque motum sufflammat. *Hoffm. aër. intemp. §. 6.* Illi quidem, qui temperamenti sunt calidi, sanguinei, & cæteroquin vegeti, nihil subinde damni ex illa aëris intemperie percipiunt, sed potius blanda humectatione, sicca imprimis subiecta paululum refocillantur: at enim vero, qui phlegmaticæ, frigidiorisque sunt constitutionis, atque ideo ad morbos, a serosa colluvie oriundos, proni, aut iis jam tum affecti, his ea atmosphæra maxime infesta esse solet. Id quod insuper experientia satis abundeque confirmat, utpote qua edocemur, multos per brevius longiusque temporis spatium in atmosphæra pluviosa nebulosaque, aut in conclavi a
 for-

fordibus aqua recens expurgato, aut in cella caldaria commorantes, modo vertiginem, modo tinnitum aurium, modo coryzam, item uvulæ tonsillarumque tumorem, jam tussim, nunc rheumatismum, tumores oedematosos, aliosque morbos, a serosa inprimis colluvie pendentes, & relaxatione toni partium inde inducta, præmii veluti loco reportavisse, aut iis jamjam laborantes, in longe graviores, hydropem nimirum, similesque incidisse. *Schach. de aer. effic.* §. 19. Humidum aërem magnam generi humano noxam adferre, inde confirmatur, quod, qui in editioribus locis habitant, montani, rarissime morbis epidemicis sint subiecti, sed fere semper inconcussa sanitate ævum transigant; cum e contrario illi, qui in depressioribus locis, atque in planitie domicilia habent, sæpissime morbis istis adficiantur, & multo magis adhuc illi, qui in locis paludosis commorantur, utpote qui quotannis fere morbis epidemicis cruciantur. *Hoffm. aër. epid.* §. 20. Horum omnium causa malorum jure meritoque transfundenda in atmosphæram ignavam, languidam, elatere destitutam, quæ non inservit spirituscentiæ seu expansioni sanguinis & humorum intimæ, sed fibrarum tonum relaxat, eas flaccidas reddit, unde progressio & circulatio sanguinis debilitatur. Ubi vero tardior sanguinis progressio, ibi secretiones & excretiones etiam retardantur, ibi sanguis crassus viscidus & minus subtilis fit, & inde multi impuri humores in corpore accumulantur & ad prædictos morbos, maxime omnium vero ad putredinem dispositio fit. Dum enim excretiones tardæ fiunt, invalide & languide per tubulos procedit sanguinis fluor, excrementa

menta remanent, & mutua in se actione intestinum & putredinosum motum totam crasin humorum dissolventem producunt, unde etiam omnes graves epidemici morbi, maligni, contagiosi & pestilentes, imo pestis ipsa, a putredine humorum ortum suum nanciscuntur. *Hoffm. de temp. an. insal. §. 11.* Summa attentione dignum est, quod observaverit Hippocrates (*Epidem. lib. 2 & 3.*) aëris constitutionem, quæ pestilentialibus febribus excipitur, ingenti torridam æstu fuisse, simulque pluviis, australibusque ventis comitatam, & Galenus (*de Temperam. l. 1. c. 4. & Commentar. in Epidem. lib. 3.*) aperte docet, nullam aliam aëris temperiem educandæ alendæque pesti magis per se obnoxiam esse quam illam, quæ mixtas ex calido & humido qualitates præfert; & hujusce tempestatis duratio pestilentiae pariter, saltem violentioris, tempus circumscribit. *Lucretius* etiam, in pestis Atheniensis descriptione, hos morbos ait aut a corrupto erumpere aëre, aut a terra surgere, *lib. 6. vs. 1099.*

————— *Ubi putrorem humida nacta est,
Imtempestivis pluviisque & solibus icta.*

Id porro generales epidemicorum morborum historiae confirmant ut plurimum, & satis perspicuum est in iis regionibus, quæ malignorum morborum maxime feraces sunt. Sic vulgari observatione in Indiis Orientalibus deprehenditur, quod sicca utut æstuosa tempestate, manet illibata sanitas, verum ubi calidæ tempestati pluvia supervenit, tunc perniciosæ febres impendent. Idem in Africa pariter habemus obser-

servatione deprehensum ; nam referente *Ioanne Leone* (*Hist. Africæ l. i. c. i.*), si æstivis mensibus Julio atque Augusto, imbres copiose decidunt, brevi caput extollunt pestis & febrium pestilentialium agmen, quibus quicunque correptus difficile in pristinam restituitur sanitatem. Demonstratum est, malignis & pestilentialibus febribus producendis necessario concurrere viscidum tenacemque sanguinis lentorem seu gluten, qui primum capillaria infarcit vascula, & calore postea solutus, in circulationem raptus omnem sanguinis molem turbat, & ad putrefactionem disponit, in quam humores natura sua vergunt. Viscidum autem illud gluten originem habuit a fervido simul & humido aëre, utpote qui inspiratus relaxando pulmonalia vasa impedit quo minus in iis contentum fluidum atteratur & subigatur, externæ autem corporis superficiei applicatus, eadem relaxante virtute, respirationem immittit: unde necessario, ad secretionum organa appellens sanguineus latex accumulatur, mora evadit viscidus & in obstructions coalescit. Vid. *Mead. Oper. p. 163 sequ. § 239.* Æstuosa udaeque aëris temperies siccam omnino & adstringentem poscit diætam, vinum & austerrum aqua frigida dilutum, denique quæ & vim fibrarum comprimenter firment, & a sanguine lentorem ac putredinem arceant. Balneum porro tunc frigidum idoneum est maxime. Quæ contrà humore nimio & tepore pollent, aliena sunt prorsus; jurulenta ideo tunc vitanda sunt, & tepida muliercularum sorbitio. *Huxham de aëre vol. i. proleg. p. XXIII.*

Contrario modo se habet aër siccitate nos
offen-

offendens, uti vidimus ad 3 aph. 7. Solidæ partes aridæ, humores immeabiles, mora acres facti, sunt scaturigo morborum hîc recensorum. Adeo nec humidum, nec siccum excedens convenit ad sanitatem! *Wedel.*

APHOR. 17.

Αἱ δὲ κατ' ἡμέρην καλασπίσιες, αἱ μὲν βόρειαι πᾶσι σώμασι ξυνιτῶσι, καὶ εὐχρῶς, καὶ εὐκίνητα, καὶ εὐχρῶς, καὶ εὐηκώπεια ποίεσσι, καὶ πᾶσι κοιλίας ξηραίνουσι, καὶ πᾶσι ὄμματα δάκνουσι, καὶ περὶ τὸν θώρακα ἄλγημα, ὡς πρὸς πᾶσιν, μᾶλλον πονέουσιν. αἱ δὲ νότοι διαλύουσι τὰ σώματα, καὶ ὑγραίνουσι, καὶ βαρυκοΐας, καὶ καρδιαρίας ποίεουσιν, καὶ ἰλίγγους ἐν τοῖσιν ὀφθαλμοῖσι, καὶ τοῖσι σώμασι δυσκίνησι, καὶ πᾶσι κοιλίας ὑγραίνουσι.

At status temporum quotidiani, aquilonii quidem corpora densant, & robusta, & facile mobilia, & bene colorata, & melius audientia reddunt, & alvos exsiccant, & oculos mordent, & si thoracem dolor aliquis prius habuerit, eum magis irritant. Austrini autem corpora exsolvunt, & humectant, & gravem auditum, & capitis gravitatem, & vertigines afferunt, oculis, & corporibus difficilem motum inducunt, & alvos humectant.

Celsus

Celsus l. 2. c. 1. p. 44. *Aquilo, inquit, sanum corpus spissat, & mobilius atque expeditius reddit.* Etenim aquilo aëra cogit, turbulentum ac nubilosum secernit, limpidum & lucidum reddit. — ideoque ventorum saluberrimus est aquilo. *Hippocr. de morb. sacr. §. 15.* Aquilo frigidus & liccus fibras corporis nostri densat & roborat, atque adeo aptat exercendis in fluida actionibus. Hinc septentrionales populi robustiores. Si vero eadem actio nimium augetur, vel in stricta corpora incidit, mala creat recensita. Constitutiones tempestatum privatae mensium & dierum sequuntur regulam solenibus anni temporibus contingentium. Ab aquilone producti effectus cum austro comparati omnes minus graves sunt. Frigus constans salubrius est prævindo aëris statu. *Wedel.* Cætera ad aphorismi hujus explicationem facientia dicta sunt supra ad 3 aph. 5. *Conf. Hoffm. Opusc. T. 1. p. 72.* De vertigine ab austrina constitutione hic dicendum adhuc est. Quid sit vertigo, facile concipitur, si modo attendamus ad mutationem inductam in nervo optico in oculi fundo locato, quando re vera videmus corpora in gyrum vel vorticem agitari. Imagines pictæ tunc successive in oculi fundo supra pulpam nervi optici mutant situm: quam diu talis imaginis mutatio motu rerum extra oculum positarum producitur, intelligimus ea corpora moveri; si vero motu inordinato vel musculorum vel fibrarum in tunicis oculorum, vel ligamento ciliari, vel etiam in capsula nervi optici, ita inordinate movetur oculus, ut incidentes imagines rerum externarum situm mutant inordinata agitatione oculorum, hæc repræsentata imaginis motio vel circumgyratio est

est morbus, quem Vertiginem vocamus. Agnoscit igitur omnes causas, quæ dictas partes inordinate movere possunt, vel ipsum cerebrum agitare ad originem nervorum optico-
rum: quæ causæ multiplices esse possunt, quarum quædam generari possunt a constitutione australi; nam si modo propter aëris calorem & humiditatem putrefactum ducitur ad cerebrum, vertigo generatur frequenter recurrens & non facilis curatu: in quo casu siccantia, absorbentia, forma epithematis capiti applicata, magni usus sunt, ut id tenue & acre stimulans, motum inordinatum inducens, auferatur. *Gorter.*

APHOR. 18.

Κατὰ δὲ τὰς ὥρας, τοῦ μὲν ἡρῶ καὶ ἁκρῆ τοῦ θέρους, οἱ παῖδες, καὶ οἱ τετέων ἔχοντες τῇσιν ἡλικίῃσιν, ἀρξά τε διαγούσι, καὶ ὑγαινουσὶ μάλιστα· τοῦ δὲ θέρους ἢ τοῦ φθινοπώρου μέχρη μὲν ἕως οἱ γέροντες. τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ φθινοπώρου ἢ τοῦ χειμῶνος, οἱ μέσοι τῇσιν ἡλικίῃσι.

Quod autem ad anni tempora attinet, vere quidem, & prima æstate pueri, & his ætate proximi optime degunt, & maxime valent; æstate vero, & quadantenus autumno senes. Reliqua autumnii & hyemis parte, qui inter has ætates sunt medii.

Apud Celsum l. 2. c. 1. p. 46. hic aphorismus ita redditus est: *Quod ad ætates attinet, pueri proximique his Vere optime valent, & æstate prima tutissimi sunt: senes æstate & autumnii prima parte: juvenes hieme, quique inter juventam senectutemque sunt. Inimicior senibus hiems, æstas adolescentibus est.*

Superius 3 aph. 3. moniti sumus generatim, quod ætates quædam ad tempora anni bene aut male se habeant. Nunc conferuntur hominis ætates ad quatuor anni tempora, traditurque, quæ ætates quibus anni temporibus melius degant. Primæ ætati optime convenit cum Vere & prima æstate, quia his anni temporibus mollis existens & tepens aër, hoc est, temperatus tum quoad calorem & frigus, tum etiam respectu siccitatis & humiditatis, congruit corporibus, quæ nondum ἀκμῇν adepta, postulant omnia moderata, ut fibræ molles & explicabiles, vasorumque infinita fere in serie decrescantium diametri aperti servantur pro admittendis transmittendisque quæ apponi debent ad incrementum omnium corporis partium requisita. Senibus favet imprimis calor æstivus & primi autumnii, qui excitat deficientem calorem & sustinet decrescentem perspirationem. Ætas media seu consistens, in qua omnia vigent, ad ferendum frigus ultimi autumnii sequentisque hiemis, præ reliquis ætatibus, comparata est.

Jam intelligis quæ attexuit præsentī aphorismo Celsus, *inimiciorem esse senibus hiemem, æstatem adolescentibus.* Frigus enim densans, constringens, lædit senilia corpora frigida & sicca: æstas nocet adolescentibus intendendo nimis fibrarum elaterem, unde ataxiæ oscillationum
in-

incremento corporis contrariæ; quia humores justo impetuosius promoti, densiores evadunt, quam ut in minimorum vasorum admitti queant oscula. Vid. 1 aph. 14.

*Cano bruma seni, juvenique inimicior æstas;
Acribus hic, longis tangitur ille malis.*

Heerkens de valet. Litter. p. 24.

Ex dictis constat, quibusnam in corporibus, ad sanitatem conservandam, instituere diætam debemus calefacientem aut refrigerantem: scilicet calefacientem conducere pueris, sed maxime senibus, sed refrigerantem constanti ætati atque robustis. Gorter.

APHOR. 19.

Νεώματα δὲ πάντα ἐν πάσῃ τῇσιν ὥρῃσι
γίνεται, μᾶλλον δ' ἐνία κατ' ἐνίας αὐτίων
καὶ γίνεται καὶ παροξύνεται.

In quibusvis anni temporibus omnis generis morbi oriuntur, nonnulli tamen in quibusdam tum fiunt, tum exacerbantur.

Prima hujus aphorismi particula omnibus per experientiam notam continet observationem, quod nempe nullo non tempore morbis obnoxium sit humanum genus. Quæ post ea dicuntur, produci nempe morbos, vel etiam exacerbari, alios præ aliis, his magis quam illis anni temporibus, intelliguntur ex 3. aph. 1. 2. 3. Ex. gr. Tempus anni humidum calidumque hæmoptysin maxime

procreat. tale est humidum & calidum ver:
secundo loco æstas, autumnus minus, hiems
minime. Æstate maxime moriuntur ob sangui-
nis effluvium. quo tempore haud ita magnæ
phlegmonæ oriuntur: Vere secundò phlegmo-
nis & urentibus febribus consumuntur: autum-
no plurimum tabes eveniunt. *Aret. de caus. acut.*
l. 2. c. 2. Qui porro sint maxime morbi sin-
gulis anni temporibus familiares, tradunt se-
quentes aphorismi 20. 21. 22. 23.

APHOR. 20.

Τοῦ μὲν γὰρ ἥρ^{ος} τὰ μανικά, ἢ τὰ μελαγ-
χολικά, ἢ τὰ ἐπιληπτικά, ἢ αἱμα^{τι}α^{τα}
ῥύσεις, ἢ κυνάγχαι, καὶ κέρυζαι, ἢ βράγχοι,
καὶ βῆχες, καὶ λέπραι, καὶ λειχήνες, ἢ ἀλφει,
καὶ ἐξανθήσεις ἐλκώδεις πλείεσται, ἢ Φύματα,
καὶ ἀρθριτικά.

Vere quidem insanix, & melancholix,
& comitiales, & sanguinis profu-
siones, & anginæ, & gravedines, &
raucitates, & tusses, & lepræ, & impe-
tigines, & vitilignes, & pustulæ ulce-
rosæ plurimæ, & tubercula, & articu-
lorum dolores.

Celsus *l. 2. c. 1. p. 43.* Vere, ait, maxime.
quæcunque humoris motu novantur, in metu esse
conferunt. Ergo tum lippitudines, pustulæ, profu-
sio sanguinis, abscessus corporis, quæ ἀποήματα
Græci nominant, bilis atra, quam μελαγχολίαν ap-
pellant,

pellant, insania, morbus comitialis, angina, gravedines, destillationes oriri solent. Hi quoque morbi, qui in articulis nervisque modo urgent, modo quiescunt, tum maxime & inchoantur & repetunt.

Scire oportet, hiemali tempore ob impeditam insensibilem transpirationem, multum otium, & diversa alia, quibus per id tempus nos opplere solemus, in nostris corporibus plurimum peccantium humorum accumulari, qui verno solis calore agitati, nisi prævie aut corrigantur, aut educantur, facillime in morbos erumpunt. Imo vero, inchoante Vere atmosphæra valde inæqualis & mutabilis est, modo humida, modo calida, modo frigida & ventosa, ut non raro per diem ter vel quater argentum vivum in barometro situm suum mutet, idque maxime fit mense Martio, qui ob plurimos morbos & mortes, quas infert, fere infamis est. Hisce accedit, quod aëre ferventiore factò, quæ hieme diu stagnarunt in terra, humiditates in putridas, corruptibiles exhalationes dissolvi incipiant, quare peregrinari & diu versari in ejusmodi aëre, præsertim si corpus imbecillum est, periculo non vacat; siquidem! potentia illa fibrarum elastica, quæ in cordis vasis & musculis est, cujus beneficio fluida reguntur, neque minus tonus & elater cutis a frigore, humiditate & calore sic variante mirifice labefactantur, ut sanguinis circulus & exclusio sordium per halitus valde diminuta & plethoram & impuritatem, quæ proxima morborum & motuum morbosorum est causa, ingignat. *Hoffm. Med rat. T. 2. p. 432.*

In nostro aphorismo recensiti morbi, qui Vere gigni solent, sunt triplicis generis; nam alii a sanguine redundante, eoque per spasmos

ad superiores corporis partes congesto, fiunt, cujusmodi sunt insanix, melancholix, epilepsix, hæmorrhagix & anginæ. Alii a sero stagnante & in partibus glandulosis faucium & articularum decumbente fiunt, ut gravedines, raucedines, tusses, arthritides. Quidam a viscido, impuro & falso sero, ad summam cutem ejusque glandulas protruso & cutis texturam dissolvente, enati sunt, ut lepra, impetigines, pustulæ ulcerosæ, tubercula. Primi ordinis morbi in sanguineis, secundi ordinis in pituitosis, & tertii ordinis in melancholicorum corporibus suscitantur. *Hoffm. ær. intemp. §. 14.* Vere adhuc quidem in corpore viget pituita, sed sanguis increfcit, quod & frigora remittant, & imbres succedant. Tuncque sanguis augetur, tum ex imbribus, tum ex dierum calore. Eorum enim naturæ id anni tempus cum sit calidum & humidum, maxime respondet. Quod hinc cognoscas, quod homines verno æstivoque tempore potissimum intestinorum difficultatibus corripiantur, iisque sanguis ex naribus profluat, & sint maxime calidi & rubicundi. *Hippocr. de Nat. hom. n. 13.*

Insania seu *Mania* dicitur omnis morbus, in quo observatur mentis aberratio vehemens cum furore & sine febre; nam quoties febris adest, Phrenitis vocatur: sed si sit sine febre, verum cum tristitia & timore, *melancholia* dicitur: si vero absit furor & febris, sed fiat delirium cum mansuetudine, vocatur Fatuitas. *Insania* & *melancholia*, qui morbi hic citantur, videntur ex eadem materia, hieme collecta, & Vere acriore facta, generari. Quando enim antecedente hieme materia tenacior, coloris nigri, quam Veteres vocant humorem

atra-

atrabilarium seu melancholicum, in vena portarum præcipue fuit retenta, ab accedente solis calore vernali tempore incipit solvi, & acrior fieri, sanguini venæ cavæ tradita fertur ad cerebrum, cujus actionem perturbat, ut homo mentis impos fiat; generaturque inde varia species insipientiæ, prout magis minusque fuerit exaltata & mutationem passa, ut inde fiat delirium sine febre, sed cum furore, vel cum tristitia & timore. In utrisque id agendum est, ut eo tempore, antequam melancholica liquata materia tradita fuerit sanguini venæ cavæ, educatur per viam huic materiæ naturalem, vel per venas hæmorrhoidales, vel per alvi ductionem, ut forsan rami venæ portæ, quæ mesentericæ venæ dicuntur, se exonerent in intestina, vel forsan per ductum choledochum exoneretur; quare alvi laxantia, melanagoga dicta, in principio Veris data & aliquamdiu continuata, Maniam & Melancholiam prævenient, & natam compescent, citiusque cessare facient. *Epilepsiæ* vernalis causa est humor crudus, hieme collectus & vernali tempore liquatus, acrior factus, nervis applicatus, quo attactu partes inordinate & cum vehementia constringuntur. Hujusmodi epilepsiæ species, quæ satis commode ad mobilitatem vel passionem hysterica aut hypochondriacam potest referri, non est impossibilis curatu: qui enim stomachicis & anticachecticis hieme prævenit cruditatis generationem, & instante Vere diureticis ac diaphoreticis, id quod assimilari non potuit, evacuat, interim condit humores resinosis, balsamicis, ne formetur corruptela chronica, instantem epilepsiam non solum præveniet, sed & multos

alios morbos ex tali corruptione provenire solitos. *Sanguinis profusiones* qualescunque inprimis Vere frequentes contingunt, quia hieme confectus sanguis a vernali calore magis expanditur, & partes firmæ eodem calore relaxantur, magisque moventur; quare facile generatur ex hac abundantia & minori cohærendi potentia in solidis, ruptio vel dilatatio vasorum, & effusio contenti sanguinis: & inde est, quod hæmoptoici in hoc tempore maxime periclitentur, nisi instituta venæ sectione prius tollatur illud abundans. *Anginæ* vernalis primaria causa videtur esse abundantia sanguinis: sed quoniam interdum varia est aëris tempestas, & hoc quoque tempore variæ possunt incidere anginam producentes causæ, tunc magis investigandæ causæ, quam naturalis constitutio vernalis, ut inveniatur proxima anginæ causa. Quid per *Gravedines* vel coryzas sit intelligendum, expositum est ad 2 *aph.* 40. Eas fieri etiam Vere posse, a muco crassiore, pituitaque lenta & gypsea Veteribus appellata, ex dictis ad 3 *aph.* 13. 14. colligi potest. Sed si corpus sit purum, & ver solitam mutationem sequitur, raro observantur Gravedines. Unde patet, nostrum auctorem voluisse adducere hos morbos, ut probet generale monitum (3 *aph.* 19), morbos omnis generis in quibusvis anni temporibus fieri posse. Idem sentiendum circa *Raucedines* (de quibus vid. 2 *aph.* 40.), atque *Tusses*, quæ irritatione laryngis concitantur: possunt quidem Vere incidere, sed ex naturali Veris constitutione non profluunt. *Gorter.*

Ad *Lepras* quod attinet, eas Hippocrates *Prædict.* l. 2. n. 49. ab atra bile fieri statuit. Celsus l. 5. c. 28. n. 17. referre videtur ad primam

primam speciem Impetiginis. Non autem de lepra Arabum, quæ est Elephantiasis Græcorum, hic sermo est. Hodie Lepræ præsentiam declarant, 1. Pruritus, 2. Secessus squamularum (nam si furfures secedunt, Psora vocatur), 3. Cutis aspera & arida, & durior, ejusque sceditas. Excrescentibus & sæpe renovatis squamulis patet, hunc humorem esse tenacem & semivolatilem, ut fluidus maneat usque in cutis superficiem, sed ibidem subsistens, exhalante parte volatili, in squamulas concrevit: habet præterea acrimoniam, qua pruritum excitat. His temporibus si Vere duntaxat oritur, facile cederet alvi ductione cum mercurio dulci, & abstergente & mercuriali linimento aut lavamento, facile sanaretur, præcipue si insuper diebus a purgatione vacuis æger biberet apozema diaphoreticum resolvens. *Impetigines* in textu dicuntur λεῖχνη-*ves*; sed quoniam impetiginis nomine a Celso l. c. alius intelligitur morbus, & leichenes Græcorum magis quadrant Celsi papulis (*ibid.* n. 18.), in cognitione & descriptione multum variant Auctores. Græci, & Hippocrates in nostro aphorismo, per Leichenes intelligunt talem cutis scedationem, in qua summa cutis pustulis siccis admodum prurientibus exasperatur: qui morbus sæpe Vere conspicitur, sed & aliis quoque temporibus, cum materia, evacuanda per cutim, præcedente hieme retenta, nunc vernali tempore ad cutim delata, acrior facta, in cutis poris subsistens pruritum excitat: sed quia humor totus fere volatilis est, non relinquit squamas ut Lepra, neque furfures ut Psora, sed siccam & asperam pustulosam cutim; qui morbus leni abstergente antiseptico

facile sanatur, quo residuum cuti inhærens auferitur. *Vitilignes*, ἀλφοὶ dictæ Hippocrati, apud Celsum *l. c. n. 19.* notant illam inprimis Vitiliginis speciem, „ubi color albus est, fere „subasper & non continuus, ut quædam „quasi guttæ dispersæ esse videantur. Inter „dum etiam latius, & cum quibusdam inter „missionibus serpit. Μέλαις colore ab hoc „(alphi) differt, quia niger est & umbræ similis. cætera eadem sunt. Λεύκη habet quidam simile alphi, sed magis albida est, & „altius descendit; in eaque albi pili sunt, & „lanugini similes. Omnia hæc serpunt: sed „in aliis celerius, in aliis tardius. Alphos & „Melas in quibusdam variis temporibus oriuntur & desinunt. Leuce, quem occupavit, „non facile dimittit”. Intelligimus itaque in aphorismo vitium cutaneum ut duo priora (quæ sunt Lepræ & Impetigines), sed quod neque squamas, neque pustulas ficas aut duram asperitatem facit, sed relinquit cutim fere æqualem, verum ejus colorem immutat in foedam albedinem. In hac specie quoque videtur adesse humor lentescens, hiemali tempore confectus, calore vernali ad cutim delatus, sed sine acrimonia lentescens, in minimis vasculis cutaneis subsistens exsiccatus. Hujus igitur curatio solis abstergentibus & diaphoreticis absolvi potest, non ita egens antisepticis, ut priora duo genera. Hanc speciem facilem curationem admittere, novit quoque antiquitas. *Gorter.*

De *Pustulis ulcerosis*, quæ maxime vernis temporibus oriuntur, Celsus *l. 5. c. 28. n. 15.* ita tradit: „Earum plura genera sunt. Nam modo circa totum corpus partemve aspritudo quædam

„ quædam fit, similis his pustulis quæ ex urti-
 „ ca, vel ex sudore nascuntur: *ἰξανθήματα* Græ-
 „ ci vocant. æque modo rubent, modo co-
 „ lorem cutis non excedunt. Nonnunquam
 „ plures, similes varis oriuntur, nonnunquam
 „ majores. Pustulæ lividæ sunt, aut pallidæ,
 „ aut nigræ, aut aliter naturali colore muta-
 „ to: subestque illis humor. Ubi hæ ruptæ
 „ sunt, infra quasi exulcerata caro apparet:
 „ *φλυκταίναι ἰλαρώδεις* Græce nominantur”. Pa-
 tet ex hisce, dictarum pustularum verno tem-
 pore oriri solitarum alias ichore manare ulce-
 rosasque esse, alias sine ichore esse. Materia
 pustulas illas faciens, præcedente hieme col-
 lecta, Vere ad cutim delata, lentoris naturam
 habere videtur; illa in poris cutaneis subsistens,
 stimulo suo parit pustulosas inflammationes,
 quæ in abscessulos & dein in ulcuscula degene-
 rant. Ut hujusmodi pustulæ præveniantur,
 conducit primo Vere mittere sanguinem, &
 ducere alvum antiphlogisticis, quibus etiam,
 si natæ fuere, pustulæ curantur: & si non fa-
 cile cedunt, ablutione par lavamentum sapo-
 naceum acescens, & dein refrigerans ac leni-
 ter adstringens facile evanescent. *Tubercula* seu
φύματα a pustulis magnitudine differunt; sunt
 etiam tumores inflammatorii pustulis majores,
 qui interdum ovi gallinacei magnitudinem ha-
 bent, ut phlegmone, furunculus, & similia
 tubercula limitata, quorum contenta materia
 in pus, vel lentam, tenacem, albam, vel fla-
 vam, vel subnigram materiem tandem conver-
 titur. Ex eadem materia, qua vel pustulæ,
 nasci videntur, sed majori copia in folliculis
 vel glandulis cutaneis collecta, Tubercula gene-
 rantur. Prout natura est materiæ collectæ, ita
 etiam

etiam est diversus tuberculorum exitus. Generale hoc habent, quod simili modo præveniri debeant, ut Pustulæ; sed nata Tubercula fortioribus suppurantibus sunt maturanda & fortioribus abstergentibus depuranda. Per *articulorum dolores*, ἐρθρετικά, num quicumque articulorum dolor, vel specialis morbus, quem hodie vocant Podagram, in aphorismo intelligi debeat, non satis constat. Podagram sane vernali tempore præcipue paroxysmum facere constans est observatio; sed & etiam aliis anni temporibus aggreditur: quare vera est quoque ex hoc morbo observatio generalis, qua constat, morbos omnes quidem in quibusvis anni temporibus oriri, etiamsi magis uno quam alio tempore anni observentur. *Gorter.*

Anne ex dictis constat, cur verno tempore subinde grassentur variolæ, morbilli, & scabiosi cutis affectus? An huic aphorismo contrarius est aphorismus novus hujus sectionis, ubi Ver dicitur saluberrimum? Id negatur: nam ibi salubritas prædicatur de Vere, quatenus corporibus sanis, puris, congruit; in præsentī vero aphorismo sermo est de corporibus, quæ accumulatos habent peccantes humores, & ex his motis morbosa fiunt. Vel intellige vernum tempus morbiferum tunc, quando a temperie, quæ optimo veri propria est, desciscit, & vel nimia frigora adfert, vel nimis caloribus ilico squalidum redditur; quando per varii generis causas humidius justo factum est, aut impuris effluviis refertum aërem corporibus circumfundit. *Conf. Schulz. de morb. vern.* Nota, quod morbi vernaes magis de initio vel medio, quam fine veris intelligendi sint. *Wedel.*

APHOR.

APHOR. 21.

Τοῦ δὲ θέρους ἑνὰ πεντέων, καὶ πυρετὸς
 συνεχέες, καὶ καῦσι, καὶ τριταῖοι πλεῖστοι,
 καὶ πενταῖοι, καὶ ἑμέται, καὶ διαῤῥοιαί, καὶ
 ὀφθαλμῖαι, καὶ ὠτῶν πόννοι, καὶ στομάτων ἐλκώ-
 σεις, καὶ σηπεδόνες αἰδοίων, καὶ ἰδρώα.

Æstate autem horum nonnulli, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ plurimæ, & quartanæ, & vomitiones, & alvi profluvia, & lippitudines, & aurium dolores, & oris exulcerationes, & genitalium putredines, & sudamina.

Celsus l. 2. c. 1. p. 43. ita reddidit: *At æstas non quidem vacat plerisque his morbis (verni temporis præced. aph. 20.) ; sed adjicit febres, vel ardentes, vel tertianas, vomitus, alvi dejectiones, auricularum dolores, ulcera oris, caneros, cum in cæteris quidem partibus, tum maxime obscænis; & quicquid sudore hominem resolvit.*

Morbi æstivi duplices dicuntur; alii a Vere præcedente; alii æstatis proprii. Dysenteriaë & narium hæmorrhagiæ ad priorem classem relatæ sunt apud Hippocr. de nat. hom. n. 13. ubi legimus, quod homines verno æstivoque tempore potissimum intestinorum difficultatibus corripiantur, iisque sanguis ex naribus profluat, & sint maxime calidi & rubicundi. Quibus verbis mox additur:
 Æstate

Æstate vero sanguis adhuc viget, & bilis in corpore attollitur, & in autumnum protenditur.

Ratio aphorismi videtur hæc esse : *Æstate* scilicet, ferventissimus solis æstus humores externos tenuiores aufert, internos residuos excoquit, qui, dissipatis mobilioribus, pressi in ultimis arteriis, immeabiles, in solidis debilitatis sistuntur, corrumpuntur, acres evadunt, & lancinando ac inflammando, partim febres continuas, ardentes, partim tertianas exquisitas & nothas simplices & duplices vel etiam continuas, in cholericis præsertim & iracundiæ deditis, sique in diætâ delinquant, & auræ nocturnæ frigidiori sese committunt, suscitant: ab hisce excrementitiis, acribus sordibus, vomitus & alvi profluviorum origo est, in melancholicis vero intermittentes quartanæ magis conspiciuntur; in ferosioribus vero falsæ impuritates ad partes extremas, utpote aures, fauces, oculos, pudenda propulsæ, intercepta simul transpiratione, lippitudines, aurium dolores, oris & faucium exulcerationes, pudendorum putredines & papulas sudorosas (*ἰδρωα*) faciunt. *Hoffm. ær. intemp.* §. 15. Papulæ istæ sudorosæ, seu *Sudamina*, Arabum *Albasef*, exiguæ sunt, rotundæ, quasi miliares, rubræ efflorescentiæ seu eruptiones, cutem exasperantes, æstuante cœlo orientes, maxime post exercitia corporis, vel potum frigidæ, soloque pruritu frequenti molestæ comperiuntur, nisi introvertantur suscepto frigore, usu balnei frigidi, errore aliquo in rebus non-naturalibus commisso. Primum retrocessionis signum præbet cephalalgia cum calore præter naturam aucto: quo in casu statim est mittendus sanguis, sumenda laxantia, & victus præscribendus ex vegetabilibus

libus cum potu acescente. Vid. *Cleghorn Diseas. in Minorca p. 219 sq* Notatu apprime digna est observatio, quod morbi, quos æstas profert, non tam siccitati & æstui primario & directe debeantur (nam æstas aliàs ob liberiores perspirationem valde salubris est); sed quod gignantur, si corpora æstu nimis calefacta aëri frigidiori vespertino, qui frigido-humidus est, diutius committuntur, qui in locis humilioribus, declivibus & paludibus cinctis gravior & hinc majorem noxam infert. Et solet ejusmodi aër non tantum transpirationem, sed & alvum constringere, sique ex prava diæta cruditates in primis viis accedant, in promptu febres sunt, magno calore hoc tempore plerumque stipatæ. *Hoffm. Med. rat. T. 2. p. 433.* Æstate sudore madere, & auram frigidam capere, pestis est. Manant vi caloris æstivi copiosa ad cutim effluvia, & omnia liquida ad ipsam undulant impetu; aura frigida superveniente sistuntur, & ad interiora reflectuntur; hujusque perpetui refluxus causa statim veniunt febres, aut catarrhi, lassitudines, diarrhœæ, erysipelata, & mille morbi graves, qui per æstatem vagantur. Præterea, qui æstate nimium ardent propter externum calorem, vel minus, aut impatienter calorem æstivum ferunt: aut plenitudine humorum laborant, aut calido præditi sunt temperamento: qui vero temperate se habent, & calorem ferunt, contrariam prædictis naturam obtinent, & contrariam ad morbos dispositionem. Æstate fructuum esus, & tuendæ insensibilis transpirationis neglecta cura, sunt causa malorum: sed major pestis ab insensibili transpiratione suppressa per auram frigidam noctu diuque captam. *Bagliv. p. 481.*

Vomitiones a calore æstivo obortæ, corrupta nempe bile ventriculum ad vomitum instigante, non sedandæ sunt per narcotica, sed promovendæ diluentibus abstergentibus, & saponaceis aciescentibus, ut corpus liberetur ab hac corrupta bile; dein saponaceis aciescentibus stomachicis præveniendum, ne nova fiat bilis corruptæ generatio & collectio in ventriculo. Sic etiam *alvi profluvia* seu diarrhæas acrimonia corruptæ bilis producit stimulans intestina ad egerendum, & sua putrefaciendi virtute omnes confluentes etiam humores in liquamen convertens, præcipue si æstas calidior simul sit humida, quando non solum fiunt diarrhææ, sed etiam cholerae, de quibus testantur Observatores Practici istas fere semper intra Augusti limites contineri. De *ophthalmiis* vid. 3 *aph.* 11. Idem autem humores acres, qui delati ad oculos dolorem movent, *ad aures* depositi simili modo excitant *dolores*, & quidem atrocissimos interdum, quoniam membrana meatum auditorium cingens acutissimo sensu est prædita, atque cerumen auris acrius factum doloris causa esse potest. Veteres ex smegmatis amarore ac flavedine existimarunt, morbos biliosos, qui maxime observantur æstate, præcipue afficere aures. *Oris exulcerationes* fiunt, quando saliva in os confluens acrior, epithelium oris corrodens, ulcus apertum facit; quod leniter adstringentibus, acidis, antisepticis est curandum. Cum vero maxima pars excrementorum, quæ putredini magis obnoxia sunt, ano & pudendis redduntur, ad *genitalia* ergo confluentes humores æstate, ab aëre calidiore præsertim *putredine tentantur*, foetoremque contrahunt; quæ frequentiore ablutione

tionem per antisepticum adstringens, calefaciens lenè curatur, quia pudenda minus ferunt refrigerantia quam oris exulcerationes.
Gorter.

APHOR. 22.

Τὸ δὲ φθινοπῶρ, καὶ τῶν θερινῶν τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ πεπταῖαι, καὶ πλάνητες, καὶ σπλῆνες, καὶ ὕδρωπες, καὶ φθίσιες, καὶ τραγγαστίαι, καὶ λειεντερίαι, καὶ δυσεντερίαι, καὶ ισχιάδες, καὶ κυνάγχαι, καὶ ἄσθματα, καὶ εἰλεοὶ, καὶ ἐπιληψίαι, καὶ τὰ μανικά, καὶ τὰ μελαγχολικά.

Autumno vero etiam æstivi multi, & quartanæ febres, atque erraticæ, & lienes, & hydropes, & tabes, & urinæ stillicidia, & intestinorum lævitates, & difficultates, & coxendicum dolores, & anginæ, & crebri anhelitus, & volvuli, & comitiales, & infaniæ, & melancholiæ.

Apud Celsum l. 2. c. 1. p. 44. hæc habentur: *Vix quicquam ex his (scilicet æstivis morbis) in autumnum non incidit; sed oriuntur eo quoque tempore febres incertæ, lienis dolor, aqua inter cutem, tabes, quam Græci φθίσιν nominant; urinæ difficultas, τραγγαστίαν quam appellant; tenuioris intestini morbus, quem εἰλεὸν nominant. Fit item lævitas intestinorum, quæ λειεντερία vocatur; coxæ dolores, morbi comitiales. Idemque tempus* & diutinis
Vol. I. C C

diutinis malis fatigatos, & ab æstate etiam proxima pressos interimat; & alios novis morbis conficit, & quosdam longissimis implicat, maximeque quartanis, quæ per hiemen quoque exercent. Neque aliud magis tempus pestilentiae patet, cujuscunque ea generis est; quamvis variis rationibus nocet.

Autumnales dicuntur morbi, tum qui æstati prægressæ debentur, quos acutissimos vocat Hippocrates 3 aph. 9. in prima autumnii parte evenientes; tum qui a constitutione ipsa autumnali suscitati fuerint. Ab inconstanti & in horas mutabili atmosphæra pendere autumnales morbos, tradidit 3 aph. 4. naturam autem eorum lib. de nat. hom. n. 14. Per autumnum modicus quidem sanguis gignitur, quod illius naturæ autumnus adversetur. Bilis autem æstate & autumno in corpore obtinet. Adde Hippocr. 6. Epid. sect. 1. n. 30. ubi: Ferinum autumno, & oris ventriculi dolores, & horrores, & atra bilis.

Autumnus & experientiæ & omnium peritiorum Medicorum consensu morbosissimus est, certe non ob aliam rationem, quam quod ob inæqualitatem & crebram mutationem cœli, modo frigidi, modo humidi, modo calidi, multis & diversæ indolis vaporibus stipati, virtus elastica, quæ in fibris est, imminuatur, adeoque & libera & vivida sanguinis circulatio & sordium transpiratio imminuatur, earumque retentio in corpore augeatur. Hoffm. Med. rat. T. 2. p. 433 seq.

Sæpe sub autumnum (cum formosissimus annus,
Plenaque purpureo subrubet uva mero;

Cum modo frigoribus premitur, modo solvitur æstu)
Aëre non certo corpora languor habet.

Ovid. art. am. 2, 315.

Deri-

Derivari commodissime autumnales affectus possunt a sanguine per calorem æstivum condensato, exusto, in vasis arteriosis minimis congesto debilitatis, corrupto acrique facto; tum a perspiratione insensibili per frequentem aëris mutationem sufflaminata. Hinc enim in melancholicis, qui sanguine viscido abundant, ob relaxatum viscerum tonum, perquam facile tumores lienis, hydropes, phthises, nec non febres quartanæ & erroneæ fiunt. In phlegmaticis vero, si impurum serum ad vesicam fertur, strangurias; ad intestinorum membranas delatum crebras dejectiones (lienterias) vel etiam dysenterias parit. Ubi autem ad articulorum ligamenta & ad ipsum os ischii impuritas descendit, arthritidis & mali ischiadici fit origo; in faucibus vero idem serum, quando decumbit, anginam & asthma progignit. Quod si vero sanguis crassus, ob inferiorum partium spasmos, rapitur ad caput, epilepsia, mania & melancholia in conspectum veniunt.

Hoffm. aër. intemp. §. 16.

Volvulus, ἐιλεός, (Celsi l. 4. c. 13. tenuioris intestini morbus) est, quoties vehemens dolor occupat ventrem in eo loco, ubi hæret intestinum tenue, ileon dictum, qui hodie communi nomine colicæ passionis recipitur: sed est ex colicæ passionis specie gravissimus & vehementissimus dolor, cui sæpe adjungitur vomitus contentorum ex intestinis, cum alvo constipata pertinacissime, & ano ita sæpe contracto, ut non admittat suppositorium. Quia vero ille dolor generari potest ab omni acrimonia, quæ in autumno acerrima generatur, maximeque determinatur propter minutam perspirationem versus intestina, hoc tempore

frequentius quam aliàs generari potest volvulus. Ex dictis consequitur, quod possumus circa finem ætatis usu medicamentorum resolventium & moventium, corporisque exercitatione frequente & modica, in principio autumnii prævenire morbos ex lentæ materiæ concretionem & collectionem ad viscera orituros; per roborantia & siccantia in phlegmaticis; & contra acrimoniam, quæ in intestina confluit, leni purgante educendo materiam, vel & per sudorifera aut diaphoretica humorem acrem derivando ad cutem. *Gorter.* Methodus prophylactica contra morbos autumnales manifesto apparet, quæ scilicet & fibras corroborare, ac debitam sanguinis fluxionem conservare potest; quibus nempe perspiratio pergat ordinata probe & satis constans. Interponi vero debent eccoprotica quædam subinde, ad biliosam colluviem evacuandam: hoc sæpe alma molitur natura, eâ nempe gravata, diarrhœâ, cholera, seu dysenteria, excitatis: quibus autem tempestiva rhei barbari dosis, repetita prudenter, occurrerit omnino, naturamque levaverit æque. *Huxham de aëre vol. 1. proleg. p. XXIV.* Bene tamen observat Chr. Vaterus, autumnum per se esse innoxium, & sanitati æque proficuum, ac alia anni tempora, cum per accidens solum noceat cacochymicis, phlegmaticis, scorbuticis, melancholicis, hecticis, valetudinariis, minus vero sanis & diætam observantibus. *Juncker Physiol. p. 459.*

APHOR. 23.

Τὸ δὲ χειμῶνⓈ πλευρίτιδες, περιπνευμο-
νίαι, λήθαργοι, κόρυζαι, βράγχι, βή-
χες, πόνοι στήθεων, καὶ πλευρέων, καὶ ὀσφύⓈ,
καὶ κεφαλαλγίαι, ἱλιγγοι, ἀποπληξίαι.

Hieme vero morbi laterales, pulmo-
num inflammationes, lethargi, gra-
vedines, raucitates, tusses, dolores pe-
ctorum, & laterum, & lumborum, &
capitis dolores, vertigines, & apoplexiæ.

Celsus l. 2. c. 1. p. 44. *Hiems, ait, capitis
dolores, tussim, & quicquid in faucibus, in
lateribus, in visceribus viali contrahitur, irritat.*

Ratio? Valde frigidum, velut nix & gla-
cies, venas rumpere & tusses excitare solet. Hu-
morum vero collectiones facit, quales sunt
oblongæ circa aures eminentiæ, a Satyrorum
similitudine Pherea dictæ, aut rotundæ, arbo-
rum quarundam tuberculis similes, quæ Gon-
gronæ vocantur. Quin etiam & corporis du-
rities simul causa existit. *Hippocr. 6. Epidem. sect.
3. n. 22 sq.* Per hiemem augetur in homine
pituita, cum ea ex omnibus quæ in corpore
insunt, ad hiemis naturam maxime accedat,
quod sit frigidissima. *lib. de nat. hom. n. 12.*

Ab aëre gelido fibræ solidæ accurtantur,
densantur, roborantur, unde viribus auctis
agunt in humores; qui ipsi quoque a frigore
ipso coguntur, densantur atque in motu sistun-
tur.

tur. Quare in iis, qui sanguine crasso redundant, præsertim si paulo ante corpus incaluerit, frigus hibernum sanguinem in pulmonum vasculis sistit, & vel inflammationem superficiali, pleuritidem, vel profundior, peripneumoniam, inducit; in corporibus vero repletis & phlegmaticis frigus humores ad partes glandulosas retundit, ubi stagnans gravedinem, raucedinem & tussim adfert. At si illud ad membranas pellatur, tunc intra costas pleuritis spuria, intra membranas musculorum rheumatismi, inque capitis membranis varii dolores resultant. Sanguinei vero, præsertim senes & spongiosi corporis habitus, congestiones sanguinis ad caput experiuntur, unde ejus dolores gravativi, vertigines, apoplexiæ, lethargi fiunt. *Hoffm. aër. intemp. §. 17. Conf. Ejusd. Med. rat. T. 2. p. 434.* Qui sunt valetudinarii, sanitate infelices, asthmatici, & natura debiles ob morbum, æstate beneficio copiosioris transpirationis, salubrius vivunt: hieme vero vix incipiente statim ægrotant transpiratione cohibita. Hieme ad præservandum, præter sobrietatem, tenuitatemque victus, purgationes mediocres per intervalla juvabunt, æstatisque transpirationem compensabunt, Si autumno vigeat apparatus calidorum, salinorum, & acrium humorum; deinde supervenit hiems frigida, & nimium aquilonaris; hieme, vel circa ver vagabuntur morbi pectoris acuti, scabies, ophthalmiæ, febriculæ catarrhofæ, similesque vel alii affectus, citius, aut tardius, prout æger complexionem validus erit, aut debilis, magis, minusve sobrius, & visceris alicujus intemperie affectus, vel non. *Bagliv. p. 482.* Frigus hyemale pectoris imprimis morbos producit, & nervis inimicum est. *Wedel.*

APHOR.

APHOR. 24.

Ε'ν δὲ τῇσιν ἡλικίῃσι παιάδε ξυμβαίνει· πῖσι
 μὲν μικροῖσι καὶ νεογνοῖσι παιδίαισιν, ἄφθαι,
 ἑμεῖοι, βῆχες, ἀρρυπνίαι, φόβοι, ὀμφαλῶ φλεγ-
 μοναὶ, ὠτῶν ὑγρότητες.

Per ætates hæc eveniunt : parvis quidem
 & recens natis pueris, serpentina oris
 ulcera, aphthæ dictæ, vomitiones, tus-
 ses, vigilæ, pavores, umbilici inflam-
 mationes, aurium humiditates.

Quæ cuilibet ætati sint familiares maxime
 morbi, hoc & reliquis hujus sectionis
 aphorismis enarrantur. Præsentem de
 infantum affectibus Celsus l. 2. c. 1. p. 46. ita
 expressit : *Infantes, tenerosque adhuc pueros ser-
 pentia ulcera oris, quæ ἄφθαι Græci nominant, vo-
 mitus, nocturnæ vigilæ, aurium humor, circa um-
 bilicum inflammationes exercent.*

Intellige aphorismum de recens natis usque
 ad septimum circiter mensem, aut paulo plus,
 quo tempore dentire incipiunt, de quibus agi-
 tur aphorismo sequente 25.

Causa affectuum infantilium formalis & mate-
 rialis recte reponitur tam in habitu corporis
 laxo & molliori, quam in redundante succorum
 pituitosorum copia, admodumque delicato fi-
 brarum & membranarum sensu. Etenim, quum
 in prima hac ætate solidæ partes, propter mol-
 lissimam, qua gaudent, teneritudinem, fluida

non satis vegete possunt propellere, nec per tenuissimos canaliculorum ductus circumagere; facile inde potest sanguinis & humorum circuitus retardari, & saluberrimum excretionum negotium cohiberi: quod si accidit, non tantum succi magis magisque copia increscunt, verum etiam spissi evadunt, & crasin plane alienam, salino-acrem adsumunt. Ex tali humorum plenitudine non modo sunt stagnationes, variæque fluidorum subsistentium corruptelæ, sed etiam a nervorum subjacentium pressione, aut distensione violenti concitantur spasmi, quorum vehementia omnes tam solidæ, quam fluidæ partes cum tota functionum œconomia perturbantur, & tenella infantum corpora, quæ ad recipiendas vel levissimas impressiones valde disposita sunt, in morbos & repentinos & vehementes conjiciuntur facillime. Supposita humorum pituitosorum abundantia & stagnatione facile potest concipi, quam ob rem ad crebriores defluxiones catarrhales, rheumatismos, pectoris oppletiones, liquidas alvi dejectiones, seu diarrhœas, tumores glandularum, aurium sordes humidas, & similes affectus tenera ætas sit proclivis. Supposita succorum depravatione & acrimonia, facile patet, cur frequentius aphthis variisque cutis exanthematibus pueruli afficiantur; & supposita demum exquisita nervosi generis sensatione, haud minus clare apparet, cur tam vehementibus partium tam internarum, quam externarum torsionibus ac spasmis torqueantur, si vel levissima irritationis causa præcesserit. Causa autem irritans tantum non semper in tenera ætate est acidum peccans, ex lactis in stomacho coagulo, corruptelæque acri; a quo

quo irritatæ sensibiles adeo nervorum fibrillæ suscitant subsultus artuum convulsivos, clamores, vomitiones, umbilici inflammationes, vigiliæ, pavores, imo etiam epilepticos insultus. *Hoffm. Med. rat. suppl. p. 5 sq.* Pueri assidue convulsionibus vexantur: sed non admodum pereunt, quod illis usitatum & familiare id vitium sit. *Aret. de caus. acut. l. 1. c. 6.*

Omni dubio caret, quod in infantibus, qui solo adhuc lacte ac pultibus nutriuntur, frequentissime generetur ac copiosius colligatur mucus viscidus & acidus præternaturalis, nisi in universa humorum massa, certo tamen in primis viis; quibus præsentibus, præsto sunt cardialgiæ, ructus, flatus, borborygmi, tormina ventris, & cum hisce complicatæ vigiliæ, inquietudines, clamores, nec non obstructions vasorum lacteorum, glandularum mesenterii, indeque resultans intumescencia & durities abdominis, reliqui corporis contabescencia, tandemque febre lenta & hæctica stipata, nec minus in aliis pavores nocturni, quin ipsi insultus epileptici & alia sanitatis incommoda. Quibus præservandis, ac tollendis, opitulatur radix Iridis Florentinæ in pulvere data: dum enim acidum hebetat, mucum resolvit & abstergit, flatus discutit, & alvum laxat, imo nonnunquam levissimum vomitum concitat, dolores compescere, obstructions referare, blandum somnum inducere, & ventriculum atque intestina, minera acri & viscida morbifica liberare valet. *J. H. Schulze Diss. de radice Iridis Florentinæ. Halæ 1739. 4º. §. 10.* In infantibus caput quam maxime tam quoad externas, quam quoad internas partes patitur. Tunc enim variæ in facie exulcerationes, achores,

favi, in ore aphthæ, in oculis & auribus humiditates, in narium cavo coryzæ observantur, nullaque ætas tam facile & prompta ad concipiendam levi ex causa, uti ex solo lactantis matris terrore, epilepsiam, quam hæc ipsa infantilis. *Hoffm. de æt. mut. §. 11.*

*Sæpe recens natis media qui abscinditur alvo
Omphalus, acceptæ jucunda exordia lucis
Turbat, & haud unum accersit per membra dolorem.
Sive recens vulnus, seu non servata ligandi
Vulneris apta satis ratio pressum arctius urit:
Seu queruli fletus, aut tussis anhelæ fatigat,
Infirmumque agitat crebro luctamine corpus.
Unde fit humorum partem concursus ad illam,
Quæ dolet, atque ipsum testata rubore dolorem
Tota tumet, rapidoque ardens incenditur æstu.*

Sammarth. Pæd. 1. 3. p. 45.

APHOR. 25.

Πρὸς δὲ τὸ ὀδοντοφυεῖν προσάγειν, ἔλων ὁ
δαξισμοὶ, πυρετοὶ, σπασμοὶ, διάρρεια,
ἢ μάλιστα ὅταν ἀνάγωσι τὰς κυνόδοντας, ἢ τοῖ-
ς παχυλάτοις τῶν παιδίων, ἢ τοῖσι σκληραῖς
τὰς κοιλίας ἔχῃσι.

Ad dentitionem vero progressis, gingivarum stimulantès prurigines, febres, convulsiones, alvi profluvia, idque præcipue cum caninos dentes emittere cœperint, & iis, qui inter pueros maxime crassi sunt, & alvos duras habent.

Celsus

Celsus l. 2. c. 1. p. 46. *Propria etiam, inquit, dentientium, gingivarum exulcerationes, distentiones nervorum, febriculæ, alvi dejectiones, maximeque caninis dentibus orientibus male habent. Quæ pericula plenissimi cujusque sunt, & cui maxime venter adstrictus est.*

Intellige aphorismum de infantibus qui sunt inter mensem septimum vel octavum, & quartum circiter annum. Etenim sex menses natis incisores duo inferiores, paulo post superiores duo, tunc reliqui incisores prodeunt, his citius aliis tardius. Anno impleto exeunt canini & unus alterve molarium primorum, qui anteriores post annum secundum prodeunt ita, ut puer trium annorum quatuor incisores, duos caninos, & quatuor molares commonstret dentes in singula maxilla, dum septimo demum anno duos molares posteriores utrinque pariat. Sunt itaque ut plurimum, antequam altera fiat dentitio, viginti quatuor dentes junioribus in ore. Quapropter si maxillas etiam neogenitorum videas, duodecim alveolos cum totidem folliculis rudimenta dentium continentibus numerabis. Secunda dentitio evenit post primam heptadem annorum, & quidem ita, ut incisores primum, prout antea prodierant, ita iterum defluant, primum inferiores duo, tunc octavo anno superiores duo, post reliqui, qui secundo anno emerferant, demum decimo, vel undecimo & duodecimo canini & molares reliqui excidant, ita quidem, ut duodecim tantum utriusque maxillæ dentes defluvium patiantur. Heptade secunda finiente, quatuordecim sunt in utraque maxilla dentes. Tertia durante heptade omnes molares proveniunt vegetis. Eadem finiente heptade concreescunt epi-

epiphyfes & mutantur insigniter ossa & incrementum sistitur; videas tamen præcoces alios, alios tardos. Habentur vero in adultis plerumque sedecim alveoli in singula maxilla. Singuli alveoli junioribus sunt duplices, & in quovis alveolo proprius latet dens. Vid. *J. E. Hebenstreit Diss. de dentitione secunda juniorum. Lips. 1738. 4º.* In præsentē aphorismo de prima tantum modo dentitione sermo est definita intra septimum circiter mensem atque quartum ætatis annum, ut dictum est. Licet vero hæc dentium eruptio opus & res plane naturalis sit, infantibusque nonnullis sine ulla graviore molestia eveniat, pluribus tamen propter varia, quæ jungi solent, symptomata, ingentes creat molestias; unde dentitio difficilis suboritur, quæ non nisi tardior & dolorifica dentium ex maxillarum alveolis per gingivas eruptio esse solet, atque his maxime signis cognoscitur: Infantes calore præternaturali exardescētes pavoribus tentantur, in somno, qui inquietus est, subsiliunt, ploratibus defatigantur & vigiliis, lac ex uberibus avidius sugunt, ipsasque mammarum papillas mordent, & manus ori crebrius admovent. Tum quoque gingivæ in anteriori oris parte intumescunt, tumētes aut albicant, aut rubent; saliva copiosius ad fauces destillat, ductilisque lymp̄ha ex ore sæpe pendet, & alvus vel obstruitur, vel per diarrhœam colliquescit. Imo demum his symptomatibus junguntur alia, eaque longe graviora, ut fere sunt acutæ febres, motus convulsivi & epileptici, graves maxillarum torsiones, & similia: quæ tamen aliter atque aliter afficiunt, prout gradu solet differre ipsa dentitionis difficultas, & subjectorum sensibilitas.

tas. *Hoffm. Med. rat. suppl. p. 28.* In nostro aphorismo recensita symptomata constanti nituntur observatione. Nimirum ubi dentes ex infantium alveolis emergere cum sufficiente soliditate incipiunt, haud parum gingivarum substantiam dentium explicationi resistentem proritant & turbant, donec disruptis fibrillis sibi fores pandant. Hi autem motus insoliti non possunt non vicinis continuatisque sibi partibus, similes prioribus turbas excitare. Inter ea autem, quæ inducuntur, symptomata hæc sunt frequentiora: febres, convulsiones & alvi profluvia, nempe non inducta (ut quidam volunt) ab humoribus peccantibus, sed tantum a solido irritato, exstimulato & per consensum affecto. Vid. *Rega de sympath. p. 251.*

*Adveolis surgunt venturi germina dentis,
Membranamque secant, cui dentis stamina subsunt,
Ossaque maxillæ cingens periostion urgent,
Gingivasque terunt vel acuta cuspide lædunt.
Heu quantus labor est duos educere fœtus,
Officulis referare viam, diffindere carnes
Et membranofam dentis discindere capsam!
Inde dolent pueri, feriunt vagitibus auras,
Febre calent, sitiunt, mammas nascente fatigant
Dente, pavent somno, meconia fœtida purgant.
Haud paucos videas nervo saliente moveri.
Et veluti dentis nascentis sub carne corona
Aut jecat, aut pungit, vel lata comprimit ora,
Sic dolor asperior pueros, vel mitior, urget,
Incisore minus molitor, sed utroque, caninus
Acrius infestat, nam, pro rationibus istis,
Vel minor est febris, vel plus intenditur æstus,
Maxillis frendent pueri, spumante salivas
Ore movent, & utroque juvant molimine dentem;*
Gingi-

*Gingivam terit admosus, sed mollit eandem
Extinguitque simul febrem, spumosa saliva.*

Hebenstr. de Hom. p. 155.

A dentibus caninis major sensus, quia illi sunt acuti & prorumpendo plus lædunt. *Crassissimi pueri* plus patiuntur, quoniam magis repleti, adeoque pluribus morborum fomitibus præditi, potissimum si *alvos duras habent*, nam a retentis, quæ excerni debebant, majus impendet periculum. *Hecquet.* Hinc Hippocrates de dentit. n. 2. Quibus, ait, cum dentes erumpunt, alvus crebrius demittit, minus convulsione tentantur, quam quibus raro alvus subducitur. Lacescitis ob gingivarum pruriginem, atque dolorem vicinis salivæ canaliculis, ac glandulis, tanta hujus copia provenit, & a puerulis, utpote exspuere nescientibus, in ventriculum, & in intestina demittitur, ut his propterea laxatis, sæpius non dysenteria, sed diarrhœa serosa oboriat: quæ etsi illud adfert commodi ut sic plurimis stimulantibus particulis unà ejectis, nervorum distentiones, & comitialis morbus facilius arceantur, secundum ea quæ ab ipso etiam Hippocrate (*loco jamjam adscripto*) observata sunt; attamen si omnem denique modum transeat, non est dubitandum (quod etiam indicat *Paulus l. i. c. 9.*), quin sit tantum a Medico minuenda, quantum satis sit ne vires ita dejiciat, ut vitam ipsa in discrimen adducat. *Morgagni in Cels. & Sam. Epist. p. 102.* Quibus in dentitione febris acuta accedit, ii raro convulsionibus tentantur. Qui cum dentitione, bene habito corpore permanent, gravi somno premuntur, periculum est ne eos convulsioprehendat. Quibus hieme dentes erumpunt,

punt, si cætera similiter se habeant, ii melius degunt. Non omnes dentibus erumpentibus convulsione tentati moriuntur, plerique etiam servantur. Qui cum tussi dentiunt, iis tardius dentes erumpunt, in ipsa autem punctione, magis extenuantur. Quibus dentientibus hiems supervenit, ii si diligenter curentur, dentitionem facilius ferunt, *Hippocr. l. c.*

A P H O R. 26.

Πρεσβυτέροισι δὲ γενομένοισι, παρίσθμια, σπινδύλῃ κατὰ τὸ ἰνίον εἶσω ὥσπερ, ἀσκαρίδες, λιθιάσες, ἑλμινθες στρογγύλαι, ἀσκαρίδες, ἀκροχορδόνες, σατυριασμοὶ, (σραγγαρίαι,) χοιράδες, καὶ τ' ἄλλα φύματα, μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα.

At iis paulum ætate progressis, tonsillarum inflammationes, vertebræ quæ ad occipitium est interiorem in partem impulsiones (luxationes), crebræ anhelationes, calculi, lumbrici tere-tes, ascarides, verrucæ pensiles, satyriasmī, (urinæ stillicidia) strumæ, & alia tubercula, præcipue vero prædicta.

Apud Celsum l. 2. c. 1. p. 46. hic aphorismus ita legitur: *Ubi ætas paulum processit, glandulæ, & vertebrarum, quæ in spina sunt, aliquo inclinationes, strumæ, verrucarum quædam genera dolentia,*

dolentia, ἀποροδώρας Graeci appellant, & plura alia tubercula oriuntur.

Videtur, quod pueritia in hac tertia periodo, ab anno quarto ad decimum usque & paulo longius, multis crudis abundet succis, ob voracitatem nempe, solidorumque syntaxin laxam. Voracitas autem praecipua est puerilium morborum causa, nam replet succis crassiss, & angustarum viarum parit obstructions. Et quia intempestive noventur pueri, mox a cibo, calculis vesicae & aliis stranguriis obnoxii sunt; tunc enim distributio fit inordinata excrementorum, per quam in angustas vias impinguntur quaedam crassa, in eas praecipue, quibus urina redditur, quippe corpus agitur plurimum secundum renes & vesicam. *Valles. Com. in Hipp. de victu acut. p. 595. Conf. Duret. in Coac. p. 342.* Pueri usque ad pubertatem maxime tonsillarum morbo tentantur: praecipue namque pueri multum frigidumque aërem inspirant; quoniam in his plurimum caloris inest, & ad cibos intemperantes sunt, & varia concupiscunt, & frigidam potant, & excalescentes ac ludentes altius vociferantur. Puellis quoque usque ad menstruae purgationis tempora haec vitia usitata sunt. *Aret. de caus. acut. l. 1. c. 9.* Fibrarum vesicae laxitas in pueris vesicae calculum producit, quia nequit ingentem visciditatum copiam, qua pueri scatent, oscillando propulsare. Hinc haerentes ibidem diu, ac indebite, vesicae calculum pueris familiarem pariunt. *Bagliv. p. 363.* Adde, quod pueri mictionis negligentes, diutius urinam retinere soleant. Ex humorum crudorum in vasis redundantia, glandularum producuntur infarctarum morbi, variaque tubercula; ex quibus, qui

quī circa aures conspicui, *satyriasmi* dicuntur, nomine mutuato a Satyris, quorum repræsentant faciem quasi cornutam. Unde apud *Hippocr.* 7. *Epidem.* n. 51. *plerisque circa aures qualia Satyris oborta sunt.* Asthmata seu anhelationes ab infarctu pulmonalium vasorum comprimentium fistulas aëreas. Ob ligamenta vero valde laxa adhuc & flexilia *luxationes*, in humeris præsertim & vertebriis dorsī, & gibbositates facile, accedente causa quadam externa violenta, proveniunt. *Hoffm. de aet. mut.* §. 11 sq. Denique, simul ac infantes incipiunt uti cibis crudis, fructibus horariis, carnibus, caseo, similibusque, *Vermes* oriuntur. Causam dant ova insectorum, in aëre vel terra viventium, assumpta, neque vi tenelli motus destruenda. Nidum dat pituita intestinalis, vel gastrica, in qua hærent, foventur, pariuntur, augenturque. Hinc raro in adultis, & in his modo torpidis, & leucophlegmaticis. *Boerb. aph.* 1359-1362. Quod vermium in pueris generationem concernit: quilibet nascendo infans natus in se secumque animalculum adfert, aut ejus seminum, quemadmodum quælibet vegetabilium genera, sua insecta, singularesque vermes habent: ut contendunt nonnulli cum Vallisnerio: sed excluduntur in pueris magis seu frequentius animalcula, quod huic negotio magis faventes sint succi ex ingestis magna copia crudis. *Hecquet.* Hippocrates (*l. 4. de morb.* n. 27.) lumbricos teretes asserit in puero gigni, dum adhuc in utero est, ex fæcibus alvinis, incrementum autem puero, lumbricum etiam ex his quæ in ventriculum ingesta sunt, in intestino incrementum. Conf. *Ettm. Oper.* T. 3. p. 628.

dolentia, ἀποροδόντας Graeci appellant, & plura alia tubercula oriuntur.

Videtur, quod pueritia in hac tertia periodo, ab anno quarto ad decimum usque & paulo longius, multis crudis abundet succis, ob voracitatem nempe, solidorumque syntaxin laxam. Voracitas autem præcipua est puerilium morborum causa, nam replet succis crassis, & angustarum viarum parit obstructions. Et quia intempestive noventur pueri, mox a cibo, calculis vesicæ & aliis stranguriis obnoxii sunt; tunc enim distributio fit inordinata excrementorum, per quam in angustas vias impinguntur quædam crassa, in eas præcipue, quibus urina redditur, quippe corpus agitur plurimum secundum renes & vesicam. *Valles. Com. in Hipp. de victu acut. p. 595. Conf. Duret. in Coac. p. 342.* Pueri usque ad pubertatem maxime tonsillarum morbo tentantur: præcipue namque pueri multum frigidumque aërem inspirant; quoniam in his plurimum caloris inest, & ad cibos intemperantes sunt, & varia concupiscunt, & frigidam potant, & excalescentes ac ludentes altius vociferantur. Puellis quoque usque ad menstruæ purgationis tempora hæc vitia usitata sunt. *Aret. de caus. acut. l. 1. c. 9.* Fibrarum vesicæ laxitas in pueris vesicæ calculum producit, quia nequit ingentem visciditatum copiam, qua pueri scatent, oscillando propulsare. Hinc hærentes ibidem diu, ac indebite, vesicæ calculum pueris familiarem pariunt. *Baglio. p. 363.* Adde, quod pueri mictionis negligentes, diutius urinam retinere soleant. Ex humorum crudorum in vasis redundantia, glandularum producuntur *infarctarum* morbi, variaque tubercula; ex quibus, qui

qui circa aures conspicui, *satyriasm*i dicuntur, nomine mutuato a Satyris, quorum repræsentant faciem quasi cornutam. Unde apud *Hippocr.* 7. *Epidem.* n. 51. *plerisque circa aures qualia Satyris oborta sunt.* Asthmata seu anhelationes ab infarctu pulmonalium vasorum comprimentium fistulas aëreas. Ob ligamenta vero valde laxa adhuc & flexilia *luxationes*, in humeris præsertim & vertebris dorſi, & gibbositates facile, accedente causa quadam externa violenta, proveniunt. *Hoffm. de act. mut.* §. 11 sq. Denique, simul ac infantes incipiunt uti cibis crudis, fructibus horariis, carnibus, caseo, similibusque, *Vermes* oriuntur. Causam dant ova insectorum, in aëre vel terra viventium, assumpta, neque vi tenelli motus destruenda. Nidum dat pituita intestinalis, vel gastrica, in qua hærent, foveantur, pariuntur, augenturque. Hinc raro in adultis, & in his modo torpidis, & leucophlegmaticis. *Boerh. aph.* 1359-1362. Quod vermium in pueris generationem concernit: quilibet nascendo infans natus in se secumque animalculum adfert, aut ejus feminium, quemadmodum quælibet vegetabilium genera, sua insecta, singularesque vermes habent: ut contendunt nonnulli cum Vallisnerio: sed excluduntur in pueris magis seu frequentius animalcula, quod huic negotio magis faventes sint succi ex ingestis magna copia crudis. *Hecquet.* Hippocrates (l. 4. de morbo. n. 27.) lumbricos teretes asserit in puero gigni, dum adhuc in utero est, ex fæcibus alvinis, increscente autem puero, lumbricum etiam ex his quæ in ventriculum ingesta sunt, in intestino increscere. Conf. *Ettm. Oper.* T. 3. p. 628.

Nat. Morbus pueris pubescentibus ab anno 12 ad 14 omnibus per vitam semel saltem familiaris, a mammis oritur, querentibus illis & incusantibus incubos, mammas ipsorum noctu fugentes. Sororiant quippe, pruriant, protuberant & inflammantur eorum papillæ una cum areolis, idque haud sine magno dolore, quin & excoriatione atque aliqua dactylum lactiferorum exulceratione, ut pueri sæpe remedii desiderio ardeant: quo certe melius non datur, nisi ut papillæ sirenue emulgeantur & ferum istud albidum, quod intus est, iis exprimatur, quæ tunc sponte sua vel emplastro quodam resolvente, v. g. de meliloto, oxycroceo &c. superimposito iterum subsistant & sanantur. Ita J. G. H. Kramer, in *Com. Litt.* 1735. p. 236.

APHOR. 28.

Τὰ δὲ πλεῖστα τῶν παίδων πάθη κρίνεται, τὰ μὲν ἐν πεντηκοντῇ ἡμέρῃσι, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ μηνί, τὰ δὲ ἐν ἑπτὰ ἐτοί, τὰ δὲ πρὸς τῷ ἥδυν πρὸςάγειν. ὅσα δ' αὖ διαρκέησι παίδων, καὶ μὴ ἀπλοῦς περὶ τὴν ἡδύσκειν, ἢ τῇσι θύλεισι περὶ τῆς τῶν καὶ ἀμλείων ῥέχους, χρὴ οἰεῖν εἶναι.

At magna ex parte pueris morbi iudicatione solvuntur, partim quidem intra quadraginta dies, partim vero intra septem menses, nonnullis intra annos

annos septem, quidam etiam ad pubertatem progressis. Qui vero pueris perseverarint, neque circa pubertatem soluti fuerint, aut foeminis circa mensium eruptionem, diu perseverare consueverunt.

Hunc aphorismum Celsus l. 2. c. 1. p. 46 sq. ita reddidit: *Omnis pueritia, primum circa quadragesimum diem, deinde septimo mense, tum septimo anno, postea circa pubertatem periclitatur. Si qua etiam genera morborum in infantem inciderunt, ac neque pubertate, neque primis coitibus, neque in foemina primis menstruis finita sunt, fere longa sunt: sæpius tamen his morbi pueriles, qui diutius manserunt, terminantur.*

Manifestum est, quod Celsus significet, spem esse non in sola pubertate, sed etiam in coitu, qui cum pubertate incipit: quasi crediderit, Hippocratem, cum solam pubertatem expresserit, coitum etiam intelligi voluisse. Idem Celsus de comitiali morbo, alio loco, eandem opinionem fovit, alique cum ipso; imo fuerunt quidam Medici, qui impuberes quoque comitiali laborantes hortati sunt Venere uti intempestiva, tanquam sic pubertatis præsidium occupaturos, quare illos redarguit Aretæus. Vid. notata superius ad 2 aph. 45. Illud hic notari debet, quod in præsentī aphorismo tradatur ingenium morborum puerilium, eosque sponte solvi a natura dicatur certis ætatis periodis, quibus insignes contingere observatæ sunt mutationes, (subintellige, ni turbati fuerint, per medicationem inconditam, salu-

tares naturæ conatus), quarum ultima est tempus pubertatis incipientis & in fœminis menstruum eruptio, quod si transierint perseverare h. e. diuturni fieri consueverint. Cum pubertate nempe desinit pueritiæ status, incipiunt novæ in solidis oscillationes, & novæ in fluidis directiones, impetusque contingunt novi, quorum opera emendati morbidi succi locum relinquunt sanitati; in fœminis vero præterea per fluxum menstruum novi aperiuntur morborum causis exitus. *Hecquet.* Et Plinius l. 7. c. 50. observat, quosdam morbos pubertate deponi, a fœminis præcipue. Potissimum de epilepticis motibus Hippocrates hoc passim asserit, quod per ætatem sanentur, ab hac vero non abacti ægrius, vel plane non, tollantur. Vid. 2 *aph.* 45. & 5 *aph.* 7. Quam variis, difficilibus & contumacibus passionibus fœmellæ pubescentes, antequam mensium experiuntur profluvium, attententur, res tam clara est, quam quæ clarissima; omnes tamen hæ affectiones, simulac tributum lunare persolvunt, expirant, penitusque disparent. Adolescentes crebrioribus nocturnis pollutionibus diu afflictos mirumque debilitatos novimus, qui nihil levaminis a probatæ aliàs virtutis præliis experti, simulac vigesimum primum ingressi sunt annum, lenissimis remediis, maxima ex parte sponte, ab hoc liberati sunt incommodo. Pari ratione sunt nobis inter exempla juvenes noviter matrimonium ineuntes, qui semen non continere potuerunt, sed ad contactum fœminæ ilico dimiserunt, elapsis vero aliquot annis, molestum hoc & in conjugio infestum pathema discessit prorsus atque evanuit. *Hoffm. de æt. mut.* §. 24. Ergo
ubi

ubi medica auxilia ab arte requirere videntur morbi pueriles, Medici erit præoccupare pubertatem, ut nempe omnis eo dirigatur labor, quò ante pubertatis tempus morbus pulsus sit. Inprimis autem felici & fructuoso labore curationem rebellium morborum, capitis præsertim & nervorum, medens aggreditur, quando instante hoc termino accedit, quo solidorum in melius fit ob ætatis rationem mutatio, ipsaque natura molimen secundat, uti maxime est, anno septimo, decimo quarto, & vigesimo primo. Quando vero superatis his annis, infantiles, pueriles, vel juveniles morbi nihilo minus eadem persistunt atrocia, nec solvuntur, certo est indicio, eosdem fore maxime diuturnos ac contumaces, quin plane insanabiles. Artis vero operibus manum admoturus sciat oportet, epilepsiæ, aliorumque gravium morborum curationem in ætate infantili & puerili, non tam in eo positam esse, ut per pharmaca fluidorum vitia, pravam scilicet qualitatem ac intemperiem, vel eorundem nimiam molem corrigat & mutet, quam potius, ut solidis partibus aliam schesin ac texturam inducat, per congrua medicamenta & specifica sic dicta antepileptica, quæ tum certe non prorsus laude sua defraudanda, eo quod in infantili ætate nondum adeo firmatus tonus solidorum, sed emendationem facilius admittit, quam in senescentibus. *Ibid.* §. 28.

APHOR. 29.

Τοῖσι δὲ νεωρίσκοις αἵματι πίσεις, φθίσεις, πυρεποὶ ὀξείες, ἐπιληψία, καὶ τ' ἄλλα νεσήματα, μάλιστα δὲ τὰ περιειρημένα.

Juvenibus autem sanguinis spuitiones, tabes, febres acutæ, comitiales, alijque morbi, præcipue tamen prædicti.

Celsus l. 2. c. 1. p. 47. ita habet: *Adolescentia morbis acutis, item comitialibus, tabique maxime objecta est: fereque juvenes sunt, qui sanguinem expuunt.*

Intelligitur ætas inter decimum octavum & vigesimum octavum annum, vel etiam inter vigesimum primum & trigesimum quintum, qua periodo definitur plerumque Juventus; in qua elater solidorum & hinc dependens motus humorum vigent quam maxime: unde non solum oriuntur morbi memorati in præcedente aph. 27. sed etiam, maxime si regimen vitæ accedat calfactorium, corpusque abundet sanguine, sputum sanguinis, quod sæpe tabes sequitur, febres acutæ &c. Conf. 2 aph. 39. 5 aph. 9. 7 aph. 15. 16. Juvenes usque ad florentem consistentemque ætatem post sanguinis rejectionem in phthisin prolabuntur: inde sanescunt quidem, sed non facile. Aret. de caus. diuturn. l. 1. c. 8. In Juvenibus humores ut plurimum faciunt impetum superiora versus. Videtur id pendere ex nimia vi, tensione & elatere solidorum

dorum & fluidorum in Juvenibus. Hinc febres ardentes in Juvenibus solvuntur per hæmorrhagiam narium. *Bagliv. p. 350.* Maxime autem Juvenum affectus in thoracis cavitate sedem obtinent. In iis quippe, præter tussiles ficas & defluxiones acres falsas ad epiglottidem & arteriam asperam, hæmoptyses, pleuritides veræ & spuria, vomica, tubercula pulmonum, abscessus, phthises, febres hecticae, tabes, asthmata convulsiva, cordis vehemens & crebra palpitatio sese produnt. In juventute enim cordis & arteriarum major potentia motrix elastica systaltica succrescit, pulsus fit validior, ipseque sanguis magis attenuatur & intestino valde fervet motu, unde uberior sanguinis calidi portio, quam promte & facile in arterias laterales, quæ ordinario lympham vehunt, urgetur, & vel stasin ibi concipiendo firmam, vel nimium distendendo & aperiendo vascula, jam nominatos morbos excludit. Observatum quoque per frequentem dissectionem corporum morbis defunctorum est, in juvenili ætate concretiones polyposas, membranaceas in vasorum cordi vicinorum cavitate, frequentissime generari & ad pectoris morbos, præsertim funestos & incurabiles, multum conferre, atque cordis contumaci palpitatione, pulsu inæquali, spirandi angustia, ceu certis indiciis, se prodere. Quod autem in juvenili & virili ætate familiares fiant polypi, quam in aliis, hæc videtur ratio, quod tum validiori cordis & arteriarum impulsu, crassiores & graviores sanguinis & succorum partes, longe facilius & arctius compingantur, coeant, concrescant. *Hoffm. de æt. mut. §. 13.* Certa constat experientia, homines, qui habitus corpo-

ris gracilioris ac tenerioris, staturæ procerae atque ætate juvenes sunt, a 18. ad 35. ætatis annum hæmoptysi æque ac phthysi valde esse obnoxios, vix aliam ob rationem, quam quod in hac ætate vasa sint teneriora longèque facilius, quam quidem in provectioribus, expansa dissolvantur. *Hoffm. Med. rat. T. 5. P. 4. p. 301.*

Initium sumit ætas juvenilis eo tempore, ubi homo in longitudinem excrescere fere cessat, consequenter, ubi parum in solida mutatur ex fluidis. Cum ergo prægressis annis notabiliter omnes excrescere soleant, sequitur, ut ingesta tunc egestis fuerint longe majora. Adeoque ingestorum quantitas ubi vix minuitur in juvene, appositio vero notabili remittat modo, egestaque ut ante sint eadem, consequens erit, remanere partes in vasis corporis nostri pro differentia ingestorum ab egestis. Ergo majori hic adsunt quantitate humores, quam pro capacitate esse debebant vasorum. Ergo fit status plethoricus, quem ipsa in Juvenibus confirmat experientia. Cum autem in statu plethorico expansio vasorum major fibrarum illa componentium resistantiam minuat; vasa autem pulmonalia sint summe tenuia, sensum fugientia, hæc præ aliis distendi consequens est, imprimis in Juvenibus humores magis salino-sulphureos, atque serum comparative in defectu habentibus. Quia jam in debilitatis Juvenum pulmonibus fluida mota difficulter moventur, sequuntur hinc horum accumulationes seu congestiones: unde dispositio ad pulmonum affectus; qui tamen pro diversitate ipsorum juvenilium annorum, habitus corporis, vitæ generis, victus, dispositionis hæreditariæ,

tariæ, climatis, temporis anni, structuræ thoracis, pulmonum denique agitationis, sunt magis, vel minus solennes. Quo magis vero virili appropinquamus ætati, eo magis cohærentes fiunt fibræ in toto corpore, ergo magis resistitur copiæ & elasticitati sanguinis in pulmonibus, & hinc remittunt congestiones humorum, adeoque nec morbi pulmonum tam facile & frequenter recrudesceere queunt, quam quidem circa initium annorum juveniliū. Habitus corporis gracilis in Juvenibus, quatenus cum eo juncta est semper quantitas sanguinis major, sero quidem magis privati, per consequens calor major, auget dispositionem ad morbos pulmonum. Temperamentum sanguineum, nec non cholicum, præ reliquis fovet dictam dispositionem. Vitæ genus auget humorum quantitatem, debilitatem in vasis, inprimis in pulmonibus, adeoque etiam dispositionem ad pulmonum mala. Victum lautum, & plenum, comitatur plethora, & dispositio ad affectus pulmonum. Dispositio hæreditaria; clima calidum & humidum, vel calidum & siccum; tempus æstivum, item vernal & autumnale, debilitatem in pulmonibus augent, admittunt congestiones, adeoque augent dispositionem Juvenum ad pulmonum morbos. Cavum thoracis modo angustatum, modo depressum, aëre inprimis calidiore, auget eandem dispositionem. Maxime omnium Juvenes buccinatores, cantores, ejusmodique homines, quatenus non nisi summo impetu aërem ex profundo pulmonum elidunt, hincque pulmonibus debilitatem conciliant, dispositi sunt ad affectus pulmonum. Sequior sexus a dispositione juvenili ad morbos pulmonum immunis est, quamdiu legitime procedit
fluxus

fluxus menstruus, ut per quem minuitur sanguinis quantitas excedens, ergo quoque plethora. Si vero intercepta per aliquot menses fuerint menstrua, dispositio ad pulmonum morbos in isto quoque sexu succedere potest, inprimis ultimo gestationis tempore, ubi respiratio, ob copiam humorum nimiam atque expansionem pulmonum nimis debitam, non nisi difficilis & anxiosa est. Quia enim abdomen postremis gestationis mensibus maxime est expansum, liquido patet, descensum diaphragmatis esse præpeditum, pulmones ergo debito modo expandi nequeunt, unde nimia fit vasorum pneumonicorum expansio, quam excipit eorundem debilitatio, adeoque & dispositio ad affectus pulmonum. Vid. *Clos. de Juven. dispos.*

De *epilepsia* tenendum est, quod non sit proprie morbus juvenilis ætatis, sed puerilis; vid. *aph. 24. & 25. 2 aph. 45.* hujus sectionis. Hinc etiam ipse Hippocrates *lib. de morb. sacr. n. 13.* observat, quod hic morbus post vigesimum ætatis annum non ampliusprehendat, aut certe paucos, aut nullum, nisi pueritiæ fuerit familiaris. Si vero in aphorismo nostro intelligatur ea convulsio speciei, quæ in puellis refertur ad Passionem hystericam, omnino hujus morbi in hac ætate frequens est observatio; nam foeminæ mensium suppressione, vel & profluvio, laborantes, sæpe tentantur insultibus epilepticis, quem morbum hodie referunt ad suffocationem uterinam, etiamsi omnes characteres epilepsiæ habeat. *Gorter.*

APHOR. 30.

Ταῖσι δὲ ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν ταύτην, ἄσθματα, πλευρίτιδες, περιπνευμονίαι, λήθαργοι, φρενίτιδες, καῦοι, διάρροιαί χρόνιαι, χολέραι, δυσεντερίαι, λειεντερίαι, αἰμορροΐδες.

His vero qui hanc ætatem superarunt, crebri anhelitus, morbi laterales, pulmonum inflammationes, lethargi, phrenitides, febres ardentes, diuturna alvi profluvia, cholerae, intestinorum difficultates, & lævitates, hæmorrhoides.

Apud Celsum l. 2. c. 1. p. 47. hic aphorismus ita expressus est: *Post hanc ætatem (juvenilem) laterum & pulmonis dolores, lethargus, cholera, insania, sanguinis per quædam etiam velut ora venarum, αἰμορροΐδας Græci appellant, profusio.*

De ætate hic sermo est consistente (seu virili vulgo dicta) inter Juventutem & Senectutem media; in qua notantur morbi a congestionibus sanguinis, qui stases passim facit, unde in pectore pleuritides, asthmata, peripneumonizæ; in cerebro lethargus & phrenitides; in vasis sanguineis febres ardentes; in intestinis alvi profluvia, cholerae, dysenterizæ, lienterizæ, hæmorrhoides. Circa hos autem affectus notari debet, quod non omnes soli virili sint proprii ætati, sed inter eos etiam recensiti

Juve-

Juvenibus evenire soliti; qui est mos Hippocrati in hisce. De cholera hoc testatur Aretæus *de caus. acut. l. 2. c. 5.* quod inter ætates juvenita, & ea quæ robustior est, eo morbo fere corripiantur: senectam rarissime: pueros magis quam senes, sed non mortifere. De dysenteria Idem *de caus. diut. l. 2. c. 9.* hæc habet: „Difficultas intestinorum viris & juvenibus „contingit. Senectus vero ægre medicabilis „est, & ad ducendam cicatricem longum tempus „requirit. At ulcera exedentia senibus inusitata, „sanguinis vero profusio senectæ est conveniens. Alterum hic notandum est, quod non omnes narrati morbi omnibus æque subjectis contingant, sed alii aliis, juxta cujusvis temperiem & vitæ rationem. *Viris intestinorum difficultates & alvi profluvia, febres algidæ, & hibernæ diuturnæ, pustulae multae nocturnae epinyctides dictae, & sanguinis profluvia per ora venarum quae in ano sunt, haemorrhoides vocantur. Morbi autem laterales, pleuritides dictae, & pulmonum inflammationes, febres ardentes, & quicumque acuti morbi censentur, raro contingunt. Neque enim ejusmodi morbi, ubi alvi liquidæ fuerint, invalescere possunt. Hippocr. de aër. loc. & aq. n. 4.* Post annos juveniles sequuntur viriles, qui communiter a trigésimo quinto ad quadragesimum nonum computantur, a nonnullis usque ad quinquagesimum sextum, imo nonum protenduntur. Hac in ætatis periodo summus vigor & valor partium solidarum, promptior quoque succorum progressivus motus & calor intensior, unde fit, ut accedentibus aliis causis externis sanguinem nimium commoventibus, vel etiam subito in motu sistentibus, febres inflammatoriæ, acutæ, ardentes, phreniticæ, erysipelaceæ, arthri-

thriticæ, nephriticæ oboriantur. Hoc quoque temporis spatio, ob incrementem, perfecto jam corporis incremento, succorum copiam, in dispositis sanguis per hæmorrhoidalia vasa effertur, minusque rite exsolutus, varia inducit incommoda, moliminum hæmorrhoidaliū nomine passim nota. *Hoffm. de act. mut.* §. 14. Excretio sanguinis per venas sedales a motu ejus impedito per abdominis viscera & inde facto infarctu, distensione & subsequente spasmodica contractione, quæ ordinario fere præcedere solet sanguinis effusiones, dependet. Qui impeditior sanguinis circulus per mesenterium & intestina uti ordinario in omnibus subjectis, ita maxime debilis est in senibus provectioris ætatis hominibus, præsertim hypochondriacis. *Hoffm. de morb. incongr.* §. 3.

In virili ætate dum sanguis magis redditur compactus, hic in vena portarum facile colligitur, totamque venam portarum turgere facit, & quoniam ita lentescens nigrum sibi comparat colorem, existimarunt Veteres esse bilem atram (*saltem ita vocabant*). Collectus ita in vena portarum hujusmodi sanguis, quia hæc vena caret valvulis, istis in partibus, ubi rami portarum minus sunt suffulti, ut circa anum, primo tumere incipiunt non raro cum dolore; dein pergente impletione & distensione harum venarum, venæ tumentes ruptæ sanguinem nigrum fundunt. Quod autem seniores, quibus etiam lentus est sanguis, rarius corripiantur hæmorrhoidibus, intellectu est facile, quoniam ad hanc collectionem sola non sufficit tenacitas ex concretionem per minorem motum, verum compactus majoribus viribus vitæ, & quædam etiam abundantia, quæ junctæ causæ senibus

. raro

raro contingunt. Gorter. *Per hæmorrhoides* (ait Hippocrates lib. 6. *Epid. sect. 5. n. 41.*) *Vetus quiddam atræ bili affine effluit.* In Græcia & tota Asia hæmorrhoides æque frequentes erant viris, quam apud nos periodicæ evacuationes menstruorum fœminis; fæces illis instar lapidum duræ erant, & quia eas summo nixu debebant exprimere, inde fiebant hæmorrhoides; vasa tunc fiunt amplissima, & fabricant plures nodos; & quo sæpius fiunt illi nixus, eo ampullæ illæ fiunt majores; si fluant illis hæmorrhoides, optime se habent; si non, ægrotant. Boerb. *morb. nerv. p. 603.*

APHOR. 31.

✓ **Τ**οῖσι δὲ πρεσβύτησι, δύσπνοια, κατάρροι βη-
χάδες, τραγχαῖαι, δυσχαῖαι, ἄρθρων
πόνοι, νεφρίτιδες, ἰλιγγοί, ἀπωληξίαι, καχε-
ξίαι, ξυσμοὶ τοῦ σώματος ὅλα, ἀρευνίαι, κοι-
λῆς, ἢ ὀφθαλμῶν, καὶ ῥινῶν ὑγρότητες, ἀμβλυω-
πίαι, γλαυκάσιες, βαρυκοίται.

At senibus spirandi difficultates, de-
stillationes tussim inferentes, stranguriae, urinæ difficultates, articulorum,
& renum dolores, vertigines, apople-
xiæ, mali corporis habitus, totius cor-
poris pruritus, vigiliæ, alvi, & oculo-
rum, & narium humiditates, visus he-
betudines, glaucedines, auditus graves.

Juxta

Juxta Celsum l. 2. c. 1. p. 47. In senectute, spiritus & urinae difficultas, gravedo, articulorum & renum dolores, nervorum resolutiones, malus corporis habitus, καχεξία Graeci appellant, nocturnae vigiliae, vitia longiora aurium, oculorum, etiam narium; praecipueque soluta alvus, & , quae sequuntur hanc, tormina, vel laeuitas intestinorum, caeteraque fusi ventris mala.

Recensentur hic morbi familiares ætati, quæ incipit cum quadragesimo nono vel quinquagesimo sexto anno. Dividitur senectus plerumque in tres periodos, quarum prima a quadragesimo nono aut quinquagesimo sexto ad sexagesimum tertium usque ætatis annum porrigitur, & viridis vel florida communiter, sive vegeta, item cruda, vocari solet; eo quod hac decurrente, vires plerumque satis constant, parumque imminutæ observantur. Secundam seu mediam sexagesimi tertii & septuagesimi anni termino includunt, qua actionum & functionum vigor notabile patitur decrementum. Et tertia denique, quæ decrepita audit, a septuagesimo ad octogesimum annum & ultra prorogatur, & cum ipsa vita terminatur, ita, ut eadem robur sensim mirifice atteratur, vires consumantur, corpus animusque vacillent, donec mors omnia extinguat.

*Sed quam continuis & quantis longa senectus
Plena malis!* Juvenal. X. 190.

*Multa senem circumveniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inventis miser abstinet, ac timet uti;
Vel quod res omnes timide gelideque ministrat,
Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatque minorum.*

Horat. Art. Poët. 169.

Vol. I.

E e

Obrepi

Obrepat canis rugosa senecta capillis,
 Secum multa trahens incommoda corporis, atque
 Mentis: nam vires abeunt, speciesque colorque:
 Nec non deficiunt sensus: audire, videre
 Languescunt, gustusque minor fit: denique semper
 Aut hoc, aut illo morbo vexantur, inermi
 Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
 Sustentata meant: animus quoque vulnera sentit,
 Desipit, & longo torpet confectus ab aevo.

Paling. 2. Zod. 1. 6. v. 716.

Vitia senectuti familiaria a solido minus ad vitam apto magna ex parte dependent; ob fibrarum maturitatem nimiam, atque inde natam, pro vario temperamenti ac fluidorum statu cujuscunque hominis, vel crispaturam ariditatemque excedentem, vel relaxationem, & atoniam ob longum fluidorum per eas cursum, ac fere attritionem; ea ratione qua vestes longo usu attritæ flaccescunt, ac relaxantur. Et quoniam in senibus universum fere solidorum systema atonum, flaccidumque est, hinc quasi semiparalytici, & ad motum inepti observantur; fluxionibus, catarrhis, similibusque ex laxitate morbis nimium obnoxii. Bagliv. p. 361.

Parcior est senibus nutritio: corpora marcent,
 Denegat officium motori fibra rigescens:
 Hinc pereunt vires, infirmo viscera nisu
 Vitales subigunt succos, jacturaque lucrum
 Quotidie superat, decrescunt robora motu,
 Machina dum propriis se destruit acta ruinis.

Hebenstr. de Hom. p. 66.

Vivere nostrum siccescere est: & major pars corporum curis, vino, Venere, ætatis & annorum

norum cursu squallet primo, deinde siccescit. Ideo apparuit sæpe & constitit certis signis, eos celerius senescere, qui magnis spirituum, humorumque per intemperantiam impenſis factis, fibras rore suo orbatas ad celeres rugas, ad immaturam nempe senectutem disponunt. Quales rugas, & ariditates extra in cute senum videmus, tales quoque internis in partibus supponere cum ratione possumus. Ob naturalem hinc fibrarum in senibus resiccationem, deficiente in illis vivida oscillatione, & in fluidis elastico motu, ac fermentatione (puta jugem intestinum motum), varii humores inter ipsarum spatia congeruntur, qui stagnando ibidem, nec manentes amplius sub potestate circulantis sanguinis, catarrhos, articulorum dolores, tumoresque, lassitudinem, virium debilitatem, vigilias, inappetentiam, alvi siccitatem, & quamplures alios molestos morbos producunt. Et sæpe licet non multum periculosis afficiuntur morbis, virium tamen languore, qui a solidorum resiccatione, fluidorumque vappiditate pendet, nec non ab ætatis miseria, oppressi difficulter liberantur. Quoniam vero sensationes per contactum, & impulsione fibrarum fieri animadvertimus, dum hæc nimium resiccantur, sensus impressiones objectorum vix percipiunt, vel si percipiant, ad cerebri sedem difficulter, vel tarde admodum propagant. Qua de causa in senibus interni & externi sensus debiles sunt ac languidi; ætateque confecta, memoria perit, ratio hebescit, & a puerorum natura parum differre decrepiti observantur: qui pariter in extremæ vitæ stadio, quoniam tenor, & vis naturæ, partiumque omnium compages paulatim solvitur, ob quandam naturæ maturitatem magis, quam suffoca-

tionem moriuntur. *Bagliv. p. 44.* Hebescent sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta: & tamen vitæ hoc tempus annumeratur. *Plin. l. 7. c. 50.* Tunc oculi explanari incipiunt, & ingruere presbyopia, neque modica lux ad videndum sufficit; surdastrifunt; paulo post corpus incurvatur, ut caput inter humeros reconditum sit, totusque homo facile duabus unciiis brevior sit, quando vertebræ dorsi, compressis & in tenuem osseam crustam mutatis ligamentis intervertebralibus, in unum os conferruminantur & spinam abbreviant. *Hebenstr. Anthrop. for. p. 145.* Series ob vasa lymphatica, quæ oculorum tunicas ac humores contentos & formant & nutriunt, contracta & detumescentia, myopes evadunt, ac vitri convexitatem succedaneam postulat bulbi planities nimia, radiis lucidis rite colligendis impar. *Battie Princ. anim. p. 161.* Scilicet ipsum corpus bene sanum per actiones a vita sana inseparabiles sensim ita mutatur, ut fibræ minimæ rigidissimæ fiant, vascula autem tenuissima concrecant in fibras concretas, & humoribus non pervias, vasa majora durescant, arctenturque, omnia autem simul contrahantur, compingantur, concrecant sibi invicem, unde siccitas, immobilitas, imminutio senilis. Hinc vasculorum minimorum munera destruantur, humores in iis stagnant, lentescunt, coalescunt inter se, & cum canalibus propriis, adeoque subtilissimi deficiunt, coctio debilitatur, reparatio deficit, crassiores per sola majora vasa lenti decurrunt, & vitam solam absque animalibus actionibus sustentant, unde tandem mors senilis per has mutationes accidit inevitabilis, & ex ipsa sanitate sequens. Quæ igitur

igitur citior accidet, si actiones vitæ sanæ violentiores fuerint; tardior, si moderatiores. *Boerh. I. M. §. 1053 /q. Conf. ibid. §. 467 /q. & Matthiæ Phil. Med. p. 179. 181 /q. Mors ista senilis, fatum senile, mors naturalis, mors sine morbo, venit ob ariditatem, exsiccationemque solidorum, & salsedinem atque vappiditatem liquidorum. Bagliv. p. 478. Sensim pereunte animalitate, sola tantum quasi vegetatio quædam in senibus superest, solæ venæ & arteriæ maximæ sunt conspicuæ, & compressis seu abolitis vasis in cerebro, ac simpliciter quiescente, repleto & impedito corde, afficiuntur comate, & tandem lethargo, aut apoplexia, unde placide moriuntur, vel inter loquendum efflant animam sine ullo cruciatu: quod mortis genus, *ευθαρσία* appellans, sibi & suis precabatur Augustus Cæsar. vid. *Sueton. in ej. vit. c. 99.* Equidem nullo genere mollius moriuntur, sed nec diutius. Jam vero si cui contigit, ut illum senectus leniter emitteret, non repente avulsum vitæ, sed minutatim subductum, næ ille gratias agere diis omnibus debet, quod fatiatus ad requiem homini necessariam, lasso gratam, perductus est. *Senec. epist. 30.**

*Fœmina venturæ memor est per signa senectæ,
Desinit ire cruor, sterilescit languida matrix.
Serior est maribus languor, viridisque senectæ
Sufficit ad validos motus, & sæpius illis
Grata juventutis facies internitet annis,
Et Veneres illis rident Charitumque cohortes;
Ast ubi continuo procedunt tempora lapsu,
Denique fibra riget, procedere nescius haeret
Sanguis & obsequium menti præstare recusant
Organa, dispereunt sensus, maciesque per artus*
E e 3
Cum

*Cum languore venit. Græci dixerunt Marasmodum,
 Igniculi pereunt, pereunt in corpore vires,
 Et, sommi specie, mors vitæ vincula solvit.*

Hebenstr. de Hom. p. 158.

- - - - - natura marasmo.
Deficit & lentæ præluit frigora mortis.

Ibid. p. 216.

Marasmi (*μαρασμός* exsiccatio, à *μαραίνω* marcesco) seu Tabis genus esse senectutem, ostendit partium senescentium siccitas, durities, deficientisque flexibilitas atque elaterium, quæ vitia nata sunt a vasorum confidentia, seu tubulorum, quibus constant carnes, coarctatione. Cum autem pleni sint illi tubuli succis, hi a parietibus illorum versus se convergentibus, compressis, pellentur aliorsum, nempe ubi minus sentient resistantiæ. Versus cutem nequeunt, quia vasa cutanea compressa sunt magis magisque atque affluxui humorum resistunt, testantibus siccitate & rugis, unde pendet imminuta transpiratio. Ergo ferentur versus vasa maxima, versus cor. In vasis maximis itaque sanguinis copia erit eo major, quo minor ejus per vasa cutanea consumptio; augebiturque illa tanto magis, quanto lautius senes epulabuntur: nam repletioni vasorum non respondet eorundem depletio. Hinc intelliguntur morbi senibus familiares, ex imminuta perspiratione, ab accumulatione humorum in vasis majoribus, & aucta resistantia in solidis, unde illorum stases, stagnationes. Sed a præpedito circuitu liquida lentescunt, acresque evadunt: inde vero pendent non solum stimulus ad vesicam & renes, dysuria, stranguria, calculus, ischu-

ischuria; sed quoque generatio muci ad bronchia, difficilis respiratio seu anhelatio, catarrhi, ac, si siccitas augefcit, asthmata sicca, spastica. Juxta *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 1. p. 562.* generatio senilis hefticæ sic nobis concipienda est. Senes ob vitam motus expertem & excretiones in omnibus emunctoriis, præsertim subcutaneo, languescentes, alvumque tardiozem, omiffam etiam ex vano metu haud raro fuetam sanguinis missionem, ingentem subinde sanguinis & impurorum humorum sibi colligunt copiam: hac præfente, tardiffimus fit succorum per mefenterium, omentum, per hepar quoque, lienem & intestina progressus, vafa farciuntur, obstruuntur, fequuntur indurationes & demum corruptiones, febrium chronicarum pernicialium genitrices paratiffimæ.

Inutilem vaporem per angustiffimos cutis meatus in senio haud fatis perspirare, cadaverum eorum, qui ætate sunt confecti, incisio- nes demonftrant; quæ interiores arteriarum partes offea materia hic illic obductas, adeo ut refiliendi vim fere amiferint, interdum ostendunt. Quin & ora ductuum naturalium, ad cartilaginis duritiem confirmata, in hujusmodi casibus sæpe reperiuntur. *Mead. Monit. p. 11. Conf. Hist. ac. r. sc. 1706. p. 24 sq. Bresfl. Samml. 1723. Febr. p. 195.* Hinc haud obscura est ratio pulsus arteriarum intermittentis in decrepitis. Vid. *Boerb. I. M. §. 827.* Unde non mirum, quod ab impedita cordis evacuatione & æquilibrio inter cor & arterias sublato, resistantibus arteriis omnemque sanguinem a corde pressum admittere renuentibus, oriantur palpitationes. A ligamentis, cartilaginibus,

osseis factis, oriri ancyloses seu immobilitates articulationum, facile etiam concipimus. Vid. *Boerb. I. M. §. 478. Hamel Hist. p. 546. Hist. ac r. sc. 1699. p. 50. Vesling. Epist. p. 90.* Quia inde evadunt senum artus inflexiles, inprimis extremi, insuper vero cervix ac dorsum incurvata, patet quare Terentius *Adelph. 4, 2, 48.* de sene decrepito per convicium dicat *silicernium*, nempe quod silicem jam cernat. Eleganter apud *Tibul. l. 8. el. 5.*

——— *Venit tardo curva senecta pede.*

Ab anno ætatis quadragesimo nono, in sexu præsertim sequiori, notabiliter jam decrescit ac minuitur vis systaltica vasorum infimi ventris, neque amplius prodit mensum fluxus, cessatque vis generativa; unde varia hysterica pathemata cum cachexia oboriuntur. Nimirum uteri stamina primum marcescunt aut arescunt. Inde pressa vasorum latera, connivent & arctantur, a suisque capacitatibus decidencia advectam sanguinis consuetam molem respiciunt, quæ alio retropressa, malorum, quæ a retrogradis mensibus contingunt, dat origines. Hinc abscedentibus mensibus succedere fluorem album frequens est, purpureo enim rore viduatæ uteri partes lympham plorant; nimium arescendo se contrahunt, quemque sanguinis loco altius imbiberunt & cumulatus, succum nutritium exprimunt & eructant. Sed pulsus sic & ejectus ab utero sanguis, doloribus & malis corpus omne sternit. Ad hepar, *ictæri*; ad lienem, *scirrhi*; ad mammas, *carcinomatis*, ad glandulas, *strumarum*; ad pulmones, *asthmatis & tabis*; ad nervos, *spasmi* fomites &

& materiem vehit. *Hecquet de purg. Med. p. 288.* Hydropis etiam species ovaria mulierum anofarum sæpe occupat. *Vid. Boerh. aph. 1223.* In viris, præsertim ab anno 56 ad 63, lentior fit sanguinis circuitus per hepar & sanguinea corporis viscera, ac non modo in fœminis, sed & viris, exsurgunt illi morbi, qui a motu lentiori & segniori progressu sanguinis per viscera eorumque ab humoribus stagnantibus infarctu proficiscuntur. In viris maxime, qui antea hæmorrhoidali fluxui adsueta eundem non amplius experiuntur, pullulat *nephritis, calculus renum, icterus, colica convulsiva, cachexia, hydrops, quartana, morbus niger, hæmorrhoides cæcæ*, vel etiam *nimum fluentes, mictiones cruentæ*, nec non *apoplexia*. Post annum sexagesimum tertium, ad septuagesimum septimum & qui sequuntur annos, tonus solidorum longe magis frangitur, partes incipiunt siccescere, rigescere, tubulique angustari. Hinc vero perspiratio minuitur, remanent impuri succi, quibus sanguis & succus nutritius inquinatur, & ingens fit acrimoniæ salinæ proventus, qua serum imbuitur, ut morbi seniles & decrepitæ ætati familiares pullulent, quales sunt *marcor cum rugis, scabies sicca, pruritus circa anum, virium languor, dysuria, stranguria, tenesmus, vesicæ calculus, impotentia virilis, podagra nodosa*. Quin succrescit sensim *dyscrasia scorbutica* adeo corruptiva, ut partes extremæ in senibus etiam leviter læsæ, facile tangantur *sphacelo*, vel hic etiam sponte oriatur. *Hoffm. de æt. mut. §. 14. 15.* *Ulcera* & præcipue *cancrum*, in senibus maxime fieri asserit Celsus *l. 5. c. 28 §. 3. p. 319.* De cancro effœtæ ætatis conf. *Boerh. aph. 495.*

Herpete exedente corpora senilia tentari, & in cruribus maxime, scribit Celsus *l. c.* §. 4. p. 121. In senibus interstitia membranarum cellulosa ut in toto corpore, ita præcipue inter cutim & subjectas partes humore pingui minus replentur, sed rugæ seniles formantur: unde ob pinguedinis defectum vascula exhalantia & pori cutis contorquentur, curvantur, comprimuntur. Quibus suppositis, jam facile reddi poterit ratio, cur in senili ætate scabies sicca, serpigines cum intolerabili pruritu, herpes miliaris &c. præcipue sint familiares. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 5. p. 192.* *Aphthas* senibus evenire notavit *Boerhaave aph. 991.* De sphacelo senilium corporum merentur legi quæ adfert *Hoffmannus Med. rat. T. 4. P. 5. p. 62. 65.*

Senibus frequens ac familiare est malum, quod omnia in ipsorum ventriculo coacescant, *ructus acidi* cum *soda* & *anxietate* molestiam faciunt, ac rodentes dolores circa præcordia percipiuntur, sæcibus albis & cum difficultate secedentibus. Deducenda hæc affectio est ex lentiori sanguinis per hepatis viscus progressu, & parciore inde facta biliosi humoris secretionem, cujus beneficio acidum, quod cum alimentis ventriculum ac intestina subit, ita contemperatur, ut nervosis membranis rosione molestum esse nequeat. Frequentes *alvi dejectiones*, cum *abdominis torminibus* & *tenesmo* sive continuo egerendi conatu stipatæ, ab hepate male affecto ortæ, si non maturo consilio componuntur, non raro in senibus, si arthritici, podagrici, vel hæmorrhoidarii fuerunt, in funestam intestinorum erosionem desinunt. Senibus atque de-

decrepitis familiare quoque, quin tantum non ordinarium vitium est *intestinorum lævitas*, adeo ut levi laxante stimulo, vel alimento sale acri imbuto, aut dulci fermentescibili assumpto, ad alvum sæpius deponendam sollicitentur. Pullulat hæc affectio ex læsa hepatis functione, quandoquidem accumulata nimis in senili corpore, ob pleniorum victum, vitæ otiosum genus, & perspirationem parcius succedentem, sanguinis copia, qui difficulter per imi ventris viscera potissimumque hepar trajectus, & in vasis meseraicis nec non intestinalibus stagnans, non modo ad tormina intestinorum ætati gravibus solennia, sed etiam crebriores alvi dejectiones disponit; ad quam alvi lubricitatem multum quoque confert, ipsa intestinorum, ob denegatum laudabilis sanguinei & nervei liquidi influxum, suborta atonia. *Hoffm. morb. ex hep. vit. §. 21. 22. 23.*

Per multis observationibus confirmatum est, in senibus decrepitis sexaginta, septuaginta, octoginta annorum cystidem felleam pluribus & durioribus etiam calculis refertam fuisse. Ratio? Progressus sanguinis per venas meseraicas, per portæ venam & hepar, uti secundum naturam & consuetudinem semper paulo tardior & difficilior est quam in aliis visceribus: ita in iis qui vitam colunt sedentariam, cujus generis præcipue sunt ætate confecti, longe segnior & difficilior redditur, unde ob impeditiorem sanguinis per hepar progressum fit, ut partes aqueæ & fluidæ in vasa secedant lymphatica, remanente & sanguinis & biliosi humoris, qui ex eo separatur, crassiori substantia. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 265. Calculorum*

lorum autem generationi in renibus & vesica sub provectiori ætate, præsentibus in corpore humoribus crassioribus, multum patrocinetur alvus pigrior, cum otio. Vid. *ibid* p. 365. *Stranguria* in senibus, præter stimulum ab acrimonia, aut calculo, deduci etiam potest a deleta actione muscutorum urinam exprimentium juxta ea quæ habentur apud *Boerb* I. M. §. 367. *Dysuria* & *ischuria*, cum rigiditatem partium urinæ secretioni & excretioni servientium, tum destructam glandularum renalium texturam, nec non calculum & pituitam, pro causa agnoscunt ut plurimum in senili corpore. Vid. *Ibid*. §. 821. 822. *Frequens mictus nocturnus* ab ætate provecta pendens, derivari potest vel a laxitate singulari fistularum renalium, vel a perspiratione imminuta. *Ibid*. §. 993. A sero vitioso, perspirationeque sufflaminata, qui proveniunt senibus arthritici affectus & dolores, longævitatem promittunt: dum arthriticis & podagricis paroxysmis re vera criticis, humores excrementitii, impuri, senectuti familiares, corporique infensi, hac ratione expurgantur: si vero incaute tractantur, vel ipsa natura, per senium & morbi vim debilitata tandem fatiscit, atque ad serum acre impurum, quod artuum doloribus materiam subministrat, per criticum & febrilem motum ad extremas partes & ambitum corporis propellendum, redditur inidonea, tum materia peccans in corpore remanens nervosas & membranaceas ventriculi & intestinorum tunicas infestat, ventrisque tormina efficit: quæ si interna inflammatio excipit, ægri vel subito e medio tolluntur, vel successive marasmo aut hectico calo-

calore, vires ipsamque carnem defurante, consumuntur. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 517. 541. Conf. Boerh. aph. 1273.*

Quum *catarrhi, tusses, &c.* ut plurimum pendant a secretionibus hic illic adauctis, & a nervis circumliniente muco denudatis, patet, quod senes iis affectibus apprime sint opportuni, quippe in quibus jam coaluerint plurima vasa; quæque in officio adhuc manent, callosa sint, minusque contractilia: ex eo autem quod trunci pauciores habeant ramos, & rami jam rigidi & callosi parum se opponant pervadenti fluido, efficitur secretio liberalior. *Simson de R. M. p. 121.* Ubi quinquagesimum annum exceßerint, destillationes ex cerebro superveniunt, quæ homines aliqua corporis parte resolutos reddunt, ubi caput derepente soli expositum, aut frigore correptum fuerit. *Hippocr. de aër. loc. & aq. n. 4.* Tussiculosa atque frigida senilis est ætas, inquit *Cæl. Aurelianus Acut. morb. l. 2. c. 13.* Unde & ἐν ἡλικίᾳ γερωντικῇ, pro tussi contumaci & rebeli, apud Græcos in proverbium abiit. Sunt enim senes, ob caloris naturalis defectum, solutiorem stomachum, transpirationem imminutam, humorumque corruptionem, *αρχικοί, πνιγνοὶ καὶ ὑγροὶ*, hincque *gravedine frigida & frequenti tussi quassantur*, ut Catullus loquitur *carm. 42*; unde screatores fiunt, quia tussi debent pituitam ex vasis majoribus eliminare. Ex laxitate seu potius atonia iis contingit nimiae salivæ in os affluxus, ut colloquentibus conspurcent faciem; quemadmodum ex vitio laxitatis nimiae in glandula lachrymali, aut ob acrimoniam materiæ lachrymosæ, *oculi lippientes & lachrymantes in senili*

senili cernuntur ætate. Vid. *Boerb. I. M. § 828*. Hinc etiam *Juvenalis Sat. X. 199*. senibus *madidi infantiam nasi* adscribit. Uti demum omnes ætate gravibus tam interni quam externi sensus; ita visus quoque & auditus admodum debilitantur: & cum nervi membranæque sensoriorum in iis rigidiores non satis rore imbuti sunt subtilissimo nerveo; auditus pariter organon ad motum aëris tremulum percipiendum minus existit idoneum. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 4. p. 168*. De apoplexia senum privatim agit *6 aph. 57*.

Elegantissima senectutis descriptio, allegorico sermone, reperitur in S. Literis, *Ecclesiast. XII. 1 seqv.* quæ quidem eruditis commentationibus illustrata est in *Christ. Warlitzii Valutudinario Salomonæo Medico-Sacro, Lipsiæ 1708. 8º. Wedel Exerc. Cent. 1. Dec. 3. n. 3. Gælicke Hist. Med. p. 63 sq. Jo. Dan. Majoris de Ærumnis gigantum in negotio sanitatis Disp. Med Kiliæ 1676. 4º. c. 1. §. 24 sq. Journ. Sav. 1708. suppl. p. 236. an. 1709. p. 95. Clerc H. M. p. 85. Mem. Trev. 1737. p. 1856*. Ast nemo styli ænigmatici felicius superavit difficultates, quam quidem *Richardus Mead*, inclutissimus Medicus, in *Sacr. Med cap. 6*. Haud ab instituto meo alienum existimavi, si textum sacrum cum doctissimi viri expositione coronidis loco hic exhibuero.

„ Sapiientissimus Rex enumerationem facien-
 „ do malorum, senes prementium, a mentis
 „ erroribus incipiens. *Tenebrescit*, inquit, *sol*
 „ *atque lux & luna & sidera*: h. e. perceptiones
 „ animi in senibus sunt minus vividæ, rerum-
 „ que ideæ & imagines confunduntur, ac memo-
 „ ria

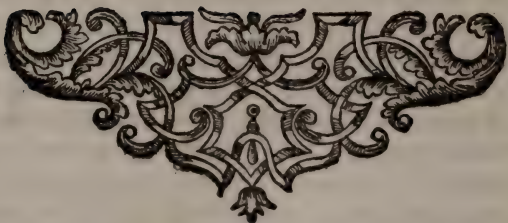
„ ria deperditur; unde intellectum vim suam
 „ paulatim amittere necesse est. (Sapientia
 „ enim & intelligentia *lumen* sæpe in sacris li-
 „ teris vocantur; contro vero *tenebris obduci*,
 „ & cæcutire dicuntur, quibus rerum notitia
 „ eripitur.) *Redeunt post pluviam nubes*: curæ ni-
 „ mirum & molestiæ aliæ alias insequuntur, &
 „ assidue senio confectos premunt; sicut in
 „ humidis regionibus & tempestatibus obno-
 „ xiis, etiamli exhaustæ videantur nubes, suc-
 „ cedunt mox aliæ, & pluvix recentes per-
 „ petuo fere ingruunt. Hæc autem incom-
 „ moda eo sunt graviora, quo vires animi ad
 „ ea sustentanda, aut depellenda minus nunc,
 „ quam olim, idoneæ redduntur. Jam a
 „ mente ad corpus Rex transit. *Domus*, in-
 „ quit, *custodes tremant*, & *nutabunt milites*, &
 „ *cessabunt imminutæ molæ*: nervorum scilicet
 „ resolutio manus ac genua infestat; hinc il-
 „ læ injuriis propulsandis, & innumeris vitæ
 „ usibus, ad quos natura sunt instructæ, in-
 „ habiles evadunt; hæc vero oneri sustinen-
 „ do imparia agilitatem suam amittunt, flexu-
 „ que vacillant. Dentes item molares aut
 „ excidunt, aut corrupti pereunt; ita ut pau-
 „ ci ad cibos duriores conficiendos amplius
 „ restent. *Caligabunt spectantes per meatus*; h.
 „ e. Oculorum acies deficit. *Claudentur fores*
 „ *extrinsecus*, cum *exili sonitu molæ*. Sicut se-
 „ nes propter appetitus imminutionem labra
 „ sua rarius, quam olim, aperiunt; ita ob-
 „ dentium ad cibos comminuendos defectum
 „ sonitu etiam minori id faciunt. nam cum
 „ ciborum confectio a senius non dentium,
 „ qui jam perierunt, sed gingivarum fiat ope-
 „ ra,

„ ra, sonitu leniori peragitur. *Surget ad avis.*
 „ *vocem:* h. e. ad primum galli cantum senex
 „ expergiscitur; appetitus enim imminutio,
 „ cibique fastidium, plerumque aufert som-
 „ num. *Cassæ erunt omnes musicæ puellæ:* h. e.
 „ auribus non tantum sonorum oblectamentum
 „ frustra quæritur; sed, quod multo est mo-
 „ lestius, voces etiam alloquentium haud fa-
 „ cile percipiuntur. *Alta & illis in via time-*
 „ *buntur.* Etenim ut senes, in via plana &
 „ æquali ambulantes, membrorum imbecilli-
 „ tate instabiles agunt gressus; ita in asperam
 „ & fragosam incidentes, tactus torpore haud
 „ tempestive satis præsentiant, quin si de-
 „ pressior sit titubandi, si altior cespitandi ac
 „ pedem offendendi, periculum adeant. Non
 „ immerito igitur, ut timore isto perculsi,
 „ hic repræsentari videntur. *Florebit amygdala:*
 „ h. e. senes tanquam in perpetua hieme
 „ constituti, verni & æstivi temporis gratissimos
 „ odores, ex plantis ac floribus emissos, haud
 „ amplius percipiunt. (hieme autem florere
 „ hanc arborem ex *Plinio* discimus, qui de illa
 „ tractans l. 16. c. 25. *floret*, inquit, *prima om-*
 „ *nium amygdala, mense Januario.*) De canitie
 „ senum hæc a plerisque explicantur, quam
 „ per albos amygdali flores denotari volunt:
 „ iis autem obstat, 1. quod non sit credibile,
 „ prudentissimum Scriptorem silentio præterire
 „ voluisse sensum olfactus, quum quatuor alio-
 „ rum sensuum defectus in præcedentibus depin-
 „ xerit; 2. quod crines albi pro certo & indubi-
 „ tato senectæ indicio minime censerī debeant,
 „ cum non paucos, qui vel in media ætate,
 „ viribus corporis nondum affectis, canescunt,
 „ re-

5, reperire liceat; 3. quod amygdali flores non
 „ album, sed purpureum colorem exhibeant.
 „ *Oneri erit locusta*, h. e. hernia, tam illa, quæ
 „ devoluto in scrotum intestino, aut omen-
 „ to fit; quàm quæ, distrahente eam partem
 „ humore nascitur. In utraque autem tumor
 „ exoritur. Cum locusta comparatur infestus
 „ hic morbus; deforme enim est illa animal-
 „ culum, ex solo fere abdomine constans,
 „ &, inprimis cum ovulis suis gravescit, scro-
 „ tum, hernia tumefactum, cum parte virili
 „ referre quodammodo dici potest. *Peribit*
 „ *appetitus*; scilicet ad illa, quæ vigenti con-
 „ gruunt ætati: nam, ut dixit Ovidius Amo-
 „ rum l. 1. eleg. 9. vs. 4. turpe senilis amor.
 „ *Abrumpitur argentea catena*; h. e. spina dorsi,
 „ imminuta in dies musculorum & ligamento-
 „ rum vi, aliquid de sua stabilitate deperdit;
 „ hinc senex erectus stare nequit, & primum
 „ in terram, qua brevi tegendum erit, cor-
 „ pus inclinat. Assimilatur autem spina dorsi
 „ catenæ argenteæ, quia vertebræ, ex qui-
 „ bus constat, quasi annuli sunt, & in poste-
 „ riorem partem, incurvato corpore, pro-
 „ minent; quin etiam medulla, quæ per has
 „ fertur, argentei sive albidi coloris reperi-
 „ tur. *Quassatur guttus aureus*: h. e. destilla-
 „ tiones humoris ex capite in nares, fauces,
 „ & pulmonem senes vexant; quæ profluenti
 „ ex quassata ampulla, vel gutto, aquæ assi-
 „ milantur: propter dignitatem vero capitis
 „ aureus dicitur guttus. *Urna frangitur ad sca-*
 „ *tebram*: h. e. fœdum urinæ stillicidium assi-
 „ due molestiam creat; vesica enim propter
 „ resolutum suum sphincterem, quasi fracta
 Vol. I. Ff „ ad

„ ad fontem urna, urinam ad debitum tempus
 „ retinere nequit. *Conquassatur ad foveam cur-*
 „ *rus*: sanguinis nempe ipsius cursus interrumpitur;
 „ unde spiritus difficultas, apoplexia,
 „ aut lethargus senes occupat; & cor, vitæ
 „ principium & fons, vi sua defectum jam
 „ concidit, & *in foveam labitur quassatus currus*.
 „ Ignorabant quidem Veteres sanguinis circuitum;
 „ at vitalem hunc humorem huc illuc
 „ per corpus aliquo modo moveri, viscera
 „ & membra calore suo fovere, frigidum
 „ denique circum præcordia in morte crescere,
 „ nescire non poterant”. H. J.

APPENDIX

*Continens Corollaria ad ultimos hujus
Sectionis Aphorismos, quibus agitur
de morbis ætatum.*

1. **M**orbi hi ante pubertatem non fiunt, peripneumonia, pleuritis, podagra, nephritis, varix circa tibiam, fluor sanguineus, cancer non congenitus, vitiligo non connata, defluxio in medullam spinalem, hæmorrhoids, tenuioris intestini morbus (*chordapsus*) non a natura insitus. Horum morborum nullus ante pubertatem metuendus est. Ab anno autem decimo quarto ad quadragesimum secundum usque, natura omnis generis morborum corporis ferax est. Rursus vero, ab hac ætate ad annum sexagesimum tertium, neque strumæ fiunt, neque vesicæ calculus, nisi antea occupet, neque in spinalem medullam defluxio, neque nephritis, nisi ex alia ætate sequantur, neque hæmorrhoides, neque fluor sanguineus, nisi prius adfuerit. Atque hi morbi ad senectutem usque absunt. *Hippocr. Coac. sect. 3. n. 395 sq.*

2. Ætas autem hic, non ex annorum numero, neque ex liquidorum indole, sed ex solidorum conditione definienda est. Ætatis enim mensura est partium agilitas, aut virium potentia; quæ venit a molli partium elaterio seu systaltica vi, quæ solidis propria est. at sub senectute, quæ tabis genus est, humore defectæ partes durescunt, & a sua flexibilitate de-

scifcentes, de elaterio perdunt. *Hecquet. de purg. Med. p. 278.*

3. At tamen quemadmodum corporis nostri compages certum requirit tempus ut formetur, ut ad exitum ex utero disponatur & ad perfectionem perducatur; ita etiam ejusdem in interitum mutatio certo temporis indiget intervallo. Quum enim nulla in rebus corporeis mutatio sine moru & certa motuum quantitate fiat & absolvatur; tempus vero nonnisi mensura & duratio motuum sit: facile sane patescit, notabiles mutationes certis sese exserere temporibus, non quod tempora & anni id efficiant, sed quia ad effectum certi & determinati motus desiderantur qui tempus constituunt. Inprimis autem constantis observationis est, ita machinam nostram ejusque partes esse constructas, ut septenarius numerus iis sit veluti crismus, cum quo notabilem semper & illustrem, nonnunquam cum sanitatis periculo junctam, mutationem subeant: sic ter septima hebdomade fœtus sese movet in utero, sexies septima paratus est ad exitum, septimo mense infans dentire incipit, septimo ætatis anno infantia clauditur & dentes decidunt, decimo quarto menstrua puellis veniunt, semenque in virilibus testibus generari incipit, vigesimo primo debitam corpus nanciscitur statutam, & reliqui anni tantum ad robur ejusdem acquirendum & animi perfectionem impetrandam inserviunt: donec converso itinere, iterum ad decrementum ruat, & septimo septenario mensium fluxus cum generandi potentia cesset, nono vero senectus incipiat, vires notabiliter labascant, corpus contabescat, memoria debilitetur, sensuum vigor pereat,
ad

ad capitales chronicos morbos, ex viscerum obstructione oriundos, dispositio fiat, & hac denique sensim incrementa capiente, ipsa mors ingruat. Quapropter quum decretorii hi, per septem consurgentes temporum articuli, vitam humanam, quasi per gradus agant: neutiquam dubitandum est, contingere sub iisdem in partium solidarum structura, fluidorum motu omnibusque corporis nostri functionibus, notabilem mutationem; licet eadem in quibusdam nonnunquam præcedente, nonnunquam insequente anno, eveniat. Accedit, quod firma experientia constat, climactericas has ætatis nostræ periodos, interdum vitæ fatales esse, nec sine grandi periculo decurrere. Videlicet infantes septimus mensis in haud leve discrimen adducit ob dentium eruptionem, quæ eos non solum gravissimis doloribus excruciare, sed etiam ita interdum affligere solet, ut pereant; id quod etiam de decimo quarto tenendum, quo prorumpentes canini, longiores & acutiores dentes, letalia non raro concitant symptomata; quinimo dimidio primi septennarii, intra tertium nempe & quartum annum, molares si exitum affectant, lentis sæpius febribus tabescunt. Septimo anno non solum ob carnis gingivalis laxitatem os foetet, dentes nigri & carioli evadunt ac tandem excidunt, sed etiam lumbrici circa hoc tempus uberius gignuntur & gravius corpus infestant: decimus vero quartus scæminino sexui maxime est infestus, quo, mensibus erumpentibus, lividi coloris fiunt, lassitudo cum lento calore corpus occupat & ciborum oritur fastidium. Præterea uti anni, vigesimus primus ad trigessimum quintum, juvenibus multum periculi importat ex hæ-

moptysi & phthisi ; ita quadragesimus nonus tantam foeminarum corporibus inducit mutationem, ut plerumque mensium fluxus penitus subsistat & inde varia hysterica pathemata cum cachexia oboriantur. Ætate ingravescente, sexagesimo tertio nempe anno, sanguinis progressus per viscera abdominis tardus fit & seignis, eaque propter in sanguineis & sensibilibus metus est apoplexiæ vel asthmatis convulsivi, in aliis cachexiæ, calculi renum, podagræ & colicæ spasmodicæ, quæ sexagesimo nono ætatis anno quam plurimos necant. De crepita ætas mala maxime patitur circa vesicam, dum stranguria, urinæ stillicidium, mictus cruentus, vesicæ calculus & exulceratio vires atterit & valde consumit, quibus accedit facillima hisce annis ad sphacelum, tam internarum quam externarum partium, dispositio, quam subita tandem mors excipit. *Hoffm. Opusc. T. 1. p. 266 sq.* Ex annis dictis climactericis seu gradariis præcipue formidari solet ut no-centissimus, sexagesimus tertius ; observatum enim aiunt in multa hominum memoria expertumque, in senioribus plerisque omnibus cum periculo & clade aliqua venire, aut corporis morbi que gravioris aut vitæ interitûs, aut animi ægritudinis. Vid. *A. Gel. l. 15. c. 7. l. 3. c. 10.* Sed hæc sunt ethnicorum hominum nugæ & somnia, ab otiosis Pythagoreæ disciplinæ sectatoribus, & superstitiosis numerorum æstimatoribus ad nos derivata: nam sexagesimus quartus, quintus, sextus, & alii deinceps magis æstimandi sunt, quam tertius, climacterici, decretorii & malefici, quia summo diei propinquiores: neque observatur, vel Hippocratem, vel Galenum, vel alium inter
Veteres

Veteres gravem Medicinæ auctorem annorum climactericorum in monumentis suis commemorasse. Quare mascule & christiane Maximilianus II. Imperator cuidam gratulanti, quod climactericum annum excessisset, respondit: *Omnes vitæ suæ annos sibi climactericos esse.* Notati tamen sunt plurimi tertio & sexagesimo extincti; sed videtur eventus huius esse hæc causa. Etsi probe intelligant, præsertim eruditi, annorum numeros per se nihil agere; tamen tum isti ipsi, tum vulgares vetustorum priscorum Ethnicorum opinione a Majoribus accepta imbuti, dum annum eum attingunt, quem letiferum ac pernicialem nominant, grave sibi quidpiam imminere augurantes, inquieto & perturbato sunt animo; timeant, æstuant, tristantur, anguntur; identidem periculum impendens cogitatione versant: & si vel leviter valetudo offendatur, continuo diem fatalem adesse suspicantur. Cum autem nihil efficacius, vehementiusque corpus immutet, atque in morbos præcipitet, quam animi perturbatio; eo fit, ut eo anno fere plerique ægrotationem aliquam experiantur; minorem, qui levius anima afficiuntur; majorem, qui gravius; a qua ipsos etiam decedere contingit: atque ita, quod dicitur, imaginatio infert casum. Vid. *Plemp. val. tuend. p. 13 sqv. Conf. T. H. Hæbne Disquisitio medica physica de veris effectibus annorum climactericorum in corpus humanum, illorumque causis; quæ extat in Eph. N. C. Vol. 6. App. p. 149 sq.* Quid, quod si priores tres septenarios excipias, quorum mutationes satis ordinatæ sunt, certe non nisi in paucissimis deficiunt ut vel maturius, vel serius (nam & ipsi quoque mathematica certitudine haud

gaudent) signa mutationum, quibus ætates definiuntur, appareant, quod reliquum vitæ tempus attinet, in numeris annorum nihil est positum, sed vires corporeæ ætatem definiunt. *Hebenstr. Anthrop. for. p. 245.* Hinc bene Aristoteles *Polit. l. 7. c. 17.* Qui hebdomadibus dividunt ætates, ut plurimum non dicunt bene.

4. Memorabile est, quod ætates suos proferant morbos incipiendo a capite & superioribus partibus, successive ad alias inferiores & extremas progrediendo. *Hoffm. Med. rat. T. 2. p. 132.* Memoratu quoque dignum est, diversas excretionum sanguinearum species in diversis ætatibus contingere. Videlicet pueri & adolescentes sanguinis profluvium e naribus potissimum patiuntur: in juvenibus cruor exitum suum per pulmonum vasa magis molitur, unde hæmoptysis & inde orta phthisis huic ætati familiarissima: in viris & qui in consensiente ætate sunt constituti, sanguis per sedis venas, in decrepita autem ætate per vias urinarias plerumque exitum affectat. *Ibid. T. 4. P. 2. p. 3.* Hinc generalis morborum, qui in singulas cadunt ætates, differentia a parte potissimum affecta desumitur. Nempe in pueris & adolescentibus caput, pectus in juvenibus, sequenti posthac ætate hypochondria, ac deinceps lumbos, os sacrum & coxas, pedes denique tentari observantur. *Du Verney An mechan. §. 5. Conf. Adolph. de equit. §. 33.*

5. Per infantiam fibræ sunt molles, flexibiles & delicatæ; crescente ætate magis aridæ, duræque, in decrepita exsiccatae prorsus minusque flexiles evadunt: & ob varium hunc fibrarum statum, qui per ætatis, vitæque cursum,

sum manifestatur, ut cuique ætati sua peculiaris est sanitas; ita suæ sunt molestiæ, suus morbus. Unde hi in pueros, illi in adultos, alii in senes, & decrepitos, sævire consueverunt. Pueri tamen, & senes cæteris ad morbos sunt magis proclives: illi propter fibrarum laxitatem nimiam, mollitiemque; hi ob extremam siccitatem & ariditatem. *Bagliv. p. 414.* In junioribus humorum copia, & vis, solida exsuperat. In senibus solida vi, & copia, fluida exsuperant. *Boerb. I. M. §. 473. 474.*

6. Experientiæ calculo constat, infantes & pueros capitis quidem morbis, & epilepticis maxime convulsionibus, frequentissime affligi; ab insultibus tamen paralyticis, apoplecticis, nec non ab affectibus soporosis, hemiplexia, vertigine, melancholia & insania, liberos esse. Ratio hæc subesse videtur. Postremi hi capitis affectus a nimia sanguinis & humorum congestione, a spasticis partium imi ventris, vel etiam externarum constrictionibus producta, ortum trahunt, eo quod inde vasorum cerebri nimia sit distensio, sanguinis in iisdem stagnatio, infarctus, eorundemque demum ruptura cum subsequente humoris effluxu. In infantibus vero & pueris humores magis serosi, quam ipse sanguis, redundant, partes solidæ flaccidiore atque remissiores, ut sanguis non tanto impetu ad caput possit urgeri. Pari ratione in puerili & infantili ætate constituti, a pleuritide, tam vera quam spuria, hæmoptysi, phthisi, heptica, pulmonum abscessibus, vomitis & inde resultante tussi ac tabe purulenta, minus infestantur; eo quod omnes hæ passionibus, & abundantior, & tenuior sanguinem, cum intensiori in vasa thoracis impulsu

requirunt, quæ in teneris ejusmodi non præsto sunt corporibus. Neque etiam infantia & pueritia spasmodicis præcordiorum & hypochondriacis, hæmorrhoidibus & inde oriundis incommodis, nephritidi, calculo renum, arthritidi, chiragræ, podagræ, ictero & scorbuto patet. Tum enim corpus magis perspirabile, quam in virili & senili ætate, humores quoque tenuiores expeditius feruntur per viscera abdominalia, quam si spissiores facti sub senio. *Hoffm. de æt. mut.* §. 17.

7. Quum itaque pueriles & infantiles morbi a nimia fibrarum laxitate, & succorum nutrientium abundantia proveniant: ideo recte concluditur, ad arcendos ipsos temperata nervina, roborantia & blande laxantia atque diuretica optima esse præsidia. *Ibid.* §. 29. Nutrimenta parvulis ea maxime conveniunt, quæ acrimonia carent, virtute bene nutriendi instructa sunt, & tenero ventriculo parum negotii faceffunt. Ergo præbeantur ipsis ubera matris, vel nutricis bene valentis, & quidem minimum per integrum annum, si nihil impediat. Post ea concedatur lac vaccinum, vel caprinum, variaque parari possunt lacticia, ut sunt pulticulæ ex lacte; itemque sorbitiones, seu juscula omnis generis. Crescente ætate panis probe coctus, fructus horæi bene maturi, olera, aliaque vegetabilia, conveniunt, ac denique carnes recentes illæque de junioribus animalibus. Aromata, valde salita, saccharata multa, fumo indurata, minus idonea sunt. Pro potu sit aqua simplex bonæ notæ & pura, vel cum hordeo & aniso leniter decocta, vel cerevisia tenuis. Nec esculentis, nec potulentis, unquam obruantur. Vinum
ante

ante annum 14 vel 15. vix porrigatur, & tunc adhuc parcissime. Vino adusto sive vini spiritu omnino interdicanur. Somnus sit multus & frequens, præsertim primis in annis. Corpora non coercenda aut constringenda vehementer sunt thoracibus, calceis vel aliis vestimentorum generibus, quia æquabilis tunc humorum circulus turbatur. Artus firmentur exercitationibus moderatis. Variis sensim exponantur aëris constitutionibus. Severioribus meditationibus & studiis non ante decimum annum adstringantur. Præmatura Venus prohibeatur. Vid. *Laur. Heisteri Diss. de cura Principis circa sanitatem subditorum. Helmst. 1738. 4º. p. 11.* Conf. *Galen. de sanit. tuend. l. I. c. 7. 8. 11 & 12.*

*Præcipue caveas, ne duro fascia gyro
Mollia membra premat, neve ipso a limite vitæ
Inducat tortam nutrix improvida formam.
Nonne in composito quæ sæpe volumine cingunt
Vincula stricta latus pueri, costasque tenellas,
Gibbosum faciunt deformi tubere dorsum,
Elatasque humeris alas surgentibus addunt?*

Quill. Callip. p. 51.

8. Affectiones, quæ adolescentes, juvenes, nec non viros, detinent, sanguinis calidioris copiae, intensiori solidorum motui nimiaeque humorum ad certas partes congestionem ortum debent. Hinc ad declinandum earum insultum apprime conferunt, tam diætetica, quam pharmaceutica, quæ nimium æstum & ebullitionem sanguinis contemperant, ut sunt aquea diluentia, nitrosa, nec non tempestivæ sanguinis

nis missiones, rejectis omnibus calidioribus sudoriferis, exagitantibus, validioribus purgantibus, vehementioribus quoque animi corporisque exagitationibus. *Hoffm. de æt. mut. §. 29.* Mala, quæ virginibus anni post decimum quartum minantur, ob menses non recte procedentes, declinantur ab abstinentia ab otiosa vita, a cibis acidis, dulcibus, farinaceis & qui lentorem sanguini inferunt, frigido potu & omni refrigeratione. *Hoffm. Opusc. T. I. p. 299.* Ad præservandos a pulmonum morbis Juvenes, pertinent ea, quæ sientem plethoram præpediunt, atque factam imminuunt, sanguinemque denique minus commovent. Victus ne sit lautus ac plenus; corpus debite moveatur, non tamen in excessu. Confert quoque suum aër temperate calidus, quia promovet excretiones. Fiant evacuationes per vias artificiales, maxime sanguinis missione. Evitentur cuncta, quæ humores nimium commovent: animi pathemata, aër nimis calidus, cibi aromatici, potus spirituosus, motus excessivus, purgantia fortiora, nec non emetica. A potu denique frigido, corpori calenti ingesto, sibi temperent. Vid. *Clof. de Juven. dispos.*

9. Senes ne hæmoptysi, nec phthisi, nec febribus ardentibus, nec synochis, nec malignis facile implicantur. Neque etiam eos torquent familiares illæ juvenibus ac viris, in nostris maxime septentrionalibus oris, stricture ac spasmus diaphragmatis & ventriculi cum pathematibus ex vitio hypochondriorum, vel systemate nervorum p. n. affecto. In juvenibus quippe major adest toni intensio, fibræ magis intensæ & ad dolorificas spasticas crispaturas magis proclives;

ves; in senibus vero ob rigiditatem fibrarum & fluidi nervei, quod sensum & motum dispensat, non tantæ, nec tam prompte corrugationes & stricturne in nervorum & fibrarum systemate oboriri queunt. A vermibus quoque senes non experiuntur incommoda, ob succos valde acres, falsos & impuros, qui verminosæ progeniei minus favent, sed potius adversantur. Non minus grandævi a peste aliisque contagiosis morbis raro tentantur, quia emens apud ipsos prima in regione acor, & in venis acrimonia falsa, subtilitati & tenuitati, qua contagium motu intestino sese propagare solet, multum resistit, ejusque deleteriam vim reprimit atque infringit. *Hoffm. de æt. mut.* §. 18. Plinius l. 7. c. 50. quosdam morbos ait post sexagesimum vitæ spatium non accidere; senes minime sentire pestilentiam.

10. In senio qui infestant morbi, a nimia fibrarum siccitate & rigiditate, tubulorum angustia & secretionum atque excretionum impeditiori successu pendent. Omnia igitur intemperata, tam in victus, quam pharmacorum administratione evitanda, nimis videlicet calida, frigida, acida, falsa, tanto magis exsiccantia, adstringentia & tonum fibrarum minuentia; contra salubritatis laudem ferunt merito omnia temperata, ex medicamentis diaphoretica, laxantia, nutrientia, stomachica, roborantia, ex alimentis, quæ facile digeruntur, vim emolliendi, humectandi & temperandi habent. *Ibid.* §. 29. Excretio crassi circa senectutem tutissimis juvanda, iis nempe, quæ magis excitent fibras, & solvant fæces; ubi crocus, sal, gummi aromatica, præcipua sunt cum

cum melle, & molliori vino. *Boerb. I. M. §. 1061.* Senibus nihil æque infestum ac frigus intensum, frequens acidorum usus & vita nimis sedentaria, quæ, inprimis si concurrant, senili ætati congruos & quasi proprios excludunt morbos, stranguriam, exulcerationem vesicæ, calculum, atrophiam, colicam, scabiem siccam, pruritus, tussis chronicas, raucedines, noctes insomnes & hujus generis plura, ad quæ præcavenda abstinencia ab acidis, frigoris evitatio & commoda corporis exercitatio egregie faciunt. *Hoffm. Opusc. T. 1. p. 299.* Senum nemo quietem ex toto postulat, sed nec exercitium vehemens. Ceu enim ventilabro quodam excitari calor eorum desiderat: vehementiori autem motu disjicitur. Consuetudo maximam sibi vindicat partem ad exercitationis speciem deligendam. Senes igitur omnes consuetis laboribus sunt exercendi, sed tamen vehementia eorum remissa. *Galen. de san. tuend. l. 5. c. 3.* Etenim qui assuetus magnis exercitationibus bene valuit, vel perseverando in senectâ multum ex vita decurtabit, vel dimissis exercitationibus mille incommoda vitæ subibit, tum etiam morbos, ac mortis manifestum periculum. *Card. San. tuend. l. 1. c. 18. p. 65.* Senibus in victus ratione conferunt quæcunque calefaciunt & siccant, tum in laboribus, tum in cibis, & ad exteriores corporis partes labores adhibere magis, quam ad interiores convenit. *Hippocr. l. 1. de diætâ n. 25.*

*Nec decet extremam sine motu ducere vitam,
Sed quales annique sinunt & robora, motus
Exercere, pare/que sibi tolerare labores.*

Nam

*Nam velut occultâ vitata teredine navis
 Non audet vastos velis discindere fluctus,
 Sic quoque mature magnos cum mollibus ausus
 Permutare decet, faciles & viribus æquos
 Sumere pro vitæ fragilis ratione labores,
 Et laxam vitæ prope litora ducere navem.*

Hebenstr. de Hom. p. 264.

Verum id incommodi fert senectus, ut corpori exercendo vires vix sufficiant, cum tamen sanitas id maxime requirit. Fricationes igitur in hac ætate suis manibus, si id fieri potest; sin minus, opera fervorum necessariæ sunt; quæ verriculis ex fetis confectis optime peraguntur. *Mead Monit. p. 267.* Decrepitis senibus sufficiet sereno aëre & splendente sole ejus jubare se fovere æstivisque caloribus se refocillare. Aut si cornicis annosam senectutem cupiant, regionem aliquam patria sua ardentiore sole calentem petant. *Cheyn. sanit. p. 225.* Conf. 3 aph. 18. Venæ sectio ætate affectis magnam promittit utilitatem, quæ præcipue tunc locum habet, si vires suppetunt, si appetitus est integer, & universum corpus quodam vigore instructum est. Sanguinis enim abundantia, in quam hæc ætas ob vitam sedentariam & victum paulo liberaliorem proclivis est, multos jugulare solet, siquidem scorbutum, viscerum infarctus, marasmm, affectus soporosos, & præcipue apoplexiam corpori inducit. *Hoffm. Med. rat. T. I. p. 637.* Quum vero attenta observatione constet, senes duplici ex causa tabificæ febri (marasmo) implicari, scilicet, vel ex plethora, sive potius sanguine & crasso, & copioso, abdominis viscera ipsaque

que mesenterium infarciēte & obstruente; vel ex cacochymia, si copia feri impuri falsi, ob insufficientem ipsius, maxime per cutem, excretionem, ad binas has causas dirigenda utique cura præservatoria, Quod si itaque senex vitæ quietæ & sedentariæ addictus, appetitu tamen ciborum adhuc valens, omīssa, vel plane neglecta sueta alias sanguinis missione, vel emanante etiam spontanea sanguinis excretionē, & metus est, ne incurrat in lentum, continuum, debilitantem & tabefacientem calorem; id quam maxime agendum Medico, ut sanguinis plenitudinem tempeſtiva venæ ſectione minuat, diluentes ſalubres potus largius bibere ſuadeat, abſtinentiam a cibis nimium nutrientibus ac convenientem corporis motum ſerio injungat. Si vero ſenum ſucci impuris & a blanda naturali indole alienis particulis ſcantent; nihil aliud agendum, quam ut per clementiſſima laxantia, rhabarbarina, mannata & paſſulata, ſordes, ſpurcitiem humorum foventes, evocentur & temperati roſcidi ſucci rurfus ingenerentur, per uſum gelatarum & lacticina; maximeque aſinum lac, quod utique ſenili ætati, ob demulcentem, aperientem & leniter evacuantem facultatem, eſt ſaluber-
rinum. *Ibid. T. 4. P. 1. p. 570.* Porro quum ſcœminino ſexui quinquageſimus & ſubſequentes anni maxime fatales exiſtant, ob ceſſantem penitus ſanguinis per uterum expurgationem, ita ut poſt hac eaſdem cachexia, ſcorbuticus languor, phlogoſes, ventriculi & inteſtinorum ſpaſmi aliique ſpaſmodici affectus infeſtare ſoleant: nihil ſane ad præservandas morbidas has afflictiones magis exoptatam locat operam,
quam

quam sanguinis missio, primarum viarum a for-
dibus repurgatio & transpiratio non sufflami-
nata. *Hoffm. Opusc. T. I. p. 298.*

II. Quia in senibus ultima coctio & excretio-
nes lente procedunt; h. e. parum dissipant:
consentaneum est, naturam ipsorum pauca in-
staurazione indigere. Præterea vero, quia
languet in senectute virtus solidorum, quæ re-
quiritur ad vegetam assumptorum digestionem;
hæc ut juvetur, commendata illis esse debet
diligens masticatio: per hanc enim inchoatur
ciborum digestio, non modo quod duri tena-
ces cibi dentibus comminuantur, sed quam
maxime, quod inter masticandum salivæ inti-
mior cum alimentis fiat permistio; & hic est
fructus primarius, quem & ipsi edentuli re-
portant a sollicita masticatione. Eo adagium
respicit, quo dicuntur *viro seni maxillæ baculus*,
quando nimirum cibus conveniens, *ἐὺχρημος καὶ*
εὐπεπλος, sufficiente copia, decenti tempore,
ordine ac modo adhibitus, probe masticatus
aut saltem saliva perfusus, cæteris paribus,
sustentat senile corpus, ut quasi baculo subni-
xum, ad extremam vitæ metam lento progres-
su pergere valeat. Vid. *Baier Adag. med. p. 57.*
Potest aliquatenus, nostra quoque providentia,
longior prorogari huic corporiculo mora, si
voluptates, quibus pars major perit, potue-
rimus regere & coërcere. Potest frugalitas
producere senectutem. *Senec. epist. 58.* Decre-
pitis senibus apprime observandum est, ut
crescente senio & paulatim labantibus eorum
viribus, victum etiam sensim parciorem & te-
nuiores adhibeant, & viribus eorum coctri-
cibus aliquanto inferiorem; nec expectandum

sibi putent donec ipsa necessitate viriumque imbecillitate cogantur id jam frustra nulloque suo commodo facere, quod paulo prius factum multum eorum sanitati erat profuturum. Insigniter enim ista in dies crescens temperantia conducit ad viridem crudamque senectam & dolore vacuum assequendam. Hujus præcepti neglectui rheuma, catarrhus, ructus, coli dolores, imminuta aut pessundata memoriæ tenacitas, & hebetatum sensuum acumen, reliquaque fere decrepitæ senectutis mala maximam partem debentur: quibus, tempestive & prudenter diminuto victu, occurri potuit, si non omnibus, at saltem plerisque & gravioribus. *Cbeyn. sanit. p. 225. Conf. 1 aph. 13. 14.* Senes de cibo demere, & potioni addere debent. Aliquid tamen consuetudini dandum est, in frigidioribus præsertim regionibus; nam in his ut acrior ciborum appetentia, ita facilior est concoctio. *Mead Monit. p. 268.*

*Somnus ut est senibus parcus, sic ille salubris,
Qui venit a pastu; post prandia, turpe, valentes
Indulgere viros somno: sed senior ætas
Consilium sapiens seris accommodat annis.*

Hebenstr. de Hom. p. 276.

12. Senium frigidum & siccum quum sit, per ea, quæ calefaciunt & humectant, corrigitur. Talia sunt balnea calida aquarum dulcium, & vini potio, præterea ex cibis, quicunque humectare & calfacere natura possunt. *Galen. de sanit. tuend. l. 5. c. 3.*

Vins

*Vina senes nervos mulcent, mediocriter hausta,
Balnea conveniunt, mollescit fibra senilis
Inter aquas, nec pota minus fontana juvabit,
Quam vini veteris mediocris temperat usus.*

Hebenstr. l. c.

Solidis medetur balneum tepidæ; liquidis vero insensibilis transpiratio, & cibus boni succi sobrie sumtus, atque quantum naturæ tenor in senectute relaxatus exposcit. *Bagliv. p. 478.* Ad reficiendos autem & nutriendos senes nihil præstantius lacte muliebri ex mamma sucto. Vel detur lac asininum, dum adhuc calet: quin etiam ex usu sunt ptisana & alica, aceto tamen condiri debent, ut facilius distribuantur. *Galen. meth. med. l. 7.* Vinum senibus commodum est, quod pallidum dicitur, seu quod medio colore est inter flavum & album. Unum illud maximum senibus commodum ex vino accidit, quod omnia eorum membra calefacit; alterum, quod per urinas serum sanguinis expurgat. Quæ ex pallidis aut flavis vinis crassa sunt, quia & sanguinem augment & corpus nutriunt, utilia senibus interdum sunt, utique quo tempore nec serosam humiditatem in venis habent, & ali liberius desiderant. Non vetem nec iis vinis quæ melle condiuntur senes uti, maxime quibus suspicio est calculi in renibus gignendi, aut podagræ alicujus articularisque morbi impetus fieri. At quæ crassa, dulcia, & nigra vina sunt, ea omnia propterea, quod obstruunt viscera, sunt fugienda. *Galen. l. 5. de sanit. tuend. c. 5.* Laudandum est in senectute vinum molle, edentulum, juxta *Boerb. I. M. §. 1058.* Insignem vi-

no utilitatem in senili ætate adserere videtur adagium, quo dicitur *Vinum lac senum*; unde non magis lac infantibus, quam vinum sibi conducere existimant senes. Huc sine dubio respiciunt antiquæ fabulæ de Sileno, Bacchi nutritore fidoque comite, nec non de annoso Nestore, quem Homerus, in senectutis solatium & sustentationem, amplissimas pateras exhaustisse scribit. Sed hæc omnia de moderato vini laudabilis usu accipi debent, non autem de intemperato: ut enim vinum, sobrie sumptum, est remedium contra senectutis acerbicatem, & ad animi cordisque exhilarationem; sic sane immoderate potatum, amaritudinem animi, iram & ruinas multas infert, ac factò in cerebrum impetu creat vertigines, epilepsias, lethargos, apoplexias. Quare non audiendi sunt, qui ebrietatem senibus aliquando salutarem esse volunt, iisdemque meri potum semper conferre. Vid. *Baier Adag. med. p. 128.* *Senum lac* dicere merum, errare est. His quoque dolosus amicus erit, nisi modicum dilutumve ad solatium ætatis, non usum vitæ. Aliàs ut juvenes accendit, sic senes depascitur. *Hecquet Qu. An potus ægris interdicendus. §. 3.* Ad refocillandas in grandævis vires, spirituosorum & aquarum sic dictarum stomachicarum cautissimus sit usus, ne liberali manu & crebrius propinata, sanguinem, præsertim si redundet, exagitent & caput imbecillius reddant; quin, in senectute viridi & vino fruentibus, plane ab iisdem abstinendum est. Interim si vires vacillantes remediis suscitare ex usu sit, tria, quæ principem locum inter analeptica tenent, ambra scilicet, cinnamomum & succinum, & ex
his

his lege artis parata, commendari possunt. Hæc formula maxime utilis & accommodata est. Recipe myrrhæ electæ uncias duas, croci unciam dimidiam, corticum citri & aurantii ana duas uncias, cinnamomi acuti unciam unam cum dimidia. Affunde spiritus liliorum convallium dimidiam libram, postea adde vini Hungarici mensuras tres, destilletur lege artis per alembicum, prodiens liquor suavissimi odoris & saporis, julepo rosarum grata dulcedine imbuatur & affusa drachma una essentiae ambrae, usui servetur. Est certe remedium hoc tam accommodum senum fessæ naturæ, & tam præstans ad imbecillitatem sublevandam, quam vix ullum aliud; firmat quippe ventriculum debilem, caput roborat, & blandum quoque somnum inducit. Poterit autem de eodem nonnunquam cochlear unum vel alterum, vel solum, vel intincto pane mellito Norimbergensi exhiberi. *Hoffm. de Valet. sen. §. 39.*

13. Increfcente senio introductio nutrimenti per apposita externa, halitu, fotu, balneo, clysmate, unguento fiet. Vapores, fatus, inunctiones, balnea, clysmata, ex odoratis suavibus, lenibus, lacte, jure carniū, oleo, animalibus vivis, ariditatis senilis egregia remedia, mortis remoræ, vitæ longæ auxilia sunt. *Boerb. I. M. §. 1059 & 1063.* Senectutis retardatio, aut gradus alicujus juventutis instauration, non facile fidem reperiat: attamen longe verisimilius est, ab homine, qui naturam arefactionis, & spirituum super solida corporis deprædationes bene norit, quique naturam assimilationis, atque alimentationis, vel perfectioris, vel prioris, perspexerit, naturam etiam spirituum, & quasi flammæ corporis, alias ad consumen-

dum oppositæ, alias ad reparandum, notarit, posse per diætas, balnea, unctiões, medicinas proprias, accommodata etiam exercitia, & similia, vitam prolongari, aut vigorem juventutis, aliqua ex parte, renovari: quam quod hoc fieri possit per guttas pauculas aut scrupulos alicujus pretiosi liquoris, aut quintessentiæ. *Baco de augm. sc. p. 227.* Spiritus juveniles senili corpori inditi, naturam compendio retrovertere possunt. *Ejusd. Hist. V. et. M. p. 193.* Observatum senes, qui juvenum congressui frequentes se miscuerunt, conversatione non interrupta, longævos evasisse; cum spiritus ipsorum ex tali consortio fuerint recreati. Tales antiqui Rhetores & Sophistæ fuerunt, semper inter auditores & discipulos juvenculos versati, ut Gorgias, Pythagoras, Isocrates, &c. qui ad centesimum annum vixerunt; Grammaticorum quoque plurimi, ut Orbilius, &c. *Ejusd. H. N. §. 942.* Exhalationes animalium juniorum senili corpori applicatorum, in ora venarum cutanearum resorbentium exceptas, ad vitæ vires labascentes sive languentes instaurandas præsidio esse posse, constat ex *1 Reg. 1.* exemplo Regis Davidis, qui septuagenarius, quàm senili frigore torperet, nec pellibus coopertus incalesceret, Medicorum consilio persuasus, spectati decoris puellæ Sunamitæ Abyssagh accumbens caste in ejus amplexibus condormivit, ut ejus calore stomachi robur foveretur. Vid. *Lang. l. 1. epist. 12. Vallej. sacr. Phil. c. 29. Kaau Perspir. §. 501. Jo. Amman Diss. de Venis in corpore humano bibulis. Lugd. Bat. 1729. 4º. p. 24.* Barbarossa ætate extrema, ex consilio Medici Judæi, puerulos continuo stomacho, & illis applicabat

plicabat ad fomenta: etiam senes nonnulli, caniculos (animalia scilicet inter calidissima) stomacho noctu applicare consueverunt. *Baco Hist. V. & M. p. 161.* Galenus (*lib. 7. meth. med. c. 7.*) ad imbecillitatem frigidi & sicci ventriculi, boni habitus puellum commendat una sic accubantem, ut semper abdomen contingat, cavendo ante omnia, ne puellus ille humecta sit cute, seu sudet; & aliis pingues catellos hunc in usum præstare refert. *Conf. Aëtius l. 2. c. 178. Oribas. Collect. p. 637. & Galen. de simpl. med. facult. l. 5. c. 7.* Puerorum, & puellarum casta citra coitum cubatio, & conversatio utilis ad senectutem retardandam; horum enim vapore, & molliæ ipsorum durities alitur, reficiturque spiritus. Veneris lætitia, sed pura absque peccato, multis prævalet medicinis. *Campan. Medic. p. 56.* Quod puellarum anhelitus ad longævitatē conducatur, probare videtur Inscriptio quædam marmori insculpta, a Gommaro, Antiquario, Romæ forte detecta. Est illa talis: **ÆSCULAPIO ET SANITATI L. CLODIUS HERMIPPUS QUI VIXIT ANNOS 115. d. 5. PUELLARUM ANHELITU. QUOD ETIAM POST MORTEM EJUS NON PARUM MIRANTUR PHYSICI. JAM POSTERI SIC VITAM DUCITE.** Equidem pro *puellarum* alii legunt *puerorum*. Sed utriusque lectionis hîc est usus idem, ubi de spirituum languentium suscitabilis, & sanguinis torpidioris ad expeditiorem cursum stimulis agitur ex corpore animalium sanorum, juniorum, exhalantibus. Ast vero hæc prolata sensu medico accipi velim, nec ut torqueantur in alienum, perversum, sensum; puris enim omnia pura.

*Ludere cum bellis non est puerile puellis:
Abscedant Juvenes, res decet illa Senes.*

Plura de hac anhelitus parthenici virtute analeptico-gerocomica, ab effluviis seu vaporibus emissis derivanda, leges in Commentario ad allatam Inscriptionem, quem evulgavit Jo. Henr. Cohausen hoc titulo: *Hermippus redivivus, sive Exercitatio physico-medica curiosa de methodo rara ad 115 annos prorogandæ senectutis per anhelitum puellarum, &c. Francof. ad Mœn. 1742. 8º.* Parcior cibus, isque concoctu facilis, frequens corporis, præsertim sub sereno & temperato cœlo & maxime per equitationem, lecticam aut currum motio, & moderatior vini generosi aut medicamenti balsamici usus cum sufficiente, sed opportuno potu, hæc sunt, quæ & vires & valetudinem senum tuentur, adeo ut his præsiidiis adjuti ad extremam senectutem pervenire possint. *Hoffm. Med. rat. T. 2. p. 344.* Interimunt senes coctus, corporis actualis frigiditas, potio (vini) plus justo, cœnare ut juvenes, plus debito irasci & exerceri. *Sanct. Stat. Med. sect. 1. aph. 84.* Coronidis loco apponere liceat marasmi in sene curati exemplum, quod extat in *Act. Hafn. vol. 1. obs. 37.* Vir 74 ætatis annum agens, marasmo senili oppressus, & conclamatus omnibus videbatur. Prostratus appetitus, alvus obstrueta, tussis molesta, orthopnoea, pulsus nonnunquam intermittens, habitus corporis siccus & contabescens, lentusque calor, lenes item tremores, singultus frequens cum deglutiendi difficultate, & remora quadam in dextro latere circa hepatis regionem obstante; omnia difficilia pro ætatis ratione.

ne. Erat tamen vir natura robustus, & pulsus intermittens etiam aliàs in eo observatus fuerat. Huic clysteribus alvus soluta, cordialibus natura sublevata, emulsionibus deglutitionis viæ deterfæ & humectatum corpus, jusculis consummatis vires conservatæ. Hæc verno tempore acta sunt. Solstitio æstivo natura eluctata emerfit, alvus sua sponte soluta, ciborum appetitus reversus, calor lentus extinctus, deglutitio integra, omnia sana, stupentibus Medicis. Denique cuticulam exuit, quasi resumta juventute.

14. Satis superque patuit, quod hæc, vel illa vitæ periodus, a pathematibus quibusdam, reliquis solemnibus, secundum suetum naturæ ordinem, immunis sit. Fieri tamen potest, ut regula patiatur exceptionem, ac senes puerorum, vel juvenum & virorum, hi vicissim senum morbis obnoxii sint, tum maxime, quando eminens error in diætâ & vitæ ratione admissus fuerit, vel hæreditaria dispositio, & alia quædam externa valida causa accesserit. Propullulant sic morbi incongrui, a quibus homines magis periclitantur quam ab aliis, qui ætati ipsorum congruunt; juxta 2 *aph.* 34. Porro autem, sicut ætatis mutatio magna pollet potentia ad inducendam corpori morbosam dispositionem; ita eundem annorum vitæ decursum hanc iterum tollere, per ipsam constat experientiam, adeo, ut id, quod pueris, adolescentibus & juvenibus molestum fuit, ingruente senio, cesset atque expiret. Testatur id Hippocrates 2 *aph.* 20. Quinimo adversus ipsos etiam morbos mutata ætas præsidio est, eosdemque feliciter abigit, quam ulla medici-

na ; uti docemur in 2 *aph.* 45. & 3 *aph.* 28.
Conf. Hoffm. de æt. mut.

[Haud vitio mihi versum iri præstolor,
 quod Corollaria hæc aliorum, non meis, ver-
 bis protuli. Intelligentes norunt, quod parvo
 constet labore, ab aliis proposita, mutatis
 edifferere vocabulis, atque inde pro propriis
 exhibere cogitatis. At non is ego sum, qui
 magnorum sensa virorum, mea potius, quam
 ipsorummet, oratione exprimenda esse arbi-
 trer.]

FINIS SECTIONIS TERTIÆ.

HIPPO-

HIPPOCRATIS
APHORISMORUM
SECTIO QUARTA.

HIPPOCRATIS

APHORISMORUM

SECTIO QUARTA.

APHOR. I.

Τὰς κύστας φαρμακεύειν, ὡς ὀργᾶ, πτρά-
μινα, καὶ ἄχρι ἐπὶ τὰ μηνῶν ἥσων δὲ ταύ-
τας. τὰ δὲ νήπια, καὶ πρεσβύτερα εὐλαβέεσθαι
χρὲν.

Uterum gerentibus medicamenta pur-
gantia sunt exhibenda, si humor
impetu fertur ad excretionem, (seu
turgēt) quarto mense, & ad septimum
usque; his tamen minus. In minoribus
autem, & grandioribus (foetibus) sub-
timide se gerere oportet.

Supponitur gravida laborare morbo, in quo
catharticum dandum. Declaratur itaque,
quo tempore hoc concedi queat, & quando
non. Ut autem purgatio institui queat, re-
quiritur ut materia turgeat; h. e. ad expul-
sionem sine magno conatu parata sit necesse
est, ne irritatione scilicet promoveatur abor-
tus: nam solent Veteres fortioribus uti pur-
gantibus. *Piso meth. med. p. 102 sq.* Quid
sit *materia turgens*, sat fuse explicatum est ad
1 aph. 22. Plethora, gravidis quam maxime fa-
mi-

miliaris, ut plurimum cacochymiam progenerare solet; idcirco Medicum, cui & matris & infantis salus commissa est, curam adhibere oportet, ut pernicioſa hæc ſuccorum depravatio decenti auxilio a corpore arceatur. Fortiora purgantia gravidis maxime infeſta ſunt, quia validiori ſpaſmo inteſtinorum membranas & nervoſas corporis partes contorquendo uterum ad elidendum fœtum ſollicitant, vel etiam ventriculi tonum ac robur deſtruunt. Comoda vero ſunt leniora evacuantia baſamica & rhabarbarina, quæ clementer evacuant, ſimulque ventriculum & inteſtina cum univerſo genere nervoſo roborant. *Hoffm. Med. rat. T. 1. p. 644. Conf. Foreſt. Obſ. Med. l. 2. obſ. 28. ſchol.*

Particula *his vero minus* obſcuram reddit leſionem. Legatur *minus vero quæ ſunt præter has*: ut ſit ſenſus, eas, quæ utero gerunt, inter quartum & ſeptimum menſem, ſi uſus requirat, purgandas eſſe, quin & ſi parum a quarto deficient, vel ſeptimum nonnihil excedant, has quoque purgatione medicari, ſed minus quam prædictas conveniat, quæ ſcilicet tempus ab Hippocrate definitum in partu portando peragunt. at vero ſi grandior ſit reſeſus, & diſtancia ab illis, quæ quarto jam menſe, vel ſeptimo uterum geſtant, has nullatenus tentari pharmacis oportere; ita ut Hippocrates maniſeſtiſſime diſtinguat, quibuſnam in utero habentibus medicamenta dare conveniat, & quænam tentandæ non ſint. Nam primo illarum meminit, quæ menſibus intermediis conceptum ferunt, quas purgare nihil vereri monet. Deinde illarum, quæ modicum quid ab illis relinquuntur, quas tanto minus purgare convenit, quanto a quadrimeſtribus illis
atque

atque septimestribus recesserint. * Postremo quæ magno intervallo ab illis absunt, ut scilicet eas quæ nuper conceperunt, aut omnino mox non multo post sunt parituræ, nullo pacto attingendas esse admonet, ne fœtum præcipitemus. *Lodov. de re med. fol. 87.* Nimirum junior fœtus, ob levem placentæ adhæSIONem, a motu per purgans excitato facile excutitur; senior vero, ob suum motum jam vehementem catharticonum irrationes non fert, sed partum tunc suum accelerat. *Lister.* Si quid enim puero præter consuetudinem contingat, idque si parvulus adhuc fuerit, moritur. & si ejusmodi ederit aut biberit mulier, ex quo tenello adhuc puerulo, ventrem ei exturbari necesse sit. Fluentis enim alvi molestiam uteri sentiunt. *Hippocr. lib. I. de morb. mul. n. 42.*

Indicatiourgens secundum aphorismum est, *si turget.* Turgescentia refertur vel ad copiam majorem humorum, vel ad impetum versus aliquam partem. At nullam in his invenio indicationem in gravidis, quæ alvi ductionem suadeat, præter contentorum in intestinis abundantiam. Si enim sanguinis sit abundantia retentis menstruis, levi purgante dato, quo magis determinatur sanguis turgens ad uteri vasa, extrudetur fœtus depulsa placenta ab adhærente utero. Gravidæ autem morbo acuto laboranti cum aucta circulatione, si ille impetus per purgans determinetur magis ad alvum, facile fiet abortus. His autem in morbis, tam ex turgescentia quam impetu majore, conduceret sanguinis missio, quæ, minuendo copiam & orgasmum humorum, præveniret abortum. Si ergo liceret per φαρμακείαν intelligere sanguinis missionem, apposita esset medicatio gravidarum,

darum, si materia turgeat; sed si notare debeat alvi ductionem, nemini suaderem in gravidis hanc regulam practicam imitari. Purgationi itaque substituemus sanguinis missionem; quæ medicatio in juniore & seniore foetu est omittenda. Primis mensibus, ex menstruo sanguine retento non tanta timenda est turgescencia, quæ urgeret sanguinis missionem; progressu autem temporis crescente embryo in foetum grandiolem, quibusdam gravidis, quibus menses solent esse copiosiores, generatur sanguinis tanta turgescencia, cum increfcens foetus omnem sanguinis copiam infumere nequeat, ut inter quartum & septimum gestationis mensem abortus fiat, quia vasa uterina, tanta copia sanguinis turgescencia, detrudunt adhærentem placentam. Grandior autem factus foetus & pluris nutrimenti capax, facile potest id, quod foemina naturaliter abundans in suo corpore conficit, in incrementum sui auferre, ut inde nulla tunc remaneat indicatio minuendi sanguinis copiam per sanguinis missionem. *Gorter.*

APHOR. 2.

Εν τῇσι Φαρμακείῃσι πιαῦτα ἄγειν ἐκ τοῦ σώματος, ὅσα καὶ ἀντόματα ἴοντα, κηρύσσειν τὰ δὲ ἐναντίας ἴοντα, παύειν.

In medicamentorum purgantium usu, qualia etiam sponte prodeuntia utilia sunt, talia e corpore educere convenit; quæ vero contrario modo prodeunt, cohibere.

Est

Est hic aphorismus corollarium eorum quæ dicuntur 1 aph. 2. Solet natura, suo pte agens impulsu, sibi que recte consulens, per loca apta atque accommoda humores expellere supervacaneos & noxios, atque ab utili materia separatos. In quo Medicum imitari naturam oportet, ut, qualia illa sua sponte evacuet, ipse quoque educat, non videlicet innoxia & vitii expertia, pro pravis: aut utraque, sine delectu pariter: in quo non parum momenti situm est, ad artem tuto recteque exercendam. *Berger Therm. Carol. p. 114. Conf. 1 aph. 21.*

APHOR. 3.

Ην μὲν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι, καθαίρωνται, συμφέρει τε, καὶ εὐφρόως φέρουσι: τὰ δὲ ἐναντία, δυσχερῶς.

Si, quæ purgari decet, purgentur, confert, & facile ferunt; contraria vero, difficulter.

Repetita hic sunt, quæ habentur supra 1 aph. 2. 23. & 25.

APHOR. 4.

Φαρμακεύειν μὲν ἴσμεν μᾶλλον τὰς ἀνω
χειμῶν δὲ τὰς κάτω.

Æstate quidem superiores ventres
potius medicamentis repurgato,
hyeme vero inferiores.

Æstivis caloribus magis convenire vomito-
ria quam purgantia alvum, hæc vero
hieme potius quam æstate in usum ducenda
esse, declaratur. Regionem purgationi con-
venientem plurimum attendisse Hippocratem
non modo ex hoc, & sequentibus aphorismis
constat: sed ex tota ipsius doctrina, cum raro
admodum purgationis mentionem faciat, quin
sursum ne, an deorsum purgandum sit, exacte
distinguat, contra recentiores Medicos, qui
absque distinctione omnem purgationem deor-
sum faciunt. Ratio autem distinctionis a plu-
ribus desumitur, sed a morbo potissimum, un-
de vulgaris extat sententia inferius aph. 18. re-
gistrata. *Dolores supra septum transversum, qui
purgatione opus habent, sursum versus purgatione in-
digere significant: qui vero infra, deorsum.* Et
hæc indicatio tantum potest, ut alias omnes
præcedat. Verum quotiescunque via purga-
tionis ab affecta parte non indicatur, alia suc-
cedunt, ex quibus hujusmodi distinctio peten-
da est, v. g. anni tempus, de quo in præsentī
aphorismo agitur, qui purgationem æstate
per

per superiora, hieme per inferiora faciendam præcipit. *Martian. p. 444.* Æstate humores a viis purgationum abalienati sunt, ad habitum corporis pulsi: maxime autem drastica purgantia eo tempore exulare debent, qualia Veteribus frequentata erant, quæ vehementer irritando, turbasque in humoribus excitando, febres suscitarent. Emetica magis conferunt æstate, quia tunc, cōstione existente debiliore, humores plerumque ventriculum occupant crudi; qui ergo compendiosiori via, sub hac tempestate, per vomitum educi possunt. Præterea vero peccat in corporibus tempore æstivo siccitas; vomitus autem *humectant, propter repletionem & carnis ex labore colliquationem*, juxta *Hippocr. l. 2. de diata n. 36.* Hiemali anni constitutioni purgantia quidem magis conveniunt quam vomitoria; quia tunc, cohibita per frigus aëris transpiratione, humores magis introrsum vergunt ad intestina. Id autem non ita perpetuum esse, ut inviolabiliter observandum sit, nos admonet aphorismus per particulam *μᾶλλον* potius, cum aliquando multa occurrant, quæ contrario modo procedere nos cogunt. Nam ex præcepto *1 aph. 2. & 4 aph. 2.* ducere ex corpore oportet qualia etiam sponte prodeuntia commoda sunt. Quare, sive æstas sive hiems fuerit, semper ac ventriculus humoribus gravatur, vomitu exonerandus est; sicut etiam, quodocunque excrementitiis onerata sunt humoribus intestina, per alvum iidem evocandi sunt. Ventres in morbis medicamento purgante subducere convenit, inferiores quidem ubi materiam concoctam & consistentem videris (cujus rei signum est, si neque anxietate, neque capitis gravitate dive-

xati ægri fuerint) aut ubi calores mitissimi fuerint, aut ubi finita accessione desierint: superiores vero in ipsis accessionibus. tunc namque etiam per se humores in sublime efferuntur, cum anxietate & capitis gravitate, aut incontinenti corporis jactatione ægri conflantur. *Hippocr. 5 Epidem. n. 25. Quin & lib. de sal. diæt. n. 5.* ita præcipitur: sex hibernis mensibus vomitus ciendus, quod tempus hoc æstivo plus pituitæ gignat, & morbi circum caput & regionem eam, quæ est supra septum transversum, excitantur. At ubi æstas viguerit, infusis utendum (h. e. clysmatis sit usus). Quem locum *Celsus l. 1. c. 3. p. 29.* ita interpretatus est. Vomitus utilior est hieme, quam æstate, nam tum & pituitæ plus, & capitis gravitas major subest. *Tozzi.*

APHOR. 5.

Υπὸ κύνων, καὶ ἀντὶ κύνων, ἐργάδεες αἱ
Φαρμακίαι.

Sub canis ortum, & ante canis ortum, molestæ sunt per medicamenta purgationes.

Indicatur tempus æstatis illud, quo maximus solet vigere in aëre calor; qui non favet purgationibus instituendis per pharmaca drastica, quia hac anni tempestate jam fere nimium in motum redacti sunt humores corporis nostri, qui igitur a purgante vehementer irritante

irritante majores adhuc in motus cierentur, addendo, ut est in proverbio, oleum flammæ. Esse vero hîc loci intelligendas purgationes fortes, sanguinem nimis exagitantes, patet ex *Hippocr. lib. de purg. n. 5.* ubi purgantibus clysteres substituit, tanquam auxilia minoris periculi, cum ita scribit: *tempore æstatis, a canis ortu, per dies quinquaginta vitare oportet, & non dare medicamentum, sed infusis per clysterem uti.* Qualia, eccoprotica nempe, diluentia, humectantia, tantum abest ut noceant in magno calore, ut potius grato sint refrigerio humoribus a calore rarefactis, imo egregie conferant illis per uberiores & plus debito factam perspirationem in inflammatoriam diathesin proclivibus, ab dissipatis nempe liquidissimis.

APHOR. 6.

Τῶς ἰσχνῆς, καὶ εὐημέας, ἄνω φαρμακεύειν,
ὕποσελλομένους χειμῶνα.

Graciles, & facili vomitione utentes, medicamento per superiora purgare oportet, reformidantes hyemem.

Gracilibus & imbecillum stomachum habentibus inutilem vomitum, utilem vero plenis & biliosis omnibus, si vel nimium se repleverunt, vel parum concoxerunt, edicit *Celsus l. 1. c. 3. p. 29.* Hippocrates *lib. de Jal. diet. n. 7.* Obesi, inquit, ac minime tenues, je-

juni vomant a cursu, aut celeri deambulatione circa meridiem. Graciliores autem & imbecilliores a cibis vomitum cieant. Vides ergo, non esse universaliter verum aut sine restrictione aliqua intelligendum hunc aphorismum; sed id tantum doceri hîc, quod gracilibus possit judicari conferens vomitus, si fuerint 1. facile vomentes, 2. si euitetur hiems. An Celsus cum Hippocrate conciliabitur, dicendo illum de gracilibus loqui qui ex morbo extenuati sunt, hunc vero de iis qui non obesi sed natura graciles sunt? nam de tabescentibus seu gracilibus ad tabem proclivibus loquitur sequens *aph.* 8. Juxta *Hoffm. med. rat. T. I. p. 620.* omnis vomitus ac purgatio gracilibus & imbecillis mirum quantum infesta est. Etenim hujusmodi evacuationes, subducendo bilem, auferunt unum ex primariis instrumentis officinæ chylopoieticæ, unde coctionis primæ nato vitio, non corrigendo in secunda, humores boni non fiunt, viresque magis decrescunt.

Quoniam hieme corpora facilius ferunt alimenta, æstate autem difficilior (1 *aph.* 18.), frequentior generatur vomitorii indicatio æstate, quod cacochyliam collectam exonerat e ventriculo. Atque hieme homines sæpius laborant prohibita perspiratione, quod perspirabile retentum non est versus ventriculum alliciendum, sed ad solitum organum reducendum. æstate autem cum largior fiat diffusio, frequentior vero cacochyliæ collectio, sæpius bona vomendi indicatio urget; ut inde sæpius æstate quam hieme profuerit vomitus. *Gorter.*

APHOR.

APHOR. 7.

Τὸς δὲ δυσημέας, καὶ μέσως εὐσάρκεις, καί-
τω, ὑποσελλομένους θέρει.

At difficili vomitione utentes, & modice carnosos, per inferiora, æstatem reformidantes.

Ut in præced. aphorismo dictum est, quod facile vomentibus, gracilibus, vomitus conferant, si modo hiemem devitent: ita hic de difficulter vomentibus, mediocriter carnosiss, asseritur, quod purgantia per alvum iis convenient, si modo vitent æstatem. Æstate imbecillæ sunt vires; & purgantibus sana corpora cito exsolvuntur, juxta 2 aph. 36. ergo vitanda sunt æstate, quo tempore magis prodesset solent emetica, juxta præcedentem aph. 4, ut quæ vires non adeo exsolvunt. Ubi tamen, præter nimiam carnis & pinguedinis copiam, nullus est præterea malus affectus in corpore, neque malorum humorum acervus aliquis, non purgatione aliqua insigni est opus, propter rationem jam allatam, quod sana habentes corpora non sint purgandi, nisi interdum solita excrementa intercepta non fluerent. *Trincav. Consil. lib. 3. cons. 101.*

APHOR. 8.

Τὰς δὲ φθινώδεις, ὑποπελομένους τὰς ἀνω
φαρμακείας.

Tabescientes vero, reformidantes per
superiora purgationes.

Cum docuisset aphorismus præcedens sextus
graciles per superiora esse purgandos, vide-
batur etiam tabidos idem facere debere, quoniam
hi graciles maxime esse consueverunt. Mone-
mur igitur hîc, ut hos excipiamus. *Cardan.*
p. 328. Verum enim vero nihil apertius est
in Hippocratis doctrina, quam tabe laborantes
deorsum non esse purgandos; *libro enim 2. de*
morb. n. 46. tabis ex pulmonis affectu curatio-
nem pertractans, non solum expresse infernam
purgationem prohibet per illa verba *medica-*
mentum autem deorsum purgans ne exhibeto, sed
veratrum album præscribens, ita temperatum
dari jubet, ut ne inferiorem alvum cieat. Imo
radicem dracontii, & veratri delingendam pro-
bat, sed non ex melle, *sic enim* (inquit) *mi-*
nime alvum movebit. Eandem sententiam secu-
tus est in curatione alterius tabis, quæ ab aph-
this pulmonis ortum ducit, *libro eodem n. 48.*
Ait ibi: Curare oportet, ut epoto lenticulæ decocto
vomat. Quod si tempestivum tibi videatur, veratrum
per se, si quidem per hominis vires liceat, propina-
to, sin minus, dimidium potionis ad lenticulæ deco-
ctum admisceto, ita ut quinta aut sexta potione desi-
nas. Ventrem autem inferiorem medicamento pur-
gante

gante ne agitato, nisi febres vehementes (hoc est putridæ, ut nos loquimur) *prehenderint.* Cum igitur Hippocrates pro tabis curatione solis vomitibus ad purgationem utatur, & infernas purgationes adeo caveat; non est rationabile in præsentī aphorismo totum oppositum statuere, & ideo asserendum est, hoc nomine, *φθινάδεας*, intelligere Hippocratem non tabe laborantes; sed ad eam naturali constitutione dispositos, in his enim superiores purgationes sunt suspectæ, ob periculum, ne aliquod vas in thorace rumpatur: quod in hujusmodi naturis angustum est, & debile. At laborantibus tabe purgationes infernæ duplici ratione incommodæ sunt, primo quia sputum inde suppressitur, quo nocentius in hujusmodi affectibus excogitari non potest; secundo quia (ut ad 2 *aph.* 35. annotatum est) alvi fluorem inducere plerumque solent, qui tabidos tandem ad interitum perducit. Quare his minus incommoda erit superna purgatio, a cujus violentia etiam si pulmo commoveatur, quia tamen hujusmodi commotionibus assuetus est, propter tussim, quæ tabidos fere omnes vehementer exagitat, ideo non admodum lædere apta est; ægrotantique maximo adjumento esse potest, non solum, quia materiam antecedentem educit, sed etiam quia conjunctæ excretionem, quæ fit per tussim, non mediocriter adjuvat. Nec in his vasis ruptio præ vomitus violentia timeri potest, quia venæ, ab extenuatione in his supra modum inanitæ, non adeo rumpuntur, quemadmodum iis, qui in tabem nondum inciderunt. *Martian. p. 444.*

APHOR. 9.

Tὰς δὲ μελαγχολικὰς, ἀδροτέρως πὰς κάτω,
καὶ αὐτὰ λογισμῶ πάναντία προσπιθεῖς.

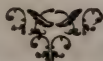
Atra bile abundantes, largius per inferiora, simili ratione adhibita contraria purgandi via.

Ab atra bile atrabilarii seu melancholici vocantur, qui habent humores densos, tenaces, admodum permixtos, nec facile separabiles, aut mutabiles, in vasis strictis, robustis. Vid. *Boerb. l. M. §. 896*. Hos uberius purgari deorsum debere ait aphorismus. Veteres quidem purgantibus illos tractabant fortioribus, elleboro inprimis tam albo, quam nigro; ob mitiorum forte inopiam cathartico-
rum. Habebant fortiorum illorum purgantium præparationes tutissimas, & compertas, de quibus hodie non constat. Præterea etiam corpora ante exhibitionem drasticorum evacuantium magna cum diligentia curabant, ut essent sufficienter humectata, congruenter præcepto, quod extat 2 *aph. 9*. Quum vero notissimum sit, non modo drastica purgantia, sed & ipsa venena arsenicalia sine ulla sanitatis noxa dari posse, si corpora prius bene humectantur, & alimentis demulcentibus, nutrientibus, oleosis & lacticiniis præparantur vel si post ea ejusmodi adsumuntur; facile poterit intelligi, nec Veteres in adhibendis remediis purgantibus

bus ullo modo deliquisse, sed ea valde cicurata & ad meliorem mitioremque indolem redacta usurpasse. Hodie tamen periti Medici drastice illis purgantibus substituunt leniora & mitiora alvum ducentia, in quorum selectu sunt manna, cassia, rhabarbarum, agaricus, folia fenæ, polypodium, cremor tartari, tartarus vitriolatus, salia aquarum mineralium neutra sub variis formis usurpata: præferrique hæc merentur omnibus aliis, etiam acrioribus, propter securum, placidum minusque tumultuarium operandi modum, idque eo magis, si in decocto vel infuso sumta non simul & semel sed iteratis vicibus & per epicrasin operantur. Vid. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 4. p. 211 seq. & Boerb. aph. 1101. 1103. 1114.*

Cur additur *simili ratione contraria via*? Respicitur ad præcedentem *aph. 4.* ubi dictum, quod cathartica magis convenient hieme quam æstate; quasi diceretur: parcius aut uberius purgabis melancholicos pro diversis anni temporibus. *Hecquet.* Alii innui volunt, quod respiciendum sit ad habitum corporis, quasi diceretur: videndum quo natura vergat, ita ut graciles per superiora & levius, crassi per inferiora & uberius seu plenius purgandi sint; juxta *aph. 6. 7. huj. sect.*

Amplius de atrabile Veterum dicendi occasio est in sequente *aph. 22.*

APHOR. 10.

Φαρμακεύειν ἐν τοῖς λίαν ὀξέσιν, καὶ ὀργᾷ, ἀνθημερόν· χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖς πλείοσι, κακόν·

In valde acutis, si turgeat materia, medicamento purgante eodem die utendum: siquidem in his cunctari malum.

Explicatio hujus aphorismi ex notatis ad 1 aph. 22. petenda est. Tantummodo hic addo, quod *valde acuti* morbi dicantur, qui intra septimum diem finiuntur. In his, quando turget materia, expurgatio non debet differri, quia est periculum in mora, ne humor in motu existens in partem aliquam decumbat, in qua magnopere lædat. *Valles.* Hinc etiam Aretæus *de cur. acut. l. 1. c. 1.* ubi de phrenitide agit: Multo ante judicationes in acutis morbis evacuandum est, aut purgandum, aut aliis irritationibus utendum.

Monet aphorismus maturato opus esse, quando tanquam vas plenum, quod undiquaque diffluit, ventriculus omni immunditiarum genere regurgitat (hoc enim *turgere* significat). Si differs, post paucas horas, qui totus quasi sub manu collectus erat, facilisque tolli, turgentem in ventriculo ac primis viis humorem brevi resorptum iri videas, non sine magno, eoque irreparabili ægrotantis damno. Tunc denuo

denuo furere humores, æstare, ac deliria febrilique recrudescere non ante decimum, quartum, aut vicesimum primum, aut forsan ulterius, si non præripiat intempesta mors, defutura. *Momentum* illud *temporis*, quod quinque aut sex horas occupat, raro ad duodecim excurrit, ab Hippocrate designatum credas. Raro enim, & in principiis tantum morborum, nec in omnibus morbis, atque perraro plus, quam semel, in eodem morbo reperias. Conamen laborantis naturæ, ac quasi pondere devictæ, merito dixeris: at semper irritum, nisi suppetias feras *emetico*, vel *cathartico*, *satis larga dosi propinato*. Sic ipsi opitulaberis utiliter, stimulum addes, *ἐνὶ* & *κατὰ* materiæ morbificæ maximam partem deturbabis, nec reverti fines in sanguinem. At operam da, ut sit *satis magna dosis*. Noli tunc, timidus explorator, partitis dosibus, leviuscule fibras stomachi vellendo, oleum & operam perdere. Sed operite adcingas fortiter. Sic morbum gravissimum non curabis quidem, aut minus gravem reddes; de letali sanabilem; & forsan paroxysmum imminuentem, si non avertes prorsus, procrastinabis, benignioremque facies: quin & novis similibus, & prosperis *turgentibus*, insequentibus diebus locum dabis, crises parabis, felicioresque reddes. Contra, quæ malorum ilias, si, vel minima interposita mora, *serius*, quam par est, aut *lentius æquo parciusve*, propinaveris *catharticum*? Tunc detumuit *turgentia*, nec superest, nisi ut memineris, *cocta medicamento purgante educes*, ac *movebis*, non *cruda*, neque *per initia*, I aph. 22. Cathartici enim hausti fermentescentes reliquæ cum recrudescente paroxysmo coincidunt; sistitur omnis evacuatio; abreptæque

ptæque cum fordibus una, & quisquiliis in sanguinis vorticem, purgantes particulæ, tanto vividius furunt, quanto minus exseruerunt & amiserunt in ventriculo suarum virium. Inde deliria, spasmi, convulsiones, quæ, ut ab helleboro sumto, letales ut plurimum. Quid, si non tantum concurrant desinentis *cathartici* cessantes reliquæ cum febris exacerbatione, sed &, aut *stibii*, aut *Kermes mineralis*, quarta, aut tertia, aut secunda pars grani, *triborio* quoque, aut alternis, aut singulis horis, propinetur, ut apud quosdam moris est? Tunc fibræ nerveæ, membranaceæ, tendineæ, musculares, jam a rarefcente per paroxysmum sanguine ultra modum tentæ, vellicantur incassum, nihil contenti humoris tunc temporis neque emissuræ, neque expressuræ. Adeo per constrictionem vasorum strangulantur contenti liquores! Inde inflammationis austio, spasmi, dilacerationes & convulsiones nervorum, dolorifica intestinorum, viscerum, & musculorum abdominis, arte nulla demulcendorum leniendorumve, tentio, gangræna, sphacellus, mors, quæ mali diritati, nedum *intempestivæ propinationi*, solet imputari. Cave igitur, statim, atque illucescit, non dies, sed hora serenior, sive interdiu, sive noctu, ne stulte nunquam revocandum præterlabi sinas. Vigila! Horam enim nec scis, nec scire fas est. In *peracutis* interdum primo, raro secundo die, ut in apoplexia, & quibusdam febribus summe malignis, quæ malam digestionem mentiuntur; certis peripneumoniis, & febribus intermittentibus nonnullis, quæ febres malignas continuas per quatuor aut quinque dies specie referunt; erysipelatibus phlegmonodibus, in quibus corpus

pus totum, aut membra integra, ante tertium diem in pus & sphacelum omnia colliquefcunt; morbis, a plethora, catarrhisfcilicet, aut catarrhi speciebus, epilepfiam, aut apoplexiam, in primo & fubitaneo infultu, per mentitæ paralyfeos cum fpafmis alternationes, æmulantibus, & plurimis aliis morbis, quos expertus facile recognofces. In *acutis* quandoque tertio, raro poft quintum, ut in peripneumoniis vulgaribus, pleuritidibus, febribus malignis, variolis. Hujufmodi per *turgentiam* quafi anticipatæ crifi, ne certam tibi lubeat exfpectare horam. Hanc aucupare, fi potes: totis viribus celeriter adjuva. Modo enim non dabitur tempus amplius. Sæpe vix intra quatuor, aut quinque horas, in principiis morborum, felix illud *turgentia* tempus reperitur: ad oçto, aut decem, non sæpe excurrit. Væ ægroto, fi per id temporis feriareris otiofus! Vid. *Wilb. Jof. de l'Epine Quæftio Medica, An in morbis acutis, ubi materia turget, majore potius & unica, quam minore, eodemque fæpius in die iterata dofi, propinanda cathartica?* *Parif. 1743.*

APHOR. II.

Ὅστις σρόφοι, καὶ περὶ τὸν ὀμφαλὸν πόνοι, καὶ
 ἰσφύσθαι ἄλγημα, μὴ λυόμενον, μήτε ὑπὸ
 φαρμακείης, μήτ' ἄλλως, εἰς ὕδρωπα ξηρὸν
 ἰδρύεται.

Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor ad-
 est, qui neque medicamento pur-
 gante, neque alia ratione solvitur, in
 siccum hydropem confirmatur.

Legitur hic aphorismus in *Coac. sect. 2. n. 279.*
 in hunc modum: *Supra umbilicum labor, ac*
lumborum dolor, qui remediis non cedit, in hydro-
pem siccum desinit; Et sect. 3. n. 286: Ubi hydrops
siccus de se significationem præbet, tormina ad te-
nue intestinum incumbencia, malum denunciant.
 Apud Celsum l. 2. c. 7. p. 59. hydropis illius,
 qui dicitur leucophlegmatia seu aqua inter cu-
 tem, nota esse dicitur, ubi circa umbilicum inte-
 stina torquentur (σρόφον Græci nominant) coxæque
 dolores manent, qui neque tempore, neque remediis
 solvuntur.

Hæc sententia eo scripta est, ut intelligamus
 pharmaciæ irritam purgationem in falso credita
 purgandi necessitate. Ut enim pharmaciæ lo-
 cus esse videtur (juxta 4 aph. 20.) in alvi tor-
 minibus quæ sursum moventur, habentque
 τὴν ἀνω ἕλκυσιν, i. e. revolutionem sursum, ut bor-
 borygmi καίω: ita catharticum frustra exhibe-
 tur

tur ad ea tormina quorum perennis generatio est ab hectica intemperie tenuium intestinorum, quam nulla purgatio ad symmetriam potest reducere. Tormina ista seu sævi dolores, qui abradendo & exasperando in tenuibus intestinis excitantur, faciuntque τὴν ἀνω ἰλησιν, nominantur οἱ σφόφοι, quia proxime absunt a volvulo, cujus prænuncii esse solent, atque in eum degenerant, si tanta fiat morbificæ causæ accessio ut chylum & stercus remeare faciat, aut certe permeare prohibeat. Nascuntur autem tormina tum a forti morsu intestinorum, tum a flatulento spiritu exitum non habente: sicut in colo, colica ipsa. Hic autem nos torminum causam agnoscimus spiritum flatulentum, ut inde hydropis ficci, de quo hic agitur, generatio consequatur. *Partium umbilico circumjacentium labores* necessario & interclusi flatus, & acrioris morsus confectarii esse solent; atque ii cernuntur in doloris acerbitate, & impedimento proprii cujusque muneris in distribuendo, & secernendo chylum a fæce. Partes autem circumjacentes sunt intestina tenuia. *Lumborum dolor adest* per sympathiam vicinitatis & societatis, perque ipsam propagationem causæ dolorificæ: quoniam totum mesenterium originem ducit a nervis & ligamenti lumborum. *καταχρηστικῶς hydrops* dicitur in præsentē aphorismo, tumor abdominis ab inflatione, quam fecit perennis generatio flatulenti spiritus interclusi. Nam vere is demum abdominis tumor hydropis naturam ostendit, quem facit humoris aquosi suppressio. *Duret. in Coac. p. 174.* Cum mesenterium parte anteriore intestinis alligetur, posteriore vero lumbis; facile videre est, dolores ad umbilicum & lumbos spectantes, ex mesenterio prodire.

Adde, quod dolorum contumacia causam denotet, in profundo corporis & partium substantia conclusam, quæ nullo modo deturbari valeat. Si enim in ventriculi & intestinorum cavitatibus contineretur, facilius excludi posset. *River. p. 328.*

Communiter Medici per *hydropem siccum*, qui etiam *tympanites* vocatur, intelligunt tumorem abdominis vehementer intenti, quod percussus tympani in modum resonat, a causa elastica, vapore nempe concluso, qui halitus est visceris alicujus corrupti vitio genitus & efflatus; nonnunquam autem sine putrefactione aura quædam elastica in abdomine genita, neque exitum inveniens, vi sua membranas circumvestientes antrorsum pellit & tumefacit, eaque non in cavo ventre, sed in ipsis intestinis concluditur; quæ ita distendit, ut vim suam resiliendi prorsus amittant, in immensum fere aucta illorum cavitate. Vid. *Mead Monit. p. 124 sq.* Appellari etiam solet tympanites, itemque hydrops siccus, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmæ percussus instar tympani edit sonum; symptoma nempe anasarcae & ascitis, denotans, ut fere plerumque in ascite evenit, pessimum & incurabilem statum, qui vel a flatibus intra intestina coercitis, vel a vapore, ex aqua in abdomine extravasata exhalato oriundus abdominis musculos ita a tono suo dejicit, ut penitus elanguescant. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 4. p. 425. Conf. Aretæus de caus. diut. l. 2. c. 1. Secundum Cælium Aurelianum morb. chron. l. 3. c. 8. p. 471.* tympanitem sequitur rotunda atque extans inflatio, secundum ventrem, cum tensione plurima, & ad percussus palmæ resona, velut tympani, unde etiam nomen accepit: item
ructa-

rustationes, & aliquando intestinorum tormenta, quæ excluso vento per podicem digeruntur, atque gravedinis detrahunt quicquam. Celsus l. 3. c. 21. p. 160. Τυμπαίτις vocari ait speciem hydropis illam, quando ventre vehementer intento, creber intus, ex motu spiritus, sonus est. Et apud Boerh. aph. 1226. τυμπαίτις dicitur hydropis species, quando abdomen vapore rarefacto turget, ab aqua, pure, ichore, aëre, clausis hic, fotis, putrefactisve.

*Aërei quandoque tument abdomine flatus,
Tympana dant nomen morbo, nec nomen abhorret.
Scilicet ut tenso resonant cava tympana velo,
Contentaque tremunt, si quis percussit, ab aura,
Sic aqua ventre latens, vitales cocta per ignes,
Turget, & ad pulsum resonans interstrepit aër.*

Hebenstr. de Hom. p. 207 sq.

Hippocrates non alicubi nomen hydropis cuiquam morbo tribuit, quin aquæ congregatio in aliqua cavitate præsupponatur. Vid ejus lib. de flat. n. 18. & de vict. acut. n. 62. quibus in locis docet hydropem flatibus minime expertem esse, eo quod aqua aëre plena sit eoque valde intumescat. Conf. Martian. p. 410 sq. Alius est hydrops siccus, cujus causa in præsentî aphorismo aperitur, spastica videlicet in doloribus vulgo dictis colicis fibrarum diathesis, descriptus a Baglivo p. 586: „ Invadit magnus „ & crudelis hic solidorum morbus homines „ præ cæteris siccos, aridos, austos, iracundos, alvo sicca laborantes, nimium exercitatos, & intempestive; post abusum rerum „ calidarum, salitarum, acrium, volatilium, „ post ardentem aliquam febrim, nimias vigi-

„lias, nimiam Veneris exercitationem, alia-
„que id generis, quæ corpus ordinario exsic-
„cant. Incipit morbus a doloribus circa lum-
„bos, & umbilicum; pedes frequenter non
„intumescunt, nisi paucis ante mortem die-
„bus, vel hebdomadis, cum tympanitidi
„ascites supervenit. Crescentibus in dies do-
„loribus, nec remittente morbo, crescit
„sensim arcus & intensio elastica potentissima
„fibrarum abdominis, sub specie tumoris
„ventris flatulenti; non quod flatus sit causa
„morbi, ut Antiqui crediderunt, sed fibra
„intentæ, crispataque & portentose oscillans,
„quæ, cum tangitur, resonat, ut intentæ
„vel resiccata tympani pellis. Calidis reme-
„diis purgantibus, sudoriferis, quæque agunt
„exsiccando, malum exacerbatur vehemen-
„tissime, & vires acquirit eundo: contra re-
„mediis humidis, anodynis, demulcentibus,
„balneatione, sero, & lacte, potione aqua-
„rum copiosa mitescit & sæpe sanatur, ac-
„cedit. Si vero sprete remediorum vi, do-
„lores, & fibrarum intensiones quotidie cre-
„scant, superveniunt vigiliæ, inappetentia,
„febricula, alvi siccitas, sitis, &c. Tandem
„dolorum diuturnitate, solidorumque longa
„crispatura, sensim quoque crispatur, con-
„trahitur, exsiccaturque vasorum systema,
„potissimum per abdominis longitudinem,
„& hinc ruptis, vel apertis lymphaticis, lym-
„phaque depluente in abdominis cavitatem,
„sicco hydropi ante mortem supervenit ascites
„lethalis. In hujusmodi casibus malum
„incipit a solido, progressionem vero ejusdem
„tracto in consensum liquido, mutatoque
„æquilibrium motuum inter ipsa, peccat etiam
„&

„ & liquidum. In curatione tamen respicien-
 „ dum semper erit ad solida, quæ sane post
 „ mortem in mesenterio, & vicinis locis ari-
 „ da, tabida, sicca, & emuncta inveniuntur”.
 Conf. *Hecquet med. nat. T. 2. p. 301 sq. Mar-*
tianus quoque l. c. scribit se in duobus ægro-
tantibus hoc hydropes sicco laborantibus obser-
vasse, quod in ascitem, non in tympanitem
seu flatuosum ventris tumorem, inciderint,
cum symptomatibus tamen siccitatis ab Hip-
pocrate recensitis in Coac. sect. 3. n. 323 sq. ubi
hæc leguntur: Quos ex aliqua ægritudine hydrops
circumvenit, iis alvi resiccatae caprinis stercoribus si-
milis deijciunt, cum mucosa eliquatione, neque lau-
dabili urina. Præcordiorum autem distentiones,
ventris dolores ac tumores, & circa laterum inanita-
tes ac spinæ musculos dolores incidunt. Febres quo-
que, sitis, & tussis sicca comitantur, & ad motio-
nes spirandi molestia, & crurum gravitas. Cibos
etiam averfantur, paucisque sumtis, explentur. Vid.
etiam Bagliv. p. 81 sq.

Post hæc vero non ignorare oportet, quod
 Hoffmannus hydropem siccum præsentis apho-
 rismi tympanitem vocet, affectumque esse fla-
 tulentum statuatur, cujus quidem causam pro-
 ximam non sine ratione a Baglivo, Willisio,
 aliisque Recentioribus reponi arbitratur in spa-
 stica tunicarum intestinalium strictura, utpote
 qua diutius in hærente pori & meatus intesti-
 norum, per quos vapores transpirant, angus-
 tentur & obstruantur, ut postea intus retenti
 vi sua elastica propter admixtum aërem ex-
 pansiva tam violentam intestinorum distensio-
 nem efficiant. Distinguit vero doctissimus Vir
 hunc affectum ab illo tympanite, qui sæpe ceu
 symptoma, præsertim asciti admiscetur, mor-
 bumque ait esse plane peculiarem, qui sine

ulla aquæ extravasatione in abdomine contingat. Juxta Ipsum, morbus hic hisce phænomenis & signis se manifestat. Plerumque post dolorem & tensionem circa regionem lumbarem sinistram, alvique constipationem venter vehementer distenditur, flatus ac ructus per superiora violenter per vices extruduntur, pulsus est inæqualis & appetitus dejectus, sed sitis increfcit, circa præcordia & umbilicum tensivus dolor, rodens & punctorius cum æstu quodam observatur. Sæpe etiam urinæ adest cum compressione stillicidium. Tumor etiam, si æger supinus jacet, nunquam subsidet atque in neutrum latus æger potest decumbere. Sexui fœminino citra hydropem quam maxime est familiaris, præsertim post puerperium, quando lochiorum fluxus non rite successit, vel ipse ab admisso frigore, animique affectu, cohibitus omnino fuit. Idem contingit, quando non rite deligato & compresso post partum abdomine error in diæta fuerit commissus, nec prima regio tempore puerperii a sordibus sufficienter expurgata. Tum enim non raro mulieres durum & inflatum abdomen cum magna molestia, spirandi difficultate & anxietate, alvique pertinaci adstrictione satis diu gerere solent. Eadem symptomata post partum laboriosum, si secundinæ non ex toto secesserunt, sed pars quædam remansit, aut si ab earum imprudenti extractione utero inducta fuit læsio, sæpius observata sunt. Quandoque etiam post abortum, si imprudens accedit medicatio, ejusmodi tympaniticæ affectiones eveniunt; quarum causa & origo in perverso & turbato per uterum, & dein per intestinorum tractum sanguinis circuitu ponenda est. Quodsi enim ob vitium utero inhærens naturalis sanguinis cursus,

curfus, vel ejus critica excretio non rite & libere succedit, ob subsequenter stagnationem per consensum etiam liber sanguinis per viscera abdominis, speciatim vero per intestina transitus impeditur, ubi portio vel sanguinis vel feri subsistens eorum fibras teneriores & sensibiliores distorquet, constringit, easque duriores & tensiores reddit, ut dein libera vaporum in intestinis contentorum perspiratio minus recte fieri possit. Quod vero si incidit, flatuum proventus magis productum & effectus, quam causa tympanitis esse solet. Ejusmodi tumores abdominis distensivos in infantibus & pueris, præsertim si vermibus laborant, item post variolarum vel morbillorum morbum frequentius observare licet: cui malo nisi in tempore accommodata succurritur medicina, partes superiores marcescunt & hæctico superveniente calore ægri intereunt. Maxime vero propter addephagiam (*voracitatem*), ubi ventriculus & ejus tonus imbecillior existit, pueri & infantes in grandes ejusmodi tumores incidunt, quorum variæ existunt causæ. Dum videlicet variolas & morbillos, vel etiam continuam febrem, ob vires valde suppressas, liquidumque spirituosum nimis exhaustum, ingens motus peristaltici subsequitur imbecillitas, & ob insignem sanguinis & humorum a morbo contractam dyscrasiam tunicæ intestinorum & peritonæi a fero acri spastica vellicantur strictura, quæ flatuum exitum prohibet, perfacile evenit, ut hic morbus producat. Quandoque glandularum mesaraicarum & vatorum lacteorum est infarctus, qui succum chylosum non transmittens sordes in primis viis accumulatur, quæ ex parte in flatu resolvuntur,

ex parte vero per alvum exturbantur. At vero non tantum hystericæ, & qui ætate sunt pueri vel infantes ob vermium colluviem & exantlatos difficiles morbos, tympaniticæ huic passioni sunt obnoxii, sed & ii potissimum in eandem incurrunt, qui ad hydropem asciten inclinant; cujus quidem rei hæc videtur præcipua causa, quod in ejusmodi corporibus, ubi viscera abdominis, præsertim hepar, minus rite suo funguntur munere, succus quoque biliosus nec in quantitate, nec in temperie recte sit constitutus, ideoque suis, quas in digestionis negotio exserere debet, viribus privatus. Nam bilis genuina atque naturalis est medicina præfervatrix. Non enim solum propter principium, quo pollet, alcalino-sulphureum & saponiforme, quo intimiorem alimentorum solutionem & digestionem promovet, insigniter prodest, verum etiam propter amaritiam temperate sulphuream atque balsamicam, blande stimulando & intestinorum tunicas roborando, motum peristalticum fartum tectumque servat: quo perverso & vitiato tota motuum vitalium œconomia, una cum salutaribus excretionibus, ut fere videmus in hypochondriacis, turbatur atque pervertitur. Vid. *Hoffm. l. c. p. 485 sq.* Habemus ita tympanitem seu abdominis flatuosum tumorem accomodatum Hippocratis hydropi sicco, qui juxta Baglivum & Martianum flatibus caret.

Meretur aliquanto curatius expendi dirus affectus. Ex dictis patet, intricati scrutinii esse morbum, qui auctoribus vocatur Tympanites, totus scil. abdominis tumor renitens, ad sensum levis, constanter sursum & umbilicum versus prominens, pressus mox se attollens, ructu,

rustu, borborygmis, & contumaci ut plurimum ventris adstrictione stipatus, a flatibus oriundus. Constat vero ex observationibus, morbi triplicem esse speciem, a sede, quam occupant flatus: ita ut sit Tympanites alius intestinalis, alius abdominalis, alius ex utroque coalescens; dum nempe flatus morbum promoventes ac foventes fere semper in ventriculo & intestinis coerciti latent; quandoque in abdominis cavo delitescent; aut in utroque loco simul hospitantur. His denique Tympanitis genus addi potest, ab emphysemate tunicarum intestinalium aut omenti, mesenterii, hepatis, peritonæi, integumentorum abdominis &c. pronatum. Præter ea tympanites aliàs primarius est & idiopathicus, seu absque ullo alio prægresso morbo, a propria causa fuscitatus, & tunc ut plurimum febre caret; aliàs vero secundarius & symptomaticus, seu aliis affectibus superveniens, qui febrem plerumque adjunctam habet. Tandem morbus nunc solus est & simplex, nunc asciti, ilio, asthmatis, vel alteri cuicunque morbo nuptus, seu complicatus; nunc dolore, tensione, torminibus semper stipatus; nunc iisdem, certis temporibus, orbatus; nunc satis mitis, nunc vehementer sæviens; varians demum in infinitum, causarum & symptomatum ratione. Spurius dicitur tympanites, in quo intestina flatu omnino distenduntur, nec aliud continent præter ingentem vermium copiam. Mentitur etiam tympanitem, & ipsius notham aliam speciem constituere videtur, maxima, dura ac renitens ventris intumescencia, quæ sine ascitis signo puerilem persæpe comitatur atrophiam, & in qua ventriculum & intestina flatibus partim turgere, haud dubium est.

Tympanites raro primarius est morbus, sed fere semper secundarius, maximeque obscuri sunt ejus natales. Si colicus dolor, tormina, borborygmi, identidem insurgant; si sat frequens sit sursum ac deorsum flatuum expulsio, momentaneum inferens levamen, & ad hanc promovendam fere continui edantur nifus; si tanta sit ventris adstrictio, quæ iteratis clysteribus, & catharticiis potibus vix submoveri patiatur; si contingens hæc alvi expurgatio duntaxat leviter sublevet ægrotantem; si prægressi fuerint affectus in alimentario tubo sedem obtinentes, ut colica flatulenta, ructus, inappetentia, alvi constipatio, meteorismus, flatulentia &c. tympanitem intestinalem esse conjicere licet. Si portentosa fuerit ventris intumescencia, tumeant extrema & tympaniti junctus sit ascites, illum potius abdominalem quam intestinalem esse suspicandum. In tympanite abdominali multo magis sensibilis & evidens est percussu abdominis sonitus, quam in intestinali, præsertim si sincero tantum nec serosi aut alterius liquidi miscela fracto & fœdato flatu extuberet peritonæi cavum. Hæc tamen signa seorsim sumpta, valde, collecta simul, minus æquivoca & incerta sunt. Si tamen descripta intestinalis symptomata primum exsurgant, diuque satis sæviant, deinde vero alia abdominali magis propria accedant, hunc alteri adjunctum fuisse, conjicere, non asserere, fas est. Inæqualiter tumens abdomen, morbum ab interno viscerum emphysemate foveri denotat. Si tandem æquabilis ubique, fere in postica æque ac in antica parte sensibilis, & ultra abdominis peripheriam protensa fuerit turgescencia, digitis pressu, emphysematis instar, fremens ac strepens;

pens; jam spurius adest tympanites in adiposa cuti subjecta membrana sedem habens. Distinguitur Tympanites ab Ascite per sequentia. In tympanite potissimum intumescere incipiunt mediæ ac superiores ventris partes, in ascite inferiores & laterales: in tympanite levitas adest, in ascite gravitas: in tympanite, alba, tensa, & elastica ventris cutis, pressa renititur, prompteque resilit; in ascite, pallida ac quandoque fere virescens, laxa & flaccida, prementi digito facilius obsequitur, lentiusque restituitur: in tympanite auditur percutiendo sonus, in ascite non: in tympanite nullum fluctuantis aquæ percipitur murmur; in ascite vero, dum convertit se æger, sentitur: in tympanite, ex vario decubitu non mutatur forma ventris, in ascite mutatur, nisi ad extremum perductus sit tumor: pedum & crurum inflatio, nec non faciei pravus color asciti magis quam tympaniti junguntur: tympanitici pulsus crebrior & durior, ascitici vero rarior & languidior est. Signa, quibus simplex seu a flatibus solis oriundus tympanites dignoscitur a tympanite qui asciti junctus, hæc sunt: In hoc gravior, in illo levior est abdominis tumor; in hoc, ex corporis motu, quædam ventris fluctuatio, in altero vero nulla deprehenditur; in hoc plerumque minus sensibilem, in illo evidentem edit sonum percussus venter; in hoc pedum tumor œdematosus semper adest, qui in altero ut plurimum deficit: in hoc pressus venter lente attollitur, & aliquantum temporis impressionem sæpe servat, in illo prompte restituitur, nullo unquam manente admoti digiti vestigio. Qui tandem complicata hac tympanitis specie correpti sunt, difficilius spirant, majoremque

ex

ex decubitu molestiam perſentiunt, quam ſimplici tympanite affecti, qui frequentius borborygmis & torminibus moleſtantur. Tympanites primarius, recens, ſimplex, a cauſis levioribus ortus, debellari poteſt; ſymptomaticus vero, ad ſummum provectus, complicatus, & a cauſis validioribus concitatus medellam non ſuſcipit. Intestinalis abdominali minus periculofus eſt; in priori enim datur adhuc erumpendi via, in altero vero vix ulla patet. Qui ab emphyſemate interno exordia ducit, curatu difficilis, abdominali tamen minus periculofus eſt. Qui ab externo ſeu integumentorum flatuoſo tumore pendet, omnium facillime curatur. Modo citius, modo tardius interimit tympanites. Qui febrem continuam comitem habet, celerius in mortem deſinit, quam qui febre caret. *In hydropicis ſiccis urinæ ſtillicidia mala: malæ etiam urinæ, quæ exigua habent ſedimenta. Hipp. Coac. ſect. 3. n. 279 ſq.*

In curatione tympanitis intestinalis recentis, maxime conveniunt, quæ aëri coërcendo ac frenando, ipſiusque rareſcentiæ cohibendæ apta, qualia ſunt inprimis aquea lenia, diluentia & refrigerantia oleoſæ acidæque familiæ: vitanda cathartica, validiora præſertim, mere aromatica, acria, ſtomachica, tum & carminativa potentius diſcutientia. Ad alimentarii ductûs partium tonum ab aëris elatere fractum ac pene ſubverſum uſurpanda tonica, ſubadſtringentia, leviterque ſtimulantia, quibus jungenda anodyna. Dilutæ prius ac emollitæ in primis viis hærentes ſordes expellendæ ſunt benignioribus catharticis, lenium oleorum & quandoque narcoticorum accellu mitigatis, tandemque clyſmatum uſu, qui perſæpe purgan-

gantium exhibitioni anteponendus est ; & si adsit plethora, vel velociori impetu raptus sanguis aut febris adsit, sanguis mitti debet : ac denique interceptum chyli iter, visceraque obstructa requirunt lenia aperientia ac resolventia, sed præcipue diluentia. Potus sit lac asininum, lac aquis thermalibus sulphureis permixtum. Alvus semper servetur laxa clysterum usu adhibitis lenioribus catharticis, manna, syrupo florum perlicorum, syrupo cichorii composito cum rheo, aliisque. Aqua cerasorum composita Batei tanquam efficacissimum in curando tympanite remedium prædicatum est. Externe ventri applicari potest fomentum ex urina puerorum cum lapide prunellæ cocta paratum, & adhiberi semicupium ex tepente aqua, cui plantæ emollientes & carminativæ leviter incoxerint. In diuturno & continuato affectu semicupii usus non convenit. Compressio autem abdominis atque deligatio tum in recenti, tum in adulto morbo prodest. Ad reprimendum contrahentem aëra, aqua nivalis, aut alia quæcunque gelida ac propemodum in glaciem concreta, tympanitico ventri applicatur, ad ferventem in abdomine æstum cohibendum. Per submersionem in aqua frigida maris morbus hic quoque curatur, & potu aquæ glacialis ; sed interim non negligendus est medicamentorum internorum usus, nec clysterum infusio, ac deligatio & compressio abdominis, postquam sic frigore constrictus fuit & densatus venter. Attamen hæc per frigus auxilia non nisi maxima cum prudentia, misso prius sanguine, primarum viarum sordibus eliminatis, ac mitigatis aliquantulum, quapiam alia ratione, flatibus, usurpare fas est. In morbo valde pro-

profecto, doloris experte, viribus exsolutis; in quo prædominatur laxitas, tonica, roborantia remedia in usum vocanda sunt, evitatis tamen acrioribus. Laudatur tunc decoctum albi græci cum hordeo in vino albo factum, cujus colatura cum cinnamomo aromatizatur, & edulcoratur cum saccharo. Si cætera non conferant auxilia, urina pueri impubis exhibenda suadetur, unàque turgido ventri admovenda. Si acidum in primis viis luxuriat, danda sunt absorbentia & alcalica remedia, nec non pulvis corticis Peruviani. In omni tympanite *fotum ad tympanitem* commendat Fullerus *pharm. p. 136.* ad quem recipit nitri unc. duas, salis ammon. unc. unam, & spiritus vini tenuioris, multo phlegmate imbuti libras duas; quibus mistis pannum laneum tepide intinctum, super totum abdomen applicat, & subinde mutat, denuo intingendo: idque fieri vult bis in die per horæ semissem, ac dein applicari cataplasma ex fimo vaccino, & pulvere stercoreis canini. In altera tympanitis specie, quæ est Tympanites abdominalis, si collecto tantum flatu turget abdomen, sæpe medicamenta desiderato destituuntur effectu, quia abdominalibus claustris incluso aëri nullus patet exitus. Juvabit alvum mollire frequenti clysmatum lenientium ac carminantium injectu, tum prudenti catharticorum usu, ut decrescat abdominis turgescencia, item urinarias patefacere vias, ut flatus vasculis absorbentibus excepti, & humorum fluento abrepti per diuresin e corpore eliminari possint. Paracentesis abdominalis non suadenda esse videtur, quia operationis feliciter peractæ non occurrit exemplum. In emphysemate, spurium quoddam tympanitis
genus

genus inferente, remedia requiruntur, quæ in intestinali & abdominali laudata sunt. Quando tympaniti comes junctus est ascites, raro quidem intestinalis, fere semper abdominalis, præter dicta conferunt diuretica & cathartica paulo vehementiora, quam in tympanite simplicis, inter alia spiritus terebinthinæ ad guttas quindecim aut viginti, cum pari essentiaë carminativæ Wedelii dosi, aquæ chamæmeli simplicis aut compositæ aliquot unciis affusus, hic maxime prodesse potest; nec non spiritus salis coagulatus Batei. Frequens clysmatum laxantium, & catharticorum injectio, in hoc composito morbo, maximum levamen afferre potis est. Punctio ventris ad educendam aquam celebrari potest. Vid. *Combalus. Pneumat.*

APHOR. 12.

Ὅστις κοιλίαι λιενπριώδεις, χαμῶν
φαρμακεύειν ἄνω, κακόν.

Quibus alvi intestinorum lævitate instantur, eos hyberno tempore per superiora medicamento purgare, malum.

Intestinorum lævitas seu lienteria dicitur egestio per inferiora alimentorum, quæ ventriculo ingesta, non mutatorum, ob inertiam humorum ad coquendum ineptorum, & laxitatem ventriculi atque intestinorum, qua inprimis fit, ut quicquid assumptum est imperfectum protinus reddant dum retinere non possunt.

Sub

Sub autumno contingere solent lienteriae a primarum viarum tono debilitato per calorem æstivum, sero interim impuro per constitutionem autumnalem, propter transpirationem impeditam, accumulato & in membranas intestinorum irrumpente ac ea ad excretionem crebrius irritante. Vid. 3 *aph.* 22. Curando huic affectui non conveniunt, juxta præsentem aphorismum, emetica tempore hyberno, quia in genere hoc anni tempore difficilius operantur, ex præced. *aph.* 4. Ergo potius deorsum expurgatio instituenda per cathartica stimulandi, irritandi, virtute prædita, ut intestinis vigor reddatur deperditus? Secundum *Ettm. Oper. T. 2. p. 354.* Quod si minus purgatio per superiora locum habeat, fiat levis evacuatio per inferiora; blandior nempe, & quæ præter vim abstersivo-laxativam simul nonnihil adstringit, & stomachum roborat: uti sunt aloëtica, rhabarbarum, panacea stomachi, myrobalani, &c. Celsus *l. 4. c. 16. p. 227. Necessarius*, ait, *huic morbo est vomitus, ut Hippocrati visum est, etiam albo Veratro, si cætera parum proficiunt, evocatus.* Locus est apud Hippocratem *lib. 2. Epidem. sect. 2. n. 52.* ubi in Demæneta observatum fuisse dicitur, quod ad perfectam curationem veratri potione opus habuerit; quo in loco Cornarius & Fœsius perperam transtulerunt verba illa *ἡδη ἐλαβεῖν πόσιν*, *curata est veratri potione*, hæc ad Lyciam referentes, quæ ad Demænetam referenda erant, hoc pacto: *curatus est veratri potione*, ita ut Lycia sit alterius narrationis principium; quomodo enim dicere potuisset sanatam esse Lyciam veratri potione, quam in fine obiisse narrat? Vid. *Martian. p. 306. & Conf. infra 6 aph. 1.*

APHOR.

APHOR. 13.

Πρὸς τὰς ἐλεβορὰς πῶσι μὴ ῥηιδίως ἄνω καθαίρουμένοισι, πρὸ τῆς πόσις προὔ-
 ραινεῖν τὰ σώματα πλείονι τροφῇ, καὶ ἀναπαύ-
 σαι.

Qui veratro sumpto non facile per superiora purgantur, iis ante potionem corpora copiosiore cibo, & quiete præhumectato.

Legitur hic aphorismus in *lib. de Veratri usu*, ita: *Qui non facile per superiora purgantur, iis corpora copiosiore cibo & quiete ante potionem humectanda sunt.* Apud Celsum l. 2. c. 13: *Quisquis daturus erit, id agere ante debet, ut accepturi corpus humidius sit.*

De elleboro albo sermo est, ad cuius facilitandam operationem præmissa humectantia conferunt, nec non copiosius alimentum cum quiete, ut cicuretur vis major medicamenti validi & fibræ humectatæ minus lædantur a spasticis contractionibus ad actum vomendi requisitis. Repletio per cibos & quies, seu somnus, humectando quoque profunt. Humectat vero cibus tum per se, si liquidus sit, humores diluendo, tum per accidens sanguinem augendo. Quies vero saltem per accidens, humida non dissipando. *Eph. N. C. D. 2. a. 8. p. 185.* Subinde ante vomitum & medicamenti potionem fomentum admoveere oportet.

tet. *Hippocr. de intern. affect. n. 47.* Idem *l. 6. epid. sect. 5. n. 45*: Veratrum epotum si celerius purgare voles, lavare aut cibum sumere oportet.

APHOR. 14.

Επὶ πλεονεξία ὡς ἐλλείβετον, πρὸς μὲν τὰς κινήσεις τῶν σωμάτων μάλλον ἄγειν, πρὸς δὲ τὰς ὑπνους, καὶ μὴ κινήσεις, ἔχον. δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ναυηλία, ὅτι κίνησις τὰ σώματα παράσσει.

Ubi quis veratrum potione sumpsit, corporum quidem motiones magis quam somnum, & quietem inducito. Nam vel navigatio turbari motione corpora indicat.

Exstat iisdem fere verbis hic aphorismus in *lib. de Verat. usu.*

In præcedenti aphorismo dictum, quid factu opus sit ante ellebori usum, ut facilius procedat ejus operatio. Jam traditur, quid ab epoto vomitorio faciendum, ut nempe uberius procedat atque celerius evacuatio. Corpus moveri debet, motu enim magis quam quiete & somno excitatur ad vomendum, declarante id navigatione, ut quæ turbet corpus. *Hecquet.* Somno & quiete omnes sistuntur evacuationes, præter sudores.

Ἐπὶ βέλῃ μαῖλον ἄγειν τὸν ἐλέσθρον,
κίνει τὸ σῶμα· ἐπὶ δὲ παῦσαι, ὕπνον
πίει καὶ μὴ κίνει.

Ubi veratrum magis ducere voles,
corpus moveto: ubi vero sistere,
somnum conciliato, neque moveto.

Quod actio vomitorii promoveatur per mo-
tionem corporis, jam vidimus in præced.
aph. 14. Hic simul docemur, quâ sisti debeat
operatio medicamenti. Somnus cessare facit
ortos a medicamine tumultus. Quare *somnum*
facito, datis narcoticis. Decocto hordei tepi-
do cum saccharo, ac deinde præscriptis syru-
pis de acetos. citri, de limonibus, ac cydonio-
rum, cum rob de ribes, mulierem desperate
ex ellebori albi abusu decumbentem curavit
Forestus Obs. med. l. 30. obs. 9. Plures, qui
cum cibus, loco aromaticum, forte fortuna, el-
leborum album pulverisatum acceperant, &
metu suffocationis angebantur, Scholzius ene-
mate, ex brodio carnis, injecto, atque exhi-
bita theriaca Andromachi, integre restituit.
Vid. *Stentzel de Ven. l. 2. §. 27.*

APHOR. 16.

Εἰς τοὺς ἐν τῷ σώματι τοῖς μέλεσιν ὑγιεῖς ἔχοντες σπασμοὶ γὰρ γίνονται.

Veratrum iis, qui sano sunt corpore, periculosum : convulsionem enim inducit.

In lib. de verat. usa hic aphorismus legitur ita : *Veratrum carnes sanas habentibus periculum creat ; & in epistula Democriti ad Hippocratem : Veratrum sanis exhibitum , mentis tenebras affundit.* Celsus l. 2. c. 13. p. 87. in hunc modum expressit : *Illud scire oportet , nunc ejusmodi medicamentum , quod potius datur , non semper aegris prodest , semper sanis nocere.*

Quod hic de Veratro dicitur, valet de aliis etiam drasticis purgantibus. Vid. supra : aph. 36. Non mirum vero videbitur esseborum album convulsiones inducere : est quippe ex vehementissimis irritantibus ; & cum non sint in sanas habentibus carnes quæ expurganda venirent , spasmus etiam oritur ab inanitione. Adde, quod per sanas carnes nihil aliud quam fortæ frequenti exercitio obduratæ acque elasticæ redduntur intelligantur, quales ab acerbis facilius, magisque amittuntur, quam quæ ex defectu exercitii flaccidæ sunt. Vid. *Sienzel de Ven.* l. 1. §. 17. Continuatio hujus aphorismi est infra § aph. 1.

APHOR. 17.

Απὸ πίψινος ἰόντι, ἀπὸ σίτης, καὶ καρδιωγμὸς, καὶ σκοτὶδιον, καὶ σῶμα ἐκπικρέμενον, αἰώ φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει.

Si cui sine febre cibi fastidium, & oris ventriculi morsus, & tenebricosa vertigo contigerit, & os amarescens fuerit, hæc necessariam esse per superiora purgationem indicant.

Desumpta est hæc sententia ex lib. de Veratri usu. Celsus l. 1. c. 3. p. 29. eam ita expressit: *Sive plus est, quam quod concoqui possit, periclitari, ne corrumpatur, non oportet: sive jam corruptum est, nihil commodius est, quam id, quæ via primum expelli potest, ejicere. Itaque, ubi amari rictus cum dolore & gravitate præcordiorum sunt, ad vomitum protinus confugiendum est. Idem prodest ei, cui pectus æstuat, & frequens saliva, vel nausea est; aut sonant aures, aut madent oculi, aut os amarum est.*

Ipsa natura nobis præire videtur, dum tales a spontaneo vomitu levantur. Particula ab Hippocrate apposita, *sine febre*, non excludit febricitantes omnes ab hujusmodi purgatione, quando memorata adfunt symptomata; sed significat febre carentibus supernam purgationem eo casu semper convenire, cum nihil concurrere possit, quod eam prohibeat, quod in febribus non contingit. Prædicta enim ac-

cidentia duplicem causam habere possunt, vel copiam humoris biliosi, ventris superiores partes petentis, vel inflammationem aliquam, ventriculi partes occupantem, & sicuti in primo casu vomitus semper convenit, tum ratione materiæ, quæ sursum facile movetur, tum propter locum, in quo residet, ita inflammatione ventris partes tenente nihil magis lædere potest, quam vomitus: per quem partem affectam plurimum laborare contingit, quia vero talis inflammatio non potest adesse sine febre, ideo ut hunc casum excluderet dixit: *non febrienti*. Si quis tamen cum dictis accidentibus absque inflammatione febricitaret, tuto per superiora purgari posset, quare, ut propositionem universaliter veram constitueret, conditionem apposuit, *nisi febris adsit*. *Martian. p. 445.*

Sub initiis febrium nullum est remedium æque salutare, ac vomitorium; sæpenumero & necessarium est, si quando, quod plerumque fit, vel nausea, vel ventriculi gravitas, vel etiam capitis dolor invaserit. Hac quippe evacuandi ratione non modo primæ purgantur viæ, crudæque materiæ redundantia compescitur; sed cum viscera musculique corporis vehementiore motu agitentur, ipsæque medicamenti particulæ in sanguinem sese insinuent, ita demum resolvuntur humores, ut liberior sit intra vasa tenuia circuitus, &, si quid superfluum sit, per cuticulares meatus diffluat. Quæ vomitorii actio interior nusquam se manifestius prodit, quam in celebri illa radice ipecacoanha. *Freind de Febr. p. 19.* In febribus intermittentibus utilia sunt vomitoria, quia convulsione corporis in vomitu, etiam minima vasa moventur, & ab eo quo sunt obstructa, sæpe

sæpe liberantur : præcipue si ea fuerit vomitorii vis, ut in sudorem agatur ægrotans. *Linn. de febr. interm.* In quartana, edicente *Alexandro Trall.* l. 12. c. 8. p. 765. vomitus omnibus utilissimus est, præsertim iis qui humores crassos in ore ventriculi continent. nam crassitiem extenuat, & ut concoquatur, celeriusque discutatur, efficit. Optimum autem tempus ad vomitum est, accessione incipiente : quoniam etiam tunc humores, cum materiæ moventur, & illi in stomachum confluunt, illumque rodunt, nauseam excitant. Et Idem paucis interjectis, Ego, inquit, novi me hoc modo inveteratas quartanas discussisse, ut nonnullæ ipsarum superata jam deteriore parte conquieverint. H. J. In febribus petechialibus & ipsa peste, ad præcavendum majus malum, in principio juvat exhibere vomitorium, subjuncto huic laxante, in iis certe, quorum primæ viæ crasso & viscido humore obsessæ sunt, tam ut ipsum halituosæ indolis contagio susceptum & salivâ ventriculo communicatum miasma proxima via ejiciatur, prius quam reliquis partibus se insinuare possit; quam ut fomes graviorumque malorum & symptomatum pertimescendorum fundamentum præscindatur. *Schulz de ventr. & intest. rat.* §. 23. *Conf. Hoffm. med. rat.* T. 4. P. 1. p. 299.

Dici non potest, quantum emetica medecina, succussionibus suis, spiritus per veneni violentiam oppressos & quasi attonitos excitet, humores ad coagulum & stasin pronos dissolvat, & ad sudorem, statim post tale purgans quam fieri potest citissime urgendum, disponat. Ast formatis jam a natura per bubones & carbunculos crisis & abscessibus, prohiben-

tur emetica. Vid. *Eph. N. C. Cent. 6. p. 254* /*9*. Unde intelligimus, cur febris tertiana petechialis epidemia, a præcipitantibus datis exacerbescens, a venæ sectione lethalis, per vomitoria in principio exhibita, fuerit sanata, petechiarum eruptione simul præpedita. Vid. *ibid. D. 3. a. 1. o. 19*. In febre morbillosa, si suspicio est primam corporis regionem copiosis & crudis succis redundare, expedit in primo insultu leni emetico eandem deplere. *Hoffm. l. c. p. 189*. In febre variolosa primo invasionis die locum habent vomitoria, quando turgere primam regionem vitiosorum succorum colluvie adsunt indicia, ex ægri potissimum voracitate incongruorum liquidorum & solidorum, nausea, oris amaritie & ructibus, desumenda. Quin & infantibus lactentibus, unius anni, vel ante eruptionem variolarum, vel in suppuratione, quum ob difficultatem & angustiam spirandi suffocationis metus est, cum præsentaneo levamine profuisse observatum est lene emeticum, ex sexta vel quarta parte grani tartari emetici, soluti in aqua Veronicæ, addito pauxillo syrupi violarum. *Ibid. p. 155. 157*. In variolis, ante pustularum eruptionem, vomitus primum eliciendus est, si forte pituita aut bilis in ventriculo coierit, aut cibus intempestive nuper ingestis oneratus sit. *Mead oper. p. 320*. In peste autem cum multo acutior sæviat febris quam in morbo alio quocunque, & ad phlogosin prompta sit ventriculi & intestinorum dispositio, non adeo secura est, quam in variolis, vomitio. Commendanda sunt ex emeticis quæ mitiora, inter quæ nullum ipecacoanha præstantius, sed summa cura invigilandum, ne aut intestina aut stomachus inflammatione

matione correpta sint, dum in usum illa revocantur. Si enim res contigerit, mors ab eorum usu certa superest expectanda. Aliàs semper initio utilissima sunt. *Ibid.* p. 287, Non rarum nec insolens quoque est, post tertianam, anxium circa præcordia dolorem, cum insigni virium languore, ciborum fastidio, oris siccitate, & animi leviuscula defectione, lentoque calore interdum observari; quæ cuncta mala a bile acri & vitiosa, copiosius in duodeno, si virtus ejus motrix peristaltica sub morbo valde fracta fuerit, coacervata diutiusque stagnante produci, exinde demum intelleximus, dum leni emetico, v. g. uno vel altero grano tartari emetici, cum suff. quant. aquæ dato, effusa magna saburra, conquievissè protinus hæc omnia mala vidimus. *Hoffm. med. rat. T. 4. P. 2. p. 234.* Hinc etiam in febre ardente, Hippocrates *de affection. n. 14.* Quod si, inquit, febris prehenderit & dimiserit, corporis autem gravitas detinuerit, hunc quidem quamdiu febris tenuerit, sorbitionibus ac potionibus curato; cum vero minime detineat, etiam cibos exhibeto, & quam citissime medicamentum purgans exhibeto, sive sursum, sive deorsum tibi eo opus esse videatur. Si vero febris quidem non detineat, os tamen amarum habeat, corporis gravitas adsit, cibumque minime admittat, medicamentum exhibeto.

Vocabulum καρδιωγμός secundum Galeni interpretationem vertitur *cordis dolor*, seu *morfus cordis*, i. e. oris ventriculi, nam hoc quoque Veteres cor appellabant: ille autem dolor in cavo ventriculi oritur a corrupto & vitioso humore, quem cacochyliam vocant; qui ventriculum inordinate commovendo, per consensum tur-

bat visum, unde *tenebricosa vertigo*. Inter præcipua autem non solum signa, sed etiam exhibitia naturam contentorum ventriculi, est *oris amaritudo*. Ille enim sapor amarus in ore notat cacochyliam amaritudinem habere; qualis sapor observatur in bile corrupta & pinguedine putrefacta. Et quoniam pingue hoc naturâ levius supernatat, facile, si ructus eduntur, unâ affurgit & ita os suo amarore inficit; vel forsan inverso œsophagi motu in fastidiosis & nauseosis, quædam ejus portio truditur versus os. Constat ergo, in ventriculo contineri humorem alienum, pinguedinosum & corruptum, ventriculum primum esse ad faciendum motum inversum pro vomitu; unde summo jure dicit auctor, hæc signa indicare purgationem per superiora. Nam si maneat diutius, ejus humoris augebitur corruptio, absorptus humor inficeret totum corpus, pulsus per intestina multa tormina inferret, & forsan subsisteret hic illicve in tam longa via. *Gorter. Conf. Boerb. morb. nerv. p. 598.* Qualis sit morbus vertigo, vidimus ad 3 *aph.* 17. ubi (uti etiam *aph.* 23 & 31.) ἄλγος vocatur, a verbo ἄλυν, *versare*, circumagere, quemadmodum vertigo Latinis derivatur a *vertere*. In præsentē aphorismo σκοτόδινος, *tenebricosa vertigo*, compositum nomen est ex σκοτός *caligo* sive tenebræ, & δῖνος vel δεινός, quæ vox, teste Erotiano in *Expos.* vocum Hippocratic., saltationis genus significat, in qua saltaturus uno tantum pede terræ insistens in gyrum se vertebat, qui lusus ab inexercitato peractus efficiebat vertiginem. Δεινός vocatur etiam vas figulinum, quod tornando præparatur. Itaque σκοτόδινος vocabatur a Veteribus vertigo cum tenebricosa caligine super-

accedente: scilicet in majori hujus morbi gradu apparet duplex objectum, tunc varii videntur colores, & dein tenebræ. *Boerb. l. c. p. 577.*

APHOR. 18.

Τὰ ὑπὲρ τῶν φρενῶν ὀδυνήματα, ὁκόσι κατὰ τὰς φάρσιν δέονται, ἄνω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει· ὁκόσι δὲ κάτω, κάτω.

Dolores supra septum tranversum purgatione indigentes, medicamentum, quod per superiora purget, necessarium esse indicant. At qui septo transverso sunt inferiores, per inferiora.

Hunc aphorismum in *lib. de veratri usu* plenius ita legimus: *Per superiora purgatio accommodata est omnibus supra septum transversum doloribus. Per inferiora vero, ubi citra febrem tormina detinent, lumborum dolor, genuum gravitas, menses ægre prodeunt, & dolores sunt in partibus septo transverso inferioribus.*

Elucidatur in his aphorismus præcedens, monemurque, quod quo vergunt humores educendi sint, per convenientes locos, juxta *1 aph. 21.* Congruum enim est, ut vomitu educantur, si evacuandi fuerint, qui faciunt humores dolorem seu molestiam supra diaphragma, h. e. in ore ventriculi; contrà, qui infra molestant, per anum expurgentur: e. g. in obstructionibus hypochondriorum, adversus

sus quas eccoprotica saponacea, sine vi resolventia, imprimis conducunt. Vid. Boerb. aph. 1101. Plura sub aph. XX.

APHOR. 19.

Οἱ κόπι ἐν τῇ φαρμακοπόσει μὴ διψῶσι κα-
ταρρέμενοι, ἔ παύονται πρὶν ἢ διψήσωσιν.

Qui sumpta potione medica dum purgantur, non sitiunt, ii purgandi finem non faciunt, donec siti-
verint.

Et hæc sententia extat in *lib. de veratri usu*.

Sitis a catharsi superstes inductam indicat siccitatem, ab exhaustis humidis. Itaque qui, dum purgantur, nondum sitiunt, non cessant purgari prius quam humores lymphatici educi fuerint, quos drastica purgantia (qualia Hippocratis ævo familiaria erant) exprimere pergunt quam diu adsunt. Non tamen semper superveniens sitis completam purgationem factam esse indicat: nam interdum sitiunt a cathartico ægrotantes, nec tamen bene sunt purgati. Nec etiam sequitur semper, quod purgatio cesset superveniente siti; quia acria cathartica, etiam postquam sitim excitarunt, evacuatis multis humoribus, pergunt agere dissolvendo sanguinem. Tozzi. Non ita intelligendum est Hippocratis effatum, ac si prius non desistendum sit a purgatione, quam ubi
sitis

fitis fuerit infecuta. Hoc enim modo acerbam cladem humano generi advesturus esset hic aphorismus, qui illud tantum vult, quod sitis, purgationi superveniens, signum esse possit sufficientissimæ evacuationis, possitque tunc Medicus evacuando acquiescere, ne nimium agendo naturæ fiat inimicus. *Heucher p. 200.*

Ergo quæ prodeunt, non copia æstimanda sunt, &c. 1 *aph. 23.* Siti autem a purgantibus exortæ non detrahendum quidem, attamen nec indulgendum largiori potu, præcipue vini. *Wedel.*

ΑΡΗΟΡ. 20.

Ἀπὸ πύρετοις ἐν ἡσιν καὶ γένηται σφόδρα, καὶ γυνάτων βάρος, καὶ ὀσφύς ἀλγος, κάτω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει.

Si dolor intestina torquens, & genuum gravitas, & lumborum dolor citra febrem adfuerint, medicamento quod per inferiora purgat opus esse significant.

Hic aphorismus ex *lib. de Veratri usu* excerptus, continuatio est præcedentis 18.

Per inferiora faciendam purgationem quæ indigent hic docetur, si nempe vergant humores deorsum, ut eo versus ducantur. Tantum vero abest, ut semper in febribus nociva reputanda sit catharsis, ut potius, in principio præcipue, ad materiam putridam, biliosam, in primis viis stabulantem ejiciendam, magno-
pere

pere conducatur. Imo in quolibet morbo acuto purgatio necessaria quodammodo est: certum est enim, quantum plenitudini tollendæ præstat venæ sectio, tantum cacochymiae purgationem conferre. Verum, quia non omnium acutorum morborum eadem est conditio; quandoquidem in hoc plenitudo prævalet, cacochymia in illo; ideo evenit, ut aliquando venæ sectio principale remedium sit, aliquando purgatio. In morbis illis, quos recenset Hippocrates *de vict. acut. n.* 36. quia plenitudo prævalere cacochymiae ut plurimum solet; ideo a venæ sectione, ut remedio principali, inchoandum præcipit. Vena autem secta ad purgationem deveniendum erit, si morbus adhuc perseveret magnus: quia signum erit, tantum cacochymiae adhuc subesse, quæ morbum foveat; pro qua tollenda purgatio necessaria est, hæcque post venæ sectionem felicius redditur, quia remissa per sanguinis evacuationem venarum, & carniarum tensione, viisque patentioribus effectis, humores promptius medicamento cedunt. Admonet autem, ut circa eam caute procedamus, ne vires ex prægressa sanguinis evacuatione confractæ, ex subsequenti purgatione penitus destruantur; nam eo casu purgationi supplere clysteribus tentabimus, qui etiam sufficere poterunt, si cacochymia magna non aderit, quod morbi remissio a venæ sectione indicabit. Cur vero in propositis l. c. morbis venæ sectio præcedere purgationem debeat, rationem assignat: *quia solvi nequeunt, si quis eas primum medicamento purgante aggressus fuerit.* — Quicumque autem statim per initia morborum inflammationes medicamento purgante solvere tentant, si de contenta quidem atque inflammata

parte

parte nihil detrahunt, cum nihil cedat quæ adhuc cruda est affectio, quæ vero morbo resistunt & sana sunt contabesciunt. At debili reddito corpore morbus superior evadit, qui ubi corpus superavit, curationem non admittit. Vid. Martian. p. 385 sq.

Et si vero catharticonum ope materiam quandam febrilem a sanguine segregari excernique haud credibile sit, tamen eorum virtus ex eo tantum, quod intestinis adferunt, levamento minime æstimanda est. Alias enim, easque eximias utilitates præstant. Primo enim, corruptis humoribus ejectis, alimentum, quod ingeritur, purum & integrum ad sanguinem deferretur: deinde, intestinis depletionem subfidentibus, viscera atque ingentia sanguinis vasa quæ abdomine continentur, minus coarctata, liberius circulationi spatium præbent: postremo, jecoris, pancreatis, & aliarum glandularum exitus referantur. Unde diaphragma & pulmones respiratione faciliore gaudent, in caput haud ita violenter propellitur sanguis, per universum corpus turbatus circulationis cursus in ordinem revertitur; alviq; fluxus & promoventur critici, & arcentur symptomati- ci. Huc accedit, quod sudorificorum usus longe tutior sit & efficacior post venæ sectionem & purgationem, inanitis laxatisque vasis, & patefactis eorum osculis. Ex quo facilius per cutis poros desiderata promovetur evacuatio, & ab eo cavetur, quod maxime metuum- dum est, ne, dum in ciendo sudore toti sumus, remedia huc spectantia inflammationes internas & obstructions augeant. Igitur ubi morbus alvo, ut fieri solet, diu adstrictæ supervenit, ubi post vomitionem nausea cum ructu graveo- lenti etiamnum inhæret, ubi pituita stomacho

mo-

molesta est, ubi os amarefcit, ubi abdomen aucta viscerum mole aut flatibus distenditur, ubi intestina cum ventris siccitate vel etiam fluore torquentur, ubi corpus pravis succis abundat, quid obstat quo minus lenia, quorum copia nobis suppetit, præsertim in initiis febrium, purgantia imperemus? Certe Hippocrates, licet haud alia ei cognita fuerint quam calida & vehementia cathartica, tamen & hæc etiam aliquando in febribus necessario adhibenda esse perspexit. Is enim ita præcipit 2 aph. 29. *Incipientibus morbis, si quid movendum videtur, move: vigescentibus vero, quiescere melius est.* Et 1 aph. 24. *In acutis affectionibus, raro, & in principiis, purgante utendum: atque hoc, diligenti prius adhibita cautione, faciendum.* Et 4 aph. 10. *Purgandum in valde acutis, si turgeat materia, eadem die: morari enim in talibus, malum est.* Notare autem convenit, quod catharsin præcedere debeat venæ sectio, ad præcavendum tumultum & febris intensiorem ab assumpto cathartico. Docuit enim experientia Sydenhamum p. m. 677. catharsin, modo post eductum sanguinem tentetur, quibuslibet aliis remediis felicius certiusque febrem perdomare; tum quatenus foedam illam humorum illuviem e corpore exigat, a quibus ut a causa antecedente febris accendebatur: vel si non antea peccabant ii, jam saltem concalescenti, & a febris ardore quasi cocti & constipati, ad ejusdem moram diuturniorem multum faciunt; tum etiam quatenus anodyno viam sternit, quod tutius longe certiusque officio suo fungitur, quam si humores peccantes, qui paregorici vires aliter potuissent infringere, purgatione non fuerint eliminati. Vid. *Wigani præf. ad Freind Oper. p. 33 sq.*

Hip-

Hippocrates *de vict. acut. n. 44.* hanc quasi perpetuam purgandi regulam in acutis febribus ponit, quando scilicet urina ad crassitiem devenerit: & sane id, uti optimum in variolis signum est, ita & hoc morbi tempore purgationem commode institui posse significat. *Freind Epist. de Purg. p. 106.* In principio certe variolarum, ante pustularum eruptionem, ventrem purgare convenit. At leni tantum medicamento uti oportet; cujusmodi est infusio fennæ, adjecta manna; aut, in pueris præsertim, manna sola. Neque enim turbæ in corpore sunt ciendæ. *Mead Oper. p. 320.* Quin & variolis in suppurationis tempore constitutis, leniora alvum moventia non tam proficua quam etiam necessaria sunt, dum modo adsunt symptomata quæ alvum ducendam indicant, ut flatus, anxietas & spirandi angustia. Quod vero alvus justo tempore, per congrua remedia ducta, exanthemata ad interiora non revocet, ut quidam metuunt, convulsionisque producendo mortem inferat, satis testantur diarrhœæ, quæ aliquando per totum morbi decursum accidunt. Et hic alvi fluxus, nisi sit torminosus, tantum abest, ut noceat, mortemque inferat, ut potius variolis inprimis malignis egregie conducatur. *Schulz. de ventr. & intest. rat. §. 22.* Ast febris putrida, seu secunda, variolarum confluentium, quæ pustulis exarescentibus, aut (si nulla sit suppuratio) tumore inflammatae cutis subsidente, plerumque supervenit, ex corrupta materia, aut in pus nondum versa, aut ex pustulis in sanguinem rejecta, hæc, inquam, febris nulla alia medicina tutius depellitur, quam purgante. At lenioribus tantum

cathartici & hic opus est, qualia ante eruptionem pustularum adhibenda esse dictum est. Vid. *Mead l. c. p. 325. 404.*

Genuum gravitas hic intelligi debet, non quæ fit ex copia, nulla enim mentio fit tumoris, qui semper jungitur copię; sed quæ est ex virium defectu, ob cacochyliam. Dum enim primæ viæ crudo scatent, reliquum corpus utili & præparato chylo privatum redditur lassum & debilitatum; sed imprimis muscoli, qui movent genua. Quia vero nervi ad mesenterium tendentes & ad hos musculos, ex eadem fere veniunt origine, hinc est, ut mesenterii & intestinorum nervi, cacochyliâ in sua actione oppressi, reliquos ad femora tendentes magis quam alios in consensum trahant. Jam patet, cur genuum gravitas ex cacochyliâ tolli possit purgante medicamento. Eadem causa, cacochyliâ nempe mesenterii & intestinorum, suo pondere tendens mesenterium lumbis annexum, facit *lumborum dolorem*, plerumque gravativum; qui interdum unico purgante levatur, vel servata alvo laxiore perfecte curatur. *Gorter.*

APHOR. 21.

Τῶν ποχωρήματα μέλανα, ὁκόσῳ αἷμα μέλαν,
 ἀπ' αὐτομάτης ἰόντα, καὶ ζῦν πυρετῶ,
 καὶ ἀνευ πυρετῆ, κάκιον· καὶ, ὁκόσῳ ἀνὰ ζῶ-
 ματα ὑποχωρημάτων πλείω πονηρότερα ἢ, μᾶλλον
 κάκιον. Ζῦν φαρμάκῳ δὲ, ἁμεινον, καὶ, ὁκόσῳ ἀνὰ
 ζῶματα πλείω ἢ, ὁ πονηρόν.

Nigræ dejectiones, qualis sanguis ni-
 ger, sponte procedentes, & cum
 febre, & citra febrem, pessimæ: eoque
 peiores quo plures earum colores de-
 teriores fuerint. A medicamento au-
 tem, melius, quoque plures colores fue-
 rint, non malum.

Hic aphorismus in *Coac. sect. 6. n. 22 sq.* ita
 legitur: *Alvi excrementum nigrum cruentum,*
malum, cum febre, atque aliàs. Vitiosum quoque
varium abunde coloratum, eoque deterius, quo colore
formidandum magis, præterquam in medicamenti po-
tione. tunc namque periculo vacat, si copia non exu-
perat. Celsus l. 2. c. 8. p. 76. h. m. habet:
Alvus nigra, sanguini atro similis, repentina, sive
cum febre, sive etiam sine hac est, perniciofa est.
 ἀπ' αὐτομάτης apud Hippocratem spontaneum no-
 tat, non verò repentinum, ut male reddidit
 Celsus.

Nigræ illæ dejectiones similes sanguini nigro
 proficiscuntur ab atra bile, & pessimæ sunt,

ut signa scilicet, quia a pessimis causis nascuntur, si sine febre procedant; nam in febribus excretiones tales decretionem fieri possunt cum magno bono ægrotantis, coctione nempe prægressa. *Valles.* Usus est Hippocrates hac voce *ἰσχυρὰ*, ut cæteras nigri sanguinis excretiones excluderet, cujusmodi sunt, quæ per hæmorrhoidas, sæpe salubriter contingunt; apposuitque notam illam, *sanguini atro similia*, qualis nempe vena secta extrahitur; ut exciperet dejectiones humoris melancholici, qui, cum nataraliter multo sero diluatur, excretionem facit non crassas, qualis est sanguis niger, sed tenues, & aquosas. has enim salubriter excerni testatur Hippocrates *Coac. sect. 6. n. 94.* ubi hæc habet: *tenues nigrorum dejectiones horrorem inducentes in talibus meliores, &c.* Quæ igitur sanguini atro sunt similes, omnes malæ sunt, quia necesse est causam habere, vel præcedentem exustionem, vel proprii feri consumptionem, vel denique calidi innati extinctionem: quæ singula casum letalem constituunt; nam causa per evacuationem humoris non tollitur. Circa ea, quæ subjungit Hippocrates, *Et quo plures fuerint deteriores colores, tanto magis malum est*, adnotare oportet, non comparari dejectiones nigras cum variegatis, quasi dicat nigras esse pessimas, sed variegatas adhuc pejores, ut aphorismi verba primo aspectu significare videntur. Malitia enim æquales censentur *lib. Prænot. n. 10.* ubi scriptum est, *varia his quidem sunt diuturniora, nihilo tamen minus exitialia.* Nec est rationabile, gravius se habere eum, qui modo nigra, modo viridia, aut flava excernat, quam qui perpetuo nigra; quia, si hæc ab intensiori & fortiori causa procedunt,

dunt, satius est eam aliquando remitti, & excrementa colorem nigro mitiorem contrahere, quam continuo in sua vehementia persistentem perpetuo nigra producere. Quare docet tantummodo, quæ sint in utroque genere pessimæ, quasi dicat, inter simplices dejectiones omnium pessimæ sunt nigræ, inter varias autem illæ sunt deteriores, quæ pluribus coloribus intensioribus diversificantur. Quam quidem sententiam clarius expressam legimus in *Coac. sect. 6. n. 42.* hunc in modum: *Egestio alvi nigra, velut sanguis, & cum febre, & sine febre, mala est. Malæ item omnes variæ abunde coloratæ.* Quare si aphorismus ex coaca corrigeretur, sententia longe clarior & rationabilior redderetur. Subjungit vero post hæc: *cum medicamento vero, meliores, & quanto plures fuerint colores, non malum;* quæ etiamsi de variegatis prolata videantur, in nigris tamen etiam verificatur, in ambobus enim par ratio viget, quia, cum hujusmodi excretiones sponte excernuntur ab ipsis, naturam stimulari necesse est, quod majorem a naturali statu recessum in iis indicat, quam ubi in corpore quiescentes medicamento eos educente indigent; imo his a medicamento evacuatis, illud commodi accedit, quia, humor peccans e corpore educitur, quam utilitatem respiciens Hippocrates non dixit, *a medicamento minus malum, sed melius.* Quod vero sequitur, *& quanto plures fuerint colores, non malum,* difficultatem facit, quia a medicamento varia educi, semper malum esse videtur, id enim aut superpurgationis est effectus, aut plures humores noxios in corpore abundare significat. Recte tamen hoc dictum est, his enim

cretionibus a medicamento eductis, non esse malam, quemadmodum ea, quæ sponte procedit, propter eandem rationem, quam de nigris, & sinceris nuper adduximus. Et quamvis varios succos in corpore peccare non sit bonum; minus malum tamen est, plures, & inter se diversos peccare, quam unum tantum, & illum pessimum; quotiescunque enim quod in corpore est præter naturam, unius est naturæ, & facultatis, facilius cæteros humores ad propriam naturam trahens corrumpet, quam ubi plures, & inter se contrarii dominantur, nam contrarietas, quæ inter hos versatur, dum unum alteri resistit, est causa, ut cæterorum humorum corruptio difficilius contingat. Quod si rem hanc ex causis humores ipsos producentibus perpendamus, sive hæ sint errores in cibis & potibus, sive in anni temporum permutationibus (hæ enim potissimæ causæ ab Hippocrate censentur, cur humores præter naturam in corpore generentur); sicuti magis lædit mala victus ratio, quando uniformis pravitatis est, quam ubi in eduliis malis fit mutatio, & in anni temporibus gravior est excessus, qui diutius perseverat, quam ubi inter contrarios fit permutatio, ita pejus erit in corpore, unum tantummodo humorem pravam generari, quam plures, variosque, & inter se diversos. Concludamus ergo: atram bilem sponte excerni per alvum, pessimum si-
gnum esse, minus malum, si a medicamento; similiter: dejectiones variegatas sponte ferri, malum esse, & eo pejus, quo plures erunt colores, minime malum, si a medicamento id fiat, & quo plures erunt colores, eo meliores; idque & in febribus, & sine febribus perpetuo

tuo verum esse, adnotavit. Vid. *Martian* p. 445. 616.

Hoffmannus (*Med. rat. T. 3. p. 321.*) aphorismum hunc intelligendum esse censet de ejusmodi dejectione, quando excrementa instar picis nigra, a cruore admixto, cum summo virium lapsu & mirifico foetore dijiuntur, ac de morbo sic dicto nigro documentum ferunt, praesertim si vomitus simul sanguineus accedit; eo quod sanguis post diuturnam in vasis mesaraicis stagnationem, demum in ileum tenuissima membrana obductum perrumpit, & ad crassa intestina descendens, cum faecibus quasi confermentatus, nigrorem & foetorem ipsis conciliat.

APHOR. 22.

Νοσημάτων ὁκόσων ἀρχομένων, ἢ ὡς χολὴ μέλαινα ἢ ἄνω, ἢ κάτω ἐπέλθῃ, θανάσιμον.

Per quorumvis morborum initia, bilem atram supra, vel infra prodire, letale.

Reperitur hæc sententia in *Coac. Sect. 1. n. 100.* & apud *Celsum l. 2. c. 6. p. 55.*

Existimarunt Veteres melancholicum quendam succum, nigricantis coloris, cujus sedes sit in liene, in multis chronicis morbis peccare; hunc dixerunt *bilem atram retorridam*: & quando lienosi, & qui dolore atque tumore hypochondrii sinistri laborabant, per alvum dijiebant

talem atri coloris saburram, sibi persuadebant, esse hunc atrabilarium & melancholicum humorem. Et quoniam periculum talem excretionem post se trahere experientia addocebat, ob id funestas tales excretiones judicabant. At vero Veterum atra bilis, ubicunque de ea mentionem faciunt, neutiquam bilis est talem colorem & naturam suscipiens, sed potius ipse sanguis crassus, sæculentus, sive ex mora & stagnatione diuturna, intra substantiam lienis vel vasa mesenterii; sive ex miscela acidi in ventriculo hærentis, atrum talismodi piccumque colorem induat. Primo enim sæpius incredibilem quantitatem per plures dies nigricantis talismodi materiæ effundi sive per os sive per alvum pro certo habendum, qualem vero quantitatem neque bilis in cystide fellea, neque humor, pro illorum hypothese in liene stabulans nequaquam constituit. Deinceps, ipse Hippocrates aliis locis non obscure innuit, per bilem atram sanguinem crassum & sæculentum intelligendum esse. Vid. *l. 2. de morb. n. 71.* ubi de morbo nigro tractatur, & *4 aph. 23.* Etenim, observatur quandoque, bilem in vesicula hepatica contentam tingi colore aterrimo: sed tale quid rarissimum est. Sanguis vero ille sæculentus, corruptus, partim per vasa ventriculi & quidem breviora, partim per mesaraica & intestinalia nimis distenta & tandem disrupta in sinum ventriculi & intestinalium præter naturam effunditur, & per has vias postea irritatione facta ejicitur. *Frid. Hoffmanni Diff de morbo nigro Hippocratis. Halæ 1701. 4º. §. 2 sq.*

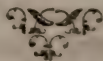
In verbis sumus faciles, modo in re conveniamus; & dicamus humorem atrabilarium seu
succum

succum melancholicum nihil esse aliud quam sanguinem, a dissipatis mobilioribus, crassum, atrum, pinguem, tenacem, terrestrem, immobilem, qui in vasis hypochondriacis hærens accumulatusque constituit morbum hypochondriacum: *bilem atram* autem vocemus materiem eandem, quæ jam fixata, compactaque, ibidem diu morata, mole aggesta, acris facta, vasa extendit, rodit, corrumpit, vel & assiduo putrefacti vapore venis recepto omnes functiones, imprimis cerebri, perturbat: quæ dein appellatur *bilis atra turgens* sive *commota*, quando, a causa quacunque, validius mota, acrior, mobilis, & jam agens reddita, vasa sua rumpit, corrumpit, putrefaciendo resolvit, & in vomicas putrefactas mutat. Vid. *Boerb. aph.* 1092 *sq.* Humor atrabilarius, quin & atra bilis, multorum rebellium morborum existit causa; & commota atra bilis multa funesta mala producit. Si igitur hæc ruptis vasis excernitur in principio morborum, letalis esse observata est, quia symptomatrica est, non decretoria: nam ubi post coctionem supervenerit atræ bilis per superiora & inferiora rejectio, sæpe attulit curationem, juxta *Boerb. aph.* 1110. Vid. 7. *aph.* 5.

Excretionum quæ in vitio sunt, quæcunque dominatu morbi suscipiuntur & fiunt, nulla est omnino tam mortifera, quam bilis atræ. Est enim bilis atra pessimum excrementum, quod feritate indomabili cæteris omnibus antecellit, triaque illa secum habet conjuncta, quæ vim naturæ adferunt, quæque illius præsidia maxime labefactant, τὸ δριμύ, καὶ τὸ διαβρωτικόν, καὶ τὸ ὀξύδες, i. e. *acre, erodens, acidum*. Quæ causa est, cur dysenteria inde nata sit insanabilis,

lis, 4 *aph.* 24; quemadmodum & cancer exulceratus. Atque inter bilem atram & melancholicum humorem tantum interest, quantum inter ferrum candens, & igne intactum. Quæ cum ita sint, plane efficitur, atram bilem quæ febrium initiis diu paulatim exit, & maligna cacochymia, & tempore morbi, & excernendi modo, denunciare & facere mortiferum malum. Ac primum qualitate ipsa, quæ omnium pessima est, malitiam arguit partium unde manat, nec non humoris utriusque unde gignitur, biliosi & melancholici, perustionem, aut corruptionem. Temporis vero distinctione noxia est. Etenim per morborum initia excretio nulla suscipitur imperio naturæ: sed hujusmodi omnia symptomata sunt contra naturam affectionum. Quo tempore natura morbificis causis opprimitur, estque humorum cruditas, ut ineunte morbo; tum certe non potis est salutariter quicquam excerni. Quod autem attinet ad ipsum excretionis modum; palam est fieri per ἀρεσίαν, i. e. *laxitatem*, qualis esse solet dysenteria diuturna cruenta, non autem quæ cito prorumpit & liberaliter: quæ quia non est multorum dierum, propterea nec mortifera, nec aversionem cibi parit. Sed hujus humoris effera vis non minus incommodat partibus per quas repit. *Duret. in Coac. p. 37.*

APHOR. 23.

Οκόσιζιν ἐκ νασημάτων ἰζέων, ἢ ἐκ πολυχρονίων, ἢ ἐκ τραμάτων, ἢ ἄλλως πῶς λεπθυνομένοις, χολὴ μέλαινα, ἢ ὀκτεῖον αἷμα μέλαν, ἐπέλθῃ, τῇ ὑστεραίῃ ἀποθνήσκει.

Quibus per morbos acutos, aut diuturnos, aut vulnera, aut alium quemvis modum extenuatis, bilis atra, aut veluti sanguis niger subierit, ii postridie moriuntur.

Infelix prognosis, quæ certam mortem tam proxime antecedit, sed adeo firma, ut prædicentem nunquam decipiat: nam commota bilis atra perruptis vasis effusa, in extenuatis, exhaustis jam & confectis corporibus, accelerat ab inanitione collapsum vasorum. Vid. *Martian.* p. 446. Conf. notata ad præced. *aph.* 22.

APHOR. 24.

Δυσεντερία, ὡς ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἄρζεται, θανάσιμον.

Intestinatorum difficultas, si ab atra bile ortum duxerit, letalis.

Celsus

Celsus l. 2. c. 8. p. 74. *Tormina*, inquit, *ab atra bile orsa mortifera sunt.*

Si atræ bilis excretio a principio cujuscunque morbi, omnino mortifera est, juxta 4 *aph.* 22, eo quod hinc per coctionem mitificata esse non potest; quanto magis letale erit, atram bilem excerni, quæ non solum non sit mitigata pepasmo, sed tantam habet acrimoniam, ut intestina in transitu ulcerare possit? *Martian.* p. 446. Extat historia in *Hippocratis* l. 5. *epidem.* n. 10. de Onesidemi ancilla, quam hic morbus tertia die jugulavit. Aliud autem est, si talis dysenteria sequatur permutatione morbi melancholici; de quo est 7 *aph.* 5.

Veram dysenterię ideam exhibet frequens alvi egestio cum ventris dolore vel torminibus. Adesse debet alvi egestio copiosior & frequentior, atque aliquamdiu continuata, sine medicamenti exhibitione concitata, deponens alvus excrementa varia, non vero chylosa: si enim copiose fiat, sed statim desinit, amittit dysenterię nomen; aut si excitetur ab assumpto purgante, vocatur hypercatharsis; si alvus deponit chylosum, potius ille morbus refertur ad lenteriam. Præter defectionem illam adesse debet ventris dolor seu tormen, unde a Celso vocatur *Tormina*, sine quo dicitur diarrhœa, & sola tormina sine defectione pertinent ad colicam vel iliacam passionem. Si ad defectiones has & ventris tormina accedat vomitus frequens, vocatur cholera, præprimis si biliosa ejiciuntur. Dum loco excrementorum liquidorum emittitur sanguis, vocatur *dysenteria cruenta*; si vero continuo emittuntur flatus sine excrementis, dicitur *dysenteria sicca.* *Gorter.*

APHOR. 25.

Αἷμα ἄνω μὲν, ὀκτεῖον ἂν ᾖ, κακόν· κάτω δὲ,
ἀχαθὲν, μέλαν ὑποχωρῶν.

Sanguis, supra quidem, qualiscunque fuerit emissus, malum: infra autem, si niger dejiciatur, bonum.

Hic non de atræ bilis, sed sanguinis excretionibus, per os, & per alvum, sermo est. Sursum exiens sanguis qualiscunque, malum dicitur, quia significat rupturam vasorum in thorace, vel ventriculo, sive a corrosione, sive ab impetu. Excipe tamen casum, quando mulier vomit sanguinem, nam malum hoc solvitur menstruis erumpentibus, 5 aph. 32. Si etiam evomatur sanguis sine febre, bonum, juxta 7 aph. 37. Possunt etiam dari fluxus critici, adeoque vel plane naturales, vel minus mali, qui cum dantur, non sunt ii, qui in aphorismo proponuntur. *Bellin. de urin. &c. p. 673. Profluvium ejus (nempe sanguinis) uni fit e naribus homini; aliis nare altera, aliis utraque; quibusdam per inferna; multis per ora stato tempore, ut nuper Macrino Visco viro Prætorio, & omnibus annis Volusio Saturnino Urbis Præfecto, qui nonagesimum etiam excessit annum. Plin. l. 11. c. 38.* Sanguis niger deorsum secedens, bonum, quia venit ex hæmorrhoidalibus vasis; nam atrabiliaris & nephriticis succedentes hæmorrhoides bono sunt, 6 aph. 11. Sed sanguis splen-

didus

didus alvo per secessum rejectus, malo est; & quibus præcordia inflammatione tentantur, & pus colligunt, iis sub mortem nigra dejiciuntur. Vid. *Coac. sect. 6. n. 14. & sect. 2. n. 254.*

APHOR. 26.

Ἡ ὑπὸ δυσεντερίας ἐχομένα οἶον σάρκες ὑποχωρήσωσι, θανάσιμον.

Intestinorum difficultate vexato, si veluti carunculæ dijiciantur, letale.

Carunculæ quæ dejiciuntur, ulcus designare solent. Vid. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 3. p. 540.* Sed nota, letale dici apud Hippocratem, quod plerumque mortem adfert, & natura sua, non necessario, nec semper. *Cardan.* Dysenterici, qui carunculas ex intestinis excernunt, id non faciunt nisi in tertio dysentericiæ gradu, cum nempe abrado prius muco intestinorum, hinc tunica nervosa & glandulosa eorundem, postremo ad carnosam & musculosam illorum tunicam pervadit ulcus: idque nonnisi post immanes cruciatus & intolerabilia tormina accidit, cum scilicet dysenteria ad letalem statum perducta est. Cyrillus in *Etm. Oper. T. 1. p. 242.*

APHOR.

APHOR. 27.

Ὅσοις ἐν πύσιν πυρετοῖσιν αἱμορραγία πολλή-
 ὁκοθεν, ἐν τῇσιν ἀναλήψεσι, τῇ-
 σιν αἱ κοιλίαι καθυγραίνονται.

Quibus per febres sanguinis copia un-
 decunque profluxerit, iis, cum re-
 ficiuntur, alvi humectantur.

Legitur sententia hæc in *Coac. sect. 1. n. 227.*

Indigitatur sanguinis effusio ex critica febris
 solutione. Si autem multus excretus fuerit
 sanguis, ex debilitato tunc ventriculi & inte-
 stinorum tono oritur alvus humida ex assum-
 tis, quæ coqui nequeunt. Talibus ergo lar-
 gum dare victum non conveniet. In *lib. 1. Prædict. n. 19.* præsens aphorismus sub univer-
 saliori sententia continetur in h. m. *Quibus
 sanguinis eruptiones multæ fuerint, his procedente
 tempore alvus male afficitur, nisi urinæ concoctæ
 fuerint:* ex quibus docemur causam, propter
 quam alvus humectatur in illis, in mala ven-
 tris affectione consistere, unde nec ventriculi
 concoctio perfecta, nec exacta alimenti distri-
 butio perficitur, unde alvi excrementa humi-
 diora redduntur. Factam autem viscerum de-
 bilitationem indicabit urina tenuis, & aquosa,
 quæ si concocta appareat, fortasse, alvos hu-
 mectari, non erit necesse. Naturale enim ro-
 bur viscerum naturali facultati inservientium
 tale

tale esse potest, ut ex longa etiam sanguinis fluxione nihil incommodi eis evenire permittat. Quare præsentem aphorismum fortasse veriore constituisse illius auctor, si hunc in modum eum conflasset: *Quibus in febribus sanguinis multitudo eruperit undequaque, his in refectio- nibus alvi plerumque humectantur, & urina tenuis apparet. Martian. p. 446. Cur in Coac. sect. 3. n. 53. dicitur, circa initia contingentes magnas hæmorrhagias in refectio- ne humectare alvos? Quoniam morborum acutorum initia fere sunt crebra metaptosis & orgasmis, quod annotavit Galenus. Ergo quæ ob orgasmo & præprope- ra metaptosi, morborum initiis cietur hæmor- rhagia, haud facile modum servabit, aut reti- nebit moderationem quantitatis: quemadmo- dum illa quæ jure & loco, duce natura, critica lege suscipitur atque perficitur. At tam immo- derata, tamque effrenis hæmorrhagia in refe- ctione præhumidas reddit alvos, facitque ut liquidis excrementis ferantur, h. e. labefacten- tur. Duret. in Coac. p. 198.*

APHOR. 28.

Ὅσοις χολώδεια πὶ διαχωρίματα, κωφύ-
σι ἐπιγνομένης, πύεται καὶ ὅσοις
κώφωσις, χολωδέων ἐπιγνομέων, πύεται.

Quibus biliosæ sunt dejectiones, hæ-
c oborta surditate cessant: & quibus
adest surditas, his, exortis biliosis
dejectionibus, finitur.

De

Desumpta sine dubio hæc sententia est ex *Coac. sect. 6. n. 77. 78. & ibid. sect. 2. n. 66.* hæc leguntur: *in febris enata surditas, alvum remoratur & sistit.*

Supponitur surditatem aliquando contingere a bile flava in meatum auditorium delata: desinet ergo illa surditas, si iterum deorsum revellatur bilis, cujus rei argumentum sunt biliosæ dejectiones. Contrà, dejectiones tales cessabunt, si bilis flava sursum ad meatum auditorum translata fuerit. *Holler. Duret. in Coac. p. 101.* Bilis admodum exigua in cerebro naturaliter generatur, quia frigidissimum est membrum, & quæ ibi generatur, per aures naturæ instituto expurgatur, cujus rei illud certissimum argumentum est, quia aurium sordes perpetuo in sanis amarescunt. Cum igitur aures sint biliosi excrementi receptaculum, rationi consonum est eas a bile potius, quam a pituita, obsurdescere; quo stante non est mirum si biliosæ dejectiones surditatem tollant, materia morbifica deorsum fluente; e contra vero surditas superveniens diarrhœam biliosam sedat, non quidem eo quod bilis, quæ per alvum fertur, tota ad meatus auditorios feratur, sed quia surditas est signum, bilem ad supernas partes ferri, unde revulsione quadam ab infernis ad superna factâ, biliosæ dejectiones cessant. *Martian p. 447.* Nunquam non salutaris observatur alvus in aurium vitiis liquida, dum exinde motus sanguinis a capite ad infernas partes egregie derivatur. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 4. p. 168.* Nihil plus adversus surditatem, quam biliosa alvus prodest. *Cels. l. 2. c. 8. p. 70.* Validum inferiorum partium dolorem surditas allevat, & sanguis ex naribus stillans. *Hippocr.*

l. 2. *Epidem. sect. 5. n. 9.* En consensum aurium cum intestinis! Facile autem concipitur omnem surditatem depravato organo auditus natam tolli non posse alvi fluxu, siue sit biliosus vel alius, neque illam, quæ provenit a causa in meatu auditorio vel tympano hærente: quare ea est concipienda surditas, quæ oboritur in febribus, quod morbi generalis materia feratur ad aures seu nervum acusticum, uti fieri solet, si morbus acutus metastasin molliatur per parotides, in morbis acutis inflammatoriis, purulentis, & erysipelatosi. Verum surditas talis in inflammatoriis prævenitur hæmorrhagiâ, in purulentis per sedimentum urinæ copiosius & purulentum, verum in erysipelatosi, qui dicuntur etiam biliosi, admodum conducit materiem illam biliosam evacuari per alvum, quæ evacuatio si non contingit, surditas illa in morbis biliosis præfagit delirium. Biliosa autem egestio ea est, quæ habet colorem flavum, estque tenuis, acris & calida, qualis materia accusatur in morbis biliosis & erysipelatosi, hæc mobilis admodum frequentissimam metastasin facit, quare si feratur ad intestina, non amplius infestare potest caput & aures, quando bona censetur. Conducit in dicta surditate ducere alvum per purgantia refrigerantia acescentia. *Gorter.*

Surditas superveniens biliosis dejectionibus, permutatio est unius affectus in alium: neque dicendam puto revulsionem, tum quia revulsio species est evacuationis, quæ in eo casu non datur, tum quia illi deest præcipua lex bonæ revulsionis, nempe quod fiat ad loca ignobilia: quapropter, cum bona revulsio non sit, neque revulsionem appellabo. Hæc
transmu-

transmutatio aliquando potest esse utilis, aut saltem non prava, frequentius tamen solet esse pernicioſa. Quod ut intelligatis, advertite non aliter fieri poſſe, ut ſiſtatur alvi fluor absque perfecta ſanitate, niſi in criſi imperfe-cta. Si igitur evacuatio critica, cum deſiit, erat jam prope finem, & parum reſtabat, quod evacuari oporteret, potuit ſurditas fieri ex pau-
ca materia vaporoſa in aurium meatus ſeſe in-ſinuante, atque ſi non bonum, at certe non pravum ſignum, non prava cauſa erit. Si ve-
ro evacuationis adhuc multum reſtabat, non magis bonum erit alvi fluxum ceſſare, quam urinas decolores apparere: utrumque enim rap-
tum materiæ ad caput indicat: quod ſi ceſſat alvi fluxus, & apparet ſurditas, quæ auctore Hippocrate *lib. I. prædict. n. 4.* mentis alienationem portendit, & a Galeno inter ſigna male affecti cerebri conſtituitur, jam adeſt major ratio, cur amplius de phrenitide ſuſpicemur: quod & confirmat idem Hippocrates *lib. de ju-
dicat. n. II.* Quibus in febris aures obſurduerunt, his, non ſoluta febre, inſanire neceſſe eſt: imo & in febris acutis, ac turbulentis, *l. I. prædict. n. 4.* Et in febris cum debilitate *4 aph. 49.* mortale ſignum eſt, indicat enim, ut Galenus vult, emortuam facultatem. Secunda aphorismi noſtri pars, in qua Hippocrates bilioſis dejectionibus ſurditatem curari ait, continet alium ſanationis modum optimum & ſecurum: talis eſt evacuatio facta per laudatiſſimam re-
vulſionem a ſuperioribus ad inferiora, a mem-
bro nobili ad minus nobile, & ex humore tali, qualis evacuari debet. Hoc tertium multi non admittunt, quippe nolunt, ſurditatem a bilio-
ſa materia fieri: neque enim habet craſſitiem,

quæ meatus obstruere possit: unde biliosas dejectiones intelligunt non sinceras, sed pituitoso humore permixtas. Tamen cum hic de surditate facile solubili sermo sit, hæc a materia subtili fiet, si a subtili fieri possit: quod autem possit fieri a subtili, omnes prorsus fatentur, qui a flatibus, & ab spiritibus tum congeniti aëris surditatem induci scribunt: & hoc admodum frequens est in surditatibus, quæ fiunt per febres: nam & vaporum, & humorum tenuium ante crisin ad caput motum dejectiones biliosæ supervenientes retrahunt. At non ita tenuis est flava bilis quæ non possit aurem obturare: obturat & aqua in meatus auditorios ingressa, quæ bile longe est tenuior: unde etiam a ferositate, præter multorum opinionem, surditatem fieri posse existimo. Advertendum tamen est, solutionem surditatis per alvi fluxum in malignis febribus esse infidam, magis enim turgentiam quandam materiæ, quam bonam crisin, quæ in hac febre non esse solet, significat. Unde narrat Brassavolus anno 1528. funesto illo quidem universæ Italiæ ob pestilentiam grassantem, observasse se hanc transmutationem bis, & ter eadem die in uno ægroto: cessabant enim biliosæ dejectiones, & surditas superveniebat, rursus evanescebat surditas supervenientibus dejectionibus. Contingit etiam, ut idem Brassavolus se vidisse testatur, ut propter multitudinem materiæ, sit surditas simul, & alvi dejectio perseveret. *Castrens. Med. Consult. p. 101.*

APHOR. 29.

ὁρίσκειν ἐν τοῖς πυρετοῖσιν ἐκταροῖσιν ἔσσι
ρίγη γίνεται, δύσκριτα.

In febribus si rigores contingant sexto die, difficilem habent judicationem.

Exstat hic aphorismus in *Coac. sect. I. n. 23.* & apud Celsum *l. 2. c. 4. p. 51.* legitur ita: *Malum morbi testimonium, a sexto die cæpisse inhorrescere.*

Rigor sexto morbi die fiens non est decretorius, saltem male decretorius seu symptomaticus: sub illo costio incipit, sub hoc morbus prævalet. Sextus autem dies non est decretorius, juxta superius dicta ad 2 *aph. 24.* Intellige autem febrem non intermittentem, de quali loquitur *aphorismus 46.* hujus sectionis, siquidem per *l. 7. Epidem. n. 40.* acutos morbos præcipue quintus dies & septimus & nonus judicant. Neque tamen præsens aphorismus ad febrem ardentem extenditur, nam in hac, quocunque die, solutionem a rigore contingere, videtur suadere 4 *aph. 58.* Vel dicendum potius est, difficultatem judicii, quem rigor sextæ diei præmonstrat, non excludere febris solutionem, ita ut fieri possit, ut febris ardens a rigore sextæ diei tollatur, uti citato aphorismo decretum videri potest, recidiva tamen vigore sextæ diei contingat, quæ hac voce, *δύσκριτα*, comprehenditur. Vid. *Martian. p. 447.* Hic opportunum est notare, quod *rigor*

in febribus continuis appelletur ille frigoris sensus cum concussione corporis, qui ex medulla spinali venit, & certis temporibus, diebus maxime imparibus, dimidio quarti, septimo, undecimo & decimo quarto accidit. Est autem hic rigor nonnisi affectio generis nervosi universi corporis spasmodica, qua sanguis & humores, ab exteriori corporis peripheria, versus interiora, cor, cerebrum & vasa majora, cum quadam vehementia pelluntur, eaque propter extrema refigescunt, interiora vero sanguine nimis replentur & distenduntur, unde pulsus contractus est, pectus angitur, faciesque cum vasis capitis turgescit. Quod si igitur post hunc rigorem, succi intus acti æquali renisu & auctiori cordis & arteriarum systole ad cordis superficiem repelluntur, sæpius tota morbi & causæ morbificæ vis, uno impetu, per largum universi corporis sudorem, aut narium stillicidium frangitur penitusque eliditur. Sic procedens rigor salutaris est, *criticus* ob id recte vocatus, post quem arteriarum ictus æquabiles fiunt & molles, circulus sanguinis debitus & vires cum somno redeunt. Sed ubi cordis & vasorum systaltica vis non tam valida est, ut appulsum sanguinem iterum extus agere possit, *symptomaticus* est rigor & malus. Tum enim nec corpus incalescit rursus, nec pulsus æqualis fit, nec sanguis per nares, nec sudor calidus universalis per poros, sed particularis & frigidus circa caput & collum, effertur, nec corpus cum animo reficitur, nec somnus redit. Sanguis potius intus in minimis vasis impactus subsistit, ac in cerebro phrenitidem & convulsiones, circa cor & pulmones, summam præcordiorum anxietatem,

tem, spirationem anhelosam, difficilem, viriumque ad animi usque deliquium dejectionem, facit, ut postea nono plerumque die mors excipiat. Quandoque etiam extra criticos dies accidunt ejusmodi rigores, sed hi pariter sunt symptomati malumque præfagiunt eventum. Hi itaque naturæ motus, mortem, vel salutem, adducentes, probe a medente attendendi. In hoc enim præcipuum ad prognosin & tempestivum remediorum usum versatur momentum, quod optime tenuit primus artis parens *Hippocrates*, quod serio inculcarunt optimi & fidissimi hujus interpretes, *Mercurialis* atque *Duretus*, sed ex nostris norunt paucissimi. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 1. p. 353.* Hippocrates solemnes hos naturæ motus a circumferentia ad centrum & a centro rursus ad circumferentiam jam olim suo tempore dilucide satis descripsit *lib. de flat. n. 10. & 11. in h. m.* Dum ingesta ventri diu immorantur, & alvus obturatur, per universum corpus permeant flatus sanguineque plenas corporis partes maxime petentes eas frigefaciunt, frigefactis autem his locis, unde fontes & radices sanguinis prodeunt, per universum corpus horror consequitur, sanguis vero horrore concurrit, ac penetrat per omne corpus ad locos maxime calidos. Hi enim sunt ejus saltus. Decedente igitur ab extremis partibus sanguine, viscera contremiscunt & carnes. Sunt autem quædam corporis partes sanguine plenæ, quædam vero exsanguæ. Exsanguæ itaque propter frigus non tremunt, sed parumper commoventur, ac palpitant, quum calor ex eis defecerit. Sanguine autem abundantes propter sanguinis multitudinem & tremunt & inflammationes suscitant. Nequit enim fieri, ut sanguinis multitudo conquiescat. Et in fine n. 13. scribit: Hoc ergo modo febres fiunt.

Quid? quod in gravioribus doloribus & pathematibus spasmodicis, quæ hyponchondriacis sic dictis perquam familiaria sunt, ejusmodi motus, quæ ab extra intro, & ab intra foras tendit, adeoque febrilis animadvertitur. Neque enim ullus atrocior dolor occurrit, ubi non extremorum refrigeratio cum horripilationis sensu & pororum cutis constrictio junctæ sint; postea vero intensior cordis motus cum calore superveniens extremorum spasmus solvendo dolorum finem facit. Et quum terroris eadem sit indoles, ut constringendo extrema sanguinem intro pellat, hinc etiam fit, ut tandem in sudorem & calorem universi corporis terminetur. *Hoffm. ibid. T. 2. p. 73.*

Enim vero est ita comparata natura humana, ut quodcunque sibi molestum amoliri nitatur excitato motu spasmodico. Vid. *Cheyn. sanit. p. 156 sq.* Hinc est, quod horrores sint signa coactæ retentionis ejus, quod natura expellere & secerni avet: nam eveniunt 1. urinâ diutius retentâ; 2. quando fæces alvinas, ad exitum paratas, non licet deponere; 3. genitura ad exitum stimulante, in juvene amatore, amasiæ adfidente; 4. partus & menstruationis tempore; 5. in puerperis secunda vel tertio die a partu, lacte ad mammas delato & exitum quærente; 6. transpiratione impedita, cum quis ex calido loco in frigus processerit, porique tum aperti, aëre frigido ingrediente, adstringuntur, quod, si pori minus fuerint aperti, non accidit; 7. ab ira, a poris tum contractis, & perspiratione impedita. *Linn. de febr. interm.* Imo a sola mentis imaginatione provocari subinde videmus ejusmodi motus spasmodicos, horrores, visa v. g. vel audita re quapiam ingrata,

grata, quam averſamur. Sed redeo ad rigorem febrilem, & Hippocraticam de eo doctrinam. Ubi ſanguis refrigeratur, totum corpus refrigerari neceſſe eſt, idque cum evenit, rigor (ρίγς) appellatur, & ſi quidem vehemens rigor extiterit, vehementior etiam eſt tremor (τρόμος). Sanguine enim in ſe coëunte & condensato, dum venæ contrahuntur, corpus contrahunt & tremorem excitant. Quod ſi minus in ſe coëat ſanguis, hoc modo rigor appellatur; horror (φρίκη) autem dicitur quod eſt debiliſſimum (debiliſſimus rigor). At vero quod poſt rigorem neceſſario major aut minor febris prebendit, ſic ſe res habet. Cum ſanguis per vim quandam incaluerit, ruſusque in ſuam naturam abierit, quod pituitæ & bilis ſanguini permixtum eſt, ſimul incaleſcit, ſanguisque ſe ipſo multo calidior evadit. His igitur percalefactis, poſt rigorem, ad ſanguinis caliditatem, febrem ſupervenire neceſſe eſt. lib. I. de morb. n. 22. Circa oſſeas corporis partes homo maxime riget, & capilli erecti ſtant, cuticula concreſcente & ſiccior quàm antea reddita, deſiciente nimirum iſthic aquoſo humore & circum oſſa convoluta. Hinc ſane ſolus locus ubi antea erat, humorem facere nequit, unde rigor oritur. lib. 4. de morb. n. 26. Rigores quidem mulieribus a lumbis inchoant magis, & per dorſum deinceps ad caput feruntur. Quin & viris poſteriore magis quam anteriore corporis parte. Horremus ſiquidem exterioribus magis quam interioribus corporis partibus, veluti cubitis, femoribus. Sed & cutis raritas id indicat, cujus indicium eſt pilus. Si vero aliunde rigent, forteque ex ulceribus, ex vaſis rigor inchoat. lib. 6. Epidem. ſect. 3. n. 30 ſqv. & lib. 2. ſect. 3. n. III. II2. Qui rigores ex dorſo proficiſcuntur, graviores ſunt & moleſtiores. Coac. ſect. 1. n. 18. Mercurialis ex Galeno docet, horrorem ſive horripilationem eſſe, cum in

corpore percipitur levis quædam, & inæqualis refrigeratio, in lacertis punctio cum pigritia quadam, & veluti membrorum fractione; *frigus* dici, quando præter dictum motum percipitur in membris sensibile frigus; *rigorem* esse, quando propter frigus, & horrorem membra concutiuntur valde, & quassantur. Differentiam inter rigorem & tremorem ponit hanc: in tremore non totum corpus tremit, sed una pars duntaxat, aut plures; at in rigore omne corpus concutitur: præterea in tremore concurrit facultas voluntaria; rigor est motus coactus: tum, rigor fit subito, tremor paulatim. Dolores dorsi, seu rigores ex dorso in febribus esse molestiores censet ob viciniam spinalis medullæ, qua rigore affecta postmodum cerebro malum facile communicatur. Vid. *Mercur. Med. Pract.* l. 5. c. 8. p. 529. *Ejusd. Præl. in l. 2. epid. Hipp.* p. 189. 203. Quæ alia docet hic auctor de parte a qua rigor incipiat, ea videmus infra ad 5 aph. 69.

Ad *exhorrescentiam* in paroxysmis *februm intermittentium* quod attinet, ego, inquit Sydenhamus, illam exinde oriundam arbitror, quod materia febrilis, quæ nondum turgescens a massa sanguinea utcunque assimilata fuerat, jam tandem non solum inutilis verum & inimica naturæ facta, illam exagitat quodammodo atque laceffit: ex quo fit, ut naturali quodam sensu irritata & quasi fugam molita, *rigorem* in corpore excitet atque *horrorem*, aversationis suæ testem & indicem. Eodem plane modo, quo potiones purgantes a delicatulis assumptæ, aut etiam toxica incaute deglutita, horrores statim inferre solent, aliaque id genus symptomata. Natura itaque hoc pacto irritata quo

quo facilius hunc hostem a suis cervicibus depellat, fermentationem aggreditur, solennem nempe machinam, qua in febribus & quibusdam aliis acutis morbis uti consuevit, cum sanguinis molem ab inimicis intestinis liberare conetur: hujus enim effervescentiæ beneficio disjunctæ peccantis illius materiæ partes, quæ sanguini æquabiliter admixtæ fuerant, aggregari quodammodo incipiunt, atque adeo leviori opera subigi possunt, ut ad despumationem opportuna evadant. - - Ubi autem febrilis materia nondum tota emigravit, sed quemadmodum apum embrya statim temporibus sensim succrescunt, ita latens hæc materia pro typhorum ratione denuo caput effert, ac novum negotium naturæ facessit, idem stadium decurrens, quod modo ostendimus. *Sydenh. p. 93 sq.* Atque sic paroxysmi intermittentium febrium initium sumunt cum rigoribus. Jam itaque tres rigoris habemus species in febribus; de quibus Duretus hæc docet: Rigor tribus modis dicitur. Aut enim est *periodicus*, ut qui in febribus tertianis *ἐπιστησιασίας* argumentum dat: *Criticus*, ut qui septimo die accidit in febribus ardentibus, quem sequitur sudor, vel hæmorrhagia: *symptomaticus*, qui fit motu morbi, ut qui accidit sexto die, sæpe fit motu morbi, & malus est; vel dum suppuratum fit in parte aliqua, cujus meminit non longe ab initio Coacarum prænotionum (*sect. 1. n. 24. 36.*) Hippocrates. Vid. *Duret. Viſt. acut. p. 41.* *Periodicus* rigor, proprius intermittentium febrium, colligitur ex *4 aph. 63. & l. 2. Epidem. sect. 2. n. 82.* Celsus *l. 3. c. 3. p. 116.* hanc rigoris speciem vocat *horrorem*, ubi totum corpus intremis.

mit. vid. etiam *ibid.* c. 12. p. 141. *Criticus* seu *decretorius* rigor jam memoratus est ex 4 *aph.* 58. Est autem decretorius rigor duplex: unus perfectus, qui decretorio die contingit, & cum signis costionis, & absolute hominem liberat a morbo: alter imperfectus, qui omnino non liberat, quia aut sine costionis signis est, aut in die non decretorio, de quo scriptus est 4 *aph.* 29. *Symptomaticus* rigor colligitur ex 4 *aph.* 46. ex *Prognost.* n. 16. quo ait signum suppurationis esse eo ipso die, quo rigor incipit. Sed ex hoc aphor. & prognost. duplex rigor symptomaticus colligendus est: unus in febre simplici, de quo intelligi debet aphorismus; alter in febre cum inflammatione conjuncta, de quo prognosticon, & de morbis intern. n. 1. in principio. Sed notatu dignum est, omnem rigorem fieri a materia calida, vel per se, ut in rigore decretorio, & periodico febris tertianæ: vel per putredinem, ut in rigore periodico febris quartanæ, & in rigore symptomatico a materia purulenta. Distinguuntur autem inter se, quod periodicus & criticus rigor incipit a lumbis per 5 *aph.* 69. symptomaticus autem incipit a parte inflammata. Jo. Martini *Prælectiones in librum Hippocratis de morbis internis.* Paris. 1637. 4°. p. 14 sq. Qui auctor h. l. præter memoratas tres rigoris species in homine febre laborante consideratas, quartam ponit, vocatque *rigorem plethoricum*, qui fit in homine, qui sese multis crassis & frigidis cibis oppleverit: estque cæteris rigoris speciebus mitior: & hunc attigit Hippocrates ad historiam quintam lib. 1. *Epidem. sect.* 3. Conf. 7 *aph.* 7. Constat jam, 1. rigorem in morbis interdum bonum esse, (*criticum*);

ticum); interdum malum (symptomaticum), qui tamen non semper est lethalis: 2. rigorem omnem in genere spectatum, esse aut cum febre, aut sine febre; de quo posteriore, sine febre, possunt etiam videri quæ annotata sunt ad 5 aph. 17.

APHOR. 30.

Ὅσοις παροξυσμοὶ γίνονται, ἐν αὐτῷ ὥρῳ ἀφ' ἧς ὁ πυρετὸς, ἐς τὴν αὐτὴν ὥρῳ ἐν αὐτῇ λάβῃ, δύσκριτα.

Quibus accessiones fiunt, quamcunque hora febris dimiserit, si postero die, eadem, qua antea hora prehenderit, judicatio difficilis esse solet.

Celsus l. 2. c. 4. p. 51. ita reddit: *Malæ febres, quæ quotidie tempore eodem revertantur.*

In febribus quotidie observatur, & maxime in tertianis, accessiones eadem penitus hora accedere, quæ tamen facile judicantur, & si aliqua earum paulo sit longior solito, non tamen difficile judicium habere affirmari potest; & certe si febres tali ordine procedunt, difficile judicium habere non possunt, quod inconstantium morborum proprium esse videtur: plurimum enim inter se conveniunt ἀκατάστατος, & δύσκριτος, h. e. instabilis, & difficilis judicii, quemadmodum eorum contraria, εὐσταθής, καὶ εὐκρινής, eaque simul copulavit Hippocrates
3 aph.

3 aph. 8. *In constantibus temporibus (inquit) si tempestive tempestiva reddantur, morbi constantes, & judicatu faciles fiunt, in inconstantibus autem inconstantes, & qui difficile judicium habent.* Quare Hippocratis sententia temere ad omnes febres transfertur, quæ accessiones habent: cum de his tantummodo intelligat, quæ quotidie invadunt, quod verba contextus palam faciunt; inquit enim, *si die sequenti corripit*, quod febrium quotidianarum est proprium (quotidianas appello ad morem Hippocratis eas omnes, quæ quotidie invadunt), de his enim aphorismus verificatur. Febres enim hac, vel illa hora exacerbationes facere, a natura humoris contingit, qui in febre prædominium habet; nam cum quilibet humor habeat peculiare diei tempus, quo movetur, qui majus prædominium in materia febrili habuerit, is horam præstabit in qua exacerbatio contingat. Quum ergo febris quotidie invadit, & eadem hora, quatenus singulo die accedit, humoris biliosi copiam indicat, si Hippocrati credimus, qui *lib. de Nat. hum. n. 27. 28.* testatur, quotidianam febrem a copiosiori bile dependere, quam tertianam. Quatenus vero eadem hora repetit, indicat materiam, quæ priorem accessionem facit, a materia sequentis, nec loco differre, nec natura, quod causæ firmitudinem & robur significat. Stante igitur materiæ morbificæ copia, eaque forti, impossibile est, ut a natura cito superari possit. Unde necesse est, morbum aut male judicari, aut longo tempore, & per multas recidivas, quæ difficultatem judicii constituunt; quod quidem non evenit, quando febris diversis horis exacerbatur, quod ob materiæ diversitatem, diversosque

que febris focos contingit, quæ causæ debilitatem constituunt, & quæ naturæ facile cedit. Quæ vero longiori periodo accedunt, quia bilis copia non adeo viget, paroxysmorum constantia non erit difficilis: quia a naturæ robore, & materiæ obedientia evenire id potest. *Martian. p. 447.* Ergo febres quotidianæ rebelles & solutu difficiles, vel diuturniores saltem, judicantur, si redierint paroxysmi semper eadem hora, idque quacunque hora dimittant: notatur enim impotens in solidis oscillandi virtus & impar materiæ morbosæ subigendæ. *Hecquet & Valles.*

APHOR. 31.

Τοῖσι κοπῶδεσιν ἐν πῖσι πυρεῖσιν, ἐς ἄρθρα, καὶ παρὰ τὰς γνάθας μάλιστα, αἱ ἀποσάσεις γίνονται.

Quibus per febres lassitudinis sensus inest, iis ad articulos, potissimumque circa maxillas abscessus oriuntur.

Excerptus est aphorismus ex lib. de humor. n. 3. ubi hæc leguntur: *In febribus ad articulos & circa maxillas præcipue abscessus contingunt, in vicinia dolorum cujusque, ad superiorem partem magis, & in totum. Si tardus fuerit morbus & deorsum feratur, infra etiam abscessus contingent. Maxime autem pedes calidi, infra futurum abscessum, frigidi vero supra denunciant. Celsus l. 2. c. 7. p. 65. ita habet; Si lassitudinis*
sensus

Sensus in febre est, vel in maxillis, vel in articulis aliquid abscedit.

Signa declarantur futurorum abscessuum, juxta nempe locum lassitudinis seu doloris, qui est a decubitu humorum: ita ut, si dolor in toto fuerit, i. e. in omni corporis parte, ad articulos magis decumbant, sin autem ad supernam partem, magis ad maxillas: in lentis autem febribus magis ad infernas partes, quoniam materia crassa est, & similiter si dolor descendat, indicante pedum caliditate, contra, si ii frigidi fuerint. *Cardan.* Si ergo in morbis acutis (de quibus hic aphorismus intelligendus) lassitudo sentitur, notatur a stasi sanguinis ibi locorum facta futurum abscessum, quia articuli & maxime maxillæ, præ cæteris partibus glandulosæ, favent humoris collectioni, & jugi motu suo invitant sanguinis appulsum. *Hecquet.* *Lifter.* Conf. 4 *aph.* 44. Quando autem, qui expectatur abscessus, a natura prævertatur, docet *aph.* 74. hujus sectionis. In regionibus borealibus frequentius loco abscessuum aliorum arthritides vagæ scorbuticæ fiunt, neque tamen abscessus articulorum nulli observantur. *Wedel.*

APHOR. 32.

Οἱ κοῖτοι δὲ ἀνισταμένοισιν ἐκ τῶν νόσων ἡ
πνέει, ἰνταῦθα αἱ ἀποσπείσεις γίνονται.

Is vero qui ex morbis convalescunt,
si pars aliqua laboraverit, illic ab-
scessus fiunt.

Est hæc sententia continuatio præcedentis
aphorismi, desumpta ex lib. de humor. n. 3.
ubi ita scribitur : *Is qui ex morbis convalescunt,*
si statim in manibus & pedibus dolores contingunt,
in his abscessus oriuntur.

Judicato morbo, particulæ coctionibus de-
stinatæ, sæpe adeo infirmæ remanent, innat-
usque calor adeo debilis, ut, nisi convalescen-
tes, quos immodica appetentia plerumque te-
net, magna custodia regantur, varias conge-
rant cruditates, quæ, temporis progressu, re-
cidivæ materiam præstant, quæ tamen, si in-
terim ad partes ignobiliore detrudatur, in il-
lis abscessus faciunt, quæ hominem a recidiva
præcavent. Differuntque hujusmodi abscessus
ab illis, qui in morbis ante judicationem con-
tingunt, materiæ efficientis ratione, quæ in
his eadem est, quæ morbum effecit; illorum
vero, de quibus hic mentio est, sunt crudita-
tes in ipsa refectione congestæ, idque ex ipso-
met Hippocrate colligitur, qui inferius aph. 45.
de iisdem abscessibus loquens, *Quibus tubercula,*
inquit, ad articulos, vel dolores post longas febres
fiunt,

fiunt, hi pluribus cibis utuntur. Hippocrates ergo, ut hos abscessus ab illis distingueret, dixit: *qui ex morbis convalescunt.* In hoc igitur aphorismo docemur, non solum futuros abscessus prædicere in convalescentibus, sed etiam in qua corporis parte futuri sint. Si enim, soluto jam morbo, pars aliqua dolere, aut lassitudinis sensum habere contingat, in ea abscessum futurum prædicemus. *Martian. p. 448.* Loca alterius noxios humores loca quædam excipiunt, aut ob dolorem aut gravitatem, aut aliud quippiam, aut quod cum aliis communitatem habeant, liberant. *Hippocr. l. 6. epid. sect. 3. n. 68.* Qui sanio rem medendi rationem sequuntur, eos non latet, paroxysmos morborum, præsertim spasmodicorum vehementiores, subsequi magnam atoniam ac debilitatem corporis, & illius inprimis partis, in qua causa morbi inhærens vehementiam suam exercuit, quæ relicta debilitas, non modo facillime paroxysmos priores impetu longe fortiori revocat, sed &, ob sanguinis circulum ibidem factum impeditiorem & vigorem perditum, humores noxii eo decumbere consuescunt, ibique stagnationem subeuntes, chronicis diuturnis & maxime lentis morbis amplissimam subministrant occasionem. Quare hoc tenendum est præceptum: ut morbo, vel paroxysmo finito, artifex roborantibus utatur, quo recidiva, vel novus morbus arceatur. *Hoffm. Med. rat. T. 3. p. 437.* Qui autem fiunt abscessus per decubitus, partim universalibus dispellentibus, partim particularibus subigendi sunt. *Wedel.*

APHOR. 33.

A 'πὲρ τῆς καὶ προπεπνηκός τε ἡ πρὸ τοῦ νο-
σεῖν, ἐνταῦθα στήριξις ἢ νῦσθαι.

Sed & si pars quæpiam ante morbum laboraverit, in eam se morbus obfirmat.

Et hæc sententia continuatio est præcedentis, in *lib. de humor. n. 3.* his concepta verbis: *Quin etiam si quæ pars ante morbum laborarit, ibi morbi sedes erit.*

Quæ pars etiam ante morbum doluit, debilitata fuit: disposita eo indicatur, quod in eam sit futurus decubitus humoris, abscessus. Pars debilis fit & dicitur, quando ejusdem elater, fibræ nerveæ, circulus sanguinis inminuitur, & pori dilatantur ac infirmantur magis. *Wedel. Conf. inferius aph. 39.* Ubi semel in corpore morbus exortus fuerit, ad id quod morbosum est vertitur, nisi quis recte tractet, ut, etiamsi bene tractetur, periculo non careat. *Hippocr. de loc. in hom. n. 36.*

APHOR. 34.

Ην ὑπὸ πυρετῷ ἐχομένη, οἰδήματι μὴ ἰόντι
ἐν τῇ φάρυγγι, πνιξ ἐξαίφνης ἐπιγίγνη-
ται, θανάσιμον.

Si febre vexato, nullo existente in
faucibus tumore, repentina accidat
strangulatio, letale.

In *Coac. sect. 2. n. 221.* legitur hic aphorismus
ita: *In febribus derepente strangulari, & deglu-
tire non posse, citra tumorem, malum est.* Celsus
l. 2. c. 6. p. 55. Neque is, inquit, *servari potest,*
qui sine ullo tumore febricitans, subito strangulatur,
aut devorare salivam suam non potest.

Angina nullo evidente tumore se manife-
stans, significat, malum partium interiora oc-
cupare, quæ respirationi immediate famulan-
tur, laryngis puta. Febris præsentia partium
dictarum inflammationem arguit. *Hecquet.* Con-
sistit hæc anginæ species in interioribus ner-
veis & musculosis faucium tunicis, & ob id ne-
que in collo exterius, neque in ore, quantum
visui patet, tumor & inflammatio conspici-
tur, sed ardor internus, febris acuta, in gra-
viori casu non modo spirandi, sed & deglu-
tiendi difficultas, multumque periculi subest.
Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 1. p. 390. Inprimis
maximum suffocationis est periculum, quando
musculus, qui vocatur thyroarythenoideus,
rimæ occlusioni dicatus, affectus. *ibid. p. 394.*

In

In fine morborum diuturnorum, maxime post ingentes & sæpe repetitas evacuationes, contingit. Aliquando etiam oritur subito sine signis manifestis prægressis ullius morbi; vix capit medelam; & fere semper, post mortem, suppuratum pulmonem demonstrat. Vid. *Boerh. aph. 785. 786.* Dicitur *Catarrhus suffocativus*. Homo nihil mali sentiens in mediis negotiis moritur; latuit quippe suppuratio ingens sine ullo signo, introrsum se aperiens. Conf. notata ad 5 *aph. 10.* Interdum nervis omnibus convulsione distentis, æger subito concidit mortuus. Incisæ post mortem fauces ne minimam quidem tumoris, vel inflammationis, in glandulis aut musculis notam ostendunt; sanguine vero crassiori turgidæ arteriæ, venæque omnes, ubique prominent. Morbum hunc, etsi rarus sit, descripsit Hippocrates *Prognost. n. 23.* *Ex anginis, inquit, gravissimæ sunt, & celerrime interimunt, quæ neque in faucibus, neque in cervice, quidquam conspicuum faciunt; plurimum vero doloris & orthopnææ inducunt.* Si prævideri possit hæc Anginæ species, depletionibus omnis generis præcaveri debet; sanguinis scilicet detractionibus, purgationibus, emplastris vesicatoriis, fonticulis, medicamentisque urinam moventibus. Neque etiam inutilis est abstinentia, moderatio nimirum in cibo & potu, Vid. *Mead Monit. cap. 4.*

APHOR. 35.

Hἂν ὑπὸ πυρετῇ ἐχομένῳ ὁ τράχηλος ἐξαί-
φνης ἐπιστραφῇ, καὶ μόλις καταπίνειν δύ-
νηται, οἰδήματι μὴ ἰόντι, θανάσιμον.

Si in febre vexato, collum repente
intorquetur, ut vix deglutire possit,
nullo existente tumore, letale.

Hæc sententia desumpta esse videtur ex *Coac.*
sect. 2. n. 222. ubi ita scripta est: *Collum*
neque converti, neque deglutire posse, plerumque le-
tale. Apud Celsum *l. 2. c. 6. p. 55.* *Neque is*
servari potest, cui in eodem febris corporisque habitu
cervix invertitur, sic ut devorare æque nihil possit.

Colli conversio absque tumore, spasmodica
colli contractio est, feбри superveniens ideo
periculosissima, quia vertebrarum colli luxatio-
nes non modo comprimendo gulam impediunt
deglutitionem, sed illi quoque cohærentem
asperam arteriam: unde tunc, ab impedito aëris
ad pulmones ingressu, suffocatio. Significatur
inflammatio in musculis cervicis, & quidem in-
ternis, quia nullus tumor apparet. *Hecquet.*
Valles. Vulgo, sed male, aphorismum hunc de
angina & luxatione vertebrarum interpretantur,
nam revera intelligit Hippocrates speciem ἐμ-
προσθόλονον, comprehendit enim iste casus mor-
bum, quem nos vocamus germ. *den Hals umbdrehen,*
id est, *collum intorquere*; quando nimirum tunc
musculus mastoïdeus convellitur & rigidus ma-
net;

net; sic enim caput circumducitur, aspera arteria comprimitur, & tales ægri tandem suffocantur. *Ettm. Oper. T. 3. p. 299.* Dicitur ἰμπροσθόλους spasmus musculorum, caput, collum, thoracem, lumbos, ad anteriora flectentium, ita ut mentum pectori applicetur & femora ventri. De angina loqui aphorismum arbitratur *Martianus p. 554.*

APHOR. 36.

Ἰδρῶτες πυρετείνουσιν ὡς ἄρξονται, ἀλλὰ οἱ τριταῖοι, καὶ πεμπταῖοι, καὶ ἑβδομαῖοι, καὶ ἑνναταῖοι, καὶ ἑνδεκαταῖοι, καὶ ποσареσκαῖδεκαταῖοι, καὶ ἐπτακαῖδεκαταῖοι, καὶ μίη καὶ εἰκοτῇ, καὶ ἑβδόμη καὶ εἰκοτῇ, καὶ τριακοτῇ πρώτῃ, καὶ τριακοτῇ πτάρτῃ. ἔτι γὰρ οἱ ἰδρῶτες νόσος κρίνεται. οἱ δὲ μὴ ἔτιως γινόμενοι, πόνον σημαίνουσι, καὶ μὴκρον νόσος, καὶ ὑποτροπασμός.

Sudores febricitantibus boni, qui coeperint tertio die, quinto, septimo, nono, undecimo, decimo quarto, decimo septimo, vicesimo primo, vicesimo septimo, tricesimo primo, & tricesimo quarto, ii enim sudores morbos judicant. Qui vero tales non sunt, laborem, & morbi longitudinem, ejusdemque recidivas significant.

Hunc aphorismum in *lib. de Judicat. n. 4.* ita expressum invenimus: Sudores febricitanti si tertio, quinto, septimo, nono, undecimo, decimo

N n 4

quarto,

quarto, vigesimo primo & trigesimo die contingunt, hujusmodi sudores morbos judicant. Qui vero non sic contingunt, labores portendunt.

Inter morborum communia epiphænomena, tum propria febrium acutarum, sudor est instar omnium, quæ vel salutis fida spe nos consolantur, vel metu exterrent difficilis aut sinistri judicii. Nam qui, natura duce, convenienter cietur; præclare ad salutem suscipitur. Atque is febrem exsolvit, aut certe facit ut æger alacrius ferat morbum levatus. Hujusmodi sudor effectricem sui causam agnoscit excretionem feri eorum qui sunt in venis humorum, per totum corpus meabilis, quodque humescit cum fuerit antè siccum. Atque illa excretio liberalis & libera per totam compaginem, si quidem suis indicibus denunciata fuerit, qui tum ad speciem ipsam crisis, tum ad tempus apparent; morbum ex toto adimit, ut nihil omnino reliquiarum supersit, nec empyreumatis, nec humoris morbifici. Indices qui apparent ad tempus, secundi judicii sunt; urina belle colorata, & bona hypostasis; quorum illa est mitescentis morbi, hæc vero naturæ mox redintegrandæ: proptereaque crisin ostendunt sperabilem die septimo, si quarto venient in conspectum. Urinæ suppressio, non quidem nephritica, sed rigorifera, cum in propinquo est crisis; ipsam sudore susceptum iri testatur. Nota est illa sententia Præceptoris l. 6. *Epid. sect. 1. n. 22. Ante rigorem urinæ sistuntur.* loquitur autem de critico illo rigore sudorifero, qui cadit in febrem ardentem. Ex quo efficitur, non aliam esse materiam sudoris excreti naturæ imperio, quam urinæ. Qualis enim est feri collectio in vesica, eorum qui sunt in
venis

venis humorum πρὸς ὑγίαιαν: talis ejusdem serosi humoris in tota compagine πρὸς ἰσχυρά. Nam & sudore sistuntur urinæ: sicut urinæ profluvio sudor compefcitur. *Duret. in Coac. p. 485.* Sudores itaque in febribus erumpentes per totum corpus, æquabiliter, cum pulsu æquali, eum imminutione caloris febrilis & incremente vigore corporis, notant humores spissos jam attenuatos, & materiam morbificam coctam: hinc dicuntur morbum solventes seu judicantes. Tales autem censentur esse, qui dictis in nostro aphorismo diebus erumpunt, quia sunt dies illi judicatorii seu decretorii. Vid. notata ad 2 *aph.* 24. Sudor optimus sane qui febrem die judicatorio tollit. *Coac. sect. 4. n. 36.* Sudores optimi quidem per omnes morbos acutos, qui diebus judicatoriis contingunt, & penitus febre liberant. Boni vero, quicumque toto corpore oriuntur, faciuntque ut æger morbum facilius ferre videatur. At qui nihil tale efficiunt, minime sunt utiles. *Prognost. n. 5. de Judicat. n. 1.* Qui aliis quam memoratis diebus sudores contingunt, *laborem portendunt, longitudinem morbi, & recidivam;* quia absque signis coctionis accidunt, neque vi naturæ expellentis: tunc enim notant humorum multitudinem, aut pravitatem, adeoque morbum nunciant futurum longum, molestum, redeuntem, ancipitem, & non raro etiam capitalem, si præsertim alia pravitatis indicia simul copulentur. *Tozzi.* Si febricitanti sudor succedat, neque febris desinat, malo est, producit enim morbus, & humiditatem significat. *Hippocr. de Judicat. n. 8.* Mali morbi signum est, habere sudores non per totum

corpus æquales, quique febrem non finiant.
Cels. l. 2. c. 4. p. 51.

APHOR. 37.

Οἱ ψυχροὶ ἰδρωτίς ξὺν μὲν ὀξεί περὶ τῇ γιγνώ-
 μενοι, θάνατον ξὺν προτύπῳ δέ, μὲν
 νύξ σημαίνει.

Sudores frigidi in febre quidem acuta
 oborti, mortem; in mitiori autem
 morbi longitudinem significant.

Exstat hic aphorismus in *lib. de Judicat. n. 8.*
 & *Coac. sect. 4. n. 40.* Apud Celsum *l. 2.*
c. 6. p. 56. sudor frigidus in acuta febre pestife-
rus est.

Sanitas est a justo æquilibrio momenti hu-
 mores inter circulantes atque partes solidas.
 Sudor ergo frigidus sub acuta febre furentem
 in vasis majoribus & auctam in corporis cen-
 tro sanguinis circulationem indicat, languen-
 tem vero eandem in minoribus ad cutem dis-
 persis. Auctus autem supra modum, in imo
 corporis, humorum motus in visceribus creat
 obstructions, inflammationes, sphacelos,
 dum interim in superficie vel in habitu corpo-
 ris labascens vasorum tonus deficientiæ naturæ
 argumentum est & ad mortem præludium.
 Cum mitiore febre frigidi illi sudores, quia non
 tantum a fluidorum momento imminet visceri-
 bus periculum, materiæ morbosæ contumaciam
 &

& copiam, ac hinc *morbi longitudinem* significant; si quidem vires satis sint, quæ morbum longum sustineant. *Hecquet. Holler.* Pessimi autem frigidi, quique circa caput tantummodo, faciem & cervicem exoriuntur. Atque hoc in totum de sudoribus animadvertere oportet, quod nonnulli quidem ex corporis dissolutione, quidam etiam ex inflammationis vehementia contingunt. *Hippocr. Prognost. n. 5.* Equidem observatum est, quod sudor frigidus, qui internæ visceris cujusdam inflammationis vel sphaceli comes est, & tantum particularis, & quando interiora calent & siti premuntur, exteriora frigent, plerumque sit funestus, non autem omnis ille qui a defectu caloris & virium prostratione proficiscitur. Quanquam autem hujus generis sudores non tendant ad mortem, indicant tamen magnam dissipationem caloris & virium. Hinc, si unquam alias, certe tunc opus est succurrere analeptics, ex fonte diætetico magis quam pharmaceutico petitis, corpus linteis calidis crebrius detergere & fricare, ut per externa internus excitetur calor, ne æger in limine recuperandæ salutis constitutus deficiat. *Hoffm. Opusc. T. 1. p. 159. & Med. rat. T. 4. P. 1. p. 271.* Quando ex cute ad attactum frigidiorē emanat sudor, qui cuti adhæret, & non facile evanescit, sed sæpe tam copiose effluit, ut guttatim supra cutim colligatur, & interdum destillet, hujusmodi sudor a Medicis vocatur frigidus. Intelligunt etiam in morbis acutis calidis non absolute majorem cutis frigiditatem, quam qualis observatur in hominibus sanis, sed frigiditatem comparativam ad illum morbum, etiamsi esset calor major, quam in sanis hominibus. *Gorter.*

APHOR. 38.

Καὶ ὅτε ἐν τῷ σώματι ἰδρὶς, ἐνταῦθα φράζει τὸν νόσον.

Et ubi in corpore sudor inest, ibi morbum esse enunciat.

Ubi sanguinis est stasis, tenuissimus, lymphaticus, humor in laterales & lymphaticas secedit arterias, quæ sudorem eructant. *Hecquet.* Nam in morbis capitis, apoplexia, phrenitide, affectibus soporosis, caput sæpe totum sudore diffuere, pedibus frigidis, observamus. In asthma convulsivo, catarrho suffocativo, peripneumonia, pectus multo sudore perfunditur. *Hoffm. Med. rat. T. 3. p. 312.* Hinc protinus timeri debet, si corpus dormientis circa partes aliquas contra consuetudinem insudat, maximeque si circa pectus, aut cervices, aut crura, vel genua, vel coxas. *Cels. l. 2. c. 2. p. 48.*

APHOR. 39.

Καὶ ὅτε ἐν τῷ σώματι θερμὸν, ἢ ψυχρὸν, ἐνταῦθα ἡ νόσος.

Et qua corporis parte calor inest, aut frigus, ibi morbus est.

Plenius hæc sententia scribitur in *lib. de Judicat. n. 8.* Quacunque corporis parte calor aut frigus inest, ibi morbus est, eique celeres in toto corpore mutationes contingunt. Ca.

Caloris enim & frigoris sensus est ibi loci, ubi oscillationes fibrarum vel vigent vel pigrescunt. In illo casu calor a promotis celeriter humoribus, in hoc frigus sentitur a languente eorundem motu.

APHOR. 40.

Καὶ ἐκ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι μεταβολαί, καὶ ὡς τὸ σῶμα καταψύχῃται, ἢ αὖθις θερμαίνεται, ἢ χροῖμα ἕτερον ἐξ ἐτέρου γίγνεται, μὴκρον σημαίνει.

Et ubi toto corpore mutationes contingunt, ut si corpus refrigeretur, rursumque calefiat, vel color alius ex alio oriatur, morbi longitudinem significat.

Desumptus est hic aphorismus ex lib. de *Judicat. n. 8.* & extat apud *Cels. l. 2. c. 5.*

Morbus longus nunciatur, ubi totum corpus alternatim & refrigeratur & incalescit, aut color alter ex altero fit, dum a calore rubor in cute, a frigore pallor apparet: quia tam mutabilis symptomatum facies materiæ morbosæ exsuperantiam ostendit, laxato mox, & iterum adstricto fibrarum tono; unde costionum inconstantia, recrudescens enim morbi vis recidivas quasi particulares inducit, resuscitando extincta symptomata. *Hecquet.*

Mutatio frequens frigoris, & caloris in toto corpore, humorum redundantiam significat, qui

qui modo a centro ad circumferentiam, modo a circumferentia ad centrum, inordinato motu moventur, quarum mutationum vicissitudo, naturæ, & morbificæ causæ conatus consequitur, quorum nullo in totum suum adversarium superante, viribus æqualibus invicem pugnare significatur, quo stante pugnam diu perdurare necesse est, unde merito morbi longitudo expectatur, & eo magis, quia humores, dum huc & illuc moventur, coctionem acquirere non possunt, per quam morbus judicetur, quando, quæ concoquuntur, quietem habere necesse est. Quia vero quælibet mutatio in toto corpore contingens humorum copiam indicat, ideo primum sententiam protulit universalem, & ubi in toto corpore mutationes, deinde ad particulares mutationes descendens subjungit, *Et si corpus refrigeretur, aut rursus calefiat, aut color alius ex alio fiat, &c.* hæc enim absque humorum diversitate, & multitudine evenire non possunt, quandoquidem talis humor in corpore abundat, qualis color in cute efflorescit. *Martian. p. 448.*

Hujusmodi inordinatæ mutationes contingunt in acutis, quando inflammatio abit in *suppurationem*, pus simul non evacuantem, quemadmodum fit, si abit pleuritis in empyema. Sed tum præcipue, si morbus inflammatorius transit in *putrilaginem*, in qua frequens mutatio caloris & frigoris observatur. Utræque hæc causæ diu persistunt, quare signa externa has causas indicantia longitudinem portendunt. Ex his non solum petere possumus prædictionem longitudinis, sed etiam curatio ad morbum purulentum vel putridum dirigi potest. Coloris mutatio præcipue in facie detegitur.

De

De ea mutatione frequente quoque, ut alius ex alio fiat, dicit eam morbi longitudinem promittere. Causa ergo mutationis in colore debet pendere a causa, quæ difficulter actione vitæ superari potest, & tamen non cito abit in mortem. Coloris quidem mutatio habetur, si morbus inflammatorius transit in suppurationem; sed semel tantum hæc mutatio inducitur, ut color ruber abeat in pallorem: verum quando purulentus morbus est factus, & pus abit in putrilaginem, uti in phthisicis, frequentes fiunt & inconstantes faciei phlogoses, qui color igitur ex indicata causa semper longum morbum facit. *Gorter.*

APHOR. 41.

Ιδρῶς πολὺς ἐξ ὕπνου ἀνευ φανερῆς αἰτίας γινόμενος, τὸ σῶμα σημαίνει ὅτι πλεόνει τροφῇ χρέεται. ὡς δὲ τροφὴν μὴ λαμβάνοντι τὰ πρὶν γίγνεται, σημαίνει ἐπὶ κενώσει δέεται.

Sudor copiosus de somno citra manifestam causam obortus, corpus copiosiore uti cibo significat. Quod si cibum non assumenti istud contingat, quod evacuatione opus sit, indicat.

Sudor multus a somno, superfluam significat humorum copiam, a repletionem seu nimio victu, si nempe nulla alia fuerit causa eum excitans, v. g. locus calidus, medicamentum assum-

assumtum, &c. Proderit tunc victus parsimonia. Si tamen uberior alimenti copia non fuerit in culpa, redundantiam humoris serosi in corpore licebit arguere, unde morbus imminere potest, ni evacuantibus præcaveas. *Valles. Holler.* Sed cujus generis evacuantia trahenda in usum? Dictet corpus evacuandum, cui evacuationis generi facilius obediat, vel assuetum sit. Sermonem hic esse de sanis, indicat locus apud *Hippocr. lib. de Judicat. n. 8.* ubi: *Sano sudor copiosus immodice contingens, morbum portendit, æstate quidem minorem, frigore vero majorem.* Cujus loci posterius membrum explicatius habetur aph. sequente.

APHOR. 42.

Ἰδρὼς πλὺς, ψυχρὸς ἢ θερμὸς, αἰεὶ ῥέων, ὁ μὲν ψυχρὸς μείζων, ὁ δὲ θερμὸς ἐλάσσων νόσον σημαίνει.

Sudor copiosus, frigidus aut calidus, semper fluens, frigidus majorem, calidus minorem morbum significat.

In lib. 1. de morbi n. 22. hæc leguntur: Qui frigidum sudorem emittunt, plerumque longis morbis conflictantur, invalescente malo quod in corpore remanet. Qui vero calidum sudorem emittunt, celerius morbis defunguntur. Celsus l. 2. c. 4. p. 51. ita habet: Mali morbi signum est, multum sudare, maximeque frigido sudore.

Sudor multus semper fluens morbum arguit,
&

& ut causa, quia debilitatem inducit jugi suo fluxu per totum corpus; & ut signum, quod notet colliquationem humorum: & si ille frigidus fuerit, ponit tonum vasorum in habitu corporis debilitatum, qui adveſtis a cordis impetu humoribus nullum calorem imprimit, sed elabi eos ſinit frigefcentes. Inde morbum expectare oportet a languente fibrarum oscillatoria efficacia, majorem ſeu longiorem, quo torpens ſolidorum virtus minus par eſt in ordinem redigendis humoribus circulantibus. Contra ſudor multus calidus præ ſe fert vigentem ſolidorum elaterem, debellandæ circulationis humorum ataxiæ magis accommodatum; quapropter minorem ſeu breviorē ſignificat morbum, utut forte gravem.

APHOR. 43.

Οἱ πυρετοὶ ἐκόσοι μὴ διαλείποντες διὰ τρίτης ἰσχυρότεροι γίνονται, μᾶλλον ἐπικίνδυνοι. ἔτι δ' ἂν τρόπῳ διαλείπωσι, σημαίνει ἐπὶ ἀκίνδυνοι.

Febrēs, quæ tertio quoque die vehementius affligunt, neque intermittunt, periculofiores: quocunque autem modo intermiſerint, extra periculum eſſe ſignificant.

Sumtus eſt hic aphoriſmus ex *Coac. ſect. 1.* n. 166. 167. ubi ſcribitur: *Febrēs continue*, (*συνεχῆς*) *quæ tertio quoque die intenduntur*, &c. Vol. 1. O o Apud

Apud Celsum l. 2. c. 4. p. 52. dicuntur *malæ febres*, quæ tertio quoque die non levantur, quæve sic continuant, ut per accessiones increſcant, per deſſiones tantum molliantur, nec unquam integrum corpus dimittant: & l. 3. c. 12. p. 141. legimus, quod febres, quæ certum habent circuitum, & ex toto remittunt, *tutiſſimæ ſint*, maximeque curationes admittant.

Febres, de quibus hoc aphoriſmo tractatur, ſunt illæ, quas Hippocrates alibi tertianarum naturam referentes appellavit, quæ continuæ ſunt, & tertio quoque die gravioreſ fiunt. Hæque periculo non vacant, quia de genere continuarum ſunt, quatenus vero tertio die ingraveſcunt periculoſiores ſunt illis, quæ ſingulo die, ſine intermiſſione pariter invadunt, & ratio eſt: quia, quo totius paroxyſmi pars deterior, quam vigorem dicimus, diutius perduraverit, eo magis naturam affligi neceſſe eſt; cum igitur hæc febris per longiora intervalla exacerbetur, quam quotidiana continua, & omnia tempora longiora habeat, vigorem etiam longiorem habere neceſſe eſt, & ex conſequenti etiam periculoſiorem eſſe, & hac ratione (ni fallor) adhuc periculoſior eſt quartana, ſi continua ſit: ut experientia demonſtrat, quamvis hæc eadem ad intermiſſionem deveniens, omnium ſecuriſſima ſit. Sed duo pro vera hujus ſententiæ explicatiōe veniunt adnotanda, & primo, non aſſerere Hippocratem febres omnes intermittentes carere periculo, quia id falſum eſſe, in dies obſervatur; quoties enim febres a principio ſunt intermittentes, quæ temporis progreſſu continuæ factæ ægrotantes interimunt? quod etiam Hippocrates adnotavit lib. 7. *Epidem. n. 40.* dum inquit:

inquit: *Æstate cholericæ affectiones, & febres intermittentes fiunt, & quibus horrores accedunt; hæc quandoque malignæ fiunt, & ad morbos acutos perveniunt.* Si quis vero exponat, quamdiu febres intermittunt periculo carere, is prædicendi ridiculum, & Hippocrate indignum modum proponet, similem ei, quem a nostris frequenter audio, ægrotantem scilicet non moriturum, nisi aliquid aliud mali accedat, certum est enim, si mori debet, aliquid mali ulterius supervenire ei oportere. Quare hoc modo intelligendus est in hac sententia Hippocrates. Si febris, quæ continua fuit, & tertio quoque die exacerbari solita, ad intermissionem devenit, nullum amplius periculum asserere potest. Secundo adnotare oportet, Hippocratem non asserere, febre quoquo modo desinente omne periculum abesse, nam sæpe ægrotantes in hujusmodi febribus ad infebricitationem deveniunt, qui febre redeunte tandem moriuntur: quod quamplurimis ægrotantibus epidemiorum accidisse legimus, ex quorum numero fuit Hermocrates *lib. 3. Epid. sect. 1. ægr. 2.* qui bis sine febre factus tandem interiit: sed intelligere, febrem intermittere eo modo, quo febres periodicæ intermittere solent, quod ut significaret, usus est voce *διὰ λείψης*, quæ proprie prædictam intermissionem significat, ad differentiam vocis *ἀπύρετος*, quæ simpliciter febris carentiam denotat. Quare sensus est, febres continuas tertio quoque die ingravescentes periculosas esse, quæ quidem, quoquo modo intermiserint, hoc est, quocunque typo, sive quotidiano, sive tertiano, aut quartano, sive etiam erratico ad eam intermissionem devenierint, qua febres periodicæ intermittentes

O O 2

fiunt,

fiunt, periculum abesse significatur, & ratio est, quia hujusmodi transmutatio indicat mineram febris translatam esse a venis, ad extra venas, quare si natura talem motum potuit perficere, dum a febre continua affligebatur, multo facilius prohibere poterit, ne rursus intra venas firmetur, & periculosum morbum de novo constituat, dum in febris intervallo recreari potest. Et si Parius *lib. 3. Epidem. sect. 3. agr. 1.* ex febre continua in intermittentem erraticam conversa, tandem mortuus est, id non naturæ morbi tribuendum est, sed erroribus in victu: quod, ut nos admoneret diligentissimus Hippocrates in fine narrationis subjungit: Eduliis quoque multis & vitiosis utebatur. *Martian. p. 448.*

Febres ex genere continuarum remittentium, ad tertianarum naturam accedentes, de quibus in præsentē aphorismo sermo est, *τρίταιιοφύες* ab Hippocrate nominatæ sunt (a *τρίτατος* triduanus & *φύω* cresco): de quarum natura hæc ab ipso prodita sunt: Continuæ (*ἐννεχέες*) omnino febres erant, nihilque intermittentes, exacerbescerent autem omnibus ad naturæ tertianæ modum (*τρίταιιοφύεα τρόπον*), uno quidem die leviores, altero vero vehementiores, omnium quæ tunc contingerent violentissimæ, longissimæ & laboriosissimæ, per initia leves & in totum perpetuo increscentes, diebus judicatoriis insultus habebant & in deterius procedebant. Quæ etiam cum parum allevassent, celeriter rursus ex intermissione vehementius invadebant, & diebus judicatoriis magna ex parte deterius affligebant. In his omnibus rigores incomposite & errabunde contingebant, paucissimique & minimi. *l. 1. Epidem. sect. 2. n. 40 sequ.*
Quæ-

Quæcunque tertianæ naturam habent (τρίταιος), his nox accessionem præcedens molesta, quæ vero subsequitur plerumque levior existit. l. 6. Epid. sect. 2. n. 42. Tritæophyæ, cum incontinenti corporis jactatione, malignæ sunt; Coac. sect. 1. n. 52: vagæ & errantes, ubi in dies pares transierint, molestiam exhibent. ibid. n. 59. Tritæophyarum febrium calamitatem in his tribus annotavit Hippocrates, in diuturnitate, laboribus multis, & colliquatione, his verbis: *Post longum tempus, multosque labores, & colliquationem assiduam desinunt, quæ autem illis contingunt, seu succedunt, hæc sunt, dysenteria, teneſmi, hydropes.* Vid. l. 1. Epidem. sect. 2. n. 63 seq. Abscessuum ischiaticorum successio esse solet in tritæophyis; ex Dureto, apud Baglivo. p. 55. Hinc jam desiniente Petro Castello (pec. tract. de febre tritæophya. Cosenzæ 1648. 8º.) febris tritæophya apud Hippocratem est febris tertiana continua, notha, per accessiones tertio quoque die invadentes, increscens, quæ altera die declinant, cum nocte molesta ante accessionem. Adnotante Baglivo, tritæophyæ febres non habent intermissionem, & tales dicuntur, quæ tertio quoque die exacerbantur, sed sine rigore, aut horrore periodico, qualis observatur in hemitritæis, tritæophyæ enim nullas habent periodos, & si habent, incertæ sunt. Tritæophyæ febres sunt inter omnes febres valde graves, & periculosæ: specie, magnitudine, more, motu periodico universali, & particulari terrificæ sunt, & pravæ, hac de causa malignæ vocari possunt. Earum cacochymia prava est, & multiplex, vires acquirit eundo, diebus criticis maxime exacerbantur, gravissimisque symptomatis ægros cu-

mulant. In eis nihil fit, nihil apparet, quod metu non terreat ægrotum, & Medicum. Succus sonchi ad uncias tres circiter mane sumptus cum iusculo, Gelatina cornu cervi, Scabiosa, Nitrum perlatum, clysteres quotidiani, fomentationes ventris præ cæteris juvant. Aliis quoque utendum, quæ symptomatum exigat natura, sed cum prudentia, & patientia. *Bagliv. p. 54.*

Tritæophyes febris generatur ex febre intermittente tertiana, atque ex morbo aliquo latente, cujus febris hæc est symptoma. Observamus in praxi putredinem humorum, & pus in corruptelam conversum hujusmodi febrem generare, quando raro ægri emergunt; quare periculosa est *Tritæophyes*, quoniam designat ex valida putredine oriri, quæ ita facit exacerbationes febriles alterno die, ut tempus intermedium non habeat apyrexiam. Generatur etiam *Tritæophyes* ex febre intermittente tertiana ita prolongata, ut sequens paroxysmus incipiat prius quam prior desit. Sed omnes febres intermittentes in remittentes conversæ, quoniam magnum augmentum causæ arguunt cum virium defectu, etiam periculum portant. Hoc autem discrimen admodum observandum in curatione, quum *Tritæophyes* ex putredine antisepticis sit curanda, sed ex intermittentibus prolongatis orta optime auscultet antidotis. Quotiescunque autem Tertiana febris veram apyrexiam habet, ex ea apyrexia cognoscimus, illam intermittentem non formari ex putredine vel pure corrupto; ergo de hac febre judicandum, ut de omnibus legitimis intermittentibus, quæ rarissime interficiunt hominem, nisi ita fuerint prolongatæ;

ut

ut nullam apyrexiam habeant, omni periculo carere. Atque inde deducere possumus, istos non recte agere, qui in intermittentibus tam diu expectant, donec corpus sit ex ægritudine debile, prius quam antidotum propinant. Atque ex eadem observatione manifestum est, quasdam febres continuas & remittentes antidotis auscultare, quum interdum ex intermittentibus prolongatis fiant remittentes & continuæ febres. *Gorter.*

APHOR. 44.

Οἱ νόσοι πυρετοὶ μακροὶ, τέττοις φύματα
ἐς τὰ ἄρθρα, ἢ πόνοι ἐγγίνονται.

Quibus adfunt febres longæ, iis tubercula ad articulos, vel dolores fiunt.

Secundum Coac. I. n. 168. 169. in febribus longis, aut tubercula, aut ad articulos dolores proveniunt, qui si facti fuerint, non sunt inutiles. Celsus l. 2. c. 7. p. 64. ita reddit: Quibus longæ febres sunt, his aut abscessus aliqui, aut articulorum dolores erunt.

Febres diu durantes arguunt aut materiam contumacem coctu, aut vim vitæ torpentem magis quam quæ sufficiat perfectæ suscitandæ judicationi per evacuationem: hinc decubitus fit humorum ad articulos, qui loci sunt suscipiendæ stasi eorundem accommodati, propter

glandulas ibi sitas. In longa febre, inquit Hippocrates, salutariter tamen affecto ægro, si neque ob inflammationem aliquam, neque ob ullam aliam evidentem occasionem dolor detinet, in hoc abscessus cum tumore aut dolore ad articulum aliquem expectandus, maximeque in inferioribus locis. Magis tamen & breviori tempore hujusmodi abscessus contingere solent iis qui trigesimum annum non attigerunt. At statim in considerationem adhibenda sunt, quæ ad abscessum spectant, si ultra vigesimum diem febris detinet, quæ tamen per longiores febres, senioribus minus contingunt. Hujusmodi autem abscessum expectare convenit si febris continua fuerit. *Prognost. n. 24.* Urina vero crassa, in qua quod subsidet album est, articulorum dolorem aut tumorem denunciat. *lib. 2. Prædict. n. 10. Conf. 4 aph. 31.* Ex febribus chronicis & scabies, & tumores pedum, genuumque, & ipsa arthritis occasionem fortiri possunt. Quartana, omnium febrium longissima, post se non raro scirrhum viscerum, dolores, tumores, ulcera relinquit. *Wedel.*

Febrium omnium causa est res aliena, quæ actione vitæ est subigenda & expellenda. Quoties ergo 1) tanta est ejus materiæ copia, ut vi vitæ integre subigi non possit, febris protrahitur; 2) Aut si materiæ non est abundantia, sed in corpore habetur debili, cujus vires languidiores non valent modicam subigere materiæ copiam; 3) Vel si materiæ indoles est pertinacissima, quemadmodum in intermittentibus febris quartana, & in remittentibus & continuis febris putrida, vel continua inflammatoria, quæ pus confectum critice non evacuat: materia

teria retenta in febre longa, erit vel cruda febrilis; vel purulenta, vel putrida, quæ humoribus circulantibus mista febrem continuare facit. Si vero ex febris longitudine constet, materiem oberrare in corpore, non certe scimus, circa articulos futura esse tubercula, dolores vel labores; sed inde præſagire possumus omnia mala, quæ ex materia retenta oboriri solent: uti morbi augmentum, recidivam, metastasin, & commutationem in alium morbum, nisi dicta mala præveniantur critica evacuatione. Quare non debemus ociosi esse expectantes articulorum tubercula vel dolores, sed omni ope tentare materiæ coctionem, & coctæ determinationem ad emunctoria, ut corpus liberetur ab hoste, qui multa mala minatur.

Gorter.

APHOR. 45.

Οἰόσιςι Φύματα ἐς τὰ ἄρθρα, ἢ πόνοι ἐκ πυρετῶν μακρῶν γίνονται, ὅτε σιτίσις πλείοσι χρέονται.

Quibus tubercula ad articulos, aut dolores ex febribus longis oriuntur, ii copiosioribus cibis utuntur.

Judicato morbo, finitaque febre, non amplius expectari abscessus ratione morbi debent: ita ut, si alicui contingant, id erroribus in victu tribuendum sit; merito igitur Hippocrates ait: quibus tubercula fiunt post fe-

O O 5

bres,

bres, ii cibariis plurimis utuntur; ex his enim cruditates in corpore generantur, quæ recidivam facere possent, nisi a superveniente abscessu anteverteretur. Verum quia, quotiescunque tubercula fiunt ad articulos, non semper id erroribus in victu imputandum est, ideo Hippocrates particulam apposuit, post febres longas, nam per has magis, quam per acutas, partes naturali facultati inservientes debilitantur, unde facilius cruditates ex erroribus generantur, quæ abscessibus materiam subministrant. Non est igitur compungenda particula, ex febris longis, quam nonnulli superfluum existimarunt. Martian. p. 449. Conf. 4 aph. 32.

APHOR. 46.

Ἡ ἐν ῥίγῃ ἐμπίπτῃ πυρετῷ μὴ διαλείπων, ἢ δὴ ἀδενῇ ἐόντι, θανάσιμον.

Si febre non intermittente rigor frequenter incidat, ægro jam debili, letale est.

Hæc sententia in Coact. sect. 1. n. 15. in h. m. scripta est: Continenter & assidue vexans rigor, imbecillo jam corpore, letalis est. Apud Celsum l. 2. c. 6. p. 55. is servari non potest cui simul & continua febris & ultima corporis infirmitas est.

In febre continua, viribus ægri fractis, si supervenit rigor, h. e. maxima totius corporis concussio, arguitur novus morbi insultus, quo

quo metuendum est, ne ab illo opprimatur natura & ægrotans deficiat: est enim rigor ille symptomaticus, non criticus. Conf. notata ad 4 aph. 29.

APHOR. 47.

Αἱ ἀποχρέμψεις αἱ ἐν τοῖσι πυρετοῖσι μὴ διαλείπουσιν πελιδναί, καὶ αἱματώδεις, καὶ δυσώδεις, καὶ χολώδεις, πάντα κακαί· ἀποχωρῆσαι δὲ καλῶς, ἀγαθαί· καὶ κατὰ τὰς διαχωρήσεις, καὶ κατὰ τὰ ὕδα. ἐν δὲ μὴ π τῶν συμφορόντων ἰκκρίνηται διὰ τῶν πόρων τέταν, κακὴν.

In febribus non intermittentibus excreationes lividæ, & sanguineæ, & graveolentes, & biliosæ, omnes malæ: bene autem si prodeant, bonæ; tum etiam quæ fiunt per alvum excretiones, & per urinas. At si quid eorum quæ non juvant per hæc loca excernatur, malum.

Bonum in morbis signum, si prodeant qualia oportet, ad solutionem nempe illorum conducentia, & facile æger ferat: contrarium malum. Vid. 1 aph. 2. 23. 25. & 4 aph. 3. Hæc applicata in præsentī aphorismo sunt ad febres continuas, intuitu evacuationum per os, alvum, & urinæ vias; in quo discimus omnes excretiones a naturali recedentes tramite malas esse. Nam foetidæ indicant corruptionem, cruentæ

tæ vasa rupta, vel ab acri humore quodam erosa, &c. Contrariæ, bonæ; ita, ut etiam, quæ natura malæ sunt, bonæ judicentur, si probe secedant, h. e. cum euphoria ægri seu bona tolerantia; quod fieri assolet tantum post signa concoctionis & in die decretorio, & notat humorem noxium per eas expurgari. *Holler. Valles. Conf. Martian. p. 616.* In febre sputi excreationes lividæ, nigræ, biliosæ, subsistentes quidem malæ sunt, si vero pro ratione excernantur, utiles. *Coac. sect. 2. n. 161.* In omnibus pulmonis & laterum doloribus, sputum celeriter promteque expui convenit, sputoque flavum valde permixtum apparere, &c. *Prognost. n. 13.* Sanguinem spuitione rejicientibus sine febre esse conducit, ac tussi ac dolore leviter conflictari, sputumque ad dies quatuordecim tenuari. *Coac. sect. 3. n. 241.*

APHOR. 48.

Εἰν τοῖσι μὴ διαλείπῃσι πυρετοῖσιν, ὡς τὰ μὲν ἔξω ψυχρὰ ἢ, τὰ δὲ ἔνδον καίηται, καὶ διψῶν ἔχῃ, θανάσιμον.

In febribus non intermittentibus, si partes externæ sint frigidæ, internæ vero utantur, & siticulosæ sint, letale est.

Hæc sententia desumpta fortasse est ex *Coac. sect. 1. n. 165.* ubi hæc legimus: In morbo acuto, si partes externæ perfrigerentur, internæ vero urantur, ac sitis urgeat, malum denunciatur. Celsus

Celsus l. 2. c. 6. p. 55. ita reddidit : *Non servari potest, cui exterior pars friget, interior sic calet, ut etiam sitim faciat; & iterum l. 2. c. 14. p. 90. In malis jam ægrum esse testatur, ubi exterior pars corporis friget, interior cum siti calet, ut supra posui.*

Indigitatur febris ardentis species, quæ vocatur *λειπυγίας πυρετός*, & *λειπυγίη* (ex *λείπομαι* deficio, & *πῦρ* ignis, nam *λείπεται* πυρός, h. e. igne, quod est calore deficit, secundum *Actuarii meth. med. l. 2. c. 1. p. 99.*); cujus meminit Hippocrates l. 2. de morb. n. 16. & quam, etsi non nominet, describere videtur *ibid. n. 37.* in hisce verbis: *Exteriore parte ad contactum febris levis est, intus vero ardet, lingua est aspera, naribus & ore calidum exspirat. Ubi vero diem quintum attigerit, præcordia dura sunt, dolentia, & color qualis in ictero detento apparet, urinamque crassam ac biliosam rejicit. Hunc si quidem septimo die rigor & vehemens febris deprehenderit, ac exudarit, bene habet, sin minus, septimo aut nono die moritur. Conf. l. 1. de morb. n. 27. lib. de affection. n. 11. de victu acut. n. 35. & 45. de Judicat. n. 4. Van der Linden, Febris lipyria, inquit, est febris ardens, orta ex inflammatione visceris interioris valde sensibilis, de qua loquitur Hippocrates 4 aph. 48. & 7 aph. 72. de quibus notandum, (1) febres has non esse intermittentes, (2) in talibus algorem esse externorum, & ardorem internorum. Ubi per partes externas non vulgo dictæ manus, pedes, nasus, lobi aurium, &c. intelligendi sunt; sed universi corporis habitus. Algor autem non est tactu Medici, aut adstantium judicandus, sed ægri judicio, qui se algere dicit,*
&

& tegi jubet. Tepent enim membra, nec est ea vis, quæ in aliis febribus ardentibus adesse solet. Hæc febris brevi terminum absolvit, plerumque intra triduum, quatrimum, & vix unus evadit, nisi statim ab initio huic malo præveniamus: lien, hepar, viscera alia &c. si quæ accenduntur, non tantum periculi importat, quam si partibus membranosis inflammationes accidunt, ut ventriculo, ileo, utero, vesicæ &c. Solent enim conqueri de summo æstu partis affectæ, linguæ crusta nigra, magna corporis adest agitatio, sitis inextinguibilis, delirium, pervigiliæ &c. Vid. *Ettm. Oper. T. 2. p. 558.* Ut plurimum periculosa admodum est hæc febris propter inflammationes erysipelaceas, partes internas occupantes. *ibid. p. 580.* Inter malignas ratione vehementissimæ inflammationis ventriculi numeratur lipyria febris, in qua interiora uruntur, exteriora frigent: pendet itaque ab igne sacro, si ve erysipelate ventriculi, ea præ cæteris parte, qua respicit cavum jecinoris prope fellis vesicam, ubi intercepto bilis cursu, gravissima inde nascuntur accidentia. Interiora uruntur, exteriora frigent; nam inflammatoria ventriculi crispatura universorum, ut ita dicam, vasorum, ac fibrarum systema, crispat, convellitque; qua de causa turbato, ac impedito libero cursu liquidorum ad exteriora, necesse est, ut hæc frigescant: eadem de causa lingua arida est, & sicca, sitis ingens, pulsus celer est, inæqualis, & parvus, ac vix perceptibilis. Parvus hic pulsus, affecto qualibet de causa ventriculo, semper observatur: multo magis quando pessima inflammatione, uti est lipyria, afficitur. In doloribus enim, affectionibusque

inflammatoriis partium membranofarum, parvi semper sunt pulsus, jure similitudinis, vasa inter, ventriculum, & partes membranofas, nec non jure originis, & consensionis. Mœror, & anxietas cum inquietudine, sunt fere inseparabile signum lipyriæ. Horum pravorum symptomatum origo pendet ab intercepto bilis cursu in suis emunctoriis, ejusdemque ibidem effervescentia ob erysipelatofam ventriculi ex ea parte inflammationem, vicino jecinis cavo, & felleæ vesicæ communicatam. Hippocrates ait in *Coac. sect. 1. n. 171. Febres lipyriæ, non nisi per choleram effusa bile, solvuntur.* Ipse tamen loco purgantis curationem inchoarem clysteribus emollientibus, bis in die ventri adhibendis, & sero lactis vel tamarindinato, vel ebullito cum unciis duabus succi fonschi depurati singulo mane usurpando; per diem vero gelatinam cornu cervi, factam cum aqua violarum & cardui sancti & usque ad septimum ita me gererem; donec tunc laxata inflammatoria crispatura in affecta parte, & in toto fibrarum systemate purgationi via tuta concedatur, purgationemque pro ratione necessitatis præscriberem. *Bagliv. p. 56. Conf. Forest. Obs. med. l. 2. obs. 36.* Lipyria est stomachica febris, passio acuta, ardens & inflammatoria, oriunda ab inflammatione nervosæ & membranaceæ ventriculi substantiæ, universum nervosarum partium systema afficiens & ob id admodum periculosa. Symptomata, individui ipsius comites, e quibus, ceu pathognomonicis signis, cognoscitur, sunt, vehemens internum incendium, summa anxietas, dolor gravis tensivus in præcordiis, maximeque scrobiculi cordis regione, sitis magna, vigilia, inquietudo, corporis

corporis jactatio, extremorem refrigeratio, pulsus subdurus, contractus & frequens, vel etiam inæqualis, spiratio difficilis, creber conatus vomendi & doloris ad omnia assumpta, maxime irritantia & medicamenta, exacerbatio. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 1. p. 371.* Unicum in frictione præsidium est. quæ si calorem evocavit, potest alicui medicinæ locum facere. *Cels. l. 2. c. 14. p. 90.*

Internæ partes dicuntur illæ omnes, quæ nec oculo patent, neque externo tactu explorari possunt a medico; adeoque viscera ventris & pectoris: in quibus si habeatur vel calor vel frigus, a medico cognosci nequit, sed ab ægro indicari debet. In his partibus per varias causas generari potest ardor, sed causæ hæc diversæ non faciunt reliqua phænomena similia; unde ex conjunctis phænomenis colligere debemus causam latentem, quæ ardorem infert, ut videamus, quænam causa latens non solum ardorem inferre potest, sed etiam reliqua phænomena. Adest *febris remittens*; unde possumus concludere, neque inflammationem, neque erysipelas eum ardorem inducere, quia his morbis conjuncta est febris continua. Hinc *ardor internarum partium* cum febre remittente denotat, interna viscera agitari a materia corrupta motum vitælem instigante. Ea autem materia est vel biliosa, vel pinguedinosa, vel purulenta corrupta, quoniam reliquorum humorum corruptiones non inferunt vellicando tantum ardorem. Quoniam omnes morbi putridi sunt periculosi, illi excellunt, qui putrefactum habent in visceribus internis, unde evacuari nequit, & quarum partium functiones depravatæ vel extinctæ mortem inferre possunt.

Hinc,

Hinc, etiamsi nullum præterea esset malum signum, nisi febris remittens cum ardore partium internarum, hoc solum sufficeret ad præfagiendum periculum. Per *partes externas* hoc loco intelliguntur tota cutis, facies, membraque externa. Si attendamus ad legem generalem corporis viventis, quamcunque partem stimulatam se magis movere, & illum motum vitalem esse causam naturalem caloris, facile intelligitur, si acre rodens hæreat in visceribus internis, eam partem admodum calere, & si vehementior sit rosio, partem videri comburi, ut experimur in cute, si applicatum hæret phænigum. Sed tunc tamen ea videtur restare difficultas, quomodo inde fiat *frigus partium externarum*, quum ex lege stimulantium & calefacientium applicatorum vel assumptorum totum corpus concalescat. Hoc utique semper verum est, modo vires vitæ tantum valeant, ut ex parte stimolata per totum corpus motus vitalis major fieri possit: sed si simul habetur summa spirituum penuria, & virium defectus, pars quidem stimolata ardet, sed in reliquo corpore defectu virium non propagatur ille motus major, verum ex motu languidiore in partibus externis generatur frigus. Propterea pejus est, si partes externæ simul frigent, dum interna videntur uri; quoniam in tali febre non solum designatur corruptela, sed etiam summa debilitas. *Sitis* non solum generatur ex tenuis aquosi penuria aut oris siccitate, verum etiam ex putrefacto, bilioso, & pingui. Hoc etiam fieri in hac febre remittente, patet; tantus enim calor aut siccitas non habetur in ore, ut inde nimiam sitim conicere possimus: dum hi ægri non raro cum

ore frigido & humido admodum siticulosi sunt: tunc nempe si id putrefactum simul feratur ad os, quod sua qualitate sitim infert, quæ multo potu non placatur, ut sit in siti ex siccitate. Hoc signum licet non adfuisse, morbus tamen per se fuisset periculosissimus, nunc vero, accedente siti, quæ declarat putredinis dispersionem per corpus, aggravatur præfagium malum. *Gorter.*

APHOR. 49.

Εἴ μὴ διαλείποντι πυρετῷ, καὶ χαλῶ, ἢ ἰφρὺς, ἢ ὀφθαλμὸς, ἢ ῥίς διατραφῇ, καὶ μὴ βλέπη, καὶ μὴ ἀκὴ, ἤδη ἀδενέει ἐν τῷ σώματι, ὅ, πὶ ἀνὰ τέρας γένηται, ἐγγὺς ὁ θάνατος.

In febre non intermittente, si labrum, aut supercilium, aut oculus, aut nasus pervertatur, si non videat, si non audiat, imbecillo jam corpore, quicquid ex his evenerit, in propinquo mors est.

Desumptus est hic aphorismus ex *Coac. sect. 1. n. 104.* legiturque apud Celsum *l. 2. c. 6. p. 54.*

Mala recensita faciei sunt a spasmō. Visus & auditus deficiens, jam non ministrari succos tenuissimos, ad exercitium horum sensuum requisitos, indicat, vel quod fibrillæ nerveæ paralyticae, mortuaeve. Hæc intelligenda in ægris jam debilibus, mortem portendere.

APHOR.

APHOR. 50.

Ὅτις ἀνὶ ἐν τῷ πυρετῷ μὴ διαλείποντι δύσπνοια γένηται, ἢ παραφροσύνη, θανάσιμος.

Quando in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium contigerit, letale.

Reperitur hæc sententia etiam apud Celsum l. 2. c. 6. p. 55.

Dilirium cum spirandi difficultate, & febre continua, non fit, nisi, aut septo transverso inflammato, aut aliqua alia parte, quæ consensum cum partibus illis habet, quæ difficultatem spirandi inducere solent, cujus naturæ sunt hepar, pulmo, & quæ sunt in thorace partes, nec non & ventriculi pars superior. Verum quia non quælibet dictarum partium inflammatio delirium facit, sed ea tantummodo, quæ magna est, & vehemens: ideo hæc duo symptomata letalia sunt, quia magnam inflammationem necessario supponunt. Nam impossibile videtur, ægrum a magna viscerum inflammatione liberari posse. *Martian. p. 449.* Spiritus densus dolorem aut inflammationem in locis septo transverso superioribus indicat. Qui vero magnus inspiratur, & ex magno intervallo, delirium. *Hippocr. Prognost. n. 4.*

APHOR. 51.

Εν ταῖς πυρετοῖς ἀποσήματα, μὴ λυόμενα
πρὸς τὰς πρώτας κρίσεις, μήποτε νόσος ση-
μαίνει.

In febribus abscessus, qui primis judi-
cationibus non solvunt, morbi lon-
gitudinem significant.

Abscessus febribus supervenientes imperfe-
ctam notant crisin, qua illæ non integre
quidem solvuntur, ast tamen levantur. Si ita-
que tales abscessus in prima judicatione, seu
die judicatorio, h. e. quum primum erumpunt,
non solvunt febrem, aut magnopere sedant,
longitudinem morbi significant, eo quod tunc
indicaretur contumacia & multitudo materiæ
morbosæ. *Valles.* Alii interpretantur verbum
λυόμενα solvuntur, ita ut referant ad abscessus
ipsos, qui si diutius persistant nec tamen sol-
vantur, aut maturentur, diuturnum morbum
inferant: quemadmodum etiam Celsus intel-
lexisse videtur, quando l. 2. c. 5. aphorismum
hunc ita reddidit: *Morbum longius tempus habitu-
rum colligere possumus, ubi, quod inter febres ali-
qua parte abscessit, ad sanitatem non pervenit.* Ab-
scessus nunquam ad primas judicationes *solvun-
tur*, sed sensim evacuato pure, sanantur: Ve-
rum abscessus *solvunt* febres vel statim vel tar-
de. *Gorter.*

APHOR. 52.

Οὐκ ὁρροῦσιν ἐν τοῖς πυρετοῖσιν, ἢ ἐν τῇσιν ἀλλοτρίωσιν ἀρρώσιν κατὰ προαίρεσιν ὀφθαλμοὶ δακρύουσιν, εἰδὲν ἄτοπον. ὁρροῦσιν δὲ μὴ κατὰ προαίρεσιν, ἀτοπώτερον.

Quibus in febribus, aut aliis morbis oculi ex voluntate illachrymant, nihil inconueniens. At quibus præter voluntatem, magis inconueniens.

Exstat hic aphorismus in *Epidem. l. 4. n. 27.*

Quæ funduntur lachrymæ ex causa aliqua manifesta, dolore, molestiæ quavis, mœrore, dicuntur hic *voluntariæ* seu *ex proposito* provenientes, nec aliquid mali portendunt. Si autem nulla ex causa prodeant, dictæ *involuntariæ* (*non ex proposito*), quarum nempe causam ignorat ægrotus, malæ sunt; quod vel spasticæ constrictionis sint effectus, vel atoniam seu exsolutionem denotent caruncularum lachrymalium. Hinc Celsus *l. 2. c. 4. p. 51. mali morbi testimonium dicit sine voluntate lacrymare.* Et Hippocrates inter mala & perniciofa in morbis signa refert, si ægri præter voluntatem lachrymentur; in *Prognost. n. 20.* In morbis acutis, ubi male habent ægri, ultro quidem profluens lachryma, bono est, invitis vero malum denunciat. *lib. 6. Epidem. sect. 1. n. 42.* Quibus invitis per febres acutas atque adeo ardentes lachrymæ effluunt, in his, dum cætera

exitialiter non se habeant, sanguinis ex naribus profluvium expectandum est. In his siquidem, qui male habent, non sanguinis eruptionem, verum mortem portendunt. *lib. 1. Epid. sect. 2. n. 176.*

APHOR. 53.

Οὐκ ὀσσεῖσι δὲ ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἐν τοῖσι πυρετοῖσι περίγλισχρα γίνεται, ἰσχυρότεροι γίνονται οἱ πυρετοί.

Quibus per febres ad dentes glutinosus humor obnascitur, iis vehementiores fiunt febres.

Hæc sententia in *lib. 4. Epidem. n. 27.* ita scripta est: *Quibus dentes undiquaque lentore obducuntur, malum suspectare licet. Secundum Cels. l. 2. c. 4. p. 51. mali morbi testimonium est, habere humorem glutinosum dentibus inhaerentem.*

Dentes produnt conditionem humorum in corpore circulantium; quorum depravata constitutio se manifestat per sordes glutinosas dentibus adhærescentes: & ut in sanis, qui quotidie sordidos, viscidosque habent dentes, licet eos quotidie abstergant, arguitur ventriculus debilis, male digerens ingesta; ita febricitantibus, qui sordibus inquinatos monstrant dentes, prædicere licet longitudinem morbi, propter abundantiam cruditatum in humoribus. *Vid. Bagliv. p. 476. Etm. Oper. T. 2. p. 277.*

Nunquam

Nunquam humores motu circulatorio aucto convertuntur in glutinosum corruptum, nisi motus sit validissimus, qui gelatinam compingit in densum & corruptum lentorem. Quæ ergo conspecta phænomena, ut est viscositas dentibus circumnata, sunt effecta vehementioris circulationis; eademque probant, adesse febrem vehementem. Quare hoc signum probat, adesse febrem vehementem, sed non futuram: verum febrem periculosam futuram, quoniam humores ita compacti difficulter per bonam crisin evacuari possunt: & est quoque signum longitudinis, cum lentus humor longo tempore egeat ad solutionem. Utilissimum itaque est inspicere os in febribus, non ut duntaxat formemus prædictionem ex phænomenis inventis, sed ut etiam inde habeatur curatoria indicatio: nam quoties inveniuntur dentes viscoso obfessi, eam febrem curare debemus ut vehementem febrem. Et ut levetur hoc symptoma, os est colluendum abstergente antiphlogistico. *Gorter.*

APHOR. 54.

Οἰσίοισιν ἐπὶ πολὺ βῆχες ξηραὶ, βραχέα
ἐρεθίζουσαι, ἐν πυρετοῖσι καυσώδεσιν, &
πάνυ τι διψώδεες εἰσίν.

Quibus tussēs siccae, leviter irritantes,
in febribus ardentibus diu perse-
verant, ii non admodum siticulosi
sunt.

Ex lib. 6. Epidem. sect. 2. n. 43. depromta est
hæc sententia, sed qui eam transtulit, ut
brevitati consuleret, eam mancam, sive im-
perfectam reddidit. Integra ibi ita se habet:
*Tussēs siccae parum irritantes a febre adurente, non
pro ratione siticulosæ, neque linguas exsiccant, si-
quidem non a malignitate (feritate) sed a spiritu
accidant. Constat id inde. Quum enim loquuntur, aut
hiant, tunc tussunt, alioqui vero minime. Hoc autem
in febribus ex lassitudinibus abortis maxime contingit.*

Sensus aphorismi est talis. Quicumque in fe-
bribus ardentibus a tussicula quadam sicca, &
non admodum molesta tenentur, non valde
sitiunt, quemadmodum ratione febris ardentis
conveniēns esset; & ratio est, quia tussis levi-
ter commovendo fauces, & guttur, illuc hu-
miditates evocat, quæ febrili exsiccatione ex
parte resistunt. Sed in hac re duo requirun-
tur, primum, ut tussis sit sicca, h. e. sine spu-
to; nam quæ cum sputo est, & a catarrho de-
pendet, tantum abest, ut in febribus ardenti-
bus

bus sitim tollat, ut eam non leviter irritare possit, cum fieri non possit, ut in febre ardente humores vehementius excalefacti qualitatem calidam, & acrem non contrahant, ita, ut sitim inducant non levem, unde *lib. 2. de morb. n. 61.* ubi de febre ardente tractatur, in qua ægrotantes copiosa exspuunt, inter cætera signa sitis vehemens adnumeratur. Nosque quotidie observamus in praxi: quotiescunque ægrotantes a tussi ex catarrho cum febre corripiuntur, perpetuo sitire non mediocriter. Secunda conditio requiritur, ut tussis sicca non sit de genere earum, quæ a destillatione acri, & tenui excitantur, cujus tenuitas est causa, ut non exspuatur, dum infimas pulmonum cavitates tenuissimas pervadens, non potest a natura sursum repelli, aut a pulmonis affectu tabifico, qui cum male habeat, expellere posse id quod ipsum molestat, ratus, tussiculam quandam excitat, sed inanem, dum circa initia materia in eos confluere nondum cœpit. Hujusmodi tusses ferinæ dicuntur, quia ægros ad tabem perducunt, quæ inter ferinos morbos ab Hippocrate numeratur; has enim siccas tusses ut exciperet, addidit in textu Epidem. cit. *non a feritate*, certum est enim hujusmodi tusses siccas in febre ardente sitim imminuere non posse, imo non leviter exasperare. De qua vero tussi intelligi velit, exponit inquiring, *sed a spiritu*, h. e. ab aëre inspirato; evenit enim non semel in febre ardente, fauces aliqua intemperie affectas esse, ob quam ab aëre frigido inspirato irritentur, idque in laboriosis febribus observavit Hippocrates: quod quidem rationi satis consentaneum est, per labores enim homines frequentius respirantes, ac

vehementius, copiosorem spiritum trahunt, a quo & guttur, partesque omnes respiratori inservientes læduntur, adeo ut superveniente postea febre ardente, in qua impensius incallescunt, externi aëris occursum absque tussis irritatione perferre non possint, quippe qui dictarum partium intemperiei comparatus, extreme frigidus existit. Similem alterationem incurrunt frequentissime dentes, propter quam ab actu frigidis summopere molestantur. Hanc vero tussim ab inspirato aëre modo explicato jam excitari, eo argumento probat Hippocrates, *quia ægri, dum loquuntur, & hiant, tussunt*, quum vero silentes ore clauso respirant, nequaquam; idque evenit, quia aër moderate per nares ingrediens in via temperatur, ut sua frigiditate gutturis, & asperæ arteriæ partes non adeo irritare, & tussim excitare possit, quod evenit, quando in loquendo, & hiando aërem copiosum immediate trahunt. *Martian.*
p. 344.

APHOR. 55.

Οἱ ἐπὶ βρογχῶσι πυρετοὶ, πάντες κακοὶ, πλεονῶν τῶν ἡμετέρων.

Ex glandularum tumoribus febres omnes malæ, præter diarias.

Iisdem verbis aphorismus hic extat in *lib. 2. Epidem. sect. 3. n. 60.*

Glandularum tumores expurgant corpus a succo morbofo. Si iis jungantur febres, notatur

tatur materiæ expurgandæ contumacia vel multitudo: & hinc tales febres pronunciantur malæ; nisi febris sit ephemera, 24 horis decursum suum finiens, nam tunc notatur materia victa. *terrere non debet ea febris, quæ eodem die finita est.* Cels. l. 2. c. 3. Externi bubones non possunt ob distantiam a corde febres producere alias, quam diarias. Ergo si producunt, non sunt puri abscessus externi, sed germina sive propagines internorum: at interni abscessus, si in visceribus sint, letales sunt; si non, sunt profundi, & periculum est ne ante, quam maturescant, penetrent intus, & occidant. Hoc declaratur ex lib. 6. *Epidem. sect. 2. n. 11.* ubi hæc habentur: *Abscessus, veluti glandularum tumores, eorum quidem locorum unde propagines ducunt, atque etiam aliorum, specimen exhibent, ac præcipue viscerum, ac tum certe ii maligni sunt.* Quod si abscessus externus sit omnino, nec profundus, & febris ad eum putrida, erit pestilens, aut ex lue Indica (Venerea) ideo malignus. *Cardan.*

APHOR. 56.

Πυρέεσσοντι ἰδρῶς ἐπιγενόμενοι, μὴ ἐκλείπουν-
 τες τῆ πυρετοῦ, κακὸν μεκύνει γὰρ ἡ
 νύκτας, καὶ ὑγρασίῳ πλείῳ σημαίνει.

Febriticanti si sudor contingat, non de-
 ficiente febre, malum; prorogatur
 enim morbus, multamque significat hu-
 miditatem.

Desumptus est hic aphorismus ex lib. de Judicat.
 n. 8. & apud Celsum l. 2. c. 5. in h. m.
 legitur: *Morbum longius tempus habiturum colligere*
possumus, ubi, febre non quiescente, corpus insudat.

Qui febribus superveniunt sudores non ju-
 dicantes, aut levantes, symptomatici sunt,
 & vim morbi prævalentis, humiditatemque
 multam significant. Conf. 4 aph. 36. 41.

APHOR. 57.

Τὸ σπασμὸν ἢ τὴν ἐνοχλουμένην πυρε-
 τὸς ἐπιγενόμενος, λύει τὸ νόσημα.

Si cui convulsione, aut distentione ner-
 vorum detento, febris supervenerit,
 morbum solvit.

Scripta est hæc sententia in lib. 1. de morb. n.
 6. ita: *Si distentio & convulsio detineat, febrem*
supervenire, bonum: & apud Celsum l. 2. c. 8.

p. 70. *febris nervorum distentionem, rigoremque, si postea cæpit, ex toto tollit.*

Quod febris convulsionis sit remedium, hic notatur. Res ipsa explicata est ad 2 aph. 26. Conf. 5 aph. 5 & 70.

APHOR. 58.

Τὴ καύσος ἐχομένη ἐπιγενομένη ῥίγησι,
λύσις γίνεται.

Febre ardente detento si rigor supervenerit, solutio contingit.

Exstat aphorismus hic in *lib. de Judicat. n. 11.* & *Coac. sect. I. n. 188.* Celsus *l. 2. c. 8. n. 70.* eum ita reddidit: *Febrem ardentem, quam Græci καυσώδη vocant, subitus horror exsolvit.*

Rigor letalis notatus est, quando febre non intermittente frequenter incidit, ægro jam debili, 4 aph. 46; & qui die sexta contingit, non habere judicationem, dictum est 4 aph. 29. In præsentē aphorismo significatur rigor criticus perfecte solvens: qui prædominantis in fluida potentiæ opus est, quo fluidorum stases discutiuntur; unde coctio fit materiæ morbosæ, & solutio febris, si nempe præcesserint bonæ criseos signa. Conf. notata ad 4 aph. 29. & 1 aph. 20.

APHOR. 59.

Τῆ τριτῇ ἀκρατὴς κρίνεται ἐν ἐπὶ ἀπερίοδον
τὸ μακρότατον.

Tertiana exquisita septem circuitibus,
ut longissime, judicatur.

Hæc sententiâ pluries repetita legitur apud Hippocratem, diversis tamen verbis. *Febres quæ uno die intermissionem habent, altero vero superrigent, judicium ad septimum diem sustentant;* lib. 2. Epidem. sect. 3. n. 82. lib. 6. Epid. sect. 2. n. 41. *Tertiana exquisita in quinque aut septem circuitibus, aut ad summum in novem judicatur;* Coac. sect. 1. n. 212. *Tertiana in septem circuitibus plerumque judicatur;* lib. de Judicat. n. 4.

Nulla febris est, quæ tam exacte motus febrilis in genere, qui & vasa, & nervosas partes infestat, & Hippocrati, Græcisque, rigoris nomine quasi per excellentiam venit, naturam ac genium manifestat & quæ tam frequenter affligit, nec ulli ætati, temperamento vel sexui parcit, quam quæ alternis diebus cum rigore & horrore invadit, subsequente celeri, qui ex frequentia cognoscitur pulsu, nec non anxio & ardenti calore, ac tertiana dicitur. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 1. p. 9.* Tertiana febris tum antiquis, tum nostris temporibus ita progreditur: Incipit cum rigore, & vomitu, mordaci calore urit, duodecim horis particularis accessio finitur, septenis circuitibus accessio universalis, sive totus morbus (dummodo
Medicus

Medicus non erraverit in methodo.) Purgationem & phlebotomiam in principio respuit; accessio particularis sudore ut plurimum terminatur; non nisi elapso decimo quarto die febrifuga patitur; urina lateritio colore, sive impense rubicundo tingitur, estque talis color signum fere pathognomonicum hujus, aliarumque intermittentium. *Bagliv. p. 181.* At vero non semper una eademque facie incedit, sed discrepat, ideoque in varias a Medicis dispescitur species. Hippocrates quidem *exquisitam* tertianam duodecim horis deservere & septimo paroxysmo finiri, passim asserit; sed tam exactæ periodi febres in septentrionalibus nostris humidioribus & frigidioribus regionibus non observantur, & recte hinc perhibet *Mercurialis*, „ rarissime tertiana exquisita Hippocratis invenitur, neque ego vix vidi, & jam quadraginta anni sunt, quod praxin exercui ”; id quod ipse etiam asseverare possum. *Hoffm. l. c. p. 12.* Tertiana exquisita, teste Hippocrate & experientia, si sibi permittatur, quatuordecim diebus terminabitur, tantum enim temporis insumit tertianarii humoris specificatio, ut ad depurationem perveniat. Et qualemcunque adhibueris methodum, qualiacunque præscripseris remedia, ut ante statutum illud tempus tertianam eradices, irrita erunt omnia. Neque mihi objicias usum febrifugorum, quibus eam veluti in ovo jugulare contendunt rudes Medici. Fateor talia interdum succedere. Sed quid? Paucis interjectis diebus vel ipsa erumpit ferocius, vel ipsius loco quamplures gravissimi morbi, asthmata, hydropes, febres lentæ, phthises, &c. qua de re experientiam consulant, & certiores fient. Quod si
con-

contingat interdum (contingit autem sæpissime) tertianas exquisitas ultra quatuordecim dies progredi, & extendi etiam ad menses; tribuendum id erit, vel contrariæ medendi methodo, scilicet quando per initia purgantibus, phlebotomiis, & diaphoreticis impetuosius, naturæ cursum in lente separando humore peccante interturbamus, quo in casu humoris tertianarii specificatio deletur, novaque exoritur, cum novo symptomatum apparatu, & novo pariter periodorum ordine, eaque tam diu durabit donec sponte sua impuri humoris separatio statutis naturæ legibus absolvatur, vel donec incidamus in remedium talem speciem directe extinguens; ex quo quidem fonte specificorum remediorum doctrina emanavit. Vel tribuendum erit novis & tunc vigentibus aëris constitutionibus: vel gravissimis in victu erratis: vel tandem causis aliis nimium vehementibus, quæ regularem humoris tertianarii motum, ac specificationem perturbare, & proprio sibi maturationis termino distrahere valent. *Bagliv. p. 183. Conf. Eph. N. C. D. 1. a. 6. o. 161. D. 2. a. 9. o. 209.* ex quibus locis patet, quod Tertiana, non sibi permessa, indebite tractata, letalis evadere possit. Vid. etiam *Not. ad 4 aph. 43. & Forest. Obs. med. 1. 3. obs. 5. schol.*

Ad dicta, maxime contra Baglivum, observandum est, aphorismum præsentem non ita capiendum esse, ac si ante septem circuitus, sive ante diem decimum tertium, quo septima accessio revertitur, febris hæc nunquam a natura vincatur, sed summum eo terminum indigari, ita, ut sensus sit, febrim hanc exquisitam, si non prius, quam tardissime septima ac-

accessione finiri, atque extremum ejus terminum esse septimum accessionis reditum, cum scilicet nullo artificis auxilio interrupta, sponte sua, ut consuevit, processerit. Sin anti febrilium medicamentorum, ut nostra sit ætate, usu corticis Peruviani, ejus impetus infringatur, & periodicum fermentum hebetetur, profecto citius esset abitura, sicut jam nunc passim experimur. At vero febrem hanc raro quidem illo finiri termino, sed fieri plerumque, ut vel errore curantis, aut ægroti, vel ipsius mala naturæ habitudine, vel constitutione aëris minus congrua, causave alia occulta, febris non modo ultra illum terminum extendatur, sed etiam duplex triplexve evadat, notum est cuique, & ipse monuit Hippocrates, cum in *Coacis l. c.* tertianam exquisitam, aut quinque, aut septem, aut novem periodis finiri, tradit. Quam ob rem feбри hujusmodi mature remedia adhiberi ipse voluit, cum *lib. 2. de morb. n. 38.* inquit: Si febris tertiana detineat, si quidem post tres accessiones quartaprehendat, medicamentum deorsum purgans propinato. Quod si medicamento tibi minime indigere videatur, pentaphylli radices acetabuli quantitate in aqua tritas, bibendas dato. Si vero ne sic quidem sedetur, ubi multa calida laverit, trifolium & laseris succum cum vino pari aqua admixta, propinato, reclinatumque stragulis, dum sudet, contegito. Vid. *Berger Chin. vind. §. 9.*

APHOR. 60.

Ὅσποιν ἂν ἐν πῖρι πυρελοῖσι πὰ ὥτε κωφω-
θῇ, αἷμα ἐκ ῥινῶν ῥυέν, ἢ κελίη ἐκτε-
ραχθεῖσα, λύει τὸ νῆσημα.

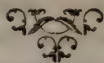
Quibus in febribus aures obsurdue-
runt, sanguis ex naribus profluens,
aut alvus exturbata, morbum sol-
vit.

Extat hæc sententia in *Coac. sect. 3. n. 103.*
Celsus *l. 2. c. 8. p. 70.* ita expressit: *Si in*
febre aures obtusæ sunt, si sanguis e naribus fluxit,
aut venter resolutus est, illud malum desinit ex totc.

Quod dejectiones alvinæ solvant furditatem,
dictum & explicatum est supra 4 *aph. 28.* San-
guis e naribus fluens solvit quoque, per deri-
vationem: humorum congestio seu stasis ad au-
ditus organon facta ita evacuando tollitur, fa-
lutari motu critico. Etenim quicquid con-
gestionem sanguinis ad aures, vicinasque iis
partes, & celeriolem atque rapidiorem ejus
per arteriolas acusticas circuitum producit,
id ad tinnitum, susurrum, aliasque auditus
læsiones contribuit. Hinc frequenti confirma-
tum habemus experientia, quod ii, qui san-
guine abundant, & quibus sanguinis motus ad
caput directus est, quod fit ab alvo adstricta,
spasms abdominis, fluxu hæmorrhoidum &
menstruorum cessante vel suppresso, partium
extremarum nimia perfrigeratione, incurrant dolo-

dolorem capitis gravativum, vertiginem, atque tinnitum; qui continuante sanguinis stagnatione, accedenteque demum membranarum atonia, gravem parit auditum, ac tandem surditatem. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 4. p. 153.* Hinc criticae & salutares sunt ut plurimum narium hæmorrhagiæ, quæ in synocha febre, femicritico die, inter tertium scilicet & quartum, vel etiam critico pleno, septimo, erumpunt, & has febres, a plethora ut plurimum ortas, solvunt. *Ibid. P. 2. p. 15.*

Tantum valet hic hæmorrhagia narium, ut ipsam febrem compescat. Ex quibus colligere possumus in praxi, talem hæmorrhagiam, nisi modum excedat, non esse suppressendam, ut multi ex incertitia hujus observationis fecerunt. Atque inde patet, sanguinis missionem in tali surditate præcipuum esse auxilium, quum arte id præstemus, quod natura demonstrat adferre levamen. Et quoniam incerti sumus, num certo fiat hæmorrhagia, qua non apparente imminerent mala ex majori motu ad encephalum (v. c. delirium, phrenitis, convulsio), prudentis Medici est non expectare hanc hæmorrhagiam, sed surditate cum aliis signis majoris impetus ad caput apparentibus, protinus secare venam, & si prima vice inde non compescatur motus ille major, eandem sanguinis evacuationem repetere. *Gorter.*

APHOR. 61.

Πυρέσσοντι ὡς μὴ ἐν περισῆσιν ἡμέρησιν ἀφῆ
ὁ πυρετός, ὑποτροπάζειν εἴωθεν.

Febriticantem nisi diebus imparibus
febris dimiserit, reverti solet.

Petitus est hic aphorismus ex *lib. 2. Epidem. sect. 5. n. 30.*

Febres revertuntur nisi judicatæ fuerint die decretorio, & quidem crisi perfecta, de qua vide *1 aph. 20*; febres si alio die quam judicatorio desierint, recidivam meture oportet, *Coac. sect. 1. n. 115.* Quibus febres cessant neque apparentibus solutionis signis, neque diebus judicatoriis, iis recidiva expectanda est, *Prognost. n. 24.* Nam, quæ post judicationem intus relinquuntur, morborum reversiones facere consueverunt, juxta *2 aph. 12.* Unde id tantum hic repetimus, quod æque paribus atque imparibus diebus contingant crises: nam quæ paribus exacerbantur, paribus judicantur; quæ autem exacerbationes in imparibus fiunt, ea in imparibus judicantur; ex doctrina Hippocratica. Cur ergo febris dicitur reverti si non diebus imparibus dimiserit? æque enim diebus paribus judicatur: adeoque tam paribus quam imparibus diebus judicata esse potuit imperfecte. An frequentius, paribus exacerbata & judicata diebus, febris reverti solet? Id quidem insinuare velle videtur præsens aphorismus,

rismus, qui prærogativam dat diebus imparibus. *Judicantur autem febres quarto die, septimo, undecimo, decimo quarto, decimo septimo, uno & vigesimo. Ex his vero acutis trigesimo, deinde quadragesimo, postea sexagesimo. Hippocr. de dieb. judicat. n. 9.*

APHOR. 62.

Ὅσποισιν ἐν πῶσι πυρεπίσιν ἰκτερίαι ἐπιγίγνονται
πρὸ τῶν ἐπὶ τὰ ἡμερῶν, κακόν.

Quibus per febres morbus regius ante diem septimum obortus fuerit, malum.

Isdem fere verbis exarata est hæ sententia in *Coac. sect. I. n. 172.*

Isæterum ab oculis viverræ, quam Græci ἰκτερίδα vocant, quique auri colorem præ se ferunt, *Aëtius l. 10. c. 17. & Aretæus de caus. diuturn. l. 1. c. 15.* denominatum existimant. Qui ab ictero ave, quam *Plinius l. 30. c. 11.* Galgulum Latine vocari putat, nomen deduxere, ad id forte respexerunt, quod, Eodem teste, id malum fanetur ave illa spectata, quæ vero mortem sanationis mercedem reportare hinc perhibetur. Refutavit hæce nugæ *Zarottus Martialis. Med. p. 97. Passio vocabulum sumsit secundum Græcos ab animalis nomine, quod sit coloris fellei. Aurelian. l. 3. morb. chron. c. 5. Regius dicitur morbus, Q. Sereno Samonico auctore cap. 59.*

Molliter hic quoniam celsa curatur in aula:
 quod *Celsus* illustrat l. 3. c. 24. qui curando
 præcipit lecto & conclavi cultiore uti, ludis, lascivia,
 aliis, per quæ mens exbiletur. ob quæ regius
 morbus dictus videtur. Et color tyrannorum ple-
 rumque talis est. Nam ipsi etsi natura non
 sint tales, tales evadunt ob cogitationes. nam
 cogitatio exurit humores, & humores exusti
 ferinas generant cogitationes, & sunt similes
 leonibus ac serpentibus. *Cardan.* Si tamen cre-
 dimus aliis, regius morbus vocatus est, quod
 mulso curaretur antiquitus, potione, quæ ha-
 bita est in deliciis regum. Vid. *Zarot.* l. c. p. 54.
Auriginis nomen accepit, quia corpus flavedine
 auri æmula tinctum & suffusum apparet.

- - notat croceo faciem corpusque colore,
Aurea rene cavo destillant lotia, sudor
Aureus est, nihil est, cui non color aureus insit,
Oris amaror adest, ignavæ glutine bilis
Tardipedes fiunt succi, flaventia languent
Corpora. *Hebenstr.* de Hom. p. 208.

Arquatus morbus, quasi *arcuatus*, dicitur, quod
 arcus (scilicet cœlestis) sit concolor de viro-
 re, vel quod ita stringat corpus, ut in arcum
 ducat, auctore *Nonio*. Qui hoc morbo labo-
 rant, icterici, auriginosi, arcuati, arquati,
 audiunt: felle suffusos *Plinius* l. 21. c. 20. ele-
 ganter dixit. Vid. *J. H. Schulze Dissertatio de*
Îctero. Halæ 1732. 4°. Color morbum dete-
 git, maxime oculorum, in quibus, quod al-
 bum esse debet, fit luteum. *Cels.* l. c. Morbum
 regium (verba sunt *Plinii* l. 26. c. 12.) præcipue
 mirari est, tenuitatem illam densitatemque tunicula-
 rum

rum felle subeunte. Est autem color ille a bile sanguini permista. quare morbus ipse vocatur *fellis suffusio* apud *Plin. l. 22. c. 23.*

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur

Arquati.

Lucret. l. 4. v. 333.

Supponit icterus semper vel bilis secretionem læsam in hepate, vel ibidem cursum ejus impeditum; ab obstructione in hepate, privatim in poro bilario, vel in ductu cholodochi, vel in utrisque, a visciditate, spissitudine, aut depravata constitutione bilis, unde sæpe calculi vesicæ felleæ nascuntur, & ab his quandoque icteri longi & incurabiles gignuntur. At non tantum ab impedito bilis transitu propter visciditatem, sed etiam a raritate ejus provenit hic morbus. Sal enim volatilis, qui partim bilem componit, nimis abundat; unde tenuis nimirum & calidus humor intestina plus satis irritat. In priore casu adstrictior est alvus, fæcesque crassæ, argillæ vel luto similes, ægre dejiciuntur; in posteriore diarrhœa, cum febre & liquidis flavisque dejectionibus, assidue sollicitat. Illi morbo obnoxios reddit vita desidiosa, sine debitis corporis exercitationibus acta; salis enim defectu pars bilis oleosa concrevit: hoc plurimum ii laborant, quibus facultates suæ inutiles sunt; & qui genio indulgentes vino meraciori corporis humores accendunt. A nervorum etiam convulsionibus icterus originem trahit, quæ bilis canales ultra modum constringendo per hepar illam transire non sinunt; unde in sanguine exuperans in quascunque corporis partes diffunditur. Vid. *Mead Monit. cap. 9.* Data morbi idea, accedimus ad aphorismum. Ad

Q q 4

quem

quem intelligendum pertinet novisse, quod omnis ictericorum ratio divisa sit in criticam & symptomaticam: ut ex ictericis, alii quidem ejusmodi sint critice, alii vero, symptomatice. Ac sane ictericis bene est ab ictero critico, qui attulit finem febris. A symptomatico autem, male: quoniam nulla *ἐπιγένεσις* vel *συμπάθεια*, deducit causam morbificam: sed multo majorem subesse testatur. *Duret. in Coac. p. 369.*

Morbus regius ante diem septimum in febribus fiens, ponitur venire ante diem judicatorium. Nominatur vero septimus loco exempli, ut decretoriorum dierum præstantissimus in acutis, quò illius nomine intelligeretur dies decretorius. Non autem semper malum est, si icterus evenerit ante septimum diem, quia in morbo peracuto, in die quinto fiens morbus regius non esset malus, fieret enim die decretorio. Imo ipse Hippocrates *lib. 1. Epidem. Sect. 2. n. 120 sq.* refert multos eorum, qui, cum febribus ardentibus laborarent, morbos regios sexta habuerunt, sudore, aut urina, aut dejectione liberatos esse. *Valles. Massar. Pract. p. 180.* Itaque, si nulla sequetur materiæ expulsio, vel per alvum, vel per velicam cum urina, vel per narium eruptionem, vel per sudorem, icteritia mala est; quæ evacuationes si sequantur icteritiam, non est perniciofa. *Joël T. 5. p. 78.* Quin, *in biliosa febre, morbus regius, ante septimum diem cum rigore succedens, febrem solvit, citra rigorem vero intempestive abortus, letalis.* *Hippocr. de vict. acut. n. 54.* Ex hoc textu discimus, icterum supervenientem tunc febrem tollere, quando per eum materia febrem faciens a foco febris removetur, & ad cutim dispergitur, alioqui tantum abest, ut febrem

febrem tollat, ut potius inter mala signa recenseatur. Quare ut materia peccans per supervenientem icterum tollatur, ea esse debet, quæ illum producere apta sit; talis est biliosus humor: ideo in textu apposita est illa conditio, *in febre biliosa*. Biliosam vero febrem, eam intelligit (quando febres omnes humorales a bile excitari existimavit Hippocrates), quæ a plurima, & sincerissima bile ortum ducit; ea autem est continua, quam continentem *lib. de nat. hum.* appellavit. Verum cum in hujusmodi febre possit supervenire morbus regius, non solum diffusa ad cutim bile, sed etiam ob hepatis inflammationem, sanguinem ipsum in bilem corrumpentis, aut obstructionem in meatu cystis fellis factam, a quo febris solvi non potest, sed potius exacerbari, ut hujusmodi icterum excluderet, subjunxit, *cum rigore*. Nam rigor, bilis motum ad cutim ferri, indicat, cui salutaris subsequatur icterus. Nam etiam si rigor etiam excitetur, quando materia biliosa ab aliqua parte in hepar diffunditur, in quo inflammationem excitando morbi regii symptomati- ci prænuncius esse potest, impossibile tamen est eodem tempore, quo sit rigor, hujusmodi icterum supervenire, nam rigor inflammationem præcedit, morbus autem regius longe post eam subsequitur, cum non appareat, nisi postquam inflammatio ad summum vigorem pervenerit. Rigor ergo erit de genere eorum, quæ fiunt, dum materia biliosa commota ad cutim fertur, ad quam ubi pervenerit, eam colore morbi regii inficit, & icteri salutaris signum erit. Verum, cur addidit, *ante septimum diem*? Quia fieri posset, ut morbus regius post septimum diem febris acutæ superveniret, ta-

men non esset salutaris, v. g. si hepatis inflammatione correpto, eaque in vigore existente, icterus superveniat, & eodem tempore ipsum corripiat, eo quod cum rigore accedat, & tamen letale signum erit, & perniciosum. Hunc igitur casum ut excluderet, addidit particulam illam, *ante diem septimum*, quia ante illud tempus inflammationem ad suppurationem verti est impossibile; unde necesse est rigorem hunc a bile ad cutim diffusa provenire, qui icterum salutare attestetur. Unde firma, & verissima apparet sententia, *in febre biliosa ante septimum diem cum rigore morbus regius accedens solvit febrem*. Adnotandus est autem Hippocratis dicendi modus, quia non inquit, *morbum tollit*, aut *judicat*, sed simpliciter, *febrem solvit*; quia, si id in die legitima contingat, perfectam febris judicationem adferre poterit. At si in die illegitima, seu pari, febrem quidem solvit, non tamen perfecte, & tuto, sed timenda erit recidiva, juxta illud, *febris, nisi in die impari solvatur, recidivam facere solet*; 4 aph. 61. Verum *si absque rigore* (subjungit Hippocrates) *contingat præter temporis opportunitatem*, hoc est, septima die transacta, & in die illegitima, & minime contemplabili, *perniciosus est*: necesse est enim causam eum habere hepatis inflammationem malignam, in qua, aut febris per dies pares moveatur, cujus gratia hujusmodi motus in die pari, & illegitima contingant, aut natura ab humoris sævitia irritata importunos motus arripere cogatur: hæc enim duo sunt, quæ mutationes in die illegitima efficere in morbis solent. Quare morbus regius febribus superveniens hos exitus habere potest, ad salutem perfectam, si in febre biliosa ante septimam

nam diem, in die impari, cum rigore accedat; ad febris solutionem quidem, sed non omnino ad tutam morbi solutionem, si cum præfatis conditionibus quidem appareat, verum non die impari, & legitima, nam eo casu timenda erit recidiva. Prioris exitus exemplum habemus *lib. 7. Epidem. n. 57.* Philistidis, cui cum rigore morbus regius die tertia supervenit, & septima perfecte judicata est. Si vero ante septimum diem, & sine rigore accedat, malus est; nam vel morbum letalem indicabit, vel saltem difficilem: letalem, si in die pari, & illegitima accedat, ut contigit Hermocrati *lib. 3. Epidem. sect. 1. ægr. 2.* cui morbus regius sexta die supervenit, & vigesima septima obiit: difficilem vero, si in die impari accedat, nam aliqui ex eo liberantur, quamvis cum difficultate. Quapropter in præsentem aphorismo nostro legimus, *malum esse*, morbum regium ante septimam diem supervenire, non letalem, cum non sit inconveniens aliquos inde servari; etiamsi auctor, qui has sententias in unum collegit, præsentem mancam, & ex consequenti falsam reddiderit, apponere enim debuerat ex adducti textus (*de vict. acut. n. 54.*) auctoritate, *sine rigore*; conditio necessaria, & quæ sententiam universaliter veram constituit, hunc in modum, *Quibus in febribus morbus regius, sine rigore fit ante septimum diem, malum, si vero idem post septimum superveniat in die contemplabili, & legitima, cum signis salutaribus, criticus, & salutaris erit.* In die vero illegitima difficilis erit iudicii, nam, & ad interitum perducere, & ad salutem per varia discrimina poterit, prout alia signa indicabunt. *Martian. p. 401.* Ergo *febricitanti quidem, & bilioso, si bilis*

bilis suo tempore extra dispersa fuerit, bono est. Sub cute enim effusa ac dispersa, ægroto toleratu facilior, & Medico curatu promptior. Effusa autem ac dissipata, & in unam aliquam corporis partem incumbens, malo est. Hippocr. lib. I. de morb. n. 6. Qui feбри jungitur icterus, sæpius illius criticam affert solutionem. Ita in praxi aliquoties annotandi occasio fuit, febres, quæ cum spasmodicis ventris, vomituque bilioso & intensiori æstu stipatæ in corporibus hypochondriacis, prævia iracundia suscitantur, ictero superveniente feliciter fuisse terminatas. Haud dissimili ratione icterus in febribus intermittentibus, imprimis sub paroxysmi initio exortus, nullum portendit malum: nam illo finito & hic ipse evanescit. Qui vero inflammationi hepatis, vel duodeni aut ventriculi accedit icterus, in ancipiti ægrum esse significat. Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 4. p. 360. Junge huic aphorismo sequentem 64.

APHOR. 63.

Ὁ κόπσις ἐν πῶσι πυρετοῖσι καθ' ἡμέρην ῥίγησιν γίνεται, καθ' ἡμέρην οἱ πυρετοὶ λύονται.

Quibus in febribus quotidie rigores, quotidie febres solvuntur.

Pancioribus verbis sententia hæc scripta est in lib. de Judicat. n. II. Febribus si rigor succedat, febris solvitur.

Periodici hic intelliguntur rigores, regulares

res & ordinati, vegeto corpore in sudores calidos, & uberes desinentes, qui febribus intermittentibus proprii sunt, atque critice solvunt febrem. *Hecquet. Conf. 4 aph. 29. καθ' ἡμέραν, vel quotidie, vel quo die rigores fiunt, sive fiat rigor alternis diebus, sive singulis diebus, sive quarto quoque die: in singulis enim accessionibus febrium intermittantium, qui fit rigor, solvit febrem atque ad ἀπυρεξίαν pervenire facit eandem. Holler. Valles.*

APHOR. 64.

Οἰκόσις ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τῇ ἐβδόμῃ, ἢ τῇ ἐννάτῃ, ἢ τῇ ἐνδεκάτῃ, ἢ πωσαρεσκαιδεκάτῃ, ἵκτεροι ἐπιγίνονται, ἀγαθὸν· ὡς μὴ τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον σκληρὸν ᾖ. ὡς δὲ μὴ, ἐκ ἀγαθόν.

Quibus per febres die septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto, morbus regius obortus fuerit, bonum: nisi hypochondrium dextrum durum sit: alioqui minime bonum.

Hic aphorismus in *Coac. sect. I. n. 173.* ita scribitur: *Morbus regius septimo, nono, undecimo, ac decimo quarto, judicationem adfert, dum hypochondria non induret; quod si secus contingat, res in dubium vertitur. Et iterum lib. de Judicat. n. 4: Quibus in molestis febribus septimo, nono, aut decimo quarto die morbi regii oriuntur, bonum est, nisi*

nisi dextrum hypochondrium obduruerit; sin minus, res in dubium venit. Hos textus vel male legit, vel non intellexit Plinius, quando l. 26. c. 12. scribit: Morbum regium a septimo die in febre, mortiferum signum esse docuit Hippocrates. Nos sci-
mus, vixisse aliquos etiam ab hac desperatione.

Dixit auctor aphorismo præced. 62. quod ante septimum diem febris superveniens icterus malus sit; hîc jam ait, si post septimum diem febricitante ægro supervenit, tutum esse, mollibus tantummodo præcordiis substantibus. Diocles ex toto, si post febrem oritur, etiam prodesse; si post hunc febris, occidere. Cels. l. 3. c. 24. p. 175. Nominati in præsentē aphorismo dies, sunt acutorum morborum dies critici (vid. 2 aph. 24.) Ergo qui in iis apparet icterus; idque cum hypochondrii æqualitate, belleque coloratis urinis, ac dejectionibus figuratis, & mollibus; duce natura exoritur, & criticus est, solvens febrem: *nisi dextrum hypochondrium durum fuerit*; nam tunc significatur hepar obstructum, & icterus est symptomaticus. Additur, si vero non, non bonum: hoc est, si non fit morbus regius septimo, nono, undecimo, aut decimo quarto die, non est bonum; non enim censetur esse ex judicatione, sed ex malo. Valles. Conf. Forest. Obs. Med. l. 19. obs. 18. p. 305. Ast vero rarior est mitior talis icteri critici indoles; & frequentius gravitus symptomatibus stipatus est talis icterus; aucta siti, sonitu aurium, pulsationibus hypochondriorum tensorum. Quamvis vero sine his symptomatibus sit icterus in acutis morbis, vel etiam justo tempore accesserit, tamen parum prodest, nisi illis, quæ sudorem ducunt, minuatur id, quod a morbi decursu relictum in cute est. Est enim
omnis

omnis icterus in morbis acutis suspectus. *Henr. Jac. Stüven Diss. de reliquiis post crisin, &c. Jenæ 1727. 4º. §. 22.* „ Difficile utique in acutis „ icterus malum est: quia non solum ante se- „ ptimum diem apparens, sed etiam post se- „ ptimum infinitos necavit. raro autem ad ex- „ tremum febrem bene judicavit: ipse vero „ haud facile discutitur. Id malum adolescen- „ tibus juvenibusque familiare est, quibus & „ minus officit. Pueris autem non admodum „ usitatum, non omnibus tamen innoxium est. *Aret. de caus. diuturn. l. 1. c. 15.* Icteri febribus supervenientes semper monstri quid alunt, & raro illæ sunt sine malignitate. *Bagliv. p. 140.* Lassitudine laborantes, cum horrore judicatorio modo leniter exudantes, recalsacti in morbo acuto male habent, tum vero præsertim si insuper sanguis de naribus stillarit. Circa hæc aurigine admodum foedati, & largius colorati moriuntur, iisque album alvi recreationum prodit. *Coac. sect. 1. n. 55 seq.* Quod in febribus ardentibus qui post septimum diem supervenit morbus regius varios & diversos sortiatur effectus, docemur in *lib. de Judicat. n. 3*: Febribus ardentibus si post septimum diem morbus regius succedat, sudoris indicium est. Neque enim exudare morbus, neque aliàs usquam abscessum facere consuevit, sed sanescit. Cum calor discesserit & humiditatem ad se attraxerit, febrilem judicationem fieri necesse est, & urinas aut etiam alvi egestionem procedere, aut sanguinis ex naribus fluxionem, vel copiosam mictionem, aut ob humiditatem vehementem, sudorem aut vomitum. Mulieri vero etiam mensium via patefit. At si morbus regius in febre ardente septimo die aut postea contingat, ægreque multum sputum procedat, tam in ardentibus quam in aliis febribus, si nullis ex his signis contingentibus febris dimittat,

*tat, has judicationes pro illis fieri necesse est, aut
 majorum tuberculorum abscessus contingere, vel dolo-
 res vehementes ex abscessu, aut humorum ex calore
 colliquationes. Recentiti hoc in textu effectus
 triplici genere comprehenduntur. Primum
 genus ad eam febrem ardentem spectat, quæ a
 sincerissima bile dependet: in qua morbus re-
 gius accedens rigoris prænuncius existit, quam-
 vis (subjungit Hippocrates) iste morbus non
 soleat exudare, aut quovis alio modo abscessum
 facere; abscessus nomine in latiori significatio-
 ne utens, quatenus & abscessus proprie dictos,
 & quamlibet evacuationem, sive humorum de-
 cubitum comprehendit, cujus exitus rationem
 referens, ἀνάγκη, inquit, ἵε θύμῃ ἀπέντρος ἐφ'
 ἰαυτὸ τὸ ὕγρὸν ἐκλύσαστος, ἢ περὶ τῷ χρίσιν γαίεσθαι,
 &c. id est, *necesse est calore recedente & cum eo
 humore ab eodem calore attracto, feбри contingere ju-
 dicationem, &c.* Quorum verborum hic est
 sensus. Tunc febribus necessario judicatio-
 nem fieri, aut per urinam, aut alvi ege-
 stiones, aut aliam evacuationem eorum,
 quæ proponuntur in textu, quando calo-
 re febrili ad interiora recedente, & cum eo
 humore ab eodem calore attracto, humorum
 fit congregatio in unum; non autem quan-
 do ad exteriorem superficiem disperguntur, &
 sub cute concresecunt, quemadmodum in mor-
 bo regio evenit, cujus gratia morbus iste non
 solet exudare, &c. quemadmodum morbi alii
 in quibus humores interius congregantur. Cæ-
 terum (dicet aliquis) si morbus ab assignatam
 rationem non solet exudare, nec aliquem alium
 abscessum facere in aliis febribus postquam
 morbus regius supervenit, cur in febre arden-
 te sola est indicium sudoris? Hujus rei nullam
 assignavit causam auctor in textu. Ego autem
 id*

Id evenire dicerem, quia in febre, quæ universum genus venosum occupat, tanta humorum adest copia, ut excretio, quæ morbo regio mediante fit per cutim, sufficere non possit; talis est febris ardens: quare superveniente ictero integre judicari non potest, nisi aliqua alia evacuatio subsequatur, quæ sinceræ bili conveniat; hæc autem erit per sudorem evacuatio, quæ & humori peccanti, & ejus motui ad cutim accommodatur. Alter modus apparitionis morbi regii in ardentibus febribus est, quando non sincera bilis sola peccat, sed cum ea pituitosus, & crassus humor, qui a copioso sputo & cum difficultate excreto indicatur, cujus gratia per solam bilis effusionem, quæ in morbo regio fit, febrem in totum judicari est impossibile. & ideo aliquam evacuationem subsequi necesse est, earum, quæ proponuntur in textu. Quod si absque ea febrem deficere contingat, prædictarum evacuationum loco, abscessus magnorum tuberculorum expectare oportet, aut abscessuum dolores vehementes, aut humorum colliquationes a calore procedentes, quæ per alvi fluxum, vel per urinæ excretionem fiant. Tertium denique, & postremum genus morbi regii supervenientis est, quando febre ardente jam declinante apparet; quo casu, aut sudorem, aut ullum alium abscessum expectare amplius, vanum est, quia febris remissio materiam morbificam exiguum esse indicat, & quæ per morbi regii effusionem in totum tolli potest. *Martian. p. 421.* Omnis icteritia in febribus post septimum quoque diem apparens, si non sequatur expulsio excrementorum, mala est censenda. *Joël T. 5. p. 78.*

APHOR. 65.

Εν τοῖσι πυρετοῖσι περὶ τὴν κοιλίαν καῖμα
ἰσχυρὸν, καὶ καρδιωγμὸς, κακόν.

In febris circa ventriculum æstus ve-
hemens, & oris ventriculi morsus,
malo est.

Καρδιωγμὸς, καρδιαλγία, καρδιακὴ διέθσις, Cæl.
Aureliano acut. morb. l. 2. c. 32. *cardiaca*
passio, & c. 36. *Cardimona*, Plinio l. 20. c. 14.
rosio stomachi, dolor est ventriculi ceu partis
valde nervosæ & exquisitæ sensationis, & præ-
cipue ejus orificiorum, acutus circa scrobicu-
lum cordis consistens, cum ingenti anxietate,
spirandi angustia, viriumque prostratione, in-
quietudine, nisu vomendi, extremarum par-
tium tremore & frigore, levi animi defectione
junctus, a spasmō vel inflatione ortus, totum
sæpe nervorum systema in consensum trahens.
Nomen accepit ab orificio ventriculi superiori
seu sinistro, quod œsophago continuum est,
& vocatur *καρδία*, itemque stomachus, ac si
ibidem esset propria mali sedes: cum tamen
potius dextrum orificium, quod pylorus seu
janitor nominatur, imo totus, ratione tunicæ
qua instructus est valde sensibilis nervoso-fibro-
sæ, ventriculus adfici videatur, uti vel ex eo
elucescere potest, quia circa cordis scrobiculum,
sub mucronata cartilagine ad latus dextrum,
ubi constans pylori sedes est, hic atrox incipit
&

& consistit semper dolor, & inde ad sinistrum, quod in dorso non procul a spinali medulla situm est & diaphragma circa vertebram thoracis undecimam vel duodecimam penetrat, se extendit. Descriptus jam ventriculi dolor cardialgicus ex iis est morbis, qui, nisi diutius persistent, non facile necent, nisi accedat inflammatio: sed non sine periculo est, si aliis morbis, præsertim febribus acutis & malignis superveniat. *Vehemens æstus* indicat inflammationem. Vid. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 221 sq. & T. 3. p. 345.* Frequentius observatum est, cardialgiam spasmodicam, si fuerit vehementior, sæpenumero in epilepticos transire motus; quoniam videlicet insignis inter nervosas ventriculi & capitis partes, vi octavi nervorum paris, intercedit consensus. *ibid T. 4. P. 3. p. 51.* Materia febrilis copiosius circa orificium superius ventriculi collecta non solum infert ardorem, verum etiam dolorem, quod frequens est febribus, si quandam partem nervosam præ cæteris aggrediatur: nam etiam capitis ardores ex febre solent conjunctos habere dolores: adeo ut, quoties materia febrilis occupet aliquam partem, ea pars simul doleat & caleat, sed raro vel dolor vel calor solus habeatur, ut febris symptoma in quadam parte nervosa. *Gorter.*

APHOR. 66.

Εν τοῖσι πυρετοῖσι τοῖσι ὀξέσιν οἱ σπασμοὶ, καὶ οἱ περὶ τὰ σπλάγχνα πόνοι ἰσχυροὶ, κακόν.

In febribus acutis convulsiones, & circa viscera dolores vehementes, malum.

Prior hujus sententiæ particula extat in *Coac. sect. 2. n. 207. Convulsiones cum febre acuta perniciem denunciant. Celsus l. 2. c. 4. p. 52. ita habet: Neque unquam in acuta febre, aut a somno non est terribilis nervorum distentio.*

Explicatio hujus aphorismi, quod ad convulsiones in febribus, peti potest ex dictis ad 2 aph. 26. Quod hic additur de doloribus circa viscera, sciendum est, eos portendere malum, eo quod significant inflammationem in visceribus. Vehementes dolores in visceribus æquipollent convulsioni, eamque accersunt facile. Convulsiones cum dolore & vigiliis urgentibus conjunctæ periculosiores, vel inflammationem vel obstructionem majorem, vel abscessum minantes. *Wedel.*

APHOR. 67.

Εν ταῖσι πυρετοῖσιν οἱ ἐκ τῶν ὕπνων φόβοι, ἢ σπασμοί, κακόν.

In febribus per somnos pavores, aut convulsiones, malo sunt.

Celsus l. 2. c. 4. p. 52. connectens aphorismum hunc cum præcedente, *Timere etiam, inquit, ex somno, mali morbi est.*

Peti potest explicatio ex iis quæ dicta sunt ad 2 aph. 1. cujus hic datur particularis expositio. *Ex somnis pavores*, notant oppressum cerebrum, unde ab impedita humorum circulatione spasmi & convulsiones. *Hecquet.* Citra insomnia turbulenta & terrifica citati pavores peiores fere esse solent. Pavores insueti peiores, consueti minus timendi. Pavores & convulsiones ab ipsius cerebri irritatione orti magis, a præcordiorum, vel uteri consensu, minus periculosi. *Wedel.*

APHOR. 68.

Εν τοῖσι πυρετοῖσι τὸ πνεῦμα προσκόπτει,
κακόν· σπασμὸν γὰρ σημαίνει.

In febribus spiritus offensans malo est;
convulsionem namque indicat.

Respiratio molesta ægro, rara, interrupta, malum signum est, quia notat organa respirationi servientia male affecta, spasmodice contracta, convulsa. Dictam respirationis læsionem exprimit Celsus l. 2. c. 7. p. 64. his verbis: *Quorum faucibus in febre illiditur spiritus, instat his nervorum distentio.* Spiritum offendentem vocat Hippocrates eum, qui in inspiratione intercipitur, eo quod pectus dum dilatatur, in medio motu quiescit, ut novum insulsum efficere natura cogatur, respirationis genus pueris lugentibus admodum familiare, quippe qui instrumenta respirationi deservientia, sicuti & alia omnia ad animalem facultatem pertinentia imbecillima habent, & quia pectoris dilatatio a musculis huic operationi destinatis potissimum dependet, qui, dum sese habent secundum naturam, pectus æqualiter quantum opus est, voluntatis, & naturæ imperio attollunt, ideo si motus iste interrumpatur invito, hujus causa referenda est in principium quoddam convulsionis, sive motus convulsorii, unde paulo post perfecta convulsio subsequitur. *Martian. p. 451.* Etenim convulsio alia latens,

latens, alia patens, alia signata, alia exercita est. Respiratio difficilis in febribus vel musculos & nervos pectorales affectos, vel circulationem sanguinis languidius circa radicem procedere denotat. Motus autem vitales & naturales, ab animalibus dispensati simul, non succedentes vel vitiati, sæpe spasmodicam causam agnoscunt. *Wedel.*

In febribus *interrupta respiratio*, τὸ πνεῦμα προσκόπτου, est *malum*, quoniam sine febre in plorantibus est frequens & non diu durans: verum in febribus notat, motum particularem pulmonum in consensum trahi, quod magnitudinem morbi declarat, & nullum auxilium inferre potest. *Convulsionem significat.* Hoc duplici sensu accipitur, ut præsens tanquam phænomeni causa, vel futurum. Utrumque admitti potest. Nam respiratio interrupta a spasmodica fibrarum constrictione oritur; atque in quibusdam fibris si inceperit convulsio, non est infrequens, tandem quoque convulsionem fieri in fibris aliorum organorum. Hoc boni comparamus ex ea observatione, quod, si videamus ægrum febre laborantem corripi interrupta respiratione, nos non solum medicamenta febrifuga præscribere debere, verum etiam antispasmodica, de quibus aliàs non fuisset cogitatum. *Gorter.*

APHOR. 69.

Οκόσισιν οὔρα παχέα, θρομβώδεια, ὀλίγα, ἐκ ἀπυρέτοις, πλεῖστα ἐπελθὲν ἐκ τεταμένων λεπτῶν, ὠφελεῖ. μάλιστα δὲ τὰ πρῶτα ἔρχεται, οἷσιν ἐξ ἀρχῆς, ἢ διὰ παχέων, ὑπόστασιν ἴσχει.

Quibus non sine febre urinæ sunt crassæ, grumosæ, & paucæ, si ab iis copiosæ, & tenues prodeant, juvant. Præcipue vero tales redduntur, quibus ab initio, vel non multo post, sedimentum inest.

Hic aphorismus in *Coac. sect. 5. n. 80 & 81.* ita legitur: Quibus urinæ paucæ, grumosæ, non sine febre, si ab iis tenues & copiosæ prodierint, juvat. Talibus autem circa initia procedunt, aut non multo post sedimentum habent.

In hac prognosi mutationum gradus ponuntur ad crisin, quæ ab urinis primum significata, mox ab iisdem suscipitur: scriptaque est loco exempli, quo theorema catholicum continetur de transitu cruditatis in coctionem; & impediti humoris morbifici præ contumacia, meatuumque angustia, in liberalem & liberam excretionem. *Duret. in Coac. p. 521.* Cum a principio urinæ tenues sunt, ubi natura morbi coctionem aggreditur, paulatim crassescere incipiunt, quia sicuti tenuitas cruditatis, ita crassities coctionis est argumētum. Verumtamen
etiam-

etiamsi urinarum tenuitas semper cruditatem attestetur, non tamen quælibet crassities coctionem denotat, quia aliquando urina crassa pejor est tenui, & a coctione remotior, quamvis hæc cruda ab Hippocrate non dicatur, sed ea tantummodo, quæ tenuis est. Hujus naturæ est ea, de qua in præsentē aphorismo fit mentio, crassamque & grumofam vocat Hippocrates, hæc enim humorum perturbationem cum ingenti fervore denotat, quem grumescencia attestatur. Per grumofam enim urinam intelligo eam, in qua corpuscula quædam crassiora continentur, furfuraceis majora, a pelliculosis differentia, & planitie, sive tenuitate, & densitate, quæ longe minor est in grumosa, quam in pelliculosa, quæ quidem corpuscula sunt portiones materiæ morbificæ per caloris vehementiam incrassatæ, & in unum coactæ. Additum est vero, & *pauca*, ut omnem salutaris excretionis spem tolleretur, cum nihil paucum criticum esse possit. Quapropter hujusmodi urina crassa, ab ea, quæ per coctionem talis facta est, penes tria distinguitur, primo, quia a morbi principio apparet, nec tenuis præcessit; secundo, quia sedimentum habet inæquale, & grumosum, concocta vero, æquale, & læve. Distinguitur tandem, quia urina concocta, aut copiosa mingitur, aut saltem in quantitate mediocri, hæc vero pauca supponitur. Si ergo urinæ hæc sunt malæ, quia crassæ sunt, & pauca, ut ad bonas accedant, tenuiores & copiosiores fieri necesse est, nam fervorem internum, & humorum perturbationem remitti indicabunt, solo earum vitio ad simplicem cruditatem redacto. Dum modo *copiosæ* prodeant, sæpe enim urinæ crassæ

in tenues mutantur, morbo in pejus tendente, dum scilicet humores in venis conturbati, in aliquod viscus impinguntur, tunc enim urinæ attenuantur, quia nihil materiæ morbificæ cum iis excernitur, quod crassitudinem faciat, idque ex eo potissimum cognoscitur, quia & tenues simul, & paucae minguntur, nam si copiosæ sint, tenuitas a copia contingere potest, quatenus humores cum urina excreti, qui mediocrem crassitudinem præstitissent ei, quæ in moderata quantitate mingeretur, copiosam crassefacere non possunt. Hac enim ratione copia tantum malitiei detrahit crudæ, quantum bonitatis aufert tenuitas copiosæ, & hoc pacto tenuis copiosa, media quodammodo est inter exacte crudam, quæ aut acrisias, aut dolores, aut diurnitatem, aut mortem, aut recidivam indicare legimus 1 *Epidem. sect. 2. n. 88.* & optimam, quæ celeritatem judicatoris, & securitatem significat. Quæ quidem attendens Hippocrates in aphorismo inquit, hujusmodi urinarum mutationem, non morbi solutionem afferre, sed tantummodo prodesse; idque summa cum ratione, quia sicuti perseverante humorum agitatione, & interno fervore, impossibile est aliquam coctionem fieri, quæ in temperatura consistit mutua, & quiete perficitur, ita his sedatis coctio tandem sperari potest, quæ morbo finem imponat. Hæc vero sedari debere, indicabit sedimentum, quod non longe postea in urina appareat, idque significare voluit Hippocrates, dum in fine aphorismi subjungit: *Tales maxime prodeunt his quibus ab initio, aut brevi subsiditiam habent*; sedimentum enim naturæ dominium plerumque significat. *Martian. p. 451.*

Illud

Illud scire oportet, interdum in ægritudinum terminationibus multitudinem profluere urinæ albioris & tenuioris, atque mediocrem habentis hypostasim, præsertim cum præcesserit urina crassior, & globulentior. *Actuar. de urin. l. I. c. II.* Urina tenuis aut redditur & manet tenuis; aut mingitur tenuis & perturbatur ac crassa fit. Et quidem prior est summe cruda; perturbata vero ac crassior facta coctionem inceptam declarat. Eodem modo & crassa aut funditur spissa & manet ita; vel fluit crassa, subsidens vero tenuis evadit: & quidem illa perturbationem humorum validam in corpore factam ostendit; hæc vero tum sedari perturbationem, tum sanguificationis concoctionem excitari declarat. *Theoph. de urin. cap. 4.* In renum & vesicæ calculo laborantibus emititur non raro urina pauca, & grumosa, & sub initiis & crassum habet sedimentum: copia tamen tenuium urinarum non prodest, sed impense nocet: ab iis tamen aut abest febris, aut est accidentalis propter dolores renum, aut vesicæ. Pronunciatum igitur est accipiendum de iis, qui febriunt, neque febriunt per dolores a calculis. In his itaque cum fiat transitus ab urina pauca, & grumosa, nempe crassa, quæ ab initio morbi redditur, & crassæ est hypostasis ad urinam copiosam, ac tenuem, manifeste indicatur crassitiem solvi, adeoque prodesse debet. *Bellin. de urin. &c. p. 51.*

APHOR. 70.

Οἰόσιν δὲ ἐν πυρεπῖσι τὰ οὖρα ἀναπτραγμένα, οἷον ὑποζυγίων, τέττοις κεφαλαλγίαι ἢ πᾶρειν, ἢ παρέσονται.

Quibus per febres urinæ sunt turbidæ, quales jumentorum, iis capitis dolores vel adsunt, aut aderunt.

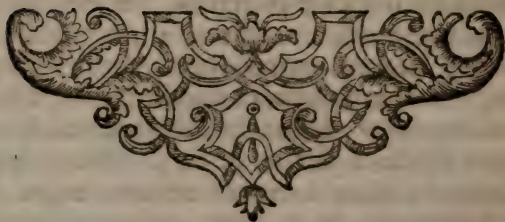
Scribitur hæc sententia in *Coac. sect. 5. n. 46.* In hunc modum: *Alba, qualis in veterino genere redditur, capitis dolorem significat.*

Urinæ subjugales dicuntur crassæ & turbidæ. Notant coctionem a febre cœptam, magnumque in humoribus motum, vasaque, quibus illæ ad renes deferuntur, laxa. In *Coac. l. c.* Hippocrates colorem album adjunxit, non tanquam necessarium omnino, quia de hujusmodi urinis tractans *lib. 7. Epidem. n. 54.* densitatis, & perturbationis tantummodo mentionem fecit. Imo inter exempla, quæ ad hujus rei confirmationem adducit, Polyphanti meminit, qui ex capitis dolore vehementissimo mente motus, convulsus mortuus est, cujus urinam describens inquit, *urina prodiit rubicunda, conturbata, velut jumentis.* Quare quotiescunque urina crassa est, & adeo conturbata, ut nihil deponat, cujuscunque coloris sit, capitis dolorem indicare solet, quatenus humorum agitationem ostendit, qui, cum a natura non regantur,

tur, facile caput petunt, dum a calore febrili elewantur. Hoc autem in loco albedinem addidit, ut certius signum doloris capitis, nam cum hic color pituitosorum humorum copiam attestetur, quorum fons caput est, si agitentur, facilius in caput feruntur, quam cæteri humores, qui hoc consortium cum cerebro non habent. *Martian. p. 609.* Forte rectius dixeris, album urinæ colorem denotare sales in corpore retentos, qui acrimonia sua malum portendunt. „ Urina subjugalis (i. e. boum „ urinæ crassæ & turbidæ similis) quando in „ acutis febribus, aut morbis, apparet, semper „ per mala capitis prænunciat. Si ea apparen- „ rente pulsus sint parvi & debiles, æger ad „ somnum inclinet, gravitate capitis afficiatur, „ &c. soporosos affectus, & præsertim lethar- „ gum mox supervenientem prognosticato. „ Contra si vigilæ, capitis dolores, sitis, lin- „ guæ ariditas, ardores viscerum & similia cum „ tali urina vigeant, vel delirium, vel con- „ vulsiones, vel alios nervorum morbos jam „ jam imminentes prædicito. Sicuti urina „ subjugalis mala est in acutis, ita contra bo- „ na in nonnullis chronicis, utpote rheuma- „ tismo, dolore articulorum, &c. ” *Bagliv. p. 140.* Lethargicorum urinas esse, quales in veterino genere redduntur, observatio est Hippocratis in *Coact. sect. 1. n. 194.* Finito paroxysmo in febribus intermittentibus urina redditur jumentosa. Vid. *Boerb. aph. 753.* Pronunciati in præsentē aphorismo ratio generalis explanari non potest, turbatio enim urinarum agitationem quidem humorum, & solutionem indicat, sed nemo novisse potest, quid ea solutione componatur, aut quid, & quomodo
fol-

solvatur, & quæ sint inter illa, quæ in capite potius ad producendum dolorem hæere possunt, quam in partibus reliquis; quicquid igitur veritatis habet hoc pronunciatum, per experientiam & observationes comparatum est, & per earum utramque confirmandum solum in aliquo casu particulari. *Bellin. de urin. &c. p. 58* Interim censente eodem auctore *p. 579 sq.* quoniam urinæ turbidæ provenire possunt a solutione partium solidarum, quæ cum sanguine feruntur per corpus, hoc est, partium difficilis motus; hæ igitur perductæ ad cerebrum, in quo minima viget vis pressio, facile subsistent, & dolorem excitabunt. Ex observatione præsentis aphorismi id boni habemus in exercitatione practica, quod sciamus, quid sit in tali malo faciendum, dum expectamus mala capitis ex tali urina: ut scilicet demus alvum ducens, quod ad aliam viam magis ducat materiam caput petituram. *Gorter.*

APHOR. 71.

Ο κόσσοισιν ἐδομαῖα κρίνεταί, τετίοισιν ἐπινέ-
 φελον ἴσχει τὸ οὔρον τῇ πέταρτῃ ἐρυθρὸν,
 καὶ ἄλλα κατὰ λόγον.

Quibus septimo die judicatio contin-
 git, iis urina rubram die quarto
 nubeculam habet, aliaque pro
 ratione.

Desumptus hic videtur aphorismus ex *Coac.*
sect. 5. n. 5. ubi ita scriptus est: *Quæ uri-*
na quarto die subrubram nubeculam capit, septimo
die liberat, dum reliqua pro ratione habeant.

Quartus dies index est seu indicatorius septi-
 mi seu critici, quo morbus judicari seu solvi
 debet. Quartus ergo dies præbet signa coctio-
 nis. Vid. 2 *aph.* 24. Apparente igitur nube-
 cula rubra indicabit partes etiam duras, unde
 rubor, moveri, quæ ea die admistæ tenuibus,
 quæ primo utpote magis mobiles moventur,
 ascendunt urinæ liquido leviores; unde sensim
 auctis villorum motibus, septima habebitur ex-
 pressio omnium, & excretio per urinam; dum-
 modo, ut ait Hippocrates, reliqua etiam se-
 cundum rationem se habeant. *Bellin l. c.* Nam
 nisi cætera sint paria, urinæ soli, etiam co-
 ctionis signa præ se ferenti, non fidendum.
Wedel. Materia visibilis, a reliquo urinæ liquo-
 re visu distinguenda, tria diversa loca occupa-
 re potest. Vel hæret in urinæ superficie, quan-
 do

do supernatans dicitur; vel hæret ad fundum, quando sedimenti nomine venit; vel denique medium inter has partes occupat magis minusque elevata, quæ *Nubecula* dicitur. In hominis perfecte sani urina quædam semper nubecula invenitur, quæ videtur confecta ex portione alimentorum non satis subacta, atque ex materia detrita per vitæ actionem in humorem excrementitium: unde in heluonibus & quibus vitæ actio est debilior, tanta hujus copia in urina colligitur, ut vel totam urinæ massam turbet, vel copiosum sedimentum turbidum faciat. In morbis autem cum majore motu circulatorio vix aliquid de dicta materia nubeculam formans inveniri potest, quum validiore actione vitæ ea materia ita subtilisetur, ut sui nullum indicium præbeat, quare tunc tota urina redditur pellucida sine nubecula & sine sedimento: quod autem in morbis acutis tandem formetur nubecula, id non arguit superius dictam materiem evacuari, sed omnino aliam, scilicet morbi materiem aliquo modo subactam, vel partem detritam per actionem vitæ validiorem. Quum in hujusmodi morbis talis semper formetur materia, signum est, quando urina in febribus acutis redditur perfecte pellucida, eam materiem vel aliis humoribus intricari, ut separari non possit, vel retineri in corpore: quare debito tempore in acutis nubecula conspecta bonum signum, nempe exitum materiæ morbi, exhibet. Color nubeculæ naturam materiæ exprimit. Dum in morbis acutis & febribus materia morbi paulo majore motu agitur, quam est motus vitalis in sanitate, præbet in urina materiem visibilem albicantem: sed in motu validissimo id quod
prodit

prodit vel in nubecula, vel in sedimento, rubrum colorem habet, imo ipse liquor urinæ ruber est; quod etiam observatur in motu musculari validiore: reliqui autem colores flavi, nigri &c. a diversis humoribus una exeuntibus dependent. Quoties igitur in urina formatur *nubecula rubra*, signum est, tali in corpore validissimum motum esse atque febrem vehementem. Si ergo comparatio fiat inter nubeculam albam & rubram, dici potest, nubeculam albam salutarem esse, sed nubeculam rubram majus periculum portendere. Motus morbi acuti febrilis tam vehemens, ut materiam rubram pro nubecula formet, diutius quam per septem dies a corpore sustentari nequit sine corporis interitu; quamobrem recte observavit Galenus, se nunquam post quartum diem vidisse nubeculam rubram in urina præsagientem futuram crisin septimo die. Hæc etiam observatio firmat criticorum dierum doctrinam, quod quartus dies sit index septimi, quoniam in morbis acutis tantum tempus a morbi principio infumitur usque ad *ἀκμὴν*, quantum in morbi declinatione, dies quartus enim est medius inter principium & septimum diem. Inde etiam si præludia coctionis observantur die septimo, morbus plerumque durat ad decimum quartum; & quæ conspiciuntur undecimo, illa morbum ad vigesimum diem prolongare solent. Hoc tamen observatur in diebus criticis, quod brevius tempus accuratius servet ordinem, quam tempus longius. Dum igitur quarto die ex nubecula rubra constat, febrem esse vehementem, cujus tamen materia incipit quarto die evacuari, spes est perfectam futuram esse coctionem die septimo. Verum sæpissime eve-

nit, ut in tali febre vehemente vires vitæ superentur, & ut ita morbus abeat vel in corruptionem, vel in sphacelum. Quia itaque hoc signum criticum minus securum est, quam si apparuisset nubecula alba; necesse hinc erat, ut auctor adjiceret, *ἔτι ἄλῃα ἡ ἀπὸ τοῦ λόγου*: nam si modo unum alterumve adesset signum, vires vitæ superari a magnitudine morbi, cum homo talis ita versetur in ancipiti, & quasi in puncto interitus, hoc signum solum non sufficeret ad crisin septimo die præfagiendam. *Gorter.*

APHOR. 72.

Ὅσοις οὖρα διαφανέα, λευκά, πηρὰ
μάλιστα δὲ ἐν τοῖσι φρενιτικοῖσι ἐπιφαίνε-
ται.

Quibus urinæ pellucidæ, albæ, malæ:
præcipue vero in phreniticis appa-
rent.

In *Coac. sect. 5. n. 25.* hic aphorismus sic legi-
tur: *Alba vero effusa ἔτι perspicua urina mala est,*
præcipue in phreniticis apparens. Celsus l. 2. c. 4.
p. 52. *Diluta, inquit, atque alba vitiosa est, sed*
in phreniticis maxime.

Urinæ albæ pellucidæ vix quicquam crassio-
rum partium continent, unde vel in toto cor-
pore, vel aliqua parte detinentur, obstruendo
&c. quare malæ. Itaque cum partes crassæ
detinentur, ubi viget minima vis motuum,
nempe

nempe ubi minima datur pressio, tum maxime ejusmodi urinæ reddentur, minima autem pressio intra cranium, ubi nulli muscoli, nulla vis a respiratione; ad eas igitur partes detenta materia, urinæ maxime pellucidæ, albæ reddentur: detinetur autem ibi materies in phrenitide propter inflammationem; igitur ejusmodi urinæ in phreniticis præcipue apparebunt. *Bel. lin. l. c.* Quod attinet ad urinas pondere leves, consistentia tenues, instar aquæ sæpe pellucas, eas quam maxime in gravioribus internarum & membranarum partium spasmodicis, pathematibus hystericalibus, hypochondriacis atrocibus, in cardialgia, affectione calculosa, nephritica, colica convulsiva, apparere, crebriori edocti sumus experientia. Pariter in gravioribus capitis morbis, ejus nempe doloribus, in vertigine, phrenitide, mania, melancholia, epilepsia, valde tenues & leves emitti urinas, identidem perpetuæ est observationis. Idem contingit in gravioribus nervosarum partium affectionibus, quæ a caustico veneno, vel a vermibus tunicas intestinorum rodentibus, in convulsionibus, concitantur. Et quod probe notandum est, tenues & aquosæ ejusmodi urinæ non modo in ipso statu & exacerbatione horum morborum prodeunt, sed & aliquot dies ante, ac paroxysmos imminentes nunciant. Unde non mirum est; quendam apud *Tulpium lib. 2. obs. 19.* ex tenui lotio, triduo ante præfigere potuisse cordis palpitationem. Tenues quoque, aquosæ & perpetuo albæ ejusmodi urinæ in diuturnis morbis difficulter judicant & securæ non sunt; in vigore autem febrium si copiosæ fluunt & ante dies criticos, multum alunt periculi & phrenitidem imminentem

præſagiunt. Hippocrates *lib. 3. Epidem. ſect. 2. ægr. 4.* id confirmat exemplo ægri, qui ſecundo die ſurdus, circa meridiem deliravit & quinto die mortuus eſt, & alius *ibid. ſect. 3. ægr. 4.* qui quarto die obiit phreniticus. Idem auctor ſæpenumero etiam obſervavit: eaſdem urinas, ſi in inflammationibus gravioribus internis, uteri, pulmonum, ventriculi, comparent, nunquam periculi eſſe expertes, præſertim ſi creber ſtimulus ſit ad matulam & copioſiſſimæ ac tenues reddantur. Nam dilutæ ejusmodi aquoſæ, pondere leves, omnis ſedimenti expertes & quæ pauxillum ſolidi habent urina, a nimium per ſpaſticas ſtriſturas arctatis & anguſtatis ductibus renum ſecretoriis & excretoriis proveniunt, & luculentum totius generis nervoſi ſpaſmis affecti teſtimonium ferunt, quum lege conſortii & conſenſionis, renes etiam & ductus urinoſi ſimul compatiantur. Albæ autem prodeunt & pellucidæ hanc maxime ob cauſam, quod ſtriſtiores tubuli, plerumque nonniſi id quod valde tenue eſt & diametro canaliculorum reſpondet, admittunt, unde craſſi & ſulphureæ molecule remanent. Et copioſæ utplurimum profluunt, quia in affectibus ſpaſmodicis, ob tubulos ſubcutaneos conſtriſtos, parum humidi perſpirat, ſed ad renes eo copioſius fertur ac urinae inſinuat. Quod vero in acutis morbis ejusmodi tenues & aquoſæ urinae inflammationem, vel jam præſentem, vel certo futuram, in ventriculo aut capite, ſubindiciunt, hæc ſubeſt ratio: quia ob ſpaſticas ſtriſturas, ſanguinis impetus urgetur ad interiora ac ſuperiora, quo fit, ut is in tunicis cerebri & ventriculi, præſertim viribus jam fractis, firmius impactus ſubſiſtat & inflammations

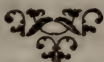
mationes præcipitis periculi pariat. Monendum tamen est, quod tenues, aqueæ, plus minus turbidæ urinæ, non semper a spasms ortum trahant, sed aliam etiam agnoscant causam, & vel vires valde fractas, vel partium sulphurearum in sanguine, a quibus & earum motu calor & spiritaliscentia dependet, defectum, vel vim ventriculi digestricem imbecilem, vel etiam sanguificationem læsam & copiam cruditarum, tam in primis viis, quam massæ sanguineæ admixtarum, prodant. Quare qui novissime a morbo diuturniori convalescunt, v. c. a dysenteria, a febre acuta exanthematica, morbo Hungarico, variolis, si nimium præsertim indulgent appetentiæ, ex defectu caloris & spiritaliscentiæ in fluidis, facile multas colligunt cruditates aqueas, quæ, cum minus commode per cutem diffiliari possint, subsistunt, intus remanent, & per urinam secedunt. Et hæc utique est ratio, quod etiam in cachexia, leucophlegmatia, enormibus hæmorrhagiis, in principio anasarcæ, in chlorosi virginum, in mensium suppressione, tales urinæ crudæ, turbidæ, pallidi, subviridis, vel tenuis citrini coloris, copiose mingantur. Notavit hoc jam Hippocrates, qui ejusmodi urinæ tenues & aqueas spleneticas appellat, quia in iis, quibus facies coloris luridi est & lien laborat, observantur. In fluore quoque mulierum albo, qui soboles ut plurimum cachexiæ & mensium suppressorum, plerumque urina etiam pallida & turbida, quandoque cum sedimentis squamarum instar visitur. *Hoffm. Med. rat. T. 3. p. 294 sq.*

Pellucida urina privata est omni materia sedimentosa, & quæ format nubeculam (de qua

dictum est ad præced *aph.* 71.); neque habet admistam materiam, quæ turbidam facere potest urinam. Inde tamen nequit inferri, morbi materiem huic urinæ non esse mistam: nam sales solvuntur aqua, & tamen non turbant ejus pelluciditatem; atque multæ tincturæ inveniuntur pellucidæ, virtute medicamenti saturæ. Sed quando talis invenitur urina, quæ etiam morbi materiem mistam habet, significat tunc, perfectam esse unionem inter morbi materiem & reliquam massam urinæ. Ita durissima & opacissima etiam metalla, in suo menstruo soluta, pellucidissimum liquorem præbent. Quare urina pellucida vel indicat in morbis materiem non evacuari, vel reliquo liquori urinæ intime mistam esse. Materia autem morbosâ magnâ copiâ urinæ intime mista non turbat quidem ejus liquorem, sed tamen mutat ejus colorem; unde habetur urina alba pellucida aquosa, vel pellucida & colorata. Illa semper indicat, nihil de materia morbi, vel materia detrita per vitalem actionem corporis, urinæ liquori esse mistum: hæc autem, quo color magis est saturus, eo majorem copiam materiæ detritæ vel morbosæ admistam arguit. Ex urina itaque *pellucida alba* scimus, neque materiem detritam, neque morbosam evacuari. In febribus autem talis urina evacuari nequit, quin designet materiæ utriusque retentionem, quum sola actio vitæ vehementior, etiamsi nulla fieret materiæ morbi subactio, tinctam faciat urinam, uti in sanis etiam experimur, quorum corpora sana exercitiis validioribus fuere agitata. In chronicis morbis autem sæpe evenit, talem reddi urinam, quum circulatio validior non multum deterit: sed si tamen maneat

neat pellucida longo tempore, significat, materiam crudam, quæ generatur in chronicis, retineri. Ergo tam in acutis quam in chronicis alba pellucida urina est mala, tanquam signum retentionis materiæ. Atque urina talis, quoniam indicat, non solum retineri materiem morbi, verum etiam materiem detritam per validam vitæ actionem, quæ in *Phreniticis* solet esse vehemens, certissimum indicium præbet, utramque hanc materiam in encephalo colligi, quo signo nihil pejus inveniri potest. Si unquam Purgans datum, vel Epispasticum pedibus applicatum, ad derivationem faciendam, est adhibendum, talis urina summo est indicio; nam nisi derivetur materia, mors certissima est expectanda. *Gorter*. Sed notari hic adhuc debet, quod urina aquea, copiosa, cruda, reddatur etiam a copioso, aquoso, potu. Vid. *Boerh. aph.* 369. Urinam autem copia potui respondentem reddere oportet, & semper æqualem, & quam maxime effusam, & ad paulo crassius inclinantem quam quod potu sumtum est. Quod si diluta fuerit & copia major quam quod potui sit assignatum, hominem dicto non audientem significat, sed abundantiore uti potu, aut non posse nutritionem accipere, quando talis urina reddetur. *Hippocr. Prædict. lib. 2. n. 10.*

APHOR. 73.

Ὅσοις ὑποχόνδρια μετέωρα διαβορβορίζονται,
 ὁσφύῳ ἀλγήματι ἐπιγενομένῃ, αἱ κοί-
 λια τέτοις κατυχεαίνονται, ἢ μὴ φύσαι κα-
 τάρραγάσιν, ἢ ἕως πλῆθους ἐπέλθῃ. ἐν πυρε-
 τοῖσι δὲ ταῦτα.

Quibus hypochondria elevata mur-
 murant, lumborum superveniente
 dolore, iis alvi humectantur, nisi
 flatus deorsum erumpant, aut urinæ
 copia prodeat. Atque hæc in febribus
 contingunt.

Hic aphorismus desumptus videtur ex *Coac.*
sect. 2. n. 257. 258. ubi hæc habentur:
In præcordiorum dolore cum aliquo murmure, succe-
dens lumborum dolor in febribus, alvos plerumque hu-
mectat, nisi flatus eruperit, aut urinæ copia prodie-
rit.

In febribus si tumeant hypochondria, &
 murmurent, humores cum flatu contineri in
 ventre decernitur. Si ergo lumbi doleant,
 materia descendit: quoniam dolent infra tra-
 hentibus meseræo atque intestinis, unde alvi
 humectantur, si materia crassior fuerit: aut si
 tenuior, conversa a calore febrili in aqueam
 substantiam per urinas educitur: aut si tenuissi-
 ma sit, per flatus erumpit. *Cardan. p. 450.*
 Hoc modo explicatus aphorismus docet, quod
 bor-

borborygmis superveniens lumborum dolor designet successuram aliquam dictarum evacuationum. At in *Coac. sect. 2. n. 240. 241. & Prognost. n. 10.* Hippocrates, non mentione facta doloris lumborum, scribit, „ præcordiorum tumores & dolores, recentes quidem, & sine inflammatione, murmure circa præcordia exorto, solvi, sed potissimum quidem, si cum stercore, urina & flatu prodierit, alioqui ubi ipsum per se transmissum fuerit, juvare, idque magis si ad inferiores fides descenderit”. Fiunt borborygmi seu murmura in hypochondriis, quando spasmodicæ stricturæ, canalem intestinorum passim stringendo, obicem ponunt flatibus quo minus exire possint (& inde etiam molestæ ad lumbos sese extendentes inflationes, doloremque excitantes): sed alvus aperta tollit materiam flatus generantem; & flatus ipsi exeuntes seu in ructibus seu in ventris crepitibus, spasmodicas designant contractiones laxatas. Urina autem copiosa fluens denotat compressa antea ab intestinis expansis viscera & vasa, ductusque, jam liberum recipere humorum adfluxum, concedereque eisdem ureteres effluxum. Si inflatio, ait Celsus *l. 2. c. 3. p. 50.* *Sine inflammatione in superioribus partibus dolorem tumoremque fecit, bonum signum est sonitus ventris inde ad inferiores partes devolutus; magisque etiam, si sine difficultate, cum stercore excessit.*

Ex lumborum dolore in non febricitantibus indicari purgans per alvum, supra ad *aph. 20.* vidimus; quoniam nempe tunc significavit ille dolor cacochyliam. Hoc autem loco materia febrilis se pro maxima parte hic deposuit, quærens exitum per intestina. Sed nisi sit materia

biliosa febrem excitans, aut materia chylosa cruda corrupta, raro febres per hanc viam moliuntur exitum; sed potius per cutem, vel urinam: quare non sine ratione adjecit auctor, *nisi flatus eruperint*, indicantes materiem potius determinatam esse ad cutem, *vel prodierit urinæ copia*, quæ secum fert materiem febris. Inde non incongruum erit, si lumbi ex febre doleant cum ventris murmuribus & inflatione, atque signis cacochylia vel bilis corruptæ, propinare alvum ducens, quod illam evacuationem magis determinet. Quia vero lumbis quoque accumbunt renes, vix distinguere possumus, num ex renibus, vel nexu mesenterico lumbi doleant: sæpe enim evenit, ut calculosi, de quibus certe scimus, causam latitare in lumbis, colicis doloribus, ventris murmuribus & inflationibus tententur, quum tantus sit inter illarum partium nervos consensus, ut affecto nervo renum, mesenterium & intestina inordinate moveantur; hinc si febris materia magis feratur ad renes, excitans tamen ex consensu intestinorum & mesenterii symptomata, non est mirandum, in hujusmodi febre fieri posse materiæ evacuationem per urinam copiosiore. *Gorter.* Quid per *Hypochondria* intelligatur, videri potest in not. ad 6 aph. 40.

APHOR. 74.

Οκόσσις ἐλπίς ἐς ἄρθρα ἀφίσταται, ῥύεται
 τῆς ἀπασί τοῦ οὔρου πλὺ, καὶ παχὺ, καὶ
 λευκὸν γιγνόμενον, οἷον ἐν τοῖσι κοπώδεσι πυρετοῖσι
 παρὰ τοῖσι ἀρχεται ἐνίοισι γίνεσθαι. ἢ δὲ καὶ
 ἐκ τῶν ῥινῶν αἰμορραγήσῃ, καὶ πάνυ ταχὺ λύε-
 ται.

Quibus spes est aliquid ad articulos
 abscessurum, urina copiosa, &
 crassa, & alba reddita, abscessu
 liberat, qualis in febribus cum lassitu-
 dinis sensu quarto die quibusdam ferri
 incipit. Quod si ex naribus etiam san-
 guis effluerit, tum brevi admodum
 solutio fit.

Hæc sententia extat in *lib. de humor. n. II.*
lib. 6. Epidem. sect. 4. n. 4. 5. de judicat.
n. 10.

Quibus in febribus a materia cruda & crassa
 (in quibus lassitudo est magna & dolor in ar-
 ticulis) expectamus abscessum in articulos, non
 est expectandus abscessus ad articulos, si æger
 derepente mejat urinas multas, crassas & al-
 bas, quod quarta die quibusdam solet accide-
 re. Est hic dies indicatorius septimi: ergo so-
 lutionem morbi futuram promittit, maxime si
 quoque hæmorrhagia narium fiat. Perfectior
 tunc fit crisis. *Holler.* Per laboriosas febres
 (cum

(*cum lassitudinis sensu*) nonnulli rectius rheumaticas intelligunt, quæ cum sensu doloris & lassitudinis in toto corpore accidunt. Annotatum quoque a nobis sæpius est, artuum dolores, ulceribus sponte subortis in pedibus conquevisse, qui, postquam arte consolidata fuerunt, mox resuscitati sunt. Novimus pariter, immanes artuum dolores, oborta psoa vel scabie lepræ albæ naturam habente, penitus sublatos. Nam sicut metastasis materiæ vitiosæ ab externis ad interiora & ipsa viscera perniciosissima est, ita contra quæ partibus interioribus ad exteriores vergit est saluberrima. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 437.*

In præsentī aphorismo duo veniunt consideranda; primum, non asserere Hippocratem, die quarta ægrotantes ab abscessu liberari, sed si ea die urina fluere inceperit, & inde per plures dies perseveret, ægrum a morbo liberari absque abscessu, qui attenta febris natura mediante abscessu terminare debuerat. Alterum adnotandum est, sanguinis fluxum, qui solutionem morbi celeriores adfert, subjungit Hippocrates non contingere die quarta, sed postquam prædictarum urinarum excretio præcesserit; quod dicendi modus indicat, nec *brevi* dixisset, si die quarta id futurum erat, idque manifestioribus verbis expressit *lib. de humor. n. 11.* Nam *lib. 6. Epidem. sect. 2. n. 40.* legimus: *Sanguinis e naribus eruptiones, quæ quarto die fiunt, difficilem habent judicationem.* Et in *Coac. sect. 1. n. 186.* Hippocrates scribit: *Sanguinis ex naribus fluxus in febre ardente quarto die obveniens, malo est, nisi aliud quippiam bene ceciderit. Quod si die quinto contingat, minus adfert preiuli.* Habent quippe evacuationes singulæ dies
pe-

peculiares, in quibus salubriter fiunt, & alios, in quibus difficulter judicant, quod sudoris exemplo nos docuit Hippocrates 4 aph. 36. *Sudores* (inquiens) *febricitanti si inceperint, boni sunt, tertia die, & quinta, &c. hi enim sudores morbos judicant. Qui vero non sic fiunt, dolorem significant, & morbi longitudinem, & recidivas: & ratio est, quia hujusmodi evacuationes fiunt, dum natura cum morbo colluctatur, & ex consequenti, dum morbus insultus majores facit; quod in exacerbationum diebus contingit. Si hæc in diebus paribus eveniant, signum est, eum morbum in diebus paribus habere exacerbationes, quæ enim paribus diebus exacerbantur (dicebat Hippocrates lib. 1. Epidem. sect. 3. n. 37.) paribus judicantur: quorum autem exacerbationes in imparibus fiunt, ea in imparibus judicantur. At certum est morbos, qui per dies pares exacerbantur, difficiles habere judicationes; quod experientia edoctus nobis significavit Hippocrates lib. de humor. n. 3. Si ergo evacuationes in diebus paribus contingentes morbum per dies pares exacerbari significant, cujus constitutio difficile judicium habet, merito hæmorrhagia quarta die superveniens difficile judicium adducet, & eo magis quia, ut ex naturæ instituto hæc fiat, in accessionis principio contingere debet, ita ut nullo modo in diem minoris afflictionis cadere possit, quæ quidem ratione hæmorrhagia quartæ diei semper difficilis erit. Quod si tandem dies illa sit quietior, signum erit, evacuationem non naturæ consilio, sed symptomatis loco contigisse: quod omnino malum erit. Quare, si morbus per pares dies moveatur, si per impares, fluxio sanguinis die quarta semper difficilis*

cilis erit, & eo magis, quia hæc dies contem-
plabilis est, five indicatoria. Cæterum si hæc
vera sunt (dicet quispiam), nulla evacuatio
die quarto erit tuta, & nihilominus supra con-
cessum est, hanc diem aliquando judicatoriam
esse. Huic respondeo, criticam evacuationem
quarta die firmam, & salutarem esse posse,
quando illius est conditionis, ut & naturæ in-
stituto perficiatur, & in accessione tertiæ diei
contingat, talesque esse possunt omnes evacua-
tiones inferne factæ, quandoquidem has in fine
accessionis fieri nos docuit Hippocrates *lib. 5.
Epidem. n. 25.* Quotiescunque enim accessio
tertiæ diei ad quartum protrahitur diem, ea
die judicatio per dictas evacuationes fieri po-
test, & per eam potissimum, quæ fit per uri-
nam: quando hæc, & propter viæ longitudi-
nem, & ob moram, quam in vesica facit,
longo tempore post secretionem excernitur.
Quod quidem in ea, quæ fit per sanguinis e na-
naribus fluxum, aut per vomitum, quæ in ac-
cessionum principio fiunt, nullo modo contin-
gere potest, & ideo semper difficiles erunt.
Advertant vero Galeni Sectatores, hoc in lo-
co nos supponere, enumerationem dierum
Hippocratis more fieri, diem perpetuo a solis
exortu inchoantis, non per dies integros vigin-
ti quatuor horarum, quos Galenus excogita-
vit, recepitque posteritas cum universæ pro-
gnosticæ artis jactura, & maximo curatricis in-
commodo, dum unicam diem pro medietate
parem, & pro altera imparem constituentes,
nihil de his, quæ ad diem parem, & imparem
spectant (quæ tanti fecit Hippocrates) certi
affirmare possunt. (Sed hæc materia explicata
est in not. ad 2. *aph.* 24.) Merito ergo quartæ
diei

diei hæmorrhagiam malam statuit Hippocrates in *Coac. l. c.* nisi aliquod bonum signum accesserit, & potissimum in iis morbis, qui a cacochymia dependent, qualis est febris ardens, de qua habetur sermo. Potest vero quovis morbi tempore, & in qualibet die, fieri sanguinis fluxus salutaris, dum modo rectitudinem partis affectæ retineat, & morbus a sanguinis multitudine ortum ducat, quod Hippocrates *lib. 4. Epidem. n. 17.* indicavit, ubi referens mulierem, cui sanguis quarto & sexto die e naribus effluxit, septimo judicatione esse absolutam, subjunxit in fine, *maximo cum rubore* (seu *rubicunda erat*), & ex consequenti plurimo sanguine abundans, qui cum nec coctione, nec aliqua peculiari præparatione egeat, excerni quolibet die cum integra morbi solutione potest. Quod si quandoque hæmorrhagia symptomatrica censetur, eo quod in die legitima non procedat, id evenit, quando plethoræ cacochymia adjuncta est, quæ, nisi una cum sanguine educatur, post sanguinis evacuationem effrenatior redditur, unde morbus gravior evadit. Quo vero cacochymia una cum sanguine excernatur, peculiari die eget, eo quod non quolibet tempore salubriter excernitur, quemadmodum de sanguinis multitudine dictum est. In quinta vero die minus mala statuitur (*Coac. l. c.*) hæmorrhagia, eo quod hæc dies, ut impar, criticis evacuationibus convenientior existit, illud tamen incommodi habere videtur, quia nimis proxima est principio morbi, quo tempore perfecta crisis vix fieri potest. Verum si morbus adeo celeriter moveatur, ut eo tempore ad summum vigorem pervenerit, tunc non erit inconveniens, ægro-

ægotantem perfecte per hæmorrhagiam judi-
cari. Quia ergo hujusmodi evacuatio aliquan-
do symptomatica est, ideo eam simpliciter bo-
nam non dixit: sed minus malam asseruit, eo
quod frequentius ad salutem judicare, quam
quarta, soleat. Hæc autem primo aspectu re-
pugnare videntur iis, quæ *lib. de vict. acut. n.*
51. referuntur, ubi de destillatione sanguinis
e naribus loquens ait: *Et siquidem in diebus pari-*
bus accedat, melius est, in judicatione vero perni-
ciosum: si non multus acervatim concitatus sanguis
redundantiæ exitus faciat per nares, aut per sedem,
&c. Hæc tamen loca inter se conciliabun-
tur, dicendo: sicuti signa critica bona optima
sunt in diebus criticis, ita mala evadunt in
iisdem diebus pejora, & ideo cum ibi loque-
retur de stillis, quæ, ut ipse inquit, sympto-
mata sunt tensionis, & inflammationis circa
venas existentis; merito hæc in diebus impari-
bus & judicatoriis pejora sunt quam in pari-
bus; e contra vero quia in *Coac. l. c.* agit de
hæmorrhagia, quæ est evacuatio critica, aut
symptomatica, ut vere critica fit, dies ad ju-
dicationem apta requiritur, quæ est quinta
dies, quartæ comparata, ob rationem supe-
rius assignatam. Vid. *Martian. p. 343. 541. 327.*
Urina multa, crassa & alba si veniat in feбри-
bus, indicat lentorem febris continuæ incipere
solvi & commutari in materiem purulentam,
quæ dicitur cocta in morbis inflammatoriis;
nam si talis urina die indice, ut est dies quar-
tus, apparet, exhibens rudimenta coctionis, die
judicatorio perfectam crisin exspectamus, nem-
pe urinam cum sedimento albo & copioso,
quæ omnem materiem coctam e corpore eva-
cuat. Nam ipsa urina multa, crassa & alba,
tanquam

tanquam signum imperfectæ coctionis hominem non liberat, sed est signum perfectæ coctionis instantis, uti flores præfagiunt fructus. Hujusmodi urina alba, crassa & copiosa quibusdam fieri incipit in febre laboriosa die quarto; sed etiam aliis diebus indicantibus, septimo, undecimo, imo serius apparere potest, quoniam est signum principii coctionis in febre laboriosa, nam in febribus laboriosis præfagiuntur etiam abscessus, sed non ita in aliis febribus: quippe nisi febris tam valida sit, ut labores faciat, non exspectamus abscessum. Igitur inutile foret dicere, urina crassa, alba, copiosa prævenit abscessum, si tali febre laboraret æger, ex qua nullum abscessum exspectamus. Igitur admodum conveniens est in febribus laboriosis, si videamus urinam albam, crassam, copiosam, ut signum futuræ crisis, hunc non turbare naturæ ordinem per aliquam artificialem evacuationem. Sed ne judicemus, per solam talem crisin præveniri posse abscessum, addit auctor *etiam* liberationem fieri posse *per hæmorrhagiam*, & quidem citius seu breviori tempore. Nam ut sanguinis fluxus liberet hominem a febre, fieri debet in morbi principio, ante quam suppurationis signa appareant, qualia sunt urina alba, crassa, copiosa. Unde hæmorrhagiæ & sanguinis missiones in morborum principiis sunt salutarès minuendo nimium febris impetum; sed tempore suppurationis si fiant, semper damnum inferunt inhibendo puris coctionem ulteriorem, vel exhibent signum corruptionis. Si ergo ex febris natura & vehementia conjicere possumus, exspectandum esse abscessum, expedit, si sponte non fiat hæmorrhagia, largam instituere venæ sectionem,

quæ his temporibus prævenit pleuritidis, peripneumonix & aliorum morborum inflammationum transitum in suppurationem. *Gorter.*

APHOR. 75.

Ἡν αἷμα, ἢ πύον ἐρέη, τῶν νεφρῶν, ἢ τῆς κύστις ἑλκωσιν σημαίνει.

Si sanguis, aut pus cum urina redditur, renum, aut vesicæ exulcerationem significat.

Isdem verbis legitur hic aphorismus apud *Celsum l. 2. c. 7. p. 60.*

Non idem est sanguinem aut pus mingere, & urinam sanguinolentam, aut purulentam reddere. Cum enim quis sanguinem aut pus mingit, pus, aut sanguis in urinæ fundo ab eadem penitus segregata apparent, quæ quidem separatio celerior fit, si a vesicæ partibus proveniat, diuturnior vero, si a renibus; at urina sanguinolenta, aut purulenta tota sibi æqualis est, etiamsi sanguinem aut pus admixta habeat: cur autem hæc ab urina aliquando separentur, aliquando non, id evenit a loco, in quo mixtio celebratur. Quæcunque enim urinæ admiscuntur, dum jam exactam formam urinæ adeptæ est, si sint diversæ substantiæ, cujusmodi est sanguis, & pus, non ita simul admisceri possunt, quin temporis progressu separentur ab invicem, e contra vero, si ante urinæ generationem quidpiam serosæ materiæ admisceatur, simul-

simulque permanent, dum per coctionem in renibus ultimam urinæ formam acquirit, vigore coctionis ad minima adeo miscentur, ut una res tantum fiat, nec invicem amplius separentur. Hæc est enim coctionis facultas in naturalibus, cui respondet elixatio in artificialibus, ut *lib. de Vet. Med. n. 33.* nos docet Hippocrates. Hac igitur ratione quæcunque, siue sanguis sit, siue pus, urinæ admiscentur, ante quam ad renes perveniat, exacte simul permixta remanent, unde nec sanguis, nec pus in urina apparet, fitque tantummodo urina sanguinolenta, aut purulenta, quod cognoscens Hippocrates *lib. de nat. hum. n. 26.* dixit: *Quibus urinæ cruentæ sunt, iis venæ laborant.* Hac distinctione habita, aphorismus clarus est: quia quotiescunque pus vere, aut sanguis mingitur, ita ut in urinæ fundo appareat, renum, aut vesicæ exulcerationem perpetuo denotant. Harum vero duarum partium nomine, cæteræ quoque particulæ comprehenduntur, quæ ad prædictas spectant, etiamsi hæ sanguinem in ea copiâ vix effundere possint, quæ sensui conspicua fiat. Similiter nomine exulcerationis, solutionem quamlibet continui intelligimus, & a qualibet causa inductam. Si vero urina mingatur purulenta, aut sanguinolenta, a partibus supra renes excerni dicendum est. Scio quidem, aliquando absque ulla affectione sanguinem mingi, de qua re decretum habemus Hippocratis *lib. 2. Prædict. n. 10.* dicentis, *at sanguinem mingere, raro quidem, & sine febre, ac dolore, nihil mali significat, sed lassitudinum solutio fit,* cujus auctoritate aphorismorum auctor reprehendi posset, quippe qui palam hanc omiserit: non sine febre, aut dolore, de qua ibi,

& hic sanguinis mictus evenit, quando natura copiam sibi infensam deponit ad vesicam, quæ excretio, quia critica est, sanguis ab urina segregatus apparet, nec ei ad minima admiscetur, quia in renibus tam diu non retinetur, quousque concoctio, & mistio vera contingat.

Martian. p. 452. Locus dolens indicat, an sit ex renibus aut vesica affectis talis urina. *Valles.*

Holler. Mictionis cruentæ, copiosæ & valde ancipitis species est, quando ex vesica, ab acriori præsertim ibi stagnante copioso sanguine, exulcerata, mucosa valde, ex parte purulenta & cruenta materia in ejusdem cavitatem descendit. Tum enim cum intenso ardore, intolerando dolore & difficultate urina redditur, simulque tremores & convulsivæ artuum, cum frigore & tremore stipatæ, motiones sese jungunt. Vidimus id aliquoties in gonorrhœa desperata & inveterata laborantibus, acri simul & corrosiva materia e genitalibus profluente ac partes vicinas arrodente. Quæ labes interna ubi adest, ac renum, vel vesicæ substantia simul corrupta est, & purulenta ac putrida materia copiose secedit, urinæ exeunt fursuracæ, & parvæ carunculæ, aut corpora, capillos, vel vermiculos æmulantia, in urina conspiciuntur, quæ a vesica nequaquam possunt abscedere. Hæc enim resolvi nequit in hujusmodi filamenta. Sed a contenta mucosa, vel in renibus, vel in vesica, materia, concresecunt in ejusmodi figuram & consistentiam. Quod si sanguis sincerus confertim, repente, & sine dolore mingitur, ex renum substantia sanguineo-vasculosa illum prodiisse recte judicavit Hippocrates 4 *aph.* 78. Sed ubi parcior sanguinis quantitas, obscuri nigricantis coloris, cum vel sine materia puru-

purulenta, maxime si cum dolore & ardore in pube sub mictione, vel post eam, redditur, tunc ex vesica læsa, aut exulcerata illum stillasse certum. Quod autem renalis sanguinis effluxus sine, & qui ex vesica venit cum exquisito dolore succedat, id diversitati structuræ tribuendum. Etenim renes carent exquisito sensu. Sed quando sanguis per nervosas acutissimæ sensationis vesicæ tunicas viam molitur, dolor non potest non oriri atrocissimus, nec mirum gravissima tum incidere symptomata, animi deliquia, spirationem difficilem, pulsum obscurum, parvum & frequentem nonnunquam, nauseam, animi anxietatem, & frigidum sudorem. De quo mictu etiam conferri meretur 4 aph. 80. Quando porro ex ureteribus, a calculo magno, vel aspero læsis, sanguinis quippiam cum urina miscetur, dolor circa lumbos & ilia acutus, difficilis & sabulosa mictio, aliaque calculi in ureteribus latentis signa id manifestant. Propter læsa a calculo vesicæ ejusque tunicarum sanguinea vascula, si excernitur quippiam cruoris, non modo cum summo dolore & prævia obstructione quandoque urina prodit, sed & grumi interdum cum moleculis crassioribus sabulosis firmiter compacti una cum ea emittuntur, quod etiam interdum accidit, si calculus in rene firmiter impactus eum fauciat. Alia adhuc mictionis cruentæ species datur, cujus tamen raro mentio fit a Scriptoribus Medicis, memorata *Aureliano lib. 5. morb. chron. c. 4.* quæ videlicet ex ipsis vasis vesicæ vel potius ipsius sphincteris contingit, quando nimium hiant & a sanguine distenta aperta fuerunt, *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 132. 139.* Sunt certe plures morbi, atque

casus, in quibus mingitur tum sanguis, tum pus, non ulceratis renibus, aut vesica; de quibus conferri potest *Laur. Exerc. p. 249 sq.*

APHOR. 76.

Ο κόπισιν ἐν τῷ ἔργῳ παχέϊ ἐόντι σαρκία μικρά, ἢ ὥσπερ τρίχες συνεζέρονται, τέττοισιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἐκκρίνεται.

Quibus cum urina crassa exiguae carunculæ, aut veluti pili simul feruntur, iis a renibus excernuntur.

Scribitur hic aphorismus in *lib. de nat. hom. n. 26.* hoc modo: *Quibus una cum urina crassa prodeunt minutæ carunculæ, capillamentorum speciem referentes, eas a renibus & articulari morbo laborantibus prodire nosse convenit.* Extat etiam apud Celsum *l. 2. c. 7. p. 60.* sine mentione articularis morbi.

Cum in omnibus Græcis exemplaribus hæc verba legantur, *parvæ carunculæ, velut pili*, sine particula disjunctiva *aut*, temerarium est eam addere, quod Galenum imitantes fecisse expositores invenio, & eo magis quando *lib. de nat. hom. l. c.* unde absque dubio aphorismus desumptus est, non solum hæc particula non est apposita, sed etiam penitus excluditur. Nam quæ in aphorismo leguntur, *σαρκία μικρά ὥσπερ τρίχες*, id est, *carunculæ parvæ, velut pili*, *lib. de nat. hom. σαρκία μικρά τριχοειδέα*, h. e. *carunculæ parvæ capilliformes* adnotantur. Verborum igitur

tur sensus est: *cum quis parvas carunculas mingit, instar capillorum, eas a rebibus excernit.* Caruncularum enim nomine appellare solet Hippocrates non modo particulas partium sanguinearum, quæ carne proprie dicta constant, cuiusmodi sunt muscoli, & parenchymata, sed etiam partium spermaticarum, quales sunt membranæ, tunicæ, & aliæ huiusmodi naturæ, quandoquidem intestinorum particulas per dysenteriam excretas *σάπεις* vocat 26 aph. hujus sectionis. Hoc igitur in loco caruncularum nomine, quæcunque corpuscula intelligit, quæ carnis proprie dictæ, aut membranarum portiunculas æmulantur. Crassescente igitur in renibus pituita viscida, & tenaci, consistentiam acquirit, & figuram carunculis membranosis non dissimilem, quæ cum tenuitatem fortiantur cum longitudine quadam, pilis assimilari possunt, unde Hippocrates carunculas piliformes appellavit. Huiusmodi vero carunculas a renibus excerni ratio dicitur: cum nulli hæc materia consistentiam, & tenuitatem cum longitudine acquirere possit, præterquam in vasis, quæ quidem vasa in aliqua parte earum, quæ urinæ dicatæ sunt, collocata esse, præterquam in renibus non conspiciuntur. Equisonephriticus urinam crassam albam in fundo multo sabulo & arena rubea scatentem, per quatuor septimanas absque tamen molestia emittebat, quæ aliquando ita incrassata excernebatur, ut manibus instar filamentorum extrahi opus esset. In urinali tanquam massa coagulabatur, nec poterat effundi, nisi aquâ affusâ. Eph. N. C. D. I. [a. I. o. 54. Animadvertimus sæpius filamenta albis capillis similia ex iis vasis spermaticis derivari, quæ parastatæ di-

cuntur, in quibus teretem figuram sortiuntur ex feminis materia, quæ vi morbi sensim defluens calore crassescit. Apparent autem in iis plurima, qui fœda exulcerataque gonorrhœa correpti non ita pridem fuerunt, & iis mulieribus quibus albicantes menses perfluunt, aut uterus fœda colluvie turgēt. Nonnunquam & urina quæ prima fit a concubitu tale quiddam refert, aut aliquantum filamento crassius. *Fernel. Medic. p. 321.* Non prætereundum vero est *l. c. de nat. hom.* in fine sententiæ addi, & *articulari morbo laborantibus*, h. e. ab articulis affectis, quasi hujusmodi carunculæ in renibus affectis, & ab articulis læsis ortum ducant, quod quidem non omnino ratione caret; cum enim, ut diximus, hujusmodi carunculæ in renibus generentur, ex pituita in eorum vasis a calore superassata, duo ad earum generationem concurrere colligimus, calorem excedentem, qui ad renes ipsos pertinet, & materiam crassam viscidam, quæ in articulari morbo laborantibus plurimum abundat, eo quod articuli naturæ instituto, pituitoso succo irrigantur continuo, qui si in ipsis accumuletur, crassescatque, apta caruncularum materia evadit: unde si eam per renes, & vesicam expurgari contingat, erit via hæc & humori, & parti affectæ satis accommodata, ut in præcedenti hujus sectionis aphorismo 74. dictum est: *Quibus speratur aliquid ad articulos abscessurum, urina copiosa, & crassa, & alba reddita, abscessu liberat; & lib. 2. Prædict. n. 10. legimus: Urina, in qua quod subsidet album est, articulorum dolorem aut tumorem denunciat.* Stante hac igitur partium familiaritate non est inconveniens, dum hujus materiæ expulsio fit ab articulis ad vesicam, si forte

forte contingat renes calida intemperie affectos esse, cum expultricis infirmitate, materiam illam crassam in renibus diutius retentam crassescere, & formam harum caruncularum contrahere, sicuti videmus podagricorum plerosque nephriticis doloribus subiectos esse, eadem materia in calculos in ipsis renibus concrecente. Cur vero in arthriticis materia in carunculas efformetur, in podagricis vero in lapillos, potius a materiæ diversitate id evenire dicerem, quæ in his crassior sit, in illis vero viscidior, ut in longitudinem cum tenuitate produci hæc possit, illa vero in tophos concrecere. In arthritide vero humores visciditate potius, quam crassitudine peccare, illud maximum argumentum est, quia hæc juvenum propria est, podagra vero senibus magis convenit, ut duce experientia nobis significavit Hippocrates *lib. de affection. n. 31*. Quia igitur pituita a calore fit viscida, qui in juvenibus viget magis, sequitur pituitam in arthriticis visciditate potius, quam crassitudine peccare. Ex his igitur manifestum est, haud frustra additam fuisse particulam, & *articulari morbo laborantibus*, quam superfluam ratus ille, qui aphorismos in unum collegit, sententiam imperfectam reddidit. *Martian. p. 453. Conf. Linden Sel. Med. p. 703.*

Capilliforme urinæ sedimentum *Trichiasin* (a *ὀπίξ pilus*) appellant Practici: etsi eodem afficiant nomine palpebrarum morbum, quando nempe pili inutiles pungentesque illarum ciliis innascuntur: trichiasin quoque vocant mammarum pungentem dolorem cum inflammatione conjunctum, qui a pilo cum potu hausto factus creditur. Qui novit sanguinis massam fibro-

sam esse, facili negotio credere poterit ex sanguinis fibris crassioribus redditis, ac cum sero urinario in renibus secretis, capilliforme sedimentum in urina concrelescere posse. Quod si ulterius animadvertas renum molem ex exilissimis canaliculis præcipue compositam esse; erues hinc facile sanguinis fibras, cum sero in renibus secretas, posse in tubulis illis renalibus longitudinem & soliditatem acquirere, qua capillis cum urina excretis similes reddantur. Carunculæ, quæ simul cum urina excerni solent, non sunt nisi abrasio internæ pelvis concamerationis, aut, si mavis, ipsi contigua renum substantiæ, quæ ab ulcere aliquo depascente corrosa in strigmenta veluti carnea secedat, quæ caruncularum forma cum urina educantur. Hoc autem magis probabile videtur quam si dixeris carunculas has cum urina excerni posse ex exesione tunicæ mediæ carnosæ vesicæ. Nam tunica hæc carnosa seu musculosa a valida tunica internam vesicæ concamerationem vestiente circumtegitur: imo tunica hæc interior nervosa maxima copia mucosæ seu pituitosæ materiæ obducta est, ne scilicet ab urinæ acritate lædatur. Qua ratione fit ut, qui calculo laborant, quamvis urinam acerrimam, adeoque erodentem excernant, quamvis summas patiantur a lapide sæpenumero aspero lincinationes, crassam quidem & mucosam materiam cum dysuria & stranguria protrudant; nunquam tamen carunculas seu strigmenta carnea e carnosæ vesicæ tunica decerpta, nisi quid carnosum e vesicæ collo divulsam cum urina permisceatur. Non sic res habet in renibus, quorum pelvis pituita & muco haud oblitur: quare si acre aliquid & corrosivum

corrosivum in ipsa contineatur, facili negotio poterit internam illius concamerationem abra-
dere, atque adeo carunculas veluti decerpere,
cum urina postmodum excernendas. Quod &
sine gravis doloris sensu fieri poterit, ut cor-
rosio sensim facta ad substantiam usque carno-
sam renum pertingat, atque ex ea carunculæ
secedant. Idque confirmatur ex eo, quod cal-
culi etiam asperrimi, quousque in pelvi conti-
nentur, dolorem non excitant, excitant tamen
cum ureteris principium exstimulant. Carun-
culæ igitur cum urina prodeuntes e renibus
quidem, non autem e vesica educuntur: imo si
aliqua ex causa, nempe ab urinæ acritate, sub-
stantia vesicæ corrosionem patiatur; tunc id,
quod cum urina excernitur, potius squamarum,
vel furfuris naturam æmulabitur quam carun-
cularum: quod notavit Hippocrates 4 aph. 77.
& 81. Non negaverim demum, quod, si tanta
sit causæ corrodentis vis, possit ex profunda
corrosione tandem aliquando carnosæ vesicæ
tunica vim pati, ut ex illa carunculæ veluti
decerpantur, & simul cum urina extrudantur.
Id autem non absque molestissimo dolore ac-
cidere poterit, de quo verbum nullum in præ-
sente aphorismo. Cyrillus in *Ettm. Oper. T. I.*
p. 242. Cur in textu additur *cum urina crassa*,
h. e. tali, quæ per totam suam massam non est
pellucida, qualis urina sana esse solet, sed ha-
bens materiem non integre pellucidam disper-
sam etiam per reliquam massam? Hoc adjun-
ctum debet esse signum, ut cognoscatur, num
carunculæ illæ in lacunis renum sint formatæ
vel etiam in vesica urinaria, quæ etiam hujus-
modi lacunis scatet mucum fundentibus, quo
interna vesicæ superficies contra urinæ rosio-
nem

nem obducitur. Nam si ille mucus vesicæ in suis lacunis format carunculas, non fit tanta mucæ reliqui unio cum urina, ut inde fieret reliqua urina turbida, uti fit, si formatio fit in renibus: quare hoc scitu est necessarium ad designandum locum, si carunculæ in urina appareant, num formentur hæ carunculæ in renibus vel vesica. Neque hæc observatio recedit ab aliis de origine mictus cruenti; nam si sanguis manat ex vasculis renum, multo accuratior miscela sanguinis habetur cum urina, quam si manat ex vasculo rupto in vesica urinaria; uti patuit ad præced. aph. 75. Gorter.

APHOR. 77.

Οἱ κόπρῃσιν ἐν τῇ ὕρῃ παχέϊ ἔόντι, πυρρώδεις συνεξέρχεται, τέττοισιν ἢ κύστις ψωρίᾳ.

Quibus cum urina crassa existente surfuri similia quædam simul exeunt, iis vesica pfora laborat.

Galenus in expositione hujus aphorismi, quemadmodum & superioris, per urinas crassas intelligit, non tenues, hoc est, in quadam mediocritate consistentes, subjungitque tenuem urinam venis laborantibus apparere, crassam vero vesica tantummodo affecta. Quæ quidem opinio ab Hippocrate & ratione plurimum recedit. Solet enim Hippocrates propriis uti nominibus, ut non sit verisimile adeo improprie locutum esse, ut mediocrem urinam crassam

crassam appellaret. Ratioque potius contrarium dictat, cum rationabilius esse videatur, venis humorum copia laborantibus, urinas reddi crassiores, quam iisdem nihil mali habentibus vesicaque tantummodo affecta. Quid enim crassitudinis urinæ impertiri potest sola affectio vesicæ? Ut ergo hujus sententiæ verus sensus eliciatur, corrigendus est aphorismus, per lectionem proprii loci, unde fortasse desumptus est, libro enim de nat. hom. n. 26. legimus hunc in modum: *Quibus una cum urina crassa prodeunt minutæ carunculæ capillamentorum speciem referentes, eas a renibus & articulari morbo laborantibus prodire nosse convenit. Quibus urina pura est, & alias atque alias furfuracea quædam per summam urinam feruntur, iis vesica scabie laborat.* Hoc enim modo uterque aphorismus rationalia continet. Quæ enim in renibus generantur a copia humorum crassorum a toto corpore, aut ab articulis per venas transmissa, simul cum urina crassa excerni, est rationabile, sicque carunculæ capilliformes a renibus excretæ cum crassa urina exeunt, quum vero toto recte sese habente, sola vesica affecta est, urina pura, id est tenuis mingitur, cum innatantibus furfuribus, quæ tunicæ interioris vesicæ, velut squamæ existunt, quales ab externa cute scalpitu decidunt iis qui pfora laborant. Adnotat tamen Hippocrates hujusmodi furfures non semper apparere; sed alias, atque alias, quia si continuo hoc fieret, tota vesica brevi dissiparetur. Quare ex his patet, hanc sententiam longe perfectiorem esse in proprio fonte, quam hoc in loco, quod non paucis aphorismis commune est. Ex his vero, quæ de scabiosa vesica his in locis traduntur, satis patet, plurimum differre

differre scabiem, quam Græci pso^ram vocant, a lepra eorundem. Nam *lib. 5. Epidem. n. 8.* narrat Hippocrates, Theophorbi filium vesicam leprosam habuisse, qui tamen furfuracea cum urina non excernebat, sed potius urinam mingebat viscosam. Quapropter male eo loci Interpres vocem ἐλέπρα *scabiosam* vertit, pso^ram cum lepra confundendo, quæ plurimum inter se differunt. *Martian. p. 454.* Tam falsa quandoque deprehenditur urina, ut linguam arrodatur & ex urethra stillans vicinas partes excoriet, quæ utique diutius in vesica stagnans, vellicando fibras nerveas, sphincterem claudit, urethram angustat, & lincinatione & arrosione tunicarum ingentes dolores parit. Si vero in urina cum dolore excreta moleculæ furfuraceæ & exilia ac copiosa filamenta apparent atque subsident, Veteres affectum vesicæ scabiem appellarunt, quia mucidam & villosam tunicam arrosam arguunt. *Hoffm. Med. rat. T. 4. P. 2. p. 405.*

Pelliculæ tenues, planæ, figuræ inordinatæ, instar furfuris tritici, concretæ, per urinæ substantiam dispersæ, in aphorismo intelliguntur, de quibus dicit auctor, tales si observantur in urina, indicare vesicam scabie laborare. Hujusmodi furfuracea sunt corpuscula concreta majora, quam quæ ire potuissent per minima renum vasa, & propterea nata in urina post secretionem, vel admista ei. In *Coac. sect. 5. n. 38.* Hippocrates mentionem facit sedimenti furfuracei, in his: *Laterum dolore affectis in propinquo mortem esse significat, quæ viridis nigrum habet sedimentum, aut furfuribus simile:* quibus designat, morbi materiem ita exeuntem tenacissimam esse & promptissimam ad concretionem,

nem, in quo casu nullum adest vesicæ vitium. Sed redditur talis urina cum morbo vehementissimo inflammatorio. In nostro aphorismo autem nulla mentio fit febris: quare concipiendum, auctorem hic indicare voluisse, si vehemens non adsit febris. Igitur furfuracea hic fuere admista in itinere, neque est sedimentum fursuraceum, quale in allegato loco indicatur, sed quando per urinam crassam, non sub forma sedimenti, furfuracea sunt dispersa, quæ statim etiam in calente urina conspiciuntur, & dein quandoque per urinam dispersa manent, interdum uroscopii fundum petunt, prout diversa proportionata gravitas locum his fursuribus parat. Hujusmodi fursures ergo urinæ admiscuntur, quando vesica urinaria scabie laborat, id est, quando ex interna vesicæ superficie transsudat humor, qui non facile omnis permiscetur urinæ, sed lateribus vesicæ adhærens format crustulas, & dein separantur, ut observamus fieri in porriginè & herpete in cute; humores enim lentescentes, ex cute transsudantes, concreti hujusmodi squamulas vel fursures formant. Addit auctor, *in urina crassa existente*; quoniam non omnis transsudans humor in fursures concrescit, sed reliqua pars urinæ mista præbet aliquam urinæ crassitudinem. *Gorter.*

APHOR. 78.

Οἱ πόσι ἀπὸ ταυτομάτης αἷμα ἔρριψι, τατέ-
οισιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν φλεβίς ῥήξιν σημαίνει.

Qui sponte sanguinem cum urina ef-
fundunt, iis in renibus venulam
ruptam esse significat.

Quibus urinæ cruentæ sunt, iis in venis vitium
est, inquit Hippocrates lib. de nat. hom.
n. 26. hoc est, in vasis sanguiferis ad re-
nes appellentibus sanguinis est stasis, unde ru-
pta effundunt sanguinem. Oritur hic renum mor-
bus, cum ex vehementiore labore venulæ, quæ ad re-
nem feruntur, ruptæ fuerint, deinde ren sanguine
repleatur. Hoc casu, per initia morbi, sanguinem
una cum urina reddit, deinde pus progressu temporis.
de intern. affection. n. 16. Ut vero omnis mo-
tus corporis fortior in plethoricis facile ad hæ-
morrhagicas excretiones suscitandas ansam
præbet; speciatim tamen ad mictionem cruen-
tam nulla ipsius species majorem vim habet
equitatione. Quia enim propter compressio-
nem venarum in femoribus, in perinæo etiam
& ano, sanguinis cursus multum retardatur;
hinc copia sanguinis major fit & increfcit in
arteriis, motusque sanguinis in superioribus
partibus augetur & intensior fit præsertim cir-
ca lumbos, per motum succussorium. Si facto
citatori sanguinis affluxu, emulgentes tandem
arteriæ quam facile aperiuntur. Hoffm. Med.
rat.

rat. T. 4. P. 2. p. 137. Sunt & aliæ causæ, criticæ & salutes, metastaticæ, sanguinis ex renibus cum urina fluxum efficientes; qualis potissimum frequens observatur ex hæmorrhoidalibus sanguineis excretionibus suppressis; de quibus vid. *ibid. p. 134 sq.* & conf. notata ad 4 *aph. 75.*

Veteres, etiamsi ex arteriis stillabat sanguis, tamen accusabant venas, quoniam fabrica arteriarum & circulatio sanguinis ignota ipsis erat. Neoterici melius edocti statuerunt omnem hæmorrhagiam fieri ex arteriis, quoniam venæ valvulis instructæ non permittunt regurgitare sanguinem, at eum fundunt ex suis sic dictis anastomosibus. Quam ob rem quoque in hac sanguinis evacuatione statuunt, ex ruptis extremitatibus arteriarum sanguinem profluere. Sed vero clare nobis constat, in hæmorrhoidibus & in aliis partibus corporis ex varicibus ruptis profluxisse magnam sanguinis copiam: atque in venis organorum, quæ semper carent valvulis, æque potest refluxus fieri a trunco versus ramos, quam in arteriis, uti hoc satis patet in venis mesentericis, & uterinis valvulis carentibus. Constat ergo, tam ex principiis venarum, quam finibus arteriarum dilatatis fluere posse sanguinem. Imo vero frequentior generatur in venis varix, quam in arteriis aneurysma; atque varices tolerantur sine perceptione ut plurimum ægri, atque generantur sponte sine causa evidente, sed aneurysma ut plurimum generat pulsationem tali in parte, & raro sine valida causa, quæ quidem ab ægro perciperetur, produci-
tur. Denique sanguis ex arteria effusus magis concrefcit, & difficilior intime miscetur urinæ,
Vol. I. V v *quam*

quam qui manat ex varice diffracto. Quamobrem non absurdum videtur cum auctore statuere, si antea in vena fuerit natus varix, ex eo rupto effundi posse sanguinem urinæ miscibilem, *sponte seu inopinanter* (ἀπὸ ταυτομάτης) cum urina accurate mistum. Nam si supponatur arteriarum dilatatio, illa potest esse duplex; nempe a majori interno impetu, sed is tantum calorem & pulsationem prius faceret, quæ ab ægro facile perciperetur; si vero nimia supponatur extremitatum dilatatio in arteriis, evacuetur quidem urina chylosa crassa, sed vix credendum est, per extremitates arteriarum in renibus dilatatas merum profluere sanguinem. Unde non ita a veritate est alienum statuere, ut fecit auctor, indicare venam esse ruptam. Quod autem judicaverit, illum sanguinem profluere ex renibus, & non ex aliis viis urinæ, nempe ureteribus vel vesica, non est sine ratione, etiamsi ex loco dolente non potuerit dignoscere, num vesica vel renes sint læsi, quia dicit inopinanter fieri, quod notat ex dolore vel affectione aliqua dijudicari non posse, futurum esse sanguinis fluxum: nam omnes arteriæ & venæ in renibus non adferunt sanguinem ad generalem renum nutritionem, sed & venæ & arteriæ renales functioni, scil. secretioni urinæ famulantur, in quibus tunc venis non inveniuntur valvulæ, quæ tamen in venis vesicæ adsunt, ut alibi in corpore, ubi non peragitur specialis functio. Atque vasa in vesica non solum propriis tunicis suis fulciuntur, sed insuper tunicis vesicæ, quod non ita fit in vasis cruentis alicujus organi, ubi ex allato sanguine specialis est facienda secretio. De tali mistu cruento idem est sentiendum, quod observatur
in

in hæmorrhoidalium fluxu, raro aliquid damni inferre, nisi nimis copiosa fiat aut diuturnior evacuatio: quare non tam anxii esse debemus in curatione hujus, quam si fiat in calculosis a calculo rumpente vas, atque eandem quoque non sequitur curationem, sed talis interna est facienda, qualis instituitur in hæmorrhoidibus. *Gorter.*

APHOR. 79.

Οκόπισιν ἐν τῷ ὕρῳ ψαμμώδεια ὑφίσταται,
τῆτέοισιν ἢ κύστις λιθιά.

Quibus in urina arenosæ sunt subsidentiae, iis vesica calculo laborat.

Aphorismus præsens videtur desumptus ex *lib. de intern. affect. n. 15. Multi vero Medici cum morbum non noscant, si arenam videant (scil. cum urina excretam), vesicam calculo laborare existimant. Hoc autem minime, sed ren calculo laborat. Si ergo Hippocrates existimat ob renum calculosam affectionem, nullo modo affecta vesica, arenulas mingi, quomodo nunc dicere potuisset, ubi in urina subsident arenosæ, vesicam calculo laborare? Rejiciatur ergo aphorismus iste tanquam Hippocratico nomine indignus, nam & ipsamet experientia vitiosum esse indicat, cum quotidie observetur, absque ullo vesicæ vicio arenulas mingi. *Martian. p. 455.* Imo vero sæpe citra omnem calculi & renum & vesicæ suspicionem arenosæ minguntur, ceu id in febrium declinatione contingere*

V v 2

folet.

solet. Ut itaque aphorismi dignitatem tuearis, notabis, quod in calculosorum urinâ arenosa subsideant, ac veluti terra pinguis, & quasi narium mucus matulæ fundo adhærescat; cum in iis, qui calculo non laborant, cum urina excernantur non proprie *ψαμμόςδεα*, i. e. lapidum frustilla & particulæ, sed corpuscula friabilia, tartarea, salis naturam quasi referentia, matulæ parietibus adhærescentia, vel sedimento, vel etiam superficiei urinæ innatantia. Ut denique magis certus sis, esse illa subsidencia arenosa a calculi vitio, dispiciendum est, adsintne morbi nephritici signa, quæ proventum illorum a renibus indicent, vel num sit frequens mingendi desiderium vesicam laborare significans. *Sennert. Pract. l. 3. p. 844. Conf. Zecch. Consult. p. 611.* Ast tamen ne sic quidem aphorismo sua constat veritas. Nam neque dictum, neque particularia alia signa sufficiunt ad certum reddendum Medicum de calculi in vesica hærentis præsentia. Sunt vero illa hujusmodi. Doloris plerumque, pruritus atque æstus in ea parte, qua vesica hæret, sensus est. Urina plerumque difficulter, neque sine doloribus redditur. Eadem fere semper pallida sive turbida est, atque pravi odoris. In fundo vitri seu vasculi, quo eadem continetur, ut plurimum materia quædam mucosa, nonnunquam etiam purulenta, imo & interdum, si calculus est aculeatus, sanguinolenta sese ostendit. Ac pruritus quidem cum doloribus omnes istæ partes sentiunt, quæ perinæum inter atque glandem extremam interpositæ sunt. Itaque pueri, a calculo divexati, manibus admotis continuo præputium attrahunt, atque ita, dum doloris aliquod levamen inde sentiunt,

tiunt, insigniter plerumque extendunt. Hæc autem signa neutiquam indubia sunt aut perpetua. Nam nullum ex jam recensitis malum est, quin aut a vesicæ inflammatione, vel abscessu, vel exulceratione quadam, vel scirrho cervicis vesicæ sive glandulæ prostaticæ, aut & ab urinæ acredine, aut aliis denique causis excitari queat, vel soleat. Aliquanto promptior atque certior iste calculum cognoscendi modus est, quem adhibere solent lithotomi. Scilicet hi, ægro vel supino vel stante, uno vel duobus etiam digitis in ægrotantis anum insertis, alteraque manu pubis regioni imposita, quam curiosissime vesicam proxime intestino recto superimpositam explorant, & gravitate vel duritie quadam reperta, calculum intus delitescere, his ipsis suspicantur, imo certo statuunt. At neque hoc quidem indicium, quamvis nullo modo contemnendum, prorsus ab errore liberum est: nam, experientia teste, scirrhus aut callus, aut tumor aliquis, in vesica vel intestino recto, vel glandula prostatica subnatus, eundem plane sensum præbere possunt. Certissima calculum vesicæ cognoscendi ratio est, si, injecto in vesicam cathetere, & allisionis ad rem duram, & factæ inde repercussionis sonus quidam percipitur. Sed fallit sæpe etiam hoc iudicium. Sicut enim nullius perceptio soni, non semper absentis est indicium calculi, quippe hic, præsertim exiguus, in recessibus sive cellulis, quales vesicæ nonnunquam adjunctæ sunt, ita penitus delitescit, ut nulla ratione attingi aut deprehendi cathetere queat; ita nec semper soni perceptio est argumentum calculi præsentis, nonnunquam enim durities intus animadversa non tam calculum, quam

vesicæ partem aliquam induratum atque prominentem sive tumorem aliquem excrescentem designat. Denique incidunt quandoque istiusmodi casus, ubi, quo minus applicare catheterem queat Medicus, propter inflammationem dictarum partium vel alias res circumstantes prohibetur; adeoque digitis in anum insertis vesicam explorare cogitur: quibus etiam magnitudinem ejus satis egregie cognoscit. Vid. *Heister Chir. p. 893 §q. Heuch. Chir. inf. §. 17.*

Sedulo observandum est, num sabulum vel arenulæ statim appareant in emissâ adhuc calente urina, an vero dein in sola stagnante urina refrigerata inveniantur; nam si statim non appareant arenosa vel sabulosa in calente urina, certum est signum, horum generationem non fuisse factam in corpore ægrotantis, sed nata fuisse crystallizando in uroscopio, in quo stagnavit urina: hæc crystallisatio quoniam magis minusve cohærentes potuit producere arenulas, incertum omnino est judicium, quod Practici petunt ex arenularum duritie, num in corpore vel extra istud arenulæ fuerint natæ. Recte propterea præcipit auctor, arenosa subsidere; nam si in matulis habetur concretio calculosi, illa arenosa magis adhærent lateribus vasis, quam quod subsideant. Hæc nunc arenosa subsidentia in calida urina denotant certissime formationem fuisse peractam; sed an fuerit facta in vesica vel renibus, incertum est. Hoc quidem verum est, evacuari non posse arenulas, nisi fuerint in vesica, sed propterea non est indicium, originem mali latitare in vesica urinaria: imo his temporibus ex lumborum conjunctis doloribus frequentior origo esset quærenda in renibus, quam vesica eorum, qui sabulosa vel
arenosa

arenosa cum urina reddunt. Quod autem illi, qui tandem in refrigerata urina multum sabuli habent, frequentissime etiam in morbos renum & vesicæ incidant, res est notissima. Quippe quoties his in partibus locus est muco non satis defensus, ad quem stagnans urina potest formare crystallos, urina ita prona ad calculi formationem, etiam in corpore calculum sæpe facit: adeo ut non requiratur, ut semper primordia calculi formentur in renibus, qui tandem magis incrustati majorem calculum in vesica urinaria formant: potest enim talis locus esse tam in vesica ipsa, quam in pelvi renum. Unde non consentirem auctori statuenti, sabulum vel arenulas indicare vesicæ calculum, nisi intelligat, evacuationem sabuli fieri non posse, nisi calculus prius fuerit in vesica. *Gorter.* Sed præter ea, non esse absolute verum aphorismum, demonstratur etiam ex eo, quod sæpe observatum sit, homines calculo renum & vesicæ laborasse citra ullum calculi indicium, citraque ullum sabulosum aut arenosum excrementum. Vid. *Laur. Exerc. p. 19 sqq.*

Extat *Cl. Salmasii interpretatio Hippocratei aphorismi 79. Sectione 4. de calculo. Additæ sunt Epistolæ duæ Joh. Beverovicii, quibus respondetur. Lugd. Bat. 1640. 8º.* Docte satis in hunc aphorismum commentatum esse Salmasium; nisi quod Hippocratis magis reformatorem quam explicatorem egerit, ita ut pro more suo turbarit, destruxerit, finxerit, refinxeritque pro lubitu; judicium est Trilleri in *de nova Hippocr. edit. p. 10.* Extat etiam ejusd. Salmasii Epistola quæ versatur circa explicationem hujus aphorismi, in *Beverov. ad Hippocr. de calc. p. 12-16.*

APHOR. 80.

Ην αἷμα ἔρειν, καὶ θρόμβους, καὶ τραγγύ-
 ρίλω ἔχη, καὶ ὀδύνη ἐμπύλη ἐς τὸ ὑπο-
 γαστρικόν, καὶ ἐς τὸ περιναϊον, τὰ περὶ τὴν κύστιν
 πονέει.

Si quis sanguinem, & grumos cum uri-
 na fundat, & stranguriam habeat,
 dolorque in imum ventrem, & peri-
 naeum incidat, quæ ad vesicam attinent,
 laborant.

Celsus l. 2. c. 7. p. 61. ita habet: Si paula-
 tim destillat (urina), vel si sanguis per hanc
 editur, & in eo quædam cruenta concreta sunt, id-
 que ipsum cum difficultate redditur, & circa pubem
 interiores partes dolent, in eadem vesica vitium est.
 Ubi male vertit Celsus περὶ τὴν κύστιν in vesica,
 pro circa vesicam.

Laborantis vesicæ & partium adjacentium
 indicia hic traduntur, ab anastomosi vasorum
 repetenda; ab interceptis v. g. hæmorrhoidi-
 bus. Vesica excretionibus sanguinis obnoxia est,
 quia valde difficilis est, ob perpendicularem &
 valde demissum ejus situm, sanguinis per ve-
 nas ex ipsa regressus. Quo fit, ut hæmorrhoi-
 dibus externis tumentibus, vel internis obstru-
 ctis, in plethoricis præsertim, accumulatus
 & ibi stagnans sanguis, præter naturam orifi-
 cia vasorum capillarium ipsius vesicæ, vel ma-
 gis sphincteris, aperiat atque perrumpat. Hoffm.
 Med.

Med. rat. T. 4. P. 2. p. 136. Plura huc pertinentia vid. in Not. ad 4 aph. 75.

APHOR. 81.

Ην αἷμα, καὶ πῦον ὀρεή, καὶ λεπίδας, καὶ ὀσμὴν βαρεήν ἢ, τῆς κύστις ἐλκωσιν σημαίνει.

Si quis sanguinem, & pus, & squamulas cum urina fundat, gravisque odor adsit, vesicæ exulcerationem significat.

Habentur hæc jam in præcedente *aph. 75.* hic loci additur *odor gravis*; qui sane confirmat ulcerationem, seu materiam purulentam. Quando urina mingitur mox cruenta, mox ob puris miscelam lactescens, interdum glutinosa, crassa tenaci materia mali odoris onusta, quæ fundo adhæret, nec vitri agitatione dissolvitur; certum exulcerationis renum vel vesicæ documentum præbet. *Hoffm. Med. rat. T. 3. p. 302.* Si quis squamulas minxerit & gravis odor adsit, vesica exulcerata est. At si citra vesicæ exulcerationem exeunt, febris ardens vasorum summas partes & tunicas colliquefacit & veluti in lamellas dissolvit, unde & solidarum partium consumptio inest, sed tanto minor, quantum squamulæ furfuribus tenuiores existunt. *Fernel. Medic. p. 321.*

APHOR. 82.

Οἰόσιν ἐν τῇ ὑρήθρῃ φῦμα φύεται, τέ-
τοις, διαπύσαιτο καὶ ἐκράγνεντο, λύ-
σις.

Quibus in urethra tuberculum inna-
scitur, eo in pus verso & rupto,
solutio contingit.

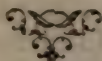
In Coac. sect. 3. n. 311. 312. hæc leguntur:
Quibus tuberculum ad vesicam adnascitur, urinæ
difficultatem adferens, iis quivis corporis habitus ne-
gotium faceffit, cujus quidem solutio contingit per
puris eruptionem. Celsus l. 2. c. 8. p. 70. ita red-
didit: Quibus in fistula urinæ minuti abscessus, quos
φύματα Græci vocant, esse cœperunt, iis, ubi pus ea
parte profluxit, sanitas redditur.

Vesica, aut aliqua ex vicinis partibus labo-
rante, si in meatu urinario tuberculum nasca-
tur, & suppuretur, morbum solvi, ait Hip-
pocrates; quo dicendi modo, morbum antea
adfuisset, infert, qui suppurato tuberculo sol-
vatur: & ratio est, quia humores ad suppura-
tionis locum demandantur, qui facta suppura-
tione exacte expurgantur, ita ut in posterum
morbus redire non valeat, eo quod, ut dice-
bat Hippocrates lib. 6. Epidem. sect. 3. n. 17.
Quod in pus vertitur, id morbi reversionem non fa-
cit. ipsa namque maturatio, simul & judicationis &
excretionis rationem habet. Cur vero id solum
eveniat in tuberculis urinarii meatus, non au-
tem

tem cæterarum partium vesicæ adjacentium, id ex natura partis evenire existimo, quippe quæ venis constat magnis, & arteriis: quarum virtute, cæterarum partium affectiones huic facile communicantur. Hancque veram esse hujus aphorismi, tum lectionem, tum expositionem existimo; ita ut hic præferendus sit ei, qui in 7 *aph.* 57. registratus est, in cujus fine legimus, *solvitur dolor*. Nam suppurato, & rupto tuberculo dolorem solvi, omnibus commune est, non proprium eorum, qui in fistula urinaria nascuntur. *Martian. p.* 455.

Si quis in Medicina practica non satis expertus talem legeret sententiam, judicaret, per *solutionem* intelligi debere finem morbi, quasi sufficeret ad curationem hujus Tuberculi, si modo perruptum esset: sed in praxi contrarium inveniret; nam si abscessus vel tuberculum sit ruptum, statim non est ille morbus sanatus. Recte monuit in hoc aphorismo Mercurialis, propterea Hippocratem hunc aphorismum adjecisse, ut demonstraret, omnem puris evacuationem cum urina non esse malam, neque semper pus evacuari ex vesica, verum etiam ex meatu urinario, ut ita sedulo inculcet, pus cum urina ex variis locis provenire posse. Varia sunt genera Tuberculorum in nostro corpore. Ex his sunt Tubercula inflammatoria, quæ tendunt in suppurationem: quare in hoc loco hujusmodi tubercula sunt intelligenda, quoniam dicit auctor, eo suppurato & perrupto solutionem fieri; nam reliquæ species tuberculorum, quæ non perveniunt ad suppurationem, in hoc loco intelligi non possunt. Tubercula autem inflammatoria & reliqua si nascuntur in meatu urinario, duo præcipue mala inferunt, dolorem

rem scil. & urinæ suppressionem. Quamdiu tuberculum inflammatorium non abiit in sup-
purationem, neque minuitur dolor, neque re-
feratur urinæ suppressio; sed quando in sup-
purationem abiit, minuitur quidem dolor, sed
quoniam non est diminutus tumor, manet ta-
men urina suppressa: verum si maturum hoc
tuberculum rumpatur & contentum pus eva-
cuet, simul quoque minuitur tuberculi moles,
unde non amplius tam arcte obstipata est ure-
thra a tumente tuberculo, quam antea, quan-
do sæpe simul reddi potest urina per urethram
nunc minus obstructam, præsertim si simul
redditur pus, indicium præbens, urethram
esse apertam. Facile nunc intelligimus, quo-
modo dicere auctor potuerit, *solutionem* con-
tingere, quod multis Commentatoribus ma-
gnam difficultatem præbuit. Solutio enim in
h. l. significat, instans periculum ex doloris
vehementia & urinæ suppressione, averti, quo-
niam ex pure prodeunte constat, tuberculum
non amplius sævire, & urinæ viam esse aper-
tam. Hanc esse veram Auctoris sententiam
colligere possumus ex *Coac. l. c.* ubi dicit Hip-
pocrates, huiusmodi tubercula inducere urinæ
difficultatem, & in 7 *aph.* 57. aperte dicitur
dolor solvitur. Gorter.

APHOR. 83.

Ὀύρησις νύκτωρ πολλή γινόμενη, σμικρὸν τιὸν ὑποχώρησιν σημαίνει.

Urina copiose de nocte reddita, paucam alvi dejectionem significat.

Veritas hujus sententiæ clara est; quia humiditate lubricam faciente alvum ad vasa urinifera translata, excrementa intestinalia sicca evadunt ac dura, & ad ejectionem ignaviora, quemadmodum contra parciore excerni solet urina, ubi copiosa humoris aquosi per alvum facta dejectio. Quare Galenus suavis est, ut, si alvus sit supra modum humida, potus detur parciore, atque ipsius motus ad vesicam cieatur; quibus vero alvus fuerit siccior, uberius exhibeatur potus, ejusque distributio, nempe ad vias urinarias, prohibeatur. Vid. *Sebiz. Exerc. Path. T. I. p. 135.* Translationem humoris, per vias uriniferas secerni soliti, ad intestina, docet observatio, qua visum est, lotio a caruncula urethræ suppresso successisse diarrhœam. Vid. *Rhod. Cent. 2. obs. 84. & 90.* Hinc etiam patescit ratio, cur prudentes Medici judicent, non multum excrementorum per ventrem descensurum, quoties post epotum pharmacum urinæ copiosius fluunt. Vid. *Erasm. occult. medic. p. 102.*

Cur in textu additur *de nocte* seu noctu? Ut indicetur tempus, in quo illa aucta urinæ evacuationio

cuatio non producitur aliqua actione musculari, vel animi pathemate, quibus interdum hæc vel illa excretio potest augeri vel minui; sed in quo excretiones illæ absolvuntur sola actione vitali. In morbis colliquativis interdum observatur mictio noctu multa cum alvo profusa; sed hæc duo juncta malum signum exhibent, quoniam nunquam observamus duas evacuationes copiosas, nisi humores per putredinem ita sint soluti, ut per omnia emunctoria effluant. Qui cæteroquin sanus noctu multum mingit, conveniens est, ut huic alvus non solum sit siccior, sed & insensibilis perspiratio parcior; nam in tali mictu copiosiore, qui fit in corporis quiete, & non post potum copiosorem, denotatur, omnem materiem generalem evacuari per renes; sed si tantum id speciale, quod per alvum & per cutim est educendum, evacuatur, alvus necessario debet esse siccior, & perspiratio parcior, quum id speciale parvam quantitatem exhibeat. In homine sano, si vires valeant, salubrius est alvum modice siccam habere, & urinam parciolem; quia tunc natura illam massam liquidam communem pellit per insensibilem perspirationem. In corporibus autem debilioribus illa communis massa magis evacuatur per renes, quia tunc vires vitæ debiliores non valent satis largam facere perspirationem insensibilem. Quare concludere possumus, mictionem noctu multam, non ita indicare morbum, sed vires debiliores. *Gorter.*

Non prætermittenda hic venit Vallisneri observatio, quæ in *Eph. N. C. Cent. 3. obs. 27.* inscribitur: *Alvo styptica, urinae quantitas diminuta, obediens copiosa, contra aphorismum Hippocratis.* Perpetuum est in viro sano, & prudenti experimentum,

rimentum, post alvi excretionem, copiosam urinam fundere, tum prima vice, tum pluribus aliis, brevi temporis intervallo. Nec dicas exonerato intestino amplius non impediri compressione vesicam urinariam, quia hæc suspicio tantum valet de prima effusione urinæ, non sequenti, quæ postea descendit in vesicam. Comprimi certe videntur viæ suppeditantes vesicæ copiam urinæ, non ipsam vesicam tantum, cum sæpius postea repleatur, & se exoneret. Itaque diebus, quibus alvus pensum suum solvit, large fluit urina, cum subtypica est, modice, contra Hippocratis aphorismum, juxta quem *multum mingentes, pauca deficiunt.* H. J.

FINIS VOLUMINIS PRIMI.

THE
JOURNAL OF THE
AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
PUBLISHED WEEKLY
CHICAGO, ILL., U.S.A.
1914

THE JOURNAL OF THE AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION

